BARTÓK ZSÓFIA ÁGNES

Történetmesélés a középkorban

A régi magyar exemplum repertóriuma

Storytelling in the Middle Ages

The Repertory of the Old Hungarian Exemplum

L'Harmattan

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International. https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

Történetmesélés a középkorban. A régi magyar exemplum repertóriuma

Storytelling in the Middle Ages. The Repertory of the Old Hungarian Exemplum

Bartók Zsófia Ágnes

https://orcid.org/0009-0007-7820-3413

Irodalomtörténet / History of literature (13020)

exemplum, próza, adatbázis, repertórium, középkor

exemplum, prose, database, repertory, Middle Ages

ISBN 978-963-646-545-2 (pdf)

DOI: https://doi.org/10.56037/978-963-646-545-2

https://openaccess.pub

Történetmesélés a középkorban

Storytelling in the Middle Ages

BARTÓK ZSÓFIA ÁGNES

Történetmesélés a középkorban

A régi magyar exemplum repertóriuma

Storytelling in the Middle Ages

The Repertory of the Old Hungarian Exemplum

L'Harmattan
Budapest, 2026

Készült az NKFIH PD 137996
„A nyelvemlékkódexek exemplumai”
kutatási programjának támogatásával

A szerző 2025-ben a Magyar Hagiográfiai Társaság Sághy Marianne-díjában részesült.

Lektorálta
Lovas Borbála

Angol fordítás
Virág Csilla
Vrabély Márk

© Bartók Zsófia Ágnes, 2026
© L’Harmattan Kiadó, 2026

ISBN 978-963-646-541-4
ISBN 978-963-646-545-2 (pdf)
DOI: https://doi.org/10.56037/978-963-646-545-2

A borítót Györffy Anna készítette.

Kiadja a L’Harmattan Kiadó.
A kiadásért felel Gyenes Ádám.

A kiadó kötetei megrendelhetők,
illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:
L’Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Telefon: +(36-70) 554-3177

Olvasószerkesztő: Tiszóczi Tamás
Tördelte: Madarász György
Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Zrt.
Felelős vezető: Tomcsányi Péter

Tartalomjegyzék

Előszó 7

Preface 17

Bibliográfia 27

A *Régi magyar exemplum-adatbázis* kézikönyve 35

Kulcsszómutató 561

Summary of the exempla 585

Előszó

A 15–16. században lejegyzett, magyar olvasók számára készült szövegek fontos szerepet töltöttek be a magyar nyelvű írásbeliség kialakulásában. Ebben az időszakban számottevően növekedett a magyar nyelven lejegyzett szövegek száma. Az első latin nyelvű kéziratok, melyek már jelentős mennyiségű magyar nyelvű glosszát tartalmaznak, a korszak elejéről származnak *(Sermones dominicales, Güssingi glosszák)*.[1] A Jókai-kódex, mely már teljes egészében magyar nyelvű kézirat, 1440-ben készült.[2] A Birk-kódex, amely elindította a domonkos nővérek szerzetesi életének reformját, 1474-ben került lejegyzésre.[3] E század végén nyomtatták ki az első latin nyelvű prédikációgyűjteményeket, amelyek magyar papok és szerzetesek számára készültek.[4] Az Érdy-kódex, melyet már nyomtatásban való terjesztés szándékával hozhatott létre megalkotója, 1526–27-ből származik. E mérföldkövek jelzik, hogy a 16. század elejére új irodalmi közeg jött létre a Magyar Királyság területén. Ebben az új közegben születtek az itt olvasható exemplumok is.

Az exemplum

Az exemplum egy retorikai eszköz, melynek célja, hogy egy-egy történet segítségével valamilyen tanulságot közvetítsen közönségének.[5] Nem tartalmilag vagy formailag meghatározható szövegegység, tehát nem műfaj és nem történettípus.[6] Mint retorikai eszköz

[1] Szilády Áron, *Sermones dominicales: Két XV. századból származó magyar glosszás latin codex*, I–II, Budapest, 1910; Tóth Péter, *Güssingi glosszák: Ismeretlen magyar glosszák egy 15. századi sermonariumban*, in *„Mestereknek gyengyének": Ünnepi kötet Madas Edit hetvenedik születésnapjára*, szerk. Hende Fanni, Kisdi Klára, Korondi Ágnes, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Szent István Társulat, 2020, 305–327.

[2] *Jókai-kódex: XIV–XV. század: A nyelvemlék betűhű olvasata és latin megfelelője, bevezetéssel és jegyzetekkel*, szerk. P. Balázs János, Budapest, Akadémiai, 1981 (Codices Hungarici, 8).

[3] *Birk-kódex 1474: Az emlék hasonmása, betűhű olvasat és latin megfelelője*, bev., közread. Pusztai István, Budapest, Akadémiai, 1960 (Codices Hungarici, 5).

[4] Bartók Zsófia Ágnes, *Egyházi férfiak magyar nyelvű szövegei: a Pray-kódextől az Érdy-kódexig*, Budapest, Argumentum, 2021.

[5] Pascal Collomb, Marie Anne Polo de Beaulieu, *The Thesaurus Exemplorum Medii Aevi (ThEMA): An Introduction*, Medieval Sermon Studies, 2009, 45–52.

[6] Tüskés Gábor, *Az exemplum a 16–17. század katolikus áhítati irodalmában*, Irodalomtörténeti Közlemények, 96(1992), 133–151.

Európa-szerte fontos szerepet töltött be a prózai műfajok kialakulásában. Óriási mennyiségű narratív téma körforgását eredményezte úgy, hogy kiszakította eredeti műfajukból, más műfajok számára pedig hozzáférhetővé tette őket. Az exemplum így felgyorsította bizonyos klasszikus műfajok (mint az aesopusi fabulák, a keleti tanmesék, a pajzán históriák és a legendák) átalakulását, és előmozdította a novella műfajának előtérbe kerülését.[7]

Irodalomtörténeti jelentőségük ellenére az exemplumok a kevéssé feltárt források közé tartoznak.[8] Nemzetközi szinten az exemplumok katalogizálása a 20. század elején kezdődött néhány könyvtár állományának leírásával, majd pár évtizeddel később motívumok és típusok szerinti rendszerezésével. John Alexander Herbert 1910-es, a British Museum kéziratait, illetve Jean-Thiébaut Welter 1927-es, a Bibliothèque National állományát feldolgozó katalógusai a mai napig hivatkozott munkák.[9] Hasonlóképpen jelentős Stith Thompson hatalmas korpuszt feldolgozó motívumindexe és az ez alapján készült spanyol és olasz mutatók.[10] Nagy előrelépést jelentett Frederic C. Tubach nagyszabású vállalkozása, a Tubach-katalógusként emlegetett *Index Exemplorum*, mely a legtöbbet hivatkozott exemplumkatalógus.[11]

Az elmúlt évtizedekben a kutatók a számítógépes technológiától várták a hatalmas narratív anyaghoz való megfelelő hozzáférést. A legjelentősebb vállalkozás ezen a területen a párizsi székhelyű exemplum-kutatócsoport adatbázisa, amely a középkori exemplumgyűjtemények anyagának leírására és interneten történő közzétételére

[7] Claude BREMOND, *L'exemplum médiéval est-il un genre littéraire?*, *I, Exemplum et littérarité*, in *Les exempla médiévaux: Nouvelles perspectives*, éd. Jacques BERLIOZ, Marie Anne POLO DE BEAULIEU, Paris, Champion, 1998 (Nouvelle bibliothèque du moyen âge, 47), 21–28.

[8] A magyar középkori exemplumanyag feldolgozásának jelentőségét a szakirodalom régóta hangsúlyozza. WALDAPFEL Imre, *A Székelyudvarhelyi kódex*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1940, 242–258, 356–367.; VOIGT Vilmos, *Frederic C. Tubach: Index Exemplorum. A Handbook of Medieval Religious Tales*, Filológiai Közlöny, 1971, 518–520.

[9] John Alexander HERBERT, *Catalogue of Romances in the Department of Manuscripts in the British Museum*, London, British Museum, 1910; Jean-Thiébaut WELTER, *L'Exemplum dans la littérature religieuse et didactique du Moyen Age*, Paris, Toulouse, Occitania, Guitard, 1927 (Bibliothèque d'Histoire ecclésiastique de la France, 11).

[10] Stith THOMPSON, *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends*, Bloomington, Indiana University Press, 1955–1958 [1932–1936]; John Esten KELLER, *Motif-Index of Medieval Spanish Exempla*, Knoxville, The University of Tennessee Press, 1949; Dominic Peter ROTUNDA, *Motif-Index of Italian Novella in Prose*, Bloomington, Indiana University, 1942.

[11] Frederic C. TUBACH, *Index Exemplorum: A Handbook of Medieval Religious Tales*, Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia, 1969 (Folklore Fellow Communications, 204).
Magyar vonatkozásban Dömötör Ákos magyar protestáns exemplumokból összeállított katalógusa említendő még mint exemplumjegyzék, amely tematikus csoportokba sorolva közli anyagát. Egyes exemplumok hagyományának gazdag leírása miatt a reformáció előtti exemplumanyag feltárásában is hasznosítható. DÖMÖTÖR Ákos, *A magyar protestáns exemplumok katalógusa*, Bp., MTA Néprajzi Kutatóintézet, 1992 (Folklór Archívum, 19).

vállalkozott (ThEMA, *Thesaurus Exemplorum Medii Aevi*).[12] A nemzetközi adatbázis építésébe a *Sermones compilati* nevű kutatócsoport is becsatlakozott. Az Érdy-kódex exemplumai mellett jelenleg Laskai Osvát sermóiból 697 exemplum található benne rövid, francia nyelvű összefoglalókkal.[13] A feltöltött magyar anyag jelenleg a hatodik legnagyobb exemplumgyűjtemény a ThEMA-ban.

A magyarországi latin nyelvű anyag kapcsán először a Temesvári Pelbárt által használt exemplumok kerültek a figyelem középpontjába. Katona Lajos *Elenchus* címmel állított össze jegyzéket Temesvári Pelbárt Quadragesimale- és De tempore-kötetei prédikációinak történeteiből.[14] Ennek köszönhetően a magyar anyag egy része külföldiek számára is kutathatóvá vált. Ezt követően Holik Flóris tett közzé hasonló listát, amelyben a bollandisták által összeállított Mária-csodák katalógusát kívánta kiegészíteni a magyar anyaggal.[15]

A magyar nyelvű források esetében Horváth János és V. Kovács Sándor tett kísérletet az exemplumok tipologizálására.[16] Horváth az exemplum definiálásakor arra helyezte a hangsúlyt, hogy maguk a források mely szövegrészeket nevezik exemplumnak, példázatnak. Az exemplumok típusait két szempont szerint határozta meg. Az egyik szempontja azon alapult, hogy a példában elbeszélt történet hogyan viszonyul a hozzá asszociált tanulsághoz: ez alapján az exemplum lehet morális vagy jelképes. Ha egy történet önként sugározza ki magából a tanulságot, akkor morális, ha viszont csak jelképezi a tanulságot és még további magyarázatra szorul, akkor jelképes típusú. Horváth János másik szempontja az exemplumok által kitűzött cél. Véleménye szerint elkülöníthetők egymástól az erkölcsi okulást célzó, vagyis épületes példák, és a valamely hittétel, állítás és szabály igazolását célzó, vagyis igazoló példák.

V. Kovács Sándor írta az 1964-ben megjelent irodalomtörténeti kézikönyv *A magyar nyelvű vallásos elbeszélés* című fejezetét, amelyben a vallásos elbeszéléseket a következő

[12] *Thesaurus Exemplorum Medii Aevi*, éd. Jacques Berlioz, Marie Anne Polo De Beaulieu, Pascal Collomb, Marjorie Burghart, Paris, Centre de Recherches Historiques/EHESS, 2002–. https://thema.huma-num.fr/. Lásd még: *Marian Miracle Database*, ed. Ewa Balicka-Witakowska, Johan Heldt, Anthony John Lappin et al., https://hildefonsus.wordpress.com/hungarian/.

[13] A munkálatokban részt vettek: Bartók Zsófia Ágnes, Laczkó Eszter, Rajhona Flóra, F. Romhányi Beatrix, Sápi Nóra. A fölvitt anyag itt érhető el: https://thema.huma-num.fr/collections/TC0154, https://thema.huma-num.fr/collections/TC0178.

[14] Katona Lajos, *Specimina et elenchus exemplorum quae in Pomerio Serm. Quadragesimalium et De tempore fr. Pelbarti de Temesvár occurrunt*, Budapest, Franklin Társulat Nyomdája, 1903.

[15] Floriano Holik [Holik Flóris], *Index miraculorum Marianorum: Indici A. Ponceleti in Anal. Boll. T. XXI. vulgato superaddendus*, Budapest, Typis Consortii Stephanaei, 1920. Lásd még: *Index miraculorum beatae virginis Mariae quae saec. VI–XV latine conscripta sunt*, in *Analecta bollandiana*, 21, edid. Albertus Poncelet et al., Bruxellis, 1902, 241–360.

[16] Horváth János, *A magyar irodalmi műveltség kezdetei*, in *Horváth János irodalomtörténeti munkái*, I, szerk. Korompay H. János, Korompay Klára, Budapest, Osiris Kiadó, 2005, 597–598, 597.

négy műfajba sorolta: regényes legendák, példák, látomások, vetélkedések.[17] V. Kovács tehát az exemplumot műfajnak tekintette, amelyet tematikus alapon különített el az általa tárgyalt többi műfajtól. Horváth és V. Kovács elemzési szempontjai az azóta tisztázódott exemplumfogalom miatt ma már idejétmúltak, észrevételeik azonban egy-egy exemplum részletesebb elemzésénél figyelembe veendők.[18]

A Régi magyar exemplum repertóriuma

Az elmúlt 100–150 évben több területen is történt előrelépés a magyar nyelvű exemplumanyag feltárásában, a korábbi munkák azonban nem törekedtek a teljes reformáció előtti korpusz összegyűjtésére. Ennek feltérképezésében a legnagyobb előrelépést az az ELTE Eötvös Collegiumában tartott szeminárium jelentette, amelyet 1993-ban Madas Edit indított útjára. Az ott elért eredmények összefoglalásaképpen jött létre Szabó Zsuzsanna alapos, bőséges exemplumjegyzéket is tartalmazó szakdolgozata, amely a nyelvemlékkódexek exemplumanyagát dolgozta fel.[19] A magyar nyelvű exemplumanyaggal kapcsolatos munkálatok azonban ezzel a dolgozattal megszakadtak. E megkezdett munka fonalát igyekezett felvenni a *Régi magyar exemplum-adatbázis*, amely a külföldi példákhoz hasonlóan az exemplumok online közzétételét tűzte ki céljául.

Az adatbázis az említett szakdolgozat exemplumleltárán alapszik, és a teljesség igényével gyűjti egybe a korszak magyar nyelvű exemplumait. Az exemplumok feldolgozása az ELTE Régi Magyar Irodalom Tanszékén a 2012–13-as tanévben vette kezdetét. A készülő adatbázis 2014 októberében az interneten is elérhetővé vált.[20] 2017–18-ban Vrabély Márk mint az adatbázis főmunkatársa egy ÚNKP-pályázat keretében dolgozott rajta tovább.[21] A kutatás *A nyelvemlékkódexek exemplumai* című posztdoktori ösztöndíjnak köszönhetően folytatódott, melynek eredményeképpen 2025-ben befejeződött az adatok

[17] V. Kovács Sándor, *A magyar nyelvű vallásos elbeszélés*, in *A magyar irodalom története 1600-ig*, szerk. Klaniczay Tibor, I, Budapest, 1964, 152–162.

[18] Szintén tartalmi alapon közelített az exemplumokhoz Katona Lajos, amikor *Túlvilági látomások kódexeinkben* című dolgozatában a nyelvemlékkódexekben fellelhető látomásokat vette sorra, melyek gyakran szövegbe ágyazottan, exemplumként szerepelnek a kódexekben. Katona Lajos, *Túlvilági látomások codexeinkben*, in *Katona Lajos irodalmi tanulmányai*, II, kiad. Császár Elemér, Budapest, Kisfaludy Társaság, 1912, 101–125. Lásd még Katona Lajos, *A Gesta Romanorum történeti codexeinkben*, Egyetemes Filológiai Közlöny, 1899, 306–318.

[19] Szabó Zsuzsanna, *A középkori magyar nyelvű exemplumirodalom*, témavezető Madas Edit, ELTE BTK, Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, Bp., 2000, szakdolgozat.

[20] *Régi magyar exemplum-adatbázis: Database of Old Hungarian Exempla*, szerk. Bartók Zsófia Ágnes, főmunkatárs Vrabély Márk, Bp., ELTE BTK, Régi Magyar Irodalom Tanszék, 2014–2025. Internetes szövegkiadás: http://sermones.elte.hu/exemplumadatbazis/. DOI: doi.org/ 10.21862/ Exemplum_2014.

[21] *A Régi magyar exemplum-adatbázis befejező munkálatai.* Program: Új Nemzeti Kiválóság Program 2017/18. év.

feltöltése az adatbázisba.[22] Az itt közölt repertórium az online adatbázis többszörösen átnézett és javított változata, ugyanakkor annak csupán kiegészítő kézikönyve, tehát a két kutatási segédlet együtt használandó.

Leírási szempontrendszer

A korábbinál világosabb, a szövegek funkcióját középpontba állító új exemplumdefiníció ellenére sem mindig egyértelmű, hogy mely történetek tekinthetők exemplumnak. A szóba jövő szöveghelyek gyakran valamilyen határterületen állnak, így fölmerülhet, hogy esetleg hasonlításként, legendaként vagy mirákulumként lennének inkább definiálandók. A repertóriumba gyűjtés során az exemplumfogalmat a lehető legtágabban értelmeztük, így a határesetek, amennyiben exemplum funkcióban szerepeltek, bekerültek a korpuszba.

1. Tartalom és azonosítás

Az első leírási egység az adott exemplumvariáns tartalmára vonatkozik, illetve olyan információkat tartalmaz, amelyek segítségével az exemplum azonosítható és visszakereshető.

1.1. Az exemplum sorszáma (RMEx-szám)
A négyjegyű szám az exemplum azonosítását szolgálja. Maga a szám nem bír többletjelentéssel, attól függően kapott egy történet sorszámot, hogy korábban hányadikként került be az adatbázisba. Ha egy történetnek több variánsa is létezik, akkor a szám mellett egy betű is szerepel, pl. RMEx 0128a, RMEx 0128b.

1.2. Rövid tartalmi összefoglaló
Itt olvasható a történet rövid összefoglalása a főbb szereplők és fordulatok említésével. Ha a történetnek címmegjelölése van (pl. *Exemplum mirabile*), vagy létezik a szakirodalomban már elterjedt megnevezése (pl. *Visio Philiberti*), akkor ezek az adatok is fel vannak tüntetve.

[22] *A nyelvemlékkódexek exemplumai*. Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal – NKFIH, PD 137996.

1.2.a Exemplumutalás

Egyes esetekben a történet nincs részletesen kifejtve az exemplumban, csak tömörítve, utalásszerűen tartalmazzák a cselekmény legfontosabb elemeit. Ezeket nevezzük exemplumutalásnak, amelyek általában valamilyen ismert, elterjedt történetet idéznek fel.[23]

1.3. Az exemplum kódexbeli helye

Ez a sor a hordozó megnevezését, illetve az exemplum forráskódexen belüli pontos helyét írja le. A hordozókódexek a következők lehetnek: Bod-kódex, Cornides-kódex, Debreceni kódex, Domonkos-kódex, Érdy-kódex, Érsekújvári kódex, Gömöry-kódex, Guary-kódex, Horvát-kódex, Kazinczy-kódex, Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról, Lázár Zelma-kódex, Lobkowicz-kódex, Margit-legenda, Nádor-kódex, Nagyszombati kódex, Példák könyve, Sándor-kódex, Simor-kódex, Székelyudvarhelyi kódex, Teleki-kódex, Tihanyi kódex, Virginia-kódex, Winkler-kódex.

Ha egy adott kódex esetében többféle számozás is használatos, akkor a szakirodalom által kevésbé használtat zárójelben közöljük, pl. RMEx 0019: Cornides-kódex, 126–127 (63v–64r). Amennyiben a lap két oszlopra van osztva, a bal oldalit „a", a jobb oldalit „b" betűkkel különböztetjük meg.

1.4. Szereplők

A szereplők összegyűjtése során a bőségre törekedtünk. A sor nem feltétlenül annyi elemet tartalmaz, ahányan megjelennek a történetben, a szereplőkön túl a felsorolás további, átfogó kulcsfogalmakkal is bővülhet, pl. ferencesek, szülők, bűnözők.

1.5. Exemplum szövege

Itt olvasható a történet olvasmányos, modernizált helyesírású átirata, melyet a *Régi magyar exemplum-adatbázis* munkatársai készítettek. Egy-egy jellegzetesség szisztematikus megtartásán túl nem törekedtünk az adott kódex nyelvállapotának és nyelvjárásának megőrzésére. A betűhű szövegek könnyen hozzáférhetőek a kódexek legújabb szövegkiadásaiban.[24]

[23] A repertórium következő exemplumai tekinthetők exemplumutalásnak:
RMEx 0105, RMEx 0128a, RMEx 0129a, RMEx 0134, RMEx 0144, RMEx 0148, RMEx 0170, RMEx 0171b, RMEx 0184, RMEx 0185, RMEx 0189, RMEx 0190, RMEx 0191, RMEx 0192, RMEx 0193, RMEx 0194, RMEx 0195, RMEx 0196, RMEx 0197, RMEx 0200, RMEx 0204, RMEx 0206, RMEx 0207, RMEx 0216, RMEx 0218, RMEx 0223, RMEx 0233b, RMEx 0263a, RMEx 0280, RMEx 0285a, RMEx 0302a, RMEx 0315b, RMEx 0316, RMEx 0332, RMEx 0333, RMEx 0338

[24] A pontos adatokat lásd a bibliográfiában.

2. Szövegkörnyezet

A második leírási egység az exemplum szövegkörnyezetére vonatkozó információkat tartalmazza. Innen tudható meg az is, hogy a történet adott variánsa ténylegesen exemplum funkcióban szerepel-e a kódexben.

2.a Exemplumbokor
Exemplumbokornak tekintjük azokat az összekapcsolt történeteket, amelyek ugyanazon tétel bizonyítására hivatottak egyazon beszéden belül. Ha egy történet ilyen bokorban található, mondatba foglalva adjuk meg az exemplumbokor többi tagjának RMEx-számát.[25]

2.b Allegorikus értelmezés
Az allegorizálás az exemplum alkalmazásának az a gyakorlata, amely esetében a történethez külön értelmezést csatolnak. Ebben megadják az exemplumnak és az exemplum egyes elemeinek a magasabb szintű, allegorikus értelmét. Az allegorizálás a nyelvemlékkódexek anyagában ritkán fordul elő.[26]

2.1. A befogadó szöveg műfaja
Amennyiben a történet szövegbe van illesztve, ezen a helyen olvasható, hogy prédikációban, értekezésben vagy legendában található-e. Külön említést teszünk arról, ha az exemplum nincs szövegbe ágyazva.

[25] A következő exemplumbokrok szerepelnek a repertóriumban:
RMEx 0021, 0023, 0024; RMEx 0053a, 0054; RMEx 0056c, 0229b, 0304; RMEx 0122, 0123, 0124a, 0125a, 0126a, 0127; RMEx 0124b, 0148, 0163, 0125b, 0126b; RMEx 0128a, 0129a; RMEx 0130a, 0131; RMEx 0141, 0142; 0158b, 0169; RMEx 0165a, 0166; RMEx 0168a, 0186, 0187a; RMEx 0188a, 0168b; RMEx 0174c, 0221, 0222; RMEx 0183b, 0184, 0185; RMEx 0189, 0190; RMEx 0191, 0192; RMEx 0193, 0194, 0195; RMEx 0197, 0198; RMEx 0209a, 0210; RMEx 0212, 0213; RMEx 0214, 0215; RMEx 0216, 0217; RMEx 0226, 0227; RMEx 0247, 0248; RMEx 0280, 0281, 0282; RMEx 0288b, 0386; RMEx 0299b, 0312; RMEx 0322, 0323; RMEx 0326, 0327; RMEx 0336, 0337, 0348.

[26] Allegorikus értelmezést tartalmazó szövegek az alábbiak:
RMEx 0016a, RMEx 0016b, RMEx 0017a, RMEx 0017b, RMEx 0056a, RMEx 0056b, RMEx 0057a, RMEx 0057b, RMEx 0170, RMEx 0185, RMEx 0198, RMEx 0201, RMEx 0207, RMEx 0229a, RMEx 0229b, RMEx 0248, RMEx 0258a, RMEx 0258b, RMEx 0304, RMEx 0324, RMEx 0339, RMEx 0341.

2.2. Ünnep

Ha az exemplum valamilyen ünnepre írt prédikációban szerepel, akkor annak nevét itt közöljük.[27]

[27] A következő exemplumok szerepelnek ünnepre írt prédikációban. (Az alábbiakon túl egyes szentek napjai is ünnepi beszédeknek tekinthetők.)
Advent második vasárnapja: RMEx 0001;
Harmadik menyegzős vasárnap: RMEx 0137;
Húsvét: RMEx 0021, RMEx 0023, RMEx 0024;
Karácsony: RMEx 0132b, RMEx 0290, RMEx 0291, RMEx 0292, RMEx 0341;
Karácsony hajnal: RMEx 0132a;
Kántor-szerda: RMEx 0002, RMEx 0128a, RMEx 0129a, RMEx 0130a, RMEx 0131;
Kilencben hagyó vasárnap: RMEx 0139;
Kiskarácsony: RMEx 0200, RMEx 0201, RMEx 0202;
Krisztus fogantatása (Gyümölcsoltó Boldogasszony): RMEx 0165a, RMEx 0166, RMEx 0285a;
Krisztus keresztfájának meglelése: RMEx 0149;
Gyertyaszentelő Boldogasszony: RMEx 0284a, RMEx 0284b. Karácsony este: 0340;
Halottak napja: RMEx 0157, RMEx 0158a, RMEx 0158b, RMEx 0159, RMEx 0160, RMEx 0161, RMEx 0169, RMEx 0211, RMEx 0212, RMEx 0213, RMEx 0214, RMEx 0215, RMEx 0216, RMEx 0217, RMEx 0218, RMEx 0219;
Havi Boldogasszony: RMEx 0151;
Hétben hagyó vasárnap: RMEx 0140, RMEx 0141, RMEx 0142, RMEx 0143, RMEx 0144;
Második menyegzős vasárnap: RMEx 0135, RMEx 0136;
Mennybemenetel ünnepe: RMEx 0019, RMEx 0335;
Mindenszentek: RMEx 0156a, RMEx 0156b, RMEx 0199;
Mindenszentek oktávája: RMEx 0162;
Negyedik menyegzős vasárnap: RMEx 0138;
Szentháromság napja: RMEx 0020;
Szűz Mária szeplőtelen fogantatása: RMEx 0122, RMEx 0123, RMEx 0124a, RMEx 0125a, RMEx 0126a, RMEx 0127, RMEx 0124b, RMEx 0125b, RMEx 0126b, RMEx 0148, RMEx 0163, RMEx 0164, RMEx 0167, RMEx 0170;
Szűz Mária kimúlása és mennybemenetele (Nagyboldogasszony): RMEx 0153, RMEx 0179a, RMEx 0179b, RMEx 0287a, RMEx 0287b, RMEx 0287c, RMEx 0288a, RMEx 0288b, RMEx 0307, RMEx 0386;
Szűz Mária látogatása (Sarlós Boldogasszony): RMEx 0119b, RMEx 0150, RMEx 0172e, RMEx 0205, RMEx 0206, RMEx 0207, RMEx 0283;
Szűz Mária születése (Kisboldogasszony): RMEx 0155, RMEx 0280, RMEx 0281, RMEx 0282;
Templomszentelés: RMEx 0145, RMEx 0146;
Úrnapja: RMEx 0189, RMEx 0190, RMEx 0191, RMEx 0192, RMEx 0193, RMEx 0194, RMEx 0195, RMEx 0196, RMEx 0197, RMEx 0198;
Vízkereszt: RMEx 0203;
Vízkereszt oktávája: RMEx 0134;
Vízkereszt ünnepe között való vasárnap: RMEx 0133.

2.3. Kódex alegysége
A kódexnek azok a befogadó szövegnél nagyobb logikai és tartalmi egységei szerepelnek itt, amelyeken belül az exemplum megtalálható. A felsorolások a kódexek modern szövegkiadásaiban fellelhető leírásokon alapszanak, és a nagyobb tartalmi egységektől haladnak a kisebbek felé. E leírási szempont célja, hogy láthatóvá tegye az exemplum kódexen belüli szerepét.

2.4. Az exemplum logikai előzménye
Ez a sor abban az esetben van megadva, ha az exemplum beszédbe illesztve szerepel a forrásban. A sor a beszéd exemplumot megelőző részének rövid tartalmi összefoglalását közli. Világossá teszi, hogy hogyan illeszkedik az exemplum a beszéd logikai szerkezetébe, a distinctiók rendjébe. Az „Igazolni kívánt tétel" mellett itt tudhatjuk meg, hogy a történet az adott szövegkörnyezetben milyen hangsúlyt kapott, mely elemeit emelték ki ahhoz, hogy szövegbe illesszék.

2.5. Igazolni kívánt tétel
További információval szolgál az exemplum funkciót illetően: ha itt szerepel adat, akkor nemcsak beszédbe van illesztve a történet, de bizonyít is valamilyen tételt. A tételmondat idézőjelben szerepel, a modernizált szövegből emeltük ki.

3. Források és párhuzamok

A harmadik leírási egység az exemplum forrásait és párhuzamait gyűjti egybe. Azokról a párhuzamos szövegekről tartalmaz adatokat, amelyek valamilyen formán kapcsolódnak az adott történethez.

3.1. Az exemplumban hivatkozott forrás
Az exemplum szövegéből kiemelt adat, amely a legritkább esetben egyezik a magyar fordító által ténylegesen felhasznált forrással.

3.2. Exemplum forrása
Az exemplum szakirodalom által feltárt forrása. A szakirodalom által fel nem tárt közvetlen források további kutatást igényelnek.

3.3. Exemplumkatalógusok
Itt olvasható a korábban publikált exemplumkatalógusokban (Tubach, Katona, Dömötör, Holik, Poncelet) fellelhető exemplumvariánsok tételszáma.

4. Magyar nyelvű párhuzamok

Amennyiben az exemplumnak több variánsa is fellelhető a nyelvemlékkódexek korpuszában, azok leírása a fővariáns után szerepel. A fővariáns és az alvariánsok megkülönböztetése, az RMEx-számokhoz hasonlóan, nem bír többletjelentéssel, a fővariáns kijelölése véletlenszerű. Az alvariáns elemzése egyszerűbb a fővariánsénál. A tartalmi összefoglaló, a szereplők leírása és az exemplum szövege nem szerepel benne, mivel ezek nagymértékben egyeznek a fővariánsnál olvasottakkal.[28] Az egyes variánsok egyenkénti, részletesebb leírása megtalálható az online adatbázisban.

Kulcsszómutató

A katalógus végén kulcsszómutató olvasható. A történet szereplői, helyszínei, cselekvései, tárgyai kerültek ide fel.[29] A kulcsszavak az RMEx-számok segítségével kereshetők vissza.

[28] Az alábbi exemplumok sorolhatók ide:
RMEx 0016a/b, RMEx 0017a/b, RMEx 0018a/b, RMEx 0037a/b, RMEx 0038a/b, RMEx 0039a/b, RMEx 0051a/b, RMEx 0052a/b, RMEx 0053a/b/c, RMEx 0056a/b/c, RMEx 0057a/b, RMEx 0058a/b, RMEx 0120a/b, RMEx 0121a/b, RMEx 0124a/b, RMEx 0125a/b, RMEx 0126a/b, RMEx 0128a/b, RMEx 0129a/b, RMEx 0130a/b, RMEx 0132a/b, RMEx 0156a/b, RMEx 0158a/b, RMEx 0165a/b, RMEx 0168a/b, RMEx 0171a/b/c, RMEx 0172a/b/c/d/e/f, RMEx 0173a/b, RMEx 0174a/b/c/d, RMEx 0175a/b/c, RMEx 0176a/b, RMEx 0177a/b, RMEx 0179a/b, RMEx 0183a/b, RMEx 0187a/b, RMEx 0188a/b, RMEx 0119a/b, RMEx 0209a/b, RMEx 0233a/b, RMEx 0257a/b, RMEx 0258a/b, RMEx 0263a/b, RMEx 0268a/b/c, RMEx 0269a/b, RMEx 0270a/b, RMEx 0275a/b, RMEx 0276a/b, RMEx 0278a/b, RMEx 0284a/b, RMEx 0285a/b, RMEx 0287a/b/c, RMEx 0288a/b, RMEx 0297a/b, RMEx 0299a/b, RMEx 0301a/b, RMEx 0302a/b, RMEx 0315a/b, RMEx 0319a/b, RMEx 0320a/b, RMEx 0321a/b/c, RMEx 0352a/b.

[29] Egyes tematikus csoportok ennek segítségével válnak kereshetővé. Jellegzetes típusok a következők:
Bibliai alakok: RMEx 0170, RMEx 0189, RMEx 0324 stb.
Ókori történetek: RMEx 0078, RMEx 0128a, RMEx 0128b.
Mitológiai exemplumok: RMEx 0057a, RMEx 0057b, RMEx 0194, RMEx 0220, RMEx 0280.
Liturgia tárgyköréhez kötődő szövegek: RMEx 0074, RMEx 0075, RMEx 0077, RMEx 0246, RMEx 0268a, RMEx 0268b, RMEx 0268c, RMEx 0270, RMEx 0284a, RMEx 0286, RMEx 0288a, RMEx 0307, RMEx 0343, RMEx 0361, RMEx 0370, RMEx 0371.
Jogi vonatkozású szövegek: RMEx 0002, RMEx 0075, RMEx 0155, RMEx 0165b, RMEx 0170, RMEx 0224, RMEx 0258a, RMEx 0258b, RMEx 0269b, RMEx 0329, RMEx 0338, RMEx 0339, RMEx 0366.
Drámai jellegű történetek: RMEx 0018a, RMEx 0018b, RMEx 0177a, RMEx 0177b, RMEx 0335.

Preface

Texts written in the 15th–16th centuries for Hungarian readers played an important role in the development of Hungarian-language literacy. During this period, the number of texts written in Hungarian increased significantly. The first Latin manuscripts containing a significant amount of Hungarian glosses date from the beginning of this period *(Sermones dominicales, Güssing Glosses).30 The Codex Jókai*, the earliest entirely Hungarian language manuscript, was produced in 1440.[31] The *Birk Codex*, which initiated the reform of the monastic life of the Dominican nuns, was written in 1474.[32] At the end of the century, the first Latin sermon collections intended for Hungarian priests and monks were printed. The *Érdy Codex*, likely created with the explicit intention of being distributed in print, dates from 1526–27.[33] These milestones indicate that by the early 16th century a new literary environment had emerged in the Kingdom of Hungary. The exempla presented here were also born in this new milieu.

[30] Áron Szilády, *Sermones dominicales: Két XV. századból származó magyar glosszás latin codex [Two 15th Century Latin Codices with Hungarian Glosses]*, I–II, Budapest, 1910; Péter Tóth, *Güssingi glosszák: Ismeretlen magyar glosszák egy 15. századi sermonariumban [The Güssing Glosses: Previously Unknown Hungarian Glosses in a 15th Century Sermonarium]*, in *„Mestereknek gyengyének": Ünnepi kötet Madas Edit hetvenedik születésnapjára*, eds. Fanni Hende, Klára Kisdi, Ágnes Korondi, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Szent István Társulat, 2020, 305–327.

[31] *Jókai-kódex: XIV–XV. század: A nyelvemlék betűhű olvasata és latin megfelelője, bevezetéssel és jegyzetekkel [The Codex Jókai: 14th–15th centuries: Diplomatic Transcription and Latin Counterpart, with Introduction and Notes]*, ed. János P. Balázs, Budapest, Akadémiai, 1981 (Codices Hungarici, 8).

[32] *Birk-kódex 1474: Az emlék hasonmása, betűhű olvasat és latin megfelelője [The Codex Birk 1474: Facsimile, Diplomatic Transcription and Latin Counterpart]*, introduction and ed. István Pusztai, Budapest, Akadémiai, 1960 (Codices Hungarici, 5).

[33] Zsófia Ágnes Bartók, *Egyházi férfiak magyar nyelvű szövegei: a Pray kódextől az Érdy kódexig [Hungarian Language texts by ecclesiastics: from the Codex Pray to the Codex Érdy]*, Budapest, Argumentum, 2021.

The Concept of the Exemplum

Exemplum is a rhetorical device intended to convey a moral lesson to its audience through a story.[34] It is not definable in terms of content or form; therefore, it is neither a genre, nor a narrative type.[35] As a rhetorical tool, it played an important role in the formation of prose genres throughout Europe. It generated a vast circulation of narrative themes by extracting them from their original genres and making them available to other genres. The exemplum thus accelerated the transformation of certain classical genres (such as Aesopic fables, Eastern parables, ribald stories, and legends) and contributed to the rise of the novella.[36]

Despite their significance in literary history, exempla belong to the lesser-researched sources.[37] Systematic cataloguing began internationally in the early 20th century with the description of several library collections, followed a few decades later by their classification according to motifs and types. John Alexander Herbert's 1910 catalogue of the British Museum's manuscripts and Jean-Thiébaut Welter's 1927 catalogue of the holdings of the Bibliothèque Nationale remain frequently cited works.[38] Similarly significant are Stith Thompson's monumental motif index and the Spanish and Italian indices derived from it.[39] A major step forward was Frederic C. Tubach's large-scale undertaking, the *Index Exemplorum*, commonly known as the Tubach Catalogue,

[34] Pascal Collomb, Marie Anne Polo de Beaulieu, *The Thesaurus Exemplorum Medii Aevi (ThEMA): An Introduction*, Medieval Sermon Studies, 2009, 45–52.

[35] Gábor Tüskés, *Az exemplum a 16–17. század katolikus áhítati irodalmában [The exemplum in 16th–17th-Century Catholic Devotional Literature]*, Irodalomtörténeti Közlemények 96 (1992): 133–151.

[36] Claude Bremond, "L'exemplum médiéval est il un genre littéraire? I: Exemplum et littérarité," in *Les exempla médiévaux: Nouvelles perspectives*, eds. Jacques Berlioz, Marie Anne Polo de Beaulieu, Paris, Champion, 1998 (Nouvelle bibliothèque du moyen âge, 47), 21–28.

[37] The importance of processing the Hungarian medieval exemplum corpus has long been emphasized in scholarship. Imre Waldapfel, *A Székelyudvarhelyi kódex [The Codex of Székelyudvarhely]*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1940, 242–258, 356–367. Vilmos Voigt, *Review of Frederic C. Tubach, Index Exemplorum. A Handbook of Medieval Religious Tales*, Filológiai Közlöny, 1971, 518–520.

[38] John Alexander Herbert, *Catalogue of Romances in the Department of Manuscripts in the British Museum*, London, British Museum, 1910; Jean-Thiébaut Welter, *L'Exemplum dans la littérature religieuse et didactique du Moyen Age [The Exemplum in Medieval Religious and Didactic Literature]*, Paris–Toulouse, Occitania, Guitard, 1927 (Bibliothèque d'Histoire ecclésiastique de la France, 11).

[39] Stith Thompson, *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends*, Bloomington, Indiana University Press, 1955–1958 [1932–1936]; John Esten Keller, *Motif-Index of Medieval Spanish Exempla*, Knoxville, The University of Tennessee Press, 1949; Dominic Peter Rotunda, *Motif-Index of Italian Novella in Prose*, Bloomington, Indiana University Press, 1942.

which is the most frequently cited exemplum catalogue.[40] In the Hungarian context, Ákos Dömötör's catalogue of Hungarian Protestant exempla, presenting its material in thematic groups, must also be mentioned.[41] Due to its rich description of the tradition of certain exempla, it is useful even for exploring pre-Reformation material. In recent decades, researchers have looked to computer technology to provide suitable access to the vast narrative corpus. The most significant undertaking in this field is the database of the Paris-based exempla research group, which aims to describe and publish medieval exempla collections online.[42] The research group called *Sermones compilati* has also joined the undertaking of the international database.[43] In addition to the exemplums from the Codex Érdy, it currently contains 697 exempla from the sermons of Osvát Laskai with short summaries in French. The Hungarian material is currently the sixth largest collection of exempla in ThEMA.

With regard to Latin-language material in Hungary,, scholarly interest first focused on the exempla used by Pelbárt of Temesvár. Lajos Katona compiled an index of the stories in Pelbárt's *Quadragesimale* and *De tempore* volumes under the title *Elenchus*.[44] As a result, part of the Hungarian material became accessible to foreign scholars as well. Later, Flóris Holik published a similar list intended to supplement the Bollandists' catalogue of Marian miracles with Hungarian material.[45]

Regarding Hungarian-language sources, János Horváth and Sándor V. Kovács attempted to classify exempla.[46] When defining exempla, Horváth emphasized which parts of the texts were explicitly called exemplum or "példázat" in the sources themselves. He defined the types of exempla according to two criteria. One criterion was based on how the narrative relates to its associated moral: on this basis, an exemplum can

[40] Frederic C. Tubach, *Index Exemplorum: A Handbook of Medieval Religious Tales*, Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia, 1969 (Folklore Fellows Communications, 204).

[41] Ákos Dömötör, *A magyar protestáns exemplumok katalógusa [Catalogue of Hungarian Protestant Exempla]*, Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet, 1992 (Folklór Archívum, 19).

[42] *Thesaurus Exemplorum Medii Aevi* (ThEMA), eds. Jacques Berlioz, Marie Anne Polo de Beaulieu, Pascal Collomb, Marjorie Burghart, Paris, Centre de Recherches Historiques / EHESS, 2002–. Online: https://thema.huma-num.fr/

[43] The collaborators are: Zsófia Ágnes Bartók, Eszter Laczkó, Flóra Rajhona, Beatrix F. Romhányi, Nóra Sápi. The exempla-material is available here: https://thema.huma-num.fr/collections/TC0154, https://thema.huma-num.fr/collections/TC0178.

[44] Lajos Katona, *Specimina et elenchus exemplorum quae in Pomerio Serm. Quadragesimalium et De tempore fr. Pelbarti de Temesvár occurrunt*, Budapest, Franklin Társulat Nyomdája, 1903.

[45] Floriano Holik [Flóris Holik], *Index miraculorum Marianorum: Indici A. Ponceleti in Anal. Boll. T. XXI. vulgato superaddendus*, Budapest, Typis Consortii Stephanaei, 1920. See also: *Index miraculorum beatae virginis Mariae quae saec. VI–XV latine conscripta sunt*, in *Analecta Bollandiana* 21, ed. Albertus Poncelet et al., Bruxellis, 1902, 241–360.

[46] János Horváth, *A magyar irodalmi műveltség kezdetei [The beginnings of Hungarian literary culture]*, in *Horváth János irodalomtörténeti munkái [The Literary Historical Works of János Horváth]*, I, eds. János H. Korompay, Klára Korompay, Budapest, Osiris, 2005, 597–598.

be moral (in which the lesson emerges naturally from the story) and symbolic (which require additional interpretation). His second classification criterion is the purpose of the exempla. In his opinion, a distinction can be made between "edifying" exempla aimed at moral instruction and "confirmatory" exempla intended to prove a doctrinal statement. Sándor V. Kovács wrote the chapter *Hungarian-Language Religious Narrative* in the 1964 literary history handbook, in which he divided religious narratives into the following four genres: romantic legends, exempla, visions, and disputations.[47] Based on the structure of the chapter and the cross-references within it, it appears that Kovács treated the exemplum as a genre defined by theme, distinguishing it from other genres he discussed. Although Horváth's and Kovács's categories have become outdated due to subsequent clarifications of the concept of exemplum, their observations remain useful for the detailed analysis of individual exempla.[48]

The Repertory of Old Hungarian Exempla

Over the past 100–150 years, several steps have been taken toward exploring the Hungarian exemplum corpus, yet earlier works did not aim to collect the entire pre-Reformation material. The most significant progress was made at the seminar held at the Eötvös Collegium of Eötvös Loránd University, launched by Edit Madas in 1993. The results of this seminar were summarized in Zsuzsanna Szabó's thesis, which included a substantial exemplum index. However, work on Hungarian exempla then ceased for a time. It was this unfinished work that the *Database* of *Old Hungarian Exemplum* sought to continue.

The database is based on the exemplum list of the aforementioned thesis and aims to collect all Hungarian-language exempla from the period. The processing of the material began at the Department of Old Hungarian Literature at ELTE in the academic year

[47] Sándor V. KOVÁCS, *A magyar nyelvű vallásos elbeszélés [Hungarian-language religious narrative]*, in *A magyar irodalom története 1600-ig [History of Hungarian Literature until 1600]*, ed. Tibor KLANICZAY, I, Budapest, 1964, 152–162.

[48] Lajos Katona likewise approached exempla on a content basis when, in his study *Túlvilági látomások codexeinkben [Otherworldly visions in our codices]*, he surveyed the visions found in the Hngarian medieval codices—often embedded in texts and functioning as exempla. See *Katona Lajos irodalmi tanulmányai [The Literary Studies of Lajos Katona]*, II, ed. Elemér CSÁSZÁR, Budapest: Kisfaludy Társaság, 1912, 101–125. See also Lajos KATONA, *A Gesta Romanorum történeti codexeinkben" [The Gesta Romanorum in our Historical Codices]*, Egyetemes Filológiai Közlöny, 1899, 306–318. The visions examined by Katona—also widespread in the international medieval epic tradition—are the following: (1) the vision of Peter the toll collector; (2) the vision of Josaphat; (3) the vision of Furseus; (4) the vision of Dricthelm; (5) the Visio Baronti and its related account in Bede the Venerable; (6) the vision of Philibert; (7) St Patrick's Purgatory; (8) the vision of the knight Tundal.

2012–13. The database became available online in October 2014.[49] In 2017–18, Márk Vrabély continued the work as the project's principal associate with funding from the ÚNKP Program.[50] The research progressed further through the postdoctoral grant *Exempla of the Medieval Hungarian Codices*, and by 2025 data entry into the database was completed.[51] The repertory presented here is a thoroughly reviewed and corrected version of the online database, although for reasons of length, it does not include the Latin texts found there.

It is not always clear which stories should be considered exempla. Many lie in a gray area, and might alternatively be classified as similitudo, legend, or miracle tale. These borderline cases were individually assessed during the compilation of the repertory. Nevertheless, the resulting corpus cannot be considered final and closed; reevaluation of certain borderline texts may be justified in the future. The texts appear in a modernized transcription developed by the collaborators of the database, diplomatic transcriptions are readily available in the most recent editions of the codices.[52]

Description System

1. Content and Identification

The first description unit refers to the content of the given exemplum variant and contains information that can be used to retrieve the exemplum.

1.1 RMEx Number
The four-digit number serves to identify the exemplum. It carries no additional meaning; numbering reflects only the order in which stories were added to the database. Variants are indicated with letters (e.g. RMEx 0128a, RMEx 0128b).

1.2 Summary
A concise summary of the story including main characters and narrative turns. If the story has a title (e.g. *Exemplum mirabile*) or an established scholarly name (e.g. *Visio Philiberti*), these are also listed.

[49] *Régi magyar exemplum-adatbázis: Database of Old Hungarian Exempla*, ed. Zsófia Ágnes Bartók; principal associate Márk Vrabély, Budapest, ELTE BTK, Department of Old Hungarian Literature, 2014–2025. Online edition: http://sermones.elte.hu/exemplumadatbazis/ DOI: 10.21862/Exemplum_2014.

[50] *A* Régi magyar exemplum-adatbázis *befejező munkálatai [Finalization of the Database of Old Hungarian Exemplum].* Program: Új Nemzeti Kiválóság Program (ÚNKP), 2017/18.

[51] *A nyelvemlékkódexek exemplumai [The Exempla of the Medieval Hungarian Codices].* National Research, Development and Innovation Office of Hungary — NKFIH, PD 137996.

[52] For precise details, see the bibliography.

1.2.a Exemplum Reference

In some cases, the story is not explained in detail, only alluded to in compressed form. Such items are called exemplum references, usually recalling a well-known, widespread story. The repertory lists the following exempla as exemplum references:
RMEx 0105, RMEx 0128a, RMEx 0129a, RMEx 0134, RMEx 0144, RMEx 0148, RMEx 0170, RMEx 0171b, RMEx 0184, RMEx 0185, RMEx 0189, RMEx 0190, RMEx 0191, RMEx 0192, RMEx 0193, RMEx 0194, RMEx 0195, RMEx 0196, RMEx 0197, RMEx 0200, RMEx 0204, RMEx 0206, RMEx 0207, RMEx 0216, RMEx 0218, RMEx 0223, RMEx 0233b, RMEx 0263a, RMEx 0280, RMEx 0285a, RMEx 0302a, RMEx 0315b, RMEx 0316, RMEx 0332, RMEx 0333, RMEx 0338.

1.3 Location of the Exemplum within the Codex

This entry specifies the name of the manuscript that contains the exemplum, as well as its exact position within the source codex. The possible carrier manuscripts are the following: *Codex Bod*, *Codex Cornides*, *Codex of Debrecen*, *Dominican Codex*, *Codex Érdy*, *Codex of Érsekújvár*, *Codex Gömöry*, *Codex Guary*, *Codex Horvát*, *Codex Kazinczy*, *Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról* ('Little Book on the Dignities of the Holy Apostles'), *Codex Lázár Zelma*, *Codex Lobkowicz*, *Margit-legenda*, ('Legend of Saint Margaret'), *Codex Nádor*, *Codex of Nagyszombat*, *Példák könyve* ('Book of Exempla'), *Codex Sándor*, *Codex Simor*, *Codex of Székelyudvarhely*, *Codex Teleki*, *Codex of Tihany*, *Codex Virginia*, *Codex Winkler*.

If multiple systems of numbering are used for a codex, the form less commonly used in scholarship is provided in parentheses, e.g. RMEx 0019: *Cornides Codex*, 126–127 (63v–64r). If the leaf is divided into two columns, the left-hand column is marked with the letter "a" and the right-hand column with the letter "b."

1.4 Characters

This entry provides a comprehensive list of the characters appearing in the story. It does not necessarily include only the individuals mentioned, as the list may be expanded with additional keywords, such as 'Franciscans', 'parents', or 'criminals'.

1.5 Text of the Exemplum

Here follows an easily readable, modernized transcription of the story, prepared by the contributors of the *Database of Old Hungarian Exemplum*. Beyond the systematic preservation of certain characteristics, it was not an aim to preserve the original linguistic state or dialect of the codex.

2. Context

The second descriptive unit contains information about the context of the exemplum. It clarifies whether the given variant of the story actually appears in the codex in exemplum function.

2.a Group of Exempla

The expression *group of exempla* is marked when several stories are combined within the same sermon, and they serve to prove the same point. If a story appears in such a group, the RMEx numbers of the other members of the series are listed.

The repertory includes the following groups of exempla:

RMEx 0021, 0023, 0024; RMEx 0053a, 0054; RMEx 0056c, 0229b, 0304; RMEx 0122, 0123, 0124a, 0125a, 0126a, 0127; RMEx 0124b, 0148, 0163, 0125b, 0126b; RMEx 0128a, 0129a; RMEx 0130a, 0131; RMEx 0141, 0142; 0158b, 0169; RMEx 0165a, 0166; RMEx 0168a, 0186, 0187a; RMEx 0188a, 0168b; RMEx 0174c, 0221, 0222; RMEx 0183b, 0184, 0185; RMEx 0189, 0190; RMEx 0191, 0192; RMEx 0193, 0194, 0195; RMEx 0197, 0198; RMEx 0209a, 0210; RMEx 0212, 0213; RMEx 0214, 0215; RMEx 0216, 0217; RMEx 0226, 0227; RMEx 0247, 0248; RMEx 0280, 0281, 0282; RMEx 0288b, 0386; RMEx 0299b, 0312; RMEx 0322, 0323; RMEx 0326, 0327; RMEx 0336, 0337, 0348

2.b Allegoresis

Allegoresis is marked in those cases in which the exemplum is accompanied by an additional interpretative passage assigning a higher-level allegorical meaning to the story and its individual elements. Allegorical interpretation is rare in the corpus. The following texts contain allegorical interpretations:

RMEx 0016a, RMEx 0016b, RMEx 0017a, RMEx 0017b, RMEx 0056a, RMEx 0056b, RMEx 0057a, RMEx 0057b, RMEx 0170, RMEx 0185, RMEx 0198, RMEx 0201, RMEx 0207, RMEx 0229a, RMEx 0229b, RMEx 0248, RMEx 0258a, RMEx 0258b, RMEx 0304, RMEx 0324, RMEx 0339, RMEx 0341

2.1 Genre of the Context

If the exemplum is embedded in a text, this entry specifies whether it appears in a sermon, a treatise, or a legend. It is also indicated when the exemplum is not embedded in any text.

2.2 Feast

If the exemplum appears in a sermon written for a particular feast day, the name of that feast is provided here. In addition to the feasts listed below, the feast days of individual saints can also be considered feast day sermons.

Ascensio Domini: RMEx 0019, RMEx 0335

Assumptio Beatae Mariae Virginis: RMEx 0153, RMEx 0179a, RMEx 0179b, RMEx 0287a, RMEx 0287b, RMEx 0287c, RMEx 0288a, RMEx 0288b, RMEx 0307, RMEx 0386

Circumcisio Domini: RMEx 0200, RMEx 0201, RMEx 0202

De animabus defunctis: RMEx 0157, RMEx 0158a, RMEx 0158b, RMEx 0159, RMEx 0160, RMEx 0161, RMEx 0169, RMEx 0211, RMEx 0212, RMEx 0213, RMEx 0214, RMEx 0215, RMEx 0216, RMEx 0217, RMEx 0218, RMEx 0219

De annunciatione Virginis Mariae: RMEx 0165a, RMEx 0166, RMEx 0285a

De Beata Virgine Maria de nive: RMEx 0151

Dedicatio ecclesiae: RMEx 0145, RMEx 0146

De inventione sanctae crucis Christi: RMEx 0149

Dominica infra octavam Epiphaniae I.: RMEx 0134

Dominica infra octavam Epiphaniae II.: RMEx 0133

Dominica infra octavam Omnium sanctorum: RMEx 0162

Dominica post octavas Epiphaniae II.: RMEx 0135, RMEx 0136

Dominica post octavas Epiphaniae III.: RMEx 0137

Dominica post octavas Epiphaniae IV.: RMEx 0138

Dominica quarta Adventus Domini: RMEx 0001

Dominica Septuagesimae: RMEx 0139

Dominica Sexagesimae: RMEx 0140, RMEx 0141, RMEx 0142, RMEx 0143, RMEx 0144

Epiphania Domini: RMEx 0203

Feria quarta ieiunii quattuor temporum: RMEx 0002, RMEx 0128a, RMEx 0129a, RMEx 0130a, RMEx 0131

Festum Eucharistiae: RMEx 0189, RMEx 0190, RMEx 0191, RMEx 0192, RMEx 0193, RMEx 0194, RMEx 0195, RMEx 0196, RMEx 0197, RMEx 0198

Festum Trinitatis: RMEx 0020

Immaculata conceptio Beatae Mariae Virginis: RMEx 0122, RMEx 0123, RMEx 0124a, RMEx 0125a, RMEx 0126a, RMEx 0127, RMEx 0124b, RMEx 0125b, RMEx 0126b, RMEx 0148, RMEx 0163, RMEx 0164, RMEx 0167, RMEx 0170

Nativitas Beatae Mariae Virginis: RMEx 0155, RMEx 0280, RMEx 0281, RMEx 0282

Nativitas Domini nostri: RMEx 0132b, RMEx 0290, RMEx 0291, RMEx 0292, RMEx 0341

Nativitas Domini nostri, mane: RMEx 0132a Nocte Nativitatis Dominicae: RMEx 0340

Pascha: RMEx 0021, RMEx 0023, RMEx 0024

Purificatio Beatae Mariae Virginis: RMEx 0284a, RMEx 0284b

Sollemnitas Omnium Sanctorum: RMEx 0156a, RMEx 0156b, RMEx 0199

Visitatio Beatae Mariae Virginis: RMEx 0119b, RMEx 0150, RMEx 0172e, RMEx 0205, RMEx 0206, RMEx 0207, RMEx 0283

2.3 The structural unit of the codex
The specific unit of the codex in which the exemplum is found.

2.4 Logical Antecedent of the Exemplum
This entry is provided when the exemplum is embedded in a sermon. It contains a brief summary of the part of the sermon preceding the exemplum, clarifying how the story fits into the logical structure of the sermon and into the order of its *distinctiones*. Alongside the 'Thesis to be Proven', it explains which aspects of the story were emphasized in its textual context.

2.5 Thesis to Be Proven
This entry gives further information about the function of the exemplum: if data are provided here, the exemplum is not only embedded in a sermon but also serves to demonstrate a thesis. The thesis is quoted in quotation marks and taken from the modernized version of the text.

3. Sources and Parallels

The third descriptive unit collects the sources and parallels of the exemplum. It contains data on parallel texts that are related in some way to the given story.

3.1 The Source Referenced in the Exemplum
The citation given directly in the exemplum. This is rarely identical with the actual source used by the Hungarian translator.

3.2 Source of the Exemplum
The source identified by modern scholarship as the textual basis of the exemplum.

3.3 Exemplum Catalogues
This entry provides the previously published exemplum catalogues' item numbers (Tubach, Katona, Dömötör, Holik, Poncelet).

4. Hungarian-Language Parallel Variants

If an exemplum exists in multiple variants within the corpus, the descriptions of these follow the main variant. The distinction between main and secondary variants carries no additional meaning, similar to the RMEx-numbers. The description of a secondary variant is more concise than that of the main variant: it does not repeat the plot summary or the text of the exemplum, as these largely coincide with those of the main variant. More variants are known form the following exempla:

RMEx 0016a/b, RMEx 0017a/b, RMEx 0018a/b, RMEx 0037a/b, RMEx 0038a/b, RMEx 0039a/b, RMEx 0051a/b, RMEx 0052a/b, RMEx 0053a/b/c, RMEx 0056a/b/c, RMEx 0057a/b, RMEx 0058a/b, RMEx 0120a/b, RMEx 0121a/b, RMEx 0124a/b, RMEx 0125a/b, RMEx 0126a/b, RMEx 0128a/b, RMEx 0129a/b, RMEx 0130a/b, RMEx 0132a/b, RMEx 0156a/b, RMEx 0158a/b, RMEx 0165a/b, RMEx 0168a/b, RMEx 0171a/b/c, RMEx 0172a/b/c/d/e/f, RMEx 0173a/b, RMEx 0174a/b/c/d, RMEx 0175a/b/c, RMEx 0176a/b, RMEx 0177a/b, RMEx 0179a/b, RMEx 0183a/b, RMEx 0187a/b, RMEx 0188a/b, RMEx 0119a/b, RMEx 0209a/b, RMEx 0233a/b, RMEx 0257a/b, RMEx 0258a/b, RMEx 0263a/b, RMEx 0268a/b/c, RMEx 0269a/b, RMEx 0270a/b, RMEx 0275a/b, RMEx 0276a/b, RMEx 0278a/b, RMEx 0284a/b, RMEx 0285a/b, RMEx 0287a/b/c, RMEx 0288a/b, RMEx 0297a/b, RMEx 0299a/b, RMEx 0301a/b, RMEx 0302a/b, RMEx 0315a/b, RMEx 0319a/b, RMEx 0320a/b, RMEx 0321a/b/c, RMEx 0352a/b

Keyword Index

At the end of the catalogue a keyword index is provided. The characters, locations, actions and objects from the stories are included here. The index enables thematic searches across the material. The following are examples of characteristic categories.

Biblical stories: RMEx 0170, RMEx 0189, RMEx 0324. Ancient stories: RMEx 0078, RMEx 0128a, RMEx 0128b. Mythological exempla: RMEx 0057a, RMEx 0057b, RMEx 0194, RMEx 0220, RMEx 0280. Liturgical exempla: RMEx 0074, RMEx 0075, RMEx 0077, RMEx 0246, RMEx 0268a, RMEx 0268b, RMEx 0268c, RMEx 0270, RMEx 0284a, RMEx 0286, RMEx 0288a, RMEx 0307, RMEx 0343, RMEx 0361, RMEx 0370, RMEx 0371. Judiciary texts: RMEx 0002, RMEx 0075, RMEx 0155, RMEx 0165b, RMEx 0170, RMEx 0224, RMEx 0258a, RMEx 0258b, RMEx 0269b, RMEx 0329, RMEx 0338, RMEx 0339, RMEx 0366. Dramatical stories: RMEx 0018a, RMEx 0018b, RMEx 0177a, RMEx 0177b, RMEx 0335

Bibliográfia

Nyelvemlékkódexek

Bod-kódex: XVI. század első negyede. A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, bev., jegyz. Pusztai István, Bp. ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszéke, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1987 (Régi magyar kódexek, 2).

Cornides-kódex 1514–1519: Hasonmás és kritikai szövegkiadás, közzét., jegyz. és sajtó alá rend. Bognár András, Lévárdy Ferenc, Bp., Akadémiai, 1967 (Codices Hungarici, 6).

Debreceni kódex, 1519: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, előkészítő munk. Abaffy Csilla, Reményi Andrea, bevezetés Madas Edit, Reményi Andrea, Bp., Argumentum, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1997 (Régi Magyar Kódexek, 21).

Domonkos-kódex, 1517: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, előkészítő munk. Korompay Klára et al., bev., jegyz. Komlóssy Gyöngyi, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, ELTE, 1990 (Régi magyar kódexek, 9).

Érdy codex, közzét. Volf György, Bp., MTA Nyelvtudományi Bizottsága, 1876 (Nyelvemléktár, 4–5). Hálózati szövegkritikai kiadás, ELTE BTK, Informatikai irodalomtudomány, 2001: https://sermones.elte.hu/erdy/

Érsekújvári kódex, 1529–1531, szerk. Haader Lea, Bp., Tinta, MTA Nyelvtudományi Intézet Nyelvtörténeti Osztály, MTA – OSZK Res Libraria Hungariae/Fragmenta Codicum Kutatócsoport, 2013.

Gömöry-kódex, 1516: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., bev. Haader Lea, Papp Zsuzsanna, Bp., MTA Nyelvtudományi Intézet, 2001 (Régi Magyar Kódexek, 26).

Guary-kódex, közzét., bev. Szabó Dénes, Bp., Magyar Tudományos Akadémia, 1944 (Codices Hungarici, 3).

Horvát-kódex, 1522: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., bev., jegyz., Haader Lea, Papp Zsuzsanna, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1994 (Régi Magyar Kódexek, 17).

Kazinczy-kódex 1526–1541, közzét. Kovács Zsuzsa, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2003 (Régi Magyar Kódexek, 28).

Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról: 1521: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., bev., jegyz. Pusztai István, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1985 (Régi Magyar Kódexek, 1).

Lázár Zelma-kódex: XVI. század első negyede: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., bev., jegyz. N. Abaffy Csilla, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1992 (Régi Magyar Kódexek, 14).

Lobkowicz-kódex, közzét. Reményi Andrea, Bp., Argumentum, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1999 (Régi Magyar Kódexek, 22.).

Nádor kódex: 1508: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., jegyz. Pusztai István, bev. Madas Edit, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1994 (Régi Magyar Kódexek, 16).

Nagyszombati Kódex: 1512–1513: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., bev., jegyz. T. Szabó Csilla, Bp., Argumentum, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2000 (Régi Magyar Kódexek, 24).

Példák könyve 1510: Hasonmás és kritikai szövegkiadás, jegyz., bev. és sajtó alá rend. Bognár András, Levárdy Ferenc, Bp., Akadémiai, 1960 (Codices Hungarici, 4.).

Sándor-kódex: XVI. század első negyede: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., bev., jegyz. Pusztai István, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1987 (Régi Magyar Kódexek, 3).

Simor-kódex: XVI. század eleje, közzét., bev., jegyz. Vekerdy Lilla, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, ELTE, 1988 (Régi Magyar Kódexek, 6).

Szent Margit élete, 1510: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata bevezetéssel és jegyzetekkel, közzét. P. Balázs János, Dömötör Adrienne, Pólya Katalin, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1990 (Régi magyar kódexek, 10).

Székelyudvarhelyi Kódex 1526–1528: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., bev., jegyz. N. Abaffy Csilla, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1993 (Régi Magyar Kódexek, 15).

Teleki Codex, közzét. Volf György, Budapest, 1884 (Nyelvemléktár, 12).

Tihanyi Kódex: 1530–1532, közzét. Kovács Zsuzsa, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2007 (Régi Magyar Kódexek, 31).

Virginia-kódex, XVI. század eleje: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, közzét., bev., jegyz. Kovács Zsuzsa, Bp., Magyar Nyelvtudományi Társaság, ELTE, 1990 (Régi Magyar Kódexek, 11).

Források

[Pseudo-]Ambrosius, *Liber de vitiorum virtutumque conflictu*, in *Patrologiae cursus completus: Series Latina*, red. Jacques Paul Migne, Paris, Imprimerie Catholique, 1849, tomus 73.

Antoninus Florentinus, *Chronicon*, Nürnberg, Anton Koberger, 1484.

Beda Venerabilis, *Historia ecclesiastica gentis anglorum*, Strassburg, Heinrich Eggestein, c. 1475.

Borbone, Stephanus de, *Tractatus de diversis materiis praedicabilibus*, Jacques Berlioz Tornhout, Brepols, 2002.

Brundelsheim, Conradus de, *Sermones de sanctis*, Strassburg, Johann Grüninger, 1484.

Caesarius Heisterbacensis, *Dialogus miraculorum*, Köln, Ulrich Zel, c. 1475.

Dinkelsbühl, Nicolaus von, *Speculum artis bene moriendi*, Köln, Heinrich Quentell, c. 1493.

Epistola Cyrilli episcopi Jerosolymitani de miraculis Hieronymi ad Sanctum Augustinum episc. Hipponensem, in *Patrologiae cursus completus: Series Latina*, red. Jacques Paul Migne, Paris, Imprimerie Catholique,1845, tomus 22, 289–326.

Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea: Testo critico riveduto e commento*, a c. di Giovanni Paolo Maggioni, Firenze–Milano, Sismel – Edizioni del Galluzzo, 2007.

Gesta Romanorum, ed. Hermann Osterley, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1872.

Gregorius Magnus, *Dialogi*, in *Patrologiae cursus completus: Series Latina*, red. Jacques Paul Migne, Paris, Imprimerie Catholique, 1849, tomus 77.

HEROLT, Johannes, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis cum promptuario exemplorum, et de miraculis beatae Mariae virginis*, Nürnberg, Anton Koberger, 1480.
HEROLT, Johannes, *Sermones Discipuli in Quadragesima*, Venezia, Melchiorre Sessa, 1599.
Hortulus Animae, Nürnberg, Friedrich PEYPUS, 1521.
[KEMPIS, Thomas À], Pseudo-Bonaventura, *De imitatione Christi*, Lyon, Guillaume Balsarin, c. 1488.
LASKAI Osvát, *Quadragesimale Gemma fidei intitulatum*, Hagenau, Heinrich Gran, 1507. Internetes szövegkiadás: https://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/latinul/laskaiosvat/.
LASKAI Osvát, *Sermones de sanctis Biga salutis intitulati*, Hagenau, Heinrich Gran, 1499. Internetes szövegkiadás: https://sermones.elte.hu/OS/pages/list_of_sermons.php
LASKAI Osvát, *Sermones dominicales Biga salutis intitulati*, Hagenau, Heinrich Gran, 1499.
LASKAI Osvát, *Quadragesimale Bigae salutis*, Hagenau 1501.
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, Leipzig, Melchior Lotter, 1497.
LUDOLPHUS DE SAXONIA, *Vita Christi*, Parisiis–Bruxellis, E Societate Generali Librariae Catholicae, 1878.
MEFFRETH, *Sermones de tempore et de sanctis, sive Hortulus reginae*, Basel, Nicolaus Kesler, 1487.
NATALIBUS, Petrus de, *Catalogus sanctorum et gestorum eorum*, Vicenza, Henricus de Sancto Urso, 1493.
PARATUS, *Sermones parati de tempore et de sanctis*, Nuremberg, Anton Koberger, 1493.
PARALDUS, Guilielmus, *De eruditione seu de institutione religiosorum*, Paris, 1512.
[PSEUDO-]ARISTOTELES, *Secreta secretorum*, Reutlingen, Michael Greyff, c. 1483.
[PSEUDO-]BONAVENTURA, *Meditationes vitae Christi*, in *Opuscula*, Strassburg, Jordanus de Quedlinburg, 1495.
PUTEO, Franciscus de, *Vita sancti Brunonis*, in *Patrologiae cursus completus: Series Latina*, red. Jacques Paul MIGNE, Paris, Imprimerie Catholique, 1849, tomus 152.
SALICETUS, Nicolaus, *Antidotarius animae*, Nürnberg, [Heinrich Gran,] 1494.
Scala coeli, Ulm, Johann Zainer, 1480.
Speculum exemplorum, Strassburg, Georg Husner, 1487.
Speculum perfectionis seu S. Francisci Assisiensis Legenda antiquissima, auctore fratre Leone, ed. Paul SABATIER, Paris, Fischbacher, 1898.
Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius, Venetia, Simon de Luere, 1504.
TEMESVÁRI PELBÁRT, *Stellarium coronae beatae virginis Mariae*, Basel, Jacobus Wolff, c. 1497/1500. Internetes szövegkiadás: https://sermones.elte.hu/pelbart/.
TEMESVÁRI PELBÁRT, *Sermones Pomerii de tempore*, Hagenau, Johannes Rynman, 1498.
Vitae patrum, in *Patrologiae cursus completus: Series Latina*, red. Jacques Paul MIGNE, Paris, Imprimerie Catholique, 1849, tomus 73.
VINCENTIUS BELLOVACENSIS, *Speculum morale*, Nuremberg, Anton Koberger, 1485.
VINCENTIUS BELLOVACENSIS, *Speculum historiale*, Nuremberg, Anton Koberger, 1483.

Szakirodalom

BÁLINT Sándor, *Karácsony, Húsvét, Pünkösd*, Bp., Szent István Társulat, 1976.

BARTÓK Zsófia Ágnes, *A farkas és a bárány fabulája Temesvári Pelbárt és Leonard Stöckel prédikációjában*, in *Cantio Optima: Emlékkönyv Hubert Gabriellának*, szerk. ZÁSZKALICZKY Zsuzsanna, Bp., Evangélikus Országos Gyűjtemény – Luther Kiadó, 2022, 206–212.

BARTÓK Zsófia Ágnes, *Az Exemplum mirabile történetének szóbeli és írott hagyományozódása*, in *Doromb: Közköltészeti tanulmányok 1*, szerk. CSÖRSZ Rumen István, Bp., Reciti, 2012, 11–18.

BARTÓK Zsófia Ágnes, *Az Érdy-kódex De tempore részének exemplumai*, in Studia Litteraria 52, 3–4. sz. (2013), 34–50.

BARTÓK Zsófia Ágnes, *Vers–próza határesetek a nyelvemlékkódexek exemplumaiban*, in *VERS: Verstan, poétika, trópusok a 15–17. századi Európában*, szerk. BARTÓK Zsófia Ágnes et al., Bp., Reciti, 2014, 9–19.

BARTÓK Zsófia Ágnes, *Az Érdy-kódex exemplumai (The Exempla of the Codex Érdy)*, disszertáció, Bp., Eötvös Loránd Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2016.

BARTÓK Zsófia Ágnes, *„Practica more conclusionis": Egy égi per és funkciói az Érdy-kódexben*, in *A szövegtől a szcenikáig: Tanulmányok a dráma- és színháztörténet köréből, I–II*, szerk. CZIBULA Katalin, DEMETER Júlia, PINTÉR Márta Zsuzsanna, Eger, Líceum, 2016, 314–329.

BARTÓK Zsófia Ágnes, *Temesvári Pelbárt exemplumai Johannes Pauli német nyelvű gyűjteményében*, in *Lelkiség és irodalom: Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*, szerk. BAJÁKI Rita et al., Bp., MTA – PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2017, 72–75.

BARTÓK, Zsófia Ágnes, *Testi cateriniani ungheresi in due manoscritti del Cinquecento: la ricezione domenicana e certosina*, in *Santa Caterina d'Europa: Edizioni e traduzioni antiche e moderne del corpus cateriniano*, ed. Alessandra Bartolomei ROMAGNOLI, Roma, Campisano Editore, 2024, 153–166.

BARTÓK, Zsófia Ágnes, *Un Dialogo nascosto. La traduzione ungherese di un brano dell'opera mistica di Caterina da Siena*, Italogramma, 22, 2024. https://doi.org/10.58849/italog.2024.BAR

BARTÓK Zsófia Ágnes, *Egyházi férfiak magyar nyelvű szövegei. A Pray-kódextől az Érdy-kódexig*, Bp., Argumentum, 2021.

Les Exempla médiévaux. Nouvelles perspectives, éd. Jacques BERLIOZ, Marie-Anne POLO DE BEAULIEU, Paris, Champion, (Nouvelle bibliothèque du moyen âge, 47) 1998.

BOGNÁR András, LEVÁRDY Ferenc, *A Példák Könyve keletkezésének körülményei*, Irodalomtörténeti Közlemények 63(1959), 482–485.

BORZSÁK István, *Temesvári Pelbárt és Laskai Osvát exemplumainak antik vonatkozásai*, Irodalomtörténeti Közlemények 78(1974), 57–65.

CRANE, Thomas Frederick, *The exempla of Jacques de Vitry*, London, David Nutt, 1890.

ELDEVIK, John, *Reading Prester John: Cultural Fantasy and its Manuscript Contexts*, York, Arc Humanities Press, 2024.

Gesta Romanorum, kiad. KATONA Lajos, ford. HALLER János, Kolozsvár, 1695, Bp., Franklin Társulat, 1900 (Régi Magyar Könyvtár, 18).

GYÖRKÖS Attila, *The Saint and His Finger: Dominican Legends and Exempla from Thirteenth-Century Hungary*, Hungarian Historical Review, 5, 2016, 536–556.

HELMECZI István, *A klasszikus irodalom hatása magyar nyelvű irodalmunkban a XVI. század közepéig*, Bp., 1930.

HERBERT, John Alexander, *Catalogue of Romances in the Department of Manuscripts in the British Museum*, London, British Museum, 1910.

HOLIK Flóris, *Adalékok codexeink forrásaihoz, I, A Bod- és Lobkowicz-codex forrásaihoz*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1922(32), 124–130.

HOLIK Flóris, *Az egyszerű tolvajról és a remetéről*, Irodalomtörténeti Közlemények, 31(1921), 173.

HORVÁTH Cyrill, *Codexirodalmunk példái és a Példák Könyve*, A ciszterci rend bajai kath. főgymnasiumának értesítője, 1892.

HORVÁTH Cyrill, *Középkori legendáink és a Legenda aurea*, Budapest, Kazal Nyomda, 1911.

HORVÁTH Cyrill, *Egy ismeretlen magyar codex nyomai*, Irodalomtörténeti Közlemények, 21(1891), 363–372.

HORVÁTH Cyrill, *Pomerius*, Bp., Singer és Wolfner, 1894.

HORVÁTH János, *A magyar irodalmi műveltség kezdetei*, in *Horváth János irodalomtörténeti munkái, I*, szerk. Korompay H. János, Korompay Klára, Bp., Osiris, 2005, 597–598.

INOTAY Ilona, *A Teleki kódex Szt. Anna legendájának nyelvi földolgozása*, Szeged, Szeged Városi Nyomda És Könyvkiadó, 1932.

Régi magyar drámai emlékek, I, szerk. KARDOS Tibor, DÖMÖTÖR Tekla, Bp., Akadémiai, 1960.

Középkori legendák és példák kódexeinkből és Temesvári Pelbárt irataiból, kiad. KATONA Lajos, Bp., Franklin Társulat, 1907 (Magyar Könyvtár, 486).

KATONA Lajos, *Adalékok codexirodalmunk forrásaihoz*, Irodalomtörténeti Közlemények, 9(1899).

KATONA Lajos, *Alexandriai Szent Katalin legendája középkori irodalmunkban*, Bp., MTA, 1903.

KATONA Lajos, *A Gesta Romanorum történetei codexeinkben*, Egyetemes Filológiai Közlöny, 23(1899), 306–318.

KATONA Lajos, *Folklór-kalendárium*, szerk. REISINGER János, Bp., Gondolat, 1982.

Katona Lajos irodalmi tanulmányai, I–II, Bp., Franklin-Társulat, 1912.

KATONA Lajos, *Régi gyöngyök új foglalatban*, Katholikus Szemle 14(1900), 523–532.

KATONA Lajos, *A Teleki-kódex legendái*, in *Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből XVIII*, Bp., MTA, 1904.

KATONA Lajos, *Barlám és Jozafát legendája és a Bod-kódex egy példája*, Bp., Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) részvénytársaság, 1905, (Magyar Könyvtár, 436).

KATONA Lajos, *Temesvári Pelbárt példái*, Bp., 1912.

KATONA Lajos, *Túlvilági látomások codexeinkben*, in *Katona Lajos irodalmi tanulmányai, II*, kiad. CSÁSZÁR Elemér, Bp., Kisfaludy Társaság, 1912.

KELLER, John Esten, *Motif-Index of Medieval Spanish exempla*, Knoxville, The University of Tennessee Press, 1949.

KIRÁLY György, *Világbíró Sándor mondája régi irodalmunkban*, Irodalomtörténeti Közlemények, 28(1918), 129–142, 241–253.

KIRÁLY György, *A Margit-legenda és rokonai. Függelék: A Debreceni kódex legendáinak forrásai*, Irodalomtörténeti Közlemények, 25(1915), 1–25.

KORONDI Ágnes, *Misztika a késő középkori magyar nyelvű kolostori kódexirodalomban: Misztikarecepció avagy irodalmi és kegyességi gyakorlat a késő középkori magyar nyelvű kolostori kódexek devocionális szövegeiben*, Kolozsvár, Egyetemi Műhely, 2016 (Monográfiák, 3).

KORONDI Ágnes, *A Kazinczy-kódex Szent Jeromos hatalmát illusztráló exemplumának forrásáról*, in *Lelkiség és irodalom. Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*, szerk. BAJÁKI Rita et al., Bp., MTA – PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2017, 289–293, (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 17).

KONRÁD Eszter, *Sienai Szent Katalin magyarországi kódexekben*, in *Az első 300 év Magyarországon és Európában. A Domonkos-rend a középkorban*, szerk. CSURGAI HORVÁTH József, Székesfehérvár, Alba Civitas Történeti Alapítvány, 2017, 165–180.

LÁZS Sándor, *Apácaműveltség Magyarországon a XV–XVI. század fordulóján: Az anyanyelvű irodalom kezdetei*, Bp., Balassi, 2016.

LÁZS Sándor, *Szerzetesek vetélkedése. Fordítások és átdolgozások XVI. század eleji kódexeinkben*, Bp., Balassi, 2023.

LÁZS Sándor, *A Könyvecse néhány forrása és a kódex szövegének kora*, Irodalomtörténeti Közlemények, 112(2008), 306–318.

MADAS Edit, *A néma barát megszólal*, Budapest, Magvető, 1985.

MADAS Edit, *Középkori magyar Apollónia-legendáink latin forrásai*, in *Emlékkönyv Abaffy Erzsébet 70. születésnapjára*, Bp., ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék, 1998, 134–139.

MADAS Edit, *Középkori prédikációirodalmunk történetéből. A kezdetektől a XIV. század elejéig*, Debrecen, Kossuth Egyetemi, 2002.

MADAS Edit, *Sursum sonet laudis melos*, in *Convivium Pajorin Klára 70. születésnapjára*, szerk. BÉKÉS Enikő, TEGYEY Imre, Debrecen–Budapest, Debreceni Egyetem, 2012, 147–153, (Classica, Mediaevalia, Neolatina, 6).

Marian Miracle Database, ed. Ewa BALICKA-WITAKOWSKA, Johan HELDT, Anthony John LAPPIN et al., Uppsala, Uppsala University. https://hildefonsus.wordpress.com/hungarian/.

MEZEY László, *Középkori magyar írások*, Bp., Magvető, 1957.

NAGY Emőke, *Szent Anna kultuszának jegyei a Teleki-, Kazinczy- és Érdy-kódex alapján*, in *Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. szakosztályában. Certamen I*, szerk. EGYED Emese, PAKÓ László, WEISZ Attila, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2013, 35–49.

PUSCH Ödön, *Vallásos elmélkedések kódexeinkben*, Kolozsvár, Stief Jenő és Társa, 1910.

Régi magyar exemplum-adatbázis: Database of Old Hungarian Exempla, szerk. BARTÓK Zsófia Ágnes, főmunkatárs VRABÉLY Márk, Bp., ELTE BTK, Régi Magyar Irodalom Tanszék, 2014–2025. Internetes szövegkiadás: http://sermones.elte.hu/exemplumadatbazis/. DOI 10.21862/Exemplum_2014

ROTUNDA, Dominic Peter, *Motif-Index of Italian Novella in Prose*, Bloomington, Indiana University, 1942.

SELÁF Levente, *Egy exemplum változatai: A magyar királyfi mint Mária jegyese és aquileiai pátriárka*, Irodalomtörténeti Közlemények, (112)2008, 582–598.

Joseph SCHWARZER, *Visionslegende Zehn gebote Beichtgebet*, Zeitschrift für deutsche Philologie, 13(1882), 338–351.

Szabó Flóris, *Források kódexeink halál-szövegeihez*, Irodalomtörténeti Közlemények, 68(1964), 681–690.

Szabó Zsuzsanna, *A középkori magyar nyelvű exemplumirodalom*, szakdolgozat, Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Régi Magyar Irodalom Tanszék, 2000.

Szemelvény a Gesta Romanorumból Haller János fordítása szerint, szerk. Katona Lajos, Budapest, [é. n.] (Magyar Könyvtár).

Szmerka Dániel, *János pap országa. Szent Tamás apostol legendájának forrásaihoz*, in *Plaustrum seculi V: Az ELTE BTK Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén 2007. április 21-én rendezett konferencia szerkesztett anyaga*, szerk. Bárczi Ildikó, Bp., ELTE BTK Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, 2007. https://sermones.elte.hu/?az=356tan_plaus_szdaniel.

Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. Középkor (1000–1530), szerk. Madas Edit, Tarnai Andor, Bp., Tankönyvkiadó, 1991.

Tarnai Andor, *A magyar nyelvet írni kezdik. Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon*, Bp., Akadémiai, 1984.

Thesaurus Exemplorum Medii Aevi, éd. Jacques Berlioz, Marie Anne Polo de Beaulieu, Pascal Collomb, Marjorie Burghart, Paris, Centre de Recherches Historiques/EHESS, 2002–. https://thema.huma-num.fr/

Thompson, Stith, *Motif-Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, and Local Legends*, Indiana, Bloomington, 1955–1958.

Thompson, Stith, *The Folktale*, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1946.

Timár Kálmán, *Magyar kódex-családok*, Irodalomtörténeti Közlemények, 37(1927), 60–67, 210–224.

Timár Kálmán, *A Lázár-kódex forrásai*, Irodalomtörténeti Közlemények, 41(1931), 277–284.

Timár Kálmán, *Adalékok kódexeink forrásaihoz*, Irodalomtörténeti Közlemények, 36(1926), 42–53, 169–174, 178–179, 264–270.

Timár Kálmán, *A „Gemma fidei" himnuszai*, Religio, 67(1908), 337–339.

Tüskés Gábor, *Az exemplum a 16–17. század katolikus áhítati irodalmában*, Irodalomtörténeti Közlemények, 96(1992), 133–151.

V. Kovács Sándor, *A magyar nyelvű vallásos elbeszélés*, in *A magyar irodalom története 1600-ig, I*, szerk. Klaniczay Tibor, Bp., Akadémiai, 1964, 152–162.

Példázatok, szerk. V. Kovács Sándor, ford. Vásárhelyi Judit, in *Temesvári Pelbárt válogatott írásai*, Bp., Európa–Helikon, 1982, 279–409.

Temesvári Pelbárt válogatott írásai, szerk. V. Kovács Sándor, Bp., Európa–Helikon, 1982.

A magyar nyelvű középkori irodalom, vál. V. Kovács Sándor, Bp., Szépirodalmi, 1984.

Tar Lőrinc pokoljárása, vál. V. Kovács Sándor, Szépirodalmi, 1985.

Vargha Damján, *Kódexeink legendái és a Catalogus sanctorum*, Bp., Szent István Akadémia, 1923.

Vargha Damján, *A gyulafehérvári Batthyaneum viszonya a magyar kódexirodalomhoz*, A Szent István Akadémia Értesítője 6(1921).

Voigt Vilmos, *Frederic C. Tubach. Index Exemplorum: A Handbook of Medieval Religious Tales*, Filológiai Közlöny 17(1971), 518–520.

Vrabély Márk, *Temesvári Pelbárt művei a nyomtatástól a magyarra fordításig*, doktori disszertáció, Bp., ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2025, https://doi.org/10.15476/ELTE.2025.210.

VRABÉLY Márk, *„hunc exemplum excepi de libro fratris Bernardini de Busty". A Sándor-kódex egy exemplumának forrása és a kódex szerkezete*, in *Adsumus XVI: Tanulmányok a XVIII. Eötvös Konferencia előadásaiból*, Bp., ELTE Eötvös József Collegium, 2018, 337–354.

VRABÉLY, Márk, *Marian miracles in Latin and Hungarian. The Stellarium of Pelbartus de Temesvár*, in *Les miracles de Notre-Dame du Moyen Âge a nos jours*, éd. Jean-Louis BENOIT et Jerry ROOT, Lyon, Jacques André éditeur, 2020, 137–148.

VRABÉLY Márk, *Frater F. műveltsége. Mária-csodák a Kazinczy- és a Tihanyi kódexben*, in *Sic Itur Ad Astra*, 2019, 143–172.

WALDAPFEL Imre, *A Székelyudvarhelyi kódex*, Irodalomtörténeti Közlemények 50(1940), 242–258, 356–367.

WELTER, Jean-Thiébaut, *L'Exemplum dans la littérature religieuse et didactique du Moyen Age*, Paris–Toulouse, Occitania–Guitard, 1927, (Bibliothèque d'Histoire ecclésiastique de la France, 11).

A Régi magyar exemplum-adatbázis kézikönyve

Leírási szempontrendszer

1. Tartalom és azonosítás
   1.1. Az exemplum sorszáma (RMEx-szám)
   1.2. Rövid tartalmi összefoglaló
      1.2.a Exemplumutalás
   1.3. Az exemplum kódexbeli helye
   1.4. Szereplők
   1.5. Exemplum szövege
2. Szövegkörnyezet
      2.a Exemplumbokor
      2.b Allegorikus értelmezés
   2.1. A befogadó szöveg műfaja
   2.2. Ünnep
   2.3. Kódex alegysége
   2.4. Az exemplum logikai előzménye
   2.5. Igazolni kívánt tétel
3. Források és párhuzamok
   3.1. Az exemplumban hivatkozott forrás
   3.2. Exemplum forrása
   3.3. Exemplumkatalógusok
4. Magyar nyelvű párhuzamok
      4.a Exemplumutalás
      4.b Exemplumbokor
   4.1. A befogadó szöveg műfaja
   4.2. Ünnep
   4.3. Kódex alegysége
   4.4. Az exemplum logikai előzménye
   4.5. Igazolni kívánt tétel
   4.6. Exemplum forrása

Rövidítések

Dömötör = Dömötör Ákos, *A magyar protestáns exemplumok katalógusa*, Bp., MTA Néprajzi Kutatóintézet, 1992 (Folklór Archívum, 19).

Holik = Florianus Holik, *Index miraculorum Marianorum: Indici A. Ponceleti in Anal. Boll. T. XXI. vulgato superaddendus*, Bp., Typis Consortii Stephanaei, 1920.

Poncelet = *Miraculorum Beatae Virginis Mariae quae saeculis VI–XV latine conscripta sunt index*, comp. ab Alberto Poncelet, 1902 (Analecta Bollandiniana, 21), 241–360.

Katona = Katona Lajos, *Specimina et elenchus exemplorum quae in Pomerio Serm. Quadragesimalium et De tempore fr. Pelbarti de Temesvár occurrunt*, Bp., Franklin Társulat Nyomdája, 1903.

Tubach = Frederic C. Tubach, *Index Exemplorum. A Handbook of Medieval Religious Tales*, Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia, 1969 (Folklore Fellow Communications, 204).

0001
A halál utáni ítélettől még a jámbor Agathon apát is fél.

Érdy-kódex 010b

Szereplők
Agathon apát, tanítványok

Exemplum szövege
Olvastatik az *Szent atyák életé*ben Szent Agathon apát úrról, hogy mikoron halálára jutott volna, és igen rettegne, mondának az tanítványi: Szentséges atyánk, mit félsz, ki mennyi, nám, nagy sok esztendég szolgáltál Úristennek? Felele nekik az szent jámbor: Jóllehet, amint lehetett, Úristennek parancsolatját én életemben igyekeztem beteljesítenem, de maga oly rettenetes az halál és Istennek ítéleti, hogy félek reájuk mennem. Mert egy az halálnak kapuja és uta, de sok veszedelmek vannak rajta. Ki tudhatja meg, ha mindenekről igaz számot adhat? És ki vonhatja hátra az hatalmas Bírónak kifejezett szentenciáját? És ki menekedhetik kive az pokolnak véghetetlen kínjából, ha történik odaesnem? Ezek, atyámfiai, az félelmes utak embernek halálának idején.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Advent második vasárnapja

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. Milyen dolgok lesznek az utolsó ítélet előtt. Az egyik válasz: arkangyal szózata. Az exemplum Szent Jeromos egy mondásához kapcsolódik szorosan, aki félt az ítélettől, és az utolsó ítélet kürtje mindig a fülében zengett.

Igazolni kívánt tétel
„Ezek, atyámfiai, az félelmes utak embernek halálának idején."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyák élete

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore, (pars hiemalis)*, sermo 7.G.

Exemplumkatalógusok
Tubach 76, Katona 151

0002
Az egyház tulajdonát elfoglaló ispán bűne örököseire is átszáll.

Érdy-kódex 021a

Szereplők
ispán, utódok, jámbor

Exemplum szövege
Az olyanokról mondja Szent Gergely doktor: annyi halálokra méltók, mennyi gonosz példát és okot utánuk valókra hagynak. Azonokról meg úgy vagyon megírván az Törvénykönyvben: mind az tevő, mind az neki engedő egyenlő kínnal kínoztatnak. Kiről ilyen példát ír Petrus Damiani. Vala egy ispán, ki néminemű örököt elfoglalt vala egy szentegyháztól, és azonközben kimúlván kárhozék érette. Ki ő utána bírá, az is elkárhozék. Annak utána harmadik, negyedik, tíz ízig mind pokolra szállának érette. Jelenék meg egy jámbornak, és látá hát, pokolnak kínjában mind tizen, és nagy tüzes kereken forognak fel és alá, és egymást átkozzák érette, hogy egyik másra hamis jószágot hagyott volt. Annakokáért méltán halasztja Úristen az olyan ítéletet az utolsó ítéletre.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kántor-szerda

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. Ha a halál órájában megítéltetik a lélek, miért van szükség az utolsó ítéletre? Harmadik magyarázat: elvégezetlen okoknak beteljesedéséért.

Igazolni kívánt tétel
„Mind az tevő, mind az neki engedő egyenlő kínnal kínoztatnak [...]. Annakokáért méltán halasztja Úristen az olyan ítéletet az utolsó ítéletre."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Petrus Damiani

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 7.C.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4762, Katona 150

0003
Egy nemesasszonynak megjelenik Szent Margit halála és mennybemenetele.

Margit-legenda 109–110

Szereplők
Szent Margit, asszony, ura, fráterek

Exemplum szövege
Mert ugyanazon éjjel, mely éjjel Szent Margit asszony megholt vala, egy néminemű nemes asszonyállatnak lélekben csudálatosképpen megmutattaték Szent Margit asszonynak halála, mely nemes asszony lakik vala ez klastromtól huszonhat avagy harminc mérföldén. Ez nemes asszony igen reggel felkele, és mene az ő urához, ki is tisztelendő nemes ember vala, és monda az ő urának: Jól tudod azt, hogy én soha nem láttam az Margit asszonyt, Béla királynak leányát, az apácát, kit bizonnyal tudj ez éjjel megholtnak lenni. Mert én látám ez éjjel lélekben nagy dicsőséggel mennyországban felvinni őtet, és ő énnekem szóla, és ezt mondá: Bűnötöknek bocsánatjával szűkösek vagytok, bocsánatra siessetek. Jöjjetek az én koporsómhoz, és ott az én koporsómnál Úristentől irgalmasságot nyertek. Tehát ez nemes ember, hallván ezeket, mind napestig elhalogatá, hogy ez dolognak végére menne, de maga akara ez dolognak végére menni. Felüle lova hátára, és jöve ez klastromhoz. És azonképpen lelé, miképpen az asszony mondta vala, hogy szombaton éjjel elő tikszókoron holt vala meg, és immár eltemették vala ez szent szüzet, kit látván ez nemes ember igen csudálkozék ez dolgon, és megmondá az fráterekneknek, dicsérvén az Úristent és ez szent szüzet. Amen. Jézus!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála idején

0004
Egy nővér néhány nappal Szent Margit halála előtt látja, hogy Szűz Mária megkoronázza Margitot.

Margit-legenda 110–112

Szereplők
Szent Margit, szoror, Szűz Mária, szentek

Exemplum szövege
Itt olvastatik egy példa Szent Margit asszonynak aureolájáról avagy arany koszorújáról, ki őneki adatott vala az Úristentől az ő tisztaságos szüzességéért. Vala egy szoror,

prépostok szerzetének harmad szerzetebeli szoror, ki lakozik vala ez Boldogasszony szigetében, ki másképpen neveztetik Nyulaknak szigetének, Szent Mihály klastroma mellett. Kevés napokkal Szent Margit asszonynak halála előtt ez penitenciatartó szoror ilyen látást láta – miképpen ez szoror ez dologról megesküvék Szent Domonkos atyánk oltára előtt –, hogy asszonyunk, Mária, Istennek dicsőséges szüleje, szenteknek és szent szüzeknek nagy sok sokaságával mennyországból alájöve az házban, mely házban Szent Margit asszony betegen fekszik vala. És ő kezében hoz vala az Irgalmasságnak Anyja alíthatatlan fényességű szép koronát. És látá ez szoror, hogy ez koronával asszonyunk, Mária megkoronázá Szent Margit asszonyt nagy csudálatos ünnepléssel és tisztességgel. És vala csudálatos ékességgel ékesült garádics szereztetvén földtől fogva mennyországig, mely garádicson asszonyunk, Mária felvivé Szent Margit asszonyt az szenteknek társaságában az ő szent fiának örökkévaló dicsőségébe. Ez látásnak utána kevés napok elmúlván Szent Margit asszony ez világból kimúlék. Ó, mily igen drágalátos kincset bocsáta, ada ez időben Boldogasszony klastroma az Úristennek és Szűz Máriának, kihez hasonlatost netalán soha nem adott! Azért mi is könyörögjünk ez szent szűznek, hogy mi is juthassunk az ő boldog társaságába. Amen. Jézus, Mária!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála idején

0005
Egy Erzsébet nevű tisztelendő szűz Szent Margit halálakor egy igen fényes csillagot lát, amely csillag maga Szent Margit lelke.

Margit-legenda 112–113

Szereplők
Szent Margit, Erzsébet szűz, körülállók

Exemplum szövege
Példa. Olvastatik egy példa Szent Margit asszonynak haláláról ezenképpen. Vala egy tisztelendő szűz, és vala elég tiszteletes szülőktől támadott, kinek vala neve Erzsébet, és ő vala penitenciatartó, lakozik vala Pesten, Szent Antalnak klastroma mellett. Mikoron ez szűz hallotta volna, hogy Szent Margit asszony beteg volna, láta ez szűz egy igen fényes csillagot kimenni ez klastromból Szent Margit asszonynak halála idején, és lassanlassan felmenni az égbe. Tehát az szűz megkérdé az környülállóktól, kik őneki tetsznek vala ott lenni, hogy mi volna ez szépséges csillag. Felelének az környülállók: Szent Margit asszonynak ő lelke vitetik fel mennyországba, Béla királynak leányának lelke, Boldogasszony klastromából, Nyúl-szigetében. Ezenképpen ez látás elenyészék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála idején

0006
A prior egy Romanus nevű megholt fráternél tudakozódik Szent Margit felől.

Margit-legenda 114–116

Szereplők
Szent Margit, prior, Romanus

Exemplum szövege
Vala egy fráter, kinek vala neve Romanus, és lakozik vala győri klastromban. Történék, hogy ez fráter kimúlék Szent Margit asszonynak halála előtt, és megjelenék az ő priorjának, és mondá őmagát lenni purgatóriumban. Kéri vala az fráthereknek imádságukat és miséket őmagáért lenni. Kinek monda az prior: Mint vagyon dolga az szoror Margarétának, Béla király leányának, ki húsz napoknak előtte holt meg? Felele az megholt fráter: Az szoror Margaréta, Béla királynak leánya felmene mennyországba, és ő vala megöltöztetvén nagy szépségű különb-különb színű aranyas ruhában. Ezenképpen ez látás elenyészék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála idején

0007
Petronilla nővér sok szép ruháról ábrándozik, amiért Szent Margit megfeddi őt.

Margit-legenda 114–116.

Szereplők
Szent Margit, Petronilla szoror, szororok

Exemplum szövege
Ez boldog emlékezetű szent szűz, Szent Margit asszony, prédikátor szerzetbeli szoror, Úr Jézus Krisztusnak választott jegyese és szerelmes szolgálója még élvén az halandó testben nemcsak testüknek kórságiban, de bizonnyal még lelküknek betegségiben is

sokaknak meggyógyulásnak jótételit adta, kik közül sokakat elhagyván keveset még mondok benne. Vala egy szűz, ki vala támadván nemes nemzetből. Őneki vala neve Petronilla, és vala Tongai Péter úrnak leánya. Ez Petronilla vala ezen Boldogasszony klastrombeli szoror apáca. Ez szoror Petronilla vallást tőn az tisztelendő atyáknak, püspököknek előtte, pápának követi előtt, kik megtudakozák erős bizonysággal Szent Margit asszonynak szentséges életit. Hogy mikoron ez szoror Petronilla volna az kolláción az egyéb szororokkal komplétának előtte, miképpen szokásuk szerzeteseknek, kezde gondolkodni az ő szívében arról, hogy minemű ruhát viselne őrajta, mert viselne egy otromba kápát. Azt is kezdé gondolni, minemű ruhái voltanak az ő atyja házánál, és mineműek lehettenek volna. Mert gondolja vala, hogy ha ő ez világban megmaradott volna, tehát őneki végtelen sok szép drágalátos ruhái voltanak volna.

Mikoron ez Petronilla, hogy ki még novícia vala és igen ifjú vala, sok időt múlatott volna el efféle gondolatokban és kívánságokban, Szent Margit asszony isteni engedetből megismeré az ő gondolatit, jóllehet, hogy Szent Margit asszony igen messze vala az szoror Petronillától az kolláción, annyira, hogy ingyen sem láthatja vala őtet. De mikoron felköltenek volna az szororok az kollációról, Szent Margit asszony hozzá hívá ez szoror Petronillát, és az ő gondolatinak és hétságos kívánságinak módját megmondá, megfedvén őtet szíve szerént való kegyességgel, mondván: Immár hiszem, igen szép vagy, avagy igen szépnek láttatol az szép ruhákban. És megtanítá Szent Margit asszony az szorort, hogy továbbá ilyen gondolatokban ő idejét el ne költené haszontalanul. Ez szoror Petronilla őmagát igen megszégyellé, és kéré alázatosan Szent Margit asszonyt, hogy őtet segéllené az ő ájtatos imádságival, kit ez szent szűz megtőn, mert ő vala lelkeknek üdvösségének szeretője. Alleluja.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; Példák, hogy Szent Margit ismerte a szívek gondolatait

0008
Szent Margit megint egy szorort gyűlölködő gondolai miatt.

Margit-legenda 117–118

Szereplők
Szent Margit, szoror, szororok

Exemplum szövege
Vala egy szoror ez klastromban, hogy ki vala jeles nemes nemzetből támadván. Ez szoror mikoron volna ebédkoron az asztalnál az egyéb szororokkal, mind az teljes ebédedszaka némely más szoror ellen gyűlölségnek, háborúságnak, bosszúállásnak gondolatit

gondolá. Ez szorornak azért az ő gondolatit Szent Margit mind megismeré isteni engedetből. Mikoron az szororok felköltenek volna az asztaltól, és megmondták volna az hálaadást, Szent Margit asszony hozzá hívá ez szorort, és megkérdé, hogy mit gondolt volna az asztalnál. Ez szoror pedig nem akará neki megmondani, hanem mondá neki: Eszem vala az asztalnál, és az ételkről gondolkodom vala. Tehát Szent Margit asszony az szorornak ő gondolatit megismeré isteni engedetből, és szerével mind egymás után minden gondolatit megmondá. És nagy isteni szeretettel őtet meginté, hogy továbbá ilyenféle gyűlölségekkel az ő szívét meg ne sebhetné, szaggatná. És hogy lelkét meg ne sértené, nagy ájtatossággal kéré ez szentséges szűz. Ez szoror pedig nagy hálát ada Szent Margit asszonynak, hogy az isteni jelentéseknek miatta gondot viselt az ő üdvösségéről. Vevé ez szoror Szent Margit asszonynak intését alázatosan, és őmagát ő szent imádságiba ajánlván, hogy továbbá ilyetén bűnökben ne köteleztetnék, nagy szeretettel kéré Szent Margit asszonyt. Jézus! Mária!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; Példák, hogy Szent Margit ismerte a szívek gondolatait

0009
Szent Margit Alinka nővér szégyellt gondolataiban olvas.

Margit-legenda 118–124

Szereplők
Szent Margit, Alinka nővér, nővérek, István király, Gergely pápa, esztergomi Fülöp érsek, váci püspök, rakonyi apát úr, Innocentius pápa, Umbertus, Blancus, doktorok

Exemplum szövege
Esmég ilyen példa olvastatik. Vala egy szoror, kinek vala neve Alinka, és vala Ajkai Péter úrnak leánya. Ez szoror Alinka egy időben, adventnek másod vasárnapján, mikoron volna az vacsorán az egyéb szororokkal az refektóriumban, kezde ez szorornak ő szíve igen fájni. És sem egy az szororok közül nem gondola az ő szívének fájdalmával. Tehát ez szoror Alinka kezde önnön szívében gondolni és mondani: Ha én nem volnék apáca, és ha én volnék az én szüleim és atyámfiai között, tehát igaz elegen volnának, kik énvelem gondolnának és engemet orvoslanának. Ezeknek utána az szororok felkelének az vacsoráról, és bemenének processzióval az karba, miképpen szokásuk jó szerzeteseknek, de ez beteg szoror megmarada az refektóriumban az ő betegségének okáért. Mikoron megmondták volna az szororok az hálaadást, ennek utána megtérének.

Tehát Szent Margit asszony mene ez beteg szororhoz, és mondá neki: Mi lelt tégedet, avagy minemű fájdalmad vagyon tenéked, atyámfia? Mondá ez beteg szoror: Mint

vagyok? Íme, hol vagyok én? Felele Szent Margit asszony: Micsoda dolog ez, hogy ez te fájdalmadért nem akarsz szerzetben lenned, avagy hogy ez kevés fájdalmért bánod szerzetben voltodat? És Szent Margit asszony mind megmondá, valamit gondolt vala ez szoror. Ennek utána ez szoror harmadnapig nem mere tekinteni Szent Margit asszonyra ő nagy szégyenletiben, miért őneki gondolatit megesmérte vala. Ez dolog vala három esztendővel Szent Margit asszonynak halála előtt.

Azért mikoron Szent Margit megholt volna, és fénylenék csodatételekkel István király idejében, ez István király, ki vala ez Szent Margit asszonynak bátyja, külde követeket Gergely pápához, alázatosan könyörögvén, hogy mikoron az mindenható Úristen, ki embereknek üdvösségének okát irgalmasan csodálatost művelkedvén az ő szentiben, és kiket az Úristen megkoronáz mennyországban, gyakorta tiszteli azokat földön ez világban is, és az ő emlékezetükre az Úristen nagy csodákat teszen, mely csodatételeknek miatta, eretnekségnek gonoszsága meggyaláztatik, és az keresztény hit megerősíttetik. Ezen irgalmas Úristen ez tisztelendő szent szűznek miatta, Szent Margit asszonynak érdemének miatta annyi nagy sok csodákat művelkedett, hogy őneki segedelmét nem hívnia egyéb szenteknek közötte igen méltatlan. Azért méltóltatnék ő szentséges atyasága szenteknek köziben számlálnia. Hallván pápa István királynak alázatos könyörgését, kegyesen meghallgatá, és parancsola pápa esztergomi Fülöp érseknek és váci püspöknek, és rakonyi apát úrnak, hogy eljönnének Boldogasszonynak klastromához, Nyulaknak szigetébe, másképpen Boldogasszony szigetébe, és megtudakoznának nagy erős bizonyságnak és nagy hitnek alatta Szent Margit asszonynak jóságos művelkedetiről, erkölcsiről és csodatételiről.

Mikoron eljöttenek volna ez tisztelendő atyák és urak pápának parancsolatja szerént, nagy szerelmmel tudakoznak vala az ő szentséges életiről. És lelék őtet nagy csodálatos szentséges életű szentnek, miképpen őneki életében meg vagyon írván. De maga, minekelőtte ez jámbor, ez esztergomi Fülöp érsek elvégezte volna Szent Margit asszonynak szentséges életinek bizonyságvételét, annakelőtte halállal elölvéteték, meghala. Ezenképpen Szent Margit asszonynak szentséges életének bizonyságvétele végtelen elmarada az időben. Hallván pápa esztergomi Fülöp érseknek halálát és ez dolognak végtelen voltát, és mikoron immáron ez felül megmondott Gergely pápa is meghalt volna, és ennek utána lett volna Innocentius pápa. Ez Innocentius pápa parancsolá az ő szerette káplánjának és fiainak, Umbertusnak és Blancusnak, kik valának törvénykönyvben szentelt doktorok és veronai szentegyháznak kanonoki, hogy elmennének Magyarországba, Nyulak szigetébe, másképpen Boldogasszony szigetébe, hol nyugoszik Szent Margit asszonynak teste, hogy ott megtudakoznának nagy erős bizonyság alatt Szent Margit asszonynak szentséges életéről, csodatételéről. Kik ez jámbor doktorok és kanonokok híven mind megtőnek, és mindvégig elvégezék és híven megírák, pápának bevivék. Nekünk is írva hagyák, miképpen jól látjátok az ő legendáját. És lelék őtet ez jámbor doktorok, és bizonyíták nagy méltóságos szentnek.

Annakokáért mikoron ez Fülöp érsek még élne, és tudakoznék Szent Margit asszonynak csodatételéről, szentségéről, íme, ez szoror Alinka, kinek Szent Margit

asszony megismerte vala gondolatját, nem akara menni Fülöp érsek eleibe, hogy bizonyságot tenne Szent Margit asszonynak ily nagy csodatételéről, hogy őneki megismerte szívének gondolatját, mert igen szégyenli vala megmondani. Ezenképpen akkoron elhagyá, és meg nem mondá. Ennek utána mikoron hallotta volna ez szoror Alinka, hogy az pápa követi eljönnének, hogy Szent Margit asszonynak szentségéről megtudakoznának, meg azonképpen gondola ő szívében, mondván: Mit tudsz? Mit láttál Szent Margit asszonytól? Semmit nem tudsz mondani az pápa követi előtt. Mikoron ezt gondolná, íme, nagy hirtelen hideglelés esék őreája hat napig úgy, hogy hiszi vala magát lenni hamar meghalandónak. Tehát ez szoror őmagában térvén fogadá, hogy ha az Úristen őtet meggyógyítaná, hogy bizonyságot tenne az pápa követi előtt Szent Margit asszonynak szentségéről, és miképpen őneki gondolatját megismerte, kit meg is tőn híven.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; Példák, hogy Szent Margit ismerte a szívek gondolatait

0010
Szent Margit halála után a megbetegedett Kandida nővért három szent látogatja meg, és tájékoztatják, hogy Fülöp érsek oda fog érkezni, hogy Szent Margit szentségéről érdeklődjön.

Margit-legenda 124–126

Szereplők
Kandida szoror, Szent Bertalan apostol, Szent Demeter mártír, Szent Lőrinc mártír, esztergomi Fülöp érsek, szororok

Exemplum szövege
Példa: Vala egy szoror, kinek vala neve Kandida. Ez szoror Kandida Szent Margit asszony halála után megbetegüle oly igen, hogy az orvos is kétségbe esett vala az ő meggyógyulásáról, önnönmaga is az szoror, hanem hiszi vala, hogy igen hamar meghalna. Azért mikoron ez szoror feküdnék ő ágyában, és mikoron immár az nap felkelt volna, tekinte ez szoror napkelet felé, és láta három kapukat, mely három kapukon jőnek vala szenteknek három társasági, avagy három seregbeli szentek. És jövének ez három sereg szentek ez Boldogasszony klastromához, és megállának ez beteg szoror ágyánál az szentek. Mondá az beteg szoror az szenteknek: Mire jöttetek ti ide? Felelének az szentek: Mi azért jöttünk, hogy megmondjuk esztergomi Fülöp érsek úrnak, ki mostan kérdezkedik, tudakozik szűz Szent Margit asszonynak szentségéről, hogy mi bizonyságot, tanulságot akarunk mondanunk ez Szent Margit asszonynak szentségéről.

És tehát ez szoror láta ez szentek között három szentet, kiket jól megismere, és ezek valának ez három szentek, azaz Szent Bertalan apostol, Szent Demeter mártír, és Szent Lőrinc mártír. Mikoron ez szentek bizonyságot tettek volna Szent Margit asszonynak szentségéről, ez látás elenyészék. Tehát ennek utána jövének némelyek az szororok közül az beteg szororhoz, és ez beteg szoror mind megmondá az szororoknak ez felül megmondott látást. Mondanák az szororok az beteg szornak: Az te látásod nem hétságos látás, de sőt bizonyságos dolog, mert mostan itt vagyon esztergomi Fülöp érsek, és tudakozik Szent Margit asszonynak szentségéről. Ez látásnak előtte pedig ez beteg szoror semmit sem tud vala ez dologról az ő nehéz betegségének, kórságának okáért. Jézus, Mária, Margaréta!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; Bizonyságot tettek őróla Istennek szenti is

0011
Marcellus provinciális nem hiszi el Szent Margitnak a Duna nagy áradását, ezért azt a saját bőrén kell megtapasztalnia.

Margit-legenda 127–129

Szereplők
Szent Margit, Marcellus provinciális, szororok

Exemplum szövege
Esmég olvastatnak némely csodatételek, kiket tőn Szent Margit asszony még ez gyarló világban élvén. Egy időben Szent Margit asszonynak halála előtt három esztendővel, karácsony után, lőn nagy árvíz, úgyhogy bejöve ez klastromba, a szolgálóleányoknak udvarára, az nagy udvarra. Ezen időben Vízkereszt után jöve ide ez klastromhoz az időbeli provinciális, fráter Marcellus. Mikoron bejött volna az provinciális ez klastromba, mikoron jutottak volna az lokutórium eleibe, és szólnának nagy tisztességgel az szororok az provinciálisnak, mondá Szent Margit asszony az provinciálisnak: Tisztelendő atyám, mi nagy veszedelemben vagyunk az árvízért, mert az Duna annyira áradott vala meg, hogy elvette vala ez klastromot. És megmutatja vala neki helyét is az árvíznek, és úgy mond vala: Hova lett volna nekünk tetemünk is. Felele az provinciális Szent Margit asszonynak: Menj el, menj el innen, ezt én nem hiszem. Tehát imádá az Úristent Szent Margit asszony, mondván: Uram, Jézus, kérlek tégedet, hogy mutassad meg ez provinciálisnak, hogy én igazat mondok.

Tehát íme, csodálatos dolog, az Duna nagy hirtelenséggel megárada, és kezde nagy zúgással az víz bejönni az udvarra, és kezde nagyon felnövekedni az víz. Az provinciális ez időben vala egy kertben a szororokkal. Hallván és látván ez provinciális az víznek ő nagy zúgását és hirtelen jövését, igen megijede, és elfutamék az kertből az kerülőbe. Oda is utánamene az víz. Azután befuta az provinciális az kapitulumházba, de ott sem maradhata meg az víztől. Ennek utána futa egy kis mezőcskére, kit mostan hívunk klastrom közepinek, az időben ott művelnek vala az szororok nyárban. Ez kertben, avagy mezőcskében valának néminemű fák és deszkák, kivel az kerülőt megtámogatták vala. Ezekre hága fel az provinciális az víz elől. Ezenképpen bizonyságot vőn erről, hogy Szent Margit asszony igazat mondott volt. Ennek utána az víz ismét megtére az ő helyére, úgyhogy veternyéig csak nyomát, jelét sem láthaták. Ez víznek áradása pedig lett vala vecsernyének előtte. Ezenképpen dicsérék az Úristent mindnyájan, hogy ki az ő szerető jegyeséért ily nagy csodát tészen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; További csodák életében

0012
Szent Margit hallomás alapján kikevert orvossággal próbál meggyógyítani egy szorort, de attól rosszabbul lesz.

Margit-legenda 129–131

Szereplők
Szent Margit, beteg, szoror

Exemplum szövege
Esmég vala egy szoror ez klastromban, hogy ki igen nagy nehéz kórsággal megbetegüle. Mikoron ez beteg szoror semminemű egészségnek meggyógyulását őmagában nem érzené, tehát boldogságos Szent Margit asszony ez szororról igen szorgalmatos lőn. Miképpen őneki szokása vala az beteg szororokról, kezde Szent Margit asszony szorgalmazni irgalmasságból az beteg szororról. Néminemű orvosságot hallott vala Szent Margit asszony, és megcsinálá az beteg szornak, és neki adá. Mihelyen Szent Margit asszony az beteg szornak adá az orvosságot, legottan az beteg elveszté nyelvét és okosságát, eszét.

Ezt látván Szent Margit asszony igen megijede, hogy ne lenne ez szoror halálának oka, hogy ki kíván vala lenni egészségének oka. De maga nagy hamarsággal elkülde egy szorort, és hagyá elhozni az ő aranyból csinált tábláját, mely táblában vagynak nagy sok szenteknek ereklyéjük, és az eleven szent keresztfa. Ez táblát Szent Margit asszony mindenkoron, mind éjjel, mind nappal, mikoron imádkozik vala, szemeinek

előtte tartja vala. Ez táblának előtte leesék Szent Margit asszony, és kezei kiterjesztvén, és esmég kezei öszvekulcsolván, és bőséges könnyeket hullatván, és ájtatos fohászkodásokat mennyországra bocsátván, ő kérésének megnyerésének bizodalmával, némiképpen kiáltván mondá: Uram, Jézus Krisztus, ha az te felségednek előtte méltatlan szolgálóleányodnak szolgálatja valamiképpen kellemetes volt, tegyed énvelem ez irgalmasságot az te bőséges kegyességedből, hogy ez beteg, ez te szolgálód meg ne haljon, de vegye az előbbi egészségét. Mikoron Szent Margit asszony elvégezte volna ez beszédeket, legottan meggyógyula az beteg szoror. Ez dolog nagy erős bizonyság alatt véteték be. Ez csodatétellel akará Úristen felmagasztatni Szent Margit asszonyt még ez világban élvén. Amen. Jézus, Mária!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; További csodák életében

0013
Az esős időben Ágnes szoror társa a kútba esik, de Szent Margit imája segítségével élve kihúzzák onnan.

Margit-legenda 132–134

Szereplők
Szent Margit, Ágnes szoror, társa, Olimpiádisz asszony, egyéb szororok

Exemplum szövege
Esmég ilyen csodálatos dolog olvastatik ez szent szűzről. Egy időben Húsvét napján, komplétának utána, mikoron volna nagy eső és volna igen homályos idő, hívá hozzá Szent Margit asszony az ő szolgálóleányát, szoror Ágnest, és hagyá neki, hogy egy társat venne melléje, és az ő szoknyáját, avagy köntösét elhozná. Mikoron ez szoror Ágnes elment volna az ő társával, íme ez szoror Ágnes az ő társát elveszté az sötétségben, és őmaga beesék az kútba, mert az időben az kutat nem kerítették környül kővel, miképpen mostan. És vala az kút az nagy udvaron az konyha előtt, mert akkoron az kis sötét konyhában főznek vala. És ezenképpen az szoror Ágnes az ő társa elvesztvén az kútba beesék.

Mikoron ezt megtudták volna az szororok, megmondák Olimpiádisz asszonynak. Olimpiádisz asszony pedig elmene Szent Margit asszonyhoz, és monda neki: Ó, asszonyom, gonoszul tetted ezt, mert elvesztetted ez szornak testét és lelkét. Mondá Szent Margit asszony: Ne félj, anyám, mert nem hal meg ez szoror. Tehát Szent Margit asszony imádá az Úristent, mondván: Ó, Úristen, ha valami kevéssé kellemetes teneked az én szolgálatom, tegyed, hogy ez szolgálóleány meg ne haljon! Annyi ideig lőn ez szolgáló szoror az kútban, míg az klastromnak kulcsait meglelék, és az ajtót megnyiták. És immár harmadszor vetette vala fel az víz az szorort az kútnak fenekéről, miképpen

önnönmaga ez szoror bizonyságot tett erről. Ennek utána elmene Szent Margit asszony és Olimpiádisz asszony az egyéb szororokkal, és kivonák az kútból minden sérelem nélkül. És kit alítnak vala megholtnak, meglelék elevenen Szent Margit asszonynak imádsága és érdeme miatt. Nagy hálát adának az Úristennek.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; További csodák életében

0014
Marcellus provinciális elküldi társát, János frátert Szent Margithoz, hogy meggyógyuljon a hideglelésből.

Margit-legenda 134–136

Szereplők
Szent Margit, János fráter, Marcellus provinciális, orvos, lelkiatya

Exemplum szövege
Esmég olvastatik egy példa némely fráternek meggyógyulásáról ezképpen. Vala egy fráter, prédikátor szerzetbeli, és ez vala paraszt fráter. Neki vala neve János. Ő vala hűséges ember és ájtatos fráter. Mikoron ez fráter gyötretnék negyednapi hideggel Szent Domokos atyánk napjától fogva Purifikáció Boldogasszonynap utániglan, és mikoron orvosoknak sem egy orvosságuk csak valami kevéssé sem használt volna, de inkább ez kórságnak miatta halálra közelítene. Mikoron azért az időbeli provinciális igen szükséges volna ez fráterrel, mert őneki társa vala, és kell vala vele elmenni az provinciálisnak, fráter Marcellusnak messze való helyekre, küldé őtet ez provinciális Szent Margit asszonyhoz, hogy őtet meggyógyítaná imádsága miatt.

Azért mikoron ez fráter jutott volna ez klastromhoz, hívatá hozzá Szent Margit asszonyt az klastromnak kerekded ablakára, hogy az követséget megmondja. Mikoron Szent Margit nagy együgyűséggel és alázatossággal eljött volna, monda neki az fráter: Az te lelkiatyád, fráter Marcellus provinciális küldött engemet tehozzád, hogy énértem imádj, és hogy engemet az én közel való halálomtól megszabadíts imádságoddal. Kinek Szent Margit asszony kevéssé hallgatván, önnönmagában gondolkodván, ezenképpen felele: Mi Urunk, Jézus Krisztus az, ki az betegségeket eltávoztatja és egészséget ad. Én pedig mennyire tehetem, megteszem azt, az mi énnekem parancsolván vagyon az én lelkiatyámtól. De maga te is imádj ájtatosan te magadért. Esmég mondá Szent Margit asszony az fráternek: Ha vagyon hideglelő napod? Felele az fráter: Ma vagyon hideglelő napom. Tehát elmene Szent Margit asszony az ő kamrácskájában az ő imádságinak helyére, hogy ki vagyon az kar között és az kőfal között, azaz kit mostan hívunk Szent Margit asszony helyének, mely helyt Szent Margit asszony, igen szépen megékesítvén

Urunk Jézusnak feszületivel és szenteknek képével, tartja vala. Ez helyre bemenvén ez szent szűz az ő ájtatos imádságival meggyógyítá ez frátert az hideglelésből tökéletességgel, és annakutána sokaknak őelőtte ez dologról bizonyságot tőn.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; További csodák életében

0015
Négy novícia kéri Marcellus provinciálist, hogy szóljon Szent Margitnak, gyógyítsa meg őket hideglelésükből.

Margit-legenda 137–138

Szereplők
Szent Margit, négy novícia, Marcellus provinciális, mester, szororok, fráterek, betegek

Exemplum szövege
Esmég ilyen csodatétel olvastatik ez szent szűzről. Egy időben az provinciális, fráter Marcellus némely fráterekkel bejöve ez klastromba Szent Margit asszonynak és az egyéb szororoknak vigasztalására. Ez provinciális, akarván meglátogatni az beteg szororokat, elvivé Szent Margit asszonyt ővele, és az ő mesterét, és az szororok közül némelyeket. Mikoron ez provinciális látott volna az infirmáriában négy nemes gyenge szűz novíciákat igen nehezen hidegleléssel gyötretni, tehát ez novíciák kérék az provinciálist, hogy parancsolná Szent Margit asszonynak, hogy őket meggyógyítaná az ő imádságával. Mondá ez provinciális Szent Margit asszonynak egy néminemű riogató beszéddel, de maga tisztességgel, miképpen illik vala: Micsoda ez, szoror Margareta asszony, hogy az te szororid ilyen nagy betegségben tartatnak? Hol vagyon az te könyörületed és az te irgalmasságod? Menj el azért, siess, és őértük imádj, hogy az Úristen könyörüljön őrajtuk, és gyógyítsa meg őket! Szent Margit asszony szemérmesen mosolyodék, miképpen szokta vala, semmit nem szóla. De mikoron az provinciális és az egyéb fráterek kimentenek volna ez klastromból, Szent Margit asszony mene az ő imádságinak helyére, hogy az őneki hagyott engedelmességet beteljesítené. Másodnapon ezután ez szent szűznek imádságinak érdeme miatt ez felül megmondott szororok tökéletes egészséget vőnek, és dícsérék az Úristent és szűz Szent Margit asszonyt. Ave Maria, Jézus!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei életében; További csodák életében

0016a
A vak és a béna kárt tesznek a király kertjében, a király halálra ítéli őket.

Bod-kódex 10–11
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
király, vak, béna

Exemplum szövege
Kiről olvastatik ilyen példa. Vala egy király, kinek vala egy szép kertje, mely kertet ő adá őriznie két embernek, kik közül egyik vak vala, másik béna. Kik mikoron meg akarnák orozni az kertnek gyümölcsét, nem tehetik vala, mert a sánta fel nem igazulhat vala, hogy felérné az magas fán az szép gyümölcsöt, az vak pediglen nem látja vala. Tanácsot tartának, és mondá az sánta a vaknak: Végy fel engem válladra, és én eligazgatlak, mely fa alá menj. Én leszaggatom az szép gyümölcsöt, és veled közlöm. Melyet mikoron megtettek volna, eljöve az király, és meglátá a kárt, kit tettenek vala az gyümölcsben. Kérdezni fogá őket, de ők megmentik vala magukat. Az vak avval, hogy nem látna, és az sánta, hogy nem járhatna. De az király ő álnokságukat megismervén, mindkettőt halálra ítélé. Ezenképpen vagyon az lélekről, ki vezérli a testet az gonoszságnak tételményére, mely gonoszságokat sem az test az lélek nélkül, sem az lélek az test nélkül nem tehetne. Ó azért, ember, úgy keressed kedvét testednek, hogy lelkedet el ne kárhoztassad miatta!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember második ellensége a test. Az emberben két létező van, a test és a lélek. Ez a kettő folyton egymással vív. A gyönyörűséggel tartott test olyan, mint a kövér ló, akinek megeresztik a zabolját, és nem gondol a rajta ülőre. A test sem gondol olyankor az Isten képére teremtett lélekre.

Igazolni kívánt tétel
„Ezenképpen vagyon a testről, ki gyönyörűséggel tartatik, kinek, mikoron megszalasztják az okosságnak zabolját, nem gondol az lélekről, ki Istennek képére vagyon teremtetvén. Jóllehet, hogy ővele egyetemben elkárhozik, de mindenkoron felszök az ő gonosz kívánságinak miatta." „Ezenképpen vagyon az lélekről, ki vezérli a testet az gonoszságnak tételményére, mely gonoszságokat sem az test az lélek nélkül, sem az lélek

az test nélkül nem tehetne. Ó, azért ember, úgy keressed kedvét testednek, hogy lelkedet el ne kárhoztassad miatta!"

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore, (pars aestivalis),* sermo 4.C, D, E.

Exemplumkatalógusok
Tubach 687, Tubach 690, Tubach 5325a, Dömötör 434, Katona 275

Magyar nyelvű párhuzam

0016b
Lobkowicz-kódex 288–290

Szerepel benne allegorikus értelmezés.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember második ellensége a test. Az emberben két létező van, a test és a lélek. Ez a kettő folyton egymással vív. A gyönyörűséggel tartott test olyan, mint a kövér ló, akinek megeresztik a zabolját, és nem gondol a rajta ülőre. A test sem gondol olyankor az Isten képére teremtett lélekre.

Igazolni kívánt tétel
„Ezenképpen vagyon a testről, ki gyönyörűséggel tartatik, kinek mikoron megszalasztják az okosságnak zabolját, nem gondol a lélekről, ki Istennek képére vagyon teremtetvén. Jóllehet, hogy ővele egyetemben elkárhozik, de mindenkoron felszök az ő gonosz kívánságinak miatta." „Ezenképpen vagyon a lélekről, ki vezérli a testet a gonoszságnak tételményére, mely gonoszságokat sem a test lélek nélkül, sem a lélek a test nélkül nem tehetné."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis),* sermo 4.D.

0017a
A bolond és a bölcs útelágazáshoz ér. A bölcs hagyja, hogy a bolond válasszon a két út közül. Rablók kezére kerülnek, akik egy verembe vetik őket. Ott egymást szidják, ahogyan a lélek és a test a pokolban.

Bod-kódex 12–13
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
bölcs, bolond, tolvajok, kígyó, béka, sárkány

Exemplum szövege
Példa róla. Vala két atyafiú, egyik bölcs vala, másik bolond vala. Kik mikoron messze földre elbujdostanak volna ő honjuktól, és akarnának hazatérniük, és jöttenek volna egy helyre, holott kettőztetnék az út, látának írást ott, ki azt mondja vala, hogy az jobb kézre való út jóllehet, hogy szoros, darabos és kemény, de maga bátorságos, de az bal kézre való út jóllehet, hogy széles és gyönyörűséges, de maga tolvajokkal rakva. Az bölcs azért akara mennie az jobb kézre való úton, de az ő bolond atyjafiának kéremésének miatta meggyőztetvén, mene az bal kézre való úton.

Megfogattatának pediglen az tolvajoktól, és megsebhedtetének, és megfosztatának, és vettetének egy mély verembe, ki rakva vala kígyóval, békával és sárkányokkal, hogy azok ölnék meg őket az ő mardosásuknak miatta. Mely atyafiak mikoron az veremben igen sírnának, látá az bölcs, hogy az kígyók akarnák őtet megmarnia. Sírván és átkozván ő atyjafiát, mondá vala: Ó, átkozott atyámfia, jobb volt volna, ha soha nem ismertelek volna meg, mert teneked engedvén meggyőztetem, és ím, én mind teveled egyetemben elveszek keserűséges szörnyű halállal. Felele az bolond, és mondá neki: Sőt, inkább te légy átkozott, mert mikoron te bölcs volnál, megszabadíthattál volna mind engemet, mind tennenmagadat, de miért énnekem, bolondnak engedél, íme, egyetembe elveszünk.

Ezenképpen lészen pokolban, holott örök sírással az lélek test ellen, és a test lélek ellen zúgodnak, morgódnak, hogy egyetembe estenek az tolvajok közé, azaz ördögök közé, és a kígyóknak mardási közé, azaz pokolbeli kínokba. Azért hogy a lélek, midőn volna okosságos, meggyőztetett, és megcsalatott a testnek ő bolondságos késztetésének miatta. Ó, azért bűnös ember, mit fekesz bűnökben! Eszedbe vegyed ez veszedelmeket, és oltalmazzad magadat őtőlük. Mert ha valamennyi esztendők elmúlnak, vége volna, mégis jól volna, de soha vége nem lészen. Jaj azért neked, mert elvéssz. Jaj, mert testedbe gyötrettetel. Jaj, mert minden jókat elvesztesz. Jaj, mert mennyországból kirekesztetel, és minden gonoszba esel örökkön-örökké. Ó, én Istenem, ha ezt eszükben tartanák ez világi emberek, bizonyában könnyen megoltalmaznák magukat bűntől!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember második ellensége a test. Az emberben két létező van, a test és a lélek. Ez a kettő folyton egymással vív. A bűnös emberen halálakor hárman osztoznak: féreg, ördög, e világ.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, azért bűnös ember, vedd eszedbe ezeket, hogy el ne veszítsd testedet, lelkedet és mindeneket, melyeket vallasz avagy még vallhatsz; miképpen veszté az gazdag dölyfös, ki mindazokból, kiket itt ez világon bír vala, egy cseppenet vizet nem nyerhet vala az másvilágon – miképpen Urunk, Krisztus mondá az szent evangéliumban –, de mindörökkön örökké kínzattatik pokolban, és ott siratja magát. Példa róla."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 4.C, D, E.

Exemplumkatalógusok
Tubach 5325b

Magyar nyelvű párhuzam

0017b
Lobkowicz-kódex 291–293

Szerepel benne allegorikus értelmezés.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember második ellensége a test. Az emberben két létező van, a test és a lélek. Ez a kettő folyton egymással vív. A bűnös emberen halálakor hárman osztoznak: féreg, ördög, e világ. Bűnös ember, vedd ezeket eszedbe, hogy el ne veszíts

mindent, mint a dúsgazdag a Bibliában (a dúsgazdag és a szegény Lázár története)!

Igazolni kívánt tétel
„Ó, azért bűnös ember, vedd eszedbe ezeket, hogy el ne veszítsd testedet, lelkedet és mindeneket, melyeket vallasz, avagy még vallhatsz. Miképpen veszté a gazdag dölyfös, ki mindazokból, kiket itt e világon bír vala, csak egy csepp vizet sem nyerhete az másvilágon, miképpen Urunk, Krisztus mondá a szent evangéliumban, de mindörökkön örökké kínzattatik pokolban, és ott siratja magát."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 4.E.

0018a
Miképpen a test és a lélek, a bűnök és a jóságok is összecsapnak allegorikus alakok képében.

Bod-kódex 13–15

Szereplők
Kevélység, Alázatosság, Hiú Dicsőség, Úrnak Félelme, Fösvénységnek Kívánsága, Ez Világnak Megutálása, Bujaság, Tisztaság, Harag, Békesség, Torkosság, Szenvedetesség, Irigység, Atyafiúságos Egyenlőség, Gyűlölség, Isteni Szeretet, Rágalmasság, Igaz Feddésnek Szabadsága, Jóra Való Restség, Jóra Való Felserkentgetés

Exemplum szövege
Miképpen a test és a lélek, az bűnök és az jószágok összevívnak. Az Kevélység azt mondja: Feljebben való vagy mindeneknél, azért tartsd fel fejedet. Az Alázatosság reá felel, mondván: Emlékezzél meg szegény nyavalyás, mert rothadatosság vagy és féreg, meg kell halnod. Hiú Dicsőség ezt mondja: Mutassad ki a jót, kit téssz, hogy jónak és szentnek mondjanak. Úrnak Félelme reá felel, mondván: Az jót nem kell embernek tennie ez elmúlandókért, de az örök jókért. Azért el kell titkolnia, hogy az Isten, ki látja titokban, megfizesse teneked azt. Az Fösvénységnek Kívánsága ezt mondja: Bűn nélkül kívánhatod ez világi marhát, és tarthatod, mert netalántán végre megszegényedel, és mit más gonoszul tartana, jobb te tartsad, és költsed el. De Ez Világnak Megutálása reá felel, mondván: Ez világi marhát nem keresheti ember veszedelem nélkül, mert menynyivel valaki többet vall, annyival többet kíván vallania, és bizonyába ő halálának idején mind elhagyja. Az Bujaság ezt mondja: Isten ez világnak eredetitől fogva teremte férfiat és asszonyállatot azért, hogy egymást szeressék az testi gyönyörűségért. Mert ha minden ember szüzességet tartana, ez világ régen eltöretett volna. De az Tisztaság reá felel, mondván: Semmi fertelmetes be nem megyen mennyországba, azért annyival inkább tisztábban élj, mennyivel nagyobban látod, hogy az Istentől neked adott idő hamar

elmúlik, hogy el ne vessz, de hogy mennyországba megkoronáztassál Istentől az tisztaságnak tartásáért. Az Harag azt mondja: Ha mind békességgel elszenveded az rajtad tett bosszúságot, tehát gyermeknek alítnak, és sokkal többet tesznek terajtad. Tégy azért róla, állj bosszút. Az Békesség reá felel, és ezt mondja: Mily igen sok bosszúságokat szenvedett teéretted az Krisztus, mennyi sok vereségeket, megnevetéseket, hagyapásokat, töviskoronát, keresztfát! És te, szegény nyavalyás, egy igét nem tűrhetsz és el nem viselhetsz őérette. Az Torkosság azt mondja: Úristen azért teremtett mindeneket, hogy ember éljen velük: egyék, igyék és vigadjon. Az Szenvedetesség azt mondja, és reá felel, mondván: Jóllehet, hogy Isten mindeneket azért teremtett, hogy ember éljen velük, és hogy meg ne haljon éhen, de hogy ételbe, italba az mértékletességet felül ne haladja, az szenvedetességet elégíté meg. Az Irigység ezt mondja: Sokakat tehetsz, kiket amaz nem teheti, azért nem kell lennie neki feljebb valónak náladnál, avagy hozzád hasonlatosnak. Atyafiúságos Egyenlőség reá felel, mondván: Ha egyebeket jóságos művelkedetekkel felülhaladsz, jobb és használatos, ha magadat megalázod. Mert ki magasabban hág, ha esnie történik, nehezebben esik. Az Gyűlölség azt mondja: Távol legyen tetőled, hogy amaz embert szeressed, kit mindenben ellenségest vallasz. Az Isteni Szeretet reá felel, mondván: Azért nem kell megutálnia és gyűlölnie az Istennek képét, ki emberbe vagyon, de szeretnie kell az természetet, kit Isten teremtett, de csak az bűnt kell gyűlölnie. Az Rágalmasság ezt mondja: Vajon ki szenvedheti el békességgel, mennyi gonoszokat tészen amaz ember, hanem csak ki netalán neki enged. Az Igaz Feddésnek Szabadsága reá felel, mondván hogy atyafiúságos szeretetért embernek ő atyjafiát szembe kell megfeddnie, és az rágalmasságtól meg kell oltalmaznia magát. Az Jóra Való Restség ezt mondja: Ha sokat imádkozol, és sokat böjtölsz és vigyázsz, sőt elvéssz, megbolondulsz, és ha sírandasz, szemed kiapad. Az Jóra Való Felserkentgetés reá felel, mondván: Nem tudod, szegény nyavalyás, ha holnapot éred, avagy csak egy órát is! Azért mostan tegyed, amit tehetsz az mennyországért, kit nem vesznek a tunyák, restek, de kik erőt tesznek magukon, azaz penitenciát tartnak.

Mind e felül megírtakat mondja Szent Ágoston doktor. No, azért valaki ezekben akarand győzedelmes lennie, szükség őneki, hogy szünetlen imádkozzék, és Urunk, Krisztusnak ő szent kínját, halálát forgassa ő szívében, és őtet kövesse.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Az exemplum logikai előzménye
Az ember második ellensége a test. Az emberben két létező van, a test és a lélek. Ez a kettő folyton egymással vív. Miképpen a test és a lélek, a bűnök és a jóságok is összevívnak.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen a test és a lélek, az bűnök és az jószágok összevívnak."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Ágoston

Exemplum forrása
Pseudo-Ambrosius, *Liber de vitiorum virtutumque conflictu*

Magyar nyelvű párhuzam

0018b
Lobkowicz-kódex 294–298

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége:
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember második ellensége a test. Az emberben két létező van: a test és a lélek; ez a kettő folyton egymással vív. Miképpen az test és a lélek, a bűnök és a jóságok is összevívnak.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen a test és a lélek, a bűnök és a jószágok összevívnak."

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Ágoston

Exemplum forrása
Pseudo-Ambrosius, *Liber de vitiorum virtutumque conflictu.*

0019
Egy apát elmegy egy Thais nevű hírhedt parázna nőhöz, aki miatt sokan eltékozolták vagyonukat, és még öltek is. Thais elégeti vagyonát, és az apát kiszab rá egy büntetést, amelyet letöltve meghal, és a mennybe jut.

Cornides-kódex 126–127 (63v–64r)

Szereplők
Thais, apát

Exemplum szövege
Ezről ilyen példa olvastatik. Vala némely Thais nevű parázna, ki oly igen szép vala, hogy sok emberek ez Thais parázna szerelméért minden jószágukat elárulják vala, és

jutnak vala utolsó szegénységre, csak hogy ővele élhetnének akaratjuk szerént. Sok emberek pedig ez Thais paráznáért egymást megölik vala, és ezenképpen Thais sok lelkeket ad vala ördögnek, melyet hallván némely szent apát, vőn őreá világi ruhát, és mene ez Thais paráznához, adván őneki pénzt. Thais pedig alítá, hogy ez szent apát akarna ővele vétkezni. Bevivé őtet némely titkos házban. Mondá Thaisnak ez apát: Nincsen-e valahol titkosb házad ennél, hol senki nem láthatna? Felele Thais: Itt ez házban minket senki nem láthat, ha pedig Istent féled, nincsen sehol oly hely, oly igen titkos hely, ki eltitkoltassék Istennek szemei elől. Kinek mondá ez szent apát: S hiszed-e lenni Istent, hogy ki mindeneket meglásson, melyek ez világon történjenek? Felele Thais: Hiszem. Kinek mondá ez szent apát: Ha hiszed, tehát mire kárhoztattad el az te lelkedet, és nagy embereknek lelküket? Mert nemcsak te magadért, de még mindazoknak lelkükért is ok adandó vagy Istennek előtte. Mely beszédeket hallván ez szegény paráznа töredelmességet vőn, és esék ez szent apátnak lábaihoz, és siralmakkal bocsánatot kére.

És vevén minden ő jószágát, és vivé az városnak közepére, és mindeneknek előtte megégeté, mondván: Jöjjetek és lássátok, miképpen égetém meg azokat, melyeket vétkezvén nyertem. Ezek meglévén, elméne Thais az szent apáthoz, és bocsánatot kére. És ez szent atya berekeszté őtet némely cellában három esztendeig. Ennek utána megjelenék ez szent atyának, hogy az Úristen elvette volna az ő penitenciáját, és minden bűnét megbocsátta volna. És ennek utána kihozá őtet az cellából, és tizenöt napoknak utána Thais kimúlék ez világból, és vevé az örök életet. Gondoljad meg azért, ó, emberi állat, hogy az Úristen mindeneket oly igen nyilván lát, miképpen ha szintén előtte volnának.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Mennybemenetel ünnepe

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
A keselyű harmadik tulajdonsága, hogy látásának világosságával fölülmúl egyéb madarakat. Ez Jézus Krisztust példázza: a mindent látó Krisztus a bűnösöknek kiált. (Az exemplum a prédikáció végén található.)

Igazolni kívánt tétel
„Ez ilyen bűnök és mindenek egyebek nyilván és mezítelen vagynak Istennek előtte, akármily igen titkon történjenek. […] Gondoljad meg azért, ó, emberi állat, hogy az Úristen mindeneket oly igen nyilván lát, miképpen ha szintén előtte volnának."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis*, sermo 91.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2440, Tubach 3587, Dömötör 323

0020
Egy fülemüle versenyt énekel egy fráterrel, de erőlködésében megfullad, és beleesik a barát ölébe.

Cornides-kódex 166 (83v)

Szereplők
fráter, fülemüle

Exemplum szövege
Ezről ilyen példa olvastatik. Egy fráter Argentinában, néma szerzetből, ül vala az fráthereknek gyümölcskertjében egy fának alatta. Ez fráternek vala jó szava, és kezde énekleni. Ezt meghallá egy fülemüle madár, odarepüle, és szálla egy fára. És kezde természet szerént ez fülemüle énekleni erősen ez fráter ellen. Melyet hallván az fráter, kezdé az ő szavát feljebb felemelni. Az madár is feljebb kezdé ő szavát emelni, és annyira kiálta, üvölte, énekle az fülemüle, hogy megfojtatván leesék az fáról az fráternek ölébe.

Íme, azért ha ennyire gyönyörködik egy oktalan madárka embernek éneklésében, tehát minemű gyönyörűség lészen mennyországban, holott annyi sok angyalok, szentek és szüzek énekelnek. Mindezekben, és ezekhez hasonlatosokban, kiket látunk és hallunk, megérthetjük az felsőket és az mennyeieket. De vannak némelyek oly igen parasztok, gorombák, hogy ez ilyeneknek miatta semmit nem értnek, hanem miképpen oktalan barom, csak az földiekben foglaltatnak, kikről úgymond Szent Dávid próféta az zsoltárában: Ne akarjatok lenni olyanok, miként ló és szamár, kiknek nincsen értelmük.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szentháromság napja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
A hatodik halálos bűn a torkosság, amely ellen adatik a Szentlélek hatodik ajándéka, az értelem. Az értelem az ember elméjét megélesíti, hogy a teremtett állatok miatt, akiket lát, meg tudja ismerni a Teremtőt, akit nem lát. (Prédikáció közben.)

Igazolni kívánt tétel
„Azért mind ez teremtett állatokból megismerhetünk valamit Istenről és az mennyei örömről. Ha valamely ember hall valamely madárkát édesen énekleni, mint az fülemüle, vagy egyéb madárka, és igen gyönyörködik benne, ennek miatta megértheti, hogy mennyországban nagyobb öröm és gyönyörűség vagyon, holott énekelnek annyi nagy sok angyaloknak és szenteknek kari."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis*, sermo 97.

0021
Egy püspök más-más színekben látja a tisztákat és a bűnösöket, így megtudja, kik azok, akik méltón áldoznak.

Cornides-kódex 118 (59r–59v)

Szereplők
püspök, parázna asszonyok, angyal, hívek, nép

Exemplum szövege
Esmég vala egy püspök, ki Húsvét napján kéré Úristent, hogy az Úristen neki megjelentené, kik méltán kommunikálnak. És mikoron mindenek mennének az szent egyházhoz, látá az püspök, hogy némelyek veresek, némelyek pedig fényesek. Ennek utána sok asszonyállatok jövének, és valának különb-különb színűek, kik között láta két nyilvánvaló paráznákat, kiknek vala igen feketeségű orcájuk. Mely paráznák misének utána oly igen fényeseknek jelenének, hogy semminemű szeplő ő orcájukon nem vala.

Mikoron az püspök ezeken igen nagyon csodálkoznék, jöve őhozzá Istennek angyala, mondván: Azok, kiknek fényes orcájuk vagyon, ezek azok, kik szentségesen és igazan élnek isteni szeretetben. Kiknek vörös orcájuk vagyon, azok rágalmasságot, nevetést, hétságokat, hívságos szólásokat szeretnek. Kiknek pedig fekete orcájuk vagyon, azok paráznák, gyilkosok, uzsorások, kik be vagynak foglaltatván halálos bűnökben. Az két parázna asszonyállat pedig, kik bejövének az egyházban, akkoron töredelmességet vőnek, és fogadást tőnek, hogy tisztán élnének, és az Úristen minden ő bűnüket megbocsátá. Tehát az püspök az népeket mind összehívá, és ez dolgot nekik mind megjelenté. És az népek mindnyájan töredelmességet vőnek, és meggyónának, és lőnek fényesek, és ezenképpen járulának ájtatosan Úrnak asztalához.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0023; RMEx 0024.

A befogadó szöveg műfaja
Prédikáció

Ünnep
Húsvét

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Az exemplumbokor első tagja a következő tételt bizonyítja: „azért akará urunk Jézus az ő feltámadását először megjelenteni asszonyállatoknak, hogy hamarabb kihirdettessék." Az exemplumbokor többi tagja már nem ezt bizonyítja, de egymással összefüggnek: a gyónás és/vagy az áldozás a témájuk. (Az exemplum a prédikáció végén található.)

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis*, sermo 72.

Megjegyzés
Az 58v 14. és 15. sora között írásváltozás figyelhető meg, tehát a Paratus-féle szövegek (RMEx 0021 és RMEx 0024) később csatlakozhattak a prédikációhoz. Érdemes azonban megjegyezni, hogy Herolt következő beszéde (sermo 51) a húsvéti gyónás és áldozás kötelességéről szól, de e példák nem szerepelnek benne.

0022
Egy jólelkű nemes házaspár Szűz Mária tiszteletére minden ünnepnapon lakomát rendez a szegényeknek. Egyszer egy szakács képében eljön hozzájuk az ördög, és megsüti a gyereküket, amíg misén vannak.

Lázár Zelma-kódex 71–84

Szereplők
nemesúr, nemesasszony, ördög, Szűz Mária, asszonyok, szegények, dajka, kisgyerek

Exemplum szövege
Olvastatik itt egy példa az Szűz Máriának kijelenthetetlen nagy irgalmasságáról. Vala egy nagy nemes ember, ki mindenkoron az ő házastársával valának igen szorgalmatosak az Szűz Máriának tiszteletes szolgálatjára. És vala nekik ilyen szokásuk, hogy minden ünnepnapon az Szűz Máriának tisztességére sok szegényeket táplálnak vala, mert minden ünnepnapon ugyan konyhán főzetnek vala az szegényeknek.

És mikoron közelgetnének egy jeles Boldogasszony napjához, íme, az ördög vőn emberi személyt, ábrázatot fel, és mene az embernek, ki vala nagy nemes és nagy úr, mene őhozzá az ördög, és mondá ezt őneki, hogy ő igen jó szakács volna. Megszegődék övele az nemes ember, hogy főzne aznap az szegényeknek nagy sokat. Neki ígéré, és mikoron jutottanak volna az jeles napra, holval felkelvén az ördög kiváltoztatta vala önnönmagát emberi személyben, és nagy tüzet raka az konyhán. Felkele pediglen reggel az nemes ember is az ő házastársával, és menének az szentegyházhoz, hogy az Szűz Máriának tisztességére ájtatossággal misét hallanának.

Vala pediglen az nemes embernek egyetlen egy fia, ki még az ágyban aludnék, mikoron az ördög megirellette volna az jót, kit tesznek vala az ájtatos nemes ember az ő házastársával, ez okáért változtatta vala emberi képbe magát, és úgy ment vala az emberhez, mert az ördög minden jónak irellője. Mikoron az nemes ember az ő házastársával volna az misén, és az kisded gyermek felserkent volna, kezde nagyon sírnia, és az dajka, vevén őtet, felöltözteté, és futa az gyermek az konyhára, és ragadá őtet az szakács, az ördög. Megfojtá őtet, és voná egy nyársra, és megsüté, és az ő ruháját veté az tűzbe. Ekképpen elenyészté önnönmagát, és ott hagyá megsülvén az nyárson az gyermeket.

Kezde az nemes asszony hazasietni, és hogy meglátná, ha mindenek készek volnának az szegényeknek ételükre. Mikoron hazajutott volna, siete az konyhára, látá az ő egyetlen egy fiát az tűznél az nyárson. Legottan elkeseredék, és fogá az ő fiát nagy sírván, és szerzé egy almáriumba. Mikoron mindeneket megszerzett volna az szegényeknek, hazajöve az ő ura is, de maga senkinek ezt nem jelenti vala, mit szívében kesergene, és semmi szomorúságot nem mutat vala, de az Szűz Máriáért nagy örömest szolgál vala az szegényeknek.

És mikoron megelégedtenek volna, eloszlának, és annakutána jöve három szegény asszonyállat. Kérnek vala az Szűz Máriának tisztességére ennivalót. Örömest fogadá ezeket is az keserves asszony, de maga az Szűz Máriának tisztességéért semmi keserűséget nem mutat vala sem szívében, sem orcájában, és örömest kezde azoknak is szolgálni. És az egyik nem kezde semmiképpen enni, de kéri vala az nemesasszonyt, hogy őneki sült húst adna enni. Az pedig menti vala magát, hogy nem volna, mert megették volna az előtte valók. De kínálja vala őtet azt mondván: Kérlek, édes húgom, egyél! Az pediglen nem eszik vala, de kéri vala, hogy talán volna valahol almáriumban eltett sült hús. Az pediglen igen menti vala magát, hogy nem volna, mert amit odatett vala, az ő egyetlen egy fiát, semmiképpen nem akarja vala kijelenteni. De csak akar vala az ő keserves szívével az Szűz Máriának könyörgeni. És mikoron ily sokszor kérte volna az Szűz Máriának tisztességére, nem lőn mit tenni, elmene az ő fiáért, kit az ördög megsütött vala, hogy behozná.

Kezde nagyon sírni, és megszólala az gyermek az almáriumból, és mondá: Mit akarsz, édesanyám? Megnyitván az ő szülője az almáriumot, és meglátá tehát: az ő fia ékesen felöltöztetett volna, és élne. Ezt meglátván az ő édesanyja, besiete, hogy mondaná ez nagy csodát, és nem találá ott az három szegény asszonyállatot, kinek egyike vala az szeplőtelen Szűz Mária, ki megadá elevenen az gyermeket az ő anyjának. Ez asszony is

elcsodálkozék ezen, hogy nem találá őket az asztalnál, és legottan hívé ezt, hogy az Szűz Mária volt volna az, ki akképpen kér vala ennie. És ezt ekképpen megbeszélé az ő urának, kit míglen az nem tud vala.

És ezt nyilván olvassuk szent írásnak szeriben, miképpen írattatik az Szűz Máriáról írt csodatételnek könyvében. És ennek utána kétszer nagyobb hívséggel szolgálnak az Szűz Máriának, és lőn őnekik igen nagy segítségük. Ekképpen bizonysággal hihetjük, hogy igen irgalmas az szeplőtelen Szűz Mária. Annakokáért mi is könyörögjünk az Szűz Máriának, hogy esedezzék az ő szent fiának előtte, és nyerje minekünk is az örök boldogságot, mindörökkön-örökké. Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Legendák, példák és elmélkedések

Igazolni kívánt tétel
„Eképpen bizonysággal hihetjük, hogy igen irgalmas az szeplőtlen Szűz Mária."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szűz Máriáról írt csodatételnek könyve

0023
Az apácák azt szeretnék, ha egymást gyóntathatnák. A pápa akkor engedné meg, ha nem nyitják ki a szelencét, amelyet próbaképpen adott nekik.

Cornides-kódex 114–116 (57v–58v)

Szereplők
apácák, pápa, madár

Exemplum szövege
Másodszor tevé ezt Üdvözítőnk azért, mert azt akará, hogy az ő feltámadása megjelentetnék egyebeknek. De miért asszonyállatok titkot nem tarthatnak, de valamit hallnak, azt legottan megjelentik egyebeknek, azért akará Urunk Jézus az ő feltámadását először megjelenteni asszonyállatoknak, hogy hamarabb kihirdettessék. Erről ilyen példa olvastatik. Némely klastromban valának apácák, kik önnön köztük ezt elvégezék, hogy őközülük elbocsátnának kettőt, kik elmennének Rómába úr pápához, és hogy pápától megnyernék ezt őnekik, hogy ők egymásnak az apácák meggyónhatnának. Méltatlannak alíták azt, hogy az ő titkukat és gyarlóságukat egy férfiúnak, azaz egy papnak kijelentsék.

Azért mikoron ez apácák jutottak volna pápához, és könyörgöttek volna pápának az konfesszorságért, hallván ezeket pápa, és megértvén ez apácáknak együgyűségüket és pokolbeli ördögnek csalárdságát, ada őnekik egy berekesztett szelencét, mondván: Menjetek el az szállásra, és vigyétek oda veletek ez szelencét, és holnapon reggel ezenképpen berekesztvén meghozzátok, és mit kértek, megnyeritek. Tehát ők elmenének az szállásra, kezdék nézegetni, forgatni az szelencét, és igen örömest megnyitnák vala. Végezetre pedig mondá az egyik apáca: Nyissuk meg az szelencét, és lássuk meg, mi vagyon benne! Felele az másik: Ne nyissuk fel, mert pápa parancsolá! De maga végezetre meggyőzetének kísértetnek miatta, és megnyiták az szelencét, akarják vala meg azonképpen berekeszteni. Azért mikoron felnyitották volna, legottan egy madár repüle ki az szelencéből, kit az pápa rekesztett vala bele. Ezt látván, az apácák megrettenének, és mikoron reggel megtérnének pápához, és megtudta volna az pápa, hogy elszalasztották volna az madarat, monda nekik: Ebben ismertetik meg az ti állhatatlanságtok és gyarlóságtok, mert ezenképpen tennétek egyik mástoknak, ha ti egymás gyónását hallgatnátok. Mert mikoron az egyiktek mástokat megbántaná, semmiképpen az őneki meggyónt másnak bűnét meg nem tarthatná, hanem haragjában kimondaná. Ezenképpen az társokhoz hévón térének meg az szegény konfesszor anyáim.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0021; RMEx 0024.

A befogadó szöveg műfaja
Prédikáció

Ünnep
Húsvét

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció végén, a befejező exemplumok előtt. Krisztus két okból jelentette meg először asszonyoknak a feltámadását. A második ok: az asszonyok nem tudnak titkot tartani, így a hír gyorsabban elterjedt.

Igazolni kívánt tétel
„De miért asszonyállatok titkot nem tarthatnak, de valamit hallnak, azt legottan megjelentik egyebeknek. Azért akará Urunk Jézus az ő feltámadását először megjelenteni asszonyállatoknak, hogy hamarabb kihirdettessék."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore…*, sermo 50.K.

0024
Egy barát a kereszten függő Jézust látja a pap kezében a misén. Megijed, és nem áldozik.

Cornides-kódex 116–117 (58v–59r)

Szereplők
szerzetes, Jézus, Szűz Mária, pap, gyermek Jézus

Exemplum szövege
Esmég más példa olvastatik ezképpen. Vala némely barát, mely barát szerzé őmagát kommunikálásra ájtatosan, mennyire ő teheté. És mikoron ez barát Agnus Dei után feküdnék imádságban, tehát látá ez barát az papnak kezében az gyermek Jézust, olyha keresztfán függvén, és minden ő sebei vérrel folynak vala. Azért az barát ezeket látván megszomorodék és megijede, méltatlannak alítá magát, és nem kommunikálék egyebekkel. Az mise pedig meglévén, mikoron az barát volna imádságban, neki jelenék asszonyunk, Mária, mondván neki: Miért nem vetted ma hozzád az én fiamnak testét? Felele az barát: Azért nem vettem hozzám, mert [nem] vagyok méltó. Mondá asszonyunk, Mária: Te te magadat méltatlannak gondoljad. Vajon s ki lehet arra méltó? De kérjed őtet, hogy tégedet méltóvá tegyen, és lássad, hogy ezt továbbá ne tegyed!

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0021; RMEx 0023.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Húsvét

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Az exemplumbokor első tagja a következő tételt bizonyítja: „De miért asszonyállatok titkot nem tarthatnak, de valamit hallnak, azt legottan megjelentik egyebeknek. Azért akará Urunk Jézus az ő feltámadását először megjelenteni asszonyállatoknak, hogy hamarabb kihirdettessék." Az exemplumbokor többi tagja már nem ezt bizonyítja, de egymással összefüggnek: a gyónás és az áldozás a témájuk. (Prédikáció végén.)

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis*, sermo 72.I.

0025
Az ördög a lábánál fogva húz ki egy frátert, aki végül Szent Miklós oltáránál meggyónja halálos bűnét, így megszabadul.

Domonkos-kódex 250–251

Szereplők
fráter, fráterek, ördög, Reginaldus mester, vén fráter

Exemplum szövege
Mikoron Bononiában némely fráter komplétának utána állana némely oltár előtt, elterjeszkedvén imádságban, vevé vagy fogá az frátert pokolbéli ördög lábánál fogva, és hátrahúzá mind az egyháznak közepéig. Mely fráter üvöltvén, és futa oda több harminc frátereknél, kik az egyházban különb-különb helyeken imádkoznak vala. Mely fráterek látják vala, hogy az egy frátert vonszák vala az egyház szerte, de azt nem látják vala, ki az frátert vonssza vala. Azért erőlködnek vala az fráterek megtartani ez frátert, de nem teheték. Annakokáért megrettenének az fráterek így en, mind ő teljes kezükkel tartják vala. Némely vén fráter pedig veté, avagy feküvék az fráterre, egyetemben ez fráterrel ez vén fráter is vontatik vala, de maga végezetre sok erőlködésnek utána viteték ez fráter Szent Miklós oltára eleibe. És odajutván ez fráterhez Reginaldus mester, ez fráter meggyóná egy halálos bűnét, kit soha meg nem gyónt vala, és legottan megszabadula az ördögnek vonásától. De ó, szerető atyámfiai, csodálatos dolog lőn ott az szilenciumról, hogy azkoron oly igen szorosan tartatik vala az szilencium komplétának utána, hogy ily nagy gyötrelemben senki nem lőn, ki csak egy szót is szólt volna az fráterek közül.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; A domonkos szerzetesek és a gyónás

0026
Egy fráter csodálatos módon kigyógyul betegségéből, miután meggyónja bűnét, hogy tudniillik szerzetessége előtt nagyon szerette a világi énekeket.

Domonkos-kódex 252

Szereplők
fráter, prior

Exemplum szövege
Némely fráter Rómának tartományából, ki mikoron ez világban volna még, igen gyönyörködött vala világi énekeknek hallásában és éneklésében, sem pedig ezt meg nem

gyónta vala, hogy ezféle hétságokban gyönyörködött vala. Megbetegedék ez fráter nagy nehéz betegséggel, és olyha ez éneklés ez fráternek fülében és fejében szünetlen valának. És ebből nem veszen vala gyönyörűséget, miképpen először, hanem nem kisded gyötrelmet és kínt veszen vala. Azért némely napon felkelvén ő ágyából, jóllehet, hogy igen nehezen vala, és elmene az priorhoz, ki is ugyanazon házban betegen fekszik vala. És ez megmondott kínt neki megmondá, és ezféle hétságokról alázatosan meggyónék. Mikoron az prior őtet megabszolválta volna, legottan minden zengés, ki ő fejében vala, mindenestül eltávozék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; A domonkos szerzetesek és a gyónás

0027
Egy beteg fráter gyónni akar, de priorja csak a körmenet után gyóntatná meg. A fráter azonban érzi, hogy meg fog halni.

Domonkos-kódex 252–253

Szereplők
fráter, prior, beteg

Exemplum szövege
Narbonai konventben, mikoron némely fráter beteg volna, és akarna meggyónni az priornak, mondá az prior az beteg fráternek: Szerető atyámfia, várj meg engemet addig, míg meglészen az processzió, mert ma asszonyunk, Máriának mennybe meneti napja vagyon, és azután legottan megtérek. Kinek mondá az fráter: Én is azért akarok meggyónnom, mert az Úristennek engedelme miatt én ez processziót járom ez mai napon az angyalokkal és az Istennek szülőjével, asszonyunk Szűz Máriával. Azért ez fráter meggyónék, és kevés idő után Úrban elnyugovék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; A domonkos szerzetesek és a gyónás

0028
Egy novícius nem gyónja meg minden bűnét. Egyszer megjelenik neki az ördög egy bűneivel teli levéllel, melyet a novícius szerencsésen megszerez, és meggyónja a benne leírt bűnöket.

Domonkos-kódex 253–254

Szereplők
fráter, novícius, ördög, gyóntató, szerzetmester

Exemplum szövege
Esmég Lausaniai konventben vala némely novícius, ki mikoron meggyónt volna teljességgel, mint neki tetszik vala, látá ez novícius pokolbéli ördögöt álmában őelőtte állania, és mondá: Te azt hiszed, hogy igen jól gyóntál meg, de bizonnyal tudjad, hogy ez levélben sok bűnök vagynak, kikért enyém vagy. Mikoron ez novícius kérné az levelet, hogy megmutatná neki az ördög, de az ördög nem akarná megmutatni, hanem elfuta az levéllel. És ez novíciusnak úgy láttaték, hogy az ördög megüté lábát az szenteltvíz edényéhez, ki ott vala, és az ördög leesvén, kénytelen elejté az levelet, mely levelet az novícius fráter nagy kívánsággal felveve, és bizonysággal lele őbenne némely bűnöket, kiket meg nem gyónt vala ez fráter. És ez fráter legottan felserkenvén, az kiket az levélben olvasott vala, azokról teljességgel megemlékezék, és meggyóná. És jóllehet, hogy az ördög ezt azért tevé, hogy az frátert szomorúságba ejtené, és hogy ne kommunikálna, kire akaratja vala. Mert ez pokolbéli sátán mind halálában bánja, valaki kommunikál, és minden ereje szerént megbántja, ha teheti. De az kegyes és jó Isten ezeket mind jóra fordítá ez fráternek. Ezeket pedig ez novíciusnak konfesszora mondá meg szerzetmesterének, mely konfesszor vala szent ember, és beszédét méltó vala hinni.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; A domonkos szerzetesek és a gyónás

0029
Egy gonosz erkölcsű diák meglesi, majd társának is megmutatja az önmagukat kínzó szerzeteseket, akiket ki is neveti. Társa erre megtér és szerzetes lesz.

Domonkos-kódex 254–255

Szereplők
diák, társ, fráter, gonosz erkölcsű diák, fráterek

Exemplum szövege
Itt némely példák kezdetnek azról, hogy némely fráterek mentek az szerzetben ez világi hétságnak meggondolásából, ezképpen. Mikoron Bononiában az fráterek kompléta után vennének keménységes disciplinákat, némely gonosz erkölcsű deák megnézé őket némi hasadékon. És azhonnat kell vala épülni az deáknak, onnat megbővíté az ő bűnét, mert onnat elmenvén mene némely deák társához mondván: Én jövék mostan nagy bolond emberektől, kik bolondabbak mind ez világbéli bolondoknál, azaz az prédikátor szerzetbeli fráterektől jövék, kik úgy verik, szaggatják magukat, miképpen szamarak. Ez deáknak ő társa pedig ezeket hallván töredelmességre indultaték, és kéré, hogy ezeket neki megmutatná. Ki az jövendő este elvivé az ő társát az helyre, és mondá: Lássad ez bolond embereket, mit művelnek! De ez deáknak társa nem megnevetésből, hanem ájtatosságból nagy szerelemmel betekintvén mondá önnönmagában: Ha ez szent emberek ezenképpen verik és gyötrik magukat Istenért, tehát mit tegyek én, boldogtalan bűnös? Annakokáért ez deáknak társa megvilágosíttaték Istentől, és ennekokáért az szent szerzetbe mene.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák fráterekről, akik a világ ostobaságának meggondolása miatt tértek a rendbe

0030
Két diák elhatározza, hogy bevonul szerzetesnek. Arról beszélgetnek, hogy ki miből vesz nagyobb ájtatosságot, majd bemennek a kolostorba, ahol életük végéig szentségesen élnek.

Domonkos-kódex 255–257

Szereplők
diák, társ, fráter, gonosz erkölcsű deák, fráterek

Exemplum szövege
Párizsban valának két deákok, kik minden napon megmondják vala az Boldogasszony óráit. Kik közül egyiknek vala szándéka bemenni prédikátor szerzetbe, az ő társát is gyakorta inti vala reá. Mikoron pedig egy napon mondanák Boldogasszony vecsernyéjét, tehát nagy hertelenséggel az deák, kinek nem vala szándéka az szerzetbe menni, nagy hertelenséggel annyi nagy ájtatossággal töredelmességet vőn, és annyi siralmaknak harmatjával ütteték meg, hogy őmagát el nem szenvedheti vala. Mely ájtatosságban érzé ő szívét jobbra változtatni, és az vecsernyét elvégezvén mondá az ő társának: Mától fogva nem mondok teneked ellened, hanem én is elmegyek az jó társaságba, kire engemet ennyiszer intettél. Annakokáért öszvebeszélvén azon éjjel elmenének az vecernyére az Nagyboldogasszony egyházához.

Vala pedig akkoron adventnek másod vasárnapja. Meghallgatván azért az vecernyét ájtatosan, és beszélének egymással, hogy melyik miből vett volna nagyobb ájtatosságot. Mondá az egyik deák: Én igen megindultattam ájtatosságra az Szent Gergely homíliáján, kit mond ez evangéliumon: „Erunt signa", azaz „Lesznek csodák Napban és Holdban". Mondá az másik deák: Én igen megvigasztaltatám és indultatám ájtatosságra ez reszponzóriumon: „Docebit nos Dominus vias suas", „Megtanít minket Úr az ő útjaira", és jelesül az versben, ki úgy mond „Venite ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Iacobi, azaz „Jöjjetek, menjünk fel Úrnak hegyére, és Jákobnak Istenének házához". Mert betű szerént énnekem úgy tetszik, hogy minket hív az Úristen, hogy bemenjünk Szent Jakab házába vagy klastromába, hogy ki Istennek háza, és hegyen csináltatott. Annakokáért mindketten bemenének, és szentségesen élének az szent szerzetben.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák fráterekről, akik a világ ostobaságának meggondolása miatt tértek a rendbe

0031
Jakab fráternek megjelenik jó barátja szelleme, aki elmondja, hogy Jakab gonosz állapotban van, és azt tanácsolja neki, hogy menjen a domonkosokhoz.

Domonkos-kódex 257–259

Szereplők
advocatus, császár, Jakab fráter, pápa, ügyvéd, prokurátor, prior

Exemplum szövege
Bononiai prior, fráter Jakab, sokszor jelentette meg az fráтereknek, hogy néminemű nagy advocatus vagy prokurátor, ki ez fráter Jakabnak igen szerelmes társa vala, mely

advocatus mikoron az nehéz betegségből immár jutott volna halálra, és kéretett volna az ő társától, hogy harminc napnak alatta neki megjelennék, és az beteges felfogadta volna, hogy megjelennék neki.

Meghala az advocatus, és mikoron jutott volna az harmincad napra, megjelenék az ő társának, az ő társa pedig, fráter Jakab, jóllehet, akkor még nem vala fráter, megkérdé, hogy miképpen volna az ő dolga. Az ő társa mondá magát lenni purgatóriumban. Esmég megkérdé fráter Jakab, hogy minemű kínja volna purgatóriumban. Felele ez megholt: Ha minden hegyek és minden látható állatok égnének, az purgatórium kínjához avagy hőségéhez hasonlatos nem lehetne. Esmég kérdé, hogy ha vagyon valami segedelem purgatóriumbelieknek. Felele az megholt: Vagyon némikoron segedelmünk, de mostan nagy kárt vallnak az purgatóriumbeli lelkek az háborúságért, ki vagyon pápa között és császár között, mert az tilalomért nagy sok segedelmek vontatnak meg az purgatóriumbeli lelkektől, és minden napon nagy sok lelkek mennének fel mennyországba, ha az szokott misék megmondatnának. Esmég kérdé, hogy ha lészen békesség pápa között és császár között. Felele az megholt: Semmiképpen nem lészen békesség, mert ezt érdemli embereknek bűnük.

Esmég monda az léleknek: Micsoda vagyon az én állapotomról? Felele az megholt: Te gonosz állapotban és gonosz tisztben vagy. Monda neki ez Jakab: Tehát mit tegyek? Felele az megholt: Fussál hamar ez világból! Mondá az Jakab: Hová fussak? Felele az megholt: Fuss az prédikátor szerzetbe. És legottan elenyészék az megholt. Jakab pedig töredelmességet vőn, és jöve némely fráterhez. Ezeket neki megjelenté, és mindeneket megszerezvén az ő marháiról, szerzetbe mene.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák fráterekről, akik a világ ostobaságának meggondolása miatt tértek a rendbe

0032
Egy beteg dékánnak álmában megjelenik Krisztus, és azt javasolja neki, hogy vonuljon be domonkos szerzetesnek.

Domonkos-kódex 259–261

Szereplők
dékán, Jézus, szolgák, barátok, fráterek, pap

Exemplum szövege
Franciában, Andegavia városában vala némely dékán, tudománnyal, nemzettel, gazdagságokkal és hatalommal vala igen fényes. Ez dékán Istentől megveretteték betegséggel. Gondolkodván az ő lelkének üdvösségéről, monda önnönmagában: Ó, én Uram,

Istenem! Mit tegyek, hogy üdvözülhessek? Kihez fussak, kinek hívjam segedelmét? Én Uram, Istenem, jelentsed meg énnekem! Annyira foglalá meg ez dékánnak lelkét ez gondolat, hogy ennél egyebet sem szólhat, sem gondolhat vala.

Annakokáért mikoron ezféle könyörgésekben múlatta volna el az éjnek nagy részét, kevéssé elaluvék. És miképpen neki tetszék, megállapék őelőtte Urunk, Krisztus, mondván neki: Ha akarsz üdvözülnöd, menj be az én szolgáimhoz. Ki mikoron kérdené, hogy kik volnának az ő szolgái, felelé Urunk: Menj be az prédikátor szerzetbe! Azért reggel lévén hozzáhívatá az papot, hogy neki hozná Krisztusnak szent testét. Mikoron az pap elhozta volna Krisztusnak testét, lőn az ő jó barátinak folyamása, szolgáinak siralma, és félelem azoknak, kik őtet test szerént szeretik vala. És mikoron az pap immár neki akarná adni Krisztusnak szent testét, mondá ez dékán: Annakokáért hozattam ide Krisztusnak szent testét, hogy az ő jelenvoltjára mondjam meg, melyek énnekem éjjel történtenek, kinek előtte senkinek nem illik, nem kell hazudni. És ez felülmondottakat megmondá mind, és mondá: Miért az Krisztus tanácsolá ezt énnekem, hogy az prédikátor szerzetbe menjek, nem akarom tovább halasztanom. És legottan külde az fráterekhez, hogy őneki elhoznák az szerzetnek ruháját késedelem nélkül.

De mikoron az ő baráti és szolgái nagy felszóval sírnának, és akarnák őtet elfordítani az ő jó szándékától, ez dékán is őellenük kiált vala, mondván: Menjetek ki, menjetek ki, mert prédát követnek ez seregek, nem embert! Azért beöltözék az szerzet ruhájába, és beviteték az frátereknek klastromába. És némi idő elmúlván, az ő életit elvégezé az frátereknek jelenvoltjára, imádván őérette, és elnyugovék Úrban nagy ájtatossággal. Vala pedig nagy vigasztalásuk az frátereknek őróla akkoron, mert először nem vala ájtatos az szerzethez. Azért is, mert nagy példája vala az ő bizony megfordulásának, azért is, mert őnekik sok könyveket hagya, nekik, kikkel ők igen szűkségesek valának.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák frátérekről, akik a világ ostobaságának meggondolása miatt tértek a rendbe

0033
Egy fráter úgy gondolja, hogy méltó lenne a püspökségre. Álmában megjelenik neki Isten Lelke, aki elmondja, mi miatt tartsa távol magától ezt a méltóságot.

Domonkos-kódex 263–264

Szereplők
fráter, Isten Lelke

Exemplum szövege
Itt is kezdetnek némely példák tisztességeknek kívánságának kísértetiről ezképpen. Némely fráter mikoron gondolkodnék, hogy ő méltó volna püspökségre, és hogy ő sok jókat szándékoznék tenni az püspökségben. Azért mikoron ez fráter ez ő gondolatit eleve meggondolván ő imádságában, és nagy hirtelenséggel kárhoztatta volna az ő utait, avagy kárhozatosnak ismerte volna ezféle gondolatit. Ő teljes szívéből mikoron imádta volna az Úristent siralmakkal, hogy őtet az Úristen az megfogadott evangéliumi szegénységben megtartaná, ez világi tisztességektől és gazdagságoktól is szeplőtelen megtartaná, és ugyanezen imádságokban elszunnyadott volna. Tehát jelenék őneki Istennek jó Lelke, mint őneki tetszik vala, ezeket mondván: Testi szülőknek kívánsága, népeknek szerelme, időnek gonoszsága, nyájas avagy szerelmes állatnak foglalása, lelki jónak elvesztése, te szerzetednek szemérme és te halálodnak végének bizonytalan volta legyenek okai püspöki méltóságoknak eltávoztatásának. Mert írván vagyon, hogy keménységes ítélet lészen azoknak, kik egyebeken uralkodnak. Mely fráter, legottan felserkenvén, ezeket önnön kezével megírá.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a tisztségek kívánásának kísértéséről

0034
Egy fráter azon ábrándozik, hogy milyen lenne, ha püspök lenne, amikor hirtelen elesik, és a sárba zuhan.

Domonkos-kódex 263

Szereplők
fráter

Exemplum szövege
Esmég vala némely fráter, ki mikoron járna az úton, kezdé magát tettetni, mutogatni, avagy ő szívében gondolni, hogy mit művelne, ha ő püspök volna. És mikoron az fráter ezeket gondolná, nagy hirtelenséggel esék egy mélységes sárban. És őmagához térvén ez fráter mondá önnönmagának: Kelj fel, püspök uram, jól történék neked! Mert igen jól illik ilyen püspöknek ilyetén sáros hely! És netalán ha igaz volt volna, amit gondolt vala, sok bűnöknek gonoszb sárába esett volna.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a tisztségek kívánásának kísértéséről.

0035
Egy fráter a hit ellen vélekedik. A priorja meglátja, hogy ördög ül a fején.

Domonkos-kódex 263–264

Szereplők
fráter, prior, ördög, szerzetmester, diffinitorok, vén fráter, nyájas fráter

Exemplum szövege
Itt kezdetik az tulajdon akaratnak és vakmerő értelemnek kísértetiről való példa ezképpen. Vala némely fráter, mely fráter egyébképpen sok ideig lett vala jó és ájtatos szerzetes és jó olvasó, de maga ez fráter végezetre esék néminemű új vélekedésekbe, mely vélekedések bölcsektől ítéltetének vala hit ellen való vélekedéseknek. De maga mikoron ez fráter gyakorta intetnék, hogy ez tévelygéseket elhagyná, nem akara engedni. Ennek utána szerzetmesterétől és az generale capitulumbeli diffinitoroktól kéretteték térden állván, hogy az gonoszról jóra térne, hogy ők se kényszeríttetnének őreá adni ez vakmerőségért nehéz szentenciát. De ez fráter az önnön vakmerő értelmében megmaradván nem akara engedni. Tehát némely vén fráter az szerzetben, ki vala szent életű prior és bizony beszédű ember, láta ez vakmerő fráternek fején az capitulumban pokolbeli ördögöt az időben, mikoron ezről szerződnének és ő vakmerőn felelne. Ezen látást megmondá ez vén fráter némely nyájas fráterének ily szer alatt, hogy ha valakinek megmondaná, tehát az ő nevét semmiképpen ki ne mondaná.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a tulajdon akarat és a vakmerő értelem kísértéséről

0036
Egy fráter engedély nélkül vesz el negyven garast és egy övet, és ezt nem gyónja meg. Álmában az ördögök kiviszik a szőlőbe, és úgy megverik, hogy alig gyógyulnak a testén a sebek és daganatok.

Domonkos-kódex 264–265

Szereplők
fráter, fráterek, ördögök

Exemplum szövege
Esmég ez szerzetnek kezdeti koron, mikoron némely fráter bononiai konventből ment volna Favenciába, és áldomás nélkül vett volna negyven garast és egy övet, és megtérvén Bononiába, ezt meg nem gyóná. Mikoron ez fráter aludnék veternyének előtte, esének őreá pokolbeli ördögök, és vivék őtet némely közel való szőlőbe, kit az fráterek újonnan vettek vala. És vervén az frátert, az ördögök sok pálcákat szegének meg ő hátán. Elmenvén az ördögök, hagyák őtet holt elevenül. Veternyének utána pedig az fráterek az ő üvöltésére kimenének, meghozván őtet, és vala ő teste sebes. És valának sebek és daganatok ez fráternek ő fején és orcáján és kezein, melyek alig gyógyulhatának meg.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a tulajdon akarat és a vakmerő értelem kísértéséről

0037a
Szent Ferenc a zöld fa példájával mutatja be, hogy milyen a jó szerzetes.

Simor-kódex 2–3
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
Szent Ferenc

Exemplum szövege
Hallgass immár ez mellé példákat, kit vete boldog atyánk ő fiainak, leányinak eleikbe ez szent alázatosságról és az tökéletes engedelmességről, mondván: Tekintsetek az zöld fára, és vegyetek példát őtőle. Mert az zöld fa, ki szépen virágozik és bőven gyümölcsöt

teremt, ez őneki vagyon az ő gyökeréből, kit alábocsátott az földre. És ez őneki lelke, és minden zöldsége, virágozása és ő gyümölcsteremtése ebből vagyon neki. És mennyivel inkább az földbe magát alábocsátja, és mennyivel inkább sáros ganéval felül befedeztetett, annyival inkább zöldségét, virágát és gyümölcsét szebben, jobban és bővebben adja.

Az zöld fán értsed az jó szerzetes embert, az fának gyökerén értsed az ő tökéletes akaratját, az földön, kibe az fának gyökere tartatik, értsed az szent alázatosságot, és az sáros ganén értsed magadnak megutálását és bűnöknek megismeretit. És mennyivel inkább az tökéletes akaratnak gyökerét az szent alázatosságba mélyebben alábocsátandod, annyival inkább teneked jó művelkedéseknek több gyümölcsét teremti. És menynyivel inkább magad megutálandod bűneidet megismervén, annyival inkább isteni jószágoknak virágával dicsekedel és fényeskedel mind földön, mennyen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák Szent Ferenctől az alázatosságról és engedelmességről

Magyar nyelvű párhuzam

0037b
Virginia-kódex 65–66

Szerepel benne allegorikus értelmezés.
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák Szent Ferenc alázatosságáról, engedelmességéről, melynek kiváltságait köszönhette; Példák Szent Ferenctől az alázatosságról és engedelmességről

0038a
Szent Ferenc arról tanít, hogy hogyan viselkedhet alázatos szerzeteshez méltón akkor, amikor a káptalani gyűlésen tiszteletben és megvetésben is része lesz.

Simor-kódex 3–6

Szereplők
Szent Ferenc, szerzetesek

Exemplum szövege
Más példa ez tökéletes szent alázatosságról, kit mi szent atyánk vete önnönmagáról, ekképpen mondván: Íme, szerető atyámfiai, elközelgett az kapitulumnak ideje. Nem

tetszik énnekem, hogy én legyek kisebb atyafiú, hanem olyan nem lejendek, kit, ím, megmondok nektek. Mert azt jól tudjátok, hogy engemet mind az atyafiak nagy tisztességgel tartnak, és hozzám mind ájtatossággal vannak. És engemet ők behívnak az kapitulumba, és én ő ájtatosságuknak eleget tévén, bemegyek. És ők engemet azon kérnek, hogy én nekik Istennek igéjét hirdessem, és őközöttük prédikáljak. És én ő akaratjuknak engedvén felállok és prédikálok, úgy, miképpen engemet Szentlélek tanított.

És lenne úgy immár, hogy az prédikáció elvégezvén mind az én atyámfiai, mennyien a kapitulumban voltanak, mind énellenem feltámadnának, és mind egyszer azt kiáltanák, mondván: Nem akarjuk azt, hogy te mirajtunk uralkodjál, és minket te bírj, mert te nem vagy bölcsen szóló, miképpen illenék ilyen szentséges gyülekezetnek fejedelméhez. Mert te vagy együgyű és igen tudatlan, és mi ezt igen szégyelljük, hogy ilyen utálatos és tudatlan fejedelmünk vagyon. És mondanák azt énnekem, hogy ez naptól fogva soha többé ne merészkedjél mondani azt, hogy mi fejedelmünk vagy. És ezenképpen engemet ilyen nagy bosszúsággal és szégyenséggel közülük kivetnének. Nem tetszik és énnekem nem láttatik, hogy én volnék fráter minor, azaz kisebb atyafiú, és bizony alázatos és bizony engedelmes, ha víg orcával, szent alázatosságos békességgel el nem szenvedném. Mert ha örülök, vigadok és gyönyörködöm abban, mikoron engemet felmagasztalnak és tisztelnek, kiben kezdetik a léleknek veszedelme, naggyal inkább kell énnekem örülnöm, én lelkemnek használatjában vigadoznom és gyönyörködnöm üdvösségében, mikoron engemet szidalmaznak, megutálnak és megvetnek, kiben vagyok a léleknek nagy felséges és bizonyságos nyeresége. Mert azt tudjátok, hogy az fejedelemségben történik az esés, és a dicséretben lészen néha alávetés, de az szent alázatosságban tartatik mindenkoron a léleknek nagy nyeresége.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák Szent Ferenctől az alázatosságról és engedelmességről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Speculum perfectionis seu S. Francisci Assisiensis Legenda antiquissima, auctore fratre Leone; *Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius*, Venetia, 1504, 43b.

Magyar nyelvű párhuzam

0038b
Virginia-kódex 66–67

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák Szent Ferenc alázatosságáról, engedelmességéről, melynek kiváltságait köszönhette; Példák Szent Ferenctől az alázatosságról és engedelmességről

Exemplum forrása
Speculum perfectionis seu S. Francisci Assisiensis Legenda antiquissima, tome I, 64.
Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius, Venetia, 1504, 43b.

0039a
Szent Ferenc az engedelmes és alázatos szerzetest a halott testhez hasonlítja.

Simor-kódex 6–8

Szereplők
Szent Ferenc, szerzetesek

Exemplum szövege
Harmad példát véte boldog atyánk az szent alázatosságról és a tökéletes engedelmességről, az holttestről. Úgy olvassuk, hogy némikoron ez szentséges ember ül vala ő társi között, és gondolkodik vala szerzetességnek tökéletességéről. Igen nagyon fohászkodék, és monda: Csak alig vagyon ez világban oly szerzetes ember, ki jól és tökéletességgel engedelmes volna ő fejedelmének. És hogy hallák ezt az atyafiak, mondának neki: Szerető atyám, kérünk azon tégedet, hogy taníts meg minket arra, hogy mi legyen az tökéletes engedelmesség, és a bizony alázatosság. És felele nekik, és mondá: Én az bizony engedelmes és alázatos szerzetest hasonlom a megholt testhez. Vegyék fel az megholt testet, és valahova akarod, tegyed oda őtet. Azt látod, hogy semmit ellened nem szól az felvételről, és semmit nem morgódik azon, hogy hová viszed, és nem panaszol semmit arról is, hogy hová őtet teszed. Ha őtet felteszed az székbe, ő onnét alánéz, és ha őtet öltözteted bársonyba és gyönggyel fűzött ruhába, azt látod, hogy ő inkább még hervad. Ezenképpen a bizony engedelmes és alázatos szerzetes, akit mikoron egy helyből másba visznek, ezt megítéli, miért teszik, és holott hagyják, avval semmit nem gondol. És hol elváltoztatják, ez ellen semmit nem áll. És ha tisztességre viszik, fejedelemmé teszik, azon megszokott alázatosságba marad, és mennyivel inkább tiszteltetik, annyival inkább magát méltatlannak alítja és ítéli. Azért ez a bizony alázatos és bizony engedelmes, ki ezenképpen teszen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák Szent Ferenctől az alázatosságról és engedelmességről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Speculum perfectionis seu S. Francisci Assisiensis Legenda antiquissima, tome I, 48.
Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius, Venetia, 1504, 29b.

Magyar nyelvű párhuzam

0039b
Virginia-kódex 67–68

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák Szent Ferenc alázatosságáról, engedelmességéről, melynek kiváltságait köszönhette; Példák Szent Ferenctől az alázatosságról és engedelmességről

Exemplum forrása
Speculum perfectionis seu S. Francisci Assisiensis Legenda antiquissima, tome I, 48.
Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius, Venetia, 1504, 29b.

0040
Az ördög a torkosság bűne miatt meglátogatja a frátereket.

Domonkos-kódex 266

Szereplők
fráter, fráterek, ördög

Exemplum szövege
Itt kezdetnek némely példák azról, miképpen kísértettenek az fráterek az torkosságról, ezképpen. Vala Lengyelországban némely fráter, mely fráter diszpenzál vala két fráterekkel, méltó ok nélkül, hogy húst ennének, mikoron vele úton volnának. Annakokáért mikoron éjjel kevéssé elaludtak volna, látá ez fráter az ördögöt bejőni oda, hol az fráterek fekesznek vala. Tehát ez fráter megkérdé az ördögöt, hogy mit keresne. Felele az ördög: Azért jöttem, hogy meglátogassam az frátereket, kik húst esznek. Ez dolgot az lengyelországbeli provinciális írta meg szerzetmesterének, Umbertus mesternek.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a torkosság bűnének kísértéséről

0041
Egy kanonok a torkosság bűnébe esve megbetegszik, majd Isten ítéletétől félve visszatér a domonkos rendbe.

Domonkos-kódex 266–267

Szereplők
regulás kanonok

Exemplum szövege
Ugyanezen országban némely regulás kanonok jöve ez prédikátor szerzetbe, és kísérte te lőn az húsételről, mert elébb meg szokta vala enni az húst, kinek okáért megtére Esség az ő klastromába az regulás kanonokok közibe. Ennek utána ez regulás kanonok nehezen megbetegüle, és elméjétől elragadtatván láttatik vala neki, hogy ő Istennek ítéletire vontatnék, és az hús mértékben mérettetnék, kiket ő megett volt. De maga végezetre önnönmagához térvén ezeken megrettene, megtére az szerzetre, és őbenne megmarada.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a torkosság bűnének kísértéséről

0042
Egy frátert megkísért a torkosság bűne. Társa elmondja neki, hogy az ördögöt látja körülötte, mire a fráter megijed, és bevallja bűnét.

Domonkos-kódex 267–268

Szereplők
fráter, lelki fráter, ördög

Exemplum szövege
Esség némely fráter kísérteték torkosságról, és szerze magának némely bélest titkon, gondolván, hogy ő azt titkon, áldomás nélkül megenné. Azért mikoron ez bélest

elrejtette volna némely helyen, és őmaga állana az karban az zsolozsmákon, és gondolkodnék, hogy ez bélest miképpen és hol ehetné meg titkosbban. Tehát némely lelki fráter állván az karban, láta pokolbéli ördögöt játszódván az fráter előtt az bélessel. És látá, hogy az ördög gyakorta kezében tartván az bélest, tapsolván, és ez fráternek eleibe viszi vala, és kínálja vala vele. Mikoron ezeket látná ez lelki fráter, igen megrettene rajta, és az szent zsolozsmát elvégezvén felfele hívá ez frátert, és megkérdé, mint volna neki dolga, és ha volna valami kísértete. Ki felelé, hogy jól volna neki dolga, nem akarván neki megmondani, avagy eszében nem vevén az ő kísértetinek nyavalyaságát. De mikoron meghallotta volna ez lelki frátertől azokat, kiket az szent zsolozsmákon látott vala, igen megijede, és siralmakkal meggyónván az dolgot azonképpen, mint vala, megszabadula Istennek malasztja miatt mind az bűntől, mind az kísértettől.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a torkosság bűnének kísértéséről

0043
Egy fráter halálos ágyánál meggyónja bűnét, hogy tulajdont tartott magának, majd feloldozást nyer.

Domonkos-kódex 268–269

Szereplők
bononiai fráter János, fráter, ördög, prior

Exemplum szövege
Esmég némely példák az telhetetlenségről, ezképpen. Némely fráter az priornak áldomása nélkül tíz pénzt rejte el, kit vett vala néminemű közönséges alamizsnából azért, hogyha valamire szüksége leend, azokból megszerezze. Annakokáért ez tulajdonos fráter esék nagy betegségbe az ő érdeme szerént, ki mikoron immár közelítene halálára, és bononiai fráter János, állván ez beteg előtt, mondván: Örülj fráter, mert Istenhez mégy, és emlékezzél énrólam, mikoron neked jól lészen. Felele ez beteg fráter: Semmiképpen nem megyek én Istenhez, mert az ablakon áll az ördög, ő szája nyitva vagyon, és kész az én boldogtalan lelkemet benyelni, mert, jaj, tulajdont tartottam mind ez mai napig! Tehát ezeket hallván megrettene fráter János, és sok imádságokkal és példákkal hozá erre az frátert, hogy bízzék Istennek irgalmasságában. Erre is hajtá őtet ez jámbor fráter, hogy az priort odahívják, és az tulajdont megadja, és mit gonoszul tett, azról penitenciát tartson. Ki mind meglévén, mikoron az priortól megoldoztatott volna az tulajdonságnak bűnéből, legottan az ördög elfuta, kit az ablakon lát vala. Annakokáért

az beteg mennyországból ötletett reménységből nagy siralmakra kiötleték, és azután kevés idő elmúlván békességben elnyugovék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a telhetetlenség bűnéről

0044
Egy beteg fráter megjósolja társának, hogy meg fog halni az általa ellopott pénz miatt.

Domonkos-kódex 269–270

Szereplők
beteg fráter, fráter

Exemplum szövege
Esmég Rómában Szent Sixtusznak klastromában volt némely fráter, ki némely betegségében láttatik vala, hogy őnála volna prófétálásnak lelke. Azért mikoron ez fráter sokaknak sok jövendőket mondana, némely fráter őtet nevetvén, mert nem hiszen vala semmit az ő beszédében, monda neki: Fráter, mondd meg, mi történik énnekem? Felele ez beteg fráter: Nyavalyás, nyavalyás, add meg az pénzt, kiket eloroztál, mert az szororoknak egy szénájukat elárultad, és az pénzét elrejtetted! Azért ez lészen terólad jövendő, hogy ez esztendőben meghalsz, és egy fráter sem lészen jelen az te halálodon. Ki mind beteljék, mert mikoron ő őrizeti alatt volna az klastromnak marhája, és nem volna őneki valamely fráter társa, mirigy kele ő torkában, ki őtet hertelenséggel megfojtá, és meghala.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk; Példák a telhetetlenség bűnéről

0045
Az ördög Szent Domonkos frátereinek bűneit olvassa egy cédulán. Odaadja Szent Domonkosnak a listát, aki ezért megfeddi fiait.

Domonkos-kódex 271

Szereplők
Szent Domonkos, ördög

Exemplum szövege
Itt kezdetnek némely példák Szent Domonkos anyánknak csodatételéről. Némely éjjel látá Istennek embere, Szent Domonkos az ördögöt olvasni némely cédulában az lámpásnak világánál. Kitől mikoron kérdené Szent Domonkos, hogy mit olvasna, felele az ördög: Az te fráterid bűneit olvasom. Parancsolá Szent Domonkos az ördögnek, hogy neki adná az cédulát, melyet az ördög legottan odaada, kényszeríttetvén Krisztusnak nevére, mely cédulában Istennek embere lele némely vétkeket, kikből megfeddé az ő fiait.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében; Szent Domonkos találkozása az ördöggel

0046
Szent Domonkos kifaggatja az ördögöt, hogy miért jár-kel a kolostorban.

Domonkos-kódex 271–273

Szereplők
Szent Domonkos, ördög

Exemplum szövege
Esmég egy példa. Esmég egy időben lelé az ördögöt kerengvén az klastromot Szent Domonkos, és monda neki: Mit művelsz itt, kemény bestye, és miért kerenged ez helyt? Felele az ördög: Az nyereségért kerengem, kit innét veszek. Kinek monda Szent Domonkos: Mit nyersz az dormitóriumban? Felele az ördög: Az szükséges álmot elveszem, az nyugodalmat megbántom, lankadtan hagyom felkelni, restséget hozok be, és ezenképpen az isteni szolgálattól tanácsozok megmaradni. És mikoron engedtetik énnekem, testnek kísértetit és ördögi csalárdságokat bocsájtok be. Az karban bevontatván az ördögöt, megkérdé Szent Domonkos, hogy mit nyerne az szent helyen. Felele az ördög:

Az karban ezt teszem, hogy oda későn jöjjenek, és hamar kijöjjenek, önnönmagukat elfeledjék. Az refektóriumról is megkérdeték, hogy ott mit nyerne. Felele az ördög: Az refektóriumban azt teszem, hogy némelyik többet egyék, és némelyik kevesebbet egyék. Az lokutóriumról is megkérdeték, hogy ott mit nyerne. Felele az ördög: Ez hely teljességgel enyém, itt lesznek nevetések, itt mondatnak különb-különb hírek, itt mondatnak hétságos beszédek. Mikoron Szent Domonkos atyánktól vontatnék az ördög az kapitulumházba, kezde az helyt félvén elfutni, mondván: Ez hely énnekem ellenségem és poklom, mert valamit egyebütt nyerek, ez helyen mind elvesztem. Mert ez helyen intetnek jóra az barátok, itt gyónnak, itt vádoltatnak, itt verettetnek, itt oldoztatnak meg. Ezenképpen akaratja nélkül pokolbeli ördög az ő álnokságit kijelenté, és őmaga elmene.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében; Szent Domonkos találkozása az ördöggel

0047
Szent Domonkos fráter Bertrandosszal gyalogol. Elered az eső, ám őket egy csepp sem érinti.

Domonkos-kódex 273

Szereplők
fráter Bertrandos, Szent Domonkos

Exemplum szövege
Más példa is kezdetik. Mikoron egy időben Szent Domonkos atyánk úton menne, és vala őneki társa dicséretes életű fráter Bertrandos, lőn nagy háborúsága az égnek, kit legottan követe esőnek nagy ütése. Mikoron az esőnek bősége mind környül az földet megöntözné, Istennek embere, Szent Domonkos szent keresztnek jegyével mindenfelől eltávoztatá mind őtőle, mind az ő társától az esőnek esését. És mikoron az eső mindenfelől az földet megvizesítette volna, Szent Domonkos atyánknak társával öszve csak egy csepp sem illethette őket, sőt még csak ruhájuknak peremét sem illethette három sing földön. Ez felül megmondott dolgot megbizonyítá dicséretes életű fráter Bertrandos.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében

0048
Szent Domonkos egy éjjel meglátja Szűz Máriát, amint a dormitóriumban sétál két kísérőjével, és egy kivételével megáldja a frátereket.

Domonkos-kódex 273–275

Szereplők
fráterek, Szent Domonkos, Szűz Mária, Szent Cecília, Szent Katerina

Exemplum szövege
Mikoron egyszer némely éjjel Szent Domonkos atyánk szokott imádsága után Szent Szabina asszonynak konventjébe bement volna az dormitóriumba, látá az dicsőséges Szűz Máriát járni az dormitóriumban két igen szép szüzekkel, és az frátereket, kik ott nyugosznak vala, látá, hogy az Szűz Mária mindeniket megszenteli vala az szenteltvízzel. Az egyik fráternek pedig cellájához nem mene, meg nem szentelé. Szent Domonkos atyánk megjegyezé az frátert, kit asszonyunk, Mária meg nem szentele.

És őmaga elmene mennyországnak királyné asszonya eleibe, hol az dormitóriumnak lámpása függ vala, és az ő lábaihoz esék, imádván őtet. Mondá: Kérlek, én asszonyom, jelentsed meg énnekem, hogy te ki légy! Felele asszonyunk, Mária: Én vagyok irgalmasságnak királyné asszonya, kit ti minden este idvezletek az Salve reginával. És mikoron mondjátok ez igéket: Eia ergo advocata nostra, azaz: No, azért mi szónkszóló, ezkoron én leterjesztem énmagamat az én szent fiam előtt, könyörögvén az te szerzetedért. Kinek mondá Szent Domonkos: Kicsodák, én asszonyom, ez szépséges szüzek? Felele Szűz Mária: Ez egyik Cecília, másik pedig Katerina. Esmég mondá Szent Domonkos: Én asszonyom, Mária, mire nem szenteléd meg az egyik frátert? Felele az Szűz Mária: Azért nem szenteltem meg, mert nem vala úgy az ő ágyában, miképpen kellett volna. Megszentelvén pedig asszonyunk, Mária az egyéb frátereket is, elenyészék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében

0049
Szent Domonkos elmondja egy priornak, hogy Isten minden kérését meghallgatja, majd ez be is bizonyosodik, amikor Konrád mester másnap belép a domonkos rendbe.

Domonkos-kódex 275–277

Szereplők
prior, Szent Domonkos, Konrád mester, fráterek, kántor

Exemplum szövege
Itt kezdetik egy példa azról, hogy az Úristen Szent Domonkos atyánkat meghallgatta minden imádságiban. Mikoron Szent Domonkos atyánk lakoznék Bononiában, történék, hogy egy prior Szent Bernáld szerzetéből általmene Bononiában. Ez prior betére Szent Domonkos atyánkhoz, mert igen szereti vala őtet. Mely priorral mikoron Szent Domonkos atyánk szólna nagy szerelemmel, egyéb beszédi között mondá Szent Domonkos az priornak: Megjelentem teneked, prior, kit én senkinek nem jelentettem, sem akarom, hogy te is jelentsed valakinek, míg én élek, hogy én soha Istentől oly dolgot nem kérhettem, kit én kívánságom szerént meg nem nyertem. Tehát ez prior csodálkozván ez szent atyának ily kiváltképpen való malasztján, és megemlékezék Szent Domonkosnak kívánságáról, mely igen kívánja vala, hogy Konrád mester az ő szerzetibe menne. Mondá ez prior Szent Domonkos atyánknak: Kérjed, atyám, az Úristent, hogy adja teneked az te szerzetedbe Konrád mestert. Kinek mondá Szent Domonkos: Atyámfia, nehéz dolgot kérel, de maga ha ez éjjel énvelem akarsz maradni imádságban, reménylem, hogy az Úristen megadja az mi kívánságunkat.

Ez dolog vala pedig Nagyboldogasszony estin. Mikoron az komplétát megmondották volna, Szent Domonkos atyánk az priornak jelenvoltára bemene az szentegyházba, imádkozván mind éjszaka szokása szerént. Mikoron az nap feltámadott volna, és az fráterek az prímát éneklenék, és mikoron az kántor elkezdené a Iam lucis orto siderét, azaz Immár az csillagnak világossága feltámadván, Úristent kérjük alázatosan, hogy ez napi dolginkban minket megtartson ártó dolgoktól. Tehát íme, az bizony jövendő csillag, Konrád mester hamarsággal eljövén, Szent Domonkos atyánk lábához terjeszkedvén, és az szerzetnek ruháját ájtatosan megkéré és felvevé. Ez fráter Konrád vala ő életében igen szerzetes és igen malasztos lektor, éle az szerzetben szentségesen, és kimúlék Magdeburgban. Íme, immár nyilván vagyon, hogy az Úristen ez szentséges atyát meghallgatta minden ő kérésében.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében

0050
Egy ifjú megígéri Szűz Máriának, hogy tiszta életet él, ha megmenti betegségéből. Később, amikor királlyá szerették volna választani és megházasítani, ellenáll, és remete lesz.

Kazinczy-kódex 25–27

Szereplők
Szűz Mária, ifjú, jegyes, urak, angyalok

Exemplum szövege
Mely igen jó legyen az Szűz Máriának szolgálnia, imez példából megtetszik. Szent Anzelmus doktor írja. Vala Franciabeli Károly királynak idejében, ezen királynak udvarában egy ifjú, ki vala az magyari királynak atyjafia. Ez ifjú asszonyunk, Máriának igen ájtatos szolgája vala, mert az ő hét vigíliáit mindenkoron vízzel böjtöli vala. Ennek fölötte az ő zsolozsmáit naponként ájtatossággal megolvassa vala, addig nem eszik vala. Történék idő múlva, hogy ez ifjú kórságba esék, mely kórságban ez ifjú felfogadá, hogy ha asszonyunk, Mária az kórságból őtet feltámasztaná, tehát az ő szeretetiért örök tisztaságot tartana, mert ez ifjú szűz vala. És íme egy nap, mikoron ez ifjú ágyában feküdnék, látá az házat, kiben fekszik vala, nagy világossággal megvilágosodnia, és magát nagy csodaképpen találá egészségben lennie, kiről az édes Szűz Máriának nagy hálákat ada.

Ennek utána nem sok napok elmúlván meghala Magyarországnak királya magzat nélkül, és az urak ez ifjat Franciából el-kihozák, hogy őtet királlyá koronáznák. Választanak pedig őneki királyi nemből egy igen szép szüzet jegyesül, hogy az ország, azaz ez Magyarország királyi magtól meg ne fosztatnék. Mikoron azért ez ifjú jegyesével egyetembe és mind ez országbeli urakkal az szentegyházhoz felmentenek volna az megeskövésnek okáért, ezenközben az ifjúnak eszébe juta, hogy az napon asszonyunknak zsolozsmáját meg nem olvasta volna. És az szentegyháznak egyik szegébe megvoná magát, és kezdé az szent zsolozsmát asszonyunknak tisztességére nagy ájtatossággal olvasnia. És olvasván, mikoron mondaná az dicséretet, Quam pulcra es, et quam decora charissima, Mely szép vagy, és mely ékes, drágalátos jegyesem, íme, legottan az szépséges szűz, asszonyunk, Mária ez ifjúnak neki jelenék, két angyalok jelen levén, és monda néki: Ha szép vagyok és ékes, amint mondod, miért hagytál el engemet, más jegyest magadnak választván? Hallván ezt az ifjú megijede, és mondá: Asszonyom, mit parancsolsz énnekem, hogy tegyek? Kinek mondá asszonyunk: Ha ez te jegyesedet énérettem ez világon elhagyod, az mennyországban engemet vallasz jegyesül. És ha az én fogantatásomnak napját esztendőnként üllended, mennyországban megkoronáztatol. Ezeket megmondván, elenyészék előle.

Tehát íme, ez ifjú titkon az szentegyházból kivoná magát, és ez országból el-befuta Aquilegiába, és ott sok ideiglen remete életet visele. Végre az ő szent élete kihirhedvén, Aquilegiába pátriárká[vá] választaték, és aztán asszonyunknak fogantatását nyilván

prédikálá, és üllenie szerzé. Azért ez példából megtetszik, mely igen kedves az édes Szűz Máriánál az szüzeknek imádságuk.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
„Szent Anzelmus"

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 12, pars 3, capitulum 6, miraculum 4.

0051a
Egy tékozló ifjú megtér, Szent Anna szolgálatának szenteli életét, aki kétszer is csodásan megmenti.

Kazinczy-kódex 49–58

Szereplők
Szent Anna, Szent Jakab, Jézus, Szűz Mária, király, ifjú, pap, ördög, adósok

Exemplum szövege
Hogy pedig az Szent Anna asszony az ő ájtatosait megsegítse, imez példából megtetszik és megérthetitek. Egy néminemű városban lakozik vala egy jeles úrnak egyetlenegy gyermeke. Ez szüleitől az mirigyhalálnak miatta megfosztatván, szüleinek temérdek kincsük reá szálla, de az bizonyságvétel nélkül való ifjaknak módjuk szerént tékozló lőn és feslett életű. Úgyhogy húsz esztendős korában, miképpen az napnak fénye az hót, az meleg víz az sót, az tűz az jeget, és az szén az csöpűt szokták megemésztenie, ezenképpen ez ifjú nagy hamarsággal atyjának temérdek kincsét mind eltékozlá, és végre juta nagy szegénységre. Legottan elhagyák őtet az ő baráti, elhagyák rokonsági, úgyhogy láttatik vala még Istentől is elhajítnak lenni. Mert minden teremtett állatok láttatnak vala őellene ellenkedni: az ő házát, ki nagy gazdagságokkal teljes vala, egy forgószél leszakasztá, veteményit az kő mind elveré, barmait mind elölé. Ennyi sok háborúságokban azért levén, nem vala, ki őtet megvigasztalja, sőt, mint az más Jóbot, baráti bosszanták vala.

Mikoron azért ilyetén nagy nyavalyában volna, magába tére, és nagy sírással imezt kezdé mondania: Mit tegyek, minden nyavalyásnál nyavalyásb? Hova térítsem magamat, hova fogjam fejemet? Ím, látom, mert csak az kincs tiszteltetik, anélkül senki nem

szerettetik. Az kapálást nem tehetem, mert nem szoktam, az koldulást pedig igen szégyellem, azért kihez folyamodjam? Ha íme, mind az menny, mind az föld, és minden állatok énellenem láttatnak ellenkednie, megnevettettem barátimtól, és elhagyattattam tanácsadóimtól. Jobb azért énnekem, hogy koldulva zarándokul menjek az Szent Jakab egyházához, hogynem mint el gyakorta szomorkodtassam azoktól, kiknek adós vagyok.

Felvevé azért istápját, és az városból titkon el-kimene, és az városnak mezőjén térdeire esvén, és magát Istenhez térítvén, nagy sírással imezt kezdé mondania: Ó, irgalmas és kegyelmes Úristen, vallom én, szegény bűnös, te felségedet nehezen megbántottam lenni, de kérlek én, mindennél nagyobb bűnös, ki nem vagyok méltó tőled meghallgattatnom, hogy méltoltassad énnekem megjelentened, hogy ha vagyon az szentek közül valaki, ki ilyetén szegényt méltoltatnék meghallgatni és megsegíteni. Mikoron ez ifjú ilyetén könyörgéseket tenne, íme, Szent Jakab apostol, kit régen magának szerető szentül választott vala, egy zarándoknak ábrázatjában neki jelenék, és monda neki: Mit sírsz, ó, ifjú, és az te keserűségednek micsoda oka? És most hova indultál? Akarnám megértenem. Kinek az ifjú, mikoron minden dolgait megmondotta volna, monda ismét Szent Jakab neki: Ha segítséget kívánsz venned, folyamjál az Szent Annához, ezt tiszteljed az ő leányával, az édes Máriával, és az ő unokájával, az Krisztus Jézussal! Ez az nyomorultaknak vigasztalója, ez az bánkódókat megvidámítja, az szegényeket meggazdagítja, és senkit benne bízókat meg nem utál. Ez az ő könyörgésének miatta nyer tenéked az ő unokájától vigasztalást. Hallván ezt az ifjú, megbátorodék, és mondá ismét: Kérlek tégedet, szerető uram, mondjad meg énnekem, mint tehetnék én őneki alkalmas és méltó dicséretet és szolgálatot? Kinek mondá ismét Szent Jakab: Minden hétben az keddnap az ő dicséretire ájtatosan olvass három Pater nostert és három Ave Mariát, és ezeket olvasván igyekezzél addig az ő képe előtt égő gyertyát tartanod! Ha ezeket ájtatosan teended, kétség nélkül jó szerencsés léssz, és amit kívánsz őtőle, megnyered. Hallván ezt az ifjú, mondá ismét: Miért kell ezeket kedden tenni, és nem egyéb napon? Felele Szent Jakab: Mert az boldog Szent Anna kedden fogantaték anyjának méhében, kedden születtetteték, az Krisztusnak anyját is kedden szülé, és kedden hala meg. Hallván ezt az ifjú, mondá: De kérlek tégedet, szerető uram, honnétan tudod te ezeket? Monda neki Szent Jakab: Én az ő harmadik leányának fia vagyok, azért ő énnekem nagyanyám. Te azért jóllehet semmi jót nem tettél légyen, de merthogy énhozzám kiváltképpen való ájtatosságot vallottál, ki vagyok Jakab apostol, ezért akarám magamat neked ez órában megjelentenem. Tedd meg azért azokat, kikre intelek, és jól lészen dolgod. Melyet megmondván elenyészék az ő szemeinek előle.

Az ifjú pedig lélekben megbátorodván, úton ismét elindula, és juta egy messze való tartományba, holott az tartománynak fővárosába, kiben az tartománynak királya lakozik vala, el-bemene, és egy papnál, Szent Anna asszonynak cselekedetiből, szállást kére, mely pap ez ifjat jobban megtanítá Szent Annának tiszteletire. Ugyanezért ez ifjú az kevés jószágból, kit vele vitt vala, Szent Annának képét nagy szépen megíratá, és igyekezik vala az kép előtt naponként gyertyát égetni, és ekképpen az Szent Anna asszonyhoz való ájtatosságba napról napra növekedvén megtanulá, jóllehet nem tudna

diákul, imez három neveket megírnia: IHS, Mária, Anna. Ennél többet nem tanulhata. Ez három méltóságos neveket pedig, valahol jár vala, mind falra, és mind egyébre ottan felírja vala. És miképpen ez három neveket írja vala embereknek látásokra, ezenképpen ez hármaknak szolgálatukra igyekezik vala embereket gerjesztenie intésivel.

Ezenközben az tartománynak királya akara zarándokul Rómába mennie, és egy megmondott papot akara vele elvinnie. Történék, hogy ez ifjú is az ő gazdájával elmenne. Mikoron azért az tengeren elindultanak volna, íme nagy vész támada, és egyetembe Úrhoz nagy sírással könyörögvén semmi segítséget nem vehetnek vala. Tehát ez Szent Anna asszonynak szolgája könyörögvén ájtatosan az ő asszonyához, amit egyebek meg nem nyerhetnek, ő hirtelen megnyeré. Megszűnének azért hirtelen az tengernek habjai, az szeleknek fúvási, és az habnak megcsendesülése mindeneket örömre és elcsodálkozásra indíta. Az király pedig megértvén ez ifjúnak ájtatosságát, önnönmagának nyájasul vevé, és ruházatáról és eleségről őtet bátorságossá tevé. Kiről Szent Annának, ájtatosa asszonyának, nagy hálaadó lőn.

Ennek utána idő múlván ez ifjú egy napon megemlékezék az ő nagy gazdagságáról, kiről nagy szegénységre jutott vala. El-bemene egy szentegyházba, és az ő választott asszonyának képe előtt leesvén könyörög vala neki, hogy őérette urunkhoz esedeznék ez világi jószágnak adásáért. Íme, legottan urunk Jézusnak képe, kit Szent Annának balja felől kebelébe íratott vala az nagy szeretetnek jegyéért, mert embernek szíve balfelől vagyon, kiből az szeretet kiszármazik, jobbja felől pedig kebelébe íratta vala asszonyunkat, megszólala őneki és mondá: Te naponként az én ükömnek tiszteletet téssz égő gyertyával, de nem énnekem, sem az én szülémnek. Azért miért adjam én meg, amit éntőlem kívánsz? Ezt hallván ez ifjú elcsodálkozék rajta, és bátorságot vevén, nagy pirongással felele, és mondá: Ó, jó és édes Jézus, jól tudod, mert én igen szegény vagyok, és idegen földön vagyok, ez oka, miért ennyi gyertyát nem égethetek. Mindezáltal urunknak mondását hiába nem vevé, de ámé legottan az szentegyházból el-kimene, és ami kevés marhácskát vall vala, eladván kezde abból urunk előtt is gyertyát égetnie. Kinek ismét egy nap urunknak képe megszólala, és mondá: Szerető fiam, ha engem és az én ükömet gyertyával tisztelsz, alkalmas, hogy az én anyámat is tiszteljed. Kinek ismét az ifjú mondá: Ó, jó Jézus, osztozzatok hárman ez két gyertyával, mert többet nincs mivel vennem. Mindezáltal el-kimene az kép elől, és övét, erszényét, saruit, süvegét elárulván, mert immár többet nem vall vala, asszonyunknak eleibe is égő gyertyát szerze. Mikoron azért egyszer mind az három gyertyát az kép elébe felragasztotta volna, mond urunk neki: Menj el immár, és terólad gondot viselünk. És ekképpen az ifjú az egyházból el-kifordula.

És az ő gazdája, az pap jámbor, elől találván, monda neki: Szerető fiam, te az Szent Anna asszonyt igen prédikálod, azért ez szentegyháznak nagyobbik tornyára napesetre írjad fel az ő képét, hogy mindenektől láthattassék és tiszteltessék. Ki legottan az egyháznak nagyobbik tornyára állást csináltata, olymint hatvan singnyire fel, és szépen Szent Annának képét megírá, bal ölébe írá urunkat, és jobb ölébe asszonyunkat. És az képnek fölötte imezt írá arany betűkkel: Szent Anna, mind harmadmagaddal, segíts

meg engemet! Melyet mikoron elvégezett volna, és akarna leszállania, pokolbeli ördög nagy szelet támaszta reája, mely szél az állást elüté lábai alól, ő pedig, bízván az ő asszonyában, megragadá az képnek palástját, és nagy szóval imezt kiáltá: Ó, Szent Anna, mind harmadmagaddal, segíts meg engem! És íme, csodálatos dolog, ez ifjú olymint mind fél napig az képnek palástján függe, mígnem híre lőn benne az királynak, ki őtet onnétan leveteté, és titkon hozzá hivatá, és monda neki: Miért, hogy immár kétszer segített meg tégedet az Szent Anna én látásomra, azért én tégedet nagy tisztességre felveszlek, és ez világi gazdagsággal meggazdagítlak. Ki az királytól nagy kincset vevén, hazájába téré, és adósinak megfizete. És ismét az királyhoz téré, kit aztán az király magának főtanácsul vőn, kinek intéséből az király országában való egyházakat Szent Anna asszonynak képeivel megékesíté, és hogy az ő ünnepét esztendőnként ájtatossággal üllené. Az Szent Annának pedig megmondott szolgája Szent Annának szolgálatjában mind halálig megmarada.

Halálának idején pedig asszonyunk, Mária nagy fényességben neki jelenék, és mondá neki: Szerető bátyám, amint látom, erődtől megfogyatkoztál. Kinek az ifjú mondá: Énnekem húgom nincsen, azért miért mondál bátyádnak? Kinek mondá asszonyunk: Nám, Szent Annát anyául választottad magadnak, én pedig őneki leánya vagyok, te azért énnekem bátyám vagy, az én édes fiam Jézus pedig neked unokád. Ezeket hallván megörvende rajta, és nagy örömmel imezt kezdé mondania: Ó, Mária, irgalmasságnak és malasztnak anyja, fogadj engem az te oltalmad alá! Ó, dicsőséges Szent Anna asszony, mind harmadmagaddal ez órában segíts meg engemet! Kinek mondá Szent Anna: Szerető fiam, ne félj semmit, mert Istentől malasztot nyertél ez világon, és vitetel az boldogságra. Mert valakik engemet alkalmas dicsérettel tisztelnek, ezeket én jó szerencsésséé teszem lelkükben, és országoltatom az boldogságban. Íme, az én szerető unokám mennyországnak kapuját neked megnyitja, ördögöt ellened megnyomorította, és poklot berekesztette. Ezeket hallván az kór, mondá: Az te kezeidbe ajánlom, Uram, az én lelkemet. Ezeket megmondván lelkét boldogságosul úrnak megadá, kit urunk az ő szent anyjával és az ő nagyanyjával az örök boldogságra vőn, mely boldogságot adjon nekünk Atya, Fiú, Szentlélek Isten! Amen.

Bátor úgy legyen! Üdvözlégy Mária, malaszttal teljes, Úr vagyon teveled! Az te malasztod legyen énvelem! Te vagy áldott asszonyoknak közötte, és áldott az te anyád, Szent Anna asszony, kitől fogantaték az te szent és istenes tested, kitől születteték én uram, Jézus Krisztus, Amen. Ez imádságot valaki háromszor Szent Annának képe előtt megolvassa, tízezer halálos bűneinek és húszezer bocsánandó bűneinek kínját oltja meg vele, Alexander pápa engedte 6 finis 1526.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna élete

Igazolni kívánt tétel
„Hogy pedig az Szent Anna asszony az ő ájtatosait megsegítse, imez példából megtetszik és megérthetitek."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, Leipzig, Melchior Lotter, 1497, capitulum 10.

Magyar nyelvű párhuzam

0051b
Teleki-kódex 83–106

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizedik rész: Példa egy ifjúról, aki Szent Annának gyertyát gyújtva tart bűnbánatot, ezért a szent kétszer is megoltalmazza

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizedik fejezete

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, Leipzig, Melchior Lotter, 1497, capitulum 10.

0052a
Jeronimus cellájában található egy kép, amely Szűz Máriát ábrázolja, lába alatt az ördöggel. Az ördög kéri, hogy tüntesse el őt a képről, majd Borbála képében ráveszi, hogy szökjön el vele a monostorból.

Kazinczy-kódex 62–70

Szereplők
Jeronimus, sekrestyés, Borbála, Szűz Mária, ördög, szerzetes, szerzetesfejedelem, virrasztó barát, apáca

Exemplum szövege

Szép példa. Egy néminemű városban valának két monostorok, az egyikben lakoznak vala barátok, az másikban szüzek, mindketten pedig Szent Bernát szerzetéből valók valának. Az barátoknak monostorukba való sekrestyésnek neve vala Jeronimus, az szüzeknek monostorukba való custosnak pedig neve vala Borbála. Ezek mindketten az édes Szűz Máriának nagy ájtatosi valának, és ketten egymást Istenben igen szeretik vala. És egymással ritkán beszélnek vala, de maga az beszédnek idején egyik másiknak látásra színét nem adja vala, egyik másikat pedig az ő tisztében amennyire teheti vala, segíti vala, mert az fráter Jeronimus az szűznek gyakorta szép imádságokat ír vala és szenteknek életét, néha pediglen szövétnekeket csinál vala neki, és egyébbel is, ami az ő tisztét illeti vala, segíti vala. Az szűz is pedig ez fráter Jeronimusnak gyakorta szép keszkenőket csinál vala, és néha szép korporálókat, és ő is az fráter Jeronimust az ő tisztiben amennyire teheti vala, igen segíti vala. És ekképpen egymáshoz az isteni szeretetben napról napra növekednek vala.

Az fráter Jeronimus pedig cellájában asszonyunk, Máriának képét igen szépen felíratta vala, és ördögnek képét asszonyunknak lábai alá nagy rút ábrázatban ezt is megíratta vala. Itt ez kép előtt ez fráter Jeronimus asszonyunknak gyakorta imádkozik vala. Megirigylé pedig ezt pokolbeli ördög, és íme, egy éjszaka, mikoron az kép előtt imádkoznék, az ábrázatban, kiben celláiba felíratta vala, neki jelenék, és őtet megfenyíté, hogy ha el nem töröltetné asszonyunknak lábai alól, tehát őrajta jövendőben bosszút állana. De az fráter Jeronimus avval semmit sem gondola.

Nem sok idő elmúlván, íme, egy éjszaka veternyének előtte pokolbeli ördög az Borbála szűznek ábrázatját fölvevé, és ez fráter Jeronimusnak cellájára mene, és kezde az cellának ajtaján becsergetnie. Mikoron ezt meghallotta volna az fráter Jeronimus, ágyából ottan felszökék, és miért hogy nem tudja vala, ki volna, az cellának ajtaját ottan felnyitá. Ám az pedig onnétan kívül az cellába magát gyorsan béveté, és ez fráter Jeronimusnak előtte az Borbála szűznek ábrázatjában megállapék. Mondá pedig neki: Én lelkemnek vigasztalója, sok időtől fogva gerjedeztem én az tehozzád való szeretetbe, és mindeddig elviseltem, de immár mostan az nagy szeretetnek miatta meggyőzettetvén jöttem tehozzád, hogy az te jelenvoltodból vigasztaltassék az én lelkem. Ezt is mondom tenéked, hogy én hozzád való biztomba az én egyházamnak sekrestyéjébe való arany és ezüst edényeket mind összetörtem, és ím, ide hozzád hoztam. Kérlek azért tégedet, hogy te is az te egyházadnak sekrestyéjébe való arany és ezüst kelyheket és kereszteket törj mind össze, és velük egyetembe menjünk ki ez monostorból, és fussunk ismeretlen földre, holott lakozhassunk mindhalálig kedvünkre nagy gyönyörűségben. Ezeket mondván pokolbeli ördög kívül testében gerjeszti vala beszédével, belül pedig lelkében gonosz kívánsággal. És íme, ez Krisztusnak vitéze meggyőzetteték, úgyannyira, hogy semmit nem tuda ellene szólnia. El-bemene azért nagy hamarsággal az sekrestyébe, és az arany és ezüst kelyheket és kereszteket összetörvén egy zsákba raká, és az cellába menvén az ördöggel az monostorból el-kiszökék. Mikoron egy kevéssé az monostort elhaladták volna, mondá az ördög fráter Jeronimusnak: Ó, jaj énnekem, én édes

szeretőm, mily igen drága kincset feledtem én el az én monostoromban, ki után sok esztendeig elélhettünk volna! Kérlek azért tégedet, hogy ülj itt, és várj meg, én betérek utána, és elhozván menjünk el aztán utunkon. Ezt mondván, fráter Jeronimus ott leüle, és ördög fráter Jeronimusnak monostorába el-betére. Tehát íme, az monostorba kezde nagy kiáltást tennie, és imezt kezdé mondania: Keljetek fel hamar, mit alusztok! Mert az fráter Jeronimus egyháztoknak kincsét mind ellopá, és vele elszökék. Ha azért utána leendetek, őtet itt ez helyen megtaláljátok. Hallván ezt az barátok rajta mind elcsodálkozának, és hamar folyamának fráter Jeronimusnak cellájába. Hát ott nincs. Onnétan az egyháznak sekrestyéjébe, és az kelyheket és kereszteket ott nem találák, kin igen elijedének. Sietének azért ő utána, és az helyen, ahol ördög mondotta vala, őtet megtalálák az monostornak jószágával egyetembe, kit az barátok ottan megfogának, és őtet ismét visszavivék. Ezen pedig az fráter Jeronimus igen csodálkozik vala, mert neki úgy tetszik vala, hogy mivel álmodoznék. Mikoron azért az monostorba bevitték volna, ott őtet erősen megkötözék, és egy tömlöcbe el-beveték, lábait kalodába verék, és ekképpen az tömlöcnek ajtóját reá rekeszték, hogy aztán reggel meglátnák, mi dolog volna ez.

Mikoron azért fráter Jeronimus az tömlöcbe az kalodába megkötözve üldögélne, megérté, hogy ördögi dolog volna, és magába térvén kezde asszonyunk, Máriához nagy sírással óhajtania, és kiáltania, és ím, ekképpen kezde őhozzá fohászkodnia: Ó, bűnösöknek nagy reménysége, ó, megnyomorultaknak oltalma, emlékezzél meg, mert te vagy az irgalmasságnak anyja, azért imádd énérettem az te szent fiadat, jóllehet, hogy nem vagyok méltó az ő szent irgalmasságára, de maga tegyen énvelem az ő jóvolta szerént. Mikoron így siránkoznék fráter Jeronimus az kalodában, ezenközben pokolbeli ördög neki jelenék, és kezdé őtet bosszantania, és imezt mondania: Nám, mondám neked, hogy az te asszonyodnak lába alól engemet eltöröltess, kit te nem tevén, ím, bosszút állottam immár rajtad, gonosz fráter. Ezt mondván fráter Jeronimusnak lábait az kalodából ki vevé, és egészségben az tömlöcből kibocsátá. Ő pedig asszonyunk, Máriának parancsolatjára fráter Jeronimusnak ábrázatjában az kalodába beüle. Amonnan fráter Jeronimus hamar az szentegyházba el-bemenne, és az ő helyén, holott szokott vala állnia veternyének idején, magát imádságra adá, és kezde könnyhullatással asszonyunknak nagy hálákat adnia.

Az barátok pedig közülük választottak vala egyet, hogy ki az veternyekor eljővén őket felköltené, ez azért az veternyének előtte egy kevéssé az egyházba menvén fráter Jeronimust az szentegyházban találá, mert ő is várja vala az órának megesetit, hogy az barátokat az veternyére felköltené. Látván azért fráter Jeronimust az szentegyházban, kit az tömlöcben az kalodába megkötözve hagyott vala, elcsodálkozék rajta, és hamar az monostornak fejedelmét felkölté, és őneki megmondá, hogy fráter Jeronimus az tömlöcből kiszabadult volna. Tehát az fejedelem egynéhány fráterekkel az szentegyházba el-bemene, és fráter Jeronimust ott helyén találá. Vélé pedig az fejedelem, hogy ördögi csalárdság volna, és vevé az szenteltvizet, és őtet vele megszentelé. Az fráter Jeronimus pedig az szenteltvizet nagy alázatossággal vevé. Onnétan az fejedelem azon fráterekkel

siete az tömlöcbe, és ott is az kalodába látá fráter Jeronimust lennie. Ezt is megszentelé az fejedelem, és ördög az szenteltvíznek erejét el nem szenvedhetvén, miképpen az füst, elenyészék őelőlük. Látván ezt az fejedelem, mondá az fráтereknek: Bizony mondom tinektek, atyámfiai, hogy ez éjszaka ördögi csalárdság lett mirajtunk. Ennek utána az veternyét megmondván jutának hóldá kelvére, és az fejedelem az frátereket mind begyűjtteté, és ez fráter Jeronimus előve állván nagy alázatossággal megmondá, mint ördögtől megcsalattatott volt, és mint az irgalmasságnak anyjától megoltalmaztaték. Ezt hallván, az fráterek dicsérék az boldog Szűz Máriát, ki az őbenne bízókat el nem hagyja. Ennek utána az sekrestyébe el-bemenének, és az szentegyháznak edényit, kiket fráter Jeronimus eltördelt vala, mind egészen találák. Íme azért, Istenben tiszteletes húgaim, ez példából megtetszik, mily igen jó az édes Máriának szolgálnia, ki szülé az édes Krisztust, ki Atyával és Szentlélekkel egy bizony Isten. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák

Az exemplum logikai előzménye
Szűz Mária nevének öt betűje öt drágakő tulajdonságait példázza.

Igazolni kívánt tétel
„Hogy pedig asszonyunk az ő híveit szükségükben el nem hagyja, de megsegíti, imez példából megtetszik."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Holik 101

Magyar nyelvű párhuzam

0052b
Érsekújvári kódex 521b–525a

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák)

Az exemplum logikai előzménye
Szűz Mária nevének betűiről szóló prédikáció végén

Igazolni kívánt tétel
„Hogy pedig asszonyunk, Mária az ő híveit szükségükben el nem hagyja, de megsegíti, imez példából megtetszik."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 6, pars 2, articulus 2.

0053a
Egy király a testvére háza előtt megfújatja a hóhérral a trombitát. A testvér megijed, és azt hiszi, hogy ki fogják végezni.

Kazinczy-kódex 97–100

Szereplők
királyfi, Szent Barlám, király, hóhér, király testvére, jobbágyok, hofmester, feleség, gyermek, rongyos emberek, jobbágyurak

Exemplum szövege
Megmondván azért ezeket az hofmester az királynak fiának, nagy hamarsággal Barlámot az király fiának eleibe el-bevivé. Mikoron azért bevittetett volna, és az királynak fia őtet nagy tisztességgel fogadta volna, mondá Barlám: Király, ezt igen jól tevéd, hogy engemet ilyen nagy tisztességgel fogadál, és az én kívül jelenő kisdedségemmel nem gondolál.

Mert ámé egy időben egy hatalmas király aranyas szekerében úton elindulván, mikoron előltalált volna néminemű szakadozott ruhájú embereket, kik orcájukban is meghervadtanak vala, legottan szekeréből kiszálla, lábukhoz esék, és őket így tisztelé. Ennek utána felkelvén, nyakukra esék, őket apolgatván. Az országban való jobbágyok pedig, kik az királlyal valának, az királytól ezt nehezen vevék, mert az királyi méltóságnak tiszteletlenséget tett volna. De maga az királyt erről nem merik vala ők megellenzenie. Mondák az királynak atyjafiának, ki az királyt ez dologról megellenzé és megfeddé.

Az királynak pedig imilyetén szokása vala, hogy mikoron tőle valaki halálra ítéltetik vala, az király az hóhért ahhoz való trombitával annak ajtója elébe küldi vala. Az estve azért eljővén az ő atyjafiának ajtója előtt az király az poroszlóval, avagy hóhérral, az trombitát felfútatá. Melyet az királynak atyjafia mikoron meghallott volna, elijede rajta, életéről kétségbe esvén az éjszaka semmit nem nyughaték, és testamentumot tőn. Reggelre kelvén felöltözék fekete gyászruhába, feleségének és gyermekinek kezüket fogván nagy sírással az királynak palotájának elébe mene. Kit az király hozzá bevitetvén, monda neki: Ó, balgatag, ha az te atyádfiának hóhérjától ily igen megrettentél, ki ellen semmit nem vétettél, miért ne kelljen énnekem az én uramnak, azaz

Istennek poroszlóit nem félnem és rettegnem, ki ellen igen vétkeztem? Mely poroszlók, azaz angyalok, az rettenetes utolsó kürtnek szavával az Ítélőbírónak rettenetes eljövetit jelentik.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0054.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák

Az exemplum logikai előzménye
Barlám egy drágakővel érkezik a királyfihoz. A királyfi fogadja őt, annak ellenére, hogy ezt külseje nem engedné meg.

Igazolni kívánt tétel
„Király, ezt igen jól tevéd, hogy engemet ilyen nagy tisztességgel fogadál, és az én kívül jelenő kisdedségemmel nem gondolál. […] Ugyanezenképpen te is, király, igen jól tudod, hogy engemet, ki hitvány öltözetet vallok, tisztességgel fogadál."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4994, Dömötör 185

Magyar nyelvű párhuzamok

0053b
Székelyudvarhelyi kódex 249–250

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés harmadik része: a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, a harmadik: a halál módja.

Igazolni kívánt tétel
„Bizonyságos, hogy meghalsz, bizonytalan avagy mikoron, avagy holott. Mert mindenütt a halál téged les, tégedet vár, de ha te bölcs leendesz, minden helyen őtet készen várod."

0053c
Székelyudvarhelyi kódex 252–254

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés harmadik része: a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, a negyedik: a halál állapota.

Igazolni kívánt tétel
„Senki nem tudja, minemű állapotra jusson a halálnak miatta, hogy ha kárhozatra-e, avagy a dicsőségre?"

0054
A király csináltat két nagy ládát, az egyik kívül arany, de belül dohos, a másik szőrrel borított, de belül jó illatú.

Kazinczy-kódex 100–101

Szereplők
királyfi, Szent Barlám, király, hofmester, jobbágyurak

Exemplum szövege
Ezenközben pedig az király csináltata négy ládákat, és kettejét az ládáknak kívül aranynyal beboríttatá és belül holt embereknek dohosságos tetemükkel betöltetteté, az kettejét pediglen szőrrel kívül bevonattattatá, és belül drága gyönggyel betölteté. És az jobbágyurakat, kik panaszoltanak vala reá atyjafiának, előve hívatá, és ez négy ládákat őnekik elejükbe tételé: és azok közül melyek volnának drágábbak, megkérdé. Azok pedig az aranyasakat igen drágáknak ítélék, az szőrrel bevontakat kevés jutalmúknak mondák. Parancsolá tehát az király, hogy az aranyas ládák felnyittatnának, és íme, legottan elviselhetetlen dohosság üte ki belőlük. Kiknek mondá az király: Ez ládák azokhoz hasonlatosak, kik kívül drága ruhákkal öltöztetnek, belül pedig bűnöknek dohosságával teljesek. Ennek utána az szőrrel bevont ládákat is felnyittatá, és íme, legottan csodálatos jó illat üte ki belőlük. Mondá ismét az király: Ez ládák az szegényekhez hasonlatosak, kiket én tisztelék, kik kívül jóllehet, hogy alávaló ruhákkal őtöztessenek,

de maga belül minden lelki jószágoknak illatjával fénylenek. Ti azért csak az külsőkre igyekeztek, és az belsőket jól meg nem gondoljátok.

Ugyanezenképpen te is, király, igen jól tudod, hogy engemet, ki hitvány öltözetet vallok, tisztességgel fogadál.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0053a.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák

Az exemplum logikai előzménye
Barlám egy drágakővel érkezik a királyfihoz. A királyfi fogadja őt, annak ellenére, hogy ezt külseje nem engedné meg.

Igazolni kívánt tétel
„Király, ezt igen jól tevéd, hogy engemet ilyen nagy tisztességgel fogadál, és az én kívül jelenő kisdedségemmel nem gondolál. […] Ugyanezenképpen te is, király, igen jól tudod, hogy engemet, ki hitvány öltözetet vallok, tisztességgel fogadál."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.

Exemplumkatalógusok
Tubach 967, Dömötör 344

0055
Egy madarász elfog egy fülemülét, aki azt ígéri, hogy ad neki három tanácsot, ha szabadon engedi.

Kazinczy-kódex 102–104

Szereplők
fülemüle, madarász, Szent Barlám, királyfi

Exemplum szövege
Az bálványimádókat pedig kezdé igen szidalmaznia, és az ő balgatagságukról imilyen példát kezde mondania. Egy néminemű madarász egy kisded madarat, kinek fülemüle vala neve, mikoron megfogott volna, akará őtet megölni. És íme, megszólala őneki az madár, és mondá: Mit használ teneked, ó, ember, ha engem megölendesz? Énvelem gyomrodat be nem töltheted. De ha engemet elbocsátnál, teneked három tanulságokat

mondanék, melyeket ha megtartanál, teneked belőlük nagy hasznod következnék. Az madarász pedig ez madárnak szólásáról elcsodálkozván felfogadá, hogy őtet elbocsátaná, hogyha őneki az három tanulságokat megmondaná. Tehát monda neki az fülemüle: Első imez: soha oly állatot, ki meg nem fogathatik, igyekezzél megfognod! Az másik: az megtalálhatatlan jószágról soha ne bánkódjál! Harmadik: hihetetlen beszédet soha ne higgy! Ez hármakat tarts meg, és használsz vele.

Az madarász mint felfogadta vala, az madarat elbocsátá, az fülemüle pedig az égben röpösvén mondá az madarásznak: Jaj tenéked, ember, mily gonosz tanácsadót vallál ma, és mily nagy kincset vesztél el! Mert vagyon az én gyomromban egy drágalátos margaréta gyöngyszem, ki az ő nagyságával az uszturuc-madárnak hasznát fölülmúlatja. Melyet mikoron hallott volna az madarász, megszomorkodék rajta, hogy elbocsátta volna őtet, és igyekezik vala ismét őtet viszont megfognia. És mondja vala: Jövel az én házamhoz, és téged én nagy jól tartlak, és ennek utána én téged elbocsátlak. Kinek mondá az fülemüle: Mostan bizonysággal megismertelek téged balgatagnak lenned, mert azokból, melyeket neked mondék, semmi hasznokat nem vallál. Mert énrólam, elvesztettről és megfoghatatlanról bánkódol, mert engemet kísértesz megfognod, mikoron nem tehessed. És továbbá hissz ilyetén nagy margarita követ az én gyomromba lenni, mikoron mindenestől fogva se legyek akkora. Ugyanezenképpen balgatagok azok, kik bíznak az bálványokban, és őtőlük szerzetteket imádnak.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák

Az exemplum logikai előzménye
Barlám beszédeket mond a királyfi előtt, többek között a bálványimádókról.

Igazolni kívánt tétel
„Az bálványimádókat pedig kezdé igen szidalmaznia, és az ő balgatagságukról imilyen példát kezde mondania. […] Ugyanezenképpen balgatagok azok, kik bíznak az bálványokban, és őtőlük szerzetteket imádnak."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.

Exemplumkatalógusok
Tubach 322

0056a
Egy ember fut az őt kergető unikornis elől, és egy verembe esik. Egy bokor ágáról méz folyik, és az ember azt nyalogatja, ahelyett hogy a veszedelmekkel foglalkozna.

Bod-kódex 15–16
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
ember, unikornis, fehér egér, fekete egér, négy kígyó, sárkány

Exemplum szövege
Példa azokról, kik a testi gyönyörűségeket kívánják, és ő lelküket éhhel hagyják meghalnia. Hasonlatosok ezek néminemű emberhez, ki mikoron egy unikornis nevű vad előtt futna, hogy őtet meg ne marná, esék egy nagy mély verembe. És midőn aláhullna, egy bokorhoz kapaszkodék Esmég ő kezeivel, és lábaival álla egy álhatatlan, iszamó kőre. Tekintvén pediglen az ember az bokornak gyökerére, kihez tartozik vala, látá tehát: két egér, egyik fehér, másik fekete, rágja az bokornak gyökerét, és immár közel valának, hogy általrágnák. Tekinte az veremnek fenekére, láta egy nagy rettenetes sárkányt, ki ő szájából lángos tüzet ereszt vala, és ő száját megtátván kívánja vala őtet megmarnia. Tekinte továbbá az kőre, kin lábán áll vala. Látá tehát: négy kígyó tolta ki fejét, akarván ő lábát megmarnia. Felemelvén pediglen az ő szemeit láta egy kevés mézet aláfolynia az bokornak ágáról. Elfeledé az veszedelmeket, kikbe vala vettetvén mindenfelől, az mézen fogá nyalakodnia. És azonközben az két egér elrágá az bokornak gyökerét, és az kígyók megmarák az ő lábait, és esék az sárkánynak torkába.

Lélek szerént az unikornis vad az halál, ki embert űzi mindenha, és kívánja őtet megmarnia. Az verem ez világ, ki minden gonoszokkal rakva. Az bokor embernek élete, kit az két egér – fehér és fekete – megemészt (azaz rágja), az nap és az éj. Az négy kígyófő pediglen az négy éltető állat, mint tudnia illik egy föld, más víz, harmad tűz, negyed ég, kikből embernek teste szereztetett. Az sárkány pedig pokolnak szája, ki mindent kíván megmarnia. Az méz pediglen ez világnak hazug gyönyörűsége, ki miatt ember megcsalattatik és örökköl elkárhozik.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember második ellensége a test, ki mindenkoron ellenkedik a lélek ellen.

Igazolni kívánt tétel
„Példa azokról, kik a testi gyönyörűségeket kívánják, és ő lelküket éhhel hagyják meghalnia. Hasonlatosok ezek néminemű emberhez […].”

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 65.R.

Latin nyelvű párhuzamok
Vitae patrum
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.
Gesta Romanorum, 168.

Exemplumkatalógusok
Tubach 5022, Dömötör 450, Katona 377

Magyar nyelvű párhuzamok

0056b
Lobkowicz-kódex 298–300

Szerepel benne allegorikus értelmezés.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember második ellensége a test, ki mindenkoron ellenkedik a lélek ellen.

Igazolni kívánt tétel
„Példa azok[ról], akik a testi gyönyörűségeket kívánják, és ő lelküket éhhel hagyják meghalnia. Hasonlatosok néminemű emberhez […].”

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 65.R.

0056c
Kazinczy-kódex 104–106

Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0229b; RMEx 0304.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák; Barlám és Jozafát legendája; Barlám példái (a balgatagságról)

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. Barlám, akit külseje ellenére is fogad a királyfi, prédikációt mond Jozafát előtt, többek között a világi hamis gyönyörűségek és hiúságok ellen.

Igazolni kívánt tétel
Az exemplumbokor tagjai mind a világ gyönyörűségeinek hamis voltát bizonyítják. „Azkik az testi gyönyörűségeket kívánják, és az ő lelküket éhhel hagyják meghalnia, ezek hasonlatosak az egy emberhez."

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.

Megjegyzés
Az exemplum legkorábbi hazai emléke a Gyulafehérvári Sorokat is tartalmazó kódexben található: Gyulafehérvári kódex 79v. Incipit: „Cum intempeste noctis silencio quidam religiosus".

0057a
A szűz királylány egy jóslat miatt nem akar férjhez menni. Csak akkor adja kezét, ha valaki futásban gyorsabbnak bizonyul nála. Ipomenes Vénusz aranyalmáinak segítségével legyőzi őt, majd feleségül veszi.

Bod-kódex 19–20
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
Ipomenes, Vénusz, király, szűz leány, királylány

Exemplum szövege
Az ördög három bűnök miatt nagyobb részre kárhoztatja az lelket. Erről olvastatik ilyen példa. Vala régente egy király, kinek vala egy szép hajadon leánya, ki az bálvány

istenektől feleletet vett vala, hogy mint házasságra menne, ottan meghalna. Ki megijedvén, mezőkön és erdőkön jár vala, és házasságra nem megyen vala. De miért hogy igen gyors, serény vala, ezt szerzé, hogy valaki akarná őtet hozzávennie házasság szerént, először hamarját futna ővele, és meghaladná, hozzámenne. Ha pedig a leány haladná meg a legényt, tehát fejét venné. És ezenképpen nagy sok ifjú legények vesztik vala el fejüket miatta.

Juta egy ifjú vitéz, Ipomenes nevű, ki akarván ez szüzet hozzávennie, mene egy bálvány istenhez, kinek vala Venus neve, ki ada neki három aranyalmát, és megtanítá, miképpen járna ővele. Elmene azért az Ipomenes vitéz, és hamarját fogá futnia az leánnyal, ki legottan elhaladá a vitézt, és a vitéz kivevé kebeléből az egy aranyalmát, és eleibe veté. Oldaltfele látá az leány az almát, utánafutamék. Míg odajára, addig elhaladá a vitéz. És mikoron elhaladta volna Esmég a leány, másodszor is úgyan tőn a vitéz, harmadszor is. Megnehezíték pediglen az leányt az almák, és elhaladá a vitéz. Hozzája vevé, és megtöré ő szüzességét.

Lélek szerént az szűz leány az lélek, ki igen gyors a jókban, míglen tiszta. Az Ipomenes vitéz pediglen az ördög, ki három aranyalmáknak miatta csalja meg a lelket, tudnia illik kevélységnek miatta, fösvénységnek miatta és paráznaságnak miatta, kikkel mind ez világ teljes. És ezenképpen megszeplősíti és megtöri ő szüzességének tisztaságát, és hozzáveszi pokolnak fenekére, holott kínozza őtet mindörökkön-örökké.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember harmadik ellensége az ördög, aki utánunk leselkedik három időben: jelen való világ életében, a halál idején, utolsó ítéletkor.

Igazolni kívánt tétel
„Az ördög három bűnök miatt nagyobb részre kárhoztatja az lelket. [...] Az Ipomenes vitéz pediglen az ördög, ki három aranyalmáknak miatta csalja meg a lelket, tudnia illik kevélységnek miatta, fösvénységnek miatta, és paráznaságnak miatta, kikkel mind ez világ teljes."

Források és párhuzamok

Latin nyelvű párhuzam
Gesta Romanorum, 60.
Scala coeli, 87v.

Exemplumkatalógusok
Tubach 405, Dömötör 81

Magyar nyelvű párhuzam

0057b
Lobkowicz-kódex 307–308

Szerepel benne allegorikus értelmezés.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember harmadik ellensége az ördög, aki három bűn miatt nagyobb büntetéssel sújtja a bűnös lelket.

Igazolni kívánt tétel
„Az ördög három bűnök miatta nagyobb részre kárhoztatja a lelket." „Az Ipomenes vitéz az ördög, ki három aranyalmáknak miatta csalja meg a lelket, tudniaillik kevélységnek miatta, fösvénységnek és paráznaságnak miatta, kikkel mind ez világ teljes."

0058a
Egy gonosz nemes nem hajlandó meggyónni. Halála előtt hiába hív egy remetét, az már későn érkezik. A remete látja a nemes őrangyalát jótetteinek üres könyvével.

Bod-kódex 27–31

Szereplők
nemesember, remete, fekete ember, szolga, őrangyal, angyal, ház népe, ördögök, Lucifer, Jézus Krisztus, kárhozott lélek

Exemplum szövege
Vala egy nemes ember néminemű tartományban, ki igen gonosz vala, és Istennek előtte használatlan, ki minden úton járókat, gazdagokat, szegényeket és özvegyeket megfoszt vala minden irgalmasság nélkül. Történék pediglen Istennek igaz ítéleti szerént, hogy az gonosz ember halálra betegedék. És ez nemes embernek házához közel való pusztában lakozik vala egy remete, nagy szent életű, ki történet szerént jöve ez gonosz ember házához, és látván őtet, halálra kórultat, monda neki: Te vagy-e az átkozott ember, ki Istentől elszakadtál az te gonoszságodnak miatta? Íme, hozzád jöttem

mostan, hogy meggyónjál, mert látom, hogy halálnak kezébe vagy vettetvén. És ha jól és tisztán meggyónandasz, kétség nélkül Isten megbocsájtja neked mind te bűneidet ő nagy irgalmasságának miatta, valamelyeket tettél ifjúságodtól fogva. Az nemes ember pediglen másnapra halasztá gyónását, eszébe nem vevén Szent Gergelynek mondását, holott úgy mond: Az Isten, ki néked megígérte bűneidnek bocsánatját, holnapi napot nem ígért. Az remete pedig másnapon reggel hozzájöve, és inti vala, hogy meggyónnék, de az ismég harmadnapra halasztá. Harmadnapon ismég eljöve az remete, és inté őtet a gyónásra, de ő negyednapra halasztá. És látá a remete, hogy nem akarna meggyónnia, monda neki: Mint látom, nem akarsz meggyónnod, azért én többé hozzád nem térek.

Negyednapon azért ez nyavalyás nemes ember igen megnehezedék az kórságnak miatta, és külde levelet szolgájának miatta a remetéhez, hogy eljőne. És mikoron bement volna a házba, ottan az ördög megfojtá a nyavalyás nemes embert, annyira, hogy ingyen nem szólhatna. És látván a remete, hogy nem szólhatna, és hogy immár a halál bement volna ő szájába, mondá mindazoknak, kik az házban valának: Kérlek titeket, szerető fiaim, imádjátok Istent mind széjjel, hogy mutassa meg nekünk, miképpen ez nyavalyás bűnösnek lelke megyen ki a testből, és hová megyen. Felkelvén pediglen a remete az imádságról, tekinte az háznak ajtójára, és láta egy igen szép ifjú embert őhozzá jönnie, és ő hóna alatt egy könyvet viselnie. Ki bemenvén és megállván őelőtte, monda neki: Ó, te átkozott, bűnös ember, íme, én vagyok a te angyalod, és hozzád jöttem, ki neked jegyeztettem volt ifjúságodtól fogva te őrizetedre. Valami jót tettél volna, avagy alamizsnálkodást, avagy zarándokságjárást, avagy imádságokat, böjtöket, avagy egyházakat gyakorlottál volna, és Istennek igéjét hallgattad volna, és egyéb irgalmasságos dolgokat tettél volna, én mind ez könyvben írtam volnék be, és azokat ítéletnek napján Istennek előtte és mind ez világ előtt kiolvastam volna. És megnyitá az angyal az könyvet, kit tart vala, és monda neki: Ó, átkozott lélek, mindenha téged követtelek, mindenha téged intettelek, hogy jóságos dolgokba foglaltad volna magadat, és semmi jóságos dolgokat nem tettél, kit beírtam volnék ez könyvbe. Minekokáért én nem dicsekedem teveled az én angyaltársim között. Azért ó, átkozott lélek, ma elhagylak téged, és búcsút veszek tetőled. És ezeket megmondván, az angyal elenyészék őelőle.

Látván ezeket az remete, isméglen tekinte az háznak ajtójára, és láta egy fekete embert bejönnie, és az kórnak házába bemennie, és ő utána egy tüzes széket vinnie, és őtet reá ülnie. És íme, jöve ő utána számlálhatatlan ördögöknek sokasága. Mely kórnak mondá az ördögöknek fejedelmük, a Lucifer: Ó, én szerető barátom, én gonoszul jöttem teneked, hogy innentova mindenkoron légy mivelünk, és mitőlünk soha el ne távozzál. Mondj azért éneket minekünk, és vigasztalj meg minket! Az nyavalyás kór pediglen mondá: Íme, örömest éneklek és megvigasztallak. És kezde éneklenie az nyavalyás kárhozandó ember, mondván: Átkozott legyen az éj, kiben engemet az én anyám fogadott! Átkozott legyen az én anyámnak méhe, ki engemet viselt! Átkozott legyen az föld, kibe lakoztam! Átkozott legyen az égnek világosító állati, nap, hold és csillagok, melyek énnekem világosságot szolgáltattanak! Átkoztak legyenek Krisztusnak

mártíromi, kik Krisztusért ő vérüket ontották! Átkoztak legyenek Istennek minden szenti, kiknek imádságiba bízván én vétkeztem! Átkozott legyen az Szűz Mária, ki szülte Istennek fiát! Átkozott legyen Istennek fia, ki emberi nemzetért ő vérét ontá kive, kibe bízván nem szűntem vétkeznie. Ez lőn az kárhozott embernek ő éneke. Mondá az Lucifer ördög neki: Ó, mi szerető barátunk, jól tudod a mi énekünket, azért méltó vagy lakoznia a mi országunkban.

Ezeknek utána Úr Jézus Krisztus, Istennek fia megjelenék neki emberi testben, keresztfán függvén, vasszegekkel megszegeztetvén és töviskoronát fejében viselvén, az kopjával, ostorral, vesszővel és egyéb álgyukkal, kikkel kínzattatott volt. És monda neki: Ó, átkozott ember, íme, jól látod, mennyi vereségeket és minemű kínokat szenvedtem éretted, megfeszítésre és halálra adtam magamat teéretted, és én véremnek hullásával szabadítottalak ki ördögnek markából. És ezeket mind te semminek alítottad, és engemet megutáltál, és énrólam nem gondolkodtál, hálákat énnekem nem adtál. Azért ti, ördögök, ragadjátok el őtet, és vessétek pokolnak fenekére! Ezeket látván az kárhozott lélek mondá: Jaj, jaj, jaj énnekem, nyavalyásnak! Az lészen én keserves nyugodalmam mindörökköl-örökké. Ennek utána legottan az ördögök ragadván őtet elvivék, és veték pokolnak fenekére. Ott mindörökköl gyötrődik, kitől minket megmentsen Úr Jézus Krisztus, kinek legyen tisztesség és dicsőség örökköl-örökké! Amen.

Azért mondja Szent Gergely: Istennek igazsága azt adja, hogy ki itt ez világban nem akart penitenciát tartania, mikoron tehette volna, az ő halálának idején nem tarthat, bátor akarna is. Szent Ágoston is úgy mond: Oly isteni csapással üttetik meg a bűnös, hogy elfeledkezzék őmagáról halálának idején, ki életében elfeledte volt Istent.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az előtte levő rész a testből kilépő lélek szavait idézi, mely sok elemében hasonlít az utána következő exemplumhoz.

Igazolni kívánt tétel
„Azért mondja Szent Gergely: Istennek igazsága azt adja, hogy ki itt ez világban nem akart penitenciát tartania, mikoron tehette volna, az ő halálának idején nem tarthat, bátor akarna is. Szent Ágoston is úgy mond: Oly isteni csapással üttetik meg a bűnös, hogy elfeledkezzék őmagáról halálának idején, ki életében elfeledte volt Istent."

Megjegyzés
Az exemplumot megelőző, verses jegyekkel rendelkező egység szövege: „Továbbá úgy szól egy Szentírásbeli doktor az halálnak emlékezetiről, mondván: Gyakorta kell embernek ő szívébe forgatnia ezt, hogy mikoron a bűnös lélek ki fog szakadnia a testtől,

mely nagy félelemmel üttetik meg, és az lelkiismeretnek mennyi sok mardosó ösztönivel szaggattatik meg. […] Átkoztak legyenek azért te szemeid, mert nem akarták látnia az egyenességnek világosságát és igazságnak útját! Átkoztak legyenek a te füleid, mert nem akarták hallania az örök életnek igéit! Átkoztak legyenek az te orrod likai, mert nem akarták beeresztenie az szent jószágnak illatját! Átkoztak legyenek az te nyelved és ajakaid, mert nem kóstolták meg az örök mennyországnak örömét, sem nyitották meg az szájnak ajtóját az teremtőjüknek dicséretire! Átkoztak legyenek a te kezeid, mert őmiattuk nem osztogattatott alamizsna a szegényeknek! Átkoztak legyenek az te mellednek belső részei, mert gonosz tanácsokat eresztenek vala kive! Átkoztak legyenek a te lábaid, mert nem látogatták vala Krisztusnak egyházát! Átkoztak legyenek minden tagjaid, mert elvették éntőlem az mennyei örömeket! Átkoztak legyenek minden művelkedetid, mert örök kínokat nyertenek énnekem! Ezenképpen átkozza meg az kárhozott lélek ő testét." A szövegegység rokona a Székelyudvarhelyi kódex halál-szövegeinek (Székelyudvarhelyi kódex, 273–274; Székelyudvarhelyi kódex, 276–278).

Magyar nyelvű párhuzam

0058b
Lobkowicz-kódex 324–331

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus a halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az előtte levő rész a testből kilépő lélek szavait idézi, mely sok elemében hasonlít az utána következő exemplumhoz.

Igazolni kívánt tétel
„Mikoron időd vagyon, gyűjts halhatatlan gazdagságokat, alamizsnálkodjál, szerezz mostan magadnak barátokat, tisztelvén Istennek szentit, hogy mikoron kimégyesz világból, azok fogadjanak téged be az örök boldogságba." „Azért mondja Szent Gergely: Istennek igazsága ezt adja, hogy aki ez világban nem akart penitenciát tartani, mikoron tehette volna és egészségben volt, az ő halálának idején bátor akarná sem tarthat. Szent Ágoston is úgy mond: A bűnös ember oly isteni csapással verettetik meg, hogy halálának idein elfeledje őmagát, ki éltében nem akart Úristennek szolgálnia."

Megjegyzés
A másoló betoldása a Lobkowicz-kódexbeli átkoknál: „Megbocsássad édes asszonyom, Mária, mert szívemnek keserűségével írtam ezt, meg te is, édes uram, Jézus!" Közvetlenül az exemplum után (RMEx 0177a): „Más rettenetes példa", hasonló szereplőkkel, más helyzetben.

0059
Egy ifjú annak ellenére, hogy nemes származású, szegény lányt szeretne feleségül venni. Odaköltözik a szegény lány családjához, és megházasodik. A lány apja később megmutatja neki, hogy kincsei vannak.

Kazinczy-kódex 112–114

Szereplők
ifjú, ifjú szülei, szegény ember, szűz leány, Barlám, Josafát

Exemplum szövege
Mikoron azért Barlám az királynak fiát tökéletességgel megtanította volna, és Josafát, atyja elhagyván, akarná őtet, Barlámot követnie, monda neki Barlám: Ha ezt teended, egy ifjúhoz hasonlatos lész, kinek szülei mikoron házasságra akarnának egy nemes szüzet vennie, ő nem akará, és felkelvén titkon elfuta. Egy városba azért érvén láta az városban egy szegény embernek szűz leányát, ki az ő kezeivel munkálkodik vala, szájával pedig Istent dicséri vala. Kinek mondá az ifjú: Mit csinálsz, ó, asszonyállat? Mert mikoron igen szegény légy, de maga mégis hálákat adsz Istennek, olymint sokakat vettél volna Istentől. Kinek mondá az szűz: Miképpen az kisded orvosság gyakorta az nagy kórságból megszabadít, ezenképpen az kisdedekben az hálaadás nagy ajándokoknak nevelője lészen. Hiszek pedig: melyek kívül vannak, azaz ez testiek, nem mieink; de az belsők, azaz az lelki jószágok, mert azokkal üdvözülhetünk és örökké élhetünk. Az Istentől pedig nagyokat vettem, mert engemet az ő képére teremtett, énnekem értelmet adott, engemet az ő dicsőségére hítt, és immár az boldogságnak kapuját énnekem megnyitá. Ennyi sok ajándokiért azért alkalmas őtet dicsérnem.

Látván az ifjú az szűznek nagy bölcsességét őtet megszereté, és szüleitől kezdé magának házasságra kérnie. Kinek mondá az szűznek atyja: Az én leányomat neked nem adhatom, mert te nemes és gazdagoknak vagy fia, én pedig szegény vagyok. De mikoron az ifjú szorgalmaztatná, mondá az szűznek atyja: Nem adhatom őtet teneked, hogy az te atyádnak házához vigyed, mikoron énnekem egyetlenegy legyen. Hallván az ifjú ezt mondá: Tinálatok lakozom, és magamat mindenekben hozzátok szabom. Levetvén azért ez ifjú az ő drága öltözetét, az vénnek szegény ruháját felvevé, és övelük lakozván az szűz az ifjúnak házasul adattaték. Mikoron azért az vén őtet sokáiglan megbizonyította volna, bevivé őtet az ő ágyasházába, és mutata őneki kincsnek sokságát, melyek soha nem látott vala, és mind nekiadá. Hallván ezt Josafát mondá: Ez példa, atyám, igaz, engemet illet, és vélem énrólam mondanod.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák

Az exemplum logikai előzménye
Barlám példákkal tanítja Josafátot, aki követni akarja őt.

Igazolni kívánt tétel
„Ha ezt teended, egy ifjúhoz hasonlatos léssz."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.

0060
A királynak fia születik, akit a bölcsek intésére tíz esztendőn keresztül elzár a Nap és a Hold fényétől. Tíz év elteltével különféle dolgokat mutatnak a fiúnak, amelyek közül választania kell.

Kazinczy-kódex 126–128

Szereplők
Teodás, király, Josafát, bölcsek, királyfi, szolgák, nők, szablyaviselő szolga, szép szüzek

Exemplum szövege
Tehát monda neki Teodás: Az te fiadtól mindeneket kivégy, és szerezz őmellé szép szüzeket, drága ruhákkal megékesítetteket, hogy mindenkoron ővele legyenek, neki szolgáljanak, és ővele nyájaskodjanak, mert semmi az ifjakat úgyan el nem hajthatja, mint az asszonyállatoknak ékes orcájuk. Hogy ez úgy legyen, imilyetén példát mondok ez mellé, király, én teelőtted.

Egy királynak mikoron sok esztendők után magzatja lett volna, az bölcsek az magzat felől imezt mondák az királynak, hogy ha tíz esztendőnek alatta az gyermek az napnak, avagy az holdnak fényét láthatná, szemeinek világától megfosztatnék. Hallván ezt az király, felfele egy kősziklából egy palotát kifaragtata, hova sem az napnak, sem az holdnak fénye nem érhet vala, és tíz esztendeig fiát ott tartá.

Az esztendők pedig betelvén, minden állatoknak nemét elébe viteté az király fiának, hogy minden állatoknak ismeretét és nevét tudhatná. Vivének azért őelébe aranyat és ezüstöt, drágaköveket, jó lovakat és drága ruhákat. Ezeknek nevüket mind megkérdi vala, és az szolgák reá felelnek vala. Mikoron pedig az asszonyállatok is elébe vitettek volna, kezdé azoknak nevüket szorgalmatossággal tudakoznia. Tehát az királynak szablyaviselő szolgája mondá őket csúfságból ördögöknek lenni, kik embereket elcsalnak. Az király pedig megkérdvén fiától, hogy azok közül, melyeket látott vala, mit

kedvelt volna és szeretett volna inkább, mondá: Semmit nem úgyan, atyám, mint az ördögöket, mert semmire úgyan fel nem gerjede az én kívánságom, mint őreájuk.

Azért tudjad király, hogy semmivel hamarabb fiadat el nem hajthatod, mint szép asszonyokkal. Tehát íme, az király nagy hamarsággal az szolgákat fia mellől, Josafát mellől mind kivevé, és szerze őmellé igen szép szüzeket, kik őtet mindenkoron az gonoszságra intik vala, mert nem vall vala senkit, hogy kire nézne, kivel szólna, és kivel nyájaskodnék, hanem csak az szüzeket.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
prédikációk és legendák

Az exemplum logikai előzménye
Az ördöngös Teodás megígéri a királynak, hogy eltéríti szándékától fiát, Josafátot, mégpedig úgy, hogy nők társaságával veszi őt körül.

Igazolni kívánt tétel
„Az te fiadtól mindeneket kivégy, és szerezz őmellé szép szüzeket, drága ruhákkal megékesítetteket, hogy mindenkoron ővele legyenek, neki szolgáljanak és ővele nyájaskodjanak, mert semmi az ifjakat úgyan el nem hajthatja, mint az asszonyállatoknak ékes arcuk […]. Azért tudjad király, hogy semmivel hamarabb fiadat el nem hajthatod, mint szép asszonyokkal."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.

0061
Anglia királya feleségül kéri fiának Szent Ursulát. Szent Ursula három év haladékot kér, és társaival Rómába és Coloniába utazik, ahol mindnyájan mártíromságot szenvednek.

Kazinczy-kódex 156–166

Szereplők
Szent Orsolya, Szent Ursula, Britannia királya, Nochus, Britannia királynéja, Anglia királya, angol királyfi, követek, szüzek, keresztények, püspökök, szicíliai királyné, Gerasina, királyfi, Babilla, Julianna, Viktória, Aurea, szicíliai királylányok, Adorján,

angyal, Ciriacus pápa, kardinálok, bíborosok, Ametos, római fejedelmek, Attila főhadnagya, Julius, magyarok, Szent Vince, Etereus, Etereus anyja, Etereus húga, Florencia, Kelemen püspök, fejedelem, Attila, Cordula

Exemplum szövege

Ez hat nemes jószágokkal tartá azért meg tisztán szüzességét az szűz Szent Ursula asszony, mint ím, az ő életéből megérthetitek. Britannia nevű országban vala egy jámbor keresztény király, kinek Nochus vala neve. Ez királytól az királyné asszony szüle egy igen szép leányzót, kit Ursulának neveztete. Ez szűz azért növekedvén korában, növekedik vala szépségében is, mert csodálatos szépséggel ékesítette vala meg őtet Úristen. De mely még ennél nagyobb: növekedik vala bölcsességben és jó erkölcsben úgyannyira, hogy az ő jó híre-neve és nagy szépsége sok országokra kiterjedett vala.

Az Anglia nevű országnak királya mikoron igen hatalmas volna, és sok országokat birodalma alá hajtott volna, hallván ez nemes szűznek hírét, boldognak véli vala magát, hogyha ez szüzet házasságra az ő egyetlenegy fiának vehetné. Az királynak fia is ezt igen kívánja vala és áhítja vala, atyját pedig ez dologról igen szorgalmaztatja vala. Az angliabeli király azért Britanniába Szent Ursula asszonynak atyjához külde jeles követeket nagy királyi ajándokokkal, kik által kezdé Szent Ursula asszonyt atyjától fiának házasságra kérnie, meg is fenyítvén Szent Ursula asszonynak atyját, hogy ha akaratjának ellene merészkednek tennie, és az követeket merészkednek üresen megbocsátania. Tehát az király, Szent Ursula asszonynak atyja, igen kezde bánkódnia. Először imezen: mert Urunknak hitével megjegyzettet nem akarja vala bálványimádónak adnia. Másodszor imezen: mert tudja vala leányát az házasságra nem engednie. Harmadszor imezen: mert az királynak kegyetlenségét és keménységét igen féli vala. Az Szent Ursula asszony pedig az angliabeli királynak akaratját megértvén isteni ihlésből inté atyját, hogy az királynak akaratjának engedne, és őtet az királyfinak házasságra ígérné, de maga így, hogy az király fiával őneki tíz szép választott szüzeket vigasztalására küldene, és mind őneki, mind az tíz szüzeknek ezer-ezer szüzeket szerzene, és hogy három esztendő haladékot adna neki, kikben az ő szüzességét Istennek áldozhatná, és hogy az királynak fia is megkeresztelkednék, és ez három esztendőkben az keresztény hitben megtaníttatnék. Ez választ pedig atyja által ezért teteté ekképpen, hogy avagy ez nehéz dologgal az királynak akaratját az házasságra vételnek szándokától eltérítené, avagy pedig az szüzeket vele egyetemben az mártíromságnak általa Istennek áldozná.

Az ifjú pedig ez választ megértvén, atyjának könyörge, hogy ez választ felvenné, és amit kívánt volna az szűz, megszerzené. Tehát íme, az szüzek kezdének ez nagy csodára Szent Ursula asszonyhoz gyűlnie, ugyanezenképpen sok keresztények, kikkel sok szent püspökök isteni ihlésből az mártíromságnak szenvedésébe őmagukat társul adák. Szicíliának királyné asszonya is, kinek Gerasina vala neve, isteni ihlésből országát egy kisfiának hagyván, három szűz leánnyal egyetemben, kik közül egyiknek neve vala Babilla, az másiknak Julianna, harmadiknak Viktória, és az kisebbiknek Aurea. Ezekkel egyetemben, és más kisfiával, kinek Adorján vala neve, Britanniába mene Szent Ursula asszonyhoz, mely királyné asszonynak tanácsából kezdének különb-különb

országokból Szent Ursula asszonynak szüzek hozattatnia, mely szüzekkel az Gerasina nevű királyné asszony is mártíromságot szenvede. Az szüzeknek azért gályát csinálván és költséget szerezvén, az szüzeket Szent Ursula asszony mind az keresztény hitre térité, és ennek utána az ő szívének titkát nekik megjelenté, és ekképpen egy nap az gályába beülvén, jó szelük lévén, menének az tengeren egy városba, kinek Tiella vala neve. És onnétan menének Coloniába, holott Szent Ursula asszonynak Istennek angyala megjelenék, és megmondá őneki, hogy ott, Coloniában volna az több szüzekkel egyetemben mártíromságot szenvedendő. Coloniából, ismét az angyalnak intésére, indulának Rómába. És mikoron jutottanak volna egy városba, kinek Basilia vala neve, holott gályájuk meghagyván Rómába gyalog menének. Kiknek odamenésükön az Ciriacus nevű pápa igen megörüle, jelesbben mert ő is Britanniából való vala, és az szüzek között sokakat rokonsági közül ismere lenni. Ugyanezért az pápa az több egyházi népekkel egyetemben nagy tisztességgel vevé. Azon éjszaka Istentől az pápának megjelenteték, hogy az szüzekkel egyetemben mártíromságnak koronáját volna veendő, tehát az pápa az pápaságot az kardinálok előtt meghagyá. De mikoron az kardinálok ellene mondanának, és mondanák őtet esztelennek, hogy ily méltóság elhagyván akarná az gyarló személyeket, azaz az szüzeket követnie. Az pápa pedig semmiképpen nekik nem engede, de egy szent embert, kinek Ametos vala neve, őhelyette pápává szentele. Miért pedig hogy az pápaságot az kardinálok akaratjuk ellen hagyá el, az kardinálok az ő nevét az pápáknak nevük közül kivakarák.

Tehát két rómabeli fejedelmek, miérthogy pogányok valának, látván az szüzeknek sokságukat, és hogy napról napra többen-többen növekednének, hogy az keresztény szerzet őáltaluk inkább ne növekednék, kezdének utánuk leselkednie. Követeket küldének Attilának főhadnagyához, kinek Julius vala neve, ki őnekik rokonságuk vala, ki immár sok magyarokkal egyetemben Coloniát megszállotta vala, hogy mikoron ez szüzek Coloniába jutnának, tehát őket mind levágatná. Az boldog Szent Ciriacus pápa azért Rómából az szüzekkel egyetemben el-kiindula, kit követének sok püspökök az Szent Vince nevű kardinállal egyetemben. Azonközben Etereus, Szent Ursula asszonynak jegyese, Urunk, Krisztustól angyalának általa inteték, hogy anyját megkereszteltetné, mert atyja immár ez világból kimúlván, az országot immár Etereus bírja vala. Inteték továbbá Istennek angyalától, hogy az ő jegyesének, Szent Ursula asszonynak elébe menjen, és ővele egyetemben Coloniában mártíromságnak koronáját vegye. Ki az isteni intésnek engedvén, anyját megkereszteltelteté, és anyjával egyetemben és egy kishúgával, kinek Florencia vala neve, és egy szent püspökkel, kinek Kelemen vala neve, Szent Ursula asszonyhoz mene. Azért Szent Ursula asszony jegyesével is, az Etereusszal, és az Szent Ciriacus pápával, az szent püspökökkel Coloniába menének, melyet immár az pogányok megszálltanak vala, azaz az magyarok. Kiket az pogány magyarok mikoron láttanak volna, nagy üvöltéssel reájuk hertelenkedének, és őket mind levágák.

Mikoron azért az többit megölvén jutottanak volna az Szent Ursula asszonyra, látván az fejedelem az ő szépségét, elcsodálkozék rajta, és kezdé az több szüzeknek halálukról őtet vigasztalnia így, hogy őtet magának házasul venné. Kire Szent Ursula

asszony mikoron semmiképpen nem engedett volna, megharagudván az fejdelem őtet torkon általlövé, és az mártíromságnak koronáját Szent Ursula asszony így vevé. Egy szűz pedig közülük, kinek Cordula vala neve, az haláltól való féltében magát az éjszaka az hajóba elrejté, de holdákelve szabad akaratja szerént magát az halálra adván ez is az mártíromságnak koronáját vevé. Mártíromságot szenvede azért az szűz Szent Ursula asszony Urunknak születésének utána, mikoron írnának négyszázötvenkét esztendőben. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
1527-ben befejezett második rész

Az exemplum logikai előzménye
Miképpen tarthatná meg a szűz az ő szüzességét szeplő nélkül? Ahogy a liliomnak hat szép fehér levele van, úgy a szüzességnek is hat társra van szüksége.

Igazolni kívánt tétel
„Ez hat nemes jószágokkal tartá azért meg tisztán szüzességét az szűz Szent Ursula asszony, mint ím, az ő életéből megérthetitek."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 158.

Magyar nyelvű párhuzama
Érdy-kódex 590a–593a (nem exemplum funkcióban)

0062
Egy Benedek nevű beteg meggyógyul Szent Margit sírjánál.

Margit-legenda 138–142

Szereplők
Benedek, anya, atyafiak, rokonság, betegek, zarándokok

Exemplum szövege
Itt kezdetnek immár Szent Margit asszonynak az oly csodatételi, kiket az Úristen Szent Margit asszonynak halála után művelkedék ez szent szűznek érdeme miá ekképpen. Szent Margit asszonynak halála után egy esztendővel és öt hónappal az isteni erőnek művelkedeti miá kezde ez szentséges szűz, Szent Margit asszony fényleni csodatételekkel. Először ezenképpen. Mikoron írnának Úr születeti után ezerkétszázhetvenkét

esztendőben június havának tizenharmad napján, pünkösd oktávája után való kedden, harmad óra után, egy néminemű munkásember, hogy ki pintér és ács, ennek vala neve Benedek, és vala negyvenesztendős ember, Vácnak tartományából, Dán nevű faluból. Ez Benedek nevű ember, mikoron három esztendeig mind szünetlen oly igen nyavalyásul beteg lett volna, hogy az ő térdei az ő melléhez, és az ő sarkai az ő utolsó ülőféléhez ragadtak volna, úgyhogy semminemű lábai nem valának, hanem csak szünetlen fekszik vala összezsugorodván, miképpen tőke. Ez nyavalyás beteg, mikoron hallotta volna Szent Margit asszonynak nagy csodatételét, kezde könyörgeni az ő anyjának, atyafiainak és egyéb rokonságinak, hogy őtet elvinnék Szent Margit asszonynak koporsójához, mondván: Ha én tapasztalandom Istennek leányának, szűz Szent Margit asszonynak koporsóját, hiszem, remélem, hogy ez nagy kínból meggyógyulok. Kinek az ő anyja kétségbe esvén az ő meggyógyulásáról mondá: Mikoron az én atyám, ki régen megholt, feltámad, akkoron gyógyulsz te meg ez kórságból. Ez beteg mégis kéri vala őket, hogy elhoznák.

Mikoron elhozták volna az beteget az koporsóhoz, egyszer is, kétszer is, ez igékkel kezde ez beteg imádkozni, mondván: Hiszlek tégedet, én asszonyom, szűz Szent Margit asszony, én uramnak, Béla királynak leánya, hogy ki te gyermekségedtől fogva megutálván az te királyi szüleidet és ez világi országodnak dicsőségét, szolgáltál az Úr Jézusnak nagy alázatossággal, hogy teneked annyi nagy érdemed vagyon az Úristennél, hogy engemet az én testemnek nehéz kórságából megvigaszthatsz, ha akarod. És kérlek, imádlak tégedet teljes hittel, kívánatos ájtatossággal, hogy méltolj engemet megszabadítanod. Ezenképpen ez nyavalyás beteg letétetvén, az koporsónak mellette fekszik vala. Íme, némikoron immár ebben múlt volna egy egész hét, és mikoron az nagy oltáron mise szolgáltatnék, Úristennek kegyelmessége miá, és szűz Szent Margit asszonynak érdeme miá, kit ez beteg teljes hittel hív vala, teljességgel való egészséget vevén, felkele minden segítség nélkül, és az koporsót háromszor megkerülé, hálát adván az Úristennek az egészségnek jótételéről. Ezenképpen ő tulajdon lábain vígan hazájába téré.

Annakutána gyakorta jő vala az tartománybeli emberekkel zarándokságban az koporsóhoz. Hallván pedig emberek Szent Margit asszonynak ez nagy csodatételét, az tartományokból különb-különb kórságbelieket hoznak vala az koporsóhoz. Némikoron pedig ördögöktől gyötretteket is hoznak vala ez szent szűznek koporsójához. És minden kórságbeli betegek meggyógyulnak vala ez szentséges szűznek érdeme miá az koporsónál. Jézus!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0063
Egy Albert nevű beteg fráter Szent Margitnak ajánlja magát, így meggyógyul negyednapi hideglelésből.

Margit-legenda 142–143

Szereplők
Albert, fráterek, egyéb emberek

Exemplum szövege
Esmég egy példa olvastatik egy betegről, kit Szent Margit asszony meggyógyíta. Vala némely fráter, hogy ki lakozik vala az ispotályházban, és ez vala tisztességbeli és vala ájtatos az Úristenhez és az ő szentjéhez. És ez embernek vala neve Albert, és ő tartatik vala nagy nehéz negyednapi kórsággal, avagy negyednapi hidegleléssel. Mely hidegleléssel esék ez Albert nevű fráter nagy fájdalomba, úgyhogy az ő lábai megzsugorodának az ő térdében, de maga ez Albert nevű fráter fogadást tőn Szent Margit asszonynak, és bízék az ő szent érdemében, teljességgel nagy siralmakkal ajánlá őmagát Szent Margit asszonynak. Legottan hogy ez ajánlást elvégezé, és az napnak egy része elmúlván, ez beteg az ő betegségének ágyából és az negyednapi hidegelésből, és az ő térdeinek megzsugorulásából mindenestül fogva megszabadulván felkele. És Szent Margit asszonynak koporsójához jöve, nagy ájtatossággal és alázatossággal földre leterjeszkedvén, hálát ada ez szent szűznek. És ez dolgot megmondá az fráthereknek és egyéb nagy sok embereknek. Ezenképpen elmene.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0064
A nagymise alatt egy aszott kezű lány meggyógyul Szent Margit koporsójánál.

Margit-legenda 143–145

Szereplők
Pinka lánya, szülő, sokaság

Exemplum szövege
Esmég kezdetnek némely csodatételek, kiket tőn Úristen ez szent szűznek érdeme miá, mert az ő koporsójánál vakoknak látásuk megadatott, sántáknak járásuk, csonkáknak

kezük megadatott, és egyéb sok különb-különb kórságbelieknek meggyógyulás adatott. Vala egy leány, kinek vala tizenkét esztendeje, néminemű Pinka nevű házi atyának leánya. Ez leány vala Szent Margit asszonynak koporsójához ájtatos és hű. Az jótételekért, kiket hallott vala Szent Margit asszonyról, elhozatá őmagát ez leány az ő szülőjével ez szent szűznek koporsójához az ő egészségének megépületiért. Ez leánynak ő balkeze mind ő születésétől fogva hátrafordulva vala, megzsugorodván mind hónaljig az ő vállára. És oly igen megaszott vala az ő keze, hogy valakik látják vala, semmit egyebet nem látnak vala, hanem csak az bőrben az aszú tetemeket mutatják vala ragaszkodván. Mely leány mikoron gyakorta jött volna Szent Margit asszonynak koporsójához egynéhány napig, tehát az nagymisének alatta, mikoron az evangélium olvastatnék mind az nagy sokaságnak előtte, kik akkoron ott valának, ez leány az ő tenyerét, kezét, kik megzsugorultak vala és hátra fordultak vala, megnyitá, és karját felemelé, és őmagát mindeneknek meggyógyultnak mutatá. Ez leány ezután ájtatosságból egynéhány napon ugyanott az koporsónál megmarada, és valakik kívánják vala, mindeneknek megmutatja vala, miképpen ez napoknak alatta lassan-lassan az hús az aszú tetemekre növekedvén az Úristennek jótétele miá és szűz Szent Margit asszonynak érdeme miá teljességgel meggyógyula. Amen. Jézus!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0065
Margaréta nővér nem akarja elhinni Szent Margit csodálatos gyógyításait, mígnem imájára egy súlyos beteg meggyógyul.

Margit-legenda 145–148

Szereplők
Margaréta szoror, köszvényes beteg, megyés plébános, megye, sokaság

Exemplum szövege
Esmég más példa Szent Margit asszonynak csodatételéről, ezképpen. Vala némely szűz apáca ez klastromban, és ő vala nemes királyi gyökérből támadván: ő vala Béla királynak húgának, Anna asszonynak leánya. Őneki vala neve Margit. Mikoron ez szoror Margaréta hallotta volna Úristennek sok tételét különb-különb kórságban megnyomorultaknak Szent Margit asszonynak érdeme miá, isteni engedelem miá, miképpen hiszszük, ez szoror ez hallott jótételeket nem akará szívével hinni. Mikoron ez szoror egy napon az karban állana az ablaknál, kin nézettetik Krisztusnak szent teste, és mikoron látott volna némely asszonyállatot, oly igen nyavalyásul köszvénnyel megverettet és

megzsugorultat, úgyhogy az ő kezeitől és fejétől megválván ő testének semminemű tagjával nem élhet vala, hanem ő két kezével nagy erőlködéssel az pagimentumon vonssza vala őmagát, úgy hogy mindenek könyörülnek vala őrajta, az egyháznak kívüle pedig hordoztatik vala néminemű taligán. Mikoron ez szoror látta volna ez nyavalyás beteget, akara bizonyságot venni Szent Margit asszonynak szentségéről. Mondá: Szoror Margaréta, ha ez nyavalyás beteget meggyógyítandod én látásomra itt állván, tehát az Úristennek is hálaadásokkal dicséretet mondok, és az te szentségedet hívén teljes hittel méltó tisztességet teszek te szentségednek. Íme, legottan csodálatosképpen alig múlék fél óra, mikoron még az szoror ottan álla az ablaknál, és nagy sokaság volna az szentegyházban, és könyörülnének ez nyavalyás betegen. Az betegnek az ő régi hosszú kórságának kötele megoldozván, vőn tökéletes egészséget. De miért az hosszú kórsággal megemésztetett vala az ő ereje, az új erő vevén alig mehete az koporsóhoz. Úristennek és Szent Margit asszonynak érdemének hálákat ada, és el-hazaméne. Annakutána egynéhány hét elmúlván az ő megyés plébánosa megyéjével öszve és ez beteggel, kereszttel, processzióval jövének Szent Margit asszonynak koporsójához, és bizonyságot tőnek ez beteg asszonyállatnak az ő régi hosszú kórságáról. Az Úristennek is hálát adának Szent Margit asszonynak érdeméért, ajándokokkal, tisztességtételekkel szokás szerént. És ez szűz, ki először kételkedik vala Szent Margit asszonynak szentségéről, megmarada és megerősítteték ájtatosságban és hálaadásokban. Amen!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0066
Egy Szent Gellért hegye alatti ispotályban lakó ifjú Szent Margit koporsójánál egészséget nyert.

Margit-legenda 148–149

Szereplők
ifjú

Exemplum szövege
Esmég vala egy ifjú, ki lakozik Szent Erzsébet asszonynak ispotályában, Szent Gellért hegye alatt, mely hegy azért mondatik Szent Gellért hegyének, mert régen az hegynek alatta öletett volt meg Szent Gellért az kegyetlen, kemény, pogány magyaroktól. Azért mikoron ez ifjú sok ideig feküdt volna az ispotályban, hallá, hogy Szent Margit asszonynak érdeme miá az ő koporsójánál betegeknek nagy jótételek adatnak Istentől egészségre. Mennyire teheté, megszerzé az beteg, hogy elhozattatnék az koporsóhoz, de

az ő nagy kórságának miatta könyöklék az márvány koporsóra. Ájtatosan kéré Szent Margit asszonynak segedelmét, esedezését, és ugyanottan legottan vőn tökéletes egészséget.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0067
Egy vak apa nem gyógyul meg Szent Margit sírjánál, de miután hazamegy, újra fohászkodik, és visszatér látása.

Margit-legenda 149–151

Szereplők
vak apa, fiai, gyermeke, felesége, háza népe, barátok, szomszédok, zarándokok, megyés plébános, vendégség

Exemplum szövege
Vala némely vak házi atya, hogy ki nagy sok ideig való fájdalommal szemének világosságát elvesztette vala. Mely vak, mikoron egyéb sok emberekkel Szent Margit asszonynak koporsójához ájtatosan zarándokságba jövőkkel ő is eljőne, az ő gyermeke őtet vezetvén, de az Úristennek titkon való ítéletivel ez vak semmi jótételt nem vőn, nem követe. Mely vak sírván és szomorúan kétnapi avagy négynapi menőföldön az ő házába tér vala meg. Bemenvén pedig az ő házába, leüle az ő székébe, miképpen előbb szokta vala, az kéménynek mellette, és őhozzá híván az ő feleségét és fiait, fohászkodván mondá: Ó, én asszonyom, Szent Margit asszony, sok emberek az te érdemed miá irgalmasságot nyertenek, csak önnönmagam az én bűneimért vakul térék meg az én házamba, miképpen odamentem vala. És hagyá az ő feleségének, hogy az háznak ablakának az ő széki mellett megnyitná az égnek vigasztalásáért. Legottan ez beszédek után ez vak az ő felesége előtt, fiai és háza népe előtt vevé szemének világosságát. Ki legottan ő székéből kijöve, híván őhozzá ő barátit és szomszédit és megyés plébánosát, hálát ada Úristennek és Szent Margit asszonynak érdemének, szerze nagy vendégséget, és lakának nagy örömmel. Mikoron ez dolognak elmúlt volna egy hete, Esmég mind ez emberekkel új gyertyáknak áldozatjával az ő zarándokságukat beteljesíték az ő fogadásuk szerént, és mindeneknek nyilván kihirdeték ez meggyógyításnak jótételét. Amen. Jézus!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0068
Egy Neste nevű vak lány Szent Margit koporsójánál visszanyeri látását.

Margit-legenda 151

Szereplők
Neste, leány, fráterek, egyéb népek, zarándokok

Exemplum szövege
Esmég vala némely özvegy asszonyállatnak leánya, kinek vala neve Neste, hogy ki az ő szemeinek szünetlen való fájdalmával öt esztendeig lőn vakká. Ez leány mikoron vezérletett volna Szent Margit asszonynak koporsójához az frátereknek és egyéb sok népeknek jelenvoltára, kik jöttek vala zarándokságban Szent Margit asszonynak koporsójához, érdemlé venni szemének világosságát ez szegény vak leány.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0069
Egy Ölse nevű német penitenciatartó bedagadt szeme meggyógyul Szent Margit koporsójánál.

Margit-legenda 151–152

Szereplők
Ölse penitenciatartó, sokaság

Exemplum szövege
Vala némely penitenciatartó, kinek vala neve Ölse, és vala német. Ez nyolc esztendeig szünetlen szenvedé szemeinek fájdalmát, és az nagy daganatnak miatta az ő orcájának húsa felnövekedvén, és az ő szemeit befedi vala az ő orcájának dagadott húsa. Ezenképpen vakon marad vala meg. Ez szegény vak asszonyállat hozattaték Szent Margit asszonynak koporsójához, és ott tartaték egynéhány napokban, Szent Margit asszonynak érdemében való reménységért. Nagyboldogasszonynak másodnapján ez szegény

betegnek minden fájdalma megszünék, és az daganat leszálla, és semminemű éktelenségnek, szörnyűségnek nyoma őrajta meg nem marada. Nagy sok népeknek látására vevé az szegény vak ő szemeinek világosságát Szent Margit asszonynak érdeme miá, Úrnak születeti után ezerkétszázhetvenhárom esztendőben, és elmene az ő hazájába nagy örömmel.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0070
Egy Benedek nevű váci szabó zarándoksága harmadnapján kigyógyul poklosságából Szent Margit koporsójánál.

Margit-legenda 152–153

Szereplők
Benedek szabó, sokaság

Exemplum szövege
Vala némely szabó Vácnak városában, kinek vala neve Benedek. Ez szabó esztendeig, avagy tovább munkálkodván poklosságban igen nehezen, és nemcsak önnönmagától, de ő házabeliektől és orvosoktól az ő életitől avagy életiről kétség vala. Ez nyavalyás beteg ő szívének teljes ájtatosságával őmagát ajánlván Szent Margit asszonynak érdemébe, mikoron immár az ő zarándokságának harmadnapja volna, egészségnek jótételét megnyeré, Szent Kozma-Damján napján, az nagy sokaságnak előtte, Szent Margit asszonynak érdeme miá. Az Úristentől vett jótételeket megismervén nagy nyilván való kiáltással hálát ada mindenek teremtőjének, dicsérvén az Úristent.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0071
Egy Márton nevű somogyvári ember meggyógyul epilepsziájából, miután megfogadják segítői, hogy elzarándokolnak Szent Margit sírjához.

Margit-legenda 153–155

Szereplők
Márton, atyafiak, házabeliek, házabeliek

Exemplum szövege
Vala egy ember, kinek vala neve Márton, és vala somogyvári. Ez Márton nevű ember gyötreték sok ideig az nehéz kórsággal, és vala éktelenül ő testében megszörnyűdött. És vala ő elméjétől elidegenedt, miképpen ördöngös, miképpen sokaktól ítéltetik vala, láncokkal megkötöztetvén tartatik vala. Mely kórságbeli ember legottan, hogy az ő házabelieknek őrizetitől magát kiszabadíthatja vala, mindeneknek még testükben is nagy bántalmakat teszen vala. Fogadást tőnek az őtet őrizők, avagy atyjafiai, hogy ha meggyógyulni érdemlene Szent Margit asszonynak érdeme miá, tehát nagy messze földről az zarándokságot beteljesítenék Szent Margit asszonynak koporsójához. Mely kórságos ember alig tartaték fél óráig az láncokban, kezdé üvölteni: Meggyógyultam, bocsássatok engemet szabadon járni! Az emberek semmiképpen nem hínek őneki, de mégis megtarták őtet az fogságban egy óráig. Annakutána elvevék őróla az láncot, és szabadon el hagyák menni, ki mindenképpen az előbbi okosságának, szelídségének szokását vevén, tökéletes egészséggel örülvén, az fogadott zarándokságot beteljesíték, és mindnyájan bizonyságot tőnek ez csodáról.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0072
Szent Domonkos életre kelti István kardinális lóról leesett öccsét, Neapoleont.

Domonkos-kódex 69–73

Szereplők
Szent Domonkos, Ugolinus Hostiensis püspök, István kardinális, Miklós kardinális, abatissza, apácák, Neapoleon, Tancredus fráter, szolgák, hírhozó

Exemplum szövege

Példa ez. Mikoron ez szentséges atya, Szent Domonkos atyánk Szent Szixtusz egyházánál Ugolinus Hostiensis püspökkel, ki ennek utána lőn római pápa, és Újárokról nevezett István úrral, Szent angyalnak kardinálisával, és tusculani püspökkel, Miklós úr kardinálissal ülne az kapitulumháznak közepette, és abatissza az apácákkal állana, hogy ez dolog Úristentől tétetettnék, ez jövendő csoda, legottan megmutassa. Tehát íme, egy ember ohítván, sírván, és ő haját kiszaggatván, rettenetesen siralmasan kiált vala: Jaj, jaj! Mikoron mindenek megrettentenek volna, és kérdenék, mi lelte volna őtet, felelé ez ember: Kardinális István úrnak unokája vagy öccse az lóról leesék és meghala. Vala pedig ez ifjúnak neve Neapoleon. Ez véletlen és nyavalyás hírt hallván István kardinális úr, az ő bátyja, elálmélkodék és megszomorodék, hajtá magát Szent Domonkos atyánkra, egyebek pedig vevék az kardinálist és elvivék. Felkelvén Szent Domonkos atyánk, Úrnak nevében meghinté őtet szenteltvízzel. Tehát Szent Domonkos atyánk kimene, megyen vala oda, hol az megholtnak teste fekszik vala. Parancsolá azért Szent Domonkos atyánk az holt testét némely házba bevinni, fráter Tancredusnak pedig, és egyebeknek, kik ővele valának, mondá, hogy őneki oltárt csinálnának, kin misét mondana. Mennek vala azért ővele az kardinálisok is, az abatissza is az apácákkal az helyre, hol Szent Domonkos atyánk az misét mondja vala.

Szent Domonkos atyánk pedig áll vala nagy tisztességgel az oltárnál, miképpen szokta vala, megüttetvén siralmaknak harmatjával. Azért mikoron Szent Domonkos atyánk urunk Jézusnak ő szent testét magasan felemelte volna az ő tisztaságos kezével, mindeneknek látására és csodálkozására, kik ott valának, önnönmaga is az földtől magasan felemelteték egy singnyire, az nehéz és földi test, ájtatosságnak és malasztnak lelkével, isteni hatalmmal felemeltetvén. Ezenképpen ez üdvösséges áldozatnak dolga, az mise ájtatosan elvégezvén, ez boldogságos szent atya járula az megholtnak testéhez, hogy hívná Úrnak irgalmasságát. Követik vala őtet az kardinálisok is ő szolgájukkal, az abatissza asszony is az apácákkal, nagy keserűséggel és bizodalmmal. Mit az Úristen teendő volna az ő szent nevének dicsőségéért, semmiképpen nem tudják vala. Állván pedig ez kegyességes ember, Szent Domonkos atyánk ez megholtnak fejénél, az esésből megtörött fejet és egyéb tagokat, lábait és kezeit ő szentséges kezével tapogatja, szerével és édesdeden helyheztetvén. Mikoron másodszor is, harmadszor is ezenképpen tett volna, és ez megholtnak az megszakadozásból megéktelenült arcát és egyéb tagjait az ő helyükre helyheztette volna, felkele ez szentséges atya az imádságtól, és veté őreá szent keresztnek jegyét.

Tehát ez boldog atya, állván az megholtnak fejénél, felemelvén ő kezeit mennyországba, isteni erővel felemelteték az földtől egy singnek felette, ez boldog szent atya, Szent Domonkos atyánk, és nagy szóval kiálta, mondván: Ó, ifjú Neapoleon, mi urunknak, Jézus Krisztusnak nevében mondom néked, kelj fel! És legottan mindazoknak látására, kik jöttek vala ez csodának látására, egészségben és egészen feltámada, és mondá az ő feltámasztójának, Szent Domonkos atyánknak: Atyám, adj énnékem ennem! És ez kegyes atya ada őnéki ételt és italt, és sem egy sebnek jegye nem vala őrajta, egészen

és vígan megadá őtet ő bátyjának, István kardinálisnak. Feküdt vala pedig halva ez ifjú reggeltől fogva kilenced óráig, feltámasztaték pedig, mint vélem, március havának tizenhatod napján, Szent Bálint napján.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkos csodatételei: már életében halottakat támasztott fel

0073
Háromszor égeti le Szent Domonkos a fráterek házait, mert azok gonosz beszédekkel rágalmazták őt.

Domonkos-kódex 164–168

Szereplők
fráterek, jó fráter, Szent Domonkos, gvardián

Exemplum szövege
Itt kezdetik némely rettenetes példa azokról, kik Szent Domonkos atyánkat megszólják, rágalmazzák, ezképpen mondván. Az minor fráthereknek egy konventjében történék, hogy az fráterek közül némelyek, megcsalatván gonoszságnak tévelygésének lelkével, csacsogván Istennek szentjére, Szent Domonkos atyánkra, akarván gonosz beszédekkel megrágalmazni vagy megkisebbíteni ez boldog szent atyának érdemét. Vala pedig ez fráterek között némely jó fráter, ki ez ilyen káromlástól megőrizte vala az ő nyelvét. Ez jó fráternek megjelenvén Szent Domonkos atyánk, mondá: Mondd meg az gvardiánnak és az frátereknek, hogy valami marhájukat meg akarják tartani, azt mind kivigyék ez klastromból, mert én ez házat megégetem az káromlásért, kivel engemet rágalmaznak, mert ez bűnért lészen őrajtuk az isteni ítéletnek szentenciája. Mikoron ez jó fráter ezeket mondaná az frátereknek, megcsúfolják vala és megnevetik vala őtet, és révületesnek nevezik vala.

Azért némely napon, mely napon nem hitték volna és mely órában nem vélték volna, kijöve az tűz, miképpen meg vala mondván, és mindeneket megégete. Az fráterek nem vélék, hogy ez lett volna isteni bosszúállásból, hanem valami történetből. Ezenképpen az ő bűnükről penitenciatartás nélkül maradának az fráterek, és kezdék az ő házukat megépíteni. Mikoron ez fráterek alázatos casulákat, és hitvány házacskákat csináltanak volna, kikben ahogy úgy lakhatnának, de maga azért az káromlásnak bűnéről penitenciát nem tartának, sem szívükhöz nem térének, tehát Szent Domonkos atyánk másodszor megjelenék az fráternek, mondván: Elvakarom vagy elvesztem ez helyt tűznek miatta, az káromlásnak bűnének bosszúvételére. Azért mikoron ez dolgokat ez felül megmondott fráter megjelentené az frátereknek, láttatának ez frátereknek

ez beszédek miképpen balgatagság. Tehát esmég kijöve nagy hirtelen tűz és nagy láng, megégetvén, megpusztítván őket naggyal inkább, hogynem előbb. De ezkoron sem térének meg penitenciára, alítván, hogy ez csapás lett volna őrajtuk valami történetből. Azért esmég építének, rakának, kik meg nem maradhatának, mert nem vala őnáluk az penitenciának fundamentuma az tett bűnért.

Mikoron az fráterek építettek volna alkalmas rakásokat, harmadszor is megjelenék Szent Domonkos atyánk ez ájtatos fráternek, mondván: Még is kell énnekem, hogy az én bosszúságomat tibennetek meggyötörjem és bosszút álljak. Tehát mondá ez ájtatos, jó fráter: Bocsáss immár, kegyes atya, mert immár igen szegénnyé lettünk! Kinek mondá Szent Domonkos atyánk: Istennek igazsága követi, avagy adja, hogy tirólatok három bosszúállást vegyek. Ennek utána kijöve az tűz Úrtól, és valamijük vala az fráthereknek, mind megemészté, még csak az fundamentumot sem hagyá, hanem mind megége. Azért ne vesse földi ember az ő száját mennyországra, hogy az szenteket megrágalmazza, mert az szentek bementenek az Úristennek hatalmasságiba, tartván tőrt ő kezükben, hogy bosszút álljanak az ő ellenségükön, és hogy az szentek megnyomodják ő lábukkal királyoknak nyakukat, mert az szentek ítélnek nemzeteket vagy pogányokat, és uralkodnak népeken.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái halála után

0074
Egy ájtatos asszonynak álmában megjelenik Szűz Mária, és megvédi a domonkos rendi frátereket, akik mindig is nagy ájtatossággal voltak Szűz Mária iránt.

Domonkos-kódex 191–193

Szereplők
asszony, két ifjú fráter, Szűz Mária, fráterek, domonkosok

Exemplum szövege
Lombardiában vala némely ájtatos asszonyállat, viselvén magának lakozó életet, és vala nagy szentséges hírű. Ez asszonyállat, hallván ez új prédikátor szerzetet feltámadnia, kívána őközülük valamelyet látnia. Történék pedig az tartományokra prédikálván jönniük két frátereknek, kik betérvén ez asszonyállathoz az ő szent híre hallván, és jámbor szerzeteseknek módjuk szerént szólának őneki lelki beszédekkel. Mikoron pedig ez asszonyállat kérdezné az frátereket, hogy kik és minemű szerzetbeliek volnának, felelének az fráterek, hogy az új prédikátor szerzetből valók volnának. Mely asszonyállat mikoron látta volna őket lenni szépeknek és ifjaknak, ékes ruhákban, megutálá őket,

alítván azt, hogy ezenképpen ez álnok világban futosván szeplő nélkül meg nem maradhatnának. Kinek az jövendő éjjel asszonyunk, Mária megháborodott színnel állappal[?] mondá: Tegnaptól fogva nehezen bántottál meg engemet, megutálván az ifjú frátereket, kik tégedet meglátni mentenek vala. Nem hiszed-e, hogy én az én ifjú szolgáimat megőrizhetem szeplő nélkül, kik lelkeknek üdvösségéért futosnak ez világ szerte? Hogy pedig megtudjad, hogy én vettem fel az ő lelki gondjukat és őrizetüket, íme, megmutatom tenéked azokat, kiket tegnapon mertél megutálnod. És felemelvén asszonyunk, Mária az ő palástját, mutatá őneki prédikátor szerzetbeli frátereknek nagy sokaságát, az két ifjú frátereket is, kiket megutált vala.

Tehát ez asszonyállat töredelmességet vőn, és ez szerzetnek fráterit szíve szerént Istenben szereté, és ez dolgot önnönmaga mind szerével az frátereknek megjelenté. Annyi nagy vala az Istennek szülejéhez, Szűz Máriához az frátereknek ájtatosságuk, oly csodálatos az ő tiszteleti és ő kegyes dicséretinek szolgálatjában, oly nagy gyakorlatos, erős szerelem, és oly gerjedetes imádság őhozzá, és szent szeretetnek kívánsága, oly nagy és hívséges bizodalom az ő segedelméről és megelégülhetetlen elmélkedés őróla való gondolatban, hogy emberi beszéd ki nem jelentheti. Annakokáért az fráterek ő cellájukban és házukban tartják vala asszonyunk, Máriának képét ő szent fiával, és az keresztfán függő Jézusnak képét, kinek mellette vala az ő szent anyja, Mária, kiknek tekintetinek emlékezete az elaludtattakat felkeltené. Annakokáért szerzette ez prédikátorszerzet az Szűz Máriának tisztességére, hogy minden szombaton teljességgel minden zsolozsma misével, szekvenciával, nagy ünnepléssel mondatnék, ünnepektől és az nagyböjttől megválván, melyet sem római egyház, sem valamely egyéb szerzet nem tészen az ő zsolozsmáiba.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében

0075
Fulgodi Guido özvegy húga látja, hogy a domonkosok körmenetén megjelenik Szűz Mária, miközben a Salve reginát énekelik.

Domonkos-kódex 193–195

Szereplők
Fulgodi Guido, pápa, özvegy, húg, domonkos fráterek, Szűz Mária, Jézus, csecsemő

Exemplum szövege
És némely egyházi fejedelem, Fulgodi Guido megjelenté leveleknek miatta prédikátor szerzetbeli frátereknek vigasztalására, mely Guido vala nemzettel nemes, de erkölccsel

vala nemesb, és vala mind egyházi törvényben, mind pedig paraszt törvényben igen tanult. És vala először egyházi kisebb állapotban, annakutána véteték pápaságra, ki írván ezenképpen mondá, hogy őneki némely özvegy, igen tiszteletes és ájtatos húga némely városban, hol ez ájtatos asszonyállat vala, és mikoron az prédikátor szerzetbeli fráterek gyülekeztenek volna ezen városban az generale capitulumra, látá ez ájtatos asszonyállat, hogy mikoron az fráterek komplétának utána éneklenék az édes antifónát, az Salve reginat. És ez asszonyállat lévén azon egyházban, és imádván az frátereknek és az szerzetnek használatjáért, avagy működéséért[?], kihez igen kedves vala. És mikoron az fráterek éneklenék ez édes antifónának ez részét: Et Iesum benedictum, azaz És Jézust, te méhednek áldott gyümölcsét ez számkivetésnek utána nekünk megmutassad, tehát látá ez ájtatos asszonyállat boldogságos asszonyunk, Szűz Máriát, az processzió-nak fején, avagy főhelyen felmagasztatván, és az ő kisded fiát, kit ő ölében visel vala, az frátereknek mutatnia. És mikoron az fráterek lehajlanának ez édes antifónák végén, mondván: O, dulcis Maria, azaz Ó, édes Mária, tehát asszonyunk, Mária is lehajolván, fogadja vala az frátereknek köszönetit. És ez prédikátor szerzet elein mondatik vala Szűz Máriának, szerzetinek avagy fráterinek, de kellemetes lőn Istennek egyházának, hogy adatnék őnekik ez nevezet, avagy címer, hogy ő hívattatnának prédikátor szerzetbeli frátereknek. Hogy pedig asszonyunk, Mária adta ez szerzetnek az öltözetet, avagy kápát, ez nyilván vagyon megírván Reginaldus mesterről.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében

0076
Szent Domonkos megró egy sekrestyést, mert a külseje alapján ítélkezik egy asszonyról.

Domonkos-kódex 195–196

Szereplők
Szent Domonkos, sekrestyés, fráterek, szép asszony, gyóntató

Exemplum szövege
Esmég úgy írattatik ez szentséges atyáról, hogy ő vala tisztaságnak szeretője, és bűnöknek kemény megfeddője. Annakokáért mikoron egyszer Szent Domonkos atyánk Bononiában az atyákkal beszéllene néminemű dologról, az sekrestyés egyet ez fráterek közül elhíva egy asszonyállatnak gyónásának hallgatására, mondván: Egy szép asszonyállat kér tégedet, jöjj hamar! És jóllehet, hogy ez sekrestyés ez beszédeket lassúsággal mondá, de maga Szent Domonkos atyánk lélekben meghallá, és az tisztaságnak szerelméből megháborodván mondá: Gyónjad meg az te bűnödet! Isten énnékem

megjelentette azt, kit te alítasz vala lenni titkon. És mikoron ez sekrestyés bocsánatot kérne, Szent Domonkos atyánk oly erősen és annyi sok ideig disciplinálá ez sekrestyést, úgyhogy az fráterek indultatnának könyörületre az vereségeknek sebeiért. És mondá neki Szent Domonkos atyánk: Menjél fiam, immár megtanultad, miképpen nézzed innét tova az asszonyállatot, úgyhogy az ő színéről ne ítélj, ha szép vagy szörnyű. Imádj azért te is, hogy az Úristen az ő kegyelmességes malasztja miatt téged is tisztává tegyen!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében

0077
Egy marsiliai ájtatos asszony a domonkos fráterek komplétáján látja Szűz Máriát a Salve regina éneklése közben.

Domonkos-kódex 197–199

Szereplők
asszony, domonkos fráterek, Szűz Mária, Jézus, csecsemő, konfesszor, gyóntató, ájtatos asszony

Exemplum szövege
Vala Marsiliában némely ájtatos asszonyállat, névvel és nemzetséggel lombarda, avagy lombardiai. Mely ájtatos asszonyállat mikoron állana az prédikátor szerzetebeli fráterekneknek komplétáján, és volna jeles ájtatossággal meggyulladván az édes antifónának, az Salve reginának kezdetire, elragadtaték lélekben, és láta négy minekünk csodálandó és minekünk szeretendő, és nagy ájtatossággal mindeneknek emlékezendő dolgokat. Mert bizonnyal látá ez ájtatos asszonyállat az irgalmasságnak királyné asszonyát, hogy mikoron az fráterek mondanák ez igéket: Spes nostra salve, azaz Mi reménységünk üdvözlégy, tehát asszonyunk, Mária is fogadja vala vagy megköszöni neki ez üdvözletet. És mikoron az fráterek mondanák ez igéket: Eia ergo advocata nostra, azaz No, azért mi szónk szóló, tehát asszonyunk, Mária az ő szent fiának előtte az fráterekért leterjeszkedik vala, és imád vala őértük. És mikoron az fráterek mondanák ez igéket: Illos tuos misercordes oculos ad nos converte, azaz Az te irgalmas szemeidet mireánk fordítsad, tehát asszonyunk, Mária az ő víg és galambi orcájával az fráterekre néz vala. És mikoron az fráterek énekelnék ez igéket: Et Iesum benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende, azaz És Jézust, te méhednek áldott gyümölcsét ez számkivetésnek utána nekünk megmutassad, tehát látá ez ájtatos asszonyállat lenni asszonyunk, Máriát ő gyenge ifjúságának idejében, viselvén ő ölében az ő szépséges kisded fiát, és kiterjeszti vala képére minden fráternek eleiben az ő szent fiát, vagy megmutatja vala nekik nagy örömmel. Ez megmondott dolgokat ez ájtatos asszonyállat mind az ő

konfesszorának mondá meg, ki vala nagy megért erkölcsű és bölcs ember, jelenté pedig ez dolgokat meg ez ájtatos asszonyállat, válogatván és nagy siralmakkal.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A domonkos szerzetesek élete: bűneik és ezektől való megszabadulásuk

0078
Alexander császár sírjánál tizenkét bölcs hasonlítja össze az élő és a holt császárt.

Székelyudvarhelyi kódex 273–274

Szereplők
Alexander császár, tizenkét bölcs, halott

Exemplum szövege
Annakokáért Szent Ambrus példát vét emellé, hogy a Nagy Alexander meghalván, tizenkét pogány bölcsek gyűlének az ő temetésére. És az első legottan mondá: Ó, Alexander, tegnapi napon a népnek parancsolsz vala, ma pedig az nép parancsol teneked. A második mondá: Ó, Alexander, tegnapi napon az aranyból kincset téssz vala te magadnak, ma pedig a férgek kincseznek tégedet. A harmadik mondá: Ó, Alexander, tegnapi napon teneked mind e teljes világ sem vala elég, ma pedig két sing föld elég teneked. A negyedik mondá: Ó, Alexander, tegnapon sokakat szabadíthattál meg haláltól, ma pedig te magadat meg nem szabadíthatod a haláltól. Az ötödik mondá: Ó, Alexander, tegnapi napon sereget vezérlesz vala, ma pedig te a seregtől temetni vitetel. A hatodik mondja: Ó, Alexander, tegnapon az földet nyomodod vala, ma pedig tégedet nyomod a föld és szorongat. Az hetedik mondja: Ó, Alexander, tegnapon mindenek félnek vala tégedet, ma mindenek tégedet nyavalyásnak alítnak. A nyolcadik mondja: Ó, Alexander, tegnapon sok barátokat vallottál, ma pedig sok tolvajokat, ragadozókat. A kilencedik mondá: Ó, Alexander, tegnapon mind e teljes világon uralkodol vala, ma terajtad e kisded világ uralkodik. A tizedik mondja: Ó, Alexander, tegnapon eszel vala gyönyörűséges étkeket, ma pedig férgeknek étke lettél. Az tizenegyedik mondja vala: Ó, Alexander, tegnapon tartasz vala ennyi-ennyi országokat a te hatalmasságod alatt, ma pedig tartnak tégedet az ő hatalmasságuk alatt. A tizenkettedik mondja: Ó, Alexander, tegnapon mindenek kívánnak vala tégedet látni, ma pedig mindenek megutálnak tégedet.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második része: a halált tizenkét keserűség állja körül. Negyedik keserűség: mindenképpen való megfosztás.

Igazolni kívánt tétel
„Mert a halál megfosztja és megüresíti ez világnak szeretőit három szerű jótól. Először minden ez világi hív dicsőségtől."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Ambrus

Exemplumkatalógusok
Tubach 3751, Dömötör 197

0079
Egy pogány bölcs egy halott ifjú császár koporsójánál siránkozik a mulandóságról.

Székelyudvarhelyi kódex 276–278

Szereplők
pogány bölcs, ifjú császár, halott, bölcs

Exemplum szövege
Példát olvasunk emellé, hogy néminemű pogány bölcs néminemű ifjú császárnak koporsójához mene, és megtekintvén őtet az ő szemeiben és szájában, fogaiban, avagy ajakaiban, és mind az ő eltékozlott tagjaiban, nagy sírással ezt mondja vala: Ó nagyságos császár, holott vannak a szép fodor hajak és a te fejednek koronája? Holott vagyon a királyi homlok? Holott a te orrod az illatokkal? Holott vannak a te szépséges szemeid? Holott a te nyelved és szád a drágalátos étkekkel? Holott vannak a királyi ruhák? Holott a nagy paloták? Holott a királyi aranyos ágyak? Holott vannak a szolgáknak kész voltuk a te asztalod előtt? Holott vannak a diszkántorok és a nagy örömök? Holott vannak a nagy férfiaknak tisztesség tételi? Holott vannak a kézi madarak? Holott vannak az agarak? Holott vannak a fejedelmek és hercegek? Holott vannak az jobbágyurak és vitézek? Holott vannak az lovagosoknak és gyalog fegyvereseknek seregi? Holott vannak a királyi zászlók? Holott vannak a te tisztességednek diadalmi és győzedelmi? Ó, emberi nyavalyás élet, hová vettettél? Holott vagyon mostan a te okosságod, holott a te eszességed? Holott vagyon a te erősséged? Holott vagyon a te emlékezeted és értelmed, és a te akaratod? Holott a táncénekek és a te táncod? Holott vannak a hitságnak öltözeti? Hol vannak mind a te tagjaid, lábaid a táncolásra, szemeid

a látásra? Holott vannak kezeid az ocsi táblának és verfelyének játszására? Holott vagyon a te fertelmes testi életed? Holott vagyon a te kevélységed, fösvénységed? Holott a te haragod és a te torkosságod? Holott vannak a te bűneid? Holott hazugságid és rágalmasságid? Holott vannak az uzsorák, ragadozások, tolvajságok, gyilkosságok, az ifjúság és szépség, és fodor hajak? Ó, ti mind nyavalyások, kik örültök ez világgal! Mind evégre juttok.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második része: a halált tizenkét keserűség állja körül. Negyedik keserűség: mindenképpen való megfosztás.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor megfoszt a halál a testnek édességétől és gyönyörűségétől, mert holott vannak a halottaknak tetemin az fodor hajak."

0080
A cselei János bíró felesége kigyógyul az elmebajból, miután szomszédai és barátai fogadalmat tettek érte.

Margit-legenda 155

Szereplők
János bíró, feleség, barátok, szomszédok

Exemplum szövege
A cselei János bírónak felesége vala ő elméjétől elidegenedett, és sokaktól alíttatik vala ördöngösnek, kiért tartatik vala megvasaztatván. Kinek okáért nemcsak ő baráti, de még ő szomszédi is könyörülnek vala őrajta. Fogadást tőnek, kérvén Szent Margit asszonynak érdemét, és ez elméjétől elidegenült asszonyállatnak tökéletes egészséget nyerének. És meggyógyulván, Szent Margit asszonynak koporsójához hozák, és ez dologról sok tanúkkal bizonyságot tőnek és ez asszonyállatot egészségben előve mutaták bizonysággal. Jézus, Mária, Margaréta!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0081
Egy Upor nevű ember felesége Szent Margitnak köszönhetően meggyógyul elmebetegségéből.

Margit-legenda 156

Szereplők
Upor, feleség, barátok, sokaság

Exemplum szövege
Esmég vala némely asszonyállat, ki is kórságos vala, és ő vala Upor nevű tisztelendő embernek felesége, és tartatik vala külön magának berekesztvén az ő nagy nehéz kórságáért. Fogadást tőn ez asszonynak ő ura és baráti, hogy ha az Úristen Szent Margit asszonynak érdeme miá ez asszonyt meggyógyítaná, tehát zarándokságot tennének Szent Margit asszonynak koporsójához. Mikoron ez fogadást megtették volna, és ajánlották volna ez asszonyállatot Szent Margit asszonynak érdemébe, nyerének őneki teljes egészséget. Ez dologban pedig sok emberek megerősíttetének lelki épületre, hogy ez elméjétől elidegenült asszonyállat, avagy balgatag asszonyállat egyéb embereknek hitével, ájtatosságával és fogadásival az előbbi egészsége megadatott, nagy sok embereknek jelenvoltára, kik ez dolgot látták és hallották bizonnyal.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Csodálatos gyógyulások

0082
Egy felhévízi családapa Benedek nevű fia meghal egy házomlásban, ezért az apa Szent Margit koporsójához megy imádkozni, és mire visszatér, életre kel a fia.

Margit-legenda 157–161

Szereplők
Boch, Bontius, házi atya, családapa, feleség, ház népe, Benedek, szomszédok, óbudai prépost, káptalan, atyák, urak, váci püspök, váradi püspök, Szent Bernát szerzetének apátja, pápa követe, atyafiak, rokonság, ciszterci

Exemplum szövege

Itt kezdetnek némely példák, hogy miképpen az Úristen Szent Margit asszonynak érdeme miá halottakat támasztott fel életre. Jézus! Vala némely tisztelendő házi atya Budának mellette Felhévízett, kinek vala neve Boch. Ez házi atya mikoron vecsernyének utána vacsorálnék az ő kőpincéjében ő feleségével és háza népével, és az ő fia, kinek vala neve Benedek és vala hétesztendős, aluszik vala ugyanazon pincében, íme, az pincének egy része az pagimentummal öszve leesék, és ez házi atyának jelen voltára háza népével öszve ez gyermeket az kő elnyomá. Ez házi atya pedig, hogy ki messze vacsorálik vala az gyermektől, félvén halálnak veszedelmét, elfuta, mert oly igen nagy vala az romlás, hogy méltán félik vala az veszedelmet. És az gyermeket ugyanottan elhagyván az köveknek alatta, és ez gyermeknek veszedelméről az ő szülei esének nagy siralomra.

De mikoron ez gyermeknek szülei felindították volna minden ő atyjukfiait és szomszédit, némelyek ássák vala ki ez gyermeket kapákkal, némelyek ásókkal és egyéb eszközökkel, vas és faszerszámokkal, kik ez dologra alkalmasok valának. Nagy sok munkával nagy sok ideiglen az földnek, kőnek és mésznek terhét, nehézségét elvevén, az gyermeket kivonák, ki oly igen megtörettetett és elnyomattatott vala, hogy semminemű egészség ő tagiban és tetemiben nem vala, ki meg nem töretett vala. Ez gyermeknek pedig ő anyja az nagy bánatnak miatta, miképpen anya az ő egyetlenegy fiának haláláért, anyai szorgalmatossággal tapogatja vala ő fiának nyelvét, melyet ez megholt gyermek megszorítván tart vala ő fogai között, vérben bekeveredvén. Mely gyermeket mikoron az ő szülei az ő házukban letették volna, hogy ki mindenestül meghalt vala, meghidegedett vala és élő lélektől mindenestül megfosztatott vala.

Ez gyermeknek ő szülei az siralmas szózatoknak közötte kezdék hívnia Istennek irgalmasságát Szent Margit asszonynak érdeme miá, mondván: Mi asszonyunk, szűz Szent Margit asszony, kérünk tégedet, hogy az te érdemednek miatta támasszad fel az mi fiunkat, mi lelkünknek és testünknek egyetlenegy vigasztalását, mert tudjuk, hogy ez irgalmasságot megnyerheted minekünk az te érdemidnek miatta! Az ő rokonsági pedig és szomszédi ugyanezen könyörgéseket kiáltják vala. Ez gyermeknek is ő atyja futamék Szent Margit asszonynak koporsójához szövétnekkel és áldozattal veternyének utána, és önte ájtatos könyörgéseket Úristennek és Szűz Máriának siralmas könyörgésekkel, és az megholt gyermeket és az gyermeknek lelkét ajánlá Szent Margit asszonynak esedezésébe és érdemébe. Azért mikoron ez gyermeknek atyja beteljesítette volna az áldozatokat és imádságokat az koporsónál, és megtérne az ő tulajdon házához, sírván ő egyetlenegy fiáért, tehát íme, mikoron az nap felkelt volna, eleibe jövének ez házi atyának némely emberek, kik mondák, hogy az ő fia megelevenedett. Mikoron ez házi atya hallotta volna és látta volna, hogy az ő fia feltámadott, vevén az ő fiát ő karjai közibe és megcsókolván őtet hálaadásokkal, és mind ő teljes háza népével és minden szomszédival szántóebéd előtt ez gyermeket, elevenen és mindenestül meggyógyultat, esmég megtérvén hozák Szent Margit asszonynak koporsójához, és megmutaták mindeneknek. És nem vala őrajta semminemű seb, sem sérelem, hogy ki annakelőtte mindenestül fogva eltöretett vala.

Ez megholt gyermeket, ki Szent Margit asszonynak érdeme miá feltámadott vala, nyilván megmutaták óbudai prépostnak és mind az káptalannak és az tisztelendő atyáknak és uraknak, váci püspöknek és váradi püspöknek, és Szent Bernáld szerzetinek apátjának, és az pápa követinek, kik tudakozást tőnek Szent Margit asszonynak szentségéről. Azért ezek lőnek tanúi ez megholt gyermeknek feltámadásáról. Ez felül megmondott gyermeknek feltámadásáról való csodatétele Szent Margit asszonynak meg vagyon faragván az Szent Margit asszonynak koporsóján, kit faragtanak fejér márványkőből.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Isten Szent Margit érdeme miatt halottakat támasztott fel

0083
Télen egy csecsemő megfagy az anyja ölében. A szülei a gyermeket Mária klastromának szolgálatára ajánlják, így Szent Margit feltámasztja.

Margit-legenda 161–164

Szereplők
férj, feleség, csecsemő, leány, szolgáló, ház népe, szomszéd, rokonság, pápa követe

Exemplum szövege
Esmég kezdetik más példa, Esmég némely halottnak feltámasztásáról. Vala egy ember Pesten, és ennek vala egyetlenegy fia. Mikoron ez embernek ő felesége az ő kézi munkája után megfáradván ő ágyában lefeküdt volna, és ő kisded fiát ő ölében helyheztette volna, kinek alig vala kilenc hónapja. Mikoron ez asszonyállat ő álmából felserkent volna, lelé az gyermeket megholtnak, és mind ő teljes testében meghidegültnek és megfagyottnak, mert téli időben vala. Melyet mikoron az keserves anya miképpen megholtat siratná, az ő urát, hogy ki külön őmagának nyugoszik vala, és az ő tulajdon leányát, az ő anyját, szolgálóleányt, kik azon házban alusznak vala és mind ő teljes háza népét, szomszédit, rokonságit megindítá az ő nagy rívásával, és megijedének nagy félelemmel. Ez gyermeknek ő szülei pedig vevék ez megholt gyermeket, és tevék az háznak közepére az szén mellé, és őmagukat siratják vala lenni ő fiuknak gyilkosának. Mert mikoron valamely szülőknek hozzálátatlanságnak miatta valamely gyermek meghal, igen nagy nehéz bűn, és csak pápának hatalma oldozhatja meg.

Elmúlék téli éjnek hosszúsága nagy siralomban, és kezde nap világosodni. Tehát az nagy sírásoknak, ordításoknak közötte ez gyermeknek szülei az megholt gyermeket ajánlák Szent Margit asszonynak érdemébe, és fogadást tőnek, hogy ha az Úristen Szent

Margit asszonynak érdeme miá ez megholt gyermeket megeleveníti, és az ő anyját, ki őtet megnyomta vala, ez rettenetes gonosz hírből szeméremből irgalmason megszabadítja, tehát az gyermeket, míg élne, mindaddig adnák ez asszonyunk, Mária klastromának örökké való szolgálatjára. Mikoron ez imádságokat és fogadásokat elvégezték volna, íme, kezdének ez gyermeknek ő megholt, fagyott testének erei lassan-lassan megelevenülni, és az napnak felkeleti-koron az nagy téli hosszú éjnek utána Istennek irgalmassága miá és Szent Margit asszonynak érdeme miá az lélek megtére, és megelevenüle az gyermek. Az ő szemeit megnyitá, kövékelvén anyjára néz vala az gyermek, melyet az anya örülvén azért, hogy az ő fiát holtak közül elevenen vette vala, vevé őtet ő ölébe, áldván az Úristent mindeneknek előtte, kik jelen valának az elvett jókért. Az siralom fordula nagy örömre, és az anya szoptatja vala ő fiát, miképpen anya. De maga mikoron az nap jobban feltámadott volna, az szomszédok mindenfelől öszvegyűlének, és az fiat, kit éjszaka sirattanak vala, miképpen holtat, Szent Margit asszonynak érdeme miá örülvén elevenen mutaták meg, és az ő fogadásukat beteljesíték. Az gyermeket, ki ő halottaiból feltámadott vala, nagy sokaságnak előtte elvivék Szent Margit asszonynak koporsójához Szent Margit asszony halálának másod esztendőjében, annakutána az pápa követinek is megmutaták az gyermeket.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Isten Szent Margit érdeme miatt halottakat támasztott fel

0084
Egy Erzsébet nevű lányt megszáll az ördög. Megláncolva elviszik Szent Margit koporsójához, ahol Margit testvére, István király szeme láttára meggyógyul.

Margit-legenda 165–168

Szereplők
Erzsébet, ördög, jegyes, apa, anya, testvér, István király, jobbágyok, királyi udvar, sokaság, urak

Exemplum szövege
Esmég kezdetnek némely csodálatos dolgok Szent Margit asszonyról. Vala némely jegybeli Erzsébet nevű leány, kinek mikoron az ő ura elment volna messze való útra, ez leány kezde kényszeríttetni az ő jegyesének szerelmével, és kezde ez leány búdosni és kerengeni, miképpen búdosó különb-különb setét helyeken, csak őmaga egyedül. Tehát íme, pokolbeli ördög az leánynak eleibe jöve az ő jegyesének személyében, és megszállá ez leányt, és kezde őbenne lakozni. Legottan ez ördöngös leány futamék az ő atyjára,

anyjára és egy-méhben feküdt atyjafiára és mindenre egyébre, valakiket érhet vala. Erősen gyötri vala őket: némikoron ököllel veri vala őket arcul, némikoron foggal szaggatja vala őket, némikoron pedig kővel, avagy pálcával veri vala őket. De maga ez szegény leány megfogattaték az ő szüleitől, és igen erősen megláncoztaték. És mikoron az leány annakelőtte nem tudott volna egyéb nyelven szólni, hanem csak magyarul, de maga az időtől fogva, hogy pokolbeli ördög az leányba ment vala, öt egész hónapig szóla ez leány németül, tótul és egyéb sok különb-különb nyelveken. Azért mikoron hallották volna az ő szülei az csodatételeket, kiket az Úristen művelkedik Szent Margit asszony koporsójánál Szent Margit asszony érdeme miatt, ez szegény leány megkötöztetvén és megláncoztatván hozattaték Szent Margit asszonynak koporsójához, és nagy sok ideig tartaték az koporsónál.

Tehát íme, sok napoknak utána, Szent Margit asszonynak halála napján, Szent Priszka asszony napján, István királynak, Szent Margit asszonynak egy-méhben feküdt atyjafiának jelen voltára, mely király akkoron az koporsónál vala, és Magyarországbeli jobbágyoknak és mind az teljes királyi udvarnak jelen voltára, az ő szüleinek is és atyjafiainak és nagy sokaságnak jelen voltára, kik mind könyörülnek vala őrajta. István király pedig mind ő teljes udvarával öszve könyörül vala ez szegény leányon, és csodálkozik vala azról, hogy ő különb-különb nyelveken szólna. És könyörögnek vala az Úristennek az nagy sokaság az királlyal öszve, hogy az Úristen tenne irgalmasságot ez szegény asszonyállattal Szent Margit asszonynak érdeme miatt, és megszabadítaná pokolbeli ördögtől. Tehát íme, Istennek kegyelmessége Szent Margit asszonynak érdeme miá jelen lőn. Pokolbeli ördög ez szegény asszonyállatból elűzetteték Szent Margit asszonynak halála napján, Szent Priszka asszony napján, és vőn tökéletes egészséget. És megtére az előbbi szelídsége és teljes okossága. És az előbbi különb-különb nyelveken való szólásokat mind elfeledé, és csak magyarul tud vala, mint előbb, tökéletességgel meggyógyula. Ó, minemű öröme vala az időben István királynak, hogy látja vala, az ő húgának érdeme miatt különb-különb kórságbelieket meggyógyulni az Úristennek kegyessége miá. Sőt nemcsak István király örül vala, de mind teljességgel Magyarországbeli urak örülnek vala Szent Margit asszonynak érdeméről.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0085
Egy ember elhagyja Szent Margitot, ezért jobb keze megmerevedik, és csak a koporsójánál való könyörgések által gyógyul meg.

Margit-legenda 168–171

Szereplők
tisztelendő ember, társai, szerzetes emberek, zarándokok

Exemplum szövege
Vala egy tisztelendő ember, hogy ki ájtatosságból gyakorta meglátogatja vala Szent Margit asszonynak koporsóját. Mondá ez tisztelendő ember az ő társinak: Menjünk el megtenni az mi zarándokságunkat, és üdvözleni, köszönni Szent Margit asszonyt! Ezeket hallván némely szerzetes emberek, az ő ájtatosságának ellene valókat tanácsoznak vala neki. És miképpen világi embert, kit valami jóról könnyen megcsalnak, az ő jó szándékáról az szerzetes emberek megvonák ez tisztelendő embert. Mikoron pedig elmúltanak volna két napok, mondá Esmég ez tisztelendő ember az ő társinak: Menjünk el az mi asszonyunknak, Szűz Máriának szigetébe spaciálásnak, mulatságnak okáért! Az előbbi ájtatosságát mindenestül fogva elfeledé. Kik mikoron elmentek volna és kezdtek volna evezni az Dunán, ez tisztelendő embernek ő jobb keze kezde nagy hirtelenséggel nagy fájdalommal gyötretni, és minekelőtte az Dunán általjöttek volna, az fájdalom annyira növekedék, hogy mind válláig sem kezdé érzeni az ő kezét, és úgy kenyedék meg az ő keze, hogy sem fel, sem alá nem teheti vala. Tehát ez ember legottan megismeré, hogy ő annakokáért gyötretnék, hogy őtet megcsalták volna az szerzetes emberek az zarándokságjárásból.

És elmene félvén, reszketvén Szent Margit asszonynak koporsójához, de semmi irgalmasságot és meggyógyulást ott nem vőn, azért hogy az Szent Margit asszonynak érdeméről való vélekedést ő elméjéből még ki nem tisztította, valamiképpen kell vala. Tehát megismervén az ő bűnét, töredelmes és alázatos szívvel siralmakra indultaték, bocsánatot kérvén Szent Margit asszonytól, mondván: Ó, boldog Szent Margit asszony, Úristennek ájtatosa, ez országnak különb-különb részéből jövők, különb-különb kórsággal megnyomorítván, te érdemednek miatta meggyógyulván megtérnek ő hazájukba nagy örömmel. Én pedig egészséggel jöttem ki én házamból, és íme, én az én hitetlenségemért énmagamnak és minden én házambelieknek örök szégyenségére megaszva térek meg én házamba. De maga az fájdalom is nagyobban bővültetik vala, és ez penitenciatartó embernek ő könnyhullási bővebben öntetnek vala az koporsónak fundamentumára, és az meggyógyulásnak jótétele szünetlen kérettetik vala. Mikoron ezenképpen könyörgene, meghallgatá őtet az Úristen Szent Margit asszonynak érdeméért. Mert minekelőtte az vecsernyék elvégeztetnének, tökéletességgel megvigaszék. Istennek jótételét, Szent Margit asszonynak érdemét és az ő panaszkodó könyörgését mindeneknek kijelenté nyilvánvaló szóval, és az őneki gonoszul tanálcsoló szerzeteseket

bátorsággal megfeddé, önnönmaga alkalmas ájtatosságban megmaradván. Az Szent Margit asszony koporsóját tanulá alkalmas tisztességgel gyakortabban meglátogatnia, hogynem mint elesztebb. Jézus, Mária!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0086
Egy Márton nevű tót Szent Margit koporsójához zarándokolva meggyógyul némaságból és keze-lába megzsugorodásából.

Margit-legenda 171–172

Szereplők
Márton, szülei, barátai, pápa követe, tanúk

Exemplum szövege
Esmég vala egy Márton nevű ember Pozsegának tartományából, és ez vala tót. Ez Márton nevű ember mikoron sok ideiglen feküdt volna nagy nehéz kórságokban, megnémula, az ő két kezei és két lábai megzsugorulának. Mikoron hallotta volna ez szegény kór Szent Margit asszonynak csodatételét, elhozatá önnönmagát ő szüleivel és barátival ennyi nagy messze földről Szent Margit asszony koporsójához. Mikoron jutott volna az koporsóhoz Úristennek kegyelmessége miatt, és Szent Margit asszonynak érdeme miatt, megadaték őneki szólása, és kezeinek és lábainak egészsége megadatának, hogy kiknek gyötrelmüket szenvedte vala farsangtól fogva Szent György napig. Ez dolgokat megbizonyítá alkalmas tanúkkal ez beteg az pápa követi előtt bizonysággal.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0087
Egy Méza nevű penitenciatartó Szent Margit koporsójához érve meggyógyul a vérhasból.

Margit-legenda 172–173

Szereplők
Méza

Exemplum szövege
Vala némely penitenciatartó asszonyállat Esztergomott, és ez vala tisztelendő asszony. Az ő tisztelendő voltáért az városban sokaktól ismertetik vala, és ő vala aranyfonó, kinek vala neve Méza. Ez penitenciatartó szenvedé három egész esztendeig szünetlen vérhasnak kínját ő fejének mondhatatlan nagy fájdalmával. Ez asszonyállat, mikoron minden ő jószága elköltvén feküdnék, hallá ez asszonyállat, hogy Szent Margit asszonynak érdeme miatt kórságoknak, betegségeknek miatta megnyomoríttattaknak Istennek jótételi adatnak. Azért tételé őmagát szekérre, mert egyébképpen nem jöhet vala, és hozatá őmagát az koporsóhoz. Mikoron még az úton jönne, érzé őmagát megkönnyebbedni, de mikoron jutott volna az koporsóhoz és tapasztotta volna az ő vélomát, minden kórságából meggyógyula és vőn tökéletes egészséget.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0088
Egy Kátai Petrit nevű nemesember köszvénnyel kínlódik, mikor álmában megjelenik neki Szent Margit, és hite miatt zarándoklat nélkül is meggyógyítja.

Margit-legenda 173–175

Szereplők
Kátai Petrit, Szent Margit, sokaság, szolgák, Szent Margit kísérete

Exemplum szövege
Vala némely nemes ember, kinek vala neve Kátai Petrit. Mikoron ez nemes ember feküdt volna különb-különb kórságokban három esztendőnél tovább, és növekedvén az kórság, veretteték köszvényességgel mind teljes jobb fele, és gyötretik vala annyira, hogy őmagát meg nem indíthatja vala, sem egy oldaláról másra magát nem fordíthatja vala,

hanem csak lepedőn, szolgáinak segítsége miatt fordulhat vala meg. Ez nemes embernek sok ájtatossággal teljes hittel Szent Margit asszonynak érdeméről vala nagy kívánsága jönni meglátogatni Szent Margit asszonynak koporsóját. És mikoron gyakorta könyörgene siralmakkal, ő ágyában feküdvén, Úristennek és Szent Margit asszonynak, hogy az ő kívánságát beteljesíthetné, de az ő nagy nehéz kórsága miatt megnehezülvén sem szekéren, sem egyéb állaton nem merik vala megindítani. Mikoron ezek ezenképpen lennének, íme, ez betegnek hitének és ájtatosságának érdeme szerént ő álmában Szent Margit asszony neki jelenék néminemű tisztelendő személyekkel, kik követik vala Szent Margit asszonyt. És Szent Margit asszony az ő szűzi kezével az betegnek köszvényes felét megtapasztalá az ő kegyessége szerént, mondván: Mi urunk, Jézus Krisztusnak nevében az te hited szerént veszed az kívánt egészséget! Ezeket mondván legottan elenyészék, és az beteg teljességgel érezvén őmagát egésznek, az ő betegségének ágyából felkele és jöve Szent Margit asszonynak koporsójához nagy sok emberekkel, miképpen olyan nemes ember, és az meggyógyulásnak irgalmasságát, kegyelmességét és Szent Margit asszonynak érdemének jótételét mindeneknek nyilván hirdette, sem meg nem szűnék mind haláláig hirdetni.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0089
Egy beteg szemű és arcú gyermek meggyógyul a Szent Margit koporsójához tartó zarándoklaton.

Margit-legenda 175–176

Szereplők
gyermek, szülei, sokaság, zarándokok

Exemplum szövege
Vala egy gyermek Felhévízett, hogy ki kórságos vala, és egész esztendeig gyötörtetvén nagy sok éktelenséget tett vala ez gyermeknek orcájában és szemeiben. Mikoron ez gyermeknek szülei fogadás tevén hoznák őtet Szent Margit asszonynak koporsójához, az úton mind az sokaságnak előtte, kik övelük jőnek vala, vőn tökéletes egészséget ez gyermek. Ezenképpen örülvén az ő szülei Úristennek és Szent Margit asszonynak, beteljesíték az ő zarándokságukat nagy énekléssel.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0090
Egy ifjú négy év után kigyógyul betegségéből Szent Margit koporsójánál.

Margit-legenda 176

Szereplők
ifjú

Exemplum szövege
Esmég némely ifjú négy esztendeig gyötretett vala ezen kórsággal, mert minden napon háromszor, avagy négyszer az kórság leüti vala, és alíttatik vala holtnak. Ez mikoron jött volna az koporsóhoz és illette volna az ő vélumát, legottan meggyógyula.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0091
Egy Miklós nevű ember meggyógyul hidegleléséből, miután fogadalmat tesz, hogy egy évig szolgál a klastrombeli szororoknak.

Margit-legenda 176

Szereplők
Miklós, orvosok

Exemplum szövege
Esmég némely Miklós nevű embert mikoron esztendeig gyötretett volna negyednapi hidegleléssel, úgy, hogy minden teste megdagadozott vala, és orvosoknak ítéleti szerént mondatik vala közel lenni bélpoklosság, ezenképpen elhagyaték az orvosoktól. Ez szegény beteg veté őmagát Szent Margit asszonyhoz, fogadást tőn őneki, hogy ha őtet megvigasztaná, tehát esztendeig szolgálna fizetés nélkül az klastrombeli szororoknak, hol Szent Margit asszonynak teste fekszik. Ez fogadás lévén és Szent Margit asszonynak érdemébe magát ajánlván teljességgel megvigaszék, fogadását beteljesíté.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0092
László király meggyógyul lázas betegségéből, mikor Szent Margit vélumával takarják be a fejét.

Margit-legenda 177–181

Szereplők
László király, orvosok, jobbágyok, nemesek, szerzetesek, Anna asszony, Erzsébet asszony, Mátyus bán, Margit asszony, Erzsébet szoror, két fráter, szororok, rokonság, barátok, körülállók, udvar

Exemplum szövege
Kezdetik Szent Margit asszonynak egy jeles csodatétele, kit tőn ez szent szűz halálának utána ifjú László királlyal, mely László király vala István királynak, Szent Margit asszonynak bátyjának ő fia. Jézus! Mikoron Szent Margit asszonynak halála után és Béla király halála után megholt volna Béla király fia, István király, és országlana István király fia, ifjú László király, ez névvel nevezett másod Szent László király után. Mikoron ez ifjú László király volna tizenhárom esztendős, esék nagy nehéz kórságokba sok napokban. És ezután esék oly nagy főfájdalomba, hogy lőn önnönmagának és okosságának kívüle, úgyhogy négy jeles orvosdoktorok, kik ez királlyal bánnak vala, kétségbe esének ez királynak életiről. Ott állnak vala Magyarországnak fő jobbágyi és nemesi és némely jámbor szerzetes fráterek, ott vala Anna asszony, némely hercegnek felesége, mely Anna asszony vala ifjú László király atyjának, István királynak húga. Ott vala Erzsébet asszony, Mózes nádorispán felesége és Mátyus bán, ki vala erdélyi herceg és vala László királynak mestere és őrizője. Ott vala az ő dajkája is, Margit asszony, Pedikai Medus úrnak leánya. Ezek mind siratják vala nagy keserű siralommal ez ifjú László királyt, és némikoron ragadják, veszik vala László királynak ujját, és megszorítják vala, hogy ha érzené, de semmit nem érez vala benne. Tehát látván, hogy ez király közelítene halálra, kezdenek könyörgeni ez felül megmondott urak és asszonyok Szent Margit asszonynak, hogy ne hagyná meghalni az ő atyjafiának fiát, magyari királyt.

És elküldének Erzsébet asszonyhoz, István király leányához az klastromba, hol fekszik Szent Margit asszonynak teste, hogy őnekik küldené Szent Margit asszonynak vélumát, feketéjét, kit viselt ez szent szűz éltében, és kinek alatta ki is bocsátá az ő boldog lelkét. Ez ifjú László király fekszik vala az időben ez klastromnak mellette. Ezeket

hallván Erzsébet asszony, István királynak leánya, László királynak nénje és gondolván ez ifjú királynak és Magyarországnak veszedelmét, az szororokkal, az ő rokonságival és barátival és minden egyéb szororokkal, asszonyunk, Mária klastromában lakozókkal, bőséges könnyhullatásokkal engesztelik vala az mindenható Istent az királynak életiért, hogy ez ország ne jutna nagyobb veszedelmekre, miképpen akkoron. Tehát az Szent Margit asszony vélumát, feketéjét nagy hamarsággal elküldé Erzsébet asszony némely két fráterektől, prédikátor szerzetbeliektől. Azért vevé ez hercegné asszony, Anna asszony, László királynak nénje az vélumot, és betakará, fedé vele László királynak fejét. Egyebek pedig teljes hittel és nagy ájtatossággal híák vala Szent Margit asszonynak segedelmét. Tehát íme, ez beteg király kezde először ő fejében, azután mind ő teljes testében verítezni, egészséges verítékkel. Az ő testének érzékenységi és az környülállóknak ismereti megépültetvén, kiket annakelőtte elvesztett vala, mert elébb semmit nem érez vala, senkit nem ismer vala. Tökéletes egészséget vőn, és az ő nénjének, Szent Margit asszonynak vélumát, feketéjét, kivel az ő fejét betakarták vala, fején meglelvén Úristennek és ő dicsőséges szülejének, Szűz Máriának hálaadásokat ada. Azt is megérté ifjú László király sokaknak mondásából, hogy az környülállóknak ájtatos könyörgésére vigaszott volna ő meg, kiket tettenek Úristennek és Szent Margit asszonynak, kinek érdeme miatt meggyógyulván megerősödék és elmene alázatosan ifjú László király miképpen zarándok Szent Margit asszonynak koporsóját meglátogatni, járván gyalog önnön lábain. Az ő meggyógyulásáról nagy hálaadásokat tőn Szent Margit asszonynak, az ő szerelmes nénjének, és elmene nagy örömmel mind ő teljes udvarával.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0093
Károly vitéz unokahúga, Ágnes hideglelést kap, de Szent Margit övének köszönhetően meggyógyul.

Margit-legenda 181–184

Szereplők
Károly vitéz, Béla király, Szent Margit, Ágnes, anyja, férj, szolgálóleányok, orvosdoktorok, egyéb személyek, szororok, plébános, tanúk, barátok

Exemplum szövege
Mikoron Béla király rakatta volna ez Boldogasszonynak klastromát és megajándékozta volna különb-különb örökségekkel, szerze némely jámbor vitézt, kinek vala neve Károly, és lakozik vala Óbudán, és vala Béla király képében való bíró az Nagy-, avagy

Újbudában, hogy ez Károly vitéz szolgálna az klastromnak és megszerzené minden dolgát mindenha. Azért ez Károly vitéz Szent Margit asszonyról ilyen bizonyságot tőn, és úgy mond vala, hogy ez Boldogasszony klastromának fundálásától, kezdetitől fogva mindenkoron hallotta, hogy ő jó és szent asszony volt. És hogy őneki Szent Margit asszonyban annyi reménysége volt még ez szent szűznek ez világban éltében, hogy mikoron ez Károly vitéznek kell vala menni erdőkön, tolvajok által és igen sok veszedelmes helyek által az ő ellenségiért, mind ez ilyen sok veszedelmektől, úgy mond vala ez Károly vitéz, megszabadítja vala Szent Margit asszony, és nem tetszik vala neki, hogy őneki valaki árthatna. Azonképpen ez szent szűznek holta után is minden időben őbeléje veti vala minden reménységét. Azért történék ilyen dolog, hogy ez Károly vitéz húgának leánya igen megbetegüle hidegleléssel. Őneki vala neve Ágnes. Ezután esék őreá oldalának fájdalma, úgy, hogy megzsugorodva lőn tíz hétig, sem fordulhat vala egy oldaláról más oldalára az szolgáló leányoknak segedelme nélkül. Mikoron ez Ágnes asszonynak ő anyja és ura sokat költöttek volna orvosokra és semmit nem használtanak volna neki, három orvosdoktorok az ő életiről kétségbe esének. Ennek utána ez Ágnes asszonynak ő elméje, okossága elidegenüle, azért hívák az boldogbeli plébánost, és adá neki Krisztusnak szent testét és megkeneté.

Tehát az ő anyja és némely egyéb személyek fogadást tőnek, hogy ha Istennek kegyelmessége Szent Margit asszonynak esedezése miatt ez betegnek élete és egészsége megadatnék, hogy Szent Margit asszonynak halála napja estit vízzel, kenyérrel böjtölné. Mikoron ez fogadást megtették volna, nagy fohászkodásokkal és ájtatossággal felvevék ez beteget, kinek életiről kétségbe estenek vala, és hozák Szent Margit asszonynak koporsójához, és hét napiglan szünetlen marada az koporsónál. Az ő anyja pedig az szororoktól kikéré az klastromból Szent Margit asszonynak övét, kivel mikoron megövedzhették volna, újonnan megtért lélekkel tapasztalá az koporsót. Legottan, miképpen az feltett terehnek leesése, minden kínnak terhe eltávozék az betegtől, úgyhogy legottan felálla minden segedelem nélkül nagy és sok tanúknak előtte, vevén teljes egészséget. Ő szülejének és barátinak nagy örömökkel, tulajdon erejével és lábain járván méne az ő házához Újbudába. Ezek lőnek Úr születeti után ezerkétszázhetvenkét esztendőben.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0094
Egy Alexander nevű úr német várfogságba kerül. Szent Margit tisztességére imádkozik, majd pár napra rá kiszabadul fogságából.

Margit-legenda 184–187

Szereplők
Alexander, német úr, német úr felesége, Szent Margit, szolga, pápa követi, szűz, saját emberei

Exemplum szövege
Itt kezdetik némely csodatétel, miképpen Szent Margit asszony Alexander nevű urat megszabadítá az tömlöcnek fenekéből. Vala némely nemes úr, Alexander nevű, és jár vala magyari királytól szicíliai királyhoz követségben. Ez Alexander úr egy időben mene Németországba, Ausztriába, és esék nagy kemény fogságba, úgy hogy tartaték ez Alexander úr némely toronynak fenekén nagy vasban három egész esztendeig, miképpen pokolnak fenekében, némely német úrnak miatta. Mert ez német úr vett vala immár ez Alexander úron háromszáz gerát és mégis kér vala négyszáz gerát, ezért tartja vala ez német úr Alexander urat fogva az toronynak fenekén az tömlöcben. Azért mikoron ez Alexander úr küldötte volna egy szolgáját Magyarországba néminemű dolgáért, mikoron ez szolga hallotta volna Szent Margit asszonynak csodatételét, és mikoron megtért volna az ő urához az tömlöcbe, mondá az szolga ez Alexander úrnak: Ne félj, uram, semmit, mert vagyon Magyarországban új szent, Szent Margit asszony, Béla királynak leánya, hogy ki teszen nagy sok csodákat! Csonkákat és sántákat meggyógyít, vakoknak szemet ád, és mind teljes Magyarország hozzája fut. Én is ott voltam! Mikoron ezeket hallotta volna ez Alexander úr, minden reménységét veté Szent Margit asszonyba és kezde neki szolgálni, mondván ő tisztességére pater nostert, kérvén hogy őtet megszabadítaná. Tehát ennek utána egy éjjel ez Alexander úrnak jelenék egy szép szűz. Ez úrnak úgy tetszik vala, hogy sem aluszik vala, sem vigyáz vala. Ez szűz pedig vala megöltöztetvén egy nagy fehér imeggel. Ez imeg vala nagy és bő, és ez szűz az imegbe vala palást nélkül. Monda ez szűz Alexander úrnak: Annyi reménységed legyen Szent Margit asszonyba, miképpen Szent Erzsébet asszonyba! Ez látásnak utána ötöd avagy hatod napon ez német úr megöleték az önnön földének emberi miatt, miképpen oktalan állat. Ezek meglévén legottan ez német úrnak felesége elbocsátá Alexander urat az toronynak tömlöcéből, minden fizetés nélkül. Ezenképpen az Úristen megszabadítá Alexander urat Szent Margit asszonynak érdeme miatt, kiről bizonyságot tőn önnönmaga Alexander úr az pápa követi előtt, diáki nyelven.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0095
Mihályfi Jakab, nyitrai ispán Szent Margit koporsójánál meggyógyul fejfájásából és vakságából.

Margit-legenda 187–188

Szereplők
Mihályfi Jakab, társak

Exemplum szövege
Vala némely nagy nemességű ember, ki mondatik vala Mihályfi Jakabnak, és vala nyitrai vármegye ispánja. Ki megesküvék és az ő nemes társival erősen megbizonyítá, hogy mikoron először őneki feje mindenestül fogva és jobb felől való szeme fájt volna három egész hónapig, és olyha hihetetlen gyötrelemmel gyötretik vala, ez fájdalomnak miatta mindenestül elveszté jobb felől való szemének világosságát, úgy, hogy mikoron az bal szemét berekeszti vala, csak ujját jobb szeme előtt tartván sem látja vala, sem valamit egyebet. Az ő fejének fájdalma pedig nagyobban bővültetik vala. Ez nemes úr kétségbe esék orvosoknak segítségéről, azért folyamék Szent Margit asszonynak segedelmére, kinek mikoron koporsójánál maradott volna negyed napiglan ő szívének tiszta ájtatosságával, íme, Szent Margit asszonynak halála után harmad esztendőben ez nemes úr vőn teljes egészséget mind szemében, mind fejében és mind teljes testében, Szent Margit asszonynak érdeme miatt.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége:
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0096
Egy Albert nevű bán Szent Margit érdemébe ajánlva magát megszabadul teste dagadásától.

Margit-legenda 188–190

Szereplők
Albert bán, Anna asszony, barátok, egyebek, körülállók, Miklós prépost, sirimensisbeli prépost, Ompud bán

Exemplum szövege
Vala egy jobbágy, kinek vala neve Albert, és ő vala csicséti bán. Ez bán mikoron sok napokban való kórságoknak utána minden testében megdagadozott volna és nyilván bélpoklosnak mondatnék, sem az ő betegsége vala orvosoknak miatta meggyógyulható. Vala ez bánnak egy asszonya, ki vala macsói hercegnek felesége. Ez hercegné asszonynak tanácsával és egyéb barátinak tanácsával, egyebeknek is ő tanácsukkal, kik ővele valának, kik mind könyörülnek vala ő nagy nehéz betegségén, ez bán fogadást tőn Szent Margit asszonynak koporsóját meglátogatni mind ez környülállóknak előtte, avagy hallására fogadá, hogy ki az ő életéről mindenestül kétségbe esett vala, Szent Margit asszonynak érdemébe ajánlá őmagát. Íme, csodálatosképpen ugyanazon éjjel az isteni irgalmasságnak művelkedeti miatt és Szent Margit asszonynak érdemének segedelme hívása miatt megszabadula ez úr, ez bán az rettenetes dagadozásnak kezdetitől és minden fájdalmának bántásitól, teljességgel egészségben egészen megmarada. Ennek utána ez hercegné asszony, Anna asszony ez Albert bánnal öszve eljövének Szent Margit asszonynak koporsójához, és megesküdvén megmondák ez felül megmondott csodatételt. Ővelük bizonyíták ez csodatételt Miklós prépost, sirimensisbeli prépost és bocsinai Ompud bán. Ezek meglévén, hálát adának Úristennek és Szent Margit asszonynak. Nagy békességgel hazamenének.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0097
Ampudinus ispán fia, János, Szent Margit vélumától meggyógyul betegségéből.

Margit-legenda 190–192

Szereplők
Ampudinus ispán, János, csecsemő, anya, Anna asszony, dajka, nép

Exemplum szövege
Vala némely tiszta nemességű ember, kinek vala neve Ampudinus, és vala vármegye ispánja. Ez nemes úr megesküvék az ő kisded fiáért, Jánosért Szent Margit asszony koporsójánál. Mert az ő kisded fiát el nem hozhatá az ő kisded voltáért az koporsóhoz, és az útnak messze voltáért is, mert ez nemes úrnak lakóhelye vala ez klastromhoz több, hogy nem mennyi földet egy lovon való ember kiügethetne hat napon. Azért ez nemes úr meg esküvel ilyen bizonyságot tőn Szent Margit asszonynak csodatételéről, hogy mikoron az ő szerető fia még az dajkának emlőit szopná és megbetegült volna nagy

nehéz kórsággal, úgy, hogy az élő lélek az gyermeknek szájában alig éreztethetik vala meg, tehát ez úr és az asszony, ez gyermeknek anyja ajánlák ez gyermeket az ő utolsó vonakodásában Szent Margit asszonynak érdemébe. És Szent Margit asszonynak vélumát nagy kéréssel elkérék Szent Margit asszonynak nénjétől, Anna asszonytól, hercegné asszonytól, ki Szent Margit asszonynak egy méhben feküdt nénje vala. Ez hercegné asszony tartja vala őnála ez vélumot nagy alkalmas tisztességgel. Mikoron ez nemes úr ő feleségével megkérték volna Szent Margit asszonynak vélumát, feketéjét, beletakarák az kicsiny gyermeknek fejét. Legottan az gyermek szemei megnyitván és olyha némiképpen ő orcájában megvidámulván kezdé ő dajkájának emlőjét szopni, hogy ki annakelőtte negyed napig nem szopta vala. Ezenképpen ez kisded gyermek Szent Margit asszonynak érdeme miá meggyógyula Szent Margit asszonynak halála negyed esztendőjében, ez felül megmondott hercegné asszonynak, Anna asszonynak jelen voltára, és mind ő bőséges népének jelen voltára, Szent Iréneusnak monostorában. Azután is megmarada nagy jó tökéletes egészségben.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0098
Egy konfráter béna és néma sógora meggyógyul, miután megjelenik neki Szent Margit.

Margit-legenda 192–194

Szereplők
konfráter, húg ura, sógor, gyermekei, rokonság, Szent Margit, háromezer ember

Exemplum szövege
Vala Szent Erzsébet asszony falvában Pest mellett egy nemes ember, és vala ez klastromnak konfrátere. Ez nemes ember ilyen bizonyságot tőn Szent Margit asszonynak csodatételéről, és úgy mond vala, hogy az ő húgának ura megbetegedék, úgy, hogy három esztendeig azonképpen feküvék az ágyban, miképpen fa, és nem indíthatja vala sem kezét, sem lábát, sem szólhat vala, sem ehetik vala, hanem tollszálon adják vala az étket ő szájába. Tehát mikoron ez megnyomorodott beteg feküdnék egy éjjel ő ágyában, Szent Margit asszony jelenék ez betegnek álmában és megtapogatá őtet, és mondá: Mit művelsz, szegény? Másod éjjel esmég megjelenék Szent Margit asszony álmában az betegnek, és monda: Kelj fel! Parancsolok teneked, hogy menj el az én koporsómhoz, és meggyógyulsz! Ezeket hallván ez szegény beteg legottan meggyógyula és felkele. Ezeket mikoron látották volna az ő gyermeki, némelyik vigad, nevet vala, némelyik sír vala

örömükben. Másod napon az ő rokonsági mind hozzá gyűlének az nagy csodáért, és mind felülének szekérbe ez meggyógyult emberrel öszve, és menének Szent Erzsébet asszony falvába az nemes ember házához. Onnat mind felkelének és jövének Szent Margit asszony koporsójához. Ez beteg ember pedig mind megmondá, valamik neki történtek vala. Az időben, mikoron ez beteg meggyógyult vala Szent Margit asszony koporsójánál, valának akkoron több, hogy nem háromezer emberek, kik jöttek vala Szent Margit asszonynak koporsójához. Ez nemes embernek pedig vala akkoron száz esztendeje, mikoron bizonyságot tőn Szent Margit asszonynak csodatételéről.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0099
Mária asszony térdzsugorodása meggyógyul, mikor Szent Margit hajmosóvizével megmossa és skapuláréjával megtöröli térdét.

Margit-legenda 194–196

Szereplők
Mária, férj, Szent Margit, apácák, sokaság, Vince fráter, fráterek

Exemplum szövege
Vala Megyeren egy asszonyállat, kinek vala neve Mária. Ez asszonyállatnak ő térdei megzsugorodának annyira, hogy semmiképpen ki nem nyújthatja vala. És mikoron akar vala valahova menni, tehát az ő térdei ő melléhez szorulnak vala, ezenképpen az ülőfelén az földön vonssza vala magát. Ezenképpen lőn ez szegény beteg húsvéttól fogva Szent Jakab napjáig. Azért ez asszonyállatot felvevé egy taligára és hozá ez szigetbe, ennek utána ölébe vevé az ő ura és vivé Szent Margit asszonynak koporsójához. De meg nem gyógyula ez asszonyállat, hanem az ő ura hagyá őtet némely apácáknál avagy szesztráknál ezen szigetben, kik lakoznak vala ez klastromnak mellette kívül, hogy őtet minden napon elhoznák az koporsóhoz. Mikoron ez szesztrák minden napon elhoznák az taligán ez beteget az egyházig, és az koporsóhoz önnönmaga csúszna, két egész hétig nem gyógyula meg. Tehát íme, két hétnek utána némely napon, mikoron nagy sokaság jött volna az koporsóhoz, ez szegény beteg is elhozatá őmagát az szentegyházhoz, és nem mer vala csúszva menni az koporsóhoz az sok néptől való szégyenletiért. Tehát fráter Vince, ki lakozik vala ez klastromnál, ada ez betegnek egy foltot Szent Margit asszony skapulárjából, és az ő szent hajainak mosadékvizét, és hagyá, hogy az vízzel mosná térdét és az skapulár posztójával törlené, kit ezenképpen tőn ez beteg. Ezeknek

utána kezdé ez beteg magát vonni az földön csúszván. Mikoron ez szegény beteg közelítene az koporsóhoz, íme, az Úristen Szent Margit asszonynak érdeme miatt tökéletességgel megvigasztá ez szegény beteg asszonyállatot mind az nagy sokaságnak előtte. Ezeket látván az fráterek, megüzenék az szororoknak, az szororok pedig nagy ájtatossággal megéneklék az Te Deum laudamust, és harangokkal harangozának dicsérvén az Úristent az ő szentiben. Amen. Jézus, Mária, M.!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Margit csodatételei; Szent Margit csodatételei halála után; Szent Margit koporsójához kötődő egyéb csodák

0100
Veronai Miklós ferences szerzetes hideglelést kap, miután haraggal szólal fel Szent Domonkos ellen, majd meggyógyul, amint felismeri hibáját.

Domonkos-kódex 284–285

Szereplők
domonkos szerzetes, veronai fráter Miklós, ferences szerzetes, domonkos szerzetesek

Exemplum szövege
Itt kezdetnek Szent Domonkos atyánknak halála után való csodatételi ezképpen. Mikoron Szent Domonkos atyánk fénylenék halála után csodatételekkel, és mikoron prédikátor szerzetbeli némely fráter és prédikátor magasztatná Szent Domonkos atyánknak szentséges dicséretit veronai fráter Miklós előtt, ki vala minor szerzetbeli fráter. Ezeket hallván, ez minor fráter nagy vakmerőséggel, kevély és harag beszédekkel ellene álla és ellene monda. Legottan ez minor frátert kezdé nagy erősséges hideg lelni, és mind teljes éjszaka gyötré. Mikoron ez prédikátor szerzetbeli prédikátor meglátogatta volna ez minor frátert, monda neki: Lássad fráter, hogy ez csapás ne légyen terajtad azért, hogy Istennek szentit megkáromlottad. Tehát ez minor fráter megvakult elmével és megvakmerőült szívvel ez dicsőséges atyát, Szent Domonkost keményben, nagyobban megcsúfolá. Azért mikoron délben igen gyötrené ez minor frátert az hideg, azután az hőség igen égetné, az kín gyötrelmet ada neki, és önnönmagába térvén mondá: Bizonyába félek, mert Istennek szentinek tiszteletlenséget tők, megnehezedett énrajtam Úrnak keze, kemény csapással vervén engemet és földre leterjesztvén. Annakokáért fogadást teszek Istennek és ő szentjének, Szent Domonkosnak, hogy ha ő érdemének miatta ez fájdalomtól megszabadulok, innéten tova soha Szent Domonkosnak dicsőséges csodáit meg nem rágalmazom, de sőt még ennek felette az rágalmazóknak ellene mondok. És ennek felette az ő estjét megböjtölöm, és ünnepét ájtatosan ülöm

mindaddig, míg ez világban élek. Ez fráter ez beszédeket még alig végezte vala el, és érzé őmagát minden fájdalomtól megszabadultnak. Ez kórságból való megszabadulásnak bizonyságát ez minor fráter, dicsérvén Istent és Szent Domonkos atyánkat megjelenté levelének miatta az prédikátor szerzetbeli frátereknek és atyáknak.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Csodák Szent Domonkos életében és halála után

0101
Egy páviai domonkos szerzetes, Ismaraldus, sok csodát tesz életében.

Domonkos-kódex 314–315

Szereplők
domonkos szerzetes, Ismaraldus, tanú, sánta, süket, néma, vak, nyomorék, halott, ifjú, köszvényesek, asszony, bélpoklos

Exemplum szövege
Vala papiai konventben némely szerzetes ember és gerjedetes és igen malasztos prédikátor, kinek vala neve Ismaraldus. Mely fráternek miatta Isten sokakat fordított meg, és sok csodákat tett, kik megbizonyíttattak oly tanuk miá, kiknek tanuságukat méltó hinni. Kik közül öt sánták vettenek járást, négy siketek hallást, két némák szólást, három vakok látást, hármaknak adatott meg kezük az ő illetésére és Jézus Krisztusnak nevének hívására. Egy papiai embert támaszta fel, ki immár mindenektől megholtnak mondatik vala, szent keresztnek vetésével és Jézus Krisztus nevének hívásával. Hat ifjakat csodálatosképpen megszabadíta, kik Padónak folyó vizébe vesztek vala. Mikoron némely köszvényes asszonyállat evett volna az ő étkének maradékából, meggyógyula az köszvényből. Esmég némely bélpoklost ez szent atya megcsókola, és legottan az ő daganata leszálla, elmúlék. Esmég némely köszvényest meggyógyíta Krisztus nevének hivatalával, ki az köszvényben tizennégy esztendeig feküdt vala.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A szerzetesek élete

0102
Egy nemesember és felesége Szent Domonkos ereklyéjéhez zarándokol beteg gyermekével, aki időközben meghal. Az apa Szent Domonkos oltáránál siralmasan imádkozik, és a gyermek éjfélre feltámad.

Domonkos-kódex 73–74

Szereplők
nemesember, nemesember felesége, csecsemő

Exemplum szövege
Esmég mondatik némely könyvben, hogy Szent Domonkos atyánknak érdemének hivatalára ő halála után hat halottak támadtak fel, jelesül Magyarországban. Először Magyarországban, némely tartományban egy nemes ember ő feleségével ájtatosságnak okáért az fráterekneknek klastromában mene Szent Domonkos atyánk ereklyéjéhez, kinek ő kisded fia, melyet velük hoztak vala, megbetegüle, ugyan ottan ő életének végére juta meghalván, melyet az ő atyja megkeseredvén az egyházhoz vín, és az Szent Domonkos atyánk oltára előtt helyheztetvén, siralmas szóval sírnia kezde, mondván: Boldog Szent Domonkos, vígan jövék tehozzád, íme, szomorún megyek el. Fiúval jöttem tehozzád, és fiú nélkül megyek el. Adjad meg énnekem az én szívemnek vígasságát! Mikoron ezen siralmban maradna meg mind éjfélig, éjfélnek idején az gyermek megelevenüle, tejet szopék és jára az egyház szerte. Ezenképpen házához egészségben viteték.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkos csodatételei: halála után hat halott támadt fel neki köszönhetően Magyarországon

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
„Mondatik némely könyvben."

0103
Egy férfi Tamás nevű halott fia mellett virraszt, és Szent Domonkoshoz könyörög, melynek köszönhetően a fiú feltámad.

Domonkos-kódex 74–75

Szereplők
gyászoló férfi, Tamás, fiú, apa, virrasztó társ

Exemplum szövege
Esmég vala egy ember Szunics várában, kinek Tamás nevű fia meghala. Kinek ő testénél az jövendő éjjel ül vala sírván az ő atyja. De maga az ő társa mikoron elment volna nyugodni, ez ifjúnak ő atyja mikoron maradott volna csak egyedül, gyertyát gyújta ő fiának fejénél, és ül vala nagy keserű siralmmal, könyörögvén szünetlen való szóval Szent Domonkos atyánknak, hogy őneki fiát megadná. Lőn pedig, hogy tikszó-koron az, ki megholt vala, magát megindítaná, és szemeit megnyitván mondá atyjának: Mi bánatod vagyon én szerető atyám, hogy ilyen vizes az te orcád? Kinek mondá az ő atyja: Szerető fiam, az te atyádnak könnyhullási, mert megholtál vala, és én maradtam vala minden örömtől megpusztultatván. Monda ez ifjú: Sokat sírtál, én szerető atyám, de Szent Domonkos könyörüle az te pusztulásodon, és megnyeré ő érdemivel, hogy tenéked élvén megadassam. Azért elhírhövén mind teljes Magyarország szerte az csodatételeknek híre, melyeket Úristennek hatalmas keze gyakorl vala eleveneken és holtakon Szent Domonkos atyánk érdeme miatt.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkos csodatételei: halála után hat halott támadt fel neki köszönhetően Magyarországon

0104
Egy hitetlen ember Szent Domonkos segítségét kéri, és feltámad halott fia.

Domonkos-kódex 75–77

Szereplők
hitetlen ember, hitetlen ember fia, hitetlen ember ismerősei, apa, fiú

Exemplum szövege
Példa. Vala egy hitetlen pogány ember, kinek ő fia nehéz betegséggel megbetegüle, mely betegségben meghala. Némelyek pedig az ő ismerői közül, kik jöttek vala vigasztalni ez

megholtnak atyját, és mikoron vigyáznának az testénél, mondának neki: Higgyed, hogy Szent Domonkosnak nagy érdeme vagyon az Úristennek előtte, és hogy bizonnyal Istennek ereje művelkedi az csodákat őmiatta, kik hirdettetnek. És hívjad őtet teljes szíveddel, netalán feltámasztja az te fiadat is az, ki sok halottakat feltámasztott. Tehát ez hitlen ember megbáná az ő hitlenségét és igen keményen megfeddé őmagát az ő elmúlt hitetlenségéről. Jó reménységet vevén mind teljes éjszaka nem szünék hívnia Szent Domonkos atyánknak segedelmét szepegésekkel és könyörgésekkel. Azért az éjnek első óráján az, ki halva fekszik vala, az ő kezét megindítá és az szemfedelet elhagyta, kivel az ő orcáját betakarták vala, és felkele. De maga megvirradván az atya ő fiával, ki feltámadott vala, kimenének, és mennyi jót ővele Úristen tett vala, Szent Domonkos atyánknak tisztességére kijelenté.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkos csodatételei: halála után hat halott támadt fel neki köszönhetően Magyarországon

0105
Magyarországon Szent Domonkos halála után egy vízbe fulladt szolga és két kisgyermek is feltámad Domonkosnak köszönhetően.

Domonkos-kódex 76–77
Exemplumutalás.

Szereplők
szolga, gyerekek

Exemplum szövege
Ezeknek felette ezen Magyarországban támasztott három egyéb halottakat: egy vízben holt szolgát és két kisgyermeket, kik rövidségnek okáért elhagyatnak.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkos csodatételei: halála után hat halott támadt fel neki köszönhetően Magyarországon

0106
Egy mainzi ciszterci kolostorban megbetegedik az apát, Dictimarus. Az orvos halált jósol neki, de megjelenik előtte Szent Domonkos azzal a hírrel, hogy meg fog gyógyulni.

Domonkos-kódex 168–171

Szereplők
Dictimarus, Szent Domonkos, apát, orvos, Szent Domonkos társa, társ, új apát

Exemplum szövege
Szent Bernald szerzetének némely klastromában, magunciai püspökségben vala némely Dictimarus nevű igen szerzetes tisztelendő apát. Erkölccsel vala édes, testének mértékével szép, kegyességgel csodálatos, beszéddel édes és nyájas, szegényeken és nyomorultakon irgalmas. Az barátok között vala ez apát alázatos és ájtatos, és az prédikátor szerzetbeli frátereket kiváltképpen való szeretettel ölelvén vagy szeretvén Szent Domonkos atyánkért. Annakokáért ez apát vagy barát az prédikátor szerzete beli konventeket gyakorta való bőséges alamizsnával segéli vala, és az frátereknek sok jókat, segedelmeket tészen vala, kik ővele nyájasok vala. Mikoron ez apát ezeket fáradatlan tenné, történék, hogy mikoron ez apát menne az ő szerzetének generale capitulumára, megbetegedék ő szerzetének némely konventjében igen nehezen. Mely apátot mikoron meglátogatott volna némely orvos, és az ő betegséginek ágazatit, okait megkesergette volna, ez orvos kétségben esék ez apátnak egészségéről, és mondá őtet közel való időben meghalandónak. Jóllehet pedig, hogy ez orvos így szólna, de maga ez apátnak ő szívének nagy bizodalma vala Úristenben és az ő szolgájában, Szent Domonkosban.

És mikoron megnyomtatott volna nagy erőtelenséggel, és feküdnék szomorúan ő ágyában, látá vigyázván ez apát Szent Domonkost ő társával egyetemben őhozzá bemenni. Szent Domonkos atyánk üle ez apátnak ágyának fejéhez, és az ő társa lábához. Ez apát pedig véli vala, hogy valamely fráterek jöttek volna őhozzá meglátogatásának okáért, és Szent Domonkost meg nem ismeré. Tehát monda Szent Domonkos atyánk az betegnek: Apát atyám! Erősödjél meg Úrban, mert ez betegségből majdan megkönnyebbedel. Monda ez beteg: Honnan tudod te ezt, én szeretőm? Felele Szent Domonkos atyánk: Én vagyok Domonkos, felséges Istennek szolgája, ki voltam prédikátor szerzetnek fundálója, ki Istentől bocsáttattam tehozzád ez egészségnek örömét meghirdetnem. Hallván ez apát Szent Domonkost ott jelen lenni, igen megvidula, reményli vala, hogy ilyen szerelmes atyával szélesbben vagy többet szólna, de Szent Domonkos atyánk elenyészék őtőle késedelem nélkül. Dictimarus apát pedig megerősítteték Szent Domonkos atyánktól, vőn teljes egészséget. Éle pedig ezután sok esztendeig, Istennek és Szűz Máriának és Szent Domonkosnak igen ájtatos vala, de mikoron jutott volna halálának idejére, az prédikátor szerzetbeli frátereket hagyá vagy ajánlá ő utána való apátnak, és ezenképpen jó vénségben, nagy ájtatosságban kimúlék az világból.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége:
Szent Domonkos és rendje iránt jó szívvel vagy ellenszenvvel viselkedő emberek jutalma és büntetése

0107
Szent Domonkos elvezeti az ördögöt a dormitóriumba, a karba, a refektóriumba és a lokutóriumba, hogy megtudja, mi örömét leli az ördög ezeken a helyeken.

Domonkos-kódex 52–54

Szereplők
ördög, Szent Domonkos

Exemplum szövege
Mikoron Szent Domonkos atyánk keresvén keringené az várost, melyet szeretett az ő lelke, azaz az mennyei várost, és vigyázván őrizné Jeruzsálemnek kőfalit, azaz az mennyei Jeruzsálemnek falit. Meglelé azt, ki kerengvén keres, melyet benyeljen, ordítván, miképpen oroszlán, az klastromnak minden helyeit megbujdosván. Mondá ez ordító oroszlánnak, pokolbeli ördögnek Szent Domonkos atyánk: Mire kerengesz itt, kemény bestye? Felele ő: Az nyereségért kerengek, melyet ezből veszek. Monda neki Szent Domonkos atyánk: Mit nyersz az dormitóriumban? Felele az ördög: Az szükséges álmot elvevén az nyugodalmat megbántom, és resten teszem felkelni, tunyaságot hozok be, ezenképpen az isteni szolgálattól tanálcsozok megmaradni. Ennek felette mikoron bebocsáttatom, tehát testnek ösztönét és csalárdkodásokat bocsátok be. Azután Szent Domonkos atyánk bevoná az ördögöt az karba, és monda neki: Mit nyer ilyen nagy szent helyen? Felel az ördög: Azt teszem, hogy későn jöjjenek ide az isteni szolgálatra és hamar kimenjenek és őmagukat elfeledjék. Ezután vivé az refektóriumba, és monda neki Szent Domonkos atyánk: Mit nyersz az refektóriumban? Felele az ördög: Kicsoda nem eszik többet, kicsoda nem eszik kevesebbet? Ennek utána innét elviteték az lokutóriumba, az szóló helyre, és mondá Szent Domonkos atyánk neki: Mit nyersz itt? Felele az ördög nagy hahotával: Ez hely teljességgel enyém! Itt lesznek nevetések, itt mondatnak hírek és itt lesznek sok hétságos beszédek. Mikoron Szent Domonkos atyánktól vontatnék az ördög az capitulum házba, kezde az ördög az helyt rettegvén elfutnia, mondván: Ez hely énnekem poklom, mert valamit egyebütt nyerek, azt itt mind elvesztem. Mert az fráterek itt intetnek jóra, itt gyónnak, itt vádoltatnak, itt verettetnek meg, itt oldoztatnak meg bűnökből. Annakokáért ez helyt inkább rettegem és utálom az egyéb helyeknél. Ezenképpen kényszeríttetvén az ördög Szent Domonkos atyánktól az felséges Istennek erejével, erővel, akaratja nélkül. Kimutatta az ördög az ő gonoszságának csalárdságit, hogy lássák őtet az igazak és megcsúfolják, őmagukat az

ő tőrétől megoltalmazzák, hogy az megköteleztek meg ne fogassanak és meg ne tartassanak az ő tőrében.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkosnak olyan hatalom adatott, hogy az ördögök nem hatalmaskodhatnak el rajta

0108
Az ördög veréb képében zavarja meg az apácákat, de Szent Domonkos megfogatja és a földre veti.

Domonkos-kódex 54–55

Szereplők
Szent Domonkos, apácák, ördög, szolgálók, veréb, szolgáló

Exemplum szövege
Esmég mikoron Szent Domonkos atyánk prédikállana Rómában az apácáknak Szent Sixtusnak egyházában, jelenék pokolbeli ördög verébnek személyében az apácáknak fejükön, hogy megbántsa őket Istennek igéjének igyekezetitől. Kit mikoron megismert volna Szent Domonkos atyánk, parancsolá egynek az szolgálók közül, hogy az verebet megfogná és őneki vinné, kit mikoron megfogott volna, adá őtet Szent Domonkos atyánknak. Szent Domonkos atyánk vevé az verebet, és mind teljességgel megméllyeszté, mondván: Istennek ellensége, mire bántod meg Istennek igéjét? Mikoron az ördög ordítana az nagy fájdalomért, Szent Domonkos atyánk az földre veté őtet, mondván: Menjél, Istennek ellensége, repülj mostan, ha teheted! Nagy zendületet tessz, de kárt nem tehetsz! Ezenképpen az ördög az ablakon bemene és az réz lámpásra felmene, ki teljes vala olajjal és ég vala. Ez lámpás függ vala kis láncon az Boldogasszony oltára előtt, az ördög az lámpásnak láncát nagy hirtelenséggel összevervén az lámpást aláfordítá, az lámpásnak üvege az ő edényéből nagy részéből kiesék, de sem meg nem törék, sem az olaj ki nem omla az üvegből, de aláfordulván szájával veszteg áll vala az égben. Felemelvén az szororok az ő szemüket, láták az lámpást az égben segítség nélkül csodaképpen állania, és csak egy csepp olaj sem önteték ki belőle. Az ördög pedig elenyészék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkosnak olyan hatalom adatott, hogy az ördögök nem hatalmaskodhatnak el rajta

0109
Egyszer az ördög majom képében jelenik meg Szent Domonkosnak, amikor éppen éjjel olvas. Szent Domonkos azt parancsolja neki, hogy tartsa a gyertyáját, amely egy idő után megégeti az ördög kezét.

Domonkos-kódex 56

Szereplők
majom, ördög, Szent Domonkos

Exemplum szövege
Mikoron Szent Domonkos atyánk Bononiában némely éjjel vigaszna és az lámpásnak világánál olvasván némi írásokat jelenék őelőtte pokolbeli ördög majomnak képében, játszadozván Szent Domonkos atyánknak művelkedetihez képest. Tehát parancsolá neki Szent Domonkos atyánk, hogy az gyertyát kezébe tartsa. Mikoron az gyertyában igen kevés volna és az ördög el akarná vetni, parancsolá neki Szent Domonkos atyánk, hogy mindaddig tartsa, mígnem mind megég. Tehát kezdé az gyertyának lángja égetni az ördög kezét, és kezde igen ordítani. Szent Domonkos atyánk megvervén az ördögöt az ő istápjával, hagyá elmenni.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkosnak olyan hatalom adatott, hogy az ördögök nem hatalmaskodhatnak el rajta

0110
Egy fráter áldomás nélkül ivott, mire az ördög megszállta. Szent Domonkos imádkozik érte, így mikor veternyére harangoznak, az ördög eltávozik.

Domonkos-kódex 56–58

Szereplők
fráter, ördög, Szent Domonkos, szerzetesek, paraszt fráter

Exemplum szövege
Esmég mikoron Bononiában némely paraszt fráter kenyérkoldulásban mind az városszerte az nagy fáradtságból megszomjúhozék, ivék áldomás nélkül és szent keresztnek vetése nélkül. Megtére az konventhez. Az jövendő éjjel pokolbeli ördög rettenetesen kezdé gyötreni és zendületeket tenni az egyházban. Az fráterek ezeket látván, kik az

egyházban imádkoznak vala, irgalmasságra indultatván járulának az szegény fráterhez, imádván őérte. Kényszerítik vala az ördögöt, hogy kimenjen az fráterből, szenteltvizet hintnek vala reá. És mikoron ez ördögtől megszállott szegény fráter vontatnék az egyház szerte az ördögtől, sok fráterek alig tarthatják vala meg. De maga végezetre elhivattaték ez dologra Szent Domonkos atyánk. Szent Domonkos atyánk elmene, és parancsolá az ördögnek, hogy megmondja okát, miért gyötrené ez frátert. Felele az ördög: Azért gyötröm, mert jól érdemlette. Tegnapon az városban áldomás nélkül és szent keresztnek vetése nélkül ivék. Annakokáért az borserlegbe[?], ki vala az borban, megiva engemet és belémenék. Szent Domonkos atyánk pedig imádván ez fráterért, mikoron az veternyére harangoznának, mondá az ördög: Miért immár felkelnek az kapucinusok Istent dicsérni, itt én továbbá nem maradhatok. Eltávozván őtőle pokolbeli ördög, az fráter megszabadula.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkosnak olyan hatalom adatott, hogy az ördögök nem hatalmaskodhatnak el rajta

0111
Szent Domonkos megígéri a megszállott emberben levő ördögöknek, hogy abbahagyja a gyötrésüket, ha kezeseket hoznak neki, hogy utána nem térnek vissza a testbe.

Domonkos-kódex 58–60

Szereplők
ördögök, megszállt ember, ördöngös, Szent Domonkos, mártírok

Exemplum szövege
Úgy mondott volt Rainerius nevű tisztelendő kardinális úr Szent Domonkos atyánknak ez csodatételéről, hogy egy napon hozának az egyházba Szent Domonkos atyánk eleibe sok ördögöktől megszállott embert. Vőn stólát ő nyakára Szent Domonkos atyánk, annakutána az stólával megkörnyékezé az ördöngösnek nyakát, parancsolván, hogy továbbá az embert ne gyötrenék. Az ördögök pedig kezdének gyötretni az embernek testében igen erősen. Annakokáért kiáltván mondnak vala: Hagyj minket elmennünk! Mire kényszerítesz minket itt gyötretni? Felele Szent Domonkos atyánk: Nem bocsátlak el titeket, hanemha ti énnekem kezeseket adandotok, hogy ide továbbá semmiképpen meg nem tértek. Mondának az ördögök: Minemű kezeseket adhatunk mi tenéked? Felele Szent Domonkos atyánk: Az szent mártíroknak, kik ez egyházban nyugosznak. Mondának az ördögök: Nem tehetjük, mert az mi érdemink ellene

mondnak. Mondá Szent Domonkos atyánk: Meg kell adnotok, mert egyébképpen semmiképpen az gyötrelemtől szabadon nem hagylak elmennetek. Ezután egy kevés idő után mondának: Jóllehet nem érdemeljük, de megnyertük, hogy ez szent mártírok kezesek lesznek. Mondá Szent Domonkos atyánk: Minemű jelt adtok énnekem, hogy ez bizony légyen? Felelének az ördögök: Menjetek el az szekrényhez, hol letétettenek az szenteknek fejük, és lelitek azokat elfordulván. Csodálatos dolog, és mindenestül fogva isteni csodatételeknek tulajdonítandó. Mert ez dolog megkeresteték és ezenképpen leleték, miképpen ők mondák. Ezután elbúcsúztatván elhagyák az embert.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkosnak olyan hatalom adatott, hogy az ördögök nem hatalmaskodhatnak el rajta

0112
Egy fráter megeszi a betegeknek szánt hús maradékát. Beleköltözik az ördög, és ezért ordítani kezd.

Domonkos-kódex 60–61

Szereplők
fráter, Szent Domonkos, fráterek, ördög, betegápoló

Exemplum szövege
Esmég Bononiában mikoron némely fráter vettetett volna az betegeknek való szolgálatra, az betegek étkének, az húsnak maradékát áldomás nélkül megeszi vala. Melyet mikoron tett volna, egy este elragadtatván ördögtől kezde rettenetesen kiáltani. Hozzáfutának az fráterek, Szent Domonkos, ez kegyes atya is. Könyörülvén Szent Domonkos atyánk ez szegény beteg fráteren, feddi vala az ördögöt azról, hogy mert volna bemenni ez ő fráterének testébe. Mondá az ördög: Belémentem, mert jól érdemlette, megevén az betegek húsát. És mondá Szent Domonkos atyánk: Én megoldozom őtet ez bűnből, és teneked parancsolok Jézus Krisztusnak nevében, hogy kimenj belőle! Mely fráter legottan megszabadula.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkosnak olyan hatalom adatott, hogy az ördögök nem hatalmaskodhatnak el rajta

0113

Egy asszony sok éve a test gyönyörűségének él, és közben az ördög is gyötri. Szent Domonkos kérdésére a két rossz közül inkább az ördög gyötrését választja, hogy üdvözüljön lelke.

Domonkos-kódex 61–64

Szereplők
asszony, Szent Domonkos, bűnös asszony, pap, plébános

Exemplum szövege
Esmég más dolog, mely dolog annyival bizonyb, mennyivel az dolgok, kik lettek, többeknek ismeretire jutottak. Vala némely asszonyállat, hogy ki sok esztendeig adatott vala testnek gyönyörűségire, de az bűn nem lőn gyötrelem nélkül, mert ez asszonyállatot kezdé pokolbeli ördög időről-időre nehezen gyötreni. Vala pedig ez asszonyállat rokon szomszédja az szentegyháznak, hol Florenciában akkoron prédikátor szerzetbeli fráterek lakoznak vala. Mikoron ez megmondott helyre jutott volna ez kegyes atya, Szent Domonkos, először ez asszonyállatot intvén, penitenciára hozá, annakutána az ő gyötrelmén is könyörüle, az ő imádságival megnyeré, hogy őtőle pokolbeli ördög eltávoznék. Úgyhogy kinek közbevetett napokban kevés nyugodalma nem lehet vala, az ő imádsági miatt esztendőnél tovább az szokott bántást ne érzené. Bizony az testnek gyötrelmétől szabad, de lelé őmagát gonoszban gyötretni lélekben. És az testnek orvossága lőn ő elméjének betegsége, és annyival restebben kezde megtunyulni Istennek szolgálatjától, mennyivel az testnek szertelen kívánságitól az újonnan való kísértetekkel vontatik vala.

Mikoron Szent Domonkos atyánk onnét múlnék, ez asszonyállat megjelenté őneki az ő kísértetit. Látá Szent Domonkos atyánk, hogy az meggyógyulásnak jótételi fordultanak esésnek gyalázatjára. Megkérdé ez asszonyállattól kegyes beszéddel, hogy ha akarna az előbbi állapotra avagy gyötrelemre esmég meghozatni. Mikoron ez asszonyállat hagyná őmagát Istennek akaratjára és Szent Domonkos atyánknak eszességére, mondá Szent Domonkos atyánk: Kérlek leányom, hogy legyen az teneked, mely inkább láttatik alkalmasnak te üdvösségedre. Annakokáét nem sok napok után hatalmat vőn pokolbeli ördög ez asszonyállatnak testén, hogy az ő lelke üdvözülne. És az gyötrelem, ki először vala bűnnek kínja, annakutána lőn vigasztalásnak orvossága és érdemeknek asztaga. Ennek utána ez asszonyállat lőn Szent Domonkos atyánknak harmad szerzete beli szoror és ájtatos. Mikoron némely pap ez prédikátor szerzetet igen üldözné azért, hogy Florenciában az egyházat, kiben ez pap vala plébános, először adták volna ez prédikátor szerzetnek, hogy ott konventet szerzenének. Ez asszonyállatnak is nagy sok bosszúságot tenne, ki immár szerzetes vala. Panaszola ez szerzetes asszonyállat ez boszszúságtételről Szent Domonkos atyánknak, de Szent Domonkos atyánk megvigasztalá őtet mondván: Békességgel művelkedjél, leányom, mert ez pap, ki tégedet és ez szerzetet ezenképpen háborgatja, még hamar ez szerzetnek jó frátere lészen, és ez szerzetben sok

munkákat szenved. Ki mind ezenképpen beteljék, miképpen Szent Domonkos atyánk megmondá.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos élete, rendalapítása, csodái élete során; Szent Domonkosnak olyan hatalom adatott, hogy az ördögök nem hatalmaskodhatnak el rajta

0114
Mise közben leomlik egy apuliai nemes palotája. Egyetlen fia bennreked, de nem hal meg, mert megvédi Szent Domonkos képe.

Domonkos-kódex 171–172

Szereplők
nemes, feleség, ház népe, kisfiú, gyerek, mívesek, munkások

Exemplum szövege
Itt is egy példa kezdetik Szent Domonkosról. Vala Apuliában némely nemes ember, ki az váron által menő prédikátor szerzetbeli frátereket az ő szállására fogadja vala. Vala pedig ez nemes embernek palotájában, ő tulajdon kamorájában egy fatáblán Szent Domonkos atyánknak képe. Azért mikoron némely reggel ez nemes ember ő feleségével és mind ő teljes háza népével az ő egyházában misét hallana, történettel az palota leesék és elromla. Vala pedig ez nemes embernek egyetlen egy fia, ki az ágyban maradó vala. Ez palota leesvén az gyermek is aláesék mind az háznak fundamentumáig. De az gyermeket megoltalmazá ez felül megmondott tábla, kin vala Szent Domonkos atyánk képe. Azért mikoron ez gyermeknek szülei inkább bánkódnának az ő fiuknak fájdalmáról, hogynem az palotának leeséséről, és igen nagyon sírnának, mikoron hinnék az ő fiukat kövekkel lenni megnyomottatnak, és hogy az ő testét eltemetnék, hozatának sok mívesek, és az köveket elveteték, elhányaták. Mikoron ez mívesek sokáig munkálkodtak volna, estvele felé meglelék az táblát az falra támasztván, és az gyermeket mezítelen és vígan, minden sérelem nélkül állani az tábla alatt, holott ez gyermek az palotának magas tornácáról esett vala alá mind fundamentumig. Úgy mond vala pedig ez gyermek, hogy ő ott semmi gonoszt, sem félelmet nem szenvedett, mert vala megerősíttetett Szent Domonkos atyánk miatt.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Domonkos és rendje iránt jó szívvel vagy ellenszenvvel viselkedő emberek jutalma és büntetése

0115
Meghal a fehérvári prépost fia. A prior megmossa Szent Domonkos ujját, és beleteszi egy vízzel töltött kehelybe. A vizet megitatják a halottal, aki ettől feltámad.

Domonkos-kódex 172–173

Szereplők
fiú, prépost fia, emberek, domonkosok, prior

Exemplum szövege
Itt is egy példa kezdetik, mondván. Esmég Magyarországban, Fejérvárott némely prépostnak fia némely napon vecsernyének idején nagy fájdalommal gyötreték, végezetre az fájdalmakban meghala. Tehát Szent Domonkos atyánkban való ájtatosságban megindulának az környülállók. Küldének az konventbe, hol vala Szent Domonkos atyánknak ujja, kérvén nagy könyörgéssel, hogy az prior Szent Domonkos atyánknak ujját hozná az megholtnak testéhez. Azért az fráterek kijővén szövétnekekkel és processzióval, az prior hozván Szent Domonkos atyánknak ujját az kelehben [kehelyben], és jutának az megholtnak testéhez, ki vala az szerzetnek nagy barátja. Lőn pedig imádság mindenektől Szent Domonkosnak. Az prior megmosá Szent Domonkos atyánknak ujját vízben az kehelyben, kiben hozta vala az prior, és megnyitván az megholtnak száját, beletölték. Mely víz mikoron jutott volna az megholtnak torkához, legottan ki megholt vala, megelevenedék. És az követ, kiből nemzettek vala az fájdalmak ő veséiben, kiveté, hogy ki kő nagyobb vala egy tikmonynál, és tökéletességgel meggyógyula Szent Domonkos atyánk érdeméért.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Azokról, akik szeretik Szent Domonkost

0116

Szent Domonkos ünnepén egy özvegyasszony megmossa a fejét, és nem akar elmenni az ünnepre. Erre megfájdul a feje, de később esküt tesz Szent Domonkosnak, hogy ezután amíg él, be fogja tartani az ünnepet.

Domonkos-kódex 173–175

Szereplők
város népe, özvegyasszony, szomszéd, hívek

Exemplum szövege
Esmég mikoron egy városnak népe Szent Domonkos atyánknak ünnepén az ő egyházához ájtatosan gyülekeznének, azon városnak némely özvegyasszonya kezdé ő fejét mosni Szent Domonkos atyánk napján. Mikoron ez özvegyasszonyt az ő feje mosásáról feddené az ő szomszédja, monda ez özvegyasszony néminemű megutált szóval: Ez barátok sok megunást, sok bántást tesznek az népeknek az ő ünnepükről, kinek okáért az ő ünnepükre nem akarok mennem, sem fejemnek mosását el nem akarom hagyni. Kit megmondván kezde fejét mosni. Íme tehát nagy hamarsággal Istennek igaz ítélete szerént ez özvegy asszonyállatnak ő fejének bőrében oly nagy fájdalom mene be, mintha minden hajait nagy erővel kiszaggatnák, mely hajak úgy szőntek vala össze, mintha összeszőtték volna őket annyira, hogy szükség volna ő hajait elberetválni ő fejéről, hogy ilyen éktelenséget ne viselne az ő fején. Megismervén pedig ez özvegy asszonyállat, hogy ez őneki azért történt volna, mert Szent Domonkos atyánk ünnepét ülleni megutálta vala, fogadást tőn alázatosan, hogy ha őtet megszabadítaná Szent Domonkos atyánk ő fejének fájdalmától és ő feje bőrének fájdalmától, tehát míg ő élne, az ő ünnepét tisztességgel üllené. Azért az fogadást megtevén, legottan megszűnék az fájdalom. És elmene prédikátor szerzetbeli fráterekneknek egyházához, és az ő ezenképpen összeszőnt hajait megmutattatta nyílván az prédikáción, és ez csodát megjelenté Istennek dicsőségére és Szent Domonkos atyánknak tisztességére.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Azokról, akik szeretik Szent Domonkost

0117
Egy meddő asszony fogadást tesz Szent Domonkosnak, hogy ha gyermeke születik, domonkos szerzetesnek adja. Leányt szül, aki imájának köszönhetően fiúvá válik, később pedig domonkos szerzetes lesz.

Domonkos-kódex 175–176

Szereplők
meddő asszony, bábák, újszülött, domonkos szerzetes

Exemplum szövege
Vala egy ájtatos meddő asszonyállat Hispániában, és vala ez asszonyállat ájtatos Szent Domonkos atyánkhoz, kinek is fogadást tőn, hogy ha őneki fiat adna és mikoron alkalmas időkorra jutna, tehát őtet adná prédikátor szerzetbe. Azért ez asszonyállat fogada és szüle, tartván kétség nélkül, hogy fiat szült volna. Hallván pedig, hogy leányt szült volna, nagyon bánkódék, és kéré Szent Domonkost, hogy az ő szülöttét tenné alkalmassá az ő fogadásának beteljesítésére. Kit megmondván hozzá hívá az bábákat, és monda nekik bizodalommal reménykedvén az ő imádságának meghallgatásáról: Hozzátok ide az gyermeket! Ki meglévén, ki először leány lett vala, férfiúnak leleték, Istennek erejével az leánytermészet változtatván férfiúi természetre. Ki annakutána lőn prédikátor szerzetbeli fráter és éle Istennek és embereknek kedvesen mind huszonöt esztendeig, és ennek utána ez világból boldogul kimúlék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Azokról, akik szeretik Szent Domonkost

Exemplumkatalógusok
Dömötör 411

0118
Szent Klárát halálakor meglátogatja Szűz Mária.

Lázár Zelma-kódex 85–88

Szereplők
Szent Klára, Szűz Mária, szüzek

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa az dicsőséges szűz Szent Klára asszonyról az ő életében. Mikoron ez boldog szűz Szent Klára asszony közelgetne az ő lelkének megadására, tudnia mint

halálának órájára, avagy idejére, úgymint éjnek éjfélén, szép ékes fehér ruhába öltöztetett szüzeknek nagy szép serege bémenvén és arany koronát az ő fejükben viselvén. Mely szüzeknek közötte egy ékesb és szépségesb, tudnia mint az boldog Szűz Mária. Vala oly fényes, úgy, hogy az éjnek sötétségét téríté, avagy tevé miképpen az fényes Nap. És mely boldog Szűz Mária járulván az szűz Szent Klára asszonynak ágyához, és szeretetesen önnönmagát lehajtván, és édességes apolással megapolván és megölelvén. És íme az boldog szüzek csodálatos szépséges paplannal az boldog Szent Klárának testét befedezék, és az ő ágyasházát megékesíték, és ezenképpen az ő lelke nagy örömmel és boldogul mene az Krisztusnak eleibe. Ó, annakokáért keresztény lélek, vedd eszedben, mert ezenképpen történhetik teneked is az te lelkednek kimúlásának idején, láthatatlanképpen; és annakokáért könyörögjünk az mi édes urunk Jézus Krisztusnak, hogy méltóztassék elbocsátni az boldog Szűz Máriát az szent szüzekkel a halálunknak óráján, és övelük egyetemben vehessük az örök boldogságot örökkül örökké, Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Legendák, példák és elmélkedések

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Klára élete

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 46.L.

0119a
Egy embernek megjelenik a keresztet hordozó Jézus, és megtanítja, hogyan szolgálhatja őt.

Lázár Zelma-kódex 88–93

Szereplők
Jézus Krisztus, ájtatos ember

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa az Krisztusnál való kellemetes szolgálatról. Vala egy néminemű ájtatos ember, ki gyakorta kéri vala ezen az Istent, hogy őneki megjelentené, hogy minemű szolgálat volna őnéki kellemetesb és embernek használatosb. Annakokáért jelenék őnéki urunk Jézus viselvén egy igen nagy keresztfát az ő hátán, és felele őnéki s ezt mondá: Az én keresztemet viseljed! És az mondá őneki: Miképpen viselhetem, Uram, én az te keresztedet? Felele és mondá őneki urunk Jézus: Szívedben, az te szívedben

viseljed szünetlen való megemlékezetnek, könyörületnek miatta. Szájadban pediglen viseljed az ájtatos hálaadásnak és imádságnak miatta. Füledben pedig viseljed Istennek igéjének és ő kínszenvedéséről való hallásnak miatta, tudnia mint prédikációt hallani alázatossággal és isteni szeretettel. És testedben viseljed, tudnia mint testnek sanyargatása miatt és bűnnek eltávoztatása miatt. Ha ez felül megmondottakat tökéletesen ember megtartja, melyeket, íme, Urunk önnönmaga jelente, tehát minden kétség nélkül lehet nekünk reménységünk az Istenben. Kérjük azért mi édes urunk Jézust, adja az ő malasztját, hogy viselhessük az ő szent keresztjét az ő istenségének tisztességére, és minekünk lelkünknek üdvösségére, mindörökkül örökké, Amen. Pater noster, Ave Maria.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Legendák, példák és elmélkedések

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 47.S.

Magyar nyelvű párhuzam

0119b
Tihanyi kódex 121–124

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Sarlós Boldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária vizitációjáról

Az exemplum logikai előzménye
Három lelki tanulság olvastatik Mária dicséretéről, az első: felülmúlja a többi dicséretet. A kérdés: miért tartozunk nagyobb hálaadással? A válasz: Isten emberré válásáért és a megváltásért.

Igazolni kívánt tétel
„Nincsen kiről Úristennek nagyobb hálaadással tartoznánk, mint szent Fiának emberré lételéről és szent kínjáról, haláláról."

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 2, pars 3, articulus 1–2.

0120a
Szent Albertnek megjelenti Jézus, hogy mi az a tíz szolgálat, amely kedves neki.

Lázár Zelma-kódex 92–106

Szereplők
Szent Albert püspök, Jézus, püspök

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa az dicsőséges Szent Albert püspökről, ki felette igen erősen és nagy isteni kívánsággal akarja vala tudni, minemű szolgálat volna kellemetesb és kedvesb az felséges mindenható Úristennél, és az ő üdvösségére használatosb. Egy néminemű napon isteni ihlésből és Istennek nagy kegyelmes voltából, mikoron egy néminemű napon misét szolgálna, avagy mondana, és mikoron ezt sokszor kérte volna, hogy Isten megjelentené őneki, minemű szolgálat volna őnála kellemetesb és őneki üdvösségesb, az misében az ostyát megszentelvén tartván az ő kezében, az Istennek szent testét, mondá ez igéket: Ó, én édes Uram, Jézus Krisztus, én tégedet le nem teszlek az én kezeimből, fel is nem emellek, hogy tégedet imádjanak emberek. Hanem ha először megmondandod, minemű szolgálat kellemetesb te nagy felségednek, és az én üdvösségemre használatosb. Ki hallván, szózatot mondván őneki, tudnia mint az dicsőséges Szent Albert püspöknek, hogy: Tíz jeles dolgok vannak, Albert, melyek énnekem kellemetesek és tenéked üdvösségedre használatosak. Első ez, hogy ha ez te életedben adandasz csak egy pénzt az én szeretetemért, énnekem kellemetesb, neked használatosb, hogynem mint vallanál egy igen nagy arany hegyet, szélest és temérdeket, miképpen az föld, oly magasat, hogy az eget érné, és azt szegényeknek osztogattatnád az én szeretetemért az te halálodnak utána. Második: az terajtad lett bosszúságot az én szeretetemért békességgel elszenvedned énnálam kedvesb és tenéked üdvösségedre használatosb, hogynem mint minden ez földön való erdőnek vesszőit te testeden mind elszaggatnád. Harmad ez, hogy vigyázni az imádságban és énbennem örülni, vigadni és valami keveset az álomban elszakasztani, álmot eltávoztatni az én szeretetemért, nekem kellemetesb és tenéked használatosb, hogynem mint bocsátanál tizenkét vitézeket az szerecseneknek, hitetleneknek ellene, hogy hadakoznának mind ővelük mind ő életüknek teljes idejében, azaz mindörökre, és vennék az mártíromságnak koronáját. Negyedik dolog ez: látogatni kórokat és ővelük bánni, irgalmasságot velük tenni, és zarándokokat, úton járókat házadba, hajlékodba befogadni az én szeretetemért, énnekem kellemetesb és tenéked használatosb, hogynem mint böjtölnél vízzel-kenyérrel negyven esztendeig. Ötödik: kivonni, hozni felebarátodat az tévelygésből, ez énnekem kellemetesb, tenéked használatosb, hogynem mintha ez világnak nagy részét eljárnád mezítlábbal, mind az te vérednek kiontásáiglan. Hatod dolog ez, hogy távoztass el minden idegen, avagy másnak ítéletét, és idegen istenhitet; és valamit hallasz, avagy látsz nem jónak lenni, fordítsad, térítsed jobbra, nekem kellemetesb és tenéked használatosb, hogynem mint

az elmélkedésnek miatta felmennél mind hetedik égiglen. Heted jószág: tennenmagadért könyörgened, hogy tenéked megbocsássam az te bűneidet, és tenéked az én malasztomat kiontsam és adjam, ez énnálam kellemetesb és tenéked használatosb, hogynem mint ha az én anyám és mind az angyalok és mind az én szentim könyörgenének teéretted. Nyolcad jószág ez, hogy mindenkoron vallj reménységet és bizodalmat csak az egy Istenben. Ez énnekem kellemetesb és tenéked használatosb, hogynem mint ha egy oszlopot felállítnak az földről úgy, hogy az eget illetné, mindenfelől éles fegyverekkel és beretvákkal bekörnyékeztettet, és őrajta az te testedet mezítelen mindenestől fogva elszaggatnád, és az te véredet kiontanád. Kilencedik jószág ez, hogy minden ez földi szorgalmatosságot eltávoztass, és csak énbennem mindenkoron örülni és énrólam szorgalmatosnak lenni. Ez énnekem kellemetesb és tenéked használatosb, hogynem mint ez földön te tulajdon kezeiddel annyit munkálkodnál, hogy abból mind ez világon való szegényeket megelégíthetnél. Tized és utolsó jószág ez, hogy avagy csak egy könnyhullatást, sírást tégy az én kínszenvedésemnek megemlékezetiért, és az te bűneidért kiontanál. Ez énnekem kellemetesb, kedvesb és tenéked használatosb, hogynem mint ha annyit sírnál és annyi könnyet hullatnál ez idő szerént valókért, miképpen az tengernek vize, avagy ha az te halálodnak utána valakik sírnának úgyannyira, hogy az ő könnyhullatásukból csinálnának egy igen nagy kád fürödőt, és ekképpen sírnának teéretted, ezeknél használatosb tennenmagadnak csak egy könnyhullatásod, sírásod az én kínszenvedésemért és az te tulajdon bűneidért. Ezeket mondá édes Urunk, Jézus Szent Albert püspöknek az szentmisén, mondván: Ekképpen tégy, és örökre élsz! Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Legendák, példák és elmélkedések

Magyar nyelvű párhuzam

0120b
Érsekújvári kódex 256b–258a

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák és tanítások (Útmutatók a jó szerzetesi élethez); Példa Albert püspökről

0121a
Egy jámbor embernek megjelenik Jézus és Szűz Mária. Mária elmondja öt keserűségét, Jézus pedig az öt keserűségért mondott imák jutalmát.

Lázár Zelma-kódex 107–119.

Szereplők
jámbor ember, Szűz Mária, Jézus

Exemplum szövege
Következik ez írás az dicsőséges szeplőtelen Szűz Máriának kiváltképpen való keserűségéről, jelesben az öt keserűségéről, melyek keservesbek lőnek az többi között. Vala egy néminemű szent jámbor, ki lélekben hallá az mi édes urunk Jézust szólván az ő édes szülejével, és kérdezvén őtet arról, hogy melyek voltanak volna ez világban őnéki nagyobb keserűségi. És felele ez boldogságos Szűz Mária mondván: Öt jelesb, kikben én nagyobb keserűséget szenvedtem ez világban, nagyobbak mind az több keserűségeknél, kik énnekem voltanak keservesbek. Annakokáért mondja vala ezt az édes Szűz Mária az ő édes fiának, Krisztus Jézusnak mondván: Én édes fiam, Jézus! Első keserűségem nekem ez lőn ez világon, mert mikor Simeon próféta az templomban prófétála, és mondá ezt, hogy tégedet nagy kegyetlen és szörnyű halállal ölnek meg az te választott népeid, tudnia mint az zsidók, és ugyanott írta meg ezt is, mikor monda, hogy az én szívemet általfolyja az bánatnak, keserűségnek, fájdalomnak tőre, fegyvere. Második keserűségem lőn, mikor tégedet elvesztélek és harmadnapig nagy keserűséggel keresélek. Harmadik keserűségem lőn, mikor tégedet hallálak megfogottnak és kötöztetettnek lenni az kegyetlen zsidóktól. Negyedik keserűségem lőn, mikoron látálak, én édes fiam az keresztfára felfeszítvén mezítelenül. Ötödik keserűségem lőn, mikor tégedet az koporsóban látálak hogy helyheztetnek vala.

Ennek utána monda édes urunk, Jézus az ő édes szülejének, az Szűz Máriának, mondván: Valaki tégedet az első keserűségedért üdvözlend egy Miatyánkkal és egy Üdvözlégy Máriával, adom én őneki minden ő bűneiről való töredelmességet és megismeretet, tudnia mint penitenciára való térést az ő bűneiért. Továbbá ha az második keserűségedért ugyanezenképpen tégedet ezen imádsággal üdvözlend, adom én őneki minden bűneinek bocsánatját. Az harmadik keserűségedért ha ezenképpen üdvözlend egy Pater nosterrel és egy Ave Mariával, adom én őneki az jószágokat, dicsőséget, koronát, melyet az bűnnek miatta elvesztett volt. Továbbá ha az negyedik keserűségedről ezenképpen üdvözlend, tehát adom én őneki az malasztnak ajándékát, és éltetem, avagy etetem őtet az ő halálának előtte az én testemmel, melyet ha valaki méltán hozzája vészen, azaz tisztán mind lélekben és mind testben, vészen örök életet magának. Mint az Szent Pál is ezt mondja az korinthusbelieknek írt első levelének második részében, mondván: Vegyétek és egyétek, mert ez az én testem. Viszont ez ellen ugyanazon Szent Pál ezt mondja, mondván: Ki pediglen eszi és issza méltatlan, ítéletet önnönmagának

eszik és iszik. Továbbá ha az ötödik keserűségedért ezenképpen az egy Miatyánkkal és egy Üdvözlégy Máriával üdvözlend tégedet, én édes szülém, tehát megjelenem én őneki az ő halálának idején, és fogadom őtet énhozzám, és veszem őtet az örök életre, hogy országoljon énvelem és teveled egyetemben mindörökkül örökké, Amen. Íme, mily igen kedves az mi édes urunk Jézus Krisztusnál valaki tiszteli az ő szülejét, az Szűz Máriát.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Legendák, példák és elmélkedések

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, exemplum 12.

Exemplumkatalógusok
Tubach 5120

Magyar nyelvű párhuzam

0121b
Érsekújvári kódex 262a–262b

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák és tanítások (Útmutatók a jó szerzetesi élethez); Szűz Mária öt keserűsége (epesége) János evangélista látomásaként elbeszélve

Megjegyzés
Az elbeszélést imafüzérként is feldolgozták, ezt a változatot őrzi a Czech-kódex és a Gömöry-kódex, melyek latin forrása: *Antidotarius animae*, 129v.

0122
Szűz Mária papi ruhát hoz Ildelfonsus érseknek a paradicsomból, és megparancsolja neki, hogy szűzi fogantatása napját minden évben ünnepelje meg. Az érsek könyvet ír a szeplőtelen fogantatásról.

Tihanyi kódex 81

Szereplők
Ildelfonsus érsek, Szűz Mária, érsek

Exemplum szövege
Ez prédikációnak harmadik része lészen különb-különb példákról, kikkel Úristen kijelentette, hogy édesanyja minden bűn nélkül fogantatott és születtetett. Első példát azért vegyünk az tolosanumbeli érsekről, kinek Ildelfonsus vala neve. Ennek az érseknek asszonyunk, Mária gyakorta megjelenik vala, és hoza egyszer neki az mennyei Paradicsomból papi ruhát, mely még most is ott az városban vagyon. Parancsolá azért neki, hogy az ő foganatjának napját esztendőnként szolgálná. Ugyanezért ez szent érsek asszonyunknak foganatjáról nagy szép könyvet szerze, mely könyvbe bizonyítja őtet minden eredetbűn nélkül fogantatnak lenni. Ez könyv azért asszonyunknak oly igen kelle, hogy az érseknek kezéből egyszer kivevé és felnyitá, és megolvassa és neki írásáról hálákat ada.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0123; RMEx 0124a; RMEx 0125a; RMEx 0126a; RMEx 0127.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária foganatjáról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció harmadik része: példák.

Igazolni kívánt tétel
„Ez prédikációnak harmadik része lészen különb-különb példákról, kikkel Úristen kijelentette, hogy édesanyja minden bűn nélkül fogantatott és születtetett."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3; liber 4, pars 2, articulus 1, capitulum 1–4, 7.

0123
Alesbeli Alexander eredetbűnben fogantnak tanítja Szűz Máriát, ezért Mária fogantatása ünnepén betegség gyötri. Meggyógyulva könyvet ír Mária fogantatásáról.

Tihanyi kódex 82–83

Szereplők
Alexander doktor

Exemplum szövege
Más példánk vagyon Alesbeli Alexander doktorral, ki mikoron Párizsban tanítaná az diákokat erre, hogy asszonyunk, Mária eredetbűnben fogantatott, oly igen nagy kórság esék reá, hogy olymint elviselhetetlennek láttatik vala. Ez kórságot azért esztendőről esztendőre csak asszonyunknak foganatja napján szenvedi vala. Végre megismeré magát és felfogadá, hogy ha megvigasznék, az ő mondását megvonná, és hogy az Szent Ferenc szerzetébe menne be. És íme legottan megvigaszék és az szerzetbe bemene, és mondását, melyet asszonyunk ellen mondott vala, megvoná. Ennek fölötte asszonyunknak eredetbűn nélkül való foganatjáról nagy szép könyvet szerze. Halálának idején is magát asszonyunknak ajánlván imezt mondá: Teljességgel szép vagy én jegyesem, és sem eredetbűnnek, sem tétemény szerént való bűnnek szeplője nincsen tebenned. És lelkét így adá meg az Szűz Máriának.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0122; RMEx 0124a; RMEx 0125a; RMEx 0126a; RMEx 0127.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária foganatjáról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció harmadik része: példák.

Igazolni kívánt tétel
„Ez prédikációnak harmadik része lészen különb-különb példákról, kikkel Úristen kijelentette, hogy édesanyja minden bűn nélkül fogantatott és születtetett."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3; liber 4, pars 2, articulus 1, capitulum 1–4, 7.

0124a
Egy Henricus nevű domonkos szerzetes bűnben fogantnak prédikálja Szűz Máriát, ezért megnémul és holtan esik össze.

Tihanyi kódex 83

Szereplők
fráter Henricus

Exemplum szövege
Harmad példánk vagyon egy prédikátorról, kinek fráter Henricus vala neve, ki Szent Domonkosnak szerzetéből való vala. Ez mikoron asszonyunknak foganatja napján prédikálott volna, és az prédikáción azt bizonyította volna, hogy asszonyunk eredetbűnben fogantatott, ugyanaz prédikáción leesék, megnémula, és nagy szörnyű halállal meghala.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0122; RMEx 0123; RMEx 0125a; RMEx 0126a; RMEx 0127.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária foganatjáról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció harmadik része: példák.

Igazolni kívánt tétel
„Ez prédikációnak harmadik része lészen különb-különb példákról, kikkel Úristen kijelentette, hogy édesanyja minden bűn nélkül fogantatott és születtetett."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3; liber 4, pars 2, articulus 1, capitulum 1–4, 7.

Exemplumkatalógusok
Holik 73, Holik 107, Holik 211

Magyar nyelvű párhuzam

0124b
Érdy-kódex 164b

Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0148; RMEx 0163; RMEx 0125b; RMEx 0126b.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén. A beszéd második tanulsága: tizenkét okkal bizonyítható, hogy Isten eredendő bűn nélkül teremtette Szűz Máriát (végül csak tízről beszél). Talán a tizenegyedik bizonyságnak számítható a beszéd végi exemplumbokor.

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3.

0125a
Egy ferences szerzetes Szűz Mária szeplőtelen fogantatása ellen prédikál, ezért a Mária-kép hátat fordít neki a misén, és a fráter megvakul. Fogadalmat tesz, hogy visszavonja mondását, így meggyógyul.

Tihanyi kódex 83–84

Szereplők
fráter, kép, nép

Exemplum szövege
Negyed példánk vagyon még is egy fráterről, ki Szent Ferencnek szerzetéből való vala. Ez mikoron egy városban, kinek Tolosanum neve, prédikálott volna az Szűz Máriának tisztaságos foganatjának ellene, és azután akarna misét mondania, az oltáron, melyre márványkőből asszonyunknak képe felfaragtatott vala, ím csodálatos dolog: legottan az kép háttal fordula az fráterhoz. Mind ez napig így áll ez kép, mint mondják azok, akik látták. Az fráter pedig legottan megvakula. Tehát szívének töredelmességével felfogadá, hogy ha megvigasznék, mondását meghívná, és legottan megvigaszék. Ő is mondását mind az népnek hallására meghívá.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0122; RMEx 0123; RMEx 0124a; RMEx 0126a; RMEx 0127.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária foganatjáról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció harmadik része: példák.

Igazolni kívánt tétel
„Ez prédikációnak harmadik része lészen különb-különb példákról, kikkel Úristen kijelentette, hogy édesanyja minden bűn nélkül fogantatott és születtetett."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 4, pars 1, articulus 3; liber 4, pars 2, articulus 1, capitulum 1–4, 7.

Magyar nyelvű párhuzam

0125b
Érdy-kódex 165a

Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0148; RMEx 0163; RMEx 0124b; RMEx 0126b.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén. A beszéd második tanulsága: tizenkét okkal bizonyítható, hogy Isten eredendő bűn nélkül teremtette Szűz Máriát (végül csak tízről beszél). Talán a tizenegyedik bizonyságnak számítható a beszéd végi exemplumbokor.

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3.

Exemplumkatalógusok
Holik 112, Holik 89, Holik 19

0126a
Egy domonkos szerzetesnek egy ördöngös oldja fel kételyeit Szűz Mária szeplőtelen fogantatásával kapcsolatban.

Tihanyi kódex 84–85

Szereplők
domonkos szerzetes, ördöngös

Exemplum szövege
Ötöd példánk vagyon még is egy prédikátorról, ki Szent Domonkos szerzetéből való vala. Ez mikoron egyszer prédikálana Aragóniának országában, egy ördöngöst kénysze-ríte, hogy megmondana egy nagy kétséges dolgot, melyet elméjében forgat vala, tud-niamint ha az Szűz Mária eredetbűn nélkül fogantatott avagy nem. Tehát az ördöngös nagyon felkiálta, mondván: Jaj, jaj, jaj azoknak, kik az Szűz Máriának foganatjának ünnepét nem ülik, és az Szűzről gonoszt mondnak! Ezeket hallván az fráter ő is azután asszonyunknak foganatjának ünnepét ájtatossággal szolgálá.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0122; RMEx 0123; RMEx 0124a; RMEx 0125a; RMEx 0127.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária foganatjáról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció harmadik része: példák.

Igazolni kívánt tétel
„Ez prédikációnak harmadik része lészen különb-különb példákról, kikkel Úristen kijelentette, hogy édesanyja minden bűn nélkül fogantatott és születtetett."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása:
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 4, pars 1, articulus 3; liber 4, pars 2, articulus 1, capitulum 1–4, 7.

Magyar nyelvű párhuzam

0126b
Érdy-kódex 165a

Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0148; RMEx 0163; RMEx 0124b; RMEx 0125b.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén. A beszéd második tanulsága: tizenkét okkal bizonyítható, hogy Isten eredendő bűn nélkül teremtette Szűz Máriát (végül csak tízről beszél). Talán a tizenegyedik bizonyságnak számítható a beszéd végi exemplumbokor.

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3.
Exemplumkatalógusok

Holik 102, *Holik 108*

0127
Szűz Mária feltámaszt egy testi bűnbe esett kanonokot, mert az halálakor is zsolozsmáját mondta.

Tihanyi kódex 85–87

Szereplők
kanonok, Szűz Mária, ördögök, szentek

Exemplum szövege
Hatod példát ír Szent Anselmus doktor, hogy egy városban vala egy kanonok, ki pap vala. Ez naponként szokta vala asszonyunknak zsolozsmáját nagy ájtatossággal megmondania. Mikoron azért egy éjszaka jönne egy faluból, holott testi bűnbe esett vala, és sietne az városba, holott lakozik vala, kell vala neki egy folyóvízen általmennie. Tehát őmaga egy hajóba beüle, és kezdé maga az hajót általeveznie. Ezenközben kezdé Asszonyunknak veternyéjét is olvasnia. Mikoron azért jutott volna az víznek közepére, íme jelenének ördögöknek soksági, és az hajót vele egyetemben elmeríték, és lelkét, mint érdemlette vala, pokolra vivék. Harmadnapon azért mikoron az kínokban volna, láttattaték neki, hogy asszonyunk, Mária szenteknek sokságával odament volna, és mondá az ördögöknek: Mi okáért gyötritek az én szolgámnak lelkét? Felelének az ördögök és mondának: Ez lélek minket illet, mert az mi dolgunkba, tudniamint az testi bűnbe fogatott meg. Tehát az kegyes Anya, bűnösöknek reménysége, mondá: Ha az léleknek azénak kell lenni, kinek művelkedetiben fogatott meg, tehát inkább illet minket, hogynem titeket, mert akkoron, mikoron őtet megölétek, az én veternyémet mondja vala. Tehát az ördögök ezt hallván megijedének, és onnan mind elfutának. Asszonyunk pedig vevé az lelket, testébe bocsátá, és őtet feltámasztá, és az víznek fenekéről az víznek partjára hozá. Tehát ez kanonok ezen igen megörülvén leesék asszonyunknak előtte, és monda neki: Dicsőséges Szűz, mint hálálhatom ezt én meg neked? Kinek mondá asszonyunk, Mária: Intlek tégedet, hogy ezután óvjad magad az testi bűntől, és az én foganatomnak ünnepét ájtatossággal üljed, és mindenektől ülendőnek hirdessed, Szent András havának nyolcad napján. Ezeket megmondván az kanonoknak látására mennyországba mene. Ő pedig asszonyunknak parancsolatját szeretettel beteljesítvén az pusztába futa penitenciának tartásának okáért, holott az Szűz Máriát, míg éle, nagy ájtatossággal szolgálá, és foganatjának ünnepét szeretettel ülé.

Ez példákból vehetitek azért, ó ájtatos lelkek, Krisztusnak vérével megváltottak, mely igen jó az Szűz Máriát ájtatossággal szolgálnia. Mert ő el nem hagyja az ő szolgáit és szolgálóleányit szükségükben, sőt az őtet tisztelőket az kárhozattól megoltalmazza,

és mennyországba őket igen felmagasztalja. Ó azért, mindenható Istennek anyja, mi üdvösségünknek reménysége, ó, angyaloknak asszonya, minket, tehozzád kiáltókat kegyes szemeiddel megtekints, és itt ez világon nyerjed szent fiadnak malasztját, és jövendőben az ő szent színének látását, kit engedjen nekünk Atya és Fiú és Szentlélek Isten, Amen.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0122; RMEx 0123; RMEx 0124a; RMEx 0125a; RMEx 0126.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária foganatjáról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció harmadik része: példák.

Igazolni kívánt tétel
„Ez prédikációnak harmadik része lészen különb-különb példákról, kikkel Úristen kijelentette, hogy édesanyja minden bűn nélkül fogantatott és születtetett."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 4, pars 1, articulus 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 5139

0128a
Traianus császár Gergely pápa imádságának köszönhetően a purgatóriumba kerül.

Érdy-kódex 021b
Exemplumutalás

Szereplők
Traianus császár, Szent Gergely pápa

Exemplum szövege
Másodképpen szólván az oly kimúlt lelkekről, kik purgatóriumba avagy kárhozatra ítéltetnek, kik közül sokakat olvasunk nem azonnal érdemük szerint való helyre

vitetni Úristennek csodaképpen való ítélete, avagy irgalmassága szerint, de valami kevés ideig alkalmas helyen tartatni. Kiről első példa Traianus császár, ki jóllehet méltó volt volna örök kárhozatra, de nem vetteték az örök kínra, ki jövendőre Szent Gergely pápa imádságának miatta ki vala váltandó.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: 0129a.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kántor-szerda

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén, exemplumbokor első példája. Minden ember lelke elvittetik-e azonnal a halála utáni ítéletkor, vagy nem? Egyik válasz: a purgatóriumba vagy kárhozatra ítéltekről.

Igazolni kívánt tétel
„az oly kimúlt lelkekről, kik purgatóriumba avagy kárhozatra ítéltetnek, kik közül sokakat olvasunk nem azonnal érdemük szerint való helyre vitetni."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 8.L.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2368, Katona 154

Magyar nyelvű párhuzam

0128b
Érdy-kódex 238a–238b

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Kódex alegysége
De sanctis-rész; Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 46.

0129a
Egy elhunyt párizsi doktor három egymást követő napon felül koporsójában.

Érdy-kódex 021b–022a
Exemplumutalás

Szereplők
doktor, párizsi írástudó doktor

Exemplum szövege
Másod példa. Az néma szerzetnek eredetiben úgy vagyon megírván, hogy mikoron Párizsban egy nagy írástudó doktor megholt volna és el akarnák temetni, első napon felüle, és mondá: Istennek ítéletire idéztettem. És leereszkedék. Másod napon meg felüle és mondá: Istennek ítéleti szerint megítéltettem. Meg leereszkedék. Harmad napon meg felüle és mondá: Istennek igaz ítéleti szerint elkárhoztattam. És többé fel nem támada. Ha ki ennek nyilvábban való eredetit és végezetit meg akarja tudni, Szent Brúnó atyánk életében megtalálja. Íme, halljuk, hogy ez kárhozandó embernek harmad napig való halasztása lett légyen. De mi oka légyen mind ez ilyen dolgoknak? Nyilvábban való okát csak az Úristen tudja, minekünk pedig, kik halljuk, nagy félelmes. Kiről ha ki többet akar tanulni, olvassa Szent Ágoston doktornak és Jeronimus doktornak életét az Szenteknek életükben.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: 0128a.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kántor-szerda

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén, exemplumbokor második példája. Minden ember lelke elvitetik-e azonnal a halála utáni ítéletkor, vagy nem? Egyik válasz: a purgatóriumba vagy kárhozatra ítéltekről.

Igazolni kívánt tétel
„az oly kimúlt lelkekről, kik purgatóriumba avagy kárhozatra ítéltetnek, kik közül sokakat olvasunk nem azonnal érdemük szerint való helyre vitetni."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott források
A néma szerzetnek eredete *[Origine Carthusiensis ordinis]*, Szent Brúnó élete, Szent Ágoston élete, Szent Jeromos élete

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 8.L.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1273, Katona 155

Magyar nyelvű párhuzam

0129b
Érdy-kódex 573a–573b

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Kódex alegysége
De sanctis-rész; Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplumban hivatkozott források
A szent karthauzi atyák élete

Exemplum forrása
Franciscus de Puteo, *Vita sancti Brunonis*

0130a
Egy ifjú domonkos szerzetes nevet halála órájában.

Érdy-kódex 023a–023b

Szereplők
ifjú domonkos szerzetes; atyafiak, Szent Edmond király, angyal, szerzetesek, Jézus, Szűz Mária

Exemplum szövege
Mert az bizony dolog, hogy senki nincsen oly igaz, oly szent, oly jó életű, hogy ki meg nem retten, mikoron az mennyei hatalmas Bíró elébe juta, kiről ilyen példát is olvasunk. Vala Anglia országban, Szent Domonkos atyánk szerzetiben egy ifjú ájtatos fráter. Mikoron halálára jutott volna, hozzágyűlének jó szokás szerint az jámbor atyafiak, hogy vigasztalnák és imádnának érette. Azonközben hogy az óra eljutott volna, az halandó fráter elfakada nevetve. Mikoron megkérdették volna okát, felele: Mert íme, bejöve Szent Edmundus királyunk és mártír, az szent angyalok is bejövének. Annak utána

nagyobban kezde annál is nevetni: És íme, bejöve az mi Szent Asszonyunk, Mária is, azért tiszteljétek őtet! Ottan térdre esvén az fráterek, Salve reginát mondának. Mondá az beteg fráter: Hála légyen tinektek, mert nagy örömest fogadá tőletek ez nemes üdvözletet. Annakutána elváltozék színe az beteg fráternek, kezde verítékezni, kezde rettegni, és mondá: Íme, eljöve az Krisztus Bíró engemet megítélni. Kezde szegény előtte félni, rettegni, kezde verítékezni. Az fráterek pedig untalan törölvén nem győzik vala verítékét szárasztani. És vetekedik vala az Bíró előtt, néha mondván: Úgy vagyon; néha pedig: Nem, nem úgy vagyon. És néha könyörög vala mondván: Asszonyom, Mária, ne hagyj el, ne távozzál el éntőlem. Monda esmég: Ó, jó Jézus uram, hagyj egy keveset! Mikoron felocsúdott volna és megkérdették volna az fráterek, mi dolga volt volna, felele olymint vidámsággal: Ó, szerelmes atyámfiai! Bizonyával nagy irgalmas az Úristen, mert nem akará, hogy elvesznék. És annakutána hálát adván asszonyunk, Máriának, hogy megsegéllette volna, és nagy boldogul kimúlék, és Mennyeknek országára mene.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0131.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kántor-szerda

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén; exemplumbokor elején. Az Úristen szigorúbban ítéli-e és keményebben kárhoztatja-e a gonosz kereszténeket, mint a pogányokat? Erre az egyik válasz egy idézet Szent Ágostontól, melynek végén következik az exemplumbokor.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, azért mily igen szükség, szerelmes atyámfiai, az szent evangéliumnak bizonysága szerént hű barátokat és segedelmes szószólókat keresnünk az Úristennek szenti közül, avagy az édes istenszülő Szűz Mária asszonyunknak szolgálni, míg élünk, kik ha miben megfogyatkozunk, támogassanak, veszedelmünkben oltalmazzanak, félelmünkben biztassanak, és minden ügyünkben igazgassanak. Mert az bizony dolog, hogy senki nincsen oly igaz, oly szent, oly jó életű, hogy ki meg nem retten, mikoron az mennyei hatalmas Bíró elében jutan, kiről ilyen példát is olvasunk."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 8.P.

Exemplumkatalógusok
Holik 61, Holik 97, Katona 157

Magyar nyelvű párhuzam

0130b
Székelyudvarhelyi kódex 284

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második része: a halált tizenkét keserűség állja körül. Ötödik keserűség: ellenségek sokasága környékezi meg a haldokló embert, és ördögök járulnak a lélekhez.

Igazolni kívánt tétel
„Deviszont ennekellene az jó és ájtatos embereknek halálára a szentek és a szent angyalok és az édes Szűz Mária jőnek. És Krisztus urunk minden embernek halálára eljő, mind jónak, mind gonosznak azonképpen, miképpen a szent keresztfán a három vasszeg között tekergett az jóknak vigaszságukra és üdvösségükre, és a gonoszoknak szidalmukra és örök kárhozatukra."

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, sermo 115.

0131
Egy ájtatos apáca Szűz Mária közbenjárásának köszönhetően megtanulja, hogy az üdvösséghez nemcsak istenszeretet, hanem istenfélelem is szükséges.

Érdy-kódex 023b–024a

Szereplők
ájtatos apáca, apáca, Szűz Mária

Exemplum szövege
Még ezenről más példát találunk. Vala egy ájtatos apácaleány, kinek oly nagy malasztja vala isteni édességre, hogy mindenkoron nagy ájtatos sírással és örömmel teszen vala minden szolgálatot az Úristennek és asszonyunk, Szűz Máriának. Történék, hogy halálára juta, és mikoron szokása szerint nagy édes szeretettel és ájtatos lélekkel ajánlaná magát Úristennek és asszonyunk, Máriának, azonközben jelenék meg neki az hatalmas Istennek ítéleti, és megismeré magát: ki annakelőtte nem tudja vala, micsoda legyen az isteni félelem, kezde rettegni, kezde félni, mint ki soha semmi jót nem tett volna.

Azonközben neki jelenék az Szűz Mária, és mondá: Mit félsz, mit rettegsz, édes leányom? Felelé: Ó, szentséges Asszonyom, ne hagyj el! Nám, mindenkoron nagy édességes szolgáltalak, mire hagysz elvesznem? Mondá őneki: Mi oka, miért el kellene veszned? Felelé: Mert nem tudtam, hogy az te szent fiad ilyen hatalmas, ilyen félelmes legyen. Mondá őneki az Szűz Mária: Tudjad azt, édes leányom, hogy mily igen szükség üdvösségre az isteni szeretet, olyan szükség az isteni félelem is! Egyik másik nélkül nem lehet. Ha Istennek félelmében éltél volna, hát immáron teljes érdemét vennéd. De jól látod, hogy valamit tettél, mind semminek láttatik az isteni félelem nélkül. Menj el azért, jobbítsad meg te életedet, hogy az örök életet érdemeljed! Azt hallván nagy hálát ada rajta asszonyunk, Máriának, és annakutána nem tehet vala semmit oly ájtatossággal, hogy másfelől meg nem retten vala szíve az hatalmas Istennek igazságos ítéletin. És azonképpen nagy sok jószágot gyűjte, boldogul múlék kive, és teljes érdemmel méne Úristennek szent országába, kit minekünk is adjon Atya, Fiú, Szentlélek. Amen.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: 0130a.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kántor-szerda

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén; exemplumbokor második példája. Az Úristen szigorúbban ítéli-e és keményebben kárhoztatja-e a gonosz kereszténeket, mint a pogányokat? Erre az egyik válasz egy idézet Szent Ágostontól, melynek végén következik az exemplumbokor.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, azért mily igen szükség, szerelmes atyámfiai, az szent evangéliumnak bizonysága szerint hű barátokat és segedelmes szószólókat keresnünk az Úristennek szenti közül, avagy az édes istenszülő Szűz Mária asszonyunknak szolgálni, míg élünk, kik ha miben megfogyatkozunk, támogassanak, veszedelmünkben oltalmazzanak, félelmünkben biztassanak, és minden ügyünkben igazgassanak. Mert az bizony dolog, hogy senki nincsen oly igaz, oly szent, oly jó életű, hogy ki meg nem retten, mikoron az mennyei hatalmas Bíró elében jutan, kiről ilyen példát is olvasunk."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Holik 140

0132a
Egy asszonynak eszébe jut Krisztus gyermek volta, könyörög, és bocsánatot nyernek bűnei.

Érdy-kódex 049b–050a

Szereplők
asszony, szózat

Exemplum szövege
Kiről ilyen példát találunk. Vala egy boldogtalan asszonyállat, ki ő idejét gonoszságban foglalta vala el. Mikoron magába tért volna, látá hát, kétségnek kapuján vagyon, mert Istennek igaz ítéletit gondolván, méltónak ítéli vala magát pokolnak kínjára. Ha mikoron téríti vala gondolatját az mennyei Paradicsomnak dicsőségére, oda méltatlannak tudja vala ő sok bűneinek miatta, ha pedig Krisztus Jézusnak szent kínját, halálát, látja vala nagy hálátlanságát. Mikoron immáran közel volna, hogy kétségnek habjában elmerülne, eszébe juta Krisztusnak kisded gyermeksége, mert az apró gyermekek hamar megengednek. Ottan leesvén, kéré Úr Jézust ő gyermekségéért irgalmazni, és azonnal érdemle Mennyből szózatot hallani, mondván: Bízzál, mert megbocsáttatnak az te bűneid. Íme, szerelmes atyámfiai, mind lelki tanulságból, mind példából megismertetik, miért hasznos és üdvösséges volt Urunk Jézusnak kisded gyermeki személyben ez világra jőni, kiért hálaadásokkal tartozunk ő szent irgalmának.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Karácsony hajnal

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. Mi az oka, hogy Isten megalázta magát halandó testtel és gyermeki személlyel, vagyis miért született az Isten halandó testbe, gyermeknek? Erre az egyik válasz a „hamarságos engesztelés".

Igazolni kívánt tétel
„Harmad oka, miért ilyen kisded gyermeknek személyében jöve, mondatik: hamarságos engesztelés. Mert íme, látjuk, hogy az apró gyermekek, ha megveretnek avagy megsértetnek, kisded ajándékkal megengeszteltettetnek. Azonképpen Urunk Jézus Krisztus is, mert akármily nagy bűnös légyen is, csak hozzá térjen, elhagyván gonoszságát, hamar megenged. Szent Izaiás próféta mondása szerént: Térj hozzám, és én hozzám fogadlak téged – Isten szól az bűnös embernek. Kiről ilyen példát találunk."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars hiemalis)*, sermo 18.G.

Forrásának hivatkozása
„in legenda hodiernae diei", vagyis: Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 6.

Magyar nyelvű párhuzam

0132b
Debreceni kódex 57–58

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Karácsony

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig

Az exemplum logikai előzménye
Harmadik tanulság: Jézus születésének haszna számunkra. Második haszon: bocsánatnak reménysége.

Igazolni kívánt tétel
„Második haszon: a bocsánatnak reménysége, hogy a Jóisten immár a mi bűneinket Urunk Jézusnak gyermekségéért csak könnyen megbocsájtja, ki megmutattaték imilyen példából."

Exemplum forrása
Petrus De Natalibus, *Catalogus sanctorum et gestorum eorum*, liber 2, capitulum 1.

0133
Egy gazdag ember halála órájában meglátja a pokol nyitott kapuját.

Érdy-kódex 070a–070b

Szereplők
gazdag ember, körülállók

Exemplum szövege
Példát vét róla Szent Beda doktor. Vala Angliában egy gazdag ember. Mikoron halálára jutott volna, látá hát, az pokol ajtaja nyitván vagyon, és nagyon megrettene rajta.

Mikoron bíztatnák őtet, hogy Úristennek irgalmasságában bíznék, és Istenben vetné reménységét, mondá, amint lehete: Ó, későn keltem, elmúlt az idő. És azonképpen örökké elkárhozék. Íme, azért szerelmes atyámfiai, miképpen veszedelmes, ki az szent penitenciának, irgalmasságnak és szent malasztnak idejét elveszti! De kérjük Úristent, hogy az ő szent nevéért, szent szülejének szerelméért ne vigyen minket az gonosz kétségnek, restségnek, tunyaságnak kötelébe esnünk, de tartson meg az ő szent malasztjában mind életünkben, mind halálunknak idején!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Vízkereszt ünnepe között való vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. Hol kell Jézust keresni? Erre az egyik válasz: a templomban. Szűz Mária is három napig kereste őt. Az első nap a penitenciatartásnak az ideje, a második nap az isteni irgalmasságnak az ideje, a harmadik nap pedig az isteni malasztnak az ideje. Amíg ezek meglelhetők a világon, addig kell keresni.

Igazolni kívánt tétel
„De jaj, viszon ellen ki itt az fölül megmondott választott időket elveszti, elmúlatja, és halálára hagyja penitenciatartását, gyónását és jótételét, testamentum szerint meghagyván, hogy sokat adjanak lelkéért holta után, kinél nagyobb balgatagság nincsen ember fiai között. Példát vét róla Szent Beda doktor."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 21.O.

Forrásának hivatkozása
Szent Beda doktor

Exemplumkatalógusok
Tubach 2513, Katona 173

0134
Szent Antal remetét nagyon háborgatják a tisztulatlan lelkek.

Érdy-kódex 072a–072b
Exemplumutalás

Szereplők
Szent Antal, tisztulatlan lelkek

Exemplum szövege
Az pokolbeli ördögnek nincsen hatalma az keresztény emberen, hanem ha önnönmaga enged neki. Annak jegyére ottan kimene az pusztába penitenciatartani és ördög ellen viaskodni, mint meghalljuk továbbá, példa róla úgy olvastatik Szent Antal remete életében, kit felette háborgatnak vala az tisztulatlan lelkek: Ha, mondván, hatalmatok vagyon énrajtam, íme, itt előttetek vagyok! Nyeljetek be, szaggassatok meg, avagy öljetek meg! Ha pedig semmit nem tehettek, mit dühösködtök hiába? Azért csak ki nekik ne engedjen gonoszságnak miatta, semmit nem árthatnak keresztény embernek.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Vízkereszt oktávája

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
A második tanulság („minemű használatja vagyon az Krisztus Jézustól vett keresztségnek") ötödik distinctiójának példája.

Igazolni kívánt tétel
„Ötöd: pokolbeli ördög hatalmának megenyhítése. Kiről úgy mond Szent Gergely doktor: Az pokolbeli ördögnek nincsen hatalma az keresztény emberen, hanem ha önnönmaga enged neki."

Források és párhuzamok

Forrásának hivatkozása
Szent Antal remete élete

Exemplumkatalógusok
Tubach 2573, Tubach 278

0135
Egy elkárhozott rágalmazónak halála után hosszú nyelve lett.

Érdy-kódex 077b

Szereplők
rágalmazó, kárhozott lélek, szomszéd, szerecsen gyerekek, ördögök

Exemplum szövege
Mind az rágalmazó, mind az örömest hallgató ördögöt hordoznak: egyik nyelvében, másik füleiben, kiről ilyen példát olvasunk. Vala egy ember, ki felette szóviselő vala éltében. Halálának utána jelenék meg egy szomszédjának, hát nagy hosszú nyelve vagyon, hogyha mind az földet érné alá, és nagy tüzes, lángos, és nagy sok szerecsen gyermekek csüngnek rajta, és untalan eszi, rágja önnönmaga nyelvét. Mikoron az szomszédja megismerte volna, megkérdé, mint volna dolga. És megmonda neki, hogy az átkozott rágalmasságért örökké elkárhozott volna, és azért volna olyan nagy szörnyű kínja. Ó, azért szerelmes atyámfiai! Mindentek oltalmazza magát gonosz ítélettől és rágalmasságtól!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Második menyegzős vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Tanulság a kafarnaumi százados beszédéből, hogy mint kell az evilági szolgáknak és szolgálóknak szolgálni az ő urukat. Erre van hat regulánk, a példa a harmadikhoz kapcsolódik: „tiszteletes becsülettel legyenek az szolgák ő urukhoz."

Igazolni kívánt tétel
„Kiről úgy mond Szent Bernáld doktor: Mind az rágalmazó, mind az örömest hallgató ördögöt hordoznak, egyik nyelvében, másik füleiben, kiről ilyen példát olvasunk."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 29.M.

0136
A kegyetlen fejedelmet úgy kínozzák a pokolban, ahogyan ő kínoztatta jobbágyait.

Érdy-kódex 079a

Szereplők
jámbor, szerzetes, Szent Benedek, apát, ördögök, fejedelem

Exemplum szövege
Ó, mint vagyon ez ilyeneknek dolguk mind ez világon, mind az másikon, kikről ilyen példát olvasunk. Vala egy jámbor szerzetes fráter, ki mikoron halálára jutott volna, neki jelenék Szent Benedek apát úr, és megjelengeté őneki mind az boldogoknak lakodalmukat, mind az kárhoztaknak kínjukat. Kik között látának egy szegény kárhozottat, kit hát az ördögök nyúzzák, és annakutána sóval vakarják ő testét, és azután tüzes rostélyon sütnék. Kit mikoron megkérdettek volna, mi oka volna az nagy kínnak, feleletet tén, mondván, hogy volna egy nagy kegyetlen fejedelem, és ő szolgáit, jobbágyit ő is azonképpen nyúzta, fosztotta volna, azért szenvedne olyan kínt Istennek igaz ítéleti szerént. Ó, azért szerelmes atyámfiai! Ki mind meglássa, gondolja, hogy olyan veszedelemre ne jusson ügye! Engedjen malasztot reá urunk, Jézus Krisztus, Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Második menyegzős vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén. Második tanulság: mivel tartoznak az urak az alattuk való szolgáknak? Elvileg erre hat regulát hallunk, de még van egy hetedik is: bér szerint megelégítés.

Igazolni kívánt tétel
„De jaj, sokan vannak mostani időben, kik nemcsak igaz szolgálatját meg nem tartja, de annakfelette gonoszul űzi kive udvarából, sokak vannak, kik jobbágyit és szegényeket nagy ostor adóval, gyakorta való törvénytelen fizetéssel gyötri, kínozza. Ó, mint vagyon ez ilyeneknek dolguk mind ez világon, mind az másikon, kikről ilyen példát olvasunk."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 29.R.

A latin forrásban hivatkozott forrás
Helinandus et etiam Vincentius in *Speculo historiali* liber III, capitulum VI.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4539a, Katona 186

0137
Egy szerzetes Krisztus halálán elmélkedve megszabadul kísértéseitől.

Érdy-kódex 082b

Szereplők
Jézus, szerzetes

Exemplum szövege
Példa róla. Kiről ilyen példát olvasunk az szent atyák életében. Vala egy jámbor szerzetes, ki oly igen megszomorodott vala ördögi kísértetnek miatta, hogy sem dolgot, sem imádságot, sem írás-olvasást, sem egyéb dolgot nem tehet vala. És mikoron nagyon búskodnék, neki jelenék urunk, Jézus Krisztus. Mondá: Mit szomorkodol? Kelj fel, sirassad meg az én kínomat, halálomat, és ottan megszabadulsz! Mikoron azt tette volna, ottan minden gonosz kísérteti eltávozának azonnal. Hálát ada rajta Úristennek, és halálig azon regulában marada meg, és semmi kísérteti nem lén továbbá. Ez mai szent evangélium is azonra tanít, mikoron az szent tanítványok Krisztus Jézusnak könyörgöttenek volna, azonnal megszabadulának az tengernek veszedelméből.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Harmadik menyegzős vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. A prédikáció második tanulsága arról szól, hogy miképpen kell az embernek oltalmaznia magát a kísértésben való veszedelmektől, avagy a kísértés idején a bűnnek veszedelmét eltávoztatnia. Erre hét regulát hoz, a hetedik a következő:

amikor az embernek gonosz kísértése támad, akkor magában bízva vele ne disputáljon, ne vetekedjen.

Igazolni kívánt tétel
„Az pokolbeli gonosz szerencsének ezer mestersége vagyon, nincsen ez világon oly bölcs, oly eszes, kit meg nem csal, el nem ejt, ha Úristen meg nem segéli. De ha ki meg akarja győzni az csalárd gonosz palázt, semmivel inkább ellene nem állhat, mint hogy ne gondoljon vele, ne vegye be szívébe, elméjébe, és azonképpen megutálván ő is hamarabb megszűnik (secundum Cancellarius Parisiensis). […] Ez mai szent evangélium is azonra tanít, mikoron az szent tanítványok Krisztus Jézusnak könyörgöttenek volna, azonnal megszabadulának az tengernek veszedelméből."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyák élete

A latin forrásban hivatkozott forrás
Petrus de Palude, *Sermones Thesauri novi de tempore*

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 32.R.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4431, Katona 191

0138
Egy ember csak halála után kérte Isten irgalmasságát.

Érdy-kódex 085b–086a

Szereplők
világi ember, ördögök, gonosz lelkek, Isten

Exemplum szövege
Soha az gonosz kísértés halálig el nem hagy, kiről ilyen példát olvasunk. Vala egy ez világi ember, ki jóllehet Úristennek irgalmasságában nagyon bízik vala, gonosztételtől pedig meg nem szűnik vala. Mikoron halálára jutott volna, érette jövének az pokolbeli hóhérok, hogy kivennék lelkét. Az nyavalyás ember megbátorítá magát, és mondá: Mit kerestek itt? Mondának: Hogy pokolra vigyünk, mert miénk vagy! Azt hallván, megháborodék rajta, és kezdé fejét té-tova forgatni, hogy színüket ne látná. De íme, az szörnyű, förtelmes lelkek mindenfelé szemei előtt forognak vala. Látá azért, hogy nem mehetik meg tőlük, mondá nagy felszóval: Az nagy Isten elébe vettem dolgomat! És mikoron Istennek erős ítéletire keltenek volna, mondá az szegény lélek: Hatalmas Isten! Nagy az te irgalmasságod. Szabadíts meg engemet! Viszonellen az

förtelmes lelkek is mondának: Igaz Isten! Te nagy igazságos ítéleted szerént ítéld minekünk ez lelket, mert minket szolgált és minekünk engedett ő életében, és nem teneked! Mondá az Igaz Bíró, Úristen: Azt jól látom. De mire, te gonosz lélek, nem kérted és nem kerested az én irgalmasságomat te életedben, míg éltél, hanem csak mostan, mikoron az irgalmasságnak sem helye, sem ideje nincsen, azért amely gonoszul éltél és kimúltál, úgyan vegyed hasznát! És ottan elragadák az gonosz hóhérok és pokolra vivék. Azért, szerelmes atyámfiai, itt igazítsa meg minden ember magát penitenciának miatta, ne halálának utána, mert Szent Pál apostol mondásának miatta, és ez felül megmondott példa szerént rettenetes Istennek markába esni!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Negyedik menyegzős vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. Hétféle mező van, a hetedik Szűz Mária szeplőtelen méhe. Ezt az egy mezőt leszámítva az összes többit megfertőzi a Sátán: minden ember bűn alatt vagyon, ezért szükségük van Isten malasztjára.

Igazolni kívánt tétel
„Senki azért, szerelmes atyámfiai, magát el ne hagyja hamis bizodalomba esvén, de halálig tartson penitenciát, és végig maradjon meg az jó művelkedetben. Mert úgy mond Szent Ágoston doktor: soha az gonosz kísértés halálig el nem hagy, kiről ilyen példát olvasunk."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 35.L.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1411, Tubach 4534, Katona 198

0139
Egy ferences novícius álmot lát, mikor el akarja hagyni a rendet.

Érdy-kódex 090b–091a

Szereplők
ferences, novícius, ifjú, Szűz Mária, Jézus, gyermek Jézus

Exemplum szövege
Példa. Kire ilyen bizony példát olvasunk. Vala Szent Ferenc atyánk szerzetiben egy ifjú novícius fráter, ki mikoron az szent szerzetnek terhét látta volna, reá tökéllé magát, hogy elhagyná és kimenne az szerzetből. Mikoron bement volna az szent egyházba, esék le imádságra az szent szakrárium előtt, holott szokták az oltáriszentséget tartani, hogy meghálálná Úristennek és asszonyunk, Szűz Máriának minden jótéteményükről, és búcsút vevén el-kimenne. Azonközben lehajtá fejét és elszunnyada. És íme, látá az Szűz Máriát, hogy az szelencét nyitta volna, kiben az szentség tartatik vala, és urunk Jézus, szép gyermek képében kijővén, megállapék az oltáron. Mondá ottan az Irgalmasságnak Szülője őneki: Én édes fiam! Kérlek, irgalmazz ez te szegény szolgáddal! Felele az áldott Krisztus: Kegyelmes Szülém! Mit tegyek ővele, ha nem akar énvelem megmaradni? Én édes fiam! Adj malasztot őneki megmaradásra! És ottan Krisztus Jézus, felemelvén édes kezeit, megáldá az frátert, mondván: Én megtartom és megoltalmazom az te nagy érdemes voltodért, én szerelmes szülém! És ez mondások után esmég az szelencébe méne, elenyészvén. Az fráter pedig magában térvén nagy hálákat ada rajta urunk Jézusnak és az Szűz Máriának, hogy megvigasztaltatott volna, és továbbá semmi kísérteti nem lén. Ez látást sem mondá senkinek, hanem csak halálának idején, kiből dicsértessék Úristen!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kilencben hagyó vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. Második tanulság: Isten négy okból teremtette eleshetővé (esendővé) az emberi természetet. Negyedik ok: isteni hatalmasságnak kijelentése.

Igazolni kívánt tétel
„És hogy az önnön gonosz hajlása miatt elveszhet, de Úristennek irgalmassága nélkül az örök dicsőségnek boldogságára fel nem mehet. De koronként minden dolgainkban az mi édes urunk Jézusnak és ő szerelmes szent szülejének, asszonyunk, Máriának kell könyörögnünk."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 38.Q.

A latin forrásban hivatkozott forrás
Meffreth, *Sermones de tempore et de sanctis, sive Hortulus reginae (Pars hyemalis)*, sermo 1.U.

Exemplumkatalógusok
Holik 184

0140
Egy jámbor atya a két szennyes fazék példájával oktatja a tompa elméjű frátert.

Érdy-kódex 094a–094b

Szereplők
ifjú fráter, vén fráter, szerzetesek

Exemplum szövege
Kiről ilyen példát olvasunk az régi szent atyáknak életükben. Vala egy szegény ifjú fráter, ki soha egy igét sem foghat vala az szent írásban. Méne azon való bánatjában egy vén jámbor atyához, és megmondá őneki. Mondá az vén atya: Hozz két szennyes fazekat ide! Mikoron megtette volna, mondá esmég: Önts vizet imez egyikbe, öntsd meg kive belőle! Mikoron azonképpen tett volna, mondá esmég az vén atya: Esmég azonképpen tégy! Mikoron gyakorta az ifjú fráter megmosta volna az egyik fazekat, mondá végre: Hozd ide immáron őket! És megkérdé: Melyik volna tisztább? Felelé az ifjú fráter, hogy az, kibe vizet töltött volna és megöntötte volna belőle. Kiadá azért az regulát, mondván: Úgyan vagyon embernek is dolga! Csak gyakorta hallgassa Istennek szent igéjét, bátor meg ne tarthassa, még tisztább, hogynem az, ki nem hallgatja.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Hétben hagyó vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. A prédikáció első tanulsága: Isten igéjének számos méltósága, tiszteletes volta van. A kilencedik tiszteletes volta: üdvösséges választásnak jegye. Alig van jelesebb oka és jegye az örök üdvösségre választásnak, mint az Isten igéjének örömest való hallgatása.

Igazolni kívánt tétel
„Ha azért ilyen igen szükséges Istennek szent ige hallgatása, mire nem kell annyival nagyobb szeretettel hallgatni keresztény embernek, ha még oly tompa elméjű volna is, hogy csak egy igét se foghatna meg benne, kiről ilyen példát olvasunk az régi szent atyáknak életükben."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Régi szent atyáknak életük

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 42. S.

A latin forrásban hivatkozott forrás
Patrologia Latina 73, 0798C (Liber III, 178.)
Patrologia Latina 73, 0929A (Liber V, libellus X, 92.)

Exemplumkatalógusok
Tubach 5377, Katona 210

0141
Egy csúf játékost a prédikáció alatt megszáll az ördög.

Érdy-kódex 095a–095b

Szereplők
jámbor, püspök, csúf játékos, játékos, hívek, többiek, ördög

Exemplum szövege
Kiről ilyen példát olvasunk. Mikoron egy jámbor püspök prédikállana, egy ez világi csúf játékos kezdé magát hányni az prédikáción az jámbor prédikátornak bosszúságára, kinek miatta egyebekkel is megutáltatja vala Istennek igéjét. Ottan ördög méne bele, és addig szaggatá magát és rágá nyelvét, hogy ugyan előttük szörnyű halállal múlék kive.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0142.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Hétben hagyó vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. A prédikáció második tanulsága: mivel bünteti az Isten azokat mind ezen a világon, mind a túlvilágon, akik nem akarják hallgatni Isten igéjét? A harmadik mód: ördögi hatalommal.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor: megveri és bünteti Úristen az szent igének megutálóját ördögi hatalommal, kiről ennek előtte is emlékezet lén, miképpen megfeddé érette őket Urunk Jézus (Ioh. VIII.), kiről ilyen példát olvasunk."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Régi szent atyáknak életük

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 43.BB.

A latin forrásban hivatkozott forrás
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 41.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3298, Tubach 190, Katona 212

0142
Egy káromló asszonyt elragad az ördög Szent Ferenc prédikációja közben.

Érdy-kódex 095b

Szereplők
Szent Ferenc, asszony, ördög, hívek

Exemplum szövege
Szent Ferenc atyánk életében meg úgy olvassuk, mikoron prédikállana, egy csácsogó asszonyállat ott kezdé káromlani Istennek szent [igéjét?]. És mikoron intésnek utána

meg nem szünnék, mondá az Szent: Ördög, vedd fel, vedd fel, ami tied, és menj el vele! Íme, csodálatos dolog: azonnal felragadá az asszonyállatot, és mindaddig vivé az égen, míg hallhaták sívását, rívását. Kiből megismertetik, mert nagy ellene vagyon Úristennek, ki az Istennek igéjét megutálja és nem akarja hallani.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0141.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Hétben hagyó vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második (utolsó) tagja. A prédikáció második tanulsága: mivel bünteti az Isten azokat mind ezen a világon, mind a túlvilágon, akik nem akarják hallgatni Isten igéjét? A harmadik mód: ördögi hatalommal.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor: megveri és bünteti Úristen az szent igének megutálóját ördögi hatalommal, kiről ennek előtte is emlékezet lén, miképpen megfeddé érette őket Urunk Jézus (Ioh. VIII.), kiről ilyen példát olvasunk."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Ferenc atyánk életében

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 43.BB.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2187; Tubach 4233; Katona 213

0143
Egy ember mindig kivonul a templomból prédikációkor, ezért a kereszten függő Jézus bedugja a fülét, mikor a temetésén imát mondanak érte.

Érdy-kódex 095b

Szereplők
ember, elkárhozott, pap, hívek, jámbor, kereszt, feszület, Jézus

Exemplum szövege
Kit ilyen példával megbizonyíthatunk. Vala néminemű ember, ki soha nem állhatja vala meg, mint prédikállani kezdtek, de ottan kimenvén idestova kerengette az szent egyházat. Mikoron kimúlt volna, vivék az szent egyházhoz, és kezdének érette zsolozsmát olvasni. Íme, csoda dolog: az áldott Krisztus Jézusnak feszületi kivoná kezeit az vasszegek közül, és bedugaszolá ő füleit. Azt látván megrettenének rajta. Mondá ottan az pap jámbor: Tudjátok, atyámfiai, hogy ennek az jegye: mert miképpen ez ember soha nem akará hallgatni Istennek beszédét, de ottan kimégyen vala róla, íme, Isten is nem akarja hallani érette való imádságot. Azért tudjátok, hogy ez ember elkárhozott. Azt hallván kivivék az parlagba temetni még testét is.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Hétben hagyó vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második tanulsága: mivel bünteti az Isten azokat mind ezen a világon, mind a túlvilágon, akik nem akarják hallgatni Isten igéjét? A negyedik mód: az olyanok imádságát az Isten nem hallgatja meg. Distinctio végén.

Igazolni kívánt tétel
„Valaki ő fülét elhajtja, hogy Istennek törvényét, parancsolatját ne hallja, annak imádsága átkozott lészen."

Források és párhuzamok

A latin forrásban hivatkozott forrás
Jacobus de Vitriaco

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 43. BB.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1844a

0144
Sok példa olvasható arról, hogy megcsalja az ördög azokat, akik nem áldják meg az ételt vagy az italt.

Érdy-kódex 093b
Exemplumutalás

Szereplők
ember, ördög

Exemplum szövege
Kiről sok példákat és bizony dolgokat olvasunk, hogy mikoron meg nem jegyeznek valami ételt, italt, avagy Úr Jézusnak és az Szűz Máriának nevét nem említik, gyakorta megcsalatnak ördögtől.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Hétben hagyó vasárnap

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra.

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció első tanulsága: Isten igéjének számos méltósága, tiszteletes volta van. A hatodik tiszteletes volta: lelki tisztaság. Az Isten igéje megtisztítja az ember szívét, és megoltalmazza a kárhozattól és az ördög fogságától. (Distinctio végén.)

Igazolni kívánt tétel
„Immáron ti tiszták vagytok az én beszédemért, kit szólék tinektek. Kiről sok példákat és bizony dolgokat olvasunk."

Források és párhuzamok

A latin forrásban hivatkozott forrás
Sanctus Vincentius in sermone

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars hiemalis)*, sermo 41.G.

Exemplumkatalógusok
Tubach 755, Tubach 4261

0145
A szentelésnek köszönhetően a pokolbeli szellemek kifutnak egy templomból, amely korábban a pogányoké volt.

Érdy-kódex 143a

Szereplők
hívek, hű keresztények, jámbor püspök, Isten, disznók, pokolbeli szellet, ördög

Exemplum szövege
Erről úgy boldogságos Szent Gergely doktor, hogy egy időben adának egy egyházat az hű keresztényeknek, kit annakelőtte pogányok és eretnekek bírnak vala. Mikoron azért egy jámbor keresztény püspök megszentelné, az hű keresztények, kik odagyűltenek vala, érzének lábuk között, mintha sok disznók kifutottanak volna az egyházból, és nagyon kezdék csodálni. Annakutána megjelenté Úristen, hogy az fertelmes pokolbeli szelletek futottanak volna ki onnan, kik ott lakoztanak, kik nem tűrhetvén az szentelést, onnan elmentenek, mert azután volt Istennek és az szenteknek lakodalma.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Templomszentelés ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második tanulsága: miért szentelik meg a templomot? A három ok közül a második (a számozás szerint viszont a harmadik) ok: a szent hely felől.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor szenteltetik meg anyaszentegyház önnönmagának méltóságáért és pokolbeli ördögnek hatalmának eltöréséért, hogy ott ne uralkodhassék emberi nemnek ellensége."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Boldogságos Szent Gergely doktor

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 103.E.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1060

0146
Egy családos ember gyakran jár imádkozni egy kápolnába. Egy angyal megszámolja lábai nyomát, és annak érdemét rózsák képében az Isten elé viszi.

Érdy-kódex 143b

Szereplők
családos ember, földműves, angyal, szép ifjú

Exemplum szövege
Példa. Vala egy időben egy családos ember, kinek vala egy kápolnája távol az ő házától az mezőben, hova naponként szokott vala menni zarándokságnak okáért, és imádságot teszen vala, minekelőtte kézi munkára menne. Némikoron esék restség és tunyaság belé, és nem kezde odamenni naponként, hanem csak egy napon egy hétben. Mikoron azért egy napi napon szokása szerént odamenne imádkozni, íme, hátratekintvén láta egy szép ifjat, ki Úristennek szent angyala vala, ki minden lépése után szép rózsákat szed vala egy szép kosárba. Hogy azt látta volna az jámbor ember, elámélkodék rajta, és mondá őneki az szent angyal az ifjúnak képében: Ím, lábad nyomát számlálom, és annak érdemét, miként szép rózsákat, Úristennek eleibe viszem. Azt hallván megörüle rajta, hogy olyan érdemes volna az ő járása, és mint először szokta vala, mindennapon meg oda kezde nagyobb ájtatossággal járni, és imádkozik, kit mind haláláig gyakorla. És ő halálának idein teljes érdemet veve az édes Úristentől, kit minekünk is engedjen Atya, Fiú és Szentlélek, örökkön-örökké! Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Templomszentelés

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén.

Igazolni kívánt tétel
„Íme azért, szerelmes atyámfiai, emlékezzetek meg róla, miért szerzette a mindenható Úristen anyaszentegyházat, miért kell gyűlni az anyaszentegyházba, miért kell imádkozni, mit kell kérni és mit kell tenni, és miként kell az édes irgalmas Úristennek szolgálni: minemű félelemmel, minemű igyekezettel és minemű szent szeretettel. És nem ez világi dologra, de csak Úristennek dicséretire vagyon szentelvén az szent hely."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 103.H.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2143

0147
Egy ispán ellensége Szent Borbála közbenjárásának köszönhetően nem hal éhen a tömlöcben.

Érdy-kódex 154a

Szereplők
ispán, fogoly, ellenség, őr, szolgák, Szent Borbála

Exemplum szövege
Erről ilyen példát olvasunk. Vala egy ispán Saxoniában, kinek egy ellensége vala. Fogá meg és veté nagy mélységes tömlöcbe, és parancsolá, hogy se ennie, se innia ne adnának. Egynéhány nap után az tömlöctartótól egy falat kenyeret kére Szent Borbála nevében, hogy éhen ne halna meg, de az semmiképpen nem ada őneki. Egy kevés idő elmúlván alíták, hogy megholt volna. Vonák ki az tömlöcből és veték le az testet a toronyból, hogy bűzében meg ne halnának. Mint azért az földet ére, ottan lábára kele. Azon elámélkodván az szolgák, megkérdék őtet, mi dolog volna. És felele őnekik, hogy Szent Borbála asszony éltette és oltalmazta volna meg azideiglen minden sérelem nélkül: És addiglan meg nem halhatok, míg gyónást és szentséget nem veszek. Megkérdék, miért azt érdemlette volna, és mondá, hogy minden esztendőben az ő szent napját ájtatos böjttel és imádsággal illette volna, annakokáért nyerte volna azt őneki az Úristentől. És annakutána, mikoron mindeneket beteljesített volna, könnyen kimúlék ez

világból, és mennyeknek országára mene, kit minekünk is engedjen Atya, Fiú, Szentlélek. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Borbála ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A legenda és a teljes beszéd végén. Halála előtt Szent Borbála azért imádkozik, hogy ha valaki megemlékezik Jézus nevéről és Szent Borbála haláláról, akkor annak bocsássák meg minden bűnét. Az égi szózat szerint meghallgatták imáját.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars hiemalis)*, sermo 5.O.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2768, Tubach 3969

0148
Szent Brigitta és Szent Erzsébet a szeplőtelen fogantatásról kérdezi Szűz Máriát.

Érdy-kódex 164b
Exemplumutalás

Szereplők
Szent Brigitta, Szent Erzsébet, Szűz Mária

Exemplum szövege
Példával is megbizonyíthatjuk. Úgy olvassuk, hogy Szent Brigitta és Szent Erzsébet asszony megkérdették erről az Szűz Máriát, és úgy felelt őnekik: Jóllehet atyától és anyától vagyok, de maga eredetbűn nélkül fogantattam.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0124b; RMEx 0163; RMEx 0125b; RMEx 0126b.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén. A beszéd második tanulsága: tizenkét okkal bizonyítható, hogy Isten eredendő bűn nélkül teremtette Szűz Máriát (végül csak tízről beszél). Talán a tizenegyedik bizonyságnak számítható a beszéd végi exemplumbokor.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3.

0149
Egy nótárius keresztet vet magára, ezért elfutnak előle az ördögök. Jámborságáért Jézus képének tekintete mindenhová követte őt a templomban.

Érdy-kódex 293a–294a

Szereplők
ördöngös mester, mágus, jámbor, nótárius, írnok, diák, ördög, ördögök, szerecsen király, szolga, szolgák, Sátán, ifjú, tanítvány, Jézus képe, kereszt, sereg, úr, Üdvözítőnk képe

Exemplum szövege
Minemű nagy hatalma légyen pedig az szent keresztfának, imilyen példából ismerhetjük meg. Vala egy ördöngös mester. Hitete el egy jámbor nótárius deákot, hogy ha elmenne vele, sok kincset adna őneki. Az szegény neki engede. És mikoron elvitte volna egy néminemű puszta helyre, holott nagy sok ördögök valának, és íme, láta egy nagy szerecsen királyt egy nagy magas székben ülvén, és ő körüle sok szolgákat, csucsákat, kopjákat tartván. Mondá az fekete király, ki pokolbeli Sátán vala, az ördöngös mesternek: Kicsoda az gyermek, ki veled vagyon? Felelé: A mi szolgánk. Mondá az király: Ha akarsz engem imádnod és én szolgám lenni és az Krisztus Jézust megtagadni, én jobbomra ültetlek tégedet. Legottan az nótárius szent keresztnek jegyét veté őreája, és Krisztus Jézus szolgájának vallá lenni önnönmagát. Azonnal mind az sokságú sereg ördög felcsattana és elfuta onnan.

Annakutána nem sok idő elmúlván Konstantinápolyban ugyanazon nótárius mene be az ő urával Szent Zsófia asszonynak egyházába, és íme, csodálatos dolog: látá az ő ura, hát Üdvözítőnknek képe mind az nótáriusra nézne. Elámélkodék rajta az úr. Állatá azért az nótáriust másfelé: oda is ottan reá fordítá az ő szemeit. Állatá meg harmadfelé: de íme, oda is ottan reá kezde nézni. Felette elámélkodék rajta az úr, és mondá: Jó fiam, kérlek, ne tagadjad meg, minemű jót tettél te életedben és minemű érdemes volnál Istennek előtte, hogy mindenfelé ilyen igen reád nézne Üdvözítőnk képe. Felele ottan és mondá: Jó uram, semminemű jót nem tudom, hogy tettem volna egyebet, hanem hogy az pokolbeli Sátán előtt meg nem tagadtam volna őtet. Azonnal eszébe vevé az úr Üdvözítőnknek hozzá való kegyelmes voltát, az szent keresztnek nagy hatalmasságát, és míg élének, az Úr nagyobb tisztességgel tartá az ifjú nótáriust az ő jámborságáért.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Krisztus keresztfájának meglelése

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd/legenda végén. A beszéd Krisztus keresztjének történetét meséli el, melyhez a végén hozzácsatol egy exemplumot.

Igazolni kívánt tétel
„Minemű nagy hatalma légyen pedig az szent keresztfának, imilyen példából ismerhetjük meg."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 64.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1378

0150
Egy asszonyt elüldöz férje gyermekével együtt, majd Szűz Mária megmenti őket a vízbe fúlástól.

Érdy-kódex 386b–387a

Szereplők
vitéz, férj, feleség, asszony, gyermek, csecsemő, Szűz Mária

Exemplum szövege
Harmad tanulságunk rend szerént. Vala egy időben egy vitéz, és mikoron az ő asszony felesége magzatot szült volna, utálá meg őtet, alítván kétségből, hogy gonoszul lelte volna, és űzé ki udvarából mind fiastul. Az szegény asszonyállat kele fel nagy bánattal és mene az víz partjára, és ott mikoron siratná magát és könyörögne az Szűz Máriának, kinek szolgált vala ő éltében, hogy ne hagyná elveszni. Bánatjában lehajtá fejét és esék mind fiastul az vízbe. És mikoron fenékre ment volna, az édes Szűz Mária tartá meg őket hátul, és mikoron kikeresték volna onnan, halál nélkül kihozák az víz fenekéről, és megjelenté az ő urának az nagy csodát. Annakokáért, nagy örömben lévén, leesék lábai előtt és bocsánatot kére tőle, hogy bűntelen azt tette volna ővele. Az jámbor asszonyállat azonnal megbocsáta őneki, mindenben hálát adván Úristennek és az Szűz Máriának, és kéré az jámbor urát, hogy az naptól fogva lenne békessége őróla, mert az Szűz Máriának tisztességére mindhalálig tisztaságban akarna megmaradni, és megnyeré. Azért annakutána, míg éle annál is nagyobban szolgála az édes irgalmasságnak szent szülejének, és holta után az mennyei dicsőségbe viteték, kit minekünk is engedjen az mennyei kegyes királyné asszonynak tisztességéért Atya, Fiú, Szentlélek egy Isten. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Sarlós Boldogasszony

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén. Maga az exemplum a beszéd harmadik, azaz utolsó tanulsága. „Ezen útnak azért járásából három nemes tanulságunk lehetnek mi lelki ájtatosságunk mellé."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 2, pars 1, articulus 3c.

A latin forrásban hivatkozott forrás
Anselmus, *Libro miraculorum*, capitulum 37.

Exemplumkatalógusok
Holik 193, Tubach 5122, Tubach 5139

0151
Egy István nevű hamis bíró igazságtalanul vesz el egyházi birtokokat. Szűz Mária könyörög érte az Ítélőbíró előtt, ezért visszamehet földi testébe, és kijavíthatja hibáit.

Érdy-kódex 453a–453b

Szereplők
Szent Lőrinc, bíró, István, Szent Ágnes, Ítélőbíró, Isten, Szent Proiectus, Szűz Mária

Exemplum szövege
Ha pedig esedezni kellendik jelesen azokért, kik ő felséges Asszonyságának itt szolgáltanak, ha még kárhozatra vettetnének is isteni ítéletnek igazsága szerént, megmásoltatja az örök szentenciát, kiről ilyen példát olvasunk Szent Lőrinc mártírnak életében. Vala Rómaságban egy bíró, kinek István vala neve, ki nagy sok igazságot hamisan ítél vala adományért és ajándékért. Annakfelette Szent Lőrinc egyházának három házát és Szent Ágnes asszony egyházának egy kertjét foglalá el hamisan. Történék, hogy hala meg és viteték az Úristen elejibe, kinek karját Szent Lőrinc oly igen megkötözé, hogy nagy fájdalmat szenved vala miatta. Szent Ágnes asszony is háttal fordula reá és ingyen látni sem akará, miért bosszút tett vala őrajtuk ez világon éltében. Ottan kiadá az Igaz Bíró az szentenciát, mondván: Miérthogy a másét elragadta, az igaz ítéletet adományon elárulta, az árultató Júdás seregébe vitessék! Ó, miért nem vala az tanácsban az kegyes szép Szűz Mária, bűnösöknek reménysége! Azonnal nagy hamarsággal odajuta, és Szent Proiectus mártír, kit az hamis kegyetlen bíró ő éltében felette szeretett és tisztelt vala, leesének az mennyei hatalmas Bírónak előtte, hogy engedné őnekik az szegény lelket, nagy alázatossággal könyörgének. És azt végezék, hogy esmég az testbe adatnék, és harminc napiglan igaz penitenciát tartana, és az elvetteket megadná. Azt hallván az kegyes bűnösöknek szent szülője, nagy hálát ada rajta, és megélede, ki megholt vala. És az látás után megjobbítá életét, és idő betelvén boldogul múlék ki, kiből, szerelmes atyámfiai, megismertetik az édes Szűz Máriának nagy hatalmas volta, nagy malasztos volta, nagy kegyelmes irgalmas volta. Annakokáért bízván és teljes szeretettel szolgáljunk ő felségének!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Havi Boldogasszony

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. A beszéd első tanulsága a három közül: Mária hatalmasságának bizodalmas volta.

Igazolni kívánt tétel
„Ha pedig esedezni kellendik jelesen azokért, kik ő felséges asszonyságának itt szolgáltanak, ha még kárhozatra vettetnének is isteni ítéletnek igazsága szerént, megmásoltatja az örök szentenciát, kiről ilyen példát olvasunk Szent Lőrinc mártírnak életében."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Lőrinc mártírnak élete

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 9, pars 2, articulus 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4761, Tubach 2854, Holik 188

0152
Egy fiatal fráter együtt él egy idős fráterrel. Különválik tőle, mert az idős sokat alamizsnálkodik.

Érdy-kódex 463b–464a

Szereplők
szerzetes, fráter, ifjú fráter, vén fráter, kolduló

Exemplum szövege
Mert az olyan jótételnek igazsága nem egyéb, hanem az örök érdemnek koronája, kiről úgy olvastatik az Szent atyák életében. Valának két fráterek, egyik vén, másik ifjú, együtt lakozván és egymás segítségével táplálván egymást. De az vén felette irgalmas vala, gyakorta alamizsnát osztván kézi munkájukból az szegényeknek. Annakokáért az Úristen szaporítja vala kézi munkájukat. Az más fráter pedig azt látván megbosszula

és mondá önnönmagában: Ha ez vén ember ilyen igen osztogatván több-több lészen, hát mennyi lenne, ha nem osztogatná? Bizony én elválom tőle. Mikoron azért elvált volna, akármily erősen munkálkodik vala, mégis meghal vala éhen, az jámbor vén atyának pedig elég vala az irgalmasságtétellel. Eszébe vevé magát az ifjú fráter, hogy Úristentől volna, és hozzá méne mondván: Jaj, jó tisztelendő atyám! Bátor mégis együtt munkálkodjunk, mint annakelőtte, mert látom, hogy úgy jobb még. Ez példából tanulságot vehet ember, hogy nem fogyatkozik meg, ha alamizsnát tészen ő jószágából Úristen neve dicséretire. Ha kit pedig szegénységre hagy esni, azt is javára teszi Úristen, mert netalántán jobb úgy élni üdvösségére.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent Lőrinc mártír ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Az episztola magyarázata; gondolatok az alamizsnálkodásról.

Igazolni kívánt tétel
„Mert az olyan jótételnek igazsága nem egyéb, hanem az örök érdemnek koronája, kiről úgy olvastatik az Szent atyák életében."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyák élete

Exemplumkatalógusok
Tubach 1438

0153
Szűz Máriának csak ruhája és szemfedele marad meg koporsójában, a teste nem.

Érdy-kódex 486b

Szereplők
királyné, Szent Auguszta, Juvenalis, érsek, püspökök

Exemplum szövege
Ötödször Szent Damascenus doktor példát is vet róla. Mikoron Konstantinápolybeli Szent Augusta királyné asszony sok szentegyházakat rakattatott volna, végre az Szűz Máriának is tisztességére nagy szép szentegyházat rakattata. És behívatá Juvenalis érseket és az körül való püspököket, megszentelésre, mondván: Hallottuk az Szentséges Szűz Máriának testét a getszemáni mezőn eltemetett lenni, azért ez királyi városnak oltalmára akarjuk idehozni nagy tisztességgel. Felele Szent Juvenalis érsek: Nagyságos asszonyom, régi históriákból azt hallottuk, hogy az szent test ez Földön nincsen, de mennyországban, csak ruhája és az szemfedél maradott légyen az koporsóban. Azt hallván az királyné asszony, ruháját is odahozatá, és nagy tisztességgel oda helyhette. Boldogságos Szent Ágoston doktor is, vele egyetemben mind egész anyaszentegyházbeli doktorok azt vallják, bizonyítják és tartják, mi is velük egyetemben, kinek dicséret adassék mindörökké. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szűz Mária kimúlása és mennybemenetele

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A legendás részt követően a Szentírást magyarázó tudósok tanítása következik Szűz Mária haláláról. Az ötödik pont: Szent Damascenus doktor példája.

Igazolni kívánt tétel
„Erről [ti. Szűz Mária haláláról] különb-különb Szentírásbeli doktorok emlékezvén nyilvánvaló bizonyságot tesznek róla."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Damascenus doktor

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 114.

A latin forrásban hivatkozott forrás
Historia Euthymiaca, liber III, capitulum XL.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3191

0154
Exemplum mirabile: egy vőlegény a Paradicsomba látogat.

Érdy-kódex 508a–515b

Szereplők
püspök, Eberhardus, apát, gazdag ember, fiú, apa, anya, barát, urak, fejedelmek, vendégek, ló, vén, öszvér, Krisztus, angyal, vitézek, szolga, menyasszony, háza népe, feleség, nép, király, írástudók, portás, notarius, gyóntató

Exemplum szövege
Exemplum mirabile. Úr Jézus Krisztus szeretetiben én tisztelendő és ájtatos atyámfiai! Az csodálatos példát, kit megígérék jelentenem, egy igen régi írásban találtam, és kívül való országból származott. Emberi füleknek hallására csodálatos, szíveknek és lelkeknek értelmére földön való minden édességnél gyönyörűségesb, jelesen kik naponként az mennyei dicsőséges hazáról kívánnak vigasságot látni, hallani. Úgy mint ez világ krónikájában megtaláltam, mikoron kezdettől fogva írnának ötezer-ötszáztizenhárom esztendőben, és Úr Fiú születetnek utána háromszáztizennégy esztendőben, Nagy Constantinus császárnak rokon utána, mikoron Krisztus Jézus szent hitinek diadalom, és keresztény anyaszentegyháznak békesség és bátorság adatott volna. Azért azon időben, miért nagy buzgóságuk vala az szegény új keresztényeknek, és Úr Jézust tüzes szeretettel szolgálják vala, nem elégesznek vala konventben és városban lakozni, de még az hatalmas pusztákat, kősziklás hegyeket, kietlen erdőket is megvirágosították vala kemény életnek, szent imádságnak, böjtnek, vigyázásnak és isteni elmélkedésnek miatta. Az időben támadának az régi szent atyák, pusztában lakozó remeték, kiknek életükből immáron holtuk után különb-különb szent szerzetesek támadának, kikről az szent írás nyilvánvaló tanúbizonyságot tészen, kik között vala egy jámbor püspök, kinek Eberhardus vala neve. Az időben, mikoron írnának ezernégyszáz esztendőben, jöve Rómába. És mikoron tért volna Cluniacum nevű szerzetnek házához, és mikoron megtekintette volna az klastromnak csodálatos és régi épületét, és minemű erősen és szentségesen tartanák az szerzetnek reguláját, és kérdé meg az apát úrt, ki volt volna fundátora az klastromnak, az jámbor apát úr elkezdvén az históriát, megbeszélé őneki.

Volt egy nagy gazdag úrnak egy fia régi időben, kinek mikoron mind atyja, anyja és jó baráti azt tanácsolták volna, hogy házasságban léletnék, kinek maga semmire nem kell vala ez világi gyönyörűséges élet, mert szűz vala és nagy istenfélő lelki életben tartja vala önnönmagát, és gyakorta imádkozván mindennek jó példa vala, demaga nekik engede nagy isteni félelemmel. És mikoron az vendégséget elkészítették volna, és különb-különb urak és fejedelmek begyűltenek volna, ez jámbor ifjú eszébe vevé magát, hogy az ő Istennek szokott szent imádságát meg nem mondotta volna. Az vendégeket elhagyván, igen hamar lova hátára ülvén méne el egy szent egyházhoz. És mikoron minden ájtatossággal elvégezte volna imádságát könyörögvén Úristennek, hogy segéllené meg, és lenne üdvösségére akkoron való tisztessége és öröme, esmég felüle lova hátára, hogy vendégihez menne, azonközben íme, az pusztából elejibe jöve egy szép

tisztelendő személyű vén ember, ülvén egy szép öszvérnek hátán, és köszöne az úrfiúnak. Az jámbor ifjú is nagy tisztességgel köszöne neki, és kéré, hogy jőne házához és lenne vele ő tisztességének örömében. És mikoron nyájast beszéllettek volna, mint barát barátjával, megismeré az úrfiú, hogy feljebb való személy volna embernél, és gondolja vala: Netalántán csak én segítségemre mennyből bocsátatott volna. Kit jól és méltán vél vala, mert úgy vala, kit ha mondanak, hogy önnön Krisztus lett légyen, avagy angyal, mind meglehetett. Mondá az úrfiú: De jó uram, ki vagy? Felele: Tenéked barátod vagyok, és azért jöttem, hogy az te tisztességedben jelen legyek, és amit tehetek, megsegítselek. Mondá az úrfiú: Én jó uram, hálát adok rajta Úristennek és tenéked! Immáron hiszem, hogy az te tanácsodnak általa az én tisztességem szerével lészen. És azonképpen minden házának, udvarának, tisztességének, örömének és vendégek tiszteletinek gondját, szólását és parancsolását néki hagyá, hogy mind önnönmagának is végre ő lenne intője és doktora, hogy valamit mondana, azt tenné. Az tisztelendő Úristennek követe nem vonó meg magát ez ilyen gondviseléstől, de az úrfiúnak szeretetiért minden terhet felvén. Mikoron azért bementenek volna, íme, nagy tisztességgel mindnyájan felkelének és elejibe nyomotának az úrfiúnak mint uruknak. És látván az szép személynek méltóságos voltát, elcsodálkozának rajta. És az úrfiú meghagyá, hogy mindenek tisztességgel fogadnák, hallgatnák, és mindenek mindenben engednének őneki. És mikoron az lakodalmat elkezdették volna, az mennyei vendég mindent oly nagy tisztességgel, móddal, ékességgel és bőséggel megszerez vala, hogy mindenek csodálkoznak vala rajta, és senkinek semmiben fogyatkozása nem vala, kin nem kell sokat csodálnunk, mert ha még esztendeig tartott volna az nagy lakodalom, mégis mindenben bőség, avagy semmi fogyaték nem lehetett volna, ha az isteni hatalmat nézzük, ki az hét árpakenyerekből ötezer embert elégíte meg az szent evangéliumnak bizonysága szerént, itt megint azonképpen gondoljuk lett lenni. Mert akármily nagy bőséggel lészen vala és költséggel az vendégség, az nagy csoda, hogy semmi fogyatkozást nem szenved vala az úrnak jószága. Mikoron azért az harmadnap betelt volna, ki mind hazaoszla. Az harmadnapig pedig sem az mennyei sáfár, sem az ő öszvére nem ettek, ittak vala. Az is nem csoda, mert halandó állatok nem valának. Mikoron pedig búcsút akarna venni, felüle öszvérére, az úrfiú is el akarván kísérni, felüle lova hátára, és nagy sok vitézek utána. Mikoron jutottak volna megint az ösvényre, holott egymást találták vala, megállának, mert tovább nem hagya nyomotni az vendég, búcsút akara tőle venni. És az úrfiú elfakada sírva, és kezdé kérni, mondván: Mire hagysz el, én tisztelendő atyám, és mire vonszod el éntőlem az te szép vigasságos színedet? Kérlek, legyek veled, valahova mégy! Felele az szép vén, mennyei vendég: Nem követhetsz mostan engemet, de továbbra hagyjad! Íme, mától fogva harmadnapra énnékem is tisztességem napja vagyon. Ha oda akarsz jönni, hogy tisztelkedjem veled, eléggé veszem tőled és meghálálom tenéked. Azt hallván az úrfiú, mintha szívére tette volna kezét, mondá: Bizony akarom, és igenis akarom! De mit az Úristen akar vala végre szerezni, semmit róla nem értekezhetik vala. Annakokáért mondá: Jó atyám, hol lellek meg téged és hova menjek, nem tudom. Mondá önnönmagának: Ez ösvény, hol mostan állunk, az én házamhoz viszen,

tulajdon, kit senki nem tud több, csak önnönmagam és ez lelkes állat, ki alattam vagyon. Egyéb, ha ki reá menend, eltéved és megcsalatkozik. Te pedig, jó atyámfia, ha engem meg akarsz látni, jöjj ide ezen helyre harmadnapnak dél szívében, és ez én öszvéremet itt készen találod járni. Azért az órában idejöjj és itt hagyjad mind az te lovadat, mind szolgáidat, kik teveled lesznek, hanem csak tennenmagad ülj fel az én öszvéremre, és valahová téged viszen, oda menj! Nem szükség őneki vezérlés, csak veszteg ülj, ő jól tudja, hova kell menni. Semmit ne félj! Nem bánod meg énhozzám jöttödet. De mikoron esmég haza akarsz jönni, akkoron megismered, mert jó volt tenéked énnálam letted.

Capitulum secundum

Úr Jézus Krisztus szent malasztjának segedelmével ez második capitulum lészen arról emlékezet, miképpen az jámbor úrfiú mene az mennyei felséges királynak vendégségébe, és mit ott láta, érze, valla és lakozék, és mi időben tére házához. Ha ki édességgel meg akarja hallani, nagy sok tanulságot és lelki édességet talál őbenne. Mikoron azért az úrfiú és az mennyei vendég egymástól elváltanak volna, az nemes ifjú ő vitéz szolgáival jöve úrfiú házához nagy bánattal, keserűséggel és sem eszik-iszik vala, sem vigad vala új menyével, sem nyájaskodik vala jó barátival, de sem nyughatik, sem alhatik vala várván míglen az hagyott óra eljőne. Oly igen elfalta vala szívét az ő édes mennyei vendégének nyájassága, színe látása, barátsága és malasztos beszéde, hogy sem atyja, anyja, sem ifjú kegyese, sem ez világi hangosság valami kisded örevendetességet hozhatnak vala ő szívébe. Méltán, bizonyával mert megsebhedte és általhatotta éles tőrképpen ő szívét az ő mennyei szerető atyjának és vendégének tüzes szerelme. Mikoron az áldott nap és óra betelt volna, búcsút vén ő asszony feleségétől és háza népétől, mintha harmadnapra hazatérne, de maga úgy, mint soha őket többé szemével nem látná, miképpen lőn is. És nagy sokad magával jöve az hagyott helyre, és látá hát ott készen vagyon az vendég öszvére. Azonnal leszökellék lova hátáról és felüle nagy örömmel az mennyei út viselőre, senkit az szolgák közül vele el nem hagya menni, de mind hazaküldé várába, mondván: Holnapi napon ezen órában esmég ide jöjjetek készen, mert itt találtok meg engemet és semmit nem késem továbbá. Azonképpen az vitézek hazamenének nagy bánattal és keserűséggel, mintha soha nem látnák urukat, ki úgy is lőn. Az mennyei követ pedig az úrfiút elvivé egy nagy szoros ösvényen, ki az szent evangéliumnak bizonysága szerént kevesektől járattatik és viszen az örök életnek földjére. Mikoron azért jutottanak volna nagy szép tér mezőre, holott semmi bánat, semmi siralom és szomorúság nincsen, honnan az keserves halál kirekesztetett. Az jámbor úrfiú eltekinte: hát minden szépségnek szépsége vagyon mindenfelől körüle. Az föld kies, kihez soha hasonlatost nem látott, ott vannak hát mindenféle szép illatú füvek, különb-különb színű virágok, rózsa, liliom, viola az szép mezőn széjjel. Fölül az ég tiszta, alul az föld nagy ékességgel felöltöztetett. Az fák: ki szép virágos, ki pedig teljes különb-különb ért gyümölcsökkel. Az fáknak ága, boga különb-különb szép jeles madarakkal ékesültettenek, kiknek szavuk zengésük, mint angyali éneklés volna, kihez hasonlatost éltében soha nem hallott vala. És semmi állat ott nem volna, ki kívánságos, szerelmetes,

gyönyörűséges és tiszteletességre méltó nem volna. Ilyen szép földre mikoron az nemes úrfiú bement volna, ottan elváltozék ő természetiben, megtisztula érzékenységiben, szívében, testében és lelkében. Méltán pedig, mert mind földet, eget, mind ételt, italt, mind ez halandóságnak ízét, bűzét, mind ember barátinak szokásit, nyájasságit elváltoztatta vala, kikkel és kik között annakelőtte élt vala. Azért olymint Szent Énok és Illés prófétáknak halhatatlanságuk szerént ő is az halandó életben halhatatlanságnak ideire jutott vala és érdemlett vala változni, kik mind lehetendő dolgok az Úristennek, kit minemű malasztos ajándékkal akar szeretni. Mit szólhatunk többet, csodának csodáját róla, íme az ott való égi nemes madarak is látván ő uruknak idegen vendégét, egyképpen ő áldott uruknak tisztességére, másképpen az új vendégnek örvendetességére, mind szárnyukkal, mind szép szózatjukkal nagy édes vigasságot jelentnek vala. Azonközben eltekintvén nem messze láta egy mondhatatlan nagy és szép sátort, mintha egy ékes vár volna, ki mind kívül-belül különb-különb drágakövekből ékesültetett vala, mind tekintetre kívánatos. És mindenfelől körüle még olyan szép készülettel való sátorokat, mint egy szép drágalátos várost, kiknek pagimentuma mint az csillogó szép fényes fényes arany, falai ha mint aranyos bíborral, bársonnyal bevonták volna. Benne lakozó nép pedig számtalan, erősek, hatalmasok, szépnél szebbek ő színük szerént, kik, Szent Péter apostolnak mondása szerént, mind királyi nemzetek, királyi magzatok, királyi papok, szent sereg, és sok közül kikeresgetett gyülekezet. Mind szüzek, szeplőtelen, mind tiszták, mind dicsőségesek, vígak, jó kedvűk és örvendetesek. Ó, én hozzám hasonlatos halandó szerelmes atyámfiai! Lássatok, halljatok örömöt és vigasságot! Nem mondhatjuk, hogy evilági, sem emberi, de mennyei és halhatatlan dicsőségben való örvendetességet, Szent Pál apostolnak mondása szerént, kit szem nem látott, sem fül nem hallott, sem embernek szívébe nem szállott, kit megszerzett Úristen az ő híveinek, szolgáinak és szeretőinek, kik közöl egy vala ez nemes szeplőtelen életű úrfiú. Kit mikoron bevittenek volna közükbe, első renden valók nagy vigassággal és szeretettel fogadák őtet, kihez hasonlatost soha sem látott, sem érzett vala. Azonképpen másod és harmad rendben valók nagy örömmel és dicséretes szeretettel fogadják vala őtet közükben, és immáron oly igen elmerült vala az nagy csodálatos örömben, vigasságban és szépségeknek látásában, hogy minél kisebbhez is nem meri vala magát hasonlani és méltónak lenni. Uraságát pedig és minden jószágát mind semminek véli vala. Mikoron azért jutottanak volna az negyed lakodalomba, íme, nagy készülettel és sok számtalan magával, eleibe nyomoték az ő édes lelkének kívánsága, az ő szerelmes atyja, ki őtet az szent vendégségbe hívta vala. És látván, avagy volt öröme annakelőtte, avagy nem, de olyan lőn, mintha ingyen lélekben sem lett volna. Mert még az udvarló legények, vitézek is olyan szépen valának, mint az fényes Nap, mindeniknek királyi korona fejében, öltözetjük mint az szikrázó csillagok. És mikoron odajutott volna az nemes úrfiú, ottan megálla az alatta való öszvér, és leszálla róla. És az eleibe jöve az felséges dicsőségnek és szenteknek ura, nagy szép koronás királyi öltözetben, nagy dicsőséggel, nagy dicséretes énekléssel, tisztességgel, kit soha senki ki nem jelenthet. És mikoron kezet fogtanak volna és szerelmes ölelést adtanak egymásnak, oly mély szeretetnek tüzébe esék be

az úrfiú, hogy sem testével, sem lelkével, sem önnönmagával avagy hol volna és mit művelne, nem tudná. Kiben ha lakozván megmaradott volna, soha halált nem látott volna. Mert mikoron magába tért volna, azt tudja vala, még az esthajnal el nem nyugodott, mióta eleredett, és három órája meg nem volna, maga immáron háromszáz esztendő múlt vala el. Mert várja vala az éjet eljőni, ki az Úristennek városában nincsen, és úgy soha haza nem jött volna ez halandó világra. De még jöve és nem marada meg. Az pedig nem az felséges király akaratja lőn, de az nemes úrfiúnak eszes bolondsága.

Harmad capitulum

Úr Jézus Krisztusnak szent lelke ereivel lássunk, halljunk több csoda dolgokat, kik méltók legyenek megvigasztalni a mi szomorú szívünket, lelkünket, emlékezvén arról, mit tének, művelének onnan házol az nemes úrfiúnak elmeneti után ő édes szülei, szerelmes jegyese és udvarló szolgái, jó baráti. Mikoron az meghagyott időre, órára és napra haza nem jött volna, mindenek esének nagy kétségbe, bánatba, keserűségbe és siralomba. Atyja, anyja siratja édes szülöttét, szerelmes jegyes társa szívének szerelmét, szolgák jó urukat és urak, úrfiak szerelmes barátjukat. Járnak, futosnak tétova, ha hol megtalálhatnák. Neki mondja vala: netalántán megcsalatkozott; neki pedig: netalántán elragadtatott messze földre. Mikoron nagy idő tölt volna benne, ő keserves városukban kihírhövék császároknak, királyoknak udvarában, mindenek bánkódnak, mindenek csodálkoznak ez ilyen nagy dolgon. És ezenképpen mikoron sok földeket és különb-különb országokat eljártanak volna keresvén, sehol hírét sem hallhaták. Onnan házol pedig naponként, óránként nagy sírva fohászkodással könyörögvén az Úristennek osztják jószágukat mérték nélkül alamizsnában és egyházi népeknek szüntelen imádkozván érette, hogy az felséges Teremtő hozná meg és fordítaná bánatjukat vígasságra. De mikoron látták volna sok esztendő után, hogy az ő örömük meg nem térne, holtig való keserves bánatba és kétségbe esének, és veték magukat holtig való penitenciatartásra. Az várat szentelék klastrommá, az palotát templommá, egyéb kincset, ruhát, jószágot szent oltároknak ékességére és jámbor szerzeteseknek táplálásukra, és az fejedelemségnek méltóságát apát úrságnak tisztévé. És ezenképpen mindennemű ez világi dolgok változának lelki dologgá. Önnönmaguk is holtig lakozának maguknak az szent klastromban Úristent szolgálván, vigyázván, böjtölvén és imádkozván és nagy jámborul véget vetvén ő életüknek kimúlának az jó szülők, Istennek országára menének, testüket mind egy koporsóba helyhették azon egyházban. Az úrfiúnak pedig szerelmes jegyese, ki azon szüzességben megmaradott vala ő szerelmes urától, marada meg azon özvegységben ő szerelmes urának szerelméért és míg éle, nagy sok alamizsnát, böjtöt, szent imádságot tevén ő szerelmes uráért, és nagy szent angyali életben végezé el ideit, és kimúlván Istennek szent országára mene, és kit sok ideig várván nem láthata, hihetjük, az örök életnek földjében megláta. Mind ez ilyen dolgot az időbeli írástudók beírának históriába jövendőknek emlékezetjükre, mint mostan történik nagy uraknak és jeles fejedelmeknek emberséges tételeményüket históriákba írnak.

Negyed capitulum

Úr Jézus Krisztusnak hozzánk való irgalmas áldomásából még is több méltó dolgokat halljunk, térvén az dicsőséges örömnek és vigasságnak lakodalmába. Mikoron természetnek folyása szerént nagy sok idők és esztendők elmúltanak volna, és az halandóságban sok változások lettenek volna, az úrfiú azon ifjúságnak korában, ereiben, szépségében, minden vénség nélkül, étlen, ittlan, álom nélkül és minden fáradtság nélkül, betegség és testi szegedelmesség nélkül, csak önnönmaga az időbeli emberek között szabadon haláltól vendégel az háromszáz esztendeig nagy örömmel és vígan lakozván Úristennek asztalán, kiről Szent Máté evangélista emlékezik könyvének 13. részében. És ez nemes úrfiúnak felette jól vala dolga az ő szerelmes Isten atyjával, mert valamit szíve, lelke és jó kedve kívána, szeme láthatna, minden akaratja és kedve szerént vala. Semmi fogyatkozás nem volt, de mind szívében, lelkében gyönyörűség, testében és érzékenységében gyönyörűség, gondolatjában és emlékezetiben gyönyörűség oly igen bement és járult vala az isteni szeretetnek és méltóságnak hatalmasságába Szent Dávid prófétának mondása szerént (Ps. LXX). És az halandó testnek természet szerént való nehézségi, kik itt ez világon megterhelik az szegény lelket, hogy Szent Pálnak mondása szerént (Rom. VII) azt ne kívánhassa, tehesse, láthassa és gondolhassa, amit akarna, de hajlandóbb és gyorsabb legyen az gonoszságra és minden veszedelmes dologra, hogynem jóra, lelkiekre és mennyeiekre. Ezekben ott semmi nem vala, de mind eltávoztatott vala úgy, hogy az isteni szentencia felfüggesztetett hatalmától, kit kive adott vala, mikoron emberi nemzetet bűnéért megátkozá mondván (Gn.): Por, hamu vagy, esmég porrá, hamuvá léssz. Kinek én, nyavalyás bűnös fejem is tanácsot adtam volna megmaradni, de nem tevé, hanem az időt kezdé számlálni, gondolni, hogy idei volna immáron házához térni, és kezde könyörögni és búcsút kérni. Mondván: Hálákat adok tenéked, én tisztelendő atyám és jó uram, minden jótételidről, kiket énvelem tettél, kiket énnekem megjelentettél, és kiket látnom, hallanom engedtél. Nagyobban pedig, hogy az te nagy bőséges malasztos voltodat, hatalmas dicsőségedet énnekem megmutattad, kiket soha én voltaképpen embereknek fiainak ki nem mondhatom és jelenthetem. Látván látom, mert áldott és boldog vagy, én kegyelmes atyám, és boldogok, kik szünetlen te áldott színednek előtte állnak és udvarnak, látván az te szent színednek ékes voltát és hallják beszédednek édességét, kik között bizony felette kívánnám örökkön-örökké megmaradnom. De miért haza kényszeríttetem menni, jól tudod okát, miképpen az én házambeli népek engemet várnak. Azért vallom, hogy oly dicsőséggel és méltósággal, oly örömmel és jó kedvvel, kiket ez mai napon itt érdemlettem, megyek az én házamhoz, hogy soha az én népeim között lévén hasonlatost nem láthattam volna. Ez ilyen nemes úrfiúnak beszédén olymint mosolyodván az boldogságnak szent atyja és nagy kegyelmes beszéddel mondá őneki: Ó, jó ifjú és szerelmes barátom! Mikoron mi tehozzád menénk, láttuk minden javaidat, te is mihozzánk jővén láttad minden javainkat. Íme, ha ezeket szereted, kívánod, élj velük, mint tieddel, hiszen mindketten megelégeszünk vele. Ha pedig tenéked több és jobb vagyon, annakokáért haza kívánkozol, én meg nem akarlak tartani akaratod nélkül. De én azt mondanám, hogy

ezeket választanád inkább, mert tovább is ide kívánkozol, azt jól tudom. Ha azért el akarsz menni, íme, hol vagyon az öszvér, ki idehozott, esmég hazaviszen. De én mégis azt tanácsolnám, hogy ma itt maradnál, mert tovább is jóllehet ide jössz, de keserű fájdalom nélkül nem lehet, kit mostan eltávoztathatsz, ha akarod. De miért szabad akaratjára hagyatott vala, egyebet nem akara benne tenni, haza kívánkozék. Ott azért nagy hálaadással egymástól búcsút vevén az úrfiú felüle esmég azon öszvérnek hátára, és megint azon helyre hozá, hol felült vala. De, íme, sem szolgáit ott nem találá, sem nemzetit avagy nemzetinek nemzetit, sem valamely ismerőjét. Nem csoda, mert régen mind kimúltanak. Mikoron azért tétova járna gyalog, mint olyan úr, bársonyban, bíborban öltöztetett, mint ki azon napon nyomotott ki ő menyegzői házától, senki ismerője eleibe nem kel, nagyon kezde rajta bosszankodni. Benyomotván úrfiúi várába, hát mind más módon vagyon szabván, hogynem hagyta volna. Kezde önnönmaga is rajta csodálkozni, mi dolog volna, hogy ilyen hamar mindenek ő állatjuk szerént elváltoztanak volna, és némiképpen olyha szívében örülne, hogy újságot látna. Mene az barátok portájára, és mikoron csengetett volna, az portarius beereszté nagy jó kedvvel, látván, hogy olyan nagy tisztességbeli ember volna királyi öltözetben. És kezdé kérdezni, ki volna, mit keresne és honnan való volna. Felelé: Bizonyával nem tudok semmit mondani, hogynem hogy tegnapi napon innen kimenvén másképpen hagytam ez házat, hogynem mint látom lenni, és nem téged hagytalak az kapun őrizni. De az vitéz legényeket sem tudom, hol vannak, és íme, önnönmagamnak, lábamon kelleték bejönnöm az hegy közül. Én úgy tudnám, hogy ez klastrom én tulajdon házam volna, és íme, egy ismerőmet sem találhatom meg. Ezeket hallván elámélkodék rajta az portarius fráter. Elfutamék az apát úrhoz és megmonda neki: Íme, egy királyi szép úrfiú jött ide, és azt mondja, hogy ez klastrom ő vára volna. Hallván azt az jámbor apát úr, alítá, hogy álmodoznék. De mindazonáltal kimene az úrfiúnak eleibe, és jó szokás szerént vivé az szentegyházba imádságnak okáért, de maga mindketten csodálkoznak egymáson. Mikoron az úrfiú atyját, anyját és asszony társát kérdené, hol volnának, az apát úr mondá: Mind kimúltanak, íme, hol vannak koporsóik. Kihírhevék azonnal ottan az klastromban, hogy az elveszett földnek ura hazajött volna. Támada mindenek között nagy csoda álmélkodás. Kezdének futni az nagy csodára, mind csonka, bonka, kór, beteg, elfeledvén ő nyavalyájukat hamarsággal sietnek vala az csoda látni. Hallván az pusztában lakozó szent atyák is, mint Szent Antalnak, Makáriusnak, Pafnuciusnak fiai, baráti, remetéi, nagy messze földről egymás előtt futnak, sietnek vala látni és valamit hallani az örök dicsőségnek életi felől. Mit mondjak többet? Nagy egyházi és szerzetes népek és számtalanon az szegények, boldogok is azonképpen nagy processzióval eleibe menvén, mint Úristennek szentinek nagy tisztességgel, ájtatos kívánsággal és isteni dicsérettel fogadák be őtet mindenek csodaképpen szólván, beszélvén egymásnak: Íme, hazajött ez földnek ura, kinek immáron háromszáz esztendei vagyon, ki Énokkal és Illéssel lakozott Istennek paradicsomában. Az jámbor nemes úrfiú pedig állván az sokaság között örül, vígad is szívében, lelkében, csodálkozik is az dolognak hallhatatlanságán. Szép, ékes pedig ő tekintetiben, tündöklik ő színe az Úristennek látásából, és nagy

kívánattal néznek reá, mint Istennek angyalára. Kérik mindenek, hogy megbeszéllené mint és hol járt, kelt, mit látott, hallott volna. És mikoron ez kezdette volna beszélleni, jelen valának író nótáriusok, kik minden szavát levélben írják vala utána. Azok pedig míg tovább-tovább, addig inkább hallgatják, nagyobban csodálják. Önnönmaga jóllehet nagy bánattal, fohászkodással beszélvén, miért hogy meg nem maradott, de megtért. Nagyobban azon bánkódik vala, hogy szabad akaratja volt rajta, kik pedig hallgatják vala, ó, mondhatatlan nagy örömük és kívánságos dicsőségük, lelki szerelmük vala, miért soha olyan nyilvánvaló jeles dolgokat az örök lakodalom felől nem hallottanak vala. Annakokáért mondá az nemes úrfiú őnekik: Tudom, szerelmes atyámfiai, és bizonnyal tudom, hogy az ti lelki vigasztalástokra és jövendőknek emlékezetjükre tartott meg engemet ennyi ideiglen. Azért mánál tovább nem mehetek, hanem meg kell halnom. De semmit nem félek, mert esmég oda megyek, honnan eljöttem, holott ennyi sok ideig lakozván alítottam, hogy csak három órája volna, kinek bizonyságot tészen, íme, az én ifjúságom, kit láttok. Tudjátok pedig, hogy mióta fogva kimentem ez városból sem ettem, ittam, sem éheztem, szomóhoztam, de minden jóval teljes voltam. Íme, ez rajtam való ruha és öltözet, kit az menyegzőben reám vettem, azóta le nem vetettem, íme, mégis azon színt, újságot tartják. Mikoron ilyennemű csoda dolgokat szólt, beszéllett volna őelőttük az mennyei dicsőségnek és boldog életnek örvendetes és vigasságos malasztosságáról, nagy díszes lángképpen gyújtja vala fel ő szívüket, lelküket és kívánságukat az dicsőséges szent életnek gerjedetes szerelmére. Annakutána mondhatatlan nagy hálákat ada rajta Úristennek, hogy az ő ez világi öröksége, jószága nem akadott, származott volna ez világiaknak kezükben, hanem Istennek dicséretire és lelki népeknek kezükbe, kik koronként imádkoznak érette és alamizsnálkodnának szegényeknek belőle. Ez ilyen beszédet kezdette vala el őelőttük és voná mind vacsoráig, mert annakelőtte való napon dél szívében ment vala el ő alítása szerént, és másod napon esmég dél szívében jutott vala házához, mely időnek teljessége csak egy nap vala, de hosszasága háromszáz esztendőt tett vala.

Ötöd capitulum

Kegyelmes mennyei szent Atyánk Istennek megsegéllett malasztjából az elkezdett dicséretes és üdvösséges szent életnek méltó hallása után lássuk, halljuk az nemes szűz szent vitéznek és nemes úrfiúnak dicséretes kimúlását különb-különb csodatétellel, kiben is találunk olyakat, kiből megmelegeszik mi szívünk, lelkünk. Mikoron azért véget tett volna beszédének, mindnyájan nagy hálákat adának rajta Úristennek és az jámbor apát úr nagy vendégséget tészen azon vacsorán. És nagy vígan esznek, isznak, lakoznak nagy örvendetesen beszélik egymásnak, amit láttak, hallottak. Leülteték az földnek urát is az asztalfőre, de sem eszik, iszik, mert még teljes vala az dicsőségnek édes malasztjával és az élő földnek örvendetességével. Íme, hol vagyon, kiről urunk Jézus mondá az szent evangéliumban, de mind ez napiglan is nem érthetik meg halandó emberek (Math. IV.): Nem csak kenyérrel él ember, de minden igével, ki kive származik Istennek szájából. Példája pedig előttünk vagyon. Mikoron azért nagy édességgel kínálnák, hogy ennék, innék és lakoznék ővelük, jóllehet tudá jól, mint lenne dolga, de íme,

nem kérve kételen nekik engede. És mikoron látta, érzette volna ez világi halandó kenyérnek ízét, illatját, ottan megszontyolodék. Kezde őbenne megaludni az mennyei szépségnek illatja, édessége, kóstolván pedig kezde az ifjúság meghervadni és megőszülni, vénülni, és betegségbe esék. Mondá ottan: Nám, mondám, hogy így en lészen dolgom. Immáron tovább nem mehetek, de ezennel meg kell halnom. Azért adjatok konfesszort, oltáriszentséget és kenetet, hogy jó keresztény módra múljak kive. És azon kérlek, hogy imádjatok érettem, és testemet tegyétek az én jegyesem mellé azon koporsóba. Hogy azt látták volna, az apát úr és az vendégek, nagyon megrémülének rajta, és minden örömük, vígasságuk siralomra és keserűségre fordula. Felhányák mind étküket, mind asztalukat, rajta ragadának mint egyetlen együkön, és bevivék az szentegyházba nagy mondhatatlan óhajtással, és bizonnyal megtudák, megismerék, hogy volt volna az földnek régi ura. És szentséget vevén ugyan kezük között, mintha elaludt volna, kibocsátá lelkét, megint oda menvén, honnan hazajött vala, csak lelke szerént, holott immáron örökkön-örökké örül, vigad az ő mennyei szent atyjával és Istenével. Híre lőn benne, hogy ilyen ember ezenképpen kimúlt volna, de ottan temeték el nagyobb csodának okáért, számtalan nép reá futván, királyok, urak, szegények, boldogok, Úristennek érdemesét látni, illetni és apolgatni. Nekik siratják, nekik örülnek, nekik hálát adnak rajta Úristennek. És azonképpen mint olyan tisztelendő fejedelmet nagy tisztességgel isteni félelemmel és egyházi szolgálattal ő szerelmes jegyesének koporsójába helyhették, hogy miképpen lelkük együtt volna koronáztatván az örök dicsőségben, testük is együtt nyugodnék és egyszer támadna fel az örök életre. Ezeket megbeszélvén az jámbor apát úr Eberhardus püspöknek, elámélkodék rajta ez ilyen halláson, és nagy hálát ada rajta Úristennek nagyobban megépülvén ő lelkében. Azonképpen mi is, én édes szerelmes atyámfiai, hálákat adván adjunk dicséretet a mi édes teremtőnknek és megváltónknak, Jézusnak, hogy az ő szent jóvoltáért és ő szerelmes szentinek érdemekért részeltessen az ő szent malasztjában, míg élünk, és holtunk után vigyen azon édes, dicsőséges és örvendetes örök életnek földjére és országára! Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent Bertalan apostol ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Az evangéliummagyarázathoz tartozik, de a legenda után helyezkedik el, a beszéd lezáró egysége.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen és mennyire feljebbvaló légyen az mennyei halhatatlanságban való vendégség és örvendetes lakodalom ez gyarló halandóságban valónál."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Egy igen régi írásban találtam, és kívül való országból származott.

Exemplum forrása
Poznan, Bibliotheca Raczinski, Cod. 173, 80–92. (Kiadás: Joseph Schwarzer, *Zeitschrift für deutsche Philologie*, 13(1882), 338–351.)

Exemplumkatalógusok
Tubach 780, Tubach 3378, Tubach 4440, Dömötör 395

0155
Egy Szűz Máriát tisztelő tolvaj Mária közbenjárásának köszönhetően lefejezése után még meggyónhat.

Érdy-kódex 531b

Szereplők
tolvaj, gyóntató

Exemplum szövege
Példát vet róla Szent Vince doktor. Vala egy ember, ki tolvajságban és minden gonoszságban él vala, és semmi egyéb jószág benne nem vala, hanem csak hogy az szombatot asszonyunk Szűz Máriának tisztességére meg szokta vala böjtölni. Mikoron azért megfogták volna törvény szerént, nyakát vágák, és íme, az halálnak utána megszólala, mondván: Hamar hozzatok konfesszort, mert addiglan meg nem halhatok! És mikoron az konfesszor meghallgatta volna, mert kérdé, mi oka volna ez csodának, és megmondá, hogy az Szűz Mária nyerte volna azt őneki, miért az kevés szolgálatot tette volna őneki.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szűz Mária születése

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. A beszéd második tanulsága: milyen dicséretes, örvendetes és méltóságos ez a mai szent nap. Hat oka van annak, hogy ájtatosságra indultatunk a mai ünnepen. Az ötödik: isteni tiszteletességnek kellemetessége.

Igazolni kívánt tétel
„Ötöd oka isteni tiszteletességnek kellemetessége, kiről úgy mond Fortunatus püspök: felette kellemetes az Úristennek az oly dicséret, tisztesség és szolgálat, kit az ő szent szülőjének tesznek, hanem mint akárkinek egyéb szentnek. Kinek bizonyságára úgy mond Szent Jeronimus doktor is: semmi tehetségünk nincsen benne, hogy mind őmagának ne venné az áldott Krisztus Jézus valami méltó dolgot az ő szent szülőjének emlékezetire tehetünk, és kiváltképpen való érdem nélkül nem hagyja."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Vince doktor

A latin forrásban hivatkozott forrás
„Anselmus in *libro miraculorum*", „etiam in libro qui intitulatur *Scala caeli*"

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 12, pars 2, articulus 1.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4793, Holik 187

0156a
Mindenszentek ünnepének eredete.

Érdy-kódex 605a–605b

Szereplők
Bonifác, pápa, Phocas, császár

Exemplum szövege
Sequitur legenda festi. Harmad tanulságunk lészen ez mai szent ünnepnek támadásáról. Az időben, mikoron úr Fiú születetnek utána írnának hatszáztizennégy esztendőben elhatalmazván emberi nemnek bűnük, gonoszságuk és veszedelmes életük ez világon, kik között jelesképpen támada az átkozott Mahumetnek veszedelmes birodalma, kinek sok beszéde, ki miképpen az régi gonosz Jeroboam király Izraelben az Isten népének heted nemzet szerént való részét utánarántá elveszni az átkozott bálványimádásnak miatta, azonképpen ez átkozott ördöggel telt kalmár Mahumet anyaszentegyháznak nagyobb részét és, mint immáron (1527) nagyobban szemeinkkel látjuk, mind ez világot nagyobb részre megdöglette, kinek ha az jámbor keresztény fejedelmek az időben ellene nem állottak és támadtanak volna, mind egész kereszténységet elhajtotta [volna]. Mint

mostan az átkozott Luthernek szektája, kiktől az áldott Teremtő Úristen megoltalmazzon! Azon időben vala Rómaságban egy hatalmas, kegyetlen és bálványimádó császár, ki miképpen gonoszul ment vala be az császárságba, azonképpen gonoszul lőn halála is. Az pápaságot pedig Úristennek malasztjából bírja vala negyed Bonifacius. Mikoron látta volna ez jámbor úr pápa az szegény keresztényeknek nyomorúságukat, miképpen az lelketlen pogányok kényszerítenék őket az bálványimádásra. Mert mint az legendában vagyon megírván, miért az rómabeliek nagyobb részre mind ez világon uralkodnának, rakatának egy nagy templomot, kiben középütt felállatták vala az római bálvány istent, őkörüle minden országoknak istenét, mintha az római istent imádnák az többi, és nagy lelki veszedelem vala ez világon. Azt azért látván Szent Bonifacius pápa, Szentlélek Úristennek malasztjából indultatván mene be Foca császárhoz, és nagy esedezéssel kéré meg. És kitisztítván őbelőle az sok tisztulatlan bálványoknak oszlopukat és förtelmes áldozatjukat, viszonellen szentelé őtet asszonyunk, Szűz Máriának és mind az mennyei sok szenteknek emlékezetire. És ki annakelőtte hivattatik vala Pantheonnak, azaz minden bálványoknak templomának, immáron hivattatnék mind sok szentek egyházának, mostan pedig neveztetik Kerek Boldogasszonynak. Ha ki Rómában volt, láthatta. Ezenképpen az Úristen az gonoszból is jót választa emberi nemnek üdvösségére. Mert holott annakelőtte az sok ördögöknek áldoznak vala ez világi emberek, immáron ott áldoznak Úristennek és ő szent szülőjének mind az sok mennyei szentekkel, szent angyalokkal, örökké való tisztességükre, embereknek örök üdvösségükre.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Mindenszentek napja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd négy tanulsága közül a harmadik. Az ünnep eredetének története.

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
mint az legendában vagyon megírván

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 84.B.

Exemplumkatalógusok
Tubach 155, Tubach 156

Magyar nyelvű párhuzam

0156b
Cornides-kódex 190–194 (95v–97v)

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Mindenszentek napja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második nagy egysége: a Mindenszentek ünnepe négy okból ünnepeltetik.

Igazolni kívánt tétel
„Először: az Mindszenteknek napja tiszteltetik némely templomnak megszentelésének emlékezetire."

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 157.

0157
Egy szerzetes halála után visszatér barátjához, mert nem mondtak érte elegendő zsolozsmát.

Érdy-kódex 610a–610b

Szereplők
fráter, barát, halott

Exemplum szövege
Kiről úgy mond Haymo mester: Minden irgalmasság nélkül Úristennek igaz ítéletibe ejti önnönmagát, valaki az szegény halottakról, jelesen kik jó baráti voltanak, elfeledkezendik. Erről ilyen példa olvastatik. Vala egy szerzetes fráter, és mikoron kive múlt volna, az jámbor fráterek ő jó szokásuk szerént sok miséket, zsoltárokat és egyéb ájtatos imádságokat tének, szolgálanak érette. Annakutána jelenék egy jó szerelmes barátjának, és kezde reájuk bosszankodni, hogy őtet az nagy kínban lévén elfeledték volna, és semmivel nem segéllenék. Mondá az jó barátja: Higgyed, szerelmes atyámfia, hogy ennyi sok zsolozsmát mondottunk éretted. Felele az kínban való fráter: Tudom, mondottatok, de énnekem semmit nem használt, mert mikoron én ez világon élek vala, sok halottak zsolozsmáját hagytam el, mostan pedig azért, amit énérettem tesztek, mind azoknak adják, kiknek tartoztam. Azt hallván az jámbor barátja nagyobban

szolgálának érette, és kiszabadíták őtet az kínból, kiből azt érthetjük, hogy valaki mással irgalmasságot nem tészen, önnönmagát csalja meg.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal.

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. A beszéd első tanulsága: az irgalmasságról, amit a halottakért tartozunk tenni.

Igazolni kívánt tétel
„Kiről úgy mond Haymo mester: Minden irgalmasság nélkül Úristennek igaz ítéletibe ejti önnönmagát, valaki az szegény halottakról, jelesen kik jó baráti voltanak, elfeledkezendik. [...] Kiből azt érthetjük, hogy valaki mással irgalmasságot nem tészen, önnönmagát csalja meg."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Haymo mester

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 86.C.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3215

0158a
Egy ember mindig imádkozik a halottakért. Egy alkalommal, mikor temetőn megy át, a holtak megoltalmazzák őt.

Érdy-kódex 610b–611a

Szereplők
halott, ellenség, jótevő

Exemplum szövege
Harmad használatosság: az szegény purgatóriumban valóknak nagy vigasztalásuk. Ó, szerelmes atyámfiai! Ha testi szemünkkel megláthatnók, mily nagy örvendetességgel

várják és veszik ez világon népeknek emlékezetjüket és jótételüket ők is, szegények, annyival örömesbben imádkoznánk azokért, kérvén Úristent, hogy tartsa meg az ő malasztjában és oltalmazza meg az örök veszedelemtől, kiről Cantor Parisiensis ilyen példát vét róla. Vala egy ember, és mikoron az cimitériumon általmegyen vala, mindenkoron imádságot tészen vala az szegény halottakért. Történék, hogy ellensége előtt esék be az cimitériumba, és íme, csodálatos dolog, nagy sokan az sírból az halottak kive jövének, és az ellenséget elűzvén megoltalmazák az ő jótevőjüket. Ó, szerelmes atyámfiai! Ha ezen világon ígyen oltalmazzák meg, kik őérettük imádnak, hát mit tesznek, mikoron kiszabadulván az Úr szent színe látására jutnak? Ez azért negyed használatja az szegényekért imádkozni, mert ők is örömest megsegítnek minket mind életünkben, mind halálunknak idein, mind az utolsó nagy ítéletnek napján.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második tanulsága: milyen haszna van a halottakért való imádkozásnak? Hét haszna van. A harmadik: a purgatóriumban levőknek vigasztalása; a negyedik: a halottak is örömest megsegítenek minket.

Igazolni kívánt tétel
„Ha testi szemünkkel megláthatnók, mily nagy örvendetességgel várják és veszik ez világon népeknek emlékezetjüket és jótételüket ők is, szegények, annyival örömesbben imádkoznánk azokért, kérvén Úristent, hogy tartsa meg az ő malasztjában és oltalmazza meg az örök veszedelemtől, kiről Cantor Parisiensis ilyen példát vet róla."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Cantor Parisiensis

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 86.I.

Magyar nyelvű párhuzam

0158b
Cornides-kódex 214v

Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0169.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második tagja.
Különféle segedelmek vannak, amelyekkel segíteni lehet a purgatóriumbeli lelkeken. A harmadik: az élők imádsága.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor segíttetnek az halottak élőknek imádságukkal."

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3214, Tubach 4541, Tubach 1464a

0159
Egy ember felajánlja jó cselekedeteit barátja purgatóriumból való szabadulásáért.

Érdy-kódex 611a–611b

Szereplők
barát, halott, angyal

Exemplum szövege
Damascenus meg azonképpen szól róla: valamit az szegény halottakért teszünk, mindenestül fogva meg azonképpen tesszük a mi üdvösségünkért. Szent Dávid próféta rajta bizonyság: az én imádságom az én kebelembe tér be hátra. Mi teszi azt? Az atyafiúságnak szereteti. Példa. Vala két jó barátos atyafi. Mikoron az egyik kimúlt volna, az második oly igen megkeseredék rajta, hogy valamennyi jót tett vala gyermekségétől fogva,

mind érette ajánlá, hogy csak kimenthetné purgatóriumból. Úgy lőn, hogy az nagy szerelmes ajándéknak miatta ottan kiszabadula. Annakutána gondolá magában, hogy minden jótól megfosztatott volna, megint újonnan kezde önnönmagáért érdemes jót tenni. Történék, hogy halálra kórula, és kezde bánkódni rajta, hogy kevés jóval múlnék ki ez világni. Neki jelenék Istennek angyala, és megjelenté őneki, mily nagy érdemmel menne Istennek eleibe. Az szegény kór megvidámula ágyában, és megkérdé az szent angyalt, honnan volna. Mondá őneki: Az mily jót te elvesztél tartasz, kétszerrel megbővítette azt tenéked az Úristen az atyafiúi szeretetnek érdeméért. Azt hallván hálát ada érte Úristennek, és nagy bizodalmas reménységgel kimúlék az is ez világból.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második tanulsága: milyen haszna van a halottakért való imádkozásnak? Hét haszna van. Az ötödik haszon: a halottak is imádkoznak miértünk.

Igazolni kívánt tétel
„Damascenus meg azonképpen szól róla: valamit az szegény halottakért teszünk, mindenestül fogva meg azonképpen tesszük a mi üdvösségünkért. Szent Dávid próféta rajta bizonyság: az én imádságom az én kebelembe tér be hátra. Mi teszi azt? Az atyafiúságnak szereteti."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 3270

0160
Egy prédikátort arra kéri barátja álmában, hogy másnap buzdítsa híveit, hogy nagy ájtatossággal emlékezzenek meg a halottakról, hiszen akkor tizenötezren szabadulnak majd meg a purgatóriumból.

Érdy-kódex 611b

Szereplők
prédikátor, barát, halott

Exemplum szövege
Heted használatja isteni szent malasztnak és irgalomnak, és végre az örök dicsőséges boldogságnak érdemlése. Kiről úgy mond Szent Ágoston doktor: kívánod-e, ó, emberi állat, hogy teveled irgalmazzon az Úristen? Te tedd először, hogy irgalmazz te atyádfiával, mert az szent evangéliumnak bizonysága szerént (Luk. VI.) azon mértékkel mérik tenéked is, mely mértékkel te méred másnak. Példa úgy olvastatik ez mai szent napról. Mikoron ez mai napon egy jámbor prédikátor hozzákészült volna, hogy az halottakról prédikállana, éjjel álmában neki jelenék egy kimúlt ismerő barátja, és mondá: Íme, te ez mai napon prédikállani akarsz, én pedig jöttem tehozzád purgatóriumból Úristennek szent akaratja szerént, kérvén tégedet, hogy mikoron prédikállasz, intsed az jámbor keresztény népet, hogy mivel nagyobb ájtatossággal szolgáljanak és emlékezzenek az szegény halottakról, mert ez mai napon az kegyelmes Úristen nagy irgalmat akar velük tenni, és többen, hogynem tizenöt ezren szabadulnak kive purgatóriumból. És elenyészék előle. Az jámbor prédikátor pedig mindennek előtte ez látást megbeszéllé az népeknek, és nagy szerelmes ájtatosságra rémülének hallván. Íme azért, szerelmes atyámfiai, halljátok mily jó, mily üdvösséges és malasztos nem csak mai napon, de koronként emlékezni és szolgálni az szegény halottakért.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második tanulsága: milyen haszna van a halottakért való imádkozásnak? Hét haszna van. A hetedik haszon: isteni szent malasztnak, irgalomnak és az örök boldogságnak érdemlése.

Igazolni kívánt tétel
„Példa úgy olvastatik ez mai szent napról. […] Íme azért, szerelmes atyámfiai, halljátok, mily jó, mily üdvösséges és malasztos nem csak mai napon, de koronként emlékezni és szolgálni az szegény halottakért."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 86.K.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4544, Tubach 3914

0161
Egy ember nem teljesíti megholt rokonának kérését, ezért pokolra száll.

Érdy-kódex 612b–613a

Szereplők
vitéz, rokon, halott, ördög

Exemplum szövege
Heted rendbeliek: kikre az szegényeknek keze munkájuk szállott, avagy kiknek tisztükbe más szállott és másnak keresményével élnek, és semmi emlékezetet nem tesznek utánuk, kinek véres verítékivel élnek. Kiről ilyen példa olvastatik. Vala egy vitéz Károly király ideiben. Kéré egy rokonságát, hogy ha történnék az hadban meghalni, egy jó lovát adná el és osztaná el az szegényeknek. És mikoron megholt volna, az rokonsága az jó lovát magának tartá. Az megholt vitéz harmincad napra éjjel neki jelenék nagy fényesen, mint az Nap, mondván: Mi dolog tenéked, hogy engemet ennyi ideiglen égettetel purgatóriumban az én lovamat el nem adván? Higgyed, ez mai napnál tovább el nem mégy vele. Íme, az te lelkedet az ördögök pokolba viszik Úristennek igaz ítéleti szerént. Én pedig kiszabadulván az kínból, az örök boldogságra megyek. Az szegény boldogtalant pedig ragadák azonnal az szelletek, és nagy sívással-rívással az hegyek közé el, ott elszaggaták az testét, lelkét pokolra vivék. Kikből megismerhetjük, szerelmes atyámfiai, mily jó és használatos, mily üdvösséges és foganatos légyen az szegény halottakról emlékezni és szolgálni. Viszonellen pedig mily veszedelmes és kárhozatos légyen, ha ki őróluk elfeledkezik és nem szolgál, mint immáron ez felül megmondott írásokból meghallottuk. Kérjük azért az Úristent, hogy tegyen irgalmat azokkal, kik malasztnak után kínt szenvednek, és vigye őket ő szent országának dicsőséges boldog lakodalmába! Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén. A beszéd harmadik tanulsága: milyen panaszolása van a purgatóriumbeli lelkeknek erre a világra? Hét rendbeli népeket találunk írásban, kik ellen a szegény másvilágiak felette nehezesek.

Igazolni kívánt tétel
„Heted rendbeliek: kikre az szegényeknek keze munkájuk szállott, avagy kiknek tisztükbe más szállott és másnak keresményével élnek, és semmi emlékezetet nem tesznek utánuk, kinek véres verítékivel élnek."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 88. H.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3349, Tubach 3560, Tubach 3649

0162
Egy szerzetesrendben élő szűz nem tud az imádságnak és az elmélkedésnek örülni, miután egyszer világi vigasságban gyönyörködött.

Érdy-kódex 619b–620a

Szereplők
apáca, szűz, angyal

Exemplum szövege
Másodszor: lelki gondolatokat és gonosz ábrázatoknak elmélkedésit el kell távoztatni; ha mikoron támadnak, nem kell benne mulatni avagy utánaeredni. Kiről úgy mond Szent Gergely doktor: nincsen oly förtelmes, gonosz gondolat, hogy embernek elméjét megferteztesse, értsed: halálosképpen, csak az okosság neki ne engedjen, tudniaillik kellemetességnek és gyönyörűségnek miatta. Kiről ilyen példát találunk, mily veszedelmes légyen az gonosz gondolatban mulatni. Vala egy szerzetben elő berekesztett szűz,

ki mindenkoron nagy angyali vigasztalással és mennyei édességgel él vala. Történék egy napon ez világi szép zöngést és vigasságot hallani, kiben nagyon kezde gyönyörködni. De mikoron elmúlt volna, mint az harmat, jó szokása szerént imádságra adá magát, hát semmi ízét nem érzi. Kezde az mennyeiekről gondolkodni, hát semmiképpen nem lehet. Kezdé várni az szent angyalt, hát az sem jő hozzá. Megkeseredék rajta, mi dolog volna. Penitenciára fogá magát, naponként sírván, óhajtván rajta, hogy az lelki vigasságot elvesztette volna. Tizenkét esztendő után hozzá jöve [az angyal] és mondá: Mit sírsz, mit bánkódol? Annak okáért történék tenéked ez, mert ez világi gyönyörűségre fogtad vala magadat. Tudjad azt, hogy egyik ellenség az másodiknak. Nem lehet, hogy üdvözülő lélek itt is gyönyörködjék, az másvilágon is örüljön. Azért boldogok az tiszta szívűek, mert ők Istennek szent színét látják.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Mindenszentek oktávája

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A Nyolc boldogságot értelmező beszéd ötödik egysége: Boldogok a tisztaszívűek. De miképpen kell tisztán viselni az embernek szívét és lelkét? Második válasz: a gonosz gondolatokat el kell távoztatni.

Igazolni kívánt tétel
„Kiről ilyen példát találunk, mily veszedelmes légyen az gonosz gondolatban mulatni."

0163
Egy domonkos szerzetes hamisan prédikál Szűz Mária szeplőtelen fogantatásáról, ezért Mária a misén kiveszi kezéből az oltáriszentséget.

Érdy-kódex 164b

Szereplők
fráter, domonkos fráter, Szűz Mária

Exemplum szövege
Az másod fráter meg azon szerzetből mikoron meg azonképpen hamisan prédikálott volna, és annakutána misét mondana, megáldván az szentséget, ottan az Szűz Mária

kivevé kezéből. És az fráter azt látván penitenciára esék, és mindent visszaprédikálván megint megadá őneki az szentséget, és míg éle, továbbá ellene nem szóla.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0148; RMEx 0124b; RMEx 0125b; RMEx 0126b.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén. A beszéd második tanulsága: tizenkét okkal bizonyítható, hogy Isten eredendő bűn nélkül teremtette Szűz Máriát (végül csak tízről beszél). Talán a tizenegyedik bizonyságnak számítható a beszéd végi exemplumbokor.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3.

Exemplumkatalógusok
Holik 207; Holik 113

0164
Egy zarándok mindennap az Ave Mariát imádkozza, ezért amikor eltemetik, egy lestyánfa nő ki a szájából.

Érdy-kódex 253a–253b

Szereplők
zarándok, tolvajok, püspök, nép

Exemplum szövege
Példa. Ez szent üdvözletnek üdvösséges jószágáról ilyen példát ír Szent Anselmus doktor. Vala egy időben egy ember, ki asszonyunk, Szűz Máriának szeretetiért minden napon csak Ave Mariát olvas vala. Történék zarándokság járni, menni, mikoron egy vadon erdőre kelt volna, fogák meg őtet az tolvajok, gondolván, hogy pénz volna nála. Megölék őtet és temeték el az útfélen, és az zarándok istápot üték le feje fölött emlékezetre. Idő jártában az aszú istáp asszonyunk, Máriának érdeme miatt megfoganék, és

nagy szép lestyánfa lőn őbenne. Mikoron azon elmene egy püspök, tekinte fel az fára, és látá hát, az fának levelén mind Ave Maria vagyon megírván. Elcsodálkozván rajta, kérdé meg azon lakozó népeket, mi dolog volna, és megjelenték őneki az dolgot. Azt hallván elámélkodának rajta, és ottan az jámbor püspök megásatá az sírt, és íme, nagy csodának csodája: teljességgel épen találák az zarándoknak testét feküdni az koporsóban, és az nagy fának gyökere hát szájában vagyon, kinek levelén az Ave Maria vala megírva. Ottan megismerék Istennek malasztjából, hogy az ember ő éltében gyakorta olvasta az Ave Mariát. És dicsérék az Úristent és asszonyunk, Máriát ez csoda dolog látván. És annakutána az szegény, hű keresztények gyakorta mennek vala azon helyre, és asszonyunk, Máriának érdeméért sok irgalmat tészen vala Úristen az szegény népnek szüksége szerént. Mind ez ilyen dolgokból ismertetik meg, mily méltóságos légyen ez szent üdvözlet, Úristennek és asszonyunk, Szűz Máriának mily kellemetes, szegény bűnös Ádám fiainak mily üdvösséges, kit minekünk is nyerjen az édes Szűzanya, Mária.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. Az angyali üdvözletnél méltóbb és nagyobb köszönet nincsen. Negyedik ok: az üdvözletnek csodálatos volta; ennek kifejtése öt pontban.

Igazolni kívánt tétel
„Ez szent üdvözletnek üdvösséges jószágáról ilyen példát ír Szent Anselmus doktor."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Anselmus doktor

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 1, pars 5, articulus 1, capitulum 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 430, Tubach 427, Holik 199

0165a
Egy ájtatos embernek megjelenik Szűz Mária, és elmondja neki, hogyan imádta az Istent földi életében.

Érdy-kódex 257b–258a

Szereplők
ájtatos ember, Szűz Mária

Exemplum szövege
Példa. Vala egy időben egy ájtatos személy, ki szünetlen kéri vala ő imádságában az Szűz Máriát, hogy őneki megjelentené, minemű dolgokon és miképpen imádta az Úristent ez világon éltében, és minemű jószágokért érdemlette ő az nagy szentséget. Meghallgatá őtet az édes Szűz Mária, és neki jelenvén mondá: Mikoron még én kisded valék, éjféli koron én felkelek vala, és az templomba menvén ezek valának az kérelmésim. Először: hogy az Úristen adna énnekem oly malasztot, kinek miatta az ő szent parancsolatit beteljesíthetném, és mindent szerethetnék, kit ő szeret, és mindent gyűlölhetnék, kit ő gyűlöl. Másodszor: hogy Úristent mindennek felette, és barátomat az ő szent akaratja [szerint] szeretném. Harmadszor: hogy az lelki jószágokban, alázatosságban, békességtartásban, kegyességben, tisztaságban használhassak, és ő szent színe előtt kellemetes lehessek. Negyedszer: hogy érhetném az időt, mikoron az Szeplőtelen szülné az Istent és ez világnak megváltóját, és érdemlenék őnekik kegyes szolgálatot tehetnem. De mikoron azt énnekem engedte volna az Úristen, azután nem kértem, hanem hálát adtam naponként az Úristennek rajta. Ötödször: hogy mind ez széles világon való teremtett népet tartson meg Úristen az ő hű szent szolgálatjában. Úgy mondá esmég annakutána: Hogy minden isteni malasztot és minden lelki jószágot – az kiváltképpen való megszentelésnek malasztja nélkül, kivel engem Úristen szeretett – nem kisded munka nélkül keresgettem, de szünetlen imádsággal és gerjedetes kívánatossággal, mélységes alázatossággal és ájtatossággal, nagy sok sírással és könnyhullatással és testi gyötrelemmel érhettem ennyi sok jónak tökéletességére. Azt megmondván elenyészék előle az Szűz Mária, és őtet nagy lelki édességben hagyá, és míg éle, nagy ájtatossággal szolgálá az Szűz Máriát.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0166.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén; exemplumbokor első tagja. Tizenkét regulája van a szentséges életnek. Végén összefoglalás: „Íme, azért hol vannak az nemes lelki regulák, kikben az édes Szűz Mária rendelé az ő életét ez világon."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 7, pars 1, articulus 3, capitulum 4.

Exemplumkatalógusok
Holik 49, Holik 216

Magyar nyelvű párhuzam

0165b
Debreceni kódex 265–271

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és ezeket értelmező példák; Szűz Mária életéről.

Az exemplumban hivatkozott forrás
„Szent Bonaventura atyánk"

Exemplum forrása
[Pseudo-]Bonaventura, *Meditationes vitae Christi*, capitulum 4.

0166
Egy özvegyasszony két szűz lányát Szűz Mária oltalmába ajánlja, akik szüzességük jeléül rózsakoszorút kapnak egy angyaltól.

Érdy-kódex 258a–258b

Szereplők
özvegyasszony, szűz, lány, anya, angyal, ördög, szomszéd, földesúr, köznép, nép

Exemplum szövege
Más példa ugyanezenről. Vala egy szegény özvegy asszonyállat, és valának őneki két kisded szűz leányi. Mikoron az anya hallotta volna prédikációban asszonyunk, Szűz Máriának ez világon való életét, eszébe vevé, és az ő példája szerént kezdé az kis leányokat azon jószágokra tanítani, hogy az Szűz Máriának példája szerént élnének.

És mikoron az Szűz Máriának oltára elébe vitte volna őket, ajánlá neki az ő két szűz leányát, mondván: Én szentséges asszonyom! Íme, ez én két szűz leányimat, kik az te életednek példája szerént élnek, te szentségednek adom és ajánlom ez napságtól fogva. Te légy őnekik anyjuk és oltalmazójuk! És annakutána nagyobb ájtatosságnak bizonyságáért fogá az leányoknak kezeit és tevé az Szűz Mária képének kezibe, és hazamenének. És azon nap Úristennek szent angyala mene házukhoz egy szép ifjú képében, és vín száz géra ezüstöt őnekik, hogy az ő szegénységüket táplálhatnák vele, és ne kényszeríttetnének házanként járni, és hogy gond nélkül szolgálhatnának az ő mennyei szülőjüknek. Azt látván, pokolbeli ördög megirigylé az ő tiszta életüket, és mind az körül való szomszédságot ellenük támasztá, gonosz hírt, nevet kötvén az szűz leányokra, hogy gonoszsággal táplálnák az ő életüket. Azok pedig az ő mennyei szent szülőjüknek ajánlák önnönmagukat, könyörögvén, hogy oltalmazná meg őket. Mikoron az egyházhoz mentenek volna egy asszonyunk, Máriának ünnepe napján, nagy csoda dolog: íme, mindeneknek látására Istennek szent angyala leszállván mennyeknek országából, hoza két szép rózsakoszorúkat, és tevé az két szűz leánynak fejébe, mondván: Ezt az Krisztusnak szent anyja küldötte az szüzességteknek bizonyságára. És elenyészék előlük. És megszabadulának az gonosz hírből az nagy jeles csoda dolgot látván, és az földes uraság és az köznép hamarsággal két nagy klastromot rakatának az Szűz Máriának tisztességére, és az két szüzeket fejedelemmé tevék és nagy sok szüzeknek előttük járóvá, kik éjjel-nappal szolgálván az édes Szűz Máriának, gyarapodván azon szent jószágokban mind halálig, és immáron örülnek, vigadnak és országolnak az édes Jézussal és az Szűz Máriával örökkön-örökké. Kire minekünk is engedjenek erőt és malasztot mi éltünkben, és halálunknak utána az örök dicsőséget! Amen.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0165.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Beszéd végén; exemplumbokor második tagja. Tizenkét regulája van a szentséges életnek. Végén összefoglalás: „Íme, azért hol vannak az nemes lelki regulák, kikben az édes Szűz Mária rendelé az ő életét ez világon."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 7, pars 1, articulus 3, capitulum 4.

Exemplumkatalógusok
Holik 111, Holik 132

0167
Egy Szűz Máriát tisztelő tolvaj Mária közbenjárásának köszönhetően felkoncolása után még meggyónhatott.

Debreceni kódex 24–26

Szereplők
testvérek, nemes ember, vitéz, tiszttartó, szerzetes, gyóntató, szolgák, tolvaj

Exemplum szövege
Ötödik haszna vagyon, ki ez mai napon üli, mert azt a szeplőtelen Szűz halálának idején nem hagyja elveszni, mert hatalom adatott őneki, hogy mindeneket üdvözíthessen, valakiket akar, s jelesben az ő ájtatosit, miképpen megmutattatik imilyen lett dologból és példából. Vala három atyafiú, kiket egy nemes ember valami gonoszságukért örökségükből kiveszte, minekokáért amazok tolvajsággal kezdének élni, s nagy sok gonoszságot tesznek vala. Mely dolgot hallván a vitéz, miért tiszttartó vala, reájuk gyűle, s a ketteit megfogá s felakasztá, a harmadik elszalada, ki bújában naggyal több apróságot teszen vala, miért a tiszttartó is halálra keresi vala. De maga igen félvén, hogy kézbe akadna, meggyónék. Kinek mikoron mondotta volna a barát, hogy továbbá oltalmazná magát, felelvén a tolvaj úgy monda: Nem lehet, hanem meg kell az én atyámfiai halálát torolnom, ha tehetem. De maga a boldog Szűz Mária ünnepinek estit megböjtölöm vízzel, kenyérrel, hogy gyónatlan és oltáriszentség nélkül ne hagyjon kimúlnom. S mondá a konfesszor neki: Jó, de nem használ semmit, hogy a bűnnek szándékában vagy. S amaz tolvaj elmene előle, az nemes ember miért tudja vala, hogy sok helyen leselné őtet. Reaküldé egyszer szolgáit, ahol megkémlették vala, hogy megfognák, s miért meg nem adá magát, annyira eltaglák, hogy még a bele is kiomlott vala. S leejtvén aztán, konconként el akarák hányni, de megszólalván nekik mondá: Hiába munkálkodtok, mert ha mind elkoncoltok, sem halok addig meg, míg papot nem hívtok s meg nem gyónom s oltáriszentséget nem veszek. S amazok papot híván mihelyen ezeket megszerzé, ottan kimúlék ez világból nagy üdvösségesen, kit engedjen nekünk is Atya, Fiú, Szentlélek. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második tanulsága: a haszonról. Milyen hasznok következnek abból, hogyha az ember hiszi Szűz Mária eredendő bűn nélkül való fogantatását, és megüli annak ünnepét. Beszéd vége.

Igazolni kívánt tétel
„Ötödik haszna vagyon, ki ez mai napon üli, mert azt a szeplőtelen Szűz halálának idején nem hagyja elveszni, mert hatalom adatott őneki, hogy mindeneket üdvözíthessen, valakiket akar, s jelesben az ő ájtatosit, miképpen megmutattatik imilyen lett dologból és példából."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, exemplum 55.

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli […] de sanctis*, sermo 5.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4793, Holik 187

0168a
Egy szerzetes együgyű lévén, csak ezt tudja megtanulni, hogy Ave Maria. Ezt gyakran mondja, így halála után a száján keresztül kinő egy liliom a sírján, melynek leveleire az Ave Maria szavak vannak írva.

Horvát-kódex 214–215 [beíratlan lapokkal: 234–235]

Szereplők
testvérek, nemes ember, vitéz, tiszttartó, szerzetes, gyóntató, szolgák, tolvaj

Exemplum szövege
Itt kezdetnek némely ájtatos példák asszonyunk, Máriáról, és először arról, hogy asszonyunk, Mária az ő szeretőjét tiszteli, ezképpen mondván. Némely nemes ember bemene Szent Bernáld szerzetibe, mely nemes ember mikoron nem tanulhatnák írást az őneki adatott mestertől az ő elméjének gorombaságától, legottan magát megalázá, gondolván azt, hogy jobb őneki alázatosságban szolgálni Istennek, hogy venné őreá az paraszt frátereknek ruhájukat. Mert többet nem tanulhatott vala, hanem csak ezt: Ave

Maria. És mert ez két igét minden napon nagy gyakorta és nagy ájtatossággal mondja vala. Történék, hogy ez nemes emberből lett paraszt fráter meghalna, és az ő sírja némelytől meglátogattatnék. És íme, az sírnak fejétől növekedett vala szépséges liliom, ki vala megírván mind belül, mind kívül. És odahíván az apátot és az püspököt, mikoron megásták volna az sírt, lelék az liliomnak gyökerét kiszármazni ez fráternek szívéből az ő szájának miatta, és aztán kívül felnövekedvén, kinek ő levelein vala írván: Ave Maria. És ezeket látván dicsérék az Szűz Máriát, ki tiszteli az őtet tisztelőket.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0186; RMEx 0187a.

Kódex alegysége
Prédikáció asszonyunk Szűz Máriának haláláról és mennybe való felviteléről, valamint három példa; Három példa asszonyunk, Máriáról

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció után, példák.

Igazolni kívánt tétel
„Asszonyunk, Mária az ő szeretőjét tiszteli."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 12, pars 3, capitulum 6, miraculum 1.

Exemplumkatalógusok
Tubach 427, Holik 194, Holik 31, Holik 50, Poncelet 336

Magyar nyelvű párhuzam

0168b
Teleki-kódex 350–353

Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0188a.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Legendák, traktátusok és imák; Traktátus Szűz Mária nevének betűiről (csonka, Szűz Mária neve második betűjének végén kezdődik)

Az exemplum logikai előzménye
Mária nevének ötödik betűje „A", amely az alectorius (kakaskó) kezdőbetűje is. Az alectoriust viselő nem szomjazik, aki gyakran a szájára veszi Mária nevét, az

nem szomjazik a világi dolgokra. Az exemplum egy könyörgéshez kapcsolódik szorosan.

Igazolni kívánt tétel
„Kérünk tégedet, hogy el ne hagyj minket, Évának számkivetett fiait és leányit, de jöjj mihozzánk mindenkoron, de jelesben a mi halálunknak idején, hogy a te ellenségid, azaz ördögök mirajtunk meg ne hatalmaznának, de tégy mivelünk azonképpen, amiképpen től néminemű szerzetessel, kiről úgy olvassuk egy igen szép példában."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 12, pars 3, capitulum 6, miraculum 1.

0169
Egy deák mindig imádkozik a halottakért, amikor átmegy a temetőn. A deák halála után a pap szavaira, „Requiescant in pace", a holtak „amen"-nel felelnek.

Cornides-kódex 427–428 (214r–214v)

Szereplők
deák, pap, halottak

Exemplum szövege
Harmadszor segíttetnek az halottak élőknek imádságukkal, kiről ilyen példa olvastatik. Vala némely deák, ki valamikoron általmegyen vala az cinterimen, mindenkoron az halottakért jeles imádságokat teszen vala. És mikoron ez deák megholt volna, és az pap őérte vigíliát mondván mondaná: Requiescant in pace, felelének mind az megholt testek: Amen.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0158b.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái; Halottak napja; példák a purgatóriumról. Töredék. A Cornides-kódex utolsó szövegegysége.

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. Prédikáció második része: különféle segedelmek vannak, amelyekkel segíteni lehet a purgatóriumbeli lelkeken. A harmadik: az élők imádsága.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor segíttetnek az halottak élőknek imádságukkal."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4546

0170
Ahasvérus király szerint a törvény nem vonatkozik Eszter királynéra.

Érdy-kódex 163b
Szerepel benne allegorikus értelmezés.
Exemplumutalás

Szereplők
Ahasvérus, Eszter

Exemplum szövege
Hatod okát veti császári törvény, holott úgy vagyon megírván: az császár, avagy király semmi császári törvénynek alája nem esik, és az császári és királyné asszony minden törvényből kivétetett. Azonképpen ha minden törvényt vetett az Úristen embereknek fiaira, hát sem önnönmaga, sem az ő szűz szent leánya és anyja, mennynek és földnek királyné asszonya nem tartozik az köz törvényre. Erről méltán értetik Asvérus királynak mondása, mondván Eszter királyné asszonynak: ne félj, Eszter királyné asszony, nem teéretted vettetett ez ilyen törvény, de egyebekért közönséggel. Holott az Asvérus királyon értetik az Úristen, Eszteren pedig asszonyunk Szűz Mária.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Szűz Mária foganatja

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második tanulsága: tizenkét okkal bizonyítható, hogy Isten eredendő bűn nélkül teremtette Szűz Máriát.

Igazolni kívánt tétel
„Hatod okát veti császári törvény, holott úgy vagyon megírván: az császár, avagy király semmi császári törvénynek alája nem esik, és az császári és királyné asszony minden törvényből kivétetett."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 4, pars 1, articulus 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1909

0171a
Az ördög kihúz egy szerzetest az imádság helyéről.

Érdy-kódex 245b–246a

Szereplők
fráter, Szent Benedek, fekete ember, fejedelem, Pompeianus, Maurus, ördög

Exemplum szövege
Vala pedig azon időben ottan közel való klastromban, ki nem állhat az karban isteni dicséretnek idein, de mint az fráterek imádságra adták volna önnönmagukat, ottan kimégyen vala az egyházból, és kívül bujdosik vala. Mikoron sok intésnek utána magát megjobbította volna, vivék Szent Benedeknek, kit nagy erősen megfedde és az klastromba külde. De mikoron harmad után meg azonképpen cselekednék, esmég megüzenék Szent Benedeknek. Ottan mondá: Ím, önnönmagam odamegyek és megfeddem őtet. Mikoron odament volna, az veternyét elvégezvén szokásuk szerént, ki mind imádságra tevé önnönmagát, megtekinté Szent Benedek az frátert, ki meg nem maradhat vala az imádságnak helyén: hát egy kis fekete gyermek kápája aljánál fogva ki kezdé vonni. Mondá Szent Benedek az ott való fejedelemnek, kinek Pompeianus vala [neve] és fráter Maurusnak: Nemde nem látjátok-e, kicsoda az, ki ez frátert kivonssza? Mondának: Nem. Mondá Szent Benedek: Imádkozzunk, hogy ti is láthassátok meg, ki után mégyen ez kifutó fráter! Mikoron két egész napon imádkoztak volna, fráter Maurus érdemlé meg, de az fejedelem, Pompeianus, nem láthatá meg. Másod napon az imádságnak utána méne ki és találá kívül bujdosván az frátert. Ottan felfogatá és egy marok vesszővel megveregette, és az naptól semmi készleleti nem [lett] az fekete gyermek miatt, de minden tökéletességgel megmarad vala az imádságnak helyén, és semmi hatalmasságot nem tehet vala rajta immáron pokolbeli ördög, mintha ő veretett volna meg az Isten emberétől.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Benedek apát ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Szent Benedek élete

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Gregorius Magnus, *Dialogi*, liber 2, caput 2.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1534

Magyar nyelvű párhuzamok

0171b
Érsekújvári kódex 372a–b

Exemplumutalás.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Szerzeteseknek életükről igen szép tanúság"; Negyedik capitulum

Az exemplum logikai előzménye
Capitulum végén. A tanítás negyedik fejezete: a vecsernye (vesperás) fontossága. A zsolozsma mondása közben nem szabad semmi egyébbel foglalkozni és elhagyni a templomot.

Igazolni kívánt tétel
„De félni kell azoknak, kik csak alig állhatnak szentegyházban az zsolozsmának végéig, hogy az olyatánok ördögtől ne vontassanak ki."

0171c
Példák könyve 3–6 (rekonstruált: 21–24)

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról.

Exemplum forrása
Gregorius Magnus, *Dialogi*, liber 2, caput 2.
Speculum exemplorum, I, 21.
Johannes Herolt, Sermones discipuli de tempore et de sanctis […], capitulum de littera O, exemplum 27.
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 48.

0172a
Krisztus a kevélység, a fösvénység és a paráznaság bűne miatt három tüzes lándzsával akarja elpusztítani a világot. Szűz Mária végül megengeszteli őt a prédikátor szerzetesekre hivatkozva.

Teleki-kódex 325–328

Szereplők
Szent Ferenc, Szent Domonkos, Jézus, Szűz Mária

Exemplum szövege
Annakokáért olvastatik Szent Ferenc atyánknak életiben, hogy mikoron Szent Ferenc atyánk volna az ő szent regulájának konfirmálásáért, és azonképpen Szent Domokos atyánk is, és azonképpen mikoron imádkoznék Szent Ferenc atyánk, íme, csodálatos dolog: tehát látá, hogy mi Urunk Jézus Krisztus az égben fenn áll, tartván az ő kezében három csucsákat, avagy lándzsákat, melyeket akar vala elvetni és elbocsátni ez világnak elpusztítására és vesztésére, és ezt mondja vala Urunk Jézus Krisztus: Íme, úgymond, mind ez széles világ teljes e három bűnökkel, tudniamint kevélységgel, fösvénységgel és gonosz fajtalansággal, és ez három okáért ez három csucsákkal, avagy lándzsákkal el akarom ez világot veszteni. Ezt hallván pediglen a szeplőtelen Asszonyunk Szűz Mária, igen nagy hamarsággal sietettel az ő szent Fiának eleibe, és térdre leesvén mondá az ő szent Fiának: Ó, én szerető szent Fiam, áldott Uram Jézus Krisztus, kérlek én mostan, hogy könyörülj az emberi nemzeten, és hogy ne akarjad őtet mostan elveszteni! Mert énnekem vagynak mostan két fiaim, tudniamint Szent Ferenc és Szent Domokos, és én szerető Fiam, Jézus, én ezeket elküldém ez széles világba, hogy ez három bűnöknek ellene prédikáljanak, és hogy kigyomlanák ez bűnöket az keresztények közül.

És legottan megengeszteltették Urunk, áldott Jézus Krisztus az ő szent Anyjának kérelmésére. Íme azért, hogy Asszonyunk Szűz Mária megengeszteli mi Urunk Jézust, amikoron mireánk megharaguszik.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Legendák, traktátusok és imák; Traktátus Szűz Mária nevének betűiről; Mária nevének második betűje: az első „A".

Az exemplum logikai előzménye
Csonka traktátusban, a fennmaradt szöveg az exemplummal kezdődik.

Igazolni kívánt tétel
„Íme azért, hogy Asszonyunk Szűz Mária megengeszteli mi Urunk Jézust, amikoron mireánk megharaguszik."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Ferenc atyánknak életiben

Exemplumkatalógusok
Tubach 1735, Holik 54

Magyar nyelvű párhuzamok

0172b
Domonkos-kódex 177–180

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Szent Domonkos csodái életében (Antoninus krónikája)

Exemplum forrása
Antoninus Florentinus, *Chronicon*, pars 3, titulus 23, capitulum 3.

0172c
Bod-kódex 4

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Harmadszor: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert teljes gonoszsággal és veszedelemmel.

Igazolni kívánt tétel
„Minden, mi ez világon vagyon: avagy hogy testi kívánság, azaz paráznaság, avagy szemnek kívánsága, azaz fösvénység, avagy életnek kevélysége: azért ez bűnöknek miatta mind ez világ gonoszban vettetett, azaz ördögnek hatalma alá. Mert valaki ez hármakat követi, ördögnek hatalma vagyon őrajta."

0172d
Lobkowicz-kódex 272–273

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Harmadszor: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert teljes gonoszsággal és veszedelemmel.

Igazolni kívánt tétel
„Minden valami ez világban vagyon: avagy hogy testi kívánság, azaz paráznaság, avagy szemnek kívánsága, azaz fösvénység, avagy életnek kevélysége, azért ez bűnöknek miatta mind ez világ gonoszban vetettetett, azaz ördögnek hatalma alá. Mert valaki ez hármakat követi, ördögnek hatalma vagyon őrajta."

0172e
Tihanyi kódex 149–150

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Sarlós Boldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária vizitációjáról

Az exemplum logikai előzménye
Három lelki tanulság olvastatik Szűz Mária dicséretéről, a második: ez a dicséret dicsőséges. Másodszor dicsőséges Szűz Máriának, akinek koronájában tizenkét csillag van. A hetedik csillag: irgalmasság. Az irgalmasság második bizonyítéka: Mária nélkül a világ már elveszett volna.

Igazolni kívánt tétel
„Mást imezt tanuljátok ezmellé meg, hogy ha az Irgalmasságnak Anyja, az Szűz Mária nem volt volna, ez világ az nagy bűnökért, melyek benne bővelkednek, régen elveszett volna."

Az exemplumban hivatkozott forrás
Fulgentius

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 2, pars 3, articulus 1–2.

0172f
Érdy-kódex 449b–450a

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent Domonkos ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A beszéd második tanulsága: Szent Domonkos sok jelenés miatt választatott a prédikátorságra. A hetedik jelenés: Domonkos saját látomása.

Igazolni kívánt tétel
„Heted jelenet lőn Szent Domonkos atyának, kiről ilyen látást láta."

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 108.
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, sermo 30.

0173a
Arisztotelész halálos ágyán tanítványai kérésére a halálról beszél.

Bod-kódex 2

Szereplők
Arisztotelész, tanítványok

Exemplum szövege
Azért példa olvastatik Arisztotelész nevű pogány bölcsességéről, ki mikoron jutott volna halálára, kérék őtet az ő tanítványi, hogy mondana nekik valami jó tanulságot. Ki felelvén mondá: Mezítelen jöttem ez világra, nagy bánattal éltem, és nagy keserűséggel megyek ki belőle, és nem tudom, hol lészen szállásom, hálásom. Azért mondja bölcs Salamon: Nem tudja ember ő végét, de miképpen az hal megfogattatik az horognak miatta, ezenképpen az ember az gonosz időnek miatta.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Először: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert benne folyamatos félelem van.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen Szent Gergely doktor mondja: ki ez világi marhát szereti, avagy akarja, avagy nem akarja, félelemnek és bánatnak kínjába esik. Mert míglen ember ez világban él, soha meg nem ismerheti őmagát nyilván, hanem csak ő halálának idején. Akkoron mindenek nyilván lesznek az okosságnak szemei előtt, avagy jók, avagy gonoszok."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 331

Magyar nyelvű párhuzam

0173b
Lobkowicz-kódex 268

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Először: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert benne folyamatos félelem van.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen Szent Gergely doktor mondja: ki ez világi marhát szereti, avagy akarja, akár nem, félelemnek és bánatnak kínjába esik. Mert míglen ember ez világban él, soha meg nem ismerheti őmagát nyilván[, hanem csak ő halálának idején]. Akkoron mindenek nyilván lesznek az okosságnak szemei előtt, avagy jók, avagy gonoszok."

0174a
Egy király megbetegszik, és elrendeli, hogy hordozzák körbe országaiban a szemfedőjére való három sing vásznat.

Bod-kódex 5

Szereplők
király

Exemplum szövege
Mert az ilyetének hasonlatosak az vakondaghoz, ki nem hiszen egyéb kincset lennie, mint az földet túrnia és benne lakoznia, de maga egyéb kincsek vannak, melyeket ők nem tudnak. Erről ily példa olvastatik. Vala egy király, ki három országot bír vala, de mégis többet akar vala bírnia. Történék, hogy megkórula. Ki kétségbe esvén ő életéről parancsolá, hogy három sing gyolcsot kötnének ő kopjájára, és viselnék városról városra, utcákon kiáltván király szavát, és mondván: Én három országnak valék fejedelme, kikkel meg nem elégedém, de többet kívánok vala, alítván, hogy ne legyen nagyobb öröm, mint kincset gyűjtenie, és országokat bírnia. Mostan pediglen megelégedtem három sing földdel, és három sing vászonnal, kivel befedezem én telhetetlen szemeimet. Ezenképpen bizonyába lészen mindenekről, kik ez világi marhába telhetetlenek. Először ő telhetetlen szemüket berekeszti az hívság, de megnyittatnak az kínokban, holott

őket az ő gonosz gazdagsági nem segítik, de nagyobban gyötrettetnek. Miképpen Szent János írja, Isten mondása: Mennyivel nagyobb dicsőségben és gyönyörűségben volt, annyival nagyobb siralmat és kínt adjatok őneki.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Negyedszer: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert ellenkedést vet Isten és ember között.

Igazolni kívánt tétel
„Íme, ha ezerszer való ezer világokat vallanád, ha ez világi gonosz életedben múlsz ki ez világból, töredelmesség nélkül és gyónás nélkül, nemde megengesztelnek-e ezek téged Istennek? Bizonyába nem!"

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 4355, Dömötör 251

Magyar nyelvű párhuzamok

0174b
Lobkowicz-kódex 274–275

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Negyedszer: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert ellenkedést vet Isten és ember között.

Igazolni kívánt tétel
„Íme, ha ezerszer való ezer világokat vallanád, ha ez világi gonosz életedben múlsz ki ez világból, töredelmesség nélkül és gyónás nélkül, nemde megengesztelnek-e ezek téged Istennek? Bizonyába nem!"

0174c
Székelyudvarhelyi kódex 244–245

Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0221; RMEx 0222.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második tagja. Az elmélkedés harmadik része: a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, az első: a halál ideje, órája.

Igazolni kívánt tétel
„Vigyázzatok, egem, mert nem tudjátok, mely órában Úr eljövendő: estve-e, éjfélkor-e, tikszókor-e, holval-e. Hogy mikoron eljő, ne leljen titeket alván, azaz halálos bűnben."

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 45.

0174d
Székelyudvarhelyi kódex 275

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés negyedik része (Waldapfel felosztása: 263–289): a halált tizenkét keserűség állja körül. A negyedik: mindenképpen való megfosztás. A halál három dologtól foszt meg, a második: a kincsek bősége.

Igazolni kívánt tétel
„Másodszor megfoszt minket a halál az idő szerént való marháknak bőségétől, mert mezítelen megyen ki az ember e világból. Hogy ez igaz legyen, úgy mond Jób pátriárka könyvének első részében: Mezítelen jöttem ki anyámnak méhéből, mezítelen térek a földbe. Példa olvastatik emellé."

0175a
Egy vitéznek megjelenik szeretője, a Világ, aki elöl szépséges nő, de hátul rút, büdös, és kígyók marják.

Bod-kódex 6

Szereplők
vitéz, asszony, Világ

Exemplum szövege
Azért erről ilyen példa olvastatik. Vala egy vitéz, ki annyira adta vala őmagát ez világi életnek, hogy Istenről semmit nem gondolkodik vala, de mind ő erejét ez világi hívságra költi vala. Ki egyszer isteni ihlésnek miatta kezde őmagában gondolkodnia, hogy kicsoda volna ez világ és minemű volna, kinek ilyen nagy buzgósággal ő szolgálna. És mikoron ezt gondolná az vitéz, íme, jelenék őneki egy szépségű asszonyállat, ki mondá az vitéznek: Mit gondolkodol énrólam? Én vagyok ez Világ, kinek ilyen nagy buzgósággal és szeretettel szolgálsz. Kire tekintvén az vitéz, mondá: Immár nem bánom, hogy ilyen szép asszonyállatnak szolgáltam. Kinek mondá az asszonyállat: Immár láttál engem arcul, de láss hátul is! És mikoron háttal fordult volna hozzája, látá az vitéz őbenne különb-különb kínoknak nemit, tudniaillik szénnek, hidegnek, büdösségnek és kígyóknak kínját. Kit látván az vitéz földre leesék, és mondá: Jaj, jaj, átkozott Világ, mely igen sokakat csalsz te meg! Kinek mondá az asszonyállat, a Világ: Én mindeneknek szépen mutatom magamat, hogy megcsalhatnám, de bizonyába mind én szolgáimat, kik engem el nem hagynak, ez kínokkal ajándékozom meg végre. Ezeket megmondván, elenyészék előle. Annakokáért minden eszébe vegye magát ez mondott igéken, mely nagy csalárdság legyen ez világi életben. Azért mondja bölcs Salamon: Ki mézet visel ő szájába, és engemet meg akar fuvaltatnia, az ő barátságát nem akarom lennie, én társim közül valót.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Ötödször: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert állhatatlan és hazug.

Igazolni kívánt tétel
„Mert méltán ez világ hasonlíttatik az csalárd baráthoz, ki ő barátjának szemébe szépen szól, de hátul vermet ás őalája." „Annakokáért minden eszébe vegye magát ez mondott igéken, mely nagy csalárdság legyen ez világi életben."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 5390, Katona 172

Magyar nyelvű párhuzam

0175b
Lobkowicz-kódex 82–83

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák (imádsággal); Szent Bernát könyve; Az ítéletről

Az exemplum logikai előzménye
Elmélkedés végén.

Igazolni kívánt tétel
„De maga viszont ennek ellene az jóknak az áldott Isten mit mond: Jöjjetek el, én Atyámnak áldottai, bírjátok és vegyétek az örök országot, ki meg vagyon tinektek szereztetvén ez világnak kezdetétől fogván, és országoljatok énvelem mindörökké!"

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Pomerium de tempore (pars hiemalis)*, sermo 21.M.

0175c
Lobkowicz-kódex 276–278

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Ötödször: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert állhatatlan és hazug.

Igazolni kívánt tétel
„Mert méltán ez világ hasonlattatik csalárd baráthoz, ki ő barátjának szemébe szépen szól, de hátul vermet ás őalája." „Annakokáért minden eszébe vegye magát ez mondott igéken, mely nagy csalárdság legyen ez világi életben."

0176a
Nagy Sándor követeket küld a paradicsomba, hogy megtudja, hogyan juthat oda. Válaszul egy követ kap, amelynek a jelentését egy bölcs magyarázza meg.

Bod-kódex 7–8

Szereplők
Nagy Sándor, követek, paradicsomi vén, bölcs

Exemplum szövege
Erről ilyen példa olvastatik az világbíró Nagy Alexanderről. Ki mikoron küldette volna követit paradicsomhoz, kérdvén, ha oda mehetne. Felelének az követeknek paradicsomból, hogy senki oda nem mehetne, hanem csak alázatossággal. És egy vén paradicsomból kijővén ada az követnek egy követ, ki vala emberi szemnek hasonlatosságára, hogy vinnék ő uruknak. Mely követ mikoron elvette volna Alexander, mutatá azt egy bölcsnek, hogy őneki megmondaná az kőnek jószágát. Mely bölcs mikoron vetette volna az követ mértékre, oly igen nehéz lőn, hogy valamit tesznek vala ellene, mindent megnyom vala. Végezetre az bölcs egy kis ruhácskába takará az követ, és tőn ellene egy pénzt, ki ottan megnyomá az követ. Továbbá tevén egy tollszálat ellene, az is legottan megnyomá. Mikoron ezen csodálkodnék az Alexander és az ő vitézi, mondá a bölcs: Ó, világbíró fejedelem, ez kőnek természeti méltán tégedet illeti, mert minden országok, tartományok, városok, vidékek, várak nem elegek teneked, mégis többet nyom és kíván a te elméd és szíved. De mikoron befedeztetik az te tested és te szíved az koporsóban, akkoron többet használ egy fillér, avagy egy pénz, avagy egy tollszál, mert ember ezeknek használatját veszi, de a te tested semmit nem használ, hanem csak büdösség és rothadatosság. Ó, ember, azért emlékezzél meg a te halálodról, és örökkön nem vétkezel! Gondoljad meg, holott vannak az királyok, jobbágyok, hercegek, nemesek, kik ennekelőtte voltanak! Aranyat, ezüstöt, és egyéb marhákat gyűjtöttenek, ettenek, ittanak, vígadtanak, és halálos bűnben múltanak ki ez világból, és örök pokolra mentenek. Azért szerető atyámfiai, jó húgaim, eszetekbe vegyétek magatokat, és úgy éljetek ez világon, hogy az jószágos dolgok lenyomodják az gonoszokat! És kövessétek az Krisztust, ki mennyei király lévén megalázá magát, emberré lőn miérettünk, bűnösökért, és nagy szegénységet tarta ez világon. Nekünk példát adván, hogy mi is megutálnánk ez világot.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Hatodszor: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert megvakítja az ember okosságát.

Igazolni kívánt tétel
„Íme azért, mely kegyetlen ellensége embereknek ez világ, de bizonyába ezt meg nem győzheti ember egyébbel, hanem csak az alázatossággal."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 126, Tubach 141, Dömötör 220

Magyar nyelvű párhuzam

0176b
Lobkowicz-kódex 280–282

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus az ember három fő ellenségéről (világ, test, ördög)

Az exemplum logikai előzménye
Az ember első ellensége a világ. Hatodszor: el kell távoztatnunk ezt a világot, mert megvakítja az ember okosságát.

Igazolni kívánt tétel
„Íme azért, mely kegyetlen ellensége embereknek ez világ, de bizonyába ezt meg [nem] győzheti ember egyébbel, hanem csak az alázatossággal."

0177a
Az ördög és egy őrangyal Krisztus elé járulnak, és az ítéletét kérik egy lélek ügyében, akit az ördög a magáénak tart.

Bod-kódex 31–36

Szereplők
Isten, jámbor, Jézus, Szűz Mária, szentek, körülállók, ördög, vitéz, halott, angyal

Exemplum szövege
Isten egy szent jámbornak ilyen rettenetes dolgot mutata. Mert láttaték őneki, hogy Urunk, Krisztus ülne egy aranyas székben, és az ő szent anyja, Mária mellette, és mind

az ő szenti környüle. Íme azonközben egy ördög hoza az Ítélőbírónak eleibe egy holt vitéznek lelkét, és mondá: Íme hol a préda. Az te angyalod és én követtük vala ez lelket ő eredetitől fogva mind ő életének végéiglen, de a te angyalod őneki őrizetire vala, én pediglen ártására. És mindketten vadásszuk vala őtet, miképpen két agár egy nyulat, de maga ez lélek végezetre esék én kezembe. Annakokáért miérthogy igaz bíró vagy, tégy igazat ítélned őfelőle! Felele a bíró: Mi ennek oka, hogy esett inkább a te kezedbe, hogynem az én angyalomnak kezébe, és miért jártál közelebben hozzája, hogynem az én angyalom? Felele az ördög: Azért, mert több volt ő bűne, hogynem jó művelkedete. Felele az Igaz Bíró, Urunk, Krisztus, mondván: Mondjad meg énnekem, mineműk voltanak az ő bűnei? Felele az ördög: Énnekem vagyon egy könyvem, ki mind be vagyon írván ez léleknek bűneivel. Mondá a Bíró: Mi neve az könyvnek? Felele az ördög: Ez könyvnek neve Engedelmetlenség hét halálos bűnökkel egyetemben, és minden levélen több-több vagyon ezer igénél. És íme, Mindeneknek Ítélő Bírája, az én könyvem mindenestül fogva be vagyon írva! Ítéljed azért ez lelket énnekem! Az Ítélőbíró pediglen – az Krisztus – veszteg kezde hallgatnia.

Elő járula az Irgalmasságnak Anyja, az Szűz Mária, és mondá az ő fiának: Én szerető fiam! Én akarok vetekednem az ördöggel ez lélekért. Kinek felele az ő szent fia, Jézus: Én szerető anyám! Mikoron az ördögnek nem tagadtatik meg az igazság, miképpen tagadtatik meg tetőled, ki vagy én anyám és angyaloknak asszonya, mert te mindeneket tehetsz és tudsz! Tehát a boldog Szűz Mária három dolgot vete az ördögnek ő eleibe, és mondá: Mondjad meg énnekem, te nyavalyás ördög, tudod-e te embereknek gondolatját, avagy nem? Felele az ördög: Nem tudom, hanem csak azokat tudom, melyeket külső téteménynek miatta, avagy szólásnak miatta vehetek eszembe. Más dolgot kérde őtőle asszonyunk Szűz Mária, mondván: Mondjad meg énnekem, te ördög, minemű állat az, aki eltörölheti az írást a te könyvedből? Felele az ördög: Semmi azt el nem törölheti, hanem csak tudniillik: isteni szeretet. Valaki az isteni szeretetet vallandja ő szívében, akármely nagy bűnös legyen, legottan kifaragtatik az én könyvemből. Harmad dolgot kérde az boldog Szűz Mária az ördögtől, mondván: Mondjad meg énnekem, te szegény ördög, vagyon oly fertelmes bűnös és annyira elszakadt én fiamtól, hogy nem térhetne bocsánatra, míglen él ez világban? Felele az ördög, mondván: Nincsen oly fertelmes bűnös, ki meg nem térhet, ha akarandja, mert akármely nagy bűnös legyen, ha elváltoztatja az ő gonosz akaratját, és ő eleibe veszi az isteni szeretetet, menynyi ördög vagyon, mind az sem tarthatná meg. Tehát ezeket hallván az Irgalmasságnak Anyja, mondá az környül való álló szenteknek: Ez lélek ő életének végén térítté őmagát énhozzám, és mondá énnekem: Te vagy Irgalmasságnak Anyja, és megnyomorultaknak irgalmazója, én pediglen méltatlan vagyok kérnem a te édességes fiadat, mert az én bűneim igen nagyok, és igen ingerlettem én őtet haragra, mert inkább szerettem az én akaratomat és ez világot, hogynem Istenemet. Kérlek azért tégedet, Irgalmasságnak Anyja, hogy könyörülj énrajtam, mert te senkinek tehozzád folyamónak el nem tagadod az irgalmasságot! És annakokáért mostan azt fogadom én teneked, hogy ha az én testembe térendek, meg akarom jobbítani magamat, és én akaratomat a te fiadhoz

akarom téríteni úgy, hogy semmit egyebet nem akarok szeretnem, hanem csak őtet. De mindennek felette ezt bánom, és ezen óhajtok, hogy semmi jót nem tettem a te szent fiadnak és az én teremtőmnek tisztességére. Azért kérlek tégedet, kegyességes asszonyom, hogy könyörülj énrajtam, mert senkihez egyébhez nem folyamhatok, hanem csak tehozzád! Ilyen igékkel és gondolatokkal jöve az ő végén ez lélek énhozzám. Mi nemde nem kell-e meghallgatnom őtet? És ki volna az ember, ki mást meg nem hallgatna, ha teljes szívvel, megjobbításnak teljes akaratjával akarná magát megjobbítania? Mennyivel inkább kell énnekem meghallgatnom énhozzám kiáltókat, ki vagyok Irgalmasságnak Anyja. Felele az ördög: Ez ily akaratból én semmit nem tudtam, de ha úgy vagyon, miképpen mondod, bizonyítsad meg nyilvánvaló okossággal! Felele az Irgalmasságnak Anyja, mondván: Méltatlan vagy te, szegény ördög, hogy én teneked feleljek. Ezeket hallván az Igaz Bíró, Urunk, Krisztus, mondá az ördögnek: Nem ítélhetem meg addig, míg nem hallom meg az ő jó és gonosz tételeményét, avagy az örök életre, avagy kárhozatra. Ezt hallván az ördög veszteg foga hallgatnia, és elő járula az ő angyala, és mondá: Uram, az én könyvem Engedelmesség, melyen engedett teneked, és benne vagyon hét levél, tudniillik keresztség, az ő böjtje, ő imádsága, az ő alamizsnája, az ő tehozzád való reménysége, hit, kit tartott, miképpen az jó keresztény hitet, az isteni szeretetet. Tehát asszonyunk Szűz Mária bosszantván az ördögöt monda neki: Ó, te nyavalyás ördög, miképpen őrizted a te könyvedet, és miképpen törölted azt el, ki benne volt megírván? Tehát kezde kiáltania az ördög, mondván: Jaj, jaj énnekem, mert megcsaltál, mert én mind elvesztettem, mit nyertem volt, és meggyőztettem!

Ezután elő járula az angyal és mondá: Miért hogy halálos bűnben múlt ki ez világból és isteni szeretetet vallott, méltó, hogy először megtisztuljon, és menjen be mennyországba. És az Ítélőbíró megítélé őtet, mondván: Míglen volt akaratja élnie ez világon, annyi ideiglen kínt szenvedjen, de miért neki oly akaratja volt, hogy örömest akart volna élnie mind ez világnak végeztéiglen, azért kell őneki megmaradnia a kínban mind ítéletnek napjáiglan, és mindaddiglan égnie, míglen tiszta lészen, miképpen az arany, mely a kohóban bizonyíttatik meg. Mert az én igazságom, hogy mindaddig kínzattassék a lélek, míglen megadattatnak azok, melyek őmiatta hamisan elvétettek, mind mentől kisebb filléríglen. Az igaz megfizetésnek pediglen ezenképpen kell lennie, hogy megadja azokat, melyeket vett volt el egyebektől hamisan, és eleget tegyen, avagy lészen az elégtétel az oly léleknek ő barátinak jótételüknek és alamizsnájuknak miatta, avagy hogy a lélek kínzattassék purgatóriumban mindaddig, míglen eleget tészen, avagy az én szent testemnek áldásának miatta őérette, avagy az én barátimnak ő esedezésüknek miatta, mert ezeknek miatta oltattatik purgatóriumnak ő tüze. Ezeket hallván asszonyunk Szűz Mária mondá: Én édességes fiam, te azt mondád, hogy a te barátid segíthetnék a lelket. Felele a fiú: Úgy vagyon, én szerető anyám. Mert mely ember valamely úrnak inkább kedvesb, annak kéremését az úr hamarabb hallgatja meg. De minekokáért én édességes anyám, te szeretetesb vagy énnekem mind én barátim felett, azért én szent anyám kérjed, amit akarsz, és minden megadattatik teneked! És monda a Szűz Mária: Én szerető fiam, egy kérést kérek tetőled, tudniillik hogy ez lélek ne lássa

a rettenetes ördögöket, és sokáig ne hallja az ő megnevetésüket és gyalázatjukat, és hogy ne őrizzen hívséget, és legottan mindenek megbocsáttatnak őneki. És azon szempillantásban a lélek foga dicsérnie, mondván: Dicsőség adassék teneked, Úristen, én teremtőm és ítélő bírám! És mondá asszonyunk, Mária: Én szerető fiam, Jézus, ez lélek ájtatossággal szolgált énnekem, és dicsért engemet, és mind te szolgáidat és barátidat, kik környül állnak, dicsérte ő imádságával. Azért őfelőlük és énfelőlem kérlek, hogy irgalmazz e lélekkel, és adjad őneki a mi kéremésünkért, hogy ha valamely kínszenvedő volna, tudja azt elvégeztetnek lennie általában. Ezeknek utána az jó angyal, ki neki adattatott vala őrizetre mondá az Bírónak: Uram, én eredettől fogva társa voltam ez léleknek és ő testének, és őtet követtem a te hozzá való látásodnak szeretetiből, ő pediglen mindenha az te akaratodat teszi vala. Azért kérlek tégedet, irgalmazz őneki! Tehát felelé az Úr, mondván: Nem illik, hogy én titőletek valamit eltagadjak, azért valamit akartok, az legyen! És ezt hallván az szentek dicsérék az Úristent, és azonképpen a lélek megszabadulván mene mennyországba az örök nyugodalomra. És az ördögök nagy gyalázatossággal menének pokolnak fenekére. Azért szerető atyámfia, ennyi sok beszédből eszedbe vegyed magad! Féljed Istennek ő rettenetes ítéletit, és szolgálj Szűz Máriának, mert valaki őneki ájtatossággal szolgál, ő halálának idején el nem vész. Amen. Ennek jó áldomása volna jó helyen!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a halálról

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus lezárása. Előtte egy témájában és motívumaiban is ide kapcsolódó exemplum áll.

Igazolni kívánt tétel
„Azért mondja Szent Gergely: Istennek igazsága azt adja, hogy ki itt ez világban nem akart penitenciát tartania, mikoron tehette volna, az ő halálának idején nem tarthat, bátor akarna is. Szent Ágoston is úgy mond: Oly isteni csapással üttetik meg a bűnös, hogy elfeledkezzék őmagáról halálának idején, ki életében elfeledte volt Istent. […] Azért szerető atyámfia, ennyi sok beszédből eszedbe vegyed magad! Féljed Istennek ő rettenetes ítéletit, és szolgálj Szűz Máriának, mert valaki őneki ájtatossággal szolgál, ő halálának idején el nem vész."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 1606, Holik 27

Magyar nyelvű párhuzam

0177b
Lobkowicz-kódex 331–341

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok és példák; Traktátus a halálról

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus lezárása. Előtte egy témájában és motívumaiban is ide kapcsolódó exemplum áll.

Igazolni kívánt tétel
„Azért mondja Szent Gergely: Istennek igazsága ezt adja, hogy aki ez világban nem akart penitenciát tartani, mikoron tehette volna, és egészségben volt, az ő halálának idején bátor akarná sem tarthat. Szent Ágoston is úgy mond: Oly isteni csapással verettetik meg, hogy halálának idején elfeledjük őmagát, ki éltében nem akart Úristennek szolgálnia. […] Azért szerető atyámfia, ennyi sok beszédből eszedbe veheted magadat! Féljed Istennek ő rettenetes ítéletit, és szolgálj a Szűz Máriának! Mert valaki őneki ájtatossággal szolgál, ő halálának idején el nem vész."

0178
Egy anya elvágja újszülöttje torkát, négy vércsepp a tenyerére esik, és soha el nem tűnik onnan.

Debreceni kódex 297–304

Szereplő
király, királyné, királyfi, nép, ördög, csecsemő, Szűz Mária, gyóntató

Exemplum szövege
Olvastatik itt egy példa, hogy soha asszonyunk, Mária el nem hagyja az ő szolgálóit, akármely igen nagy bűnösök legyenek. Vala egy királyság, és ennek ő felesége vala igen jámbor, kit az király fölötte igen szeret vala. Ez királyné asszony első esztendőben fogada az királytól, és szüle egy igen szép gyermeket. Ez gyermeket pedig az ő anyja fölötte igen szereti vala, úgyannyira, hogy minden éjjel vele hálatja vala egy ágyban. Mikoron pedig három esztendős volna ez gyermek, az ő atyja, a király meghala, kinek haláláról lőn nagy keserűség és sírás mind az közönséges néptől. Az királyné asszony pedig nagy sok napon siratá az ő urának, az királynak ő halálát. Mikoron pedig immár eltemette volna, az királyné asszony mene egyik várába, és ott kezde lakozni, vevén

ővele az ő egyetlenegy fiát. Oly igen fölötte szereti vala pedig ez gyermeket az ő anyja, hogy soha az ő jelenvolta nélkül nem akar vala lennie, de mindenkoron őnála tartja vala, és szünetlen egy ágyban hálnak vala minden éjjel. Hogy pedig ez gyermek tizenynyolc esztendőre jutott volna, mégis az ő anyja ővele hálatja vala. Látván pedig az ördög, ki minden jónak eltörője, az gyermek és az ő anyja között ily nagy szeretetet, őket az fertelmetes testi bűnre ingerlé, úgyannyira hogy az fiú az ő anyját megismerné, azaz vétkezék vele. Az királyné asszony pedig legottan őtőle fogada. Mikoron pedig teherbe esett volna, látván ezt az ő fia is, az nagy keserűségnek okáért mind az ő országát elhagyá, és messze földre mene, más országba, penitenciának tartására. Az királyné asszony pedig mikoron immár az szülésnek ideje eljött volna, szüle igen szépséges fiat. Látván pedig ez szépséges gyermeket, legottan őtet megfojtá, és az ő torkát megmetszé, és az kisded gyermeknek ő torkának véréből esék az királyné asszonynak bal kezének tenyerére négy csöpp, és lőn legottan négy kerekség belőle, miképpen volna négy nagy „o o o o". Ezenközben az ő ágyasházában eltemeté az ágy alatt.

Az királyné asszony látván az ő tenyerén való négy nagy kerekséget, semminemű mesterséggel az ő kezéről el nem veszthteé, és ennekokáért oly igen szégyenli vala, hogy mindenkoron az ő bal kezében kesztyűt visel vala, hogy az ő tenyerén való kerekségek meg ne láttatnának. Ez királyné asszony pedig az Szűz Máriához vala igen ájtatos, de maga ezt oly igen szégyenli vala, hogy tulajdon fiától fogadott volna, és az ő tulajdon fiát megölte volna, hogy soha meg nem meri vala gyónnia ez egy bűnét, de maga az egyéb bűnéről minden tizenötöd napon nagy alázatossággal gyónást teszen vala. Ez királyné asszony nagy bőséges alamizsnát teszen vala asszonyunk, Máriának szeretetiért naponként, és mindenektől vala igen szeretetes és dicséretes. Történék egy éjjel, hogy mikoron az ő konfesszora, a fráter az ő cellájába az ágynak előtte térdhajtással mondaná meg az koronát, neki jelenék asszonyunk, Mária, és mondá az fráternek: Ó, úgymond, én szeretőm! Vagyon énnekem beszédem teveled, és teneked titkot mondanom. Ezt hallván az konfesszor nagyon megörüle, és mondá: Ó, én édes asszonyom, Mária, mondjad meg a te szolgádnak, melyek teneked kellemetesek! Mondá asszonyunk, Mária: Én szerető szolgám! Ez országnak ő királyné asszonya tehozzád gyónik, de maga egy bűnt tett, kit teneked meg nem merészkedik gyónnia az szemérmességnek ő nagy voltáért. Az holnapi napon pedig eljő tehozzád gyónásnak okáért, azért mondjad őneki énfelőlem, hogy az ő nagy alamizsnatételi és ő imádsági az én fiamnak színének eleiben bejelentetének, és kellemetesek őneki. Parancsolok azért őneki, hogy az bűnről, kit ő titkon tett, és az ő szívének kamrájában elenyésztett, meggyónnék: hogy ő fiától fogadott, és az ő tulajdon fiát megölte. És esedeztem őérette, és megbocsáttatott őneki az bűn, hogyha csak ő meg akarandja gyónnia. Hogyha pedig a te mondásidnak nem akarand engednie, de ellenne mondania, tehát kérjed őtet, hogy az kesztyűt az ő bal kezéből vesse le, és az ő bal tenyerén a tett bűnt és meg-nem-gyóntát meglátod. Ha pedig le nem akarandja vetnie az kesztyűt, tehát még erővel is kivonjad az ő kezéből, ne gondolj azzal, hogy királyné asszony és hogy asszonyállat legyen! Ezeket megmondván asszonyunk, Mária elenyészék. Holdá kelve pedig reggel az királyné asszony eljöve,

és nagy alázatossággal gyónik vala minden bűneiről, az felül megmondott egy bűntől megválva. És mikoron mindeneket meggyónt volna az ő konfesszorának, az egytől megválva, mondá az ő konfesszora őneki: Én jó asszonyom és én szerető leányom! Nagy sok emberek sokat szólnak tehozzád, hogy mindenkoron az kesztyűt viseled a te bal kezedben. Azért kérlek, hogy énnekem bízván megmutassad, netalántán valami orvosságot lelünk hozzá, avagy netalántán valami olyat láthatok rajta, hogy ki az Úristennek nem kellemetes, sem az ő anyjának. Mondá az királyné asszony megijedvén: Én jó konfesszor atyám! Az én kezem nem egész, és azért én teneked meg nem mutatom. Ezt hallván az ő konfesszora megragadá legottan az ő karját, és erővel is kivoná az kesztyűt az ő bal kezéből, és monda neki: Én jó asszonyom és én szerető leányom! Ne akarj félnie, és gonosz példát észbe ne végy, miért hogy én, ki barát vagyok, erővel kivonom! Mert énnekem az Szűz Mária parancsolá, ki tégedet igen szeret.

Mikoron pedig látta volna az ő mezítelen tenyerét, láta rajta négy nagy vörös kerekséget: „o o o o". És az első kerekségnek környüle vala négy „c c c c"; az más kerekségnek környüle vala négy „d d d d"; az harmad kerekségben vala négy „m m m m"; és az negyed kerekségben vala négy „r r r r". Az első betűnek, az – „c" – négy „c"-nek értelme vala ím ez megírattatván: „Történet szerént esél, az test megvakítván". Az más betűnek – az „d" – értelme vala ez: „Ördögnek adád az Úristentől adott ajándékot". Az harmad betűnek – tudnia mint az nagy vörös kerekségben ki négy „m" vala – ez vala az értelme: „Ím, nyilván megmutatja az megferteztetett kéz". Az negyedik betűnek – az négy „r", ki vala az kerekségnek környüle – ez vala megírattatván: „Elvész ez vörös kerekség az Mennyei Királyné Asszonynak kéreméseiért". Mikoron az királyné asszony ezt látta volna, nagyon megijede nyavalyás, és leesék az ő konfesszorának lába eleibe, és nagy alázatossággal és nagy sírással gyónik vala az felül megmondott tett bűnéről. És legottan hogy az ő konfesszora megoldozta volna, az vörös kerekségek az ő tenyeréről elveszének. És egy kevés nap után elnyugovék Úrban, és legottan vitetteték az menynyei boldogságba, holott mostan örökké vigad az áldott Istenben, kinek halálát az nagy köznép fölötte igen siratá, miérthogy vala mindennek szeretetes és dicséretes. Úristennek szent fia dicsértessék! Íme azért, ki nagy jó az, ki asszonyunk, Máriának szolgál, mert soha el nem hagyja akármely igen nagy fertelmes bűnös legyen. Ó, azért édes Mária [...]!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Elmélkedések és ezeket értelmező példák

Az exemplum logikai előzménye
Traktátus után (annak címe: Hálálatosan kell embernek vennie az Úristennek adományát). Nem kapcsolódik szorosan.

Igazolni kívánt tétel
„Soha asszonyunk, Mária el nem hagyja az ő szolgálóit, akármely igen nagy bűnösök legyenek. […] Íme azért, ki nagy jó az, ki asszonyunk, Máriának szolgál, mert soha el nem hagyja akármely igen nagy fertelmes bűnös legyen."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Gesta Romanorum, 13. A verses jellegű rész latin nyelvű szövege a *Gesta Romanorum*-ban: „Casu Cecidisti Carne Cecata, Demoni Dedisti Dona Donata, Monstrat Manifeste Manus Maculata, Recedit Rubigo Regina Rogata".

Exemplumkatalógusok
Tubach 2730, Holik 156, Poncelet 1406

0179a
Szűz Mária megtanítja a rózsafüzért egy deáknak, majd a deák megtanítja a tolvajoknak is.

Debreceni kódex 628b–630b

Szereplők
deák, Szűz Mária, szerzetes, társ, tolvaj, lány, angyal

Exemplum szövege
Kiről olvastatik példa ekképpen. Vala egy ájtatos deák, hogy ki még világi voltában is szokott vala kötni rózsában koszorút asszonyunk Szűz Máriának tisztességére. És ennek utána lőn szerzetessé, és hogy ő koszorút nem köthetne, mint világi voltában az Szűz Máriának tisztességére, ezen igen megháborodék őbenne. Akará és elvégezé, hogy kimenne az szerzetből. Némely napon ezen igen keseregne, imádságra adá magát, és jelenék az Szűz Mária, mondván: Én édes fiam, ne keseregj, se pedig ez szerzetből ki ne menj! Ím, én megtanítlak téged, hogy az te ájtatosságodnak énhozzám eleget tehetsz. Mert szoktál vala világi korodban én tisztességemre koszorút kötni, de köss énnekem lélek szerént mind te éltedben minden napon, ím, ezképpen: köss egy szép piros rózsát egy Pater nostert mondván az én édes szülöttömnek vére hullásáért, mikoron környülmetélteték, azt gondolván. És emlékezzél az én örömömről, mikor én őtet fogadám! Olvass az fehér szép rózsáért, az első örömömért tíz Ave Mariát, kössed az vékonyságos spring-selyemmel, az ájtatossággal, hálákat adván az Úristennek az énvelem jótetteiért! Másod örömömért, hogy hordozván én édes fiamat én méhemben, meglátogatván Szent Erzsébet asszonyt, azonképpen tégy! Harmad örömömért, mikor az én édes szülöttömet ez világra szülém, is azonképpen tégy! Negyed örömömért, mikor az három szent királyok nagy tisztességgel imádák mint Istent az én édes fiamat, megismervén, még azonképpen tégy! Ötöd örömömért, mikor az én édes fiamat az templomban

meglelém, és velem leszállván Jeruzsálemből mindenben nekem enged vala, még azonképpen tégy! Hatod örömömért, mikor az én édes fiam feltámada halottaiból, jelenvén énnekem az dicsőült testben, még azonképpen tégy! Heted örömömért, mikoron az én édes fiam engem mennyeknek országába nagy dicsőséggel vőn, még azonképpen tégy! És ezeket megmondván lészen hét Pater noster és hatvanhárom Ave Maria. Ezt tegyed énértem, és énnekem kedvesb és teneked használatosb üdvösségedre! Így köss nekem koszorút! Az pedig megmaradván az szerzetben, nagy ájtatossággal kezdé megmondani naponként ez megmondott imádságokat. Történék egykor ő szerzetbe esküvésének utána, hogy menne egy erdőn által ő társával, és ez megmondott imádságot mondaná, az Szűz Máriának koronáját, juta az tolvajok közé. Tetszék az tolvajoknak, hogy ez fráterrel jőne egy igen szép leány, és imádkozván az fráter minden üdvözlésen az szép szűz egy rózsát veszen vala, és aranyfonállal koszorúvá köti vala. Ezt látván reájuk hertelenkedének az tolvajok, megfogván őket. Kérdezik vala, mondván: hova tették el az leányt, kit viseltek vala. Azok pedig tagadják vala, és mondják vala, hogy soha nem akarnának leányt vagy asszonyállatot társul vallani, mert tisztaságot fogadtak volna. Azok nem hívék és elvonák őket, hogy igen vernék, és megvallanák, hová tették volna az szép leányt. Kiket megkötöztek vala, fohászkodván az fráterek Krisztushoz és Szűz Máriához, ím, megjelenék nekik az Szűz Mária angyaloknak sokaságival, hordozván avagy viselvén az koszorút, kit kötött vala, mondván az tolvajoknak: Ó, ti hitvány és kegyetlen emberek! Mire meritek az én szolgámat bántania? Ezt hallván az tolvajok megrettenének. És megfélelmvén mondá az Szűz Mária olymely dicsérvén az angyaloknak: Ím, mely koronával koronázott engemet ez fráter! Ezt mondván elenyészék. Ezt hallván az tolvajok a frátertől bocsánatot kérvén és megkérdezvén, mely volna az imádság, kit ő olvasott volna. Akkor megtanulván az frátertől ez világot elhagyván szerzetbe menének, és míglen élének, ájtatossággal ők is olvasák Szűz Máriának az koronát. Amen. Egy Ave Mariát kérek, aki olvassz benne, attól!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Ünnep
Szűz Mária mennybevétele

Kódex alegysége
Elmélkedés Szűz Mária hét örömérőll és egy rózsafüzérrel kapcsolatos példa

Az exemplum logikai előzménye
Szűz Mária hét öröme: ezek azok a rózsák, amelyekből Máriának koronát kell kötni.

Igazolni kívánt tétel
Ezek az rózsák, melyet kell kötnöd az Szűz Máriának koronájába, kiket ájtatossággal gondolván téged megsegít életedben, és halálodnak idején oltalmaz ellenségidtől, te

halálodnak utána viszen az örök vigasságba, az Istennek színének látására, kiről olvastatik példa ekképpen.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 2, pars 2, articulus 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4809, Holik 212, Holik 130

Magyar nyelvű párhuzam

0179b
Nagyszombati kódex 293–298

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, értekezés

Ünnep
Nagyboldogasszony

Kódex alegysége
A bűnbánatot elősegítő tanítások, elmélkedések, lelki tükör és egy példázat; Szűz Mária hét örömeről szóló prédikáció; Példa az imádságból rózsakoszorút kötő deákról

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció végén. Szűz Mária hét öröme a rózsák, amelyekből Máriának koronát kell kötni. Ezt támasztja alá az exemplum is.

Igazolni kívánt tétel
„Ezek a rózsák, melyet kell kötnünk az Szűz Máriának koronájába, kiket ájtatossággal meggondolván téged megsegít életedben, és halálodnak idején megoltalmaz ellenségtől, és halálodnak utána viszen az örök vigasságba, az Istennek színe látására."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 2, pars 2, articulus 3.

0180
Egy domonkos szerzetes ki akar lépni a rendből. Szűz Máriához könyörög, aki megjelenik neki, és kitartásra buzdítja.

Érsekújvári kódex 264a–264b

Szereplők
domonkos szerzetes, Szűz Mária

Exemplum szövege
Példa. Egy új barát mi szerzetünkben vala, ki nagy erős kísértetet szenved vala, hogy kimenjen az szerzetből. Egyszer, hogy cellájában bánkódnék, sírnia kezde, és mondá: Ó, nemes asszonyom, Szűz Mária! Nám, mikoron ez világban én nyavalyámban hozzád kiáltottam, meghallgattál engemet. Ma immár íme az te szerelmedért és édes Jézusnak, te fiadnak szerelméért ez szegény szerzetbe futottam, hogy örök tisztaságot és penitenciát tartsak, mire nem hallgatsz meg, és mire hagysz elvesznem ez gonosz kísértetnek miatta? Legottan asszonyunk, Mária neki jelenék, mondván: Vitézkedjél, hogy megkoronáztassál, és légy bátor, mert megsegítlek tégedet! És ennek utána nagy békességgel és szerelemmel és szent élettel végezé ő életét. Szent Pál úgy mond: Senki nem koronáztatik, ha nem ő erősen vitézkedik.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák és tanítások (Útmutatók a jó szerzetesi élethez)

Igazolni kívánt tétel
„Senki nem koronáztatik, ha nem ő erősen vitézkedik."

0181
Egy tékozló ifjú megtagadja Istent, de Szűz Máriát nem.

Érsekújvári kódex 544b–548

Szereplők
ifjú, nemesember, szolga, sáfár, ördög, Szűz Mária, Jézus, tárgy, zálogos, szomszéd, angyal

Exemplum szövege
Kezdetnek üdvösséges példák. Vala egy néminemű városban egy ifjú nemes ember, ki megmaradván az ő atyjától nagy sok jószággal és marhával az ő atyja halála után, kezde élni nagy kedvére, nem vén példát az ő jámbor atyja életéről, de vén erkölcsöt

önnönmagától. Kezde azért nagy gyönyörűségben lakozni úgy, hogy mindenben kedve szerént vala. Nem sok idő elmúlván azért minden jószágát elvesztegeté és zálogba hagyja. No azért mikor jutott volna nagy szegénységre, egyszer egy időben eszébe vevé magát, kezde bánkódni, kit mikor eszébe vett volna egy szolgája, ki vala neki sáfára, monda neki: Uram, s mit bánkódol és mi oka az te bánatodnak? Monda néki az ifjú nemes ember: Szerető szolgám, azért bánkódom és az oka bánatomnak, hogy látod-e, mely igen nagy szegénységre juta ügyem úgy, hogy sehol semmi jószágom nincsen. Monda néki az ő sáfára: Uram, semmit ne bánkódjál, mert ím, azt fogadom, hogy csak azt tegyed, az mit én mondok, minden jószágod meglészen, és még többel bírsz, hogynem annakelőtte, csak engedj az én tanácsomnak! Monda az ifjú: De csak azt tehetnéd, ím, azt fogadnám, hogy valamit mondanál, mindazt tenném. Monda az sáfár: No, gyere el velem! Mikoron azért elmentenek volna, jutának egy berekbe egy sűrűben, elővevé könyvét az sáfár, kezde olvasni, előhíva egy ördögöt, és monda neki: Ím az én uram, ki nagy szegénységre jutott, azt fogadja, hogy ti szolgátok lészen, csak hogy megadjátok neki az előbbi jószágát úgy, hogy még úgyan bírja, mint annakelőtte. Monda az ördög: De csak mi szolgánk legyen, és azt tegye, az mit mi mondunk, minden jószágát megadjuk, s még annál többet! Monda az ifjú az sáfárnak: Kivel beszéllesz? Monda az sáfár: Maga mit gondolsz vele, kivel beszélek? Ím, az ördöggel beszélek, tedd te azt, az mit én mondok! Monda továbbá az ördög: Ha mi szolgánk lészen, először szükség, hogy az Felségest megtagadja. (Nem mondá urunk Jézusnak szentséges nevét, mert rettegé említeni, de csak Felségesnek mondá.) Kin megrettene az ifjú, és monda: Hogy tagadnám én meg az mindenható Úristent, ki mennyet, földet teremtette, és engem teremtett, és az ő angyala éjjel-nappal énvelem vagyon, és ezt is mind jól hallja? Azért soha én azt nem teszem! Monda az sáfár: No, mi volt abban? Addig szóla neki, hogy nagy nehezen ráengede, és nagy félve, rettegve monda: Megtagadtam. Monda esmég az ördög: Még egy kell hozzá. Az Felségesnek anyját is megtagadja, mert az oly asszonyállat, hogy valaki hozzá folyamik, nem lehet oly nagy bűnös, kit meg nem hallgat, és kit meg nem segél, és minekünk mondhatatlan nagy kárt teszen. Azért azt is megtagadja! Kit mikoron hallott volna az szegény ifjú, monda: Soha azt nem teszem, hogy én az Irgalmasságnak Anyját megtagadnám! Monda az gonosz sáfár: No, mi volt abban? Az nagyobbat megtagadtad, és az kisebbet nem tagadod meg? Monda az szegény ifjú: Ha megtagadtam az nagyobbat, de bizony ezt soha meg nem tagadom! Ez megmondván hátra tére szegény, és mikor jőne, útjában találá egy puszta szentegyházat, és ottan leszálla lova hátáról, és bemene az szentegyházba.

Vala pedig az oltáron asszonyunk, Máriának képe, fiát ölében tartván, ki előtt ez ifjú nagy keserűséggel leesék. Kezde nagy keserű sírással bocsánatot kérni az ő nagy vétkezetéről, de íme, urunk Jézusnak képe őreá háttal fordula, kin annál inkább elkeseredék. Kezde nagy felszóval könyörgeni nagy keserű óhajtással, sírással, szepegéssel, kinek zendülete úgy hallattatik vala, mintha prédikálnának az szentegyházban. Úristennek akaratja szerént történék, hogy az ő zálogosa, kinek ő jószágát hányta vala zálogba, onnan mene lova hátán. Ki mikoron hallotta volna az emberi szót, alítá, hogy

prédikálnának. Leszálla lova hátáról, és bemene az szentegyházba, és látá ott ez ifjat ekképpen könyörgeni. Monda őmagában: Bizony ez az én szomszédom! Megvoná azért magát az szentegyházban, hogy látná az végét, mi lenne. Monda azért végre az ifjú nagy sírással: Ó, Irgalmasságnak édes anyja, Szűz Mária, bűnösöknek nagy reménysége! Kérlek, nyerj irgalmat énnekem, bűnösnek! Ó, mennyei szent angyalok, kérlek titeket is, hogy imádjatok énértem! Ez megmondván csodálatos dolog: az Szűz Máriának képe leszálla az oltárról, és az ő édes fiát az oltárra letevé, és leesék az oltár előtt térdre, és kezde könyörgeni ez szegény bűnös mellett, mondván: Én édes szerelmes fiam, szép Jézus! Kérlek, irgalmazz ez szegény bűnössel! Nézz engemet, én édes fiam, és énérettem bocsássad meg az ő bűneit! Monda az édes Jézus az ő édesanyjának: Ó, én édes szülőm, mely igen nagy az te szerelmed! Ím, azt teszem én édesanyám éretted, hogy minden bűneit megbocsátom, és szerelmembe veszem, és ennek felette, én édesanyám, jöjjön ide és apolgassa meg az én sebeimet! Ládd-e, mely igen fut az vére! Mert láttatik urunknak szent vére az ő öt mély sebeiből nagy bőven kifolynia. És ezt hallván asszonyunk, Mária felkele, és esmég ölébe vevé az ő édes fiát, és ez szegény bűnösnek eleibe tartá, ki nagy édes könnyhullatással megapolgatá urunknak szent sebeit, és ottan megálla az ő szent vére folyásától, és meggyógyula. Ennek utána ez szegény bűnös nagy hálát ada az Úristennek és asszonyunk Szűz Máriának, és feje lehajtván kierede az szentegyházból, és felüle lova hátára, és elerede utána. Ennek utána az ő szomszédja és zálogosa is kijöve az szentegyházból, és felüle lova hátára, és utánasiete, kit mikoron megért volna, rá kezde nézni, és monda neki: Mint vagy, édes barátom? Ollyom sírtál, mely könnyes az szemed! Amaz pedig nem akará neki megjelenteni, kit mikoron megértett volna, monda: Jól tudom, édes barátom, minden dolgodat kihallva. Az szegény ifjú aztán eleitől fogva minden járását, minden dolgát megbeszélé neki. Mind ez sok csoda dolgot hallván az jámbor monda az ifjúnak: No, én édes barátom, ím, én azt teszem teveled az Úristenért és az Szűz Máriáért, hogy én minden jószágodat megbocsátom pénzed nélkül, és ennek felette egy húgom vagyon, kit neked adok. Ennek felette jószágomnak felét is neked adom, holtom után pedig minden jószágomat, marhámat rád hagyom. Íme, az Úristennek csodálatos szerzése, íme, kit gonoszul akar vala keresni, íme, az Úristen jól is megadá. Úgy kell azért embernek, hogy minden dolgát az Úristentől tartsa: az Úristen onnan is megadja, honnan ingyen nem gondolná! No, mindezek meglévén el-haza menének, és ez jámbor ez ifjúnak minden jószágát megereszté neki, és húgát néki adá, és minden marhájának felét, és míg éle, úgy tartá, mint édes fiát, és holta után minden jószágát ráhagyá. Ez jámbor ifjú pedig nagy jámborul él vala, és mindenkor nagy édes hálákat ad vala az Úristennek minden javáról, és míg éle, nagy jól éle, és az Úristennek nagy híven szolgála, kinek halála nagy boldogul lőn, és az ő lelke viteték az szent angyaloktól az örök dicsőségbe, kit minekünk is engedjen Atya, Fiú, Szentlélek! Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Üdvösséges példák"

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 12, pars 3, capitulum 7, miraculum 4.
Caesarius Heisterbacensis, *Dialogus Miraculorum*, liber 2, capitulum 12.

Exemplumkatalógusok
Holik 209, Poncelet 19

0182
A gyűlölködő és vetekedő lány szíve, epéje, nyelve és keze halála után megég. Amivel nem követett el bűnt, az megmarad sértetlenül.

Példák könyve 22 (rekonstruált: 40)

Szereplők
leány, nép

Exemplum szövege
Esmég olvastatik egy példa az haragról, gyűlölségről. Vala egy gazdag embernek egy leánya, mely leánynak ő vetekedését, haragját, gyűlölségét alig távoztathatja vala el valamely ember, hanem minden emberrel vetekedik vala, haraguszik vala, gyűlöli vala. Mikoron ez leány megholt volna, eltemeték őtet az cinteriumban. Reggel lévén, mikoron népek az egyházhoz mennének, láták, hogy az leánynak sírjából nagy füst jő vala ki, miképpen kemencéből. Annakokáért akarának ez dolognak, ez csudának végére menni; fölnyiták az sírt, és lelék az leánynak ő testének felső részét, azaz szívét, epéjét, nyelvét és kezét tűznek miatta megemésztetvén. Mely tagoknak miatta vétkezett vala, azon tagokban gyötretik vala is. Az ő testének alsó része pedig köldökétől fogva oda alá illetlen megmarada az tűztől, az ő szüzességének bizonyságára. IHS. Maria. Johannes.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera I (Ira), exemplum 28.
Caesarius Heisterbacensis, *Dialogus miraculorum*, liber 4, capitulum 22.

Exemplumkatalógusok
Tubach 723, Tubach 1257

0183a
Az árulkodó és szeretetlen apáca koporsója megég, teste hamuvá lesz. Ez biztos jele annak, hogy elkárhozott és a pokolra került.

Sándor-kódex 39–40

Szereplők
apáca, apácák, abatissza, provinciális

Exemplum szövege
Apácáknak klastromukban vala egy apáca, ki mind az többit fölülmúlja vala penitenciatartással és kemény élet viseléssel, ezért is mindenektől tiszteltetik vala szent gyanánt. Megbetegedék és meghala, és eltemették. Történék egy nap elmúlván, hogy az szororok az ő koporsója mellet mennének, láták az koporsót, hát mind megégett. Ezen mind igen csodálkozának. Az abatissza odahívatá az provinciális fejedelmet; ez fejedelem felnyittatá az koporsót. Semmit ott egyebet nem lelének hamunál, az is büdös vala, mint ördög; és megérték, hogy pokolban volna. Az provinciális akará ő kárhozásának okát megtudnia, titkon megkérdezé az abatisszát ő életiről. Ki felele: Én ő életiben semmi egyéb fogyatkozatot nem ismertem, hanem hogy gyakran vetekedett, és bemondta az többinek minden dolgukat, és nagy gyakran megtörte az szent szeretetet köztünk. Mondá az provinciális: Bizony mondom, hogy ez pokolban temettetett, mert ha annyi jóban volt volna, mint Szűz Mária, szeretet nélkül annyival mélyebben volna pokolban az ő hálálatlanságáért; mennyivel több jóknak volt gonoszul bírója, az hálálatlannak mindenek fordulnak veszedelmére. In Christo dilecta domina hunc exemplum excepi de libro fratris Bernardini de Busti qui fuit frater sancti Francisci.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Igazolni kívánt tétel
„ha annyi jóban volt volna, mint Szűz Mária, szeretet nélkül annyival mélyebben volna pokolban az ő hálálatlanságáért, mennyivel több jóknak volt gonoszul bírója."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
de libro fratris Bernardini de Busti

Exemplum forrása
Bernardinus de Busti, *Rosarium sermonum per Quadragesimam*, pars 2, sermo 5, pars 3.A.

Exemplumkatalógusok
Tubach 723, Tubach 1257

Magyar nyelvű párhuzam

0183b
Tihanyi kódex 11–13

Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0184; RMEx 0185.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Az exemplum logikai előzménye
Distinctio végén. A szent szeretet minden egyéb lelki jószágnál nemesebb. Ez harmadszor bizonyíttatik példákkal. A harmadik példa a szeretetlen apáca példája.

Igazolni kívánt tétel
„az szent szeretet az több lelki jószágoknál nemesb és drágalátosb […] ugyanezért embernek üdvösségére igen szükséges", „valljátok az szeretetet, ki nélkül soha senki Istennek színét nem láthatja".

Latin nyelvű párhuzam
Bernardinus de Busti, *Rosarium sermonum per Quadragesimam*, pars 2, sermo 5, pars 3.A.
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, exemplum L 19, I 37.
Gregorius Magnus, *Dialogi*, liber 4, caput 51.
Caesarius Heisterbacensis, *Dialogus miraculorum*, liber 4, capitulum 22.

0184
Ézsau a pokoltól való félelem miatt bánja meg bűneit, ezért nem vehet penitenciát.

Tihanyi kódex 10–11
Exemplumutalás

Szereplők
Ézsau

Exemplum szövege
Harmadszor bizonyíttatik, hogy az szent szeretet az több lelki jószágoknál nemesb és drágalátosb, példákkal is, ugyanezért embernek üdvösségére igen szükséges. Példa. Első példánk vagyon Ézsauról, kiről úgy ír Szent Pál zsidóknak írt levelének tizenketted részében: Ézsau az penitenciának gyümölcsét meg nem találá, sem bűneinek bocsánatját nem veheté, jóllehet könnyhullatással kereste légyen. Oka ennek ez: mert nem bánkódék bűneiről isteni szeretetből, de pokolnak kínjaitól való félelmében.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0183b; RMEx 0185.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikáció a szent szeretetről

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. Három dolog bizonyítja meg, hogy a szeretet minden egyéb lelki jószágnál nemesebb, a harmadik: példák.

Igazolni kívánt tétel
„az szent szeretet az több lelki jószágoknál nemesb és drágalátosb […], ugyanezért embernek üdvösségére igen szükséges."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Pál zsidóknak írt levelének tizenketted részében

0185
Egy menyegzőről kidobják a menyegzői ruha nélkül érkező embert.

Tihanyi kódex 11
Szerepel benne allegorikus értelmezés.
Exemplumutalás

Szereplők
ember, családos ember, vendég

Exemplum szövege
Példa. Más példánk vagyon az szent evangéliumból. Szent Máté írja evangéliumának XXII., az egy emberről, ki az csalárdos embernek menyegzőjébe bemene, és nem vallván menyegzői ruhát, megkötöztettek kezei és lábai, és az külső sötétségre vetteték. Vajon kit példáza az ember? Nem egyebet, hanem az szeretet nélkül élő embert. Mit példáz továbbá az menyegzői ruha? Nem egyebet, hanem az szent szeretetet. Valakik azért szent szeretetnek ruhájával nem öltöztetik fel lelküket, ezek az csalárdos embernek, azaz Istennek mennyei menyegzőjét meg nem kóstolhatják.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0183b; RMEx 0184.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikáció a szent szeretetről

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második tagja. Három dolog bizonyítja meg, hogy a szeretet minden egyéb lelki jószágnál nemesebb, a harmadik: példák.

Igazolni kívánt tétel
„az szent szeretet az több lelki jószágoknál nemesb és drágalátosb [...], ugyanezért embernek üdvösségére igen szükséges."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Máté írja evangéliumának XXII.

0186
A Szent Mihály-templomban megjelenik Boicusnak Szűz Mária, és arra kéri, hogy mondjon neki misét. Jutalma egy ékes ruha Máriától.

Horvát-kódex 215–216 (beíratlan lapokkal: 235–236)

Szereplők
Boicus, Szűz Mária, angyalok

Exemplum szövege
Más példa is olvastatik, hogy mikoron boldog Boicus bement volna Szent Mihály egyházába, és elrejtezvén egy szegletben mind éjszaka vigyázott volna nagy ájtatos siralmakban, mert vala igen ájtatos az Szűz Máriához. Tehát íme éjfelének idején az áldott Szűz Mária bejöve az Szent Mihály egyházába az mennyei szent angyalokkal. És mikoron asszonyunk, Mária kérné, hogy misét mondanának őelőtte, hozattaték ő eleibe Szent Boicus, ki félvén járulni asszonyunk, Mária eleibe, legottan az kő, kinek mögötte elrejtezett vala Szent Boicus, magát elvoná az kő őelőle. Tehát kényszeríttetvén Boicus járula az oltárhoz csodálatos ékes ruhában. Mikoron az mise volt volna elvégeztetvén angyaloknak csodálatos vigasságával és éneklésével, asszonyunk, Mária Szent Boicusnak ada csodálatos ruhát, mely ruha meg is megmutattatik az szentegyházban, mondván: Mindenek engem tisztelők ennél méltóságosabb ruhával tiszteltetnek és ékesíttetnek.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0168a; RMEx 0187a.

Kódex alegysége
Prédikáció Asszonyunk Szűz Máriának haláláról és mennybe való felviteléről, valamint három példa; Három példa asszonyunk, Máriáról.

Igazolni kívánt tétel
„Asszonyunk, Mária az ő szeretőjét tiszteli."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 12, pars 3, capitulum 6, miraculum 2.

Exemplumkatalógusok
Holik 218

0187a
Egy Iostios nevű, Szűz Mária nevének betűi szerint imádkozó barát arcából halála után öt rózsa nő ki. A szájából növőn Mária neve áll.

Horvát-kódex 216–220 (beíratlan lapokkal: 236–240)

Szereplők
Iostios, érsek, szerzetesek, subprior, három püspök, papok, parasztok

Exemplum szövege
Esmég egy példa olvastatik asszonyunk, Máriáról ezképpen. Vala Szent Bernáldnak konventjében némely barát, kinek vala neve Iostios. Mely konventben mikoron némely érsek szállott volna, ki jött vala az Szentföldről, Jeruzsálemről, kérdeték ez érsek az ott való barátokról, hogy minemű módjuk vagyon imádkozni az jeruzsálembeli ájtatos szerzeteseknek. És megjelenté az érsek az barátoknak, hogy az jeruzsálembeli ájtatos szerzeteseknek volna szokásuk ezképpen tisztelni az áldott Szűz Máriát: azaz, hogy az áldott Szűz Máriának nevének tisztességére az Mária névnek öt betűje szerént minden napon mondnak öt Ave Mariát, öt psalmusokkal, kik kezdetnek azon betűkön. Azaz az M-ért mondatik Magnificat; az A-ért Ad Dominum cum tribularer; az R-ért Retribue servo tuo; az I-ért In convertendo; és az másik A-ért Ad te levavi. Ezeket hallván ez Iostios barát, kezdé imádságnak ez módját tartania naponként az Szűz Máriának nevének tisztességére. Történék pedig, hogy némely éjjel ez Iostios barát nem volna az veternyén az egyéb fráterekkel, kinekokáért az szubprior mene Iostiosnak ágyához, és lelé őtet ott megholtnak, kit alítunk az nagy édességnek miatta lenni kimúltnak ez világból, melyet merített volt talán az Szűz Máriának ő Fiával való édességes jelenetiből. Ezeket hallván az fráterek odafutának, és ő orcáját felnyiták, lelének rózsáknak öt virágit. Egyik rózsavirág jő vala ki ez fráternek szájából és nyelvéből, az két rózsavirágok jőnek vala ki az ő szemeiből és az két rózsavirágok jőnek vala ki az ő füleiből. Ez ilyen nagy csodából megvigadának az fráterek, vivék őtet az karba, és ott orcája nyitva az új rózsákkal, nézik vala az fráterek nagy szerelemmel. És az rózsán, ki kijő vala ő szájából, lelék ez édes nevet megírván: Mária. Tarták pedig ez megholt frátert az fráterek hetednapig az rózsák illatozván édes illattal, mígnem jövének három püspökök, és egyéb sok papok és parasztok, kik látván Istennek nagy csodatételét, dicséretet adának az Úristennek és szeplőtelen Szűz Máriának. Ó, azért Szűz Máriának méltóságos neve! Ó, kegyes név! Ó, bűnöst megerősítő név! Ó, édes név! Ó, szerelmes és boldog reménységnek neve! Ó, tiszteletes neve minden ájtatos elméktől! Mit mondjunk terólad, mikoron minden nyelv megfogyatkozik az te dicséretedben? Bizonnyal az te neved szent név, gyümölcsös név, édes mézzel folyó édes név. Vajh értenék és érzenék emberek és hívnák ez édes nevet, és tartanák írván ő szívükben! Kérjük azért mi szegény bűnösök az édes nevű édes Szűz Máriát, hogy írja meg az mi szívünkben az édes nevét, az édes Máriát, és az ő édes Fiának áldott nevét, az Jézust. Kit engedjen nekünk Atya, Fiú, Szentlélek. Amen.

Végeztetett ez könyv hétfőn, Szent Simon és Szent Júdás estin, Úr születeti után ezerötszázhuszonkét esztendőben, úgymint 1522 esztendőben.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0186; RMEx 0168a.

Kódex alegysége
Prédikáció Asszonyunk Szűz Máriának haláláról és mennybe való felviteléről, valamint három példa; Három példa asszonyunk, Máriáról

Igazolni kívánt tétel
„Asszonyunk, Mária az ő szeretőjét tiszteli."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 6, pars 2, articulus 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 437, Holik 87, Holik 60

Magyar nyelvű párhuzam

0187b
Tihanyi kódex 331–333

Igazolni kívánt tétel
„Bizony az te neved hasznos és gyümölcsös, mert itt ez világon malasztot ad az bűnösöknek, és jövendőben az nagy boldogságot."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 6.

0188a
Egy asszony csak Szűz Máriának gyónta meg szégyellt bűnét. Halála után visszatér az életbe, elmondja, hogy Mária megmentette a kárhozattól, de meg kell gyónnia, hogy üdvözülhessen.

Teleki-kódex 353–361

Szereplők
asszony, gyóntató, Szűz Mária, Jézus, körülállók

Exemplum szövege

Ugyanerről ír néminemű doktor egy igen szép példát. Vala, úgymond, Németországban néminemű asszonyállat, ki igen szereti vala Asszonyunk Szűz Máriát, és ez igéket: Üdvözlégy Mária, igen gyakorta ájtatossággal mondja vala, és igen nagy ájtatossággal szolgál vala Asszonyunk Szűz Máriának, ki mikoron igen ifjú volna, egy bűnt tett vala, mely bűnt senkinek szégyenletiben meg nem meri vala gyónni. Jóllehet, hogy egyébképpen igen nagy sok jó dolgokat teszen vala, és szent életet visel vala, de maga sohasoha ez egy bűnt nem meri vala meggyónni, ki vala testi fajtalanságnak bűne, kit tett vala leány voltában. No azért, mikoron egyéb bűneit meggyónja vala, ezt mindenkoron elkerüli vala, és oly ezen bűnt elfedezvén gyónásának utána ezt mondja vala: Én tisztelendő jó atyám, mindazokból, amelyeket én meggyóntam, és egyéb bűneimből, amelyek én bűneim volnának, és mely bűnökről én igaz gyónást nem tettem volna, hagyom bűnössé magamat Úristennek és atyaságodnak. És kérem az Úristennek az ő szent irgalmasságát, hogy bocsássa meg az én bűnömet, és tetőled, én jó atyám, oldozatot Úristennek képében. És ennek utána az asszonyállat megyen vala Asszonyunk Szűz Máriának egyik oltárának eleibe, aholott megírták vala igen szépen Asszonyunk Szűz Máriának ő képét, és ott térdre leesvén az képnek előtte igen nagy töredelmességgel és igen nagy ájtatossággal gyónja vala az képnek az ő bűnét, akit tett vala leány voltában, melyet szégyenl vala meggyónni az ő konfesszorának, és ekképpen gyónja vala meg az ő bűnét, aképpen mondván: Ó, Asszonyom, Szűz Mária, bűnös vagyok, és bűnömet mondom én teneked, én édességes Szűz Mária. És mikoron igen gyakorta ekképpen óhajtana és sírna, úgy, hogy igen gyakorta eszébe veszi vala az ő konfesszora mind az ő siralmas szavából, mind-mind pediglen az ő lelkének keserűségéből, hogy valami bűn vagyon őbenne, melyet meg nem mer gyónni. És hogy mindezeket igen gyakorta látta volna az ő konfesszora, kezdé igen nagy édes beszéddel kérdezni, hogy miért óhajtana és fohászkodnék ilyen nagyon és keservesen, hogy avagy csak gyónásnak kötele alatt megjelentené őneki, de maga hogymiért a pokolbeli ördög az ő nyelvét igen erősen megkötözte, semmiképpen és semmi módon meg nem meri vala szégyenletiben megygyónni, hanem megmenti vala őmagát az ő konfesszorának előtte. No azért, végezetre ugyan ez bűnnek meggyónása nélkül meghala, és halálának utána vették Urunk Jézus Krisztusnak eleibe. Mikoron immár Urunk Jézus ez bűnért pokolra akarná vetni, íme, Asszonyunk Szűz Mária esék az ő szent Fiának eleibe, és megmutatá az ő szent karját, kivel hordozta őtet, és az ő szent emlejét, akikkel emtette őtet, és az édes Szűz Mária megnyeré az ő szent Fiától, hogy az ő lelke esmét a testbe megtérne, és hogy meggyónná az egy bűnt, kit soha nem mert vala meggyónni éltében, és hogy ezenképpen az örök kárhozattól megmentnék. És ezenközben, hogy tartják vala az ő megholt testét, és hogy az eltemetésre el akarnák vinni, íme, csodálatos dolog: nagy hirtelen feltámada az asszonyállat, aki megholt vala, és az környül mind megijedének, és onnan elkezdenek futnia. Kiknek pediglen ez asszonyállat kiáltván mondja vala, hogy el ne futnának és el ne mennének őtőle, és mondá: Hamar, igen hamar hívjátok ide az én konfesszoromat, mert egy bűnöm vagyon, kit soha meg nem mertem életemben gyónni,

tudniamint a testi bűnt. És megmondá mind a környülállóknak, hogy Asszonyunk Szűz Mária mentette volna meg őtet az örök kárhozattól, és ennek utána szerzetbe mene, és jól végezé életét. Ó, azért méltóságos Szűz Mária! Ó, élő Istennek Fiának szentséges Szülője! Ó, minden teremtett állatnak Asszonya, csodálatos szűz! Ó, minden irgalmasságoknak irgalmasb! Ó, mind az mennyországbeli udvarnak áldott, dicsőséges Szűz Mária, tégedet kérlek, szeplőtelen Szűz, és énmagamat, méltatlant teneked ajánlom mostan, és az én halálomnak óráján tégedet kérlek, ó, édességes Szűz Mária, hogy esedezzél énérettem, bűnösért! Amen.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0168b.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Legendák, traktátusok és imák; Traktátus Szűz Mária nevének betűiről; Mária nevének ötödik betűje: a második „A”

Az exemplum logikai előzménye
Traktátus végén. Mária nevének ötödik betűje az „A”, amely az alectorius (kakaskő) kezdőbetűje is. A Máriát gyakran hívó ember halálán a Szűz jelen lesz.

Igazolni kívánt tétel
„Továbbá valamely ember Asszonyunk Szűz Máriának az ő szent nevét szívében és szájában szünetlen viselendi, ezt minden ember tiszteli nagyobban, hogynemmint ha az a drágalátos követ, alectoriust viselné az ő szájában, és jelesben tiszteli őtet az édes Szűz Mária, mert az ő halálának óráján jelen lészen őneki.”

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Néminemű doktor

Exemplumkatalógusok
Holik 105, Tubach 5131

Magyar nyelvű párhuzam

0188b
Teleki-kódex 202–206

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Példa arról, hogy milyen hasznos Szűz Máriának szolgálni

Igazolni kívánt tétel
„Mely igen jó a boldog Szűz Máriának szolgálni, e példáról eszünkbe vehetjük."

0189
Tóbiás mindenét megosztja fogolytársaival.

Cornides-kódex 170–171 (85v–86r)
Exemplumutalás.

Szereplők
Tóbiás, foglyok

Exemplum szövege
Bizonyában nagy szeretetnek jegye volna, ha ember ő barátjának szükségében minden ő javit ő barátjának közösítené, adná. Mint olvastatik Tóbiásról, ki mikoron volna fogságban, mindeneket, kiket vallhat vala, közösíti vala az fogságban ő atyafiainak.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0190.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének első jegye, hogy értünk adta a testét. Kétféleképpen adta értünk a testét, először: ételként.

Igazolni kívánt tétel
„Bizonyában nagy szeretetnek jegye volna, ha ember ő barátjának szükségében minden ő javit ő barátjának közösítené, adná."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

0190
Amikor Szamáriát megszállja az ellenség, az egyik asszony megfőzi és megeszi saját fiát.

Cornides-kódex 171 (86r)
Exemplumutalás

Szereplők
asszony, király, fiú

Exemplum szövege
Nagyobb szeretetnek jegye volna, ha valaki ő atyafiának szükségéért adná ő fiát megételre. Ez ilyen dolog olvastatik negyed király könyvnek hatod részében. Hogy mikoron Szamáriát ellenségek megszállották volna, egy asszonyállat megfőzé ő fiát, és az királylyal megevé ő fiát.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0189.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének első jegye, hogy értünk adta a testét. Kétféleképpen adta értünk a testét, először: ételként.

Igazolni kívánt tétel
„Bizonyában nagy szeretetnek jegye volna, ha ember ő barátjának szükségében minden ő javit ő barátjának közösítené, adná." „Nagyobb szeretetnek jegye volna, ha valaki ő atyafiának szükségéért adná ő fiát megételre."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Negyed király könyvnek hatod részében

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

Exemplumkatalógusok
Dömötör 169

0191
A betszamiták büntetést kapnak, mert meglátták az Úr ládáját.

Cornides-kódex 172 (86v)
Exemplumutalás

Szereplők
betszamita

Exemplum szövege
Másodszor adja minekünk Krisztus az ő testét kenyérnek személye alatt az gonoszoknak méltatlanságukért. Példánk vagyon minekünk erről betszamitákban, kik megverettetének azért, hogy Úrnak szekrényét befedetlen láták, mert méltatlanok valának.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0192.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének első jegye, hogy értünk adta a testét. Kétféleképpen adta értünk a testét, először: ételként. Négy okból adja Krisztus minekünk az ő testét eledelül a kenyér színe alatt, másodszor: gonoszoknak méltatlanságukért.

Igazolni kívánt tétel
„Másodszor adja minekünk Krisztus az ő testét kenyérnek személye alatt az gonoszoknak méltatlanságukért."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

0192
Az apostolok az Úr színeváltozásakor a földre esnek arcának fényessége miatt, Mózesre pedig nem nézhetnek Izrael fiai, csak ha befedi az arcát.

Cornides-kódex 172 (86v)
Exemplumutalás

Szereplők
apostol, Jézus, Mózes, Izrael fiai

Exemplum szövege
Harmadszor adja minekünk Krisztus az ő testét kenyérnek személye alatt embereknek erőtelenségükért, mert nem láthatnók az megdicsőült testnek fényességét. Miképpen ez nyilván vagyon az apostolokban, kik Üdvözítőnknek színeváltozása idején földre leesének az ő orcájának nagy fényességéért. Ennek felette megjelentetik Mózes prófétában is, kit Izraelnek fiai nem nézhetnek vala, hanemha befedi vala ő orcáját.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0191.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének első jegye, hogy értünk adta a testét. Kétféleképpen adta értünk a testét, először: ételként. Négy okból adja Krisztus minekünk az ő testét eledelül a kenyér színe alatt, harmadszor: embereknek erőtelenségükért.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor adja minekünk Krisztus az ő testét kenyérnek személye alatt embereknek erőtelenségükért."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

0193
Jonatán és fegyverhordozója szembeszáll a filiszteusok seregével.

Cornides-kódex 174–175 (87v–88r)
Exemplumutalás

Szereplők
Jonatán, fegyverviselő, jász, filiszteus, fegyverhordozó, Dávid, Absolon

Exemplum szövege
Bizonyában nagy szeretet volna, ha az atya annyira szeretné az ő fiát, hogy őérte akarna meghalni. Miképpen Dávid, ki úgy monda: Absolon, én fiam, ki adja énnekem, hogy én meghaljak teéretted? De ennél is nagyobb szeretet volna, ha az szolga annyira szeretné ő urát, hogy őérte magát halálra adná. Miképpen tőn Jonatásnak fegyverviselője, kiről úgy olvastatik első király könyvnek tizennegyed részében, hogy mikoron Jonatas kiment volna csak az ő fegyverviselőjével, és látta volna az jászoknak nagy seregüket, mondá Jonatas: Menjünk el őhozzájuk, talán segél viaskodnunk[?] az Úristen, mert nem nehéz őneki megszabadítani kevesekben, avagy sokakban. Felele az fegyverviselő: Tégy mindeneket, kik kellemetesek teneked! Menjél azért, hova akarod, én teveled leszek. És bemenének csak ketten az hadba, és megverének húsz férfiakat, és mind az teljes had elfuta. Melyet látván az Izrael fiai üldözék őket, és verik vala őket nagy sebekkel. Valának pedig az jászoknak hadában harmincezer szekér, hatezer lovagok, és köznépnek véghetetlen vagy számlálhatatlan számúan. Ezenképpen bizonyíttatik meg az fegyverviselőnek hívsége, hogy ki ilyen veszedelemre veté magát ő uráért.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0194; RMEx 0195.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének első jegye, hogy értünk adta a testét. Kétféleképpen adta értünk a testét, másodszor: halált szenvedett értünk.

Igazolni kívánt tétel
„De ennél is nagyobb szeretet volna, ha az szolga annyira szeretné ő urát, hogy ő érte magát halálra adná."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Első király könyvnek tizennegyed részében

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

0194
Codrus király feláldozza magát, hogy Athén megmenekülhessen.

Cornides-kódex 175–176 (88r–88v)
Exemplumutalás.

Szereplők
Codrus, király, Apolló, ellenség

Exemplum szövege
De igen nagy szerelemnek jegye volna, ha az király adná ő életét az ő szolgájáért. És ezt tevé Codrus nevű király, kinek Athena nevű városa ellenségtől megszállatott vala. Feleletet vőn Apolinus bálványtól, hogy az város meg nem szabadíttathatnék egyébképpen, hanem ez Codrus királynak halála miatt. És ez király oly igen szereté az ő városát, hogy őérte halált szenvede.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0193; RMEx 0195.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének első jegye, hogy értünk adta a testét. Kétféleképpen adta értünk a testét, másodszor: halált szenvedett értünk.

Igazolni kívánt tétel
„De igen nagy szerelemnek jegye volna, ha az király adná ő életét az ő szolgájáért."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1136, Dömötör 182

0195
Jézus megjelenti Szent Carpusnak, hogy kész lenne újra kínt szenvedni az emberekért.

Cornides-kódex 176 (88v)
Exemplumutalás

Szereplők
Jézus, Szent Carpus

Exemplum szövege
De mindeneknek felette való szeretetnek jegye volna, ha valamely ember meghalna ő ellenségiért. Ez szerelemnek jegyét mutatá minekünk Krisztus, kiről úgy ír Szent Pál rómaiakhoz írt könyvének ötöd részében, mondván: Mert mikoron ellenségek volnánk, megegyesültettünk Istennel ő fiának halála miatt. Mert ha Üdvözítőnknek, Jézusnak ő teste mégis halandó volna, az ő nagy szerelmének miatta mégis halálra adná emberért. Miképpen Szent Dénes mondja, írja, hogy Úrnak mennybemenete után Üdvözítőnk megjelenvén némely Carpo nevű szent embernek, mondá: Kész vagyok üdvözülendő emberért kínt szenvednem. Íme, mindezekből nyilván vagyon Krisztusnak mihozzánk való nagy szerelme.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0193; RMEx 0194.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének első jegye, hogy értünk adta a testét. Kétféleképpen adta értünk a testét, másodszor: halált szenvedett értünk.

Igazolni kívánt tétel
„De mindeneknek felette való szeretetnek jegye volna, ha valamely ember meghalna ő ellenségiért."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Miképpen Szent Dienes mondja, írja.

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

Latin nyelvű párhuzam
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 5.O.

Exemplumkatalógusok
Tubach 876

0196
Mózes halálakor békét szerez Józsué és Izrael fiai között, ennek bizonyságára Józsué vizet önt ki.

Cornides-kódex 176–177 (88v–89v)
Exemplumutalás

Szereplők
Mózes, Józsué, Izrael fiai, zsidó

Exemplum szövege
Szeretetnek másod jegye, hogy Krisztus miérettünk adá az ő szent vérét kétképpen. Először: hogy békességet tenne Isten között és ember között, miképpen Szent Pál mondja: Megbékéltetvén ő keresztjének vére miatt, avagy melyek mennyekben vagynak, avagy melyek földön. Szokás volt régen némely pogányoknál, hogy békességnek szerzésében valamely lelkes állatnak vérét és vizet öntnek vala ki, annak jegyére, hogy valaki az megszerzett békességet eltörné, az ő vére azonképpen kiöntetnék, mint az vér és az víz. Azért olvastatik Scholastica historiában, hogy mikoron Mózesnek meg kellene halni, összehíván minden népet, békességet tőn Józsué között és Izrael fiai között, hogy továbbá el nem távoznának őtőle. És békességnek szerzésének jegyére Józsué vizet önte ki némely edényből. Egyéb nemzetek szoktanak kiönteni vért, de Izraelnek fiai vizet öntenek ki, mert mikoron az víz kiöntetik az edényből, semmi az edényben nem marad, de mikoron vér öntetik ki az edényből, megmarad valami az edényben, hanem több csak az vérnek színe. De mikoron víz öntetik ki, és az edényben semmi nem marad, olyha azt mondaná: Ez békességnek teljességgel és szeplőtelenül meg kell tartatni, és valaki ez békességet megtörendi, mindenestül és teljességgel levakartatik, vagy megöletik. Azért mikoron Krisztus urunk akarná megépíteni az békességet Isten között és

ember között, nem önté ki valamely lelkes állatnak vérét, de az ő tulajdon szent vérét, és ezzel egyetemben vizet is önte ki.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének másod jegye, hogy értünk adta vérét. Két okból adta értünk a vérét, először: hogy békességet szerezzen Isten és ember között.

Igazolni kívánt tétel
„Szeretetnek másod jegye, hogy Krisztus miérettünk adá az ő szent vérét kétképpen. Először: hogy békességet tenne Isten között és ember között."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Olvastatik *Scholastica historiá*ban.

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

0197
A fösvény vizet kért a pokolban, de egy cseppet sem kaphatott.

Cornides-kódex 180–181 (90v–91r)
Exemplumutalás

Szereplők
fösvény, gazdag, Ábrahám, Lázár

Exemplum szövege
Másodszor kiönté Krisztus az ő szent vérét miérettünk azért, hogy minket megszabadítana pokolbeli ördögnek hatalmából, kiről úgy ír Zakariás próféta könyvének kilenced részében, mondván: Te az te testamentumodnak vérében hoztad ki az foglyokat az nyavalyaságnak helyéről, azaz pokolnak helyéről, kiben nincsen irgalmasságnak megkiesítő vize. Mely megkiesítő vizet kér vala az fösvény gazdag, mikoron mondá Ábrahámnak: Bocsájtsad el Lázárt, hogy mártsa be az vízbe ő ujjának végét, hogy megkiesítse az én nyelvemet az vízzel! De nem vallhata egy csepp vizet. Keress azért

irgalmasságot nem pokolban, hol meg nem lelheted, de keressed az irgalmasságot ez világon, míg élsz, mert pokolban egy csepp víz megtagadtatik. Ez világon Krisztusnak vére bőven adatik, pokolban pedig Ábrahám az gazdagnak egy csepp vizet megtagada. Ez világon az bűnösöknek Krisztus vérének cseppjei, sőt nem csak cseppjei, de folyóvizei folyának.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0198.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus iránt unk való szerelmének másod jegye, hogy értünk adta a vérét. Két okból adta értünk a vérét, másodszor: hogy megszabadítson minket az ördög hatalmából.

Igazolni kívánt tétel
„Te az te testamentumodnak vérében hoztad ki az foglyokat az nyavalyaságnak helyéről, azaz pokolnak helyéről, kiben nincsen irgalmasságnak megkiesítő vize."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

0198
Salamon üvegbe zár egy struccfiókát. A strucc anyja egy féreg vérével keni be az üveget, amely így eltörik.

Cornides-kódex 180–181 (90v–91r)
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
Salamon, struccfióka, strucc

Exemplum szövege
Azért ez szent vérnek miatta vagyunk megszabadulván, kik valánk megkötöztetvén pokolnak pocsatékában. Úgy olvastatik Scholastica historiában, hogy Salamon király egy strucc madárnak fiát berekeszté egy üveg edénybe. Melyet mikoron látott volna az strucc madár, hogy ő fia berekesztve volna, vőn ez strucc madár némely férget, és az

féregnek vérével megkené az üveget, az üveg pedig megtörék, és ezenképpen az strucc madárnak fia megszabadíttaték. Ezenképpen Krisztus megtöré poklot az férgecskének vére miatt, azaz az ő testének vére miatt, és minket megszabadíta pokolból, kibe be valánk rekesztvén. Mert Üdvözítőnk, Jézus az ő kínjában hasonlatos vala férgecskéhez, kiről úgy mond Dávid próféta az zsoltárban urunknak képében, mondván: Ego sum vermis et non homo, azaz én féreg vagyok, és nem ember. Azaz én vagyok nagy erősen megnyomottatott, miként féreg, és nem ember. Oly igen erősen megnyomottattam, mintha én féreg volnék, és nem ember. Pokol pedig gyarló, erőtelen vala az férgecskének vére ellen, miként az üveg. De az pokol az kárhoztak ellen nem üveg, hanem vas, mert soha onnat ki nem szabadulnak.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0197.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Úrnapja

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus irántunk való szerelmének másod jegye, hogy értünk adta a vérét. Két okból adta értünk a vérét, másodszor: hogy megszabadítson minket az ördög hatalmából.

Igazolni kívánt tétel
„Azért ez szent vérnek miatta vagyunk megszabadulván, kik valánk megkötöztetvén pokolnak pocsatékában."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Olvastatik *Scholastica historiá*ban

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de tempore]*, sermo 107.

0199
Mindenszentek napján Szent Péter templomának őre a szenteket és a purgatóriumbeli lelkeket látja, majd egy pápának szóló üzenettel tér vissza látomásából.

Cornides-kódex 201–204 (101r–102v)

Szereplők
custos, angyal, Jézus, Szűz Mária, szüzek, Keresztelő Szent János, pátriárkák, próféták, Szent Péter apostol, apostolok, vitézek, mártírok, konfesszorok, boldogok, purgatóriumbeli lelkek

Exemplum szövege
Hogy pedig ez mai napon mind az szentek összegyűljenek közönséggel esedezni miérettünk, ez megmutattatik az látásból, ki történék ez ünnepnek szerzése után való esztendőben. Mert mikoron ez mindszent napján Szent Péter egyházának custosa ájtatosságból minden oltárokat megkerült volna, és hívta volna minden szenteknek segedelmét, és végezetre megtért volna az Péter oltárához, ott egy keveset nyugodván őmagának kívüle ragadtaték. És íme, látá ez custos királyoknak királyát állani magasságos székben, és ő környüle maradni minden angyalokat. Tehát eljöve az szüzeknek szüze, Szűz Mária nagy fénylő koronában, kit követnek vala szüzeknek számlálhatatlan sokasága, házasoknak nagy sokaságával. Ez szűznek eleibe legottan kele, és széket tevén őmelléje ülteté. Ennek utána jöve némely tevéknek szőrébe öltöztött ember, kit követnek vala tisztelendő véneknek sokasága. Ennek utána eljöve némely más is, püspöki vagy pápai öltözettel ékesült, kit követ vala őhozzá hasonlatos kar. Ennek utána pedig jöve vitézeknek számlálhatatlan sokasága, kiknek utána jöve különb-különb népeknek véghetetlen serege. Azért mind ennyi nagy sokaságú seregek menének az királynak széki eleibe, és az királyt térdre esvén imádák. Az pedig, ki az püspöki ruhában vala, az veternyét elkezdé, és többi utána mondá. Az angyal pedig, ki az custost viseli vala, ez látást neki megmagyarázá: és az szépséges szüzet mondá lenni az Istennek anyjának; az teveszőrbe öltözött embert mondá lenni Szent János Baptistának, mind az prófétákkal és patriarchákkal; az püspöki ruhába öltözöttet mondá lenni Szent Péter apostolnak az egyéb apostolokkal; az több seregeket pedig mondá lenni az szent vitézeknek, mártíroknak, konfesszoroknak, és minden boldogoknak. Kik mind azért jöttenek az királynak eleibe, hogy hálát adnának az Úristennek az tisztességről, kit ez mai napon tettenek őnekik halandó emberek, és hogy imádnának mind ez széles világért. Ennek utána az angyal vivé őtet más helyre, holott láta férfiakat és asszonyállatokat. Némelyeket láta aranyas ágyakon nyugodni, némelyeket láta asztalnál különb-különb gyönyörűségekkel örülni, és némelyeket láta mezítelen és szegényen segedelmet koldulván. És mondá az angyal ez helyt lenni purgatóriumnak, az lelkek pedig, kik gyönyörűségekkel bővelkednek, mondá azokat lenni, kiknek jó barátitól sok imádságok, misék, alamizsnák bőséggel segélnek vala. Az mezítelen szegények pedig valának azok, kiknek

semminemű segedelem nem adatik vala. Parancsolá azért az angyal az custosnak, hogy ezeket mind megmondaná pápának, és hogy az pápa mindszentek ünnepe után szerzene napot vagy ünnepet minden purgatóriumbeli lelkeknek, hogy akár csak közimádságokból lenne segedelem az szegény purgatóriumbeli lelkekért, kikért nem lészen kiváltképpen való segedelem.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Mindenszentek

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció végén. A beszéd második nagy egysége: mindenszentek ünnepe négy okból ünnepeltetik. A negyedik ok: ezen a napon könnyebben meghallgattatnak az imádságaink.

Igazolni kívánt tétel
„Hogy miképpen mi mindnyájan ez mai napon közönséggel az szenteket tiszteljük, ezenképpen az szentek is mind egyetemben miérettünk esedeznek, hogy ezenképpen Istennek irgalmasságát könnyebben nyerhessük. [...] Hogy pedig ez mai napon mind az szentek összegyűljenek közönséggel esedezni miérettünk, ez megmutattatik az látásból, ki történék ez ünnepnek szerzése után való esztendőben."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 0156

0200
A vak Longinust látóvá teszi Krisztus vére.

Cornides-kódex 220–221 (110v–111r)
Exemplumutalás

Szereplők
Longinus, Krisztus

Exemplum szövege
Hetedszer és utolszor az ő vérét kiontá ez ártatlan bárány az ő oldalának megnyitásában, mikoron az ő szívét Longinus általöklelé, és legottan víz és vér jöve ki az ő szent

szívéből. Ez ő szívének vérét ontá ki Üdvözítőnk az heted halálos bűn ellen, kivel az Úristent gyakorta megbántjuk, azaz az irigység ellen. Úgy mond Szent Bernát: Ó, ember, lássad az keresztfán függő Krisztust, vagyon az ő oldala nyitván tökéletes szeretetnek jegyére. Mert bizonnyal azért ontotta ki az ő vérét az ő szívéből, hogy ennek miatta megmutatná, hogy minket teljes szívéből szeretne, és hogy ő kész minden bosszúállást ő szívéből megbocsátni, ha mi bocsánatot kérendünk őtőle az mi bűneinkről. Ezt igen jól megmutatá Longinus vitézen, ki mikoron vak volna, és illette volna az ő szemeit Krisztusnak vére, legottan megvilágosíttaték. Ezenképpen immár nyilván vagyon, miképpen ontá ki az ő szent vérét miérettünk ez ártatlan bárány, azaz Krisztus, Istennek fia, hogy minket megszabadítana ördögnek hatalmából. Ez szent vérrel kell megjegyeznünk, megpecsételnünk az mi szívünknek ajtóját, hogy bemenvén és kijővén mi szívünkből mindenkoron lássuk Krisztusnak kínját, és legyen szünetlen mi emlékezetünkben Krisztusnak kínja gondolván, hogy az ő halála és vére hullása miatt vagyunk megszabadulván ördögnek hatalmából, és vagyunk behozatván az mi örökségünkbe, kiből ki valánk vettetvén.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kiskarácsony

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus hétszer hullajtotta vérét értünk, a hét halálos bűn ellen. Hetedszer: akkor hullajtotta vérét az irigység ellen, amikor a kereszten Longinus oldalba szúrta egy lándzsával.

Igazolni kívánt tétel
„Mert bizonnyal azért öntötte ki az ő vérét az ő szívéből, hogy ennek miatta megmutatná, hogy minket teljes szívéből szeretne, és hogy ő kész minden bosszúállást ő szívéből megbocsátni, ha mi bocsánatot kérendünk őtőle az mi bűneinkről."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis [de tempore]*, sermo 25.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3086

0201
Egy ifjú megsegít egy örökségéből kivetett szüzet, azzal a feltétellel, hogy halála után a szobájában tartja véres fegyvereit és ruháit.

Cornides-kódex 221–223 (111r–112r)
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
szűz, leány, király, ifjú, barátok

Exemplum szövege
Ezenképpen immár nyilván vagyon, miképpen ontá ki az ő szent vérét miérettünk ez ártatlan bárány, azaz Krisztus, Istennek fia, hogy minket megszabadítana ördögnek hatalmából. Ez szent vérrel kell megjegyeznünk, megpecsételnünk az mi szívünknek ajtóját, hogy bemenvén és kijővén mi szívünkből, mindenkoron lássuk Krisztusnak kínját, és legyen szünetlen mi emlékezetünkben Krisztusnak kínja gondolván, hogy az ő halála és vére hullása miatt vagyunk megszabadulván ördögnek hatalmából, és vagyunk behozatván az mi örökségünkbe, kiből ki valánk vettetvén. Példát vehetünk némely szűzről, kiről úgy olvastatik, hogy némely király erővel kiveté ez szüzet az ő szüleinek örökségükből. Mely szűz, mikoron az ő földében sem egy oltalmat vagy segedelmet nem lelne, történék, hogy némely ifjú jőne idegen országokból, és felvevé az szűzért az hadat ily szerzés alatt: hogyha ez ifjú az hadban meghalna, hogy az szűznek kellene ez ifjúnak ő véres fegyverit és ruháit feltenni az ő kamarájába, hogy ez szűz, látván ez ifjúnak véres fegyverit és ruháit, mindenkoron megemlékeznék az ő hűségéről, melyet neki tett vala. És ha az ő baráti kérnék ez szüzet, hogy házasságra menne, ezenképpen mondaná nekik: Én meg akarom magamat gondolnom. És tehát bemenne ő kamarájába, és megnézné az véres fegyvereket, és megemlékeznék ez ifjúnak hűségéről, hogy őérte holt volna meg. Történék azért, hogy ez ifjú addig hadakozék, hogy az szűznek örökségét megnyeré, és őmaga az hadban meghala. Az szűz pedig mind megtevé, valamit fogadott vala. És mikoron eljőnek vala ez szűznek baráti, kérvén őtet, hogy házasságra menne, ez szűz bemegyen vala ő kamarájába, és látván az véres fegyvereket, semmiképpen nem akar vala házasságra menni. Ez szűzön értetik teljes emberi nemzet, mely emberi nemzet volt kiűzetvén paradicsomból, az ő örökségéből ördögnek csalárdságának miatta. És az emberi nemzetség mind ez teljes világban sem lele magának segedelmet. Tehát jöve némely ifjú vendég országból, azaz jöve Jézus Krisztus, ez szép ifjú mennyországból, és halálra veté magát, és az ő halála miatt az mi örökségünket meglelé, azaz mennyországot. Azért mi is tartsuk az mi szívünknek kamarájában ez szépséges ifjúnak, Jézusnak megvéresült fegyverit. És az ő hűségét soha-soha ne akarjuk elfeledni, és sem egyéb szeretőt őfelette szeretni. Kit minekünk engedjen tehetnünk angyaloknak hatalmas királya, Jézus Krisztus! Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kiskarácsony

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció végén. Krisztus hétszer hullajtotta vérét értünk, a hét halálos bűn ellen, ezekkel szabadított meg minket az ördögtől.

Igazolni kívánt tétel
„És legyen szünetlen mi emlékezetünkben Krisztusnak kínja, gondolván, hogy az ő halála és vére hullása miatt vagyunk megszabadulván ördögnek hatalmából, és vagyunk behozatván az mi örökségünkben, kiből ki valánk vetetvén."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis [de tempore]*, sermo 25.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4020

0202
Jézus az Olajfák hegyén a második halálos bűn ellen, azaz a restség ellen hullajtotta vérét.

Cornides-kódex 215 (108r)

Szereplők
Jézus, tanítványok

Exemplum szövege
Másodszor kiontá az ő szent vérét ez ártatlan bárány az ő imádságának idején. Erről úgy ír Szent Lukács könyvének huszonketted részében mondván. Mikoron elközelítene ő kínjának órája, ideje, mondá ő tanítványinak: Üljetek itt addig, míglen elmegyek és imádkozzam. És elmene őtőlük egy kőhajításnyira, és ő térdeire letérdepelvén imádja vala ő szent atyját, mondván: Atyám, ha lehet, múljék el tőlem ez pohár, de maga bizony nem miképpen én akarom, de miképpen te akarod! És lőn ő verejtéke, miképpen földre folyó vérnek cseppjei. Ez ő szent vérét ontá ki ez ártatlan bárány az másod halálos bűn ellen, azaz az restség ellen, kivel az Úristent gyakorta megbántjuk. Üdvözítőnk, Jézus imádkozik vala nem azért, hogy ő imádsággal szűkös volt volna, de azért

imádkozék, hogy minekünk imádkozásnak formáját, módját adná, mutatná, mint magyarázó írás mondja.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kiskarácsony

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus hétszer hullajtotta vérét értünk, a hét halálos bűn ellen. Másodszor: akkor hullajtotta vérét a restség ellen, amikor az Olajfák hegyén imádkozott.

Igazolni kívánt tétel
„Másodszor kiönté az ő szent vérét ez ártatlan bárány az ő imádságának idején. […] Ez ő szent vérét önté ki ez ártatlan bárány az másod halálos bűn ellen, azaz az restség ellen, kivel az Úristent gyakorta megbántjuk."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott hely
Szent Lukács könyvének huszonketted részében

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis [de tempore]*, sermo 25.

0203
Két begina egy házacskába elvonul farsang idejére, hogy elzárkózzanak a világ elől. Nem veszik észre, hogy időközben már a húsvét is elérkezett.

Cornides-kódex 238 (119v)

Szereplők
ájtatos szesztra, begina („Beguta contemplativa"), férfi

Exemplum szövege
Példa olvastatik erről két ájtatos szesztrákról, kik szoktak vala ülni csak őmaguk farsangban némely hitvány nádas házacskában, és sütnek vala tikot. És kezdenek Istenről szólni, oly igen nagy édességgel beszélnek vala, hogy sem éhezének, sem szomjúhozának, sem semmit nem érzenek, de néminemű örömmel ülének mind az teljes nagyböjtben mind húsvétig. Tehát történet szerént jöve némely ember ez nádas házacskába, és

bemene, mondván: Miért ültök itt berekesztvén? Felelének az szesztrák: Farsang vagyon, és akarjuk eltávoztatni ez világnak hívságát, ki ez időben jelesben szokott lenni. Mondá azért ez ember: Tévelyegtek, nincsen mostan farsang, menjetek ki, mert ma húsvét napja vagyon. Íme azért miképpen megtartá az Istenről való édes beszélés ez két szesztrákat, ezenképpen minket is megtart az lelki édességben Úristen, ha fészkezünk és nyugoszunk az édes Jézusnak sebeiben.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Vízkereszt

Kódex alegysége
De tempore: prédikációk és olvasmányos anyag

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció végén. A Szentlélek galamb alakját vette fel. A galamb hetedik tulajdonsága: amikor nyugodni akar, akkor a fészkére repül; a Szentlélek hetedik ajándéka: a bölcsesség ajándéka, azaz jóízű tudománynak ajándéka.

Igazolni kívánt tétel
„Ezen jegyeztetik ez, hogy kik valakik akarják venni Szentlelket, nem kell azoknak nyugodniuk, vagy nem kell nyugodalmat keresniük ez világi elmulandó marhákban, de kell őnekik repülniük ájtatos gondolatnak miatta az ő fészkükre, honnan jöttenek volt, azaz kell őnekik repülniük az mennyei állatoknak gondolására és az édes Úristen szépséges színinek látásának gondolatjára [...]. Íme azért, miképpen megtartá az Istenről való édes beszélés ez két szesztrákat, ezenképpen minket is megtart az lelki üdvösségben Úristen, ha fészkezünk és nyugoszunk az édes Jézusnak sebeiben."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis [de tempore]*, sermo 26.

0204
Egy tiszta, de nyelvét nem fékező apáca elkárhozik.

Cornides-kódex 301 (151r)
Exemplumutalás

Szereplők
apáca

Exemplum szövege
Harmad jegye az szent özvegynek, hogy az szent özvegy megenyhítse ő nyelvét sok szólástól. Mert Salamonnak mondása szerint sok szólásban nincsen messze az bűn. Azért valaki megmértékli az ő nyelvét, bölcs ember az. Erről mondja Chrysostomus: Minemű az szív, oly tanokat szól valamely ember. Ezenképpen az beszédüknek hítságából az szívnek hítsága értetik, és az szerzetesség hítságnak láttatik, tetszik. Úgy mond Szent Gergely, hogy egy apáca, ki jóllehet tiszta vala, de elkárhozék azért, hogy az ő nyelvét úgy nem enyhíté meg, miképpen kell vala.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent Ilona ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második része: a szent özvegy hét jegyből ismertetik meg. A harmadik jegy: nyelvét megfékezi a sok szólástól.

Igazolni kívánt tétel
„Erről mondja Chrysostomus: Minemű az szív, oly tanokat szól valamely ember. Ezenképpen az beszédüknek hítságából az szívnek hítsága értetik, és az szerzetesség hítságnak láttatik, tetszik."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Gergely

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 123.

Exemplumkatalógusok
Tubach 723, Tubach 4915

0205

Egy juhász három éven át Szűz Máriának adja reggelijét, és imádkozik hozzá. Szűz Mária azonban nem ad neki jutalmat, így elkeseredésében koldussá lesz. Később megjelenik előtte, és egy levelet ad neki, melynek köszönhetően a király kitaníttatja, és végül pap lesz belőle.

Cornides-kódex 319–323 (160r–162r)

Szereplők
pásztor, úr, Szűz Mária, özvegyasszony, király, udvar, gyermek Jézus

Exemplum szövege
Másodszor mondatik asszonyunk, Mária áldottnak az ő nagy bőségéért. Mert ő igen felette megajándékozza az őtet híven szolgálókat, ki megjelentetik ilyen példából. Vala egy juhpásztor, ki azt hallotta vala, hogy valaki az Szűz Máriának híven szolgálna, az Szűz Mária neki bőséggel megfizetné. Ez juhpásztor nagy szerelemmel szolgál vala, hogy miképpen tehetne kedves szolgálatot neki, azaz hogy esztendő elmúlván két jutalmat venne: egyiket az úrtól, kinek juhait őrizi vala, másikat asszonyunk, Máriától, kinek híven szolgált vala. Mit mondjak többet? Ez juhpásztor semmi egyéb szolgálatot nem tett vala asszonyunk, Máriának az ő nagy együgyűségétől, vagy együgyűségének miatta, hanem csak ezt, hogy minden reggel az felestekemet, melyet vele hoz vala, az Szűz Máriának képe elébe teszi vala, és Szűz Máriát egy Ave Mariával üdvözli vala. És mikoron ez juhpásztor esmég tér vala, semmit az kép előtt nem lel vala, kiről ez juhpásztor igen örül vala, mert azt alítja vala, hogy az ő felestekemét az Szűz Mária enné meg. Azért az egy esztendő elmúlván, ez együgyű juhpásztor az ő esztendei szolgálatját megkéré az Szűz Máriának képétől. Az Szűz Mária neki jelenvén mosolyodék. Kinek mondá az juhpásztor: Ó, Szűz Mária, te mostan csak mosolygasz, és nekem semmit nem felelsz. Jól látom, hogy azt akarod, hogy én mégis neked szolgáljak? Én örömest megteszem. De lássad, Szűz Mária, hogy énnekem megadjad mind az előbbi szolgálatomat, mind az mostanit, ha pedig meg nem adod, tovább nem szolgálok neked. És ezenképpen ez juhpásztor szolgála az Szűz Máriának két-két Ave Mariával, miképpen előbb. Az másod esztendő is betelvén, esmég megkéré szolgálatját az Szűz Mária képétől. Az Szűz Mária neki jelenvén mosolyodék. Kinek mondá ez juhpásztor, ez ifjú: Bizonyában mondom neked, miért énnekem semmit nem adsz mostan, szolgálok teneked immár harmad esztendőben is. De ha énnekem semmit nem adandasz, bizony én tégedet csalónak mondlak. Ez harmad esztendőben is szolgálá az Szűz Máriát ez juhpásztor, mint elébb, immár három Ave Mariával. Az harmad esztendő is betelvén, megkéré az ő szolgálatját az képtől. Az Szűz Mária neki jelenvén mosolyodék. Mikoron látta volna az juhpásztor, az Szűz Mária neki semmit nem adott volna, sem neki nem szólt volna, megkeseredék ez ifjú pásztor. Búcsút vőn ő urától, kinek juhait őrizi vala, de az ő ura kéré az pásztort, hogy számot vessenek, és ami ő szolgálatja, azt elvigye.

Kinek mondá ez juhpásztor: Miképpen adnád te meg az én szolgálatomat, ha én mennynek és földnek királyné asszonyának három esztendeig szolgáltam, és énnekem semmit nem adott? Ezenképpen megkeseredvén elmene.

És mikoron ez pásztor koldulna alamizsnát, némely özvegyasszonytól megfeddeték, ezért hogy ő koldulna, mert eledelt és ruhát kereshetne magának munkájával. Felele ez pásztor: Kinek szolgáljak valami adományért, ha az mennyországnak királyné asszonya három esztendei szolgálatomért semmit nem ada? Kinek felelvén ez özvegyaszszony, mondá: Kétség nélkül megajándékoz tégedet mennyországnak királyné asszonya. Felelvén ez pásztor, mondá: Mindnyájan így mondotok, de maga én azért semmit nem lelek. Monda neki az özvegyasszony: Akarsz-e egy zsákot az Szűz Máriának tisztességéért vagy szerelméért, hogy neked adjam, kivel befedeztessél hidegtől és esőtől? Felele ez pásztor: Bizonnyal akarom. Ez pásztor elvevé az zsákot, és elmene. Tehát íme jöve nagy hirtelen vész, szél és eső, ez pásztor mene egy igen sűrű ágú fa alá, és befedé magát az zsákkal. Mely pásztorhoz járula némely szépséges szűz, viselvén ő ölében igen szerelmes, szép gyermeket. Könyörögvén ez szép szűz az pásztornak Szűz Máriának szerelméért, hogy őtet az gyermekkel öszve az zsákkal befedezné. Felele ez pásztor, hogy ő ezt semmiképpen nem tenné, mert ő az zsákért három esztendeig szolgált volna, de maga ez szerelmes, szép gyermeket akará az zsák alá fogadni ez pásztor. Kinek mondá ez szépséges szűz: Én vagyok az anya és szűz, kinek te szolgáltál az te szolgálatodnak megfizetéséért. Vegyed azért ez levelet, és vigyed az királynak! És szűz elenyészék az gyermekkel öszve. Ez ifjú, ez pásztor, hogy vevé ez levelet, ez vivé az királynak, és az király szerzé őtet tartani és tanítani diákul ő fiai köziben mindaddig, mígnem pappá lőn. És mikoron immár új misét akarná mondani, az király behívatá az új misére ő udvarát, kik mikoron környül állanának, és ez új pap mementót tenne, avagy emlékezetet elevenekről és holtakról, megjelenék őneki az szeplőtelen Szűz Mária, mutatván őneki az zsákot, hogy megemlékeznék az őneki tett szolgálatról. Kinek okáért ez ifjú, ki immár pappá lett vala az Szűz Máriának tett szolgálatból, éltetik vala tisztességekkel és gazdagságokkal, az ő életét beteljesítvén híven az Szűz Máriának szolgálatiban. Azért immár íme, ez bőven fizető áldott Szűz Mária az kisded szolgálatért százannyit ád, kinek szolgálnunk kell mindenkoron.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Sarlós Boldogasszony

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második része: Szűz Mária öröktől fogva áldottnak neveztetett. Másodszor: az ő bőségéért, mert híveit bőven megajándékozza.

Igazolni kívánt tétel
„Másodszor mondatik asszonyunk, Mária áldottnak az ő nagy bőségéért. Mert ő igen felette megajándékozza az őtet híven szolgálókat […]. Azért immár íme, ez bőven fizető áldott Szűz Mária az kisded szolgálatért százannyit ad, kinek szolgálnunk kell mindenkoron."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis [de tempore]*, sermo 45.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2115

0206
Szűz Mária megbékéltet Istennel egy bűnöst, aki megtagadta Krisztust, Szűz Máriát és a keresztény hitet.

Cornides-kódex 318–319 (159v–160r)
Exemplumutalás

Szereplők
Szűz Mária, bűnös

Exemplum szövege
Harmadszor szolgál az Szűz Mária az bűnösöknek ebben: mert ő megbékélteti az bűnösöket urunk Jézus Krisztussal, kiről úgy mond Szent Bernát: Te vagy, asszonyom Mária, irgalmasságnak anyja, és az bírónak anyja, te vagy Istennek anyja, te vagy az királynak anyja, te vagy az bűnösnek anyja. Azért mikoron mind Istennek, mind pedig az bűnösnek te légy anyja, miképpen szenvedheted el a te fiaid között való háborúságot, hanem megbékélteted őket. Ezenképpen békéltete meg az Szűz Mária némely bűnöst Istennel, ki megtagadta vala Krisztust, Szűz Máriát, és az keresztény hitet.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Sarlós Boldogasszony

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második része: Szűz Mária öröktől fogva áldottnak neveztetett. Először: az ő nagy alázatosságáért; Szűz Mária háromféleképpen szolgál a bűnösöknek. Harmadszor: megbékélteti a bűnösöket Jézussal.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor szolgál az Szűz Mária az bűnösöknek ebben: mert ő megbékélteti az bűnösöket urunk Jézus Krisztussal."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 45.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3572, Tubach 5133

0207
Amikor Nábál megbántja Dávid királyt, felesége, Abigail nyer neki bocsánatot.

Cornides-kódex 314–315 (157v–158r)
Szerepel benne allegorikus értelmezés.
Exemplumutalás

Szereplők
Nábál, Abigail, Dávid király

Exemplum szövege
Az Szűz Mária pedig szolgál az bűnösöknek háromképpen. Először az Szűz Mária az bűnösöknek ebben: mert ő elváltoztatja az igaz bírónak keménységes szentenciáját, és az bűnöst megfordítja, és meghozza az bocsánatra. Ez meg vala példáztatván első király könyvnek huszonötöd részében, holott úgy mondatik, hogy mikoron Nábál megbántotta volna Dávid királyt, azért hogy az ő követit megutálta volna, Nábálnak ő felesége, Abigail leesék Dávid királynak lábai előtt, elváltoztatván az királynak haragját, és nyere bocsánatot ő urának, Nábálnak. Nábálon értetik az bűnös, ki megbántotta az Úristent abban, hogy megutálta az ő követit, anyaszentegyháznak parancsolatinak engedetlensége miatt, vétkezvén halálos bűnnek miatta. Mely bűnöst Isten az ő keménységes szentenciája miatt ítél örök kárhozatra, melyet megismervén Abigail, azaz az boldogságos Szűz Mária az ő nagy mélységes alázatosságából elmegyen Krisztusnak szent lábaihoz, és ezenképpen elváltoztatja az keménységes szentenciát, az bűnöst

megbékélteti Úristennel, és bocsánatot nyer neki Istentől. Mely szolgálatjáról az Szűz Máriának mi, kik bűnösök vagyunk, soha elégséges hálát nem adhatunk.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Sarlós Boldogasszony

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második része: Szűz Mária öröktől fogva áldottnak neveztetett. Először: az ő nagy alázatosságáért; Szűz Mária háromféleképpen szolgál a bűnösöknek. Először: elváltoztatja az igaz bíró ítéletét.

Igazolni kívánt tétel
„mert ő elváltoztatja az igaz bírónak keménységes szentenciáját, és az bűnöst megfordítja, és meghozza az bocsánatra."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Első király könyvnek huszonötöd részében

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 45.

0208
Szent Bereck látja, hogy az ördög a hívek haszontalan templomi beszélgetéseit egy pergamenre jegyzi fel.

Cornides-kódex 354 (177v)

Szereplők
Szent Bereck, Szent Márton, ördög

Exemplum szövege
Olvastatik Szent Bereckről ilyen példa, hogy mikoron Szent Márton püspök misét mondana egy időben, Szent Bereck, ki vala Szent Márton püspök diakónusa, látá pokolbeli ördögöt ülvén az oltár mögött, és írnia. És mikoron az ördögnek elfogyott volna hártyája, akará az ördög az hártyát fogával kihúzni, hogy többet írhatna reá. Mikoron az ördög az hártyát húzná, az hártya elszakada, és az ördög igen üté fejét hátra az főfalhoz. Melyet látván Szent Bereck, kezde nevetni. És mikoron Szent Márton püspök

kérdené, hogy miért nevetett volna, megmondá neki Szent Bereck nyilván. Megkérdvén az ördögöt, mit írt volna, felele az ördög, hogy az hívságos igéket írná, melyeket emberek szentegyházban beszélnek. Úgy mond Szent Gergely: Ha az üres igéről okot kell adnunk az utolsó napon, meg kell mértéklenünk, mennyi gonoszságok következnek az sok szólásból. Szent Bernát úgy mond: Ha meggondolod, mely erős számot vesznek az üres igékről, nem lészen igen utálatos teneked az szilencium, az vesztegségtartás. Mely vesztegségtartást azért nekünk engedjen Atya, Fiú, Szentlélek.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Bereck ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Legenda után

Igazolni kívánt tétel
„Úgy mond Szent Gergely: Ha az üres igéről okot kell adnunk az utolsó napon, meg kell mértéklenünk, mennyi gonoszságok következnek az sok szólásból. Szent Bernát úgy mond: Ha meggondolod, mely erős számot vesznek az üres igékről, nem lészen igen utálatos teneked az szilencium, az vesztegségtartás."

Exemplumkatalógusok
Tubach 1630a, Dömötör 378

0209a
Paulinus pap eljegyzi Szent Ágnes képét, elűzve ezzel a testi kísértést.

Cornides-kódex 418 (209v)

Szereplők
Paulinus pap, Szent Ágnes, pápa, kép

Exemplum szövege
Vala némely Paulinus pap jámbor Szent Ágnes asszonynak egyházában, ki kezde testnek csodálatos kísértetivel gyötretni. De mikoron az ő testi kísérteti miatt nem akarná az Úristent megbántania, áldomást kére pápától, hogy megnőszhetnék. Kinek együgyűségét és jó voltát pápa megismervén, ada őneki smaragdus kővel csinált gyűrűt, és hagyá, hogy az Szent Ágnes asszonynak képének, ki az ő egyházában vala,

parancsolná pápának hatalmával vagy szavával, hogy hagyná magát jegyezni ez Paulinusnak. És mikoron ez pap parancsolá Szent Ágnes asszony képének pápa szavával, hogy meg hagyná magát gyűrűzni, Szent Ágnes asszony legottan előnyújtá ő gyűrűsujját, és az gyűrűt elvevén, az ő ujját megvonván, legottan az paptól minden testi kísértetet eltávoztata. Mondatik pedig, hogy az gyűrű még is az képnek ujjában láttatik.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0210.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Ágnes ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Legenda végéhez közeledve, két példa egymás mellett. „Constancia keresztséget vevén Szent Ágnes asszonynak testénél, szentegyházat rakata, és ott szüzességben élvén, ő példájával oda sok szüzeket gyűjte."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 24.

Exemplumkatalógusok
Tubach 5148b

Magyar nyelvű párhuzam

0209b
Debreceni kódex 146–147

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent Ágnes ünnepe

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció/legenda végén. Három tanulság olvastatik Szent Ágnesről, a második: Szent Ágnes élete. Az exemplum a legendát követi.

Igazolni kívánt tétel
„Mely igen jó legyen szolgálni e szent szűznek, jelesben kik testi kísértetet szenvednek és tisztán akarnak élni, megmutattatik imilyen lett dologból."

0210
A pápa egy gyűrűt ad egy papnak, hogy jegyezzen el egy szüzet, akivel majd együtt őrizhetik Szent Ágnes templomát. A pap Szent Ágnes képmását jegyzi el.

Cornides-kódex 418–419 (209v–210r)

Szereplők
pap, pápa, Szent Ágnes, kép

Exemplum szövege
Némely írásban pedig olvastatik, hogy mikoron Szent Ágnes asszonynak egyháza elomlana, pápa némely papnak mondá, hogy akarna hagyni őneki némely szüzet Szent Ágnes asszony egyházának őrizetire és örökletire. És az pápa adván az papnak egy gyűrűt, parancsolá, hogy az szüzet meggyűrűzné. Mely szűz ő ujját kinyújtá és esmég behúzá, az ő ujját meggyűrűzé.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0209a.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Ágnes ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Legenda végéhez közeledve, két példa egymás mellett.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 24.

Exemplumkatalógusok
Tubach 5148b

0211
Egy gyónni akaró tolvaj elől elfutnak a szerzetesek. A tolvaj lezuhan egy szakadékba, szörnyethal, de üdvözül.

Cornides-kódex 421 (211r)

Szereplők
tolvaj, szerzetesek, angyalok

Exemplum szövege
[...] némely szerzeteseket bemenni az erdőbe, kiben ez tolvaj lappang vala. És töredelmességre indultaték ez tolvaj, és fut vala őutánuk, kiáltván, hogy ő gyónását meghallgatnák. Ez szerzetes emberek pedig, megijedvén, kezdének futni. Ez tolvaj is ez szerzetesek után futván leesék az kőszikláról, és nyaka szakadván meghala. És láták ez szerzetesek, hogy angyalok jövének, és az tolvajnak lelkét mennyországba vivék.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Egy csonka szöveg kezdetén.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4797

0212
Egy lány megjelenik halála után, és elmondja, hogy sokáig a purgatóriumban szenvedett, mert élvezettel hallgatott egy gonosz éneket.

Cornides-kódex 422 (211v)

Szereplők
ember, leány

Exemplum szövege
Ezenképpen emberi állat annyi sok bocsánandó bűnöket tehet, hogy igen nagy nehéz purgatóriumot szenved értük. Erről olvastatik ilyen példa, hogy némely leány ő halála után tizenötöd napon megjelenék némely embernek. És mondá, hogy sokáig volt volna purgatóriumban némely gonosz énekért, mely éneket hallgatott vala ez leány énekleni nagy gyönyörűséggel. Azért ne alítsák emberek semminek az bocsánandó bűnöket, mert gyakorta nagy bűnök azok, kik kisdedeknek tetsznek.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0213.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. Háromfajta ember jut a purgatóriumba; a harmadik: akik bocsánandó bűnöket visznek magukkal a túlvilágra. A Cornides-kódex utolsó, töredékes szövegegységében olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Ezenképpen emberi állat annyi sok bocsánandó bűnöket tehet, hogy igen nagy nehéz purgatóriumot szenved értük […]. Azért ne alítsák emberek semminek az bocsánandó bűnöket, mert gyakorta nagy bűnök azok, kik kisdedeknek tetsznek."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4497, Tubach 1183

0213
Egy szerzetes halála után visszatér barátjához, és elmondja neki, hogy a purgatóriumban szenved az ágya alá rejtett saruk miatt.

Cornides-kódex 422–424 (211v–212v)

Szereplők
szerzetes, halott szerzetes, elöljáró, szerzetesek

Exemplum szövege
Esmég olvastatik még ilyen példa. Valának két társak, kik mindketten bemenének egy szerzetbe, és egymást szereték. Mikoron ez két fráternek egyik beteglene, és közelítene halálára, eljöve az ő társa sírván és kérvén ő társát, hogyha lehetne, tehát ő halála után őneki valamit jelentene az ő állapotjáról. Tehát az ő társa meghalván, megjelenék az ő társának, mondván, hogy ő purgatóriumnak nagy kínjában volna. Mikoron az ő társa kérdené ennek okát, felele az megholt: Mikoron én élek vala, és énnekem új saruk adatnak vala az ruhás házból, az ó sarukat elrejtem vala az ágy alá, és meg nem adom vala, miképpen kell vala. Ennekokáért égek purgatóriumnak nagy kínjában. De kérlek tégedet, menjél az én ágyamhoz, és elvevén az ó sarukat, vidd meg az fejedelemnek, és kérjed, hogy ajánljon engemet az fráterekнek imádságiba. Azért mikoron az megholtnak társa ezeket megmondta volna az fejedelemnek, és az fráterek imádtanak volna őérte, Esmég megjelenék az megholt, és mondá magát megszabadultnak. Azért immár nyilván vannak ez három rendbeli emberek, kik alászállnak purgatóriumba. Ezek kérik az mi segedelmünket, mondván: Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei, azaz: Könyörüljetek énrajtam, könyörüljetek énrajtam akár csak ti, én barátim!

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0212.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második tagja. Háromfajta ember jut a purgatóriumba; a harmadik: akik bocsánandó bűnöket visznek magukkal a túlvilágra. A Cornides-kódex utolsó, töredékes szövegegységében olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Ezenképpen emberi állat annyi sok bocsánandó bűnöket tehet, hogy igen nagy nehéz purgatóriumot szenved értük […]. Azért ne alítsák emberek semminek az bocsánandó bűnöket, mert gyakorta nagy bűnök azok, kik kisdedeknek tetsznek."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1464d

0214
Egy Justus nevű haldokló fráter bevallja, hogy három aranykupát rejteget. Halála után testét a kupákkal együtt a szemétdombra vetik.

Cornides-kódex 424–425 (212v–213r)

Szereplők
Justus, szerzetesek, Szent Gergely, szerzetes

Exemplum szövege
Vannak pedig különb-különb rendbeli segedelmek, kikkel segíttethetnek az purgatóriumbeli lelkek. Első, kivel segíttethetnek az purgatóriumbeli lelkek: Krisztus testének áldozatja. Kiről példát vesz Szent Gergely (in Dialogo), hogy némely ő barátja, Justus nevű, jutván ő halálára, megjelenté ez Justus barát, hogy őnála voltanak titkon elrejtvén három arany kupák, és erről fohászkodván vagy bánkódván meghala. Szent Gergely pedig, az egyéb barátoknak rettenetességére, hagyá az ő testét az kupákkal az ganéra kivetni és ott eltemetni. És parancsolá egy barátnak, hogy harminc napig minden napon misét mondana őérte, kit mikoron megtett volna, harmincad napon megjelenék, és mondá magát lenni megszabadultnak.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0215.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. Prédikáció második része: különféle segedelmek vannak, amelyekkel segíteni lehet a purgatóriumbeli lelkeken. Először: Krisztus testének áldozatával. A Cornides-kódex utolsó, töredékes szövegegységében olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Első, kivel segíttetnek az purgatóriumbeli lelkek: Krisztus testének áldozatja."

Források és párhuzamok
Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Gergely (in *Dialogo*)

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2340

0215
Egy halottnak hitt ezüstbányászért felesége mindennap misét mondat és adakozik. A hasadékba szorult férfit megtalálják.

Cornides-kódex 425–426 (213r–v)

Szereplők
bányász, bányászok, feleség, ördög

Exemplum szövege
Esmég egyéb példa olvastatik erről, hogy mikoron némely emberek ezüstöt ásnának az kősziklában, az kőszikla vagy az verem leesék, és mind megölé őket. Ez emberek közül pedig egyik az kősziklának egy vermében vagy likában feküvék sérelem nélkül, kit az ő felesége alítván lenni megholtnak, minden napon az ő uráért misét olvastat vala, és ad vala egy kenyeret egy mérték borral és gyertyával. Pokolbeli ördög pedig ezt megirigyelvén három napon jelenék ez asszonyállatnak, mondván, mikoron misére akarna menni: Meglett az mise, mit jársz ott? Ezenképpen három napon nem mondata misét, sem alamizsnát nem ada őérte. Ennek utána némely ember ez megmondott kősziklában ásván ezüstöt, halla az veremből szózatot, mondván: Lassan vágjad, mert én fejem felett egy nagy kő függ! És mikoron ezeket hallván megijedett volna ez ember, és hívott volna több embereket, és esmég ásott volna, esmég hallá ezt mondani: Lassan vágjad, mert nagy kő függ én fejem fölött! Tehát ez ember kezde ásni oldalul mindaddig, mígnem juta ez emberhez, és kihúzá őtet egészségben. És mikoron kérdené, hogy miképpen élhetett volna ennyi ideig, és ő felele, hogy minden napon hozatott őneki egy kenyér és egy mérték bor, gyertyával, három naptól megválva. Melyet hallván az ő felesége megismeré, hogy az ördög csalta volna meg őtet, hogy az misét elhagyta volna az három napon.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0214.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második tagja. Prédikáció második része: különféle segedelmek vannak, amelyekkel segíteni lehet a purgatóriumbeli lelkeken. Először: Krisztus testének áldozatával. A Cornides-kódex utolsó, töredékes szövegegységében olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Első, kivel segíttetnek az purgatóriumbeli lelkek: Krisztus testének áldozatja."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3233, Tubach 5122

0216
Júdás Makkabeus tizenkétezer gera ezüstöt küld Jeruzsálembe a halottak bűneiért.

Cornides-kódex 426–427 (213v–214r)
Exemplumutalás

Szereplők
Júdás Makkabeus

Exemplum szövege
Másodszor segíttetnek az purgatóriumbeli lelkek alamizsnaadásnak miatta. Annakokáért olvastatik Makkabeusoknak másod könyvének tizenketted részében, mondván: Erősséges férfi, Júdás külde Jeruzsálembe tizenkétezer gera ezüstöt áldozni ott, Jeruzsálemben megholtaknak bűnükért.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0217.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. Prédikáció második része: különféle segedelmek vannak, amelyekkel segíteni lehet a purgatóriumbeli lelkeken. Másodszor: alamizsnával. A Cornides-kódex utolsó, töredékes szövegegységében olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Másodszor segíttetnek a purgatóriumbeli lelkek alamizsna adásnak miatta."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Makkabeusoknak másod könyvének tizenketted részében

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

0217
Egy ifjú minden évben egyszer eloldoz egy fogságban tartott embert, aki ennek köszönhetően végül meg is szökik.

Cornides-kódex 427 (214r)

Szereplők
fogoly, szülők, angyal, ifjú

Exemplum szövege
Azért olvastatik Alamizsnás Szent János életében, hogy ő tanít vala embereket örömest adni alamizsnát, vetvén ilyen példát, hogy némely ember volt, ki pogányoktól megfogatott volt, és tartatik volt fogságban. Ez embernek ő szülei alítják vala őtet megholtnak lenni, és minden esztendőben négy kötés lent adnak vala szegényeknek őérte. És mindenkoron az napon eljő vala fehérséges ifjú ez fogolyhoz, és minden ő kötelét megoldozván, parancsol vala neki elmenni. Ez fogoly pedig félvén, nem mer vala elmenni. Végezetre pedig, bízván Istenben, elmene, és megtérvén ő szüleihez, valamelyek neki történtenek vala, mind megmondá. És úgy lelék, hogy az napokon oldoztatott el, mikoron őérte az alamizsnát adták. Ezekből immár nyilván vagyon, mennyit használ az halottaknak az alamizsna.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0216.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második tagja. Prédikáció második része: különféle segedelmek vannak, amelyekkel segíteni lehet a purgatóriumbeli lelkeken. Másodszor: alamizsnával. A Cornides-kódex utolsó, töredékes szövegegységében olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Másodszor segíttetnek a purgatóriumbeli lelkek alamizsnaadásnak miatta."

Források és párhuzamok
Az exemplumban hivatkozott forrás
Alamizsnás Szent János élete

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

0218
Egy fiú hét évig tart penitenciát anyja bűneiért.

Cornides-kódex 428 (214v)
Exemplumutalás

Szereplők
anya, fia

Exemplum szövege
Negyedszer segíttethetnek az halottak böjtnek miatta, ki megbizonyíttatik ez felül megmondott példából az fiúról, ki ő anyjának bűnéről eleget tőn, hét esztendeig penitenciát tartván.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái. A Cornides-kódex utolsó, töredékes szövegegységében olvasható.

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció második része: különféle segedelmek vannak, amelyekkel segíteni lehet a purgatóriumbeli lelkeken. Negyedszer: böjttel.

Igazolni kívánt tétel
„Negyedszer segíttethetnek az halottak böjtnek miatta."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
„ez felül megmondott példából"

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3909

0219
Egy ember négy fekete lovat lát az erdőben, az egyiken egy fekete lovas ül. A lovak ördögök, akik lovasaikat, a bűnhődő lelkeket gyötrik.

Cornides-kódex 428–430 (214v–215v)

Szereplők
ember, ló, lovas, ördög

Exemplum szövege
Esmég segíttethetnek az halottak keresztnek felvételével: mikoron pápa valakinek keresztet ad három vagy négy lélekért, kiről ilyen példa olvastatik. Mikoron egy időben az keresztnek felvétele prédikáltatnék, egy ember, általmenvén az erdőn, elől lele három fekete lovakat, egymást marván. Annakutána jöve negyed ló, kin ül vala egy ember, csodálatosan és nyavalyaságos kiáltván, üvöltvén. És kérdé az embertől, hogyha látott volna valakiket fekete lovakon. Felele ez ember, hogy látott volna fekete lovakat, de nem látta az lovon ülőket. Tehát kezde az fekete lovon ülő ember nagy keserűséggel üvölteni, mondván: Ó, énnekem nyavalyásnak, ki minden segítségtől megfosztattam! És az erdőben járó ember kérdené az ő siralmának okát. Felele ez fekete lovon ülő ember: Kevés időnek előtte valának három társim, kik ülnek vala fekete lovakon, és az lovak valának ördögök, kik őket kínozzák vala. Mely három társimért az ő jó barátjuk vettenek keresztet fel, és ők kiszabadultak az kínból. Énnekem pedig, nyavalyásnak, egy

barátom sincsen ez világon, ki énértem felvenné az keresztet. Tehát ez ember irgalmasságra indultatván, földre letérdepelvén fogadást fogada Istennek, hogy felvenné az keresztet ez lélekért, ha az Úristen őtet megszabadítaná. Legottan ez fekete lovon ülő ember elenyészék, és nagy fényességgel hálát ada. És ő tetemei azon helyen nagy fényességgel leesének, az fekete ló pedig nagy ordítással elmene.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Halottak napja

Kódex alegysége
De sanctis: jeles szüzek és vértanúk legendái

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció második része: különféle segedelmek vannak, amelyekkel segíteni lehet a purgatóriumbeli lelkeken. Ötödször: a kereszt felvételével. A Cornides-kódex utolsó, töredékes szövegegységében olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Esmég segíttethetnek az halottak keresztnek felvételével: mikoron pápa valakinek keresztet ad három vagy négy lélekért."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Paratus, *Sermones parati de tempore et de sanctis, [de sanctis]*, sermo 75.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1642

0220
Nagy Sándor Jupiter fiának hiszi magát, de egy ostromnál megsebesül.

Székelyudvarhelyi kódex 241–242

Szereplők
Nagy Sándor

Exemplum szövege
Bizonyában sokan hiszik vala, és jelesben a Nagy Alexander hosszan élhetni, és mind e teljes világon békességgel uralkodni. Demaga, úgy mond Szent Ágoston doktor Istennek városáról szerzett könyvnek tizenkettedik részében, hogy elméjének ennyi

esztelenségére jutott vala, hogy önnönmagát Istennek fiának alítá vala lenni, mert így ekképpen nevezi vala őtet mind e teljes világ. Annakokáért az Homérosz versszerző mester ez Alexandert Iovisnak, a felséges istennek fiának mondja. Történék pedig őneki néminemű városnak megszállásában nehezen megsebhedni, ki mikoron a sebnek fájdalmát megérzette volna, mondá: Mind e teljes világ engemet Iovisnak, a nagy istennek fiának kiált, szenvedhetetlennek lennem; a seb pedig szenvedendő embernek fiának mond engemet. És ő ifjúságában hala meg, nem tőrrel, de méreggel. És az ő gyilkosát álmában meglátá, és isteni szerzésből sem a halálnak helyét, sem az ő gyilkosát el nem távoztatá.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés harmadik része: a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, az első: a halál ideje, órája.

Igazolni kívánt tétel
„És először mondám, hogy a halálnak ideje bizonytalan, mert e törvény olymint mindeneknek ismeretlen: ifjaknak és véneknek, gyermekeknek és nagyoknak."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
„Szent Ágoston doktor *Istennek városáról szerzett könyv*nek tizenkettedik részében."

Exemplumkatalógusok
Tubach 149, Dömötör 239

0221
Egy császár, miután megkoronázták, kiválasztja a sírjára szánt márványt, hogy halálát mindig eszében tartsa.

Székelyudvarhelyi kódex 243–244

Szereplők
császár, kőművesek

Exemplum szövege
Arra mondja az édes Jézus – Szent Máté evangélista írja mondását evangéliumának huszonnegyedik részében: Vigyázzatok, egem, mert nem tudjátok, mely órában Úr

eljövendő: estve-e, éjfélkor-e, tikszókor-e, holval-e. Hogy mikoron eljő, ne leljen titeket aluván, azaz halálos bűnben. Annakokáért úgy mond az Alamizsnás Szent János az ő életében, hogy vala néminemű császár, ki az ő koronázásának utána ezt szerzé, hogy mentől jobb lakásába mikoron volna, tehát akkoron az ő koporsójának kőműves mesteri hoznának őeleibe különb-különb színű márványköveket. És ezt mondanák őneki: Ó, felséges császár, a halál bizonytalan, azért válaszd el, minemű színű márványkőből akarod a te koporsódat vallanod! És ezt ez okért tette vala, hogy az ő halálának napját mindenkoron elméjében vallaná, és hogy az ő országának népét alázatossággal bírná.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0174c; RMEx 0222.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. Az elmélkedés harmadik része (Waldapfel felosztása: 241–261): a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, az első: a halál ideje, órája.

Igazolni kívánt tétel
„Vigyázzatok, egem, mert nem tudjátok, mely órában Úr eljövendő: estve-e, éjfélkor-e, tikszókor-e, holval-e. Hogy mikoron eljő, ne leljen titeket alván, azaz halálos bűnben."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Alamizsnás Szent János az ő életében

Exemplum forrása
Michael de Ungaria, *Sermones praedicabiles*, sermo 8.

Latin nyelvű párhuzam
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 26.B.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3164, Tubach 1138, Dömötör 312

0222
Egy vitéz két beszélő képet csináltat az ágya két oldalára: a jobb oldali a halálra, a bal oldali a pokolra emlékezteti.

Székelyudvarhelyi kódex 245

Szereplők
vitéz, kép

Exemplum szövege
Továbbá úgy olvastatik néminemű vitézről, ki az ő ágya mellett a falba két képeket csináltatott vala, és mesterséggel kétfelől az ágyon két zendülést tesznek vala. És mikoron fordítá vala őmagát jobb oldalára, ebből megindultatik vala az jobb felől való kép, és ezt kiáltja vala, mondván: Halál. És mikoron pedig fordítá vala őmagát az bal oldalára, tehát a másik kép is megindultatik vala, és ezt mondja vala: Pokol. És ezt annakokáért tette vala, hogy a halálnak keserűségét és a poklot mindenkoron szemeinek előtte vallaná.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0174c; RMEx 0221.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor harmadik tagja. Az elmélkedés harmadik része (Waldapfel felosztása: 241–261): a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, az első: a halál ideje, órája.

Igazolni kívánt tétel
„Vigyázzatok, egem, mert nem tudjátok, mely órában Úr eljövendő: estve-e, éjfélkor-e, tikszókor-e, holval-e. Hogy mikoron eljő, ne leljen titeket alván, azaz halálos bűnben."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […],* „Mors", exemplum 51.

0223
Az indiai király azt hiszi, hogy a palotájában fog meghalni, végül azonban Nagy Sándor öli meg. Saul és Absolon is másképpen halt meg, mint ahogyan elképzelte.

Székelyudvarhelyi kódex 245–246
Exemplumutalás

Szereplők
indiai király, Nagy Sándor, Saul, Absolon

Exemplum szövege
Másodszor igen sok a halálnak helye, mert nem tudja ember, holott hal meg, ágyban-e, avagy a mezőn, házban-e, avagy a szántóföldön, utcán-e, avagy erdőben; avagy koporsóba temettetik-e el, avagy vadak, madarak, emésztik-e meg őtet. Annakokáért az indiai király hiszi vala önnönmagát az aranyas és gyöngyökkel mindenfelől megékesült palotában meghalni, és de maga az Nagy Alexander császártól a hadban öletteték meg. Továbbá Saul, a zsidóknak első királya alítá vala őmagát az ő házi ágyában, és az ő szüleinek kezeiben meghalni, és ugyanezenképpen Absolon is, de maga egyébképpen történék őnekik haláluk.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés harmadik része: a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, a második: a halál helye.

Igazolni kívánt tétel
„Másodszor igen sok a halálnak helye, mert nem tudja ember, holott hal meg, ágyba-e, avagy a mezőn, házba-e, avagy a szántóföldön, utcán-e, avagy erdőben; avagy koporsóba temettetik-e el, avagy vadak, madarak, emésztik-e meg őtet."

Exemplumkatalógusok
Tubach 118

0224
A király fia csak akkor hajlandó elhagyni a szerzetesrendet, ha a király megváltoztatja azt a törvényt, miszerint egy ifjú ugyanolyan hirtelen halhat meg, mint egy vén.

Székelyudvarhelyi kódex 246–248

Szereplők
Hugó doktor, király, apát, követ

Exemplum szövege
Ó, annakokáért úgy ír vala a Seneca Lucellusnak: Bizonytalan, egem, én édes szerető fiam, Lucellus, minemű helyen vár tégedet a halál. Te pedig, ha bölcs ember leendesz, minden helyen egyenlőképpen féljed. Ezt igen jól eszébe vette vala a Hugó doktor, ki a királynak, az ő atyjának áldomása nélkül baráttá lőn. Melyet megtudván a király, az ő atyja, bocsáta követet a monostornak apátjához, mondván őneki, hogy ha az ő fiát őneki haza nem akarná bocsátani, megégettetné a monostort. Legottan az apát, hogy ezt hallá, bocsáta az ifjúért, és mondá annak: Én édes, szerető fiam, Hugó, szükség teneked a te atyádhoz menned, mert egyébképpen minket el akar veszteni. Kinek felele e Hugó: Kérlek, hogy e dologban hagyjad, hogy énmagam felelhessek meg az én atyámnak. Melyet az apát megengedvén, a király a monostorba mene, kérvén az ő fiát az apáttól. Legottan az ifjú az ő atyjának eleibe járula, és ilyen módisággal szóla őneki, mondván: Én édes szerető atyám, egy törvény vagyon a te országodban, és ha a törvényt kiveszted és kitöröd a te országodból, tehát kimegyek e szerzetből, és teveled ez világra megyek. Kinek felele az atyja: Mely az törvény, fiam? Felele a fiú, és mondá, hogy az ifjú olyan hamar hal meg, miképpen a vén. Kinek mondá az atyja: Ez törvényt én el nem törhetem, mikoron ez legyen csak az isteni hatalom alatt. Tehát mondá a fiú az atyjának: Azért miérthogy meghaljak, és nem tudom, mikoron, sem holott, sem minemű halállal, szerzem énmagamat a halálra, mostan fogadandóra. Melyet hallván a király, elmene, és az ő fiát hagyá a szerzetben megmaradni. Azért, mert senki nem tudja, mikoron meghal, sem miképpen, sem holott, de bizonyságos minden ember, hogy meghal. Arra mondja Szent Bernáld doktor: Semmi nincsen bizonyságosb a halálnál, sem valami bizonytalanb a halálnak órájánál.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés harmadik része: a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, a második: a halál helye.

Igazolni kívánt tétel
„Bizonytalan, egem, én édes szerető fiam, Lucellus, minemű helyen vár tégedet a halál. Te pedig, ha bölcs ember leendesz, minden helyen egyenlőképpen féled."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Michael de Hungaria, sermo 8.

0225
Szent Anastasius azt szerette volna, hogy feldarabolva haljon mártírhalált, de kötéllel fojtották meg. Nero császár szintén más halált remélt magának.

Székelyudvarhelyi kódex 248

Szereplők
Szent Anastasius, Nero császár

Exemplum szövege
Harmadszor a halálnak módisága, mert senki nem bizonyos, miképpen hal meg, jól-e, avagy gonoszul, hirtelen halállal-e, avagy – ezen nyelven – hosszú kórságnak miatta-e, avagy álmában, avagy egyéb kínnal. És de maga bizonysággal szükség, hogy meghaljon. Annakokáért hiszi vala a Szent Anastasius mártír, hogy Krisztusért az ellenségektől ízenként metéltetnék, és kívánván kéri vala ezt lenni, és de maga gúzzsal fojtaték meg. Továbbá Nero császár hiszi vala nem olyan éktelenül meghalni, és de maga önnönmaga ölé meg magát.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés harmadik része: a testi halálról. A halál négy dologban bizonytalan, a harmadik: a halál módja.

Igazolni kívánt tétel
„Harmadszor a halálnak módisága, mert senki nem bizonyos, miképpen hal meg, jóle, avagy gonoszul, hirtelen halállal-e, avagy – ezen nyelven – hosszú kórságnak miatta-e, avagy álmában, avagy egyéb kínnal."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars aestivalis)*, sermo 45.B.

0226
Az ördögök fekete lovasok alakjában betérnek egy fejedelem házába, és kampókkal húzzák ki a lelkét.

Székelyudvarhelyi kódex 261–262

Szereplők
atya, fejedelem, lovak, lovasok, ördögök

Exemplum szövege
És erről példánk vagyon a szent atyák életiben, miképpen néminemű szent atya mikoron bement volna egy városba, és néminemű hatalmas fejedelemnek és gazdag embernek kapuja előtt leült volna, ki a halálnak utolsó óráján vala, íme láta néminemű rettenetes fekete lovakat, és nagy rettenetes fekete emberek ülnek vala a lovakon, és vallván tüzes horgokat az ő kezükben, és jővén a kapuhoz, a lovakat kívül hagyván ők nagy sietetességgel a kórhoz bemenének. És a nyavalyás, mikoron őket látta volna bemenniük, kezde nagy erősen kiáltani, mondván: Isten, segélj engemet! Kinek mondanák az ördögök: Most lettél-e Istenről megemlékező, mikoron minekünk adattál? Mit tettél mindeddiglen, mire nem tartottál penitenciát, mikoron egészségben voltál, és mikoron a háborúságokat, gonosz szerencséket és kórságokat fogadtad? Mire vártad, egem, az utolsó órát Istent imádnod? És így ekképpen bocsátván az ő szájába és az ő szívébe vashorgot, és igen nagy sok fájdalommal az ő lelkét derekából kivonák, és pokolra vivék. Jajveszék azért a bűnösöknek, mert mindennek így ekképpen lészen dolga!

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0227.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A halál bizonytalan volta mellé kérdés támad: miért tette Isten bizonytalanná a halált? Ennek hét oka van, a hetedik: az isteni imádság; sokan ájtatosabban kérik az Istent, ha bizonytalanok. Az exemplumbokor egy beszédegység végén olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Akará az édes Isten bizonytalannak lenni az időt, mert gyakorta ember megkórul, és legottan Istenhez folyamik könyörögvén Úristennek, hogy jámborrá lészen, melyet nem tenne, ha bizonysággal tudná eltávoztathatni."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyák élete

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […],* „Mors malorum", exemplum 1.

0227
Alamizsnás Szent János megbíz egy kőművest, hogy minden ünnepnapon hívja fel arra a figyelmét, hogy készíttesse el koporsóját.

Székelyudvarhelyi kódex 262–263

Szereplők
Alamizsnás Szent János, kőműves

Exemplum szövege
Továbbá példánk vagyon a boldog Szent Alamizsnás Jánosról, alexandriabeli pátriárkáról, hogy mikoron az ő koporsóját csináltatná, soha nem akará megvégezni. Ezt szerzé, hogy mikoron nagy jeles ünnepnapokon volna az ő tisztességében, valaki a kőművesek közül őhozzá jőne, és így ekképpen mondana őneki: Uram, még a koporsó nem kész, parancsoljad azt megcsinálnunk és elvégeznünk, mert nem tudod, mely órában eljövendő az óra. És ezt azért teszi vala, hogy őmagát halandónak megismerné, és kevélykedvén őmagát fel ne magasztalná, de hogy őmagát mindenekben megalázná. Ó, annakokáért ember, lásd meg te magadat halandónak, és féljed az édes Istent!

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0226.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A halál bizonytalan volta mellé kérdés támad: miért tette Isten bizonytalanná a halált? Ennek hét oka van, a hetedik: az isteni imádság; sokan ájtatosabban kérik az Istent, ha bizonytalanok. Az exemplumbokor egy beszédegység végén olvasható.

Igazolni kívánt tétel
„Akará az édes Isten bizonytalannak lenni az időt, mert gyakorta ember megkórul, és legottan Istenhez folyamik könyörögvén Úristennek, hogy jámborrá lészen, melyet nem tenne, ha bizonysággal tudná eltávoztathatni […]. Ó, annakokáért ember, lásd meg te magadat halandónak, és féljed az édes Istent."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 2814, Dömötör 196

0228
Egy sírásó ásás közben egy holttestet talál. A koporsón a következő felirat olvasható: „Olyan valék, minemű vagy, ilyetén léssz, miképpen én vagyok."

Székelyudvarhelyi kódex 266–267

Szereplők
sírásó, holttest, férgek, kígyók, békák

Exemplum szövege
Példánk vagyon emellé, hogy néminemű sírásó koporsót ásván lele egy iszonyú, rettenetes, dohos emberi dögöt, testet, teljest likakkal, és minden likból iszonyú, szörnyű féreg nyújtogatja vala ki az ő fejét. És megüté őtet a kapával, és legottan mind a férgek és a kígyók az ő fejüket bevonák, és íme, a főből, avagy az agyvelőből kezde kijőni egy buffó-béka, és az ő nyelvéből egy veres béka, és varas és csimasz. És íme megírattatott vala a koporsón: Olyan valék, minemű vagy, ilyetén léssz, miképpen én vagyok.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés negyedik része: a halált tizenkét keserűség állja körül. A második: iszonyú szörnyűség.

Igazolni kívánt tétel
„Arra mondja a Prosper nevű mester: Tekintsd meg, nézd meg, egem, az koporsókat, lásd meg, egem, kicsoda úr, kicsoda asszony, kicsoda szolga, kicsoda gazdag, kicsoda szegény, válaszd meg, ha teheted, a folnagyot a királytól, a szépet a szörnyűtől, az erőset az erőtlentől."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis [...]*, sermo 115.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4275, Dömötör 273

0229a
Egy embert három barátja közül csak az kíséri el a király színe elé, akit egyáltalán nem szeretett.

Székelyudvarhelyi kódex 267–271
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
ember, király, barát, első barát, második barát, harmadik barát

Exemplum szövege
Továbbá úgy olvassuk néminemű emberről, ki kerese három barátokat: az elsőt inkább szereti vala, hogynem mint őmagát; a másikat mint őmagát; a harmadikat kevésbé őmagánál, és olymint csak egy kevéssé. És ez ember igen nagy veszedelembe vetteték, és a királytól beidézteték. És folyamék az ő első barátjához, segítséget kérvén őtőle, és miképpen mindenkoron őtet szerette legen, megemlékezvén arról. Kinek mondá az: Ember, nem tudom, ki légy. Egyéb barátokat vallok mostan, egem, kikkel illik ma énnekem vigadnom, mely barátokat mától fogva bírok. De maga két sing vásznat adok teneked, kivel befedeztessél. Mene azért a másikhoz, és ugyanezenképpen az ő segítségét kéré. Kinek mondá az: Nem illik énnekem teveled kesálkodnom, mert sok gondokkal környékeztem meg, de maga egy kevéssé a palota ajtajáiglan tégedet elkísérlek, és legottan hazatérek, az én tulajdon dolgomat teszem. Annakokáért a boldogtalan nagy szomorúsággal kétségbe esvén a harmadik barátjához mene, és annak is mondá: Nem vallok szájat szólnom tehozzád, mert miképpen kellett volna, nem szerettelek tégedet. De háborúsággal megkörnyékeztetett és barátimtól elhagyattatott, kérlek, hogy énnekem segedelmet tégy, és énnekem megbocsáss, hogy úgyan nem szerettelek, mint a több

barátimat. És az nagy víg orcával mondá őneki: Bizonyában szerető barátomnak vallak téged lenned, és a te jótételidről, jóllehet kisdedekről, el nem feledkeztem. Előtted megyek, és a királynak előtte esedezem teérted. Azért az első barát ez világ, kinek te, ember szolgálsz, de a te halálodnak végén ad teneked mind a te jószágidból a te szemeidre csak egy kis szakadozott posztót, avagy vásznat. Mert miképpen az álmodozó ember hiszi őmagát az ő kezében pénzt vallani, és felserkenvén üresen leli őtet, ugyanezenképpen kik követik ez világnak tisztességét, soha nem keresik a mennyei hazát, de az örök kínt. A második barát szüleink és barátink, kik követnek tégedet a koporsóiglan nagy sírásokkal és jajgatásokkal, de maga félek, netalántán örülnek szívükben az örökségért. Arra mondja a Szent Bernáld doktor: Sokakat látok, egem, sírókat, de a könnyhullatásuk, ha a szívből származnának, nem olyan hamar feselnének nevetésre. Továbbá az harmadik barát az alamizsna, az imádságok, és az jó művelkedetek, melyek minket, mikoron a testből kimegyünk, elől vehetnek, és miérettünk Istennél esedezhetnek, és az ellenségektől, azaz az ördögöktől minket megszabadíthatnak. Még az édes Jézus Krisztus is mi barátunk, de jaj, mert kinek igen keveset szolgálunk, de maga ki önnönmagát miérettünk halálra vetette.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés negyedik része (Waldapfel felosztása: 263–289): a halált tizenkét keserűség állja körül. A harmadik: egyedül való elmenés.

Igazolni kívánt tétel
„Bizonyában e világban ember akármely messze menjen, útitársat talál, de halálodnak idején egy barátod, avagy rokonod sem megyen el teveled, hanem csak netalántán a koporsóiglan."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 2407

Magyar nyelvű párhuzam

0229b
Kazinczy-kódex 106–109

Szerepel benne allegorikus értelmezés.
Exemplumbokor része, melyeknek tagjai: RMEx 0056c; RMEx 0304.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák; Barlám és Jozafát legendája; Barlám példái (a balgatagságról).

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második tagja. Barlám – akit külseje ellenére is fogad a királyfi – prédikációt mond Jozafát előtt, többek között a világi hamis gyönyörűségek és hiúságok ellen.

Igazolni kívánt tétel
Az exemplumbokor tagjai mind a világ gyönyörűségeinek hamis voltát bizonyítják. „Hasonlatosak mégis ez világnak szeretői az egy emberhez, ki három barátokat vall vala."

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.

0230
Egy asszony arra int egy haldokló gazdag ifjút, hogy könyörögjön Istenhez bocsánatért, az ifjú azonban tudja, hogy már túl késő.

Székelyudvarhelyi kódex 281–283

Szereplők
ifjú, asszony, ördögök

Exemplum szövege
Hogy pedig embernek halálán, vonakodásán sok ördögök lesznek, ilyen példa olvastatik arról. Hogy néminemű szép ifjú és gazdag Isten ellen őmagát felemelé, és Isten ellen és az ő üdvössége ellen sok gonoszságokat tőn bujálkodván, játszadozván, és a testnek gyönyörűségiben élvén, a szegényeket megnyomorítván, és egyéb bűnökbe őmagát behajolván, avagy forgatván. Végezetre esék igen nagy nehéz kórságba, és mikoron

így ekképpen feküdnék, és töredelmességnek semminemű jegye volna őbenne, némineműasszonyállat, ő rokonsága mondá őneki: Én édes, szerető öcsém, látod-e, mely igen beteg vagy? Azért szerezzed te magadat Istenhez bizony töredelmességnek miatta, és a te bűneidnek meggyónásának miatta, és Anyaszentegyháznak szentséginek vételinek miatta, tudnia mint szent gyónásnak, oltáriszentségnek, és kenetésnek vételinek miatta. És hívjad azt nagy édes ájtatossággal, ki teéretted kínt szenvedett, az ő drágalátos szent vérét kiontotta, és az édes Jézus Krisztus teéretted a keresztfán megholt, hogy teneked a te bűneidet megbocsássa, és hogy méglen teneked penitenciatartásnak gyümölcsös idejét engedje! Mely asszonyállatnak az kétségbeesett ifjú mondá: Mit mondasz te énnekem a gyónásról? Mert én soha az én életemben Istent bizonysággal nem kerestem, de mindenkoron Isten ellen éltem, és őtet énellenem haragra ingerlettem. Azért immár őtőle elhagyattam, úgy, hogy továbbá őtet nem érdemlem meglelnem. Mert immár szentenciáztattam az pokolnak örök tüzére, és az örök halálra, és immár ördögöknek minden hatalmassága alatt vagyok. És mondá: Látod-e, egem, imez nagy csűrt előttünk? Bizony mondom teneked, hogy nincsen annyi szalmaszál az ő héján, mennyi ördögök gyülekeztek énkörnyülem. És ezt megmondván meghala, és az ő boldogtalan lelkét az ördögök elragadák.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés negyedik része: a halált tizenkét keserűség állja körül. Az ötödik: ellenség sokasága.

Igazolni kívánt tétel
„Ötödször megkörnyékezik a halandó embert ellenségeknek sokasága, mert akkoron az ördögök megkörnyékezik a szegény lelket különb-különb kísértetekkel, hogy őtet vallhassák és pokolra vihessék [...]. Hogy pedig embernek halálán, vonakodásán sok ördögök lesznek, ilyen példa olvastatik arról."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis [...]*, sermo 115.

0231
Egy kalmár találkozik az erdőben egy remetével, aki meghalni tanul. A remete tanácsára elhagyja jószágait, és Jézus szolgájává lesz.

Székelyudvarhelyi kódex 285–288

Szereplők
kalmár, remete

Exemplum szövege
És annakokáért, ha akarunk jól meghalni, jól kell élnünk. Micsoda pedig jól tudnia meghalni, megjelentetik imez példának miatta. Vala néminemű kalmár, mely egy nagy vadon erdőn általmenvén lele ott néminemű százesztendős nyavalygó remetét, melytől megkérdé, mit tenne ott. Kinek mondá a remete: Ó, én nemes uram, ím, meghalnom tanulok, egem. Kinek mondá a kalmár: Micsoda szükséged vagyon teneked tanulnod meghalnod, mikoron te légy vénember? Mert egyébképpen is szükség teneked hamar meghalnod. Kinek mondá az remete: És ez az, melyet én igen félek, egem. Mert tudom énmagamat meghalandónak, és de maga nem tudok méglen jól meghalnom. Kinek mondá a kalmár: Micsoda tudnia jól meghalni? Kinek mondá a remete: Tudnia jól meghalni ez, egem, tudniamint a bűnöket eltávoztatni, egem, és jó művelkedeteket tennie, egem. Miképpen mondja a próféta: Térj el, egem, a gonosztól, és tégy jót, egem! Mondá az kalmár: Mit eszel, egem, hogy ilyetén vén vagy? Kinek mondá az remete: Igen jó étket. És az kalmár mondá: Kicsoda csinálja teneked ez jó étket? Kinek mondá az remete: Igen jó szakács, tudniamint az éhség. Kinek mondá a remete[!]: Minemű a te életed? Kinek mondá a remete: Az én életem ez, egem, hogy meggondolom mind az én esztendőimet én lelkemnek keserűségével, és holott lelem énmagamat jól éltűnek lennem, tehát hálákat adok az én Istenemnek, holott pedig gonoszul éltem, igen bánkódom az én bűneimről. Kinek mondá a kalmár: Gazdag vagy-e, avagy nem? Kinek mondá a remete: Többet vallok, hogynem mint akarnám, tudniamint az én testemet. Kinek mondá a kalmár: Azért akarnál-e meghalnod? Kinek mondá a remete: Úgy mond Szent Pál apostol: Kívánok megfeszülnöm és Krisztussal lennem. Én is örömest akarnék jól meghalnom, hogy az örök életre juthatnék. Kinek mondá a kalmár: Megtaníthatnál-e engemet, avagy nem, hogy az örök életre juthatnék, egem? Kinek mondá a remete: Igen jól megtaníthatnálak, egem. És mondá az remete az kalmárnak: Én nemes uram, micsoda dolgot tudsz tenned? Kinek mondá az: Kalmár vagyok, én édes szerető szent atyám, egem. Kinek mondá a remete: Akarsz-e árulnod, nyerned, egem, és a nagyért kisdedet adnod? Mondá az: És annakokáért futosok idestova, egem, vásárról vásárra, egem, és sokadalomról sokadalomra, egem, hogy nyerjek. Kinek mondá az remete: Tekintsd meg a mennyet, mely nagyobb mind e teljes világnál, egem, és tehát vedd meg a nagy mennyországot az idő szerént való marhákon, melyek kevesek a mennyországhoz képest. Melyet hallván a kalmár elhagyá mind az ő idő szerént való jószágit, és lőn

az édes Jézusnak ájtatos szolgája, és Istennek országát vevé. Azért édes Jézusnak drágalátos hű szolgálóleányi, lássátok a ti üdvösségteket, mert mostan vagyon az üdvösségnek ideje és az érdemlésnek ideje és az örök életnek ideje. Mert halálunknak idején az igazságnak ideje vagyon, mert valamely állapotban lelettetel, bizony dolog, hogy abban ítéltetel.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés negyedik része (Waldapfel felosztása: 263–289): a halált tizenkét keserűség állja körül. Nyolcadszor: a halál megfosztja az embert e világnak minden javaitól és örömétől.

Igazolni kívánt tétel
„És annakokáért, ha akarunk jól meghalni, jól kell élnünk. Micsoda pedig jól tudnia meghalni, megjelentetik imez példának miatta […]. Mert halálunknak idején az igazságnak ideje vagyon, mert valamely állapotban lelettetél, bizony dolog, hogy abban ítéltetél."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, sermo 115, capitulum 3, pars 4.

0232
Az ördög megjelenik Valter vitéz betegágyánál, és kincseket ígér neki a lelkéért cserébe.

Székelyudvarhelyi kódex 293–297

Szereplők
Valter, majom, ördög, Vilhelmus, ispán, bába, szerzetes, fejedelemasszony, Mihály arkangyal, Gellért apát, Jézus, apát, apáca

Exemplum szövege
Továbbá úgy olvastatik Caesariusnak szent írásában, hogy néminemű vitéz, ki a szerzeteseknek igen nagy szolgálatot teszen vala, ez mikoron igen megbetegült volna, és csak egyedül feküdnék az ő ágyasházában, pokolbeli ördög annak lábainál látás szerént

megjelenék majom képében, szarvakat vallván, miképpen a kecske. Melynek látására a vitéz megrettenvén, mondá: Kicsoda vagy, avagy mit keressz? Felele e csodálatos majom: Ördög vagyok, egem, és jöttem, hogy a te lelkedet elvigyem, egem. Kinek mondá a vitéz: Távozzál el, rozsdának való, éktelen állat éntőlem, mert az édes Krisztusnak ajánlottam őtet, egem, melyet az oltáriszentségben énhozzám vettem, egem. Mondá az ördög őneki: Valter, e vala neve a vitéznek, ha énnekem szövetséget téssz, azaz mind testestül-lelkestül énnekem adod magadat, tehát én tégedet megvigasztlak, és mind a te nemzetednek fölötte meggazdagítlak tégedet. Felele a vitéz: Honnan vagyon teneked ilyen nagy kincsed, egem? Felele az ördög: A te udvarod mellett véghetetlen kincsek enyésztettenek, rejtettenek el, egem. És mondá a vitéz: Mondd meg énnekem, holott vagyon az minapon megholt Vilhelmus úr ispánnak lelke, egem. Felele az ördög, mondván: Én igaz keresztény hitemre mondom, egem, teneked, hogy ha valaki ez ég alatt való mentől nagyobb hegyet odabocsátaná, egem, holott a Vilhelmus ispán lelke vagyon, egem, minekelőtte ember az ő szemén az felső szemöldökét az alsóhoz ragasztaná, egyesítené, elolvadna, egem. Melyet megmondván, nagy csihogással, kacagással mondá: A tűz, a hőség, az égetés annak még csak tejfürödő, egem, de jajveszék annak, egem, mert ítéletnapján veszi a derék kínt, melyet érdemel az ő bűne szerént. És továbbá a vitéz nekiről másról is kérdést tőn, és az ördög felele őneki, mondván: Huszonegy esztendeiglen az nagy kínban volt, egem, de egy félszemű bába és néminemű tarkopasz, üprikopasz, tetves mitőlünk őtet a purgatóriumnak tüzéből elvevék, egem. Az félszemű bábát nevezé az ő feleségét, mely sírván az ő lelkéért kiapasztotta vala fél szemét, de a tetves kopaszt nevezé az ő barát fiát, mely a monostorban ájtatos és szerzetes jámbor vala, ki az ő atyjának lelkéért sokat veríttezett vala, munkálkodott vala. Ennek utána megkérdé az ördögöt, mondván: Mondd meg énnekem, minemű helyről jöttél ide énhozzám? Mely mondá: Én és az én társim a fekete szerzetnek néminemű apáca fejedelemasszonynak halálán valánk, az ő lelkének kijövetit várván. Tehát mondá a vitéz: Hányan valátok? Tehát felele az ördög: Ez világon az menny alatt mentől nagyobb erdő ki vagyon, annyi levelet nem vall, egem, mennyien valánk. És mondá a vitéz: Mit nyerétek ott? Felele az ördög: Jajveszék, mert semmit nem, mert az asszonyállat ájtatos szerzetes és szent vala, és úr Mihály arkangyal odajöve egy nagy vasdoronggal, és minket igen vere, és elűze onnat, hogy eloszlanánk, miképpen a por, melyet idestova forgat a szél a földnek színén. Esmég megkérdeték, ha volt volna az úr Gellért apátnak halálán, ki nagy szent életű ember vala. Felele az ördög: Nincsen a tengernek partján annyi föveny, mennyien ott voltunk, egem, de keveset nyerénk ott, mert az átkozott barátok a disznóknak módjuk szerént röhögvén nem hagynak vala minket közel odamennünk. És mondá az vitéz: Miképpen merészkedtél ilyen nagy szent embernek halálára menned, egem? Mondá az ördög: Jajveszék[?], én ott is jelennen valék, egem, holott Istennek Fia meghala, egem, tehát én ülvén a keresztnek egyik ágán. Tehát mire nem merészkedtem volna ilyen nagy szent embernek halálára mennem, egem. Ó, annakokáért szolgáljuk az édes Jézust, hogy az ő színüknek látásától megszabadítson! Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A halálakor vonakodó embernek hat kérdést kell feltenni; aki e kérdésekre megfelelően válaszol, az az üdvözülés jele.

Igazolni kívánt tétel
„És ez ilyetén kór, ki e hat dolgot őmagában vallja, intendő Krisztus Urunknak kínszenvedésének elmélkedésére, hogy őmagát erre ájtatossággal szerezze. Mely elmélkedésnek miatta ördögöknek minden kísértetüket meggyőzheti, és boldogul, győzedelemmel az örök örömre mehet."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott hely
Caesariusnak szent írásában

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, sermo 135.

Exemplumkatalógus
Tubach 1532

0233a
Egy pap halála után elmondja egy társának, hogy elkárhozott, mert gyónása ellenére sem hagyta el a bűnöket.

Székelyudvarhelyi kódex 297–298

Szereplők
pap, barát

Exemplum szövege
Következik a szent írás azokról, kik gonoszul gyónnak. Vala néminemű pap, ki igen nagy sok bűnöket tett vala. Ezután megkórula és meghala. És ennek utána nekinek ő barátjának megjelenék, és megkérdeték őtőle, holott volna. Ki felele, hogy örökké elkárhozott volna. Az megkérdé: Miképpen volna ez, egem, hogy a te gyónásod teneked semmit nem használt volna, egem? Kinek az felele: Az én gyónásom énnekem semmit nem használt, egem, sőt még énnekem ártott, egem, úgy, hogy ki ezt nem vallá az ő gyónásában, a gyónás semmit nem használ. Tehát mondá az: Micsoda az, egem,

a gyónásban? Kinek az felele: Ez, egem, én nem akarék megszűnni a bűnöktől, és ilyen szándékot vallék, hogy ha meggyógyulnék, méglen meg nem szünném vétkeznem, egem. Azért jaj énnekem, mert örökké elkárhoztam.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. A gonoszul gyónókról szóló rész.

Igazolni kívánt tétel
„Következik a szent írás azokról, kik gonoszul gyónnak."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 4067

Magyar nyelvű párhuzam

0233b
Debreceni kódex 444

Exemplumutalás.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Vegyes rész: elmélkedések, traktátusok és prédikációk; Rövid prédikációk; A búcsúról

Az exemplum logikai előzménye
Hét dolog miatt nem használ embereknek a búcsú. A második: halálos bűn.

Igazolni kívánt tétel
„Másod ki megbánt embert, hogy meg ne vallja az búcsút: halálos bűn."

0234
Egy ifjú káplánt rajtakap a rabbi, amint a lányával paráználkodik. A rabbi értesíteni akarja a püspököt, de a zsidók megnémulnak, mert a káplán őszintén megbánta tettét.

Székelyudvarhelyi kódex 298–300

Szereplők
püspök, káplán, zsidó lánya, zsidó pap, zsidó barátai, Isten, rabbi, zsidó, lány, barátok, pap

Exemplum szövege
Továbbá úgy olvassuk, hogy vala néminemű püspök Angliában. Ez vall vala egy ifjú papot, káplánt, és ő húga, avagy nénje gyermeke vala. Az igen megszereté néminemű zsidónak leányát, és őhozzá semmiképpen nem juthata, hanem csak nagypénteken este őhozzá mene. Tehát a zsidó pap megjöve, és látá őket vétkezvén, és el hagyá őtet menni, és ezt tevé a püspökért. És mondá a zsidó: Ezt én semmiképpen el nem hagyom, de megmondom a püspöknek. Tehát nagyszombaton, mikoron a püspök misét szolgálna, és a pap ővele szolgálna, tehát eljöve a zsidó mind az ő barátival, melyet őrajta látván a pap, igen megszomorodék, és bánkódék az ő bűneiről. És fogadást tőn az örök mindenható Istennek, hogy soha továbbá valaminemű halálos bűnt nem akarna tenni, csak őtet a nagy szégyentől megoltalmazná. Tehát az örök mindenható Úristen ott egy jegyet tőn, hogy mind a zsidók az jegynek miatta megnémulának, csak egyik is valami igét, beszédet nem szólhata. Tehát a pap meggyónék, és szerzetbe mene, és mindketten az leánnyal üdvözülének.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. Isten minden őszintén meggyónt bűnt megbocsát.

Igazolni kívánt tétel
„Továbbá, ha ilyen bizony töredelmességet vallasz, melyet vallhatsz, és soha nem vétkezned, és akarsz megszűnnöd a bűnöktől, nincsen ez világon oly nagy bűn, melyet Úristen teneked örömest meg nem bocsát."

Exemplumkatalógusok
Tubach 2811

0235
Egy szerzetes a purgatóriumba kerül, mert csak tizenöt naponként gyónt, de Szűz Mária megmenti.

Székelyudvarhelyi kódex 301

Szereplők
szerzetes, Szűz Mária, Jézus

Exemplum szövege
Úgy olvassuk emellé, hogy vala néminemű szerzetes, mely tisztaságtartó vala, de az nem akar vala meggyónni, hanem csak tizenötöd napról napra. Néminemű napon pedig isteni akaratnak miatta a purgatóriumnak kínjára viteték, melyben égettetik vala. Tehát a boldog Szűz Mária mene az ő szent Fiához, és kéré az ő édes Fiát, a mi urunk Jézus Krisztust, és mondá őneki: Ó, én édes szerető Fiam, Jézus! Mire bocsátod őtet a kínra, ezért, hogy tisztaságtartó volt, és teneked sok szolgálatot tett? Felele az édes Isten: Én édes szerető Anyám, ezt azért teszem, egem, hogy ő ritkán gyónik vala, egem. De maga ezt teéretted megengedem, hogy őmagát megjobbítsa. Tehát a lélek megtére az ő tulajdon testébe, és gyakortabb gyónik vala, hogynem mint azelőtt.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. Gyakran és örömmel szükséges gyónni. Az egymás után következő hét exemplum közül csak az első kettő kötődik szorosan a gyónáshoz, a többi legfeljebb az egész elmélkedés témájához, a halálhoz.

Igazolni kívánt tétel
„Teneked, ember, örömetesen és gyakorlatossággal kell meggyónnod, mert a gyónás gyakorlatossággal megtisztítá és megvilágosítá a lelket, miképpen a víz a testet."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Poncelet 252

0236
Egy beteg uzsorás nem akar gyónni. Egy pap orvosnak adja ki magát, és átvállalja az uzsorás minden bűnét.

Székelyudvarhelyi kódex 302–306

Szereplők
uzsorás, feleség, fiú, rokonok, barátok, pap, vikárius, lélek

Exemplum szövege
Továbbá vala igen nagy uzsorás és bűnös ember, mely megkórula, és kétségbeesék, és nem akar vala meggyónni. Tehát őhozzá jöve az ő felesége, és fia az ő atyjafiaival, és mind az ő barátival az gyónásra intésért. Melyet nem inthetének mindnyájan is a gyónásra, de maga mégis hozának egy papot, hogy meggyónnék. De felkiálta nagy felszóval, mondván: Menjetek ki mind az én házamból, mert bizonyában nem akarok én meggyónnom! Tehát az jámbor pap őelőtte leülvén mondá: Én orvosmester vagyok, egem, és azért jöttem tehozzád, hogy én tégedet megvigasztanálak, egem. Hogy ezt hallá a kór uzsorás ember, békességes lőn és csendes, és mondá: Uram, legyetek énnekem jól jövendők, ha akartok engemet megorvosolni. Én megfizetem tinektek a ti munkátokat, egem. Felele a pap: Én ezt megteszem Istennek segítségével, egem, de én először teveled egy árut teszek, egem. Melynek az uzsorás ember mondá: Ó, én nemes uram, micsoda az áru, egem? Mondá a pap: Ez, én édes szerető fiam, egem, hogy add énnekem mind a te bűneidet, egem, én is teneked adom, egem, mind az én jótéteményimet, egem, melyeket ártatlanságomtól fogva tettem. Felele a kór: Ó, én nemes uram, az áru, avagy a vétel, hogy ha lehetne éntőlem, én örömest akarnám, egem, az én bűneimet eladnom, avagy megbánnom, egem. Tehát a pap felele: Adjad énnekem az jobb kezedet! És mondá: Én teneked adom mind az én miséimet és imádságimat, böjtimet és mind az én jó művelkedetimet, melyeket tettem mind az én napimban, egem. Tehát a kór ő nagy örömében kezde sírnia, és nagy vigassággal mondani az ő bűneit, és mondá: Immár örömest akarnék meghalnom, egem, és hálákat adok tinektek, egem, hogy énhozzám jöttetek volt. Tehát a pap mondá: Mind a te bűneidet, melyeket mind a te életednek napiban tettél, egem, ma mindazokat énreám vettem, egem. És én örömest akarok megtisztulnom azoktól, és meggyónnom mind a te éktelen bűneidet, csak mondd meg énnekem mind a te bűneidet, egem, hogy én mindazokat a pap előtt igazán meggyónhassam, egem! Tehát a kór kezdé mind az ő éktelen bűneit, és igen sokakat, meggyónni nagy ájtatossággal, és ő szívének töredelmességével. És minden igének és bűnnek meggyónása után kezde nagy keserűséggel sírnia, és az jámbor pap mind az ő bűneit, őneki meggyóntakat levélbe beírá. Meglévén pedig a gyónás, őtet nagy örömmel megoldozá, kommunikála vele, és megkeneté őtet. Tehát a pap hazamene, és azon éjjel, mikoron a papok a szent veternyét kántálnák, meghala a kór. És a pap az ő vikáriusához mene, és az gazdag embernek minden bűneit, olyan ábrázban, mintha mind ő tette volna, meggyóná őneki, és penitenciát kére őtőle. Minekutána pedig a vikárius

a papot a gyónásnak vásárán meghallgatta volna, igen szomorog, kesereg vala, és úgy alítja vala, hogy e bűnöket mind ő tette volna. Tehát a vikárius mondá őneki: Várj meg itt egy óráiglan, ím meggondolom, minemű penitenciát hagyjak, egem, teneked ez ilyetén nagy sok te éktelen bűneidért. Tehát a vikárius aludni mene, az ő ágyába lefeküvék, és a nagy szomorúságnak miatta nem alhaték. Tehát szózat jöve őhozzá, és mondá őneki: Te ne szomorogj a bűnöknek okáért, melyeket a pap meggyónt teneked, mert azokat nem ő tette, de én tettem azokat, egem. Tehát a vikárius mondá: Kicsoda vagy, egem, te? És az mondá: Én vagyok, egem, amaz gazdag uzsorás embernek lelke, ki nem akarok vala meggyónnom, egem, de a pap énhozzám jöve, és minden ő jótéteményit énnekem adá, egem, és mind az én bűneimet őreá vevé, egem. Tehát én mind az én bűneimet nagy ájtatossággal és töredelmességgel meggyónám, egem, és mikoron a veternyét kántállátok vala, akkoron halék meg, egem, és az nagy isteni buzgóságos szeretetért és kegyességért, melyet az jámbor pap énhozzám mutata, egem, megszabadulék mind az én bűneimtől, egem, és az örök üdvösségnek életiben vagyok, egem, és a pap harmadnapon engemet követ, egem. Tehát a vikárius, tudniamint az konfesszor felkele, és az egyházba mene, és lelé a papot térden állva imádkoznia. Tehát megjelente őneki minden dolgokat, melyek őneki történtek vala. A pap pedig harmadnapon meghala, és Istenhez mene, holott örökké országol. Amen. Ó, boldog szeretet, kivel minden ember üdvözül! Ó, átkozott gyűlölség, kivel minden ember kárhozik!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. Gyakran és örömmel szükséges gyónni. Az egymás után következő hét exemplum közül csak az első kettő kötődik szorosan a gyónáshoz, a többi inkább az egész elmélkedés témájához, a halálhoz.

Igazolni kívánt tétel
„Teneked, ember, örömetesen és gyakorlatossággal kell meggyónnod, mert a gyónás gyakorlatossággal megtisztítá és megvilágosítá a lelket, miképpen a víz a testet."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 2579

0237
Egy kanonok mindig könyörtelen a bűnösökhöz. Öngyilkos lesz, és nem kéri Isten irgalmát.

Székelyudvarhelyi kódex 306–307

Szereplők
kanonok, szerzetesek

Exemplum szövege
Továbbá példánk vagyon néminemű kanonokról, és az megtagadá őmagát mind az ő szegény barátitól, minden marháját elveszté, és szerzetbe mene be. És így ennyire gyűlöli vala a bűnösöket, hogy ővelük soha nem közösül vala, nem eszik, iszik vala ővelük ám, és ingyen csak velük sem akar vala szólni, sem vall vala valami irgalmasságot őhozzájuk. Egyszer ollót tart vala a ő kezében, és az ő torkába üté, a rozsdának való, és megölé őmagát, és csak egy szót sem szólhata. Tehát inték őtet a barátok, hogy hívná őmagára Istennek irgalmasságát. Tehát tintát, pennát vőn kezébe, és megírá, mondván: Miérthogy én semmi irgalmasságot nem vallottam a bűnösökhöz, egem, énnekem is semmi irgalmasságnak nem kell tétetni. És így ekképpen hala meg és kárhozék. És így ekképpen lészen mindeneknek, kik nem irgalmasok.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. Gyakran és örömmel szükséges gyónni. Az egymás után következő hét exemplum közül csak az első kettő kötődik szorosan a gyónáshoz, a többi inkább az egész elmélkedés témájához, a halálhoz.

Igazolni kívánt tétel
„És így ekképpen hala meg és kárhozék. És így ekképpen lészen mindeneknek, kik nem irgalmasok."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 4670

0238
Egy jámbor ember látja, ahogy a gazdag ember és a fia egymást és a gazdagságukat átkozzák a pokolban.

Székelyudvarhelyi kódex 307–308

Szereplők
jámbor, gazdag, fiú, apa, lélek, fösvény

Exemplum szövege
Továbbá úgy olvassuk, hogy vala néminemű szent jámbor, ki lélekben viteték pokolnak eleibe, és látá ott a szegény kárhozott lelkeknek igen nagy sok kínjukat, és láta egy néminemű fösvénynek lelkét pokolnak kínjában gyötretni. Egy kevés idő közbevetvén, ugyanezen gazdag fösvény embernek fiának lelke is pokolba viteték. Látván pedig az atyának lelke az ő fiának lelkét, nagy felszóval kiálta, és mondá: Átkozott legyen, egem, az óra, melyben tégedet ez világra szültelek, egem, és a gazdagságok, melyeket teérted kerestem, egem, kiknek miatta örökké elkárhoztam, egem! Tehát az fiú hallván az ő atyjának átkát, és mondá az ő atyjának: Te is átkozott légy örökké, egem, mert mely marhákat és gazdagságokat gonoszul, hamisan kerestél, melyekért elkárhoztam, és miképpen te, egem! Melyeket megmondván, mindketten pokolnak fenekébe alászállanak megkötöztetvén két tüzes vasláncon, pokolnak mélységén függvén. És mikoron egyik lélek a másikat éri vala, tehát őmagukat egyetemben megszaggatják vala, és átkozzák, szidalmazzák vala, és hogy a gazdagságuk és a hamisságuk őnekik, pokolba valóknak nem használt, de inkább ártott.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. Gyakran és örömmel szükséges gyónni. Az egymás után következő hét exemplum közül csak az első kettő kötődik szorosan a gyónáshoz, a többi inkább az egész elmélkedés témájához, a halálhoz.

0239
A szeretőjéhez tartó ifjút megcsalja az ördög: fölveszi a lovára, és leugrik vele a hídról, majd bujaságáért a pokolra viszi.

Székelyudvarhelyi kódex 308–309

Szereplők
ifjú, ló, ördög

Exemplum szövege
Továbbá úgy olvassuk, hogy vala néminemű ifjú, és az néminemű napon akar vala menni egy asszonyállathoz, és kell vala általmenni egy hídon, mely alatt nagy mély víz vala, és a híd megtörött vala. Tehát ő eleibe jöve egy ember egy fekete lovon, és az ördög vala, és megkérdé az ifjat, hova menne. Az felele: Ím, valami dolgom vagyon, egem, oda megyek. Tehát az mondá: Ülj ide, hátam mögé, és én odaviszlek tégedet, egem! Tehát az ifjú felüle az ő lovára, tehát az a fekete lovat beszökteté a vízbe, és beleölé az ifjat. Kinek lelkét testével egyetemben pokolra vivé, és a bujaságért örökké elkárhozék, és ugyanezenképpen lészen minden bujálkodóknak. Úgy mond az édes Jézus Szent Imre királynak: Drágalátos a szüzesség, nincsen hozzá hasonló jutalom. Annakokáért úgy mondnak a szentírásbeli doktorok, hogy a szűznek, avagy a tisztaságtartó embernek testét ítélet napjának utána az édes Isten oly igen nagy édes gyönyörűséges illattal ajándékozza meg, hogy az ő testének édességébe egy szempillantásiglan nagyobb gyönyörűséget vall, hogynem mint Ádámtól fogva ítéletnapig mind e teljes világ az fertelmes testi életben. Jaj azért a fertelmes életűeknek!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. Gyakran és örömmel szükséges gyónni. Az egymás után következő hét exemplum közül csak az első kettő kötődik szorosan a gyónáshoz, a többi inkább az egész elmélkedés témájához, a halálhoz.

Igazolni kívánt tétel
„Kinek lelkét testével egyetemben pokolra vivé, és a bujaságért örökké elkárhozék, és ugyanezenképpen lészen minden bujálkodóknak."

0240
Az ördög elmondja egy jámbor embernek, hogy az átkozódás miatt nyerte meg a legtöbb lelket.

Székelyudvarhelyi kódex 310

Szereplők
jámbor, ördög

Exemplum szövege
Továbbá úgy olvastatik, hogy néminemű szent jámbor néminemű ördögöt, mely embereket szállott vala meg, megszoríta, és parancsolá őneki, hogy őneki megmondaná, mely volna a bűn, melynek miatta ördög többeket nyerhetne. Ki felele, hogy az átok volna, mert az átokbeli ember, egem, némikoron egy napon száz embert is vétkeztet, és az ő pártjára, részére vonszon. Továbbá mert, ha valaki minden hű kereszténynekért imádkoznék, és az imádságból az ő ellenségit kirekesztené – ha csak egy volna is ez világon –, nem volna üdvösségnek útján, kárhoznék szegény. Ó, annakokáért jaj-jaj azoknak, kik gyűlölséget viselnek szívükön!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. Gyakran és örömmel szükséges gyónni. Az egymás után következő hét exemplum közül csak az első kettő kötődik szorosan a gyónáshoz, a többi inkább az egész elmélkedés témájához, a halálhoz.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, annakokáért jaj-jaj azoknak, kik gyűlölséget viselnek szívükön!"

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 4385

0241
Aquinói Szent Tamást apja és testvérei kihozzák a domonkos rendből. Egy szép lányt zárnak be hozzá, de ő elkergeti a lányt, és tisztaságát egész életében megtartja.

Székelyudvarhelyi kódex 310–312

Szereplők
Aquinói Szent Tamás, apa, testvérek, szerzetesek, leány, angyal, atyafi

Exemplum szövege
Továbbá a szent tisztaság mellé úgy olvassuk, hogy a Szent Tamás doktor Olaszországban igen nagy úr gyermeke vala, kővári is valának. Igen ifjú korában bemene a Szent Domonkos szerzetibe, és az ő atyjának és atyjafiainak hír lőn e dologban. A kalastromra menének, és az ő fiukat kikérik vala, és fenyegetik vala a barátokat, hogy ha ki nem adnák az ő fiukat, avagy atyjafiukat a kalastromból, tehát felégetnék és vesztenék, pusztítanák a kalastromot, egem. Minderre sem mene ki a szent ifjú, de a rozsdának valók ördögi mesterséggel a szent ifjat kiorozák a kalastromból, és egy várukban egy erős boltba veték, és ott kínozzák, gyötrik vala őtet éhséggel, szomjúsággal és hidegséggel. De maga mégis semmiképpen a szerzetnek ruháját el nem vettethették vele, sem az ő étkét meg nem utáltathaták vele. Elmenének, és egy szépséges leányzót nagy ékességgel felöltöztetének, és megfenyegeték őtet, hogy gonoszságra intené őtet, és vele vétkeznék, mert másképpen halálnak volna leánya. Berekeszték őhozzá, és kezdé e leányzó e szent ifjat gonoszságra inteni. Megindula őmagában gonosz kívánságra, megijede, hogy a megnyerhetetlen kincset, a szent tisztaságot el ne vesztené, felszökellék, egy üszögöt ragada, nagyon kezdé vele verni a leányzót. Kifutamék az ajtón őelőtte, és e szent ifjú kirekeszté őtet az ajtón, és az üszöggel a kőfalon egy keresztet vona. Leesék térdre előtte, nagy ájtatos könnyhullatásokkal könyörög vala az örök mindenható Úristennek, hogy őneki méltoltatnék oly erőt adnia, hogy a szeplőtelen szent tisztaságot megtarthatná. Íme, isteni dolog: álom jöve szemébe, és elszenderedék, és íme, az álom közben két angyalok jövének őhozzá, és mondanák: Ne félj semmit, mert Isten meghallgatta a te imádságodat, egem, és annak bizonyságára imez övvel beövezünk tégedet, hogy soha többé a gonosz kívánság nem bánt, egem. És a beövezésbe oly nagy fájdalmat valla, hogy felserkene bele, és soha többé testi gerjedetességet nem valla.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A halálról

Az exemplum logikai előzménye
A lazán kapcsolódó szövegegységeket a gyónás tematikája köti össze. Gyakran és örömmel szükséges gyónni. Az egymás után következő hét exemplum közül csak az első kettő kötődik szorosan a gyónáshoz, a többi inkább az egész elmélkedés témájához, a halálhoz. Utolsó, az elmélkedés végén található exemplum.

Igazolni kívánt tétel
„Továbbá a szent tisztaság mellé úgy olvassuk."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 4733

0242
Egy szent atya látomásában az üdvözültek négy csoportját látja, akik közül a legnagyobb tisztelet az engedelmeseké.

Székelyudvarhelyi kódex 314–316

Szereplők
atya, üdvözültek, négy csoport, angyal, remete

Exemplum szövege
Példánk vagyon az szent atyáknak életiben, hogy egy vén atya imezt mondja vala, hogy valamely ember az ő lelki fejedelmének akaratja alá adandja ön akaratját, nagyobb érdemét veszi, hogynem az, mint az ki csak önnönmaga az pusztában lakozik, mert az csak az ön akaratjára köti önmagát. De amaz minden akaratját őtőle elvetvén, kötelezi magát az ő lelki fejedelmének parancsolatjára. Mégis ez mellé ilyen példa olvastatik, hogy egy az régi szent atyák közül láta mennyországban négy rendbeli embereket: egyik vala az kóroknak szolgálóknak rendi; másik vala azoké, kik Istenért zarándokokat házukba befogadnak; harmadik vala az pusztában lakozóknak rendi; negyedik pediglen vala azoké, azkik lelki fejedelmeknek engedelmessége alá adják önmagukat. Látja vala pediglen, hogy az engedelmességnek rendiben kik valának, azoknak nagy szépségű aranyas nyakbavetők valának ő nyakukban, és nagyobb dicsőségben valának azok az többinél. És mondá az szent atya, ki ez látást látja vala: Mire hogy ez engedelmeseknek ő serege nagyobb dicsőségben vagyon az többinél? Kinek felele az angyal, ki őtet viseli vala: Azért, mert az kóroknak szolgálók és az szállásra fogadók az mit tesznek, azt csak önnön akaratjuk szerint teszik, és még azok is, az kik az pusztában lakoznak. De azok, kik engedelmességre kötelezték önmagukat, az ön tulajdon akaratjukat tőlük elvetették, annakokáért azok nagyobb dicsőséget vallnak. Azért mondja Szent Ágoston doktor: Minden lelki jószágoknak anyja az engedelmesség.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szent engedelmességről

Az exemplum logikai előzménye
Három dolog az engedelmesség dicséretéről; az első: az engedelmesség az embert magas állapotra helyezi, mind itt ezen a világon, mind a másvilágon.

Igazolni kívánt tétel
„Azért az szent engedelmesség felmagasztatja az engedelmest Istennek és embereknek előtte."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyáknak életében

Exemplum forrása
Vitae patrum, V, 14, 19.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3381

0243
Pál apát megparancsolja János nevű tanítványának, hogy hozzon oroszlánganét, és ha az oroszlán megtámadja, hozza elé őt is.

Székelyudvarhelyi kódex 316–318

Szereplők
Pál apát, János, oroszlán, tanítvány, apát

Exemplum szövege
Másodszor mégis dicsértetik az szent alázatossággal való engedelmesség, mert az engedőnek engednek mindenek: az Teremtő és az teremtett állatok. Úgy mond Szent Ágoston doktor: Ha engednénk az Istennek, Isten is engedne minekünk. Miképpen az Józsuénak ő parancsolajára megálla az Nap és az Hold, és engedének őneki, míglen boszszút álla Istennek ellenségin. Arról mondja az Isidorus doktor: Ha megtesszük azt, mit Úristen parancsolt, minden kétség nélkül az mit kérjünk, azt mind megnyerjük. Még is ez mellé olvastatik ez példa, hogy az Pál apát elbocsátá az ő tanítványát, kinek neve vala János, hogy hozna őneki egy berekből néminemű orvosságnak okáért oroszlánnak

ganéját, mert ott az berekben lakozik vala egy fene oroszlán. És mikoron ezt hallotta volna az ő tanítványa, mondá őneki: Atyám, ha reám jövend az oroszlán, mit tegyek? És mondá az apát: Kötözzed meg őtet, és hozzad ide énhozzám! Elmene azért az berekbe, és íme az oroszlán meglátá őtet, és reá hirtelenkedék, hogy őtet megmarja, imez pediglen az ő fejedelme parancsolatja szerint akarja vala megfognia őtet. De az oroszlán kezde elfutni őelőtte, ez pediglen fut vala utána, mondván: Várj meg engemet, mert az én fejedelmem énnekem azt hagyta, hogy megkötözzelek tégedet! És íme megkötözé őtet, és viszi vala az ő fejedelméhez. Melyet mikoron meglátott volna az Pál apát, akarván megalázni az ő tanítványát, és mondá őneki: Mire hoztad ide ez oktalan állatot? Bocsásd el őtet! Imez pediglen eloldozá őtet és elbocsátá. Azért mondja az Szent Ágoston doktor: Az bizony engedelmes nem késedelmes, és az megparancsolt dolgot el nem halogatja, de legottan az ő szemeit szerzi látásra, füleit hallgatásra, nyelvét szólásra, kezeit munkálkodásra, lábait járásra, és önmagát mindenestől fogván az ő fejedelmének parancsolatjának beteljesítésére.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szent engedelmességről

Az exemplum logikai előzménye
Három dolog az engedelmesség dicséretéről; a második: az alázatos embernek minden engedelmeskedik: a Teremtő és a teremtmények is.

Igazolni kívánt tétel
„Ha megtesszük azt, mit Úristen parancsolt, minden kétség nélkül az mit kérünk, azt mind megnyerjük."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Vitae patrum, liber 5, capitulum 14, exemplum 4.

0244
Egy szerzetes három évig locsoltat tanítványával egy pusztában álló fát, amíg az gyümölcsöt nem terem.

Székelyudvarhelyi kódex 318–319

Szereplők
atya, tanítvány, remete

Exemplum szövege
Még is példa olvastatik az szent engedelmességről az szent atyák életében. Egy néminemű vén plántála el egy aszú fát az pusztában, és meg akarván kísérteni az ő tanítványának engedelmességét, és mondá: Ezt megöntözzed minden napon mindaddiglan, míglen megzöldül és gyümölcsöt teremt. Vala pedig messze az víz őhozzájuk, úgyhogy reggel megyen vala el, és estve jő vala meg. Ki mikoron harmad esztendeiglen ezt tette vala, íme az aszú fa megzöldüle és gyümölcsöt teremte. Íme azért, mely csodálatos érdemű az szent engedelmességnek jószága itt ez világon, és annál nagyobb az Úristennek előtte.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szent engedelmességről

Az exemplum logikai előzménye
Három dolog az engedelmesség dicséretéről; a második: az alázatos embernek minden engedelmeskedik: a Teremtő és a teremtmények is.

Igazolni kívánt tétel
„Íme azért mely csodálatos érdemű az szent engedelmességnek jószága itt ez világon, és annál nagyobb az Úristennek előtte."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Az szent atyák életében

Exemplum forrása
Vitae patrum, liber 5, capitulum 14, exemplum 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4605

0245
Két szerzetes találkozik az erdőben egy fekete ruhás alakkal, aki egy fekete komondort ver. A komondor egy engedetlen szerzetes lelke.

Székelyudvarhelyi kódex 319–321

Szereplők
két szerzetes, fekete ember, ördög, fekete komondor, lélek, kutya, szerzetes

Exemplum szövege
De mely igen nagy bűn legyen az szent engedelmességnek megtörése, ez megtetszik imez példából. Mert úgy olvastatik, hogy két szerzetes emberek mennek vala néminemű úton. Az idő pediglen elsötétülvén, jutának egy igen nagy erdőre, kezdének ott bujdosni, elvesztvén az utat. Mikoron tétova bujdosnának, azonközben hallának ott egy igen nagy sívást-rívást, kezdének pediglen ők menni közelebben és közelebben az nagy síváshoz és ríváshoz. Mikoron pediglen oda jutottanak volna, láták tehát, egy néminemű nagy fekete ember egy tüzes lánccal nyakon kötött egy igen nagy fekete komondort, és őneki kezében vagyon egy nagy vasas ostor, és ő az komondort kíméletlen vágja vala ővele. És mikoron ők ezt látták volna, igen megijedének, és mondanák őneki: Mi oka ennek, hogy te ez szegény oktalan állatot ilyen igen kíméletlen gyötröd? Felele az fekete ember, és mondá: Önnönmagát kérdjétek, mert nem oktalan állat ez, kit ti láttok oktalan állatnak lenni, de hogy tanuljon minden szerzetes ember őrajta, Úristen tinektek akará megjelenteni. Annakokáért kérdjétek önnönmagát, és mondja meg tinektek! És mikoron megkérdették volna, felele az, és mondá: Jaj, énnekem, mert én vagyok egy engedetlen szerzetes embernek lelke, ki soha az én fejedelmemnek nem akarék engednem. Íme pediglen immáron kell énnekem engednem ördögnek az Úristennek igazsága szerint örökkön-örökké. Mert ez az átkozott bűn, kiért kivetteték az angyal mennyországból, és a mi első szülénk paradicsomból, Júdás az apostoloknak közüle. Ez az veszedelmes bűn, kiért az Úristen az szerzetesektől elveszi ő malasztját. Ez az átkozott bűn, mely kirekeszt Istennek országából. Ez az veszedelmes bűn, kiért embereknek lelkük berekesztetnek az pokolnak örökkévaló kínjába. Ez az bűn, mely ördögökhöz hasonlatossá teszen, és az kínban részessé. Kitől oltalmazzon minket Atya, Fiú és az Szentlélek Úristen! Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szent engedelmességről

Az exemplum logikai előzménye
Elmélkedés végén: az engedelmességet megtörni igen nagy bűn. (Előtte: három dolog az engedelmesség dicséretéről.)

Igazolni kívánt tétel
„De mely igen nagy bűn legyen az szent engedelmességnek megtörése, ez megtetszik imez példából."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 1715, Tubach 2461

0246
Egy szerzetesrendjét elhagyó szerzetes szállást kér egy várban, ahol olyan lelkek szenvednek, akik szintén elhagyták rendjüket.

Székelyudvarhelyi kódex 328–331

Szereplők
szerzetes, fekete ember, nép, képet tartó ember, ördög, lelkek, lélek, szerzetesrendből kitért ember

Exemplum szövege
Példa. Ki megtetszik ím e példából. Mert olvastatik, hogy néminemű szerzetes ember elhagyván az ő szerzetit, kezde bujdosni egy néminemű nagy vadon erdőben harmadnapiglan. Az harmad napnak utána pediglen juta egy néminemű nagy hegyre. Mely hegyről láta rokonközel egy igen nagy várat, és siete ő az vár felé. Mikoron pediglen jutott volna az várhoz közel, nagy erősen kiálta, mondván: Adjatok ennem! Adjatok ennem, az nagy Istenért! Tehát neki az várból inte őneki kezével, hogy az úton felmenne az várba, ki mikoron az várba bement volna, íme találá az várat pusztának lenni. És mikoron ezen csodálkoznék, íme nagy hirtelenséggel jöve népnek sokasága, mely népeknek előtte jő vala egy néminemű nagy és rettenetes fekete ember, tartván az ő kezében egy nagy rettenetes tüzes tőrt. És mind az sokaság követi vala őtet, az ő orcájukat mind az föld fele lehajtván, senki fel nem tekintvén az mennyország felé. Megyen vala pediglen hátul őutánuk egy igen nagy rettenetes ember, viselvén az ő kezében egy nagy rettenetes vörös képet. És mind az nagy sokaság közül senki egyik az másiknak valamit nem szól vala. Ekképpen látván az szerzete hagyott, ki ezt látá, megkérdé őket, hogy kik volnának. Tehát egyik őközülük felele, és mondá: Mi vagyunk mind mindnyájan szerzete hagyottak, különb-különb szerzetekből kijővén. És ezenképpen néminemű házba ebédlésnek okáért bemenének, tehát látának az házban egy néminemű nagy hosszú tüzes asztalt szerzeteseknek ő módjuk szerint. Tehát az kinek véres

lándzsa[?] vala kezében, mondá nagy felszóval, miképpen szokták az szerzetesek az Benedicitét mondani, mikoron az asztalhoz le szoktanak ülniük, és az Benedicite helyén mondá: Maledicite, azaz: Átkozzatok! Az sokaság pediglen mondá: Átkozzunk! Átkozott legyen az óra, mely órában ez világra születtünk volt! Tehát mondá ismét az fekete ember: Átkozzatok! Felelének amazok, és mondának: Átkozott legyenek az atyák és az anyák, kik minket ez világra szültenek és feltartottanak! Mondá ismét az rettenetes ember: Átkozzatok! Amazok pediglen felkiáltának, és mondának: Átkozott legyen az Teremtő, ki minket teremtett és megváltott, hogy az ő vérének hullása minekünk nem használa! Ennek utána hozának őnekik egy nagy tüzes pohárt, mely pohárban szurkot és dohos kénkövet összeforralván, és kényszeríttetik vala mindenik őbelőle innia, és valamelyik őbelőle iszik vala, legottan mind orráról, torkáról és füleiről az tüzes láng nagy bőséggel kijő vala. Melyet meglátván az szerzete hagyott, amint teheti vala, eltávoztatja vala őket. Mikoron pedig jutott volna az hegynek alája, íme látá, hogy az vár elsüllyede, és az lelkek nagy kiáltással kezdének mondania: Jaj, jaj, jaj minekünk! Mire mert immár soha mi meg nem térünk. És íme ez szerzete hagyott, ki ez látást látta vala, megtére az kalastromba, és annakutána soha az kalastromból ki nem kívánkozék. Ezért mondá Urunk önnönmaga, hogy valaki végiglen megmaradand az elkezdett jóban, az üdvözül. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szerzetből kitérés veszedelmes voltáról és a szerzetben megtartásról

Az exemplum logikai előzménye
Az elmélkedés egyik gondolati egységének végéhez illesztett, különálló történet: senki el nem veszíti az Urat, csak az, aki elhagyja őt. Az Isten elhagyja a szerzetesrendből kilépőket.

Igazolni kívánt tétel
„Ekképpen lészen ember mindenestül fogva használatlan, úgy annyira, hogy csak az örök tűzre lészen méltó."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Guilielmus Paraldus, *De eruditione religiosorum*, liber 1, pars 3.

Exemplumkatalógusok
T2037

0247
Két nemesifjú Szent János beszédének hatására elhagyja világi javait, de később meggondolja magát.

Székelyudvarhelyi kódex 333–334

Szereplők
két ifjú, Szent János, szolga, halott ifjú, ifjú

Exemplum szövege
Továbbá mert igen félelmes annak, azki az penitenciatartásra adta önnönmagát, és az mennyekért hagyta el ez földieket, ismét őneki azokra térni. Ezért olvastatik az Szent János életében az két atyafiakról, kik támadtanak vala nagy nemes nemből, hallván Szent Jánosnak prédikációját, minden örökségüket elárulák, és szegényeknek osztogaták. Egy kevés napnak utána pediglen láták az ő szolgájukat ékesen öltöztetteknek lenni, és minden gazdagságokkal fényleni, őmagukat pediglen szegénységben, és éhezvén, és hitvány ruhában. Igen megkeseredének ezen, és megbánák az jót, az mit tettenek vala. Kit megismervén az Szent János az gyermekded vesszőket és az kövecseket arannyá és drágalátos kövekké változtatá. Mondá őnekik: Menjetek el, váltsátok meg minden ti jószágtokat, és ez földön legyetek gazdagok, hogy az másvilágon örökké kolduljatok! Szent János feltámaszta pediglen néminemű ifjat, ki megholt vala. Parancsolá neki, hogy az két atyafiaknak előtte megmondaná, minemű dicsőséget elvesztettek, és ennek utána mely nagy kínra meendők. Ennek utána ismét penitenciát tartának, és jól végezék életüket.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0248.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szerzetből kitérés veszedelmes voltáról és a szerzetben megtartásról

Az exemplum logikai előzménye
Sok kísértés akarja a szerzetest újra a világi életre vinni. A kísértések ellen több dolgot is érdemes az emlékezetünkbe idézni, az első: Jézus cselekedete.

Igazolni kívánt tétel
„Továbbá mert igen félelmes annak, azki az penitenciatartásra adta önnönmagát és az mennyekért hagyta el ez földieket, ismét őneki azokra térni."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent János életében

Exemplum forrása
Guilielmus Paraldus, *De eruditione religiosorum*, liber 1, pars 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2816

0248
A Noé által kibocsátott galamb visszatér a bűnös világból a bárkába, de a holló kint marad.

Székelyudvarhelyi kódex 334
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
Noé, galamb, holló

Exemplum szövege
Továbbá példánk vagyon minekünk, hogy az szerzetben megmaradjunk, az galambról, kit az Noé elbocsáta. Mely galamb megismervén, hogy az vízözön meg nem állott volna, ismét az bárkába tére. Mikoron pediglen az bűnnek ő özöne szünetlen legyen ez világon, nem láttatik az mennyei galambnak alkalmasnak, hogy őreá térjen. De inkább az pokolbéli hollónak: az hollót kibocsátván az bárkából, nem olvastatik, hogy ismét oda tért volna.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0247.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szerzetből kitérés veszedelmes voltáról és a szerzetben megtartásról

Az exemplum logikai előzménye
Sok kísértés akarja a szerzetest újra a világi életre vinni. A kísértések ellen több dolgot is érdemes az emlékezetünkbe idézni, az első: Jézus cselekedete.

Igazolni kívánt tétel
„Továbbá mert igen félelmes annak, azki az penitenciatartásra adta önnönmagát és az mennyekért hagyta el ez földieket, ismét őneki azokra térni."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Guilielmus Paraldus, *De eruditione religiosorum*, liber 1, pars 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3478

0249
Egy ifjú szerzetes remete lesz. Hat év után az ördög két alkalommal is megjelenik neki, és visszacsábítja a világi életbe.

Székelyudvarhelyi kódex 337–345

Szereplők
szerzetes, kolostor fejedelme, kísérők, keselyű, apát, ördög, szerzetesek, ifjú, apa, anya, fejedelem

Exemplum szövege
Mely igen veszedelmes legyen pediglen az szerzetes embernek ez világra térni, megtetszik imez példából. Mert úgy olvastatik, hogy vala egy néminemű ifjú, ki az ő atyjának és anyjának akaratja nélkül szerzetbe mene. Kezde ő ott az Úristennek víg, buzgó lélekkel szolgálni böjtökben és imádságokban. Történék pediglen, hogy egy kevés időnek utána kezde könyörgeni az ő fejedelmének ezen, hogy őtet elbocsátná az pusztában lakozni, hogy ott nagyobb buzgó lélekkel szolgálhatna az Úristennek. Mondá pediglen neki az fejedelem: Szerető fiam, ne akarjad ezeket gondolnod, mert nem tudod az ördögnek csalárdságát elviselned, és ellene állanod! Ez ifjú pediglen mindezzel nem gondolván szünetlen untatja vala őtet, hogy elbocsátná az Istennek szolgálatjára. Az fejedelem pediglen igen nehezen reá engedvén két frátert ada őmelléje, hogykik őtet kísérnék el-ki az pusztába. Mikoron pediglen ők az pusztában sokáiglan jártanak volna, igen megfáradának, és egy néminemű fának ő árnyékában elaluvának. Mikoron pediglen ők felserkentenek volna, íme láták tehát, egy keselyű ő fejük felett ül az fán. Mondá pediglen egyik az fráternek: Íme hol vagyon az, kit Úristen teneked bocsátott, azért kövessed őtet! Az fráter pediglen búcsút vevén tőlük, az keselyű felrepülvén utána indula, és háromnapi járóföldön vinné őtet az pusztában. És ennek utána érének egy szépséges völgyet, mely völgyben láta ez fráter három szép termő pálmafákat és egy kifolyó kutat. Kin ő igen megörüle, és mondá őmagában: Ez az hely, kit szerzett és adott Úristen énnekem az penitenciának ő tartására. És bemene néminemű kisded hajlokcsába, és kezde ott Úristennek ájtatossággal szolgálni. Eszi vala pediglen az pálmafának ő gyümölcsét, és issza vala az hideg kútnak ő vizét. Lakozék pediglen ott hat egész esztendeiglen nagy keménységes penitenciában. Az hat esztendőnek pediglen utána jöve őhozzá Ördög egy apátnak ő képében, vallván nagy rettenetes orcát. Látván pediglen őtet ez pusztában lakozó, igen megfélemlék, és legottan imádságra adá önnönmagát, és

az imádságnak utána őhozzá mene, és mondá őneki az Ördög: Atyám, imádkozzunk esmég! És felkelvén az imádságról, mondá az Ördög az szent atyának: Hányad esztendeje, hogy itt lakozol ez nagy pusztában? Monda neki az szent atya: Hat esztendeje. Monda neki pediglen az Ördög: Íme mind ennyi esztendőtől fogván én ingyen nem ismertem volt szomszédomat! Mert én negyednapnak utána tudtam meg, hogy te itt lakozzál az pusztában, és azt gondolám énmagamban, hogy felkelek, és elmegyek az Istennek ő emberéhez, és meglátogatom őtet, és valami jó isteni igéket szólok és beszélek ővele, kinek miatta az mi lelkünket üdvözíthessük. És imezt mondom, én atyámfia, hogy semmit nem használunk itt csak az cellában való veszteg üléssel, mert Úrnak Krisztusnak szent testét és szent vérét itt mihozzánk nem vehetjük, azért félek, hogy az Úristentől meg ne vettessünk. De menjünk el-be inkább imez rokonközel való kalastromba, és hozzánk vevén Úrnak szent testét, térjünk be esmég az pusztába! Kellemetes lőn pediglen az Ördögnek ő csalárdsága ez pusztában lakozó fráternak. Ennek utána pediglen eljövén egy vasárnap, esmég len eljöve Ördög az szent atyának ő képében, és mondá: Gyere immár szentséges atyám, ideje minekünk elmennünk az Istennek dolgára! Íme felkele ővele az szent atya, és elindulának. Mikoron juttanak volna az kalastromba, imádságra adák őmagukat. Mikoron pediglen az szent atya felkelt volna az imádságról, kétfelé tekinte, és íme látá tehát, nincsen vele az ő társa, ki őtet hívta vala az kalastromba. Gondolkodék pediglen az szent atya önnönmagában, és mondá: Én azt hiszem, hogy valaminemű szükségért ment ő mostan, ingyen majdan megjő. Mikoron pediglen sokáiglan várta volna, és látta volna, hogy nem jöve, kérdezni kezdé az szerzetesektől, hogyha látták volna az ő társát, az vén atyát, kivel ő ez szentegyházba bejött volna. Mondának pediglen őneki az barátok, hogy senkit ővele nem láttanak volna, hogyki ővele az szentegyházba bejött volna, hanem csak őmagát. Tehát megismeré az szent atya, hogy Ördög volt volna, ki őtet az ő cellájából kihitegette volna, és mondá önnönmagában: Ezen sem igen bánkódom, mert én jó végre jöttem. És őhozzá vevén Úrnak szent testét, esmég el-be az pusztába mene. Egy kevés napnak pediglen utána eljöve Ördög őhozzája egy néminemű ifjúnak képében, és kezdé őtet nézni mind tetőtől fogván talpáiglan, és azt mondani: Vajon ez-e, avagy nem ez? Az atya pediglen monda neki: Mit nézsz ezenképpen reám? Mondá pediglen az Ördög őneki: Azt gondolom, hogy te nem ismersz engemet, de maga nem csudálom én ezt, minekokáért ennyi sok esztendő elmúlván, hogy te ide jöttél az Istennek ő szolgálatjára. Én vagyok az te atyádnak szomszédjának ő fia, az te atyádnak és anyádnak ez vala nevük, és az te húgaid ez névvel hívattatnak vala, te is ennek hívattatol. De maga az te anyád és az te húgaid még ennekelőtte három esztendővel ez világból kimúlának, az te atyád pediglen csak némely napon múlék ki ez világból, és ő tőn tégedet testamentumossá, mondván ezt: Kinek hagyjam én az én örökségemet, és minden én jószágimat, hanem csak az én fiamnak, az szent embernek, ki elhagyá ez világot, és mene az Istennek ő szolgálatjára, hogy ő osztogassa szegényeknek az én üdvösségemért, és az övéért is! És elmentenek nagy sokan tégedet keresni, és semmiképpen meg nem találtanak, hanem csak íme én történet szerént találék ide jönnöm tehozzád. Azért ne tégy késedelmet, de

jövel, és adj el mindeneket, és teljesítsed be az te atyádnak ő akaratját! Mondá pediglen őneki az atya: Menjél dolgodra, nem szükség énnekem esmég ez világra térnem! Mondá pediglen őneki az Ördög: Ha el nem jövendesz, és az te atyádnak ő marhája gonosz helyre kelend, kezdesz te erről nagy számot adnod az Úristennek előtte. Mert minemű gonoszt mondok én teneked, hanem hogy eljöjj, és osztogassad szegényeknek miképpen jó sáfár, hogy az paráznáktól és az gonoszul élő emberektől meg ne emésztessék az te atyádnak ő jószága, ki hagyattatott az szegényeknek. Minemű nehézséged vagyon teneked ebben, hogy eljössz, és alamizsnát téssz, és esmég az te celládba térsz? Ezenképpen nagy sok hízelkedéseknek utána el-kihitegette őtet esmég az világra, és mene ővele mind az városiglan, és az városnak ő végén elhagyá őtet.

Ő pediglen bemene az városba, és mikoron jutott volna az ő atyjának házához, azonközben az ő atyja és az ő anyja ő eleibe kijövének, de maga őtet meg nem ismerék. Ő pediglen igen megháborodék, megismervén Ördögnek ő nagy csalárdságát. Ennek utána kezde szólni az ő atyjának és anyjának. Amazok kérdezik vala őtet, hogy ki volna, ő pediglen mondá: Nem ismertek-e, hogy én vagyok az ti fiatok? Az ő szülei pediglen mondának őneki: Lám, egyszer elhagyád ez világot, mi okáért tértél esmég őreája? Ő pediglen szégyelle igazat mondani, mint az Ördög őtet kihozta légyen az pusztából, de imezt mondá: Az ti szeretetetek és hozzátok való kívánság hoza ki engemet az pusztából. És ő ugyanottan hon megmarada, mely megmaradásnak utána ejté önnönmagát különb-különb bűnökbe, kikről az ő atyja gyakorta őtet megfegyelmezi vala, de azmely Ördög őtet az szerzetből kivitte vala, ugyanazon Ördög őtet meg is vakítá, és az bűnökben megmaradván, halálának utána pokolba mene. Jajveszék azért az olyan szerzetes embernek, ki az ő szerzetét elhagyja, mert ő is elhagyattatik az Úristentől és az ő boldogságos szent Szülejétől, és mind az mennyei udvartól, és az szép angyaloktól! Annakokáért, én drágalátos húgaim, maradjunk meg az szent szerzetben, az jóságos művelkedetekben, hogy ez életnek utána nyerhessük meg az mi édes Istenünknek ő drágalátos szent szívének örökké való látását, kit engedjen minekünk Atya, Fiú és az Szentlélek Úristen! Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szerzetből kitérés veszedelmes voltáról és a szerzetben megtartásról

Az exemplum logikai előzménye
Sok kísértés akarja a szerzetest újra a világi életre vinni. A kísértések ellen több dolgot is érdemes az emlékezetünkbe idézni, az egyik: aki a szerzetesrendből ki akarja vinni a szerzetest, az nem a Szentlélek, hanem a gonosz lélek, vagyis az ördög.

Igazolni kívánt tétel
„Mely igen veszedelmes legyen pediglen az szerzetes embernek ez világra térni, megtetszik imez példából."

Források és párhuzamok

Az exemplum szövegkörnyezetének forrása
Guilielmus Paraldus, *De eruditione religiosorum*, liber 1, pars 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3272, Tubach 3096, Tubach 3099

0250
Egy ifjú szerzetest, aki el akarja hagyni rendjét, szülei a pokol kínjainak leírásával buzdítják maradásra.

Székelyudvarhelyi kódex 355–356

Szereplők
szerzetes, ördög, apa, anya, ifjú, szülő

Exemplum szövege
Ki mellé imilyen példa is olvastatik, hogy egy néminemű ifjú szerzetbe mene, és ő ott az szerzetnek házában kezde Úristennek nagy buzgó lélekkel szolgálni. Melyet az Ördög igen megbosszula, és kezdé őtet kísérteni, hogy kimenne az szerzetnek házából. Mikoron pediglen elvégezte volna, hogy elhagyná az szerzetet és elmenne, ezenközben neki jelenének az ő atyja és az ő anyja, kiket annakelőtte régen eltemetett vala, és mondának őneki: Mi oka ennek, hogy te az szerzetből ki akarsz menned? Ő pediglen felele, és mondá: Mert semmiképpen én el nem viselhetem az szerzetnek ő terhét. Mondá pediglen őneki az ő anyja: Szerető fiam, tehát miképpen viselheted el az pokolnak ő nagy keserűséges kínjait? És monda továbbá: Akarsz-e bizonyságot venned az pokolnak ő nagy kínjairól? Mondá pediglen az ifjú: Akarok. És íme, legottan kezde hallania oly nagy rettenetes csattogásokat és […].

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák; A szerzetből kitérés veszedelmes voltáról és a szerzetben megtartásról

Az exemplum logikai előzménye
Négy dolog van, amelyet ha meggondol a szerzetes, segíti a szerzetben való megmaradásban. A negyedik: a segítség bizonysága, azaz hogy Isten megsegíti őket az elkezdett jóban. Az exemplum vége csonka.

Igazolni kívánt tétel
„Negyedszer igyekezik ördög embert kivinni az szerzetnek ő házából hitetlenségnek, avagy kétségben való esésnek miatta, avagy az hosszáiglan való és szünetlen való kísértésnek miatta, avagy a szerzetnek ő terhének és nehéz munkáinak elviselhetetlenséginek miatta, de a nehéz munkáknak ellene, ki az szerzetnek házában tétetik, meggondolandók az jutalomnak és fizetéseknek ő bőséges és nagyságos volta."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Speculum exemplorum, IX, 87.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3392, Tubach 4539, Tubach 2500

0251
Egy szűz és egy özvegy apáca meghal. Az özvegy megjelenik egy társuknak, és elmeséli a szűz nagy dicsőségét.

Példák könyve 70–73 (rekonstruált: 2–5)

Szereplők
szűz, apáca, özvegy, lélek, begina

Exemplum szövege
Ez példából jól megértheti minden, mennyországban szenteknek mely nagy örömük legyen. Ez példa olvastatik szüzeknek örömükről mennyországban. Három apácák valának lelki társak egy klastromban, és ezek közül kettő szüzek valának és egyik özvegy. Ezek pedig mindenik igen ájtatosak valának Asszonyunk Szűz Máriához. Azért egyik szűz meghalván ez három közül, és immár az özvegy ő végezetében levén, az harmad szoror kéri vala ez özvegyet, hogy halála után megtérne, és az első szoror felől és ő érdeméről bizonyossá tenné őtet. Melyet megígérvén neki, ha Istennek kellemetes volna és engedné, és meghala. Harmincad napján pedig ez szoror némely oltár előtt mikor imádkoznék, jelenék neki ez özvegy társa alíthatatlan fényességgel igen fényelvén, és mondván neki: Jöjj ide, mert kötelezél engemet megtérésre! Íme, lássad én érdememnek kicsinyded részét, de áldott legyen az nap, melyben születtem. Ő pedig megbátorultatván a hallásból, és erőt vevén lélekben, kérdé őtet az első megholt szoror felől. Kinek ő mondá: Ha mind teljes világ hártya volna, és tenger tinta volna, és fáknak minden leveli, füveknek minden magjai írók volnának egyetemben minden emberekkel, kik

voltak és vannak és lesznek jövendők: először mindezek megfogyatkoznának, minthogy kijelenthetnék mennyei érdemnek és dicsőségének mérhetetlen voltát. De mondá: Keveset mondok neked, jelen levén te szemeid előtt, véghetetlen dicsőségekkel felülmúl engemet is érdemmel, mert tegnap láttam őtet angyalokkal tanácsolván, visele fehér, fényes ruhában, és fehér ruhákba öltözött leányoknak sokságával énekelvén kivált csak szüzeknek tulajdonított éneket, és viselvén isteni virágokból csinált koszorút. Én pedig kérem őtet, hogy avagy csak egy óráig engedné nekem az koszorút. Ki mondá: Nem illik neked, de maga az virágokból ada nekem, melyeket neked hoztam, én igen szerelmes társamnak, hogy ő jóságukat valamennyire, mennyiben emberi értelem foghatja, vegyed eszedben és értsed meg. Azért őtőle levén némi kerekítés, illetvén az felül megmondott virágokkal a padimentumot, honnan származék ilyen csodálatos illatnak nagy nemes szaga, hogy az szoror a nagy édességért elrejtetett volt. És ezenképpen az özvegy az ígéret megteljesítvén megtére mennyországba. Mindenek, kik bemennek vala az monostorba, sok ideig mennyei illatot érzének.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról

Igazolni kívánt tétel
„Ez példából jól megértheti minden, mennyországban szenteknek mely nagy örömük legyen."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera G, exemplum 5.

Exemplumkatalógusok
Holik 235, Holik 99

0252
Egy tolvaj halála előtt bűnbánatot tart, és üdvözül, a világba visszatérő remete azonban vízbe fúl, és elkárhozik.

Példák könyve 73–74 (rekonstruált: 5–6)

Szereplők
tolvaj, ellenségek, remete, ördög, angyal

Exemplum szövege
Vala némely tolvaj, ki mikoron űzettetnék ő ellenségitől, látván pedig ez tolvaj, hogy nem távoztathatná el az halált, szerzé magát keresztre vagy szenvedésre, mondván: Jól

és igazán érdemlettem halált, mert Istent megbántottam. És monda nekik: Kérlek titeket, hogy Istennek bosszúságát álljátok meg énrajtam! Íme én tagjaim, kikben üldöztem Krisztust övéiben. És így megölék őtet. Némely remete vala pedig közel, ki sok esztendeig tartott vala penitenciát, kinek megjelenteték, hogy angyalok isteni dicséretekkel mennyországba vinnék ez tolvajnak ő lelkét. Ki sem hálaadást Istennek nem ada közelének üdvösségéről, de méltatlankodva és haragudván önnön benne mondá: Miután minden veszedelmes bűnökre vettendem magamat, végre ezenképpen megbánhatom, és így en lészen nekem is, miként ez tolvajnak. És mikor ez világra tért volna, menvén némely vízen, és a partról leesvén elmerüle, és ördögöktől viteték pokolra.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […],* capitulum de littera M, exemplum 25.
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […],* sermo 48.R.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4777

0253
A szüleit megmérgező lány egy prédikáció hatására megbánja bűneit, majd üdvözül.

Példák könyve 74–77 (rekonstruált: 6–9)

Szereplők
vitéz, leány, anya, méregkeverő, prédikátor, nép, öreg asszony, pap

Exemplum szövege
Esmég olvastatik ilyen példa, hogy némely vitéznek volt egy igen szépséges leánya, és vétkezék övele, mely veszedelmes bűnt bizonnyal ő anyja nyilvánvaló jegyeknek miatta megtudá és eszébe vevé, de könyörülvén ő tulajdon leányának szégyenségén, nem akará jelenteni. Megtudván pedig ez leány, hogy ismeretére volna anyjának ő bűne, némely gonosz régi aggnének tanácsából ő anyját méreggel megölé. Atyja pedig eszébe vevén ennyi veszedelmes bűnt, megszörnyülközvén, leányát mindenképpen elhagyá. Tehát látván ezt ő leánya, ő is azonmódon méreggel megöleték ő leányától. Ő szülei megölvén ezenképpen, ő kétségbe esék, mindaddig mígnem némely prédikátortól hallá prédikállani ezt, hogy minden bűnnek, akárminemű szörnyűk legyenek, isteni

irgalmassághoz képest semmik volnának, mikoron ember azokat töredelmességgel megygyóná és báná. Ő pedig járulván őhozzá gyónásnak okáért, de nagy kétségbe eséséért nem gyónhatja vala ő bűneit. És lelki vigasztalása lévén neki őtőle, siralmaknak nagy öntésével ő bűneit bizonnyal meggyónván, ítélvén magát minden kínra és szégyenségre méltónak lenni. Gyónás megtévén pedig, és üdvösséges penitencia neki hagyván, ő bemene szolgálóleányával az egyházba. És leterjesztetvén magát imádságban, síra annyira nagy keserűséggel, siralmaknak öntésével és bánattal, hogy ottan halván leleték. De maga mikoron ő konfesszora prédikációban intené a népet, hogy őérette kérnék és imádnák az Úristent, halla szózatot mondván neki, hogy ő és az nép inkább szűkösek volnának ő imádságival, úgyhogy megérté őtet siralmaknak áradása miatt, hogy esmég újonnan keresztelkedett legyen, és mennyországba ment legyen, purgatóriumnak minden kínja nélkül. Hoc Petrus de amore liber II.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Hoc Petrus de amore, liber II.

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera M, exemplum 20.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2739

0254
Egy elszegényedett vitéz eladja magát az ördögnek, de egy, az Isten irgalmáról szóló prédikáció nyomán újra megtér, és üdvözül.

Példák könyve 77–79 (rekonstruált: 9–11)

Szereplők
vitéz, háznép, ördög, Jézus

Exemplum szövege
Esmég olvastatik némely példa egy bűnösről, ki magát Ördögnek adta vala. Vala némely gazdag vitéz, ki nagy szegénységre juta, és ennek utána adá magát akaratja szerént Ördögnek, hogy őtet esmég meggazdagítaná. Kit fogadván örömest az megkeresztelé

őtet, mondván: Én keresztellek téged Lucifernek és minden ördögöknek nevében, hogy mind testeddel és lelkeddel miénk légy! Annakutána ada neki sok gazdagságokat, és mondá: Miérthogy miénk vagy, kell teneked mi jegyünket viselned, azaz kevélységet ruhákban, járásodban, és ezenképpen is minden tagjaidban! Ki mikoron az állapotban volna egynéhány esztendeig, történék neki némely szentegyházba bemenni, és prédikációt hallani Istennek irgalmasságáról, és töredelmességet vevén megmarada az szentegyházban, és esvén az földre, és feküdvén, imádkozik vala, hogy neki Úristen adna malasztot, és akarná megfeddeni mindazokból magát, miket tett vala. És Úristen, látván ő alázatosságát, ő siralmát, és hogy akarná mind teljességgel megfeddeni magát azokból, miket tett, és hogy életét megjobbítani akarná, és Úr Krisztus Jézus monda neki az oltárról: Kelj fel, és megbocsáttatnak neked te bűneid! Menj el, és ne akarj továbbá bűnhődni! Ki felkelvén, az nagy töredelmességért, kit tett vala, teljességgel mind ősszé lett volt, hogy alig ismerhette meg őtet ő házanépe, ki annakutána annyira gyötré magát penitenciával, hogy az örök életet érdemlé és vevé. Ez irgalmasságát Úristen mutatja mind ez világ végezetig és ítéletnek napjáig, de az ítéletben mutatja igazságát jóknak és gonoszoknak.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera M, exemplum 23.

0255
Egy egyiptomi remete megtérít egy pogány lányt, akit ennek ellenére később elcsábít egy férfi. A remete több év keresés után megtalálja a lányt, és újra megtéríti.

Példák könyve 79–86 (rekonstruált: 11–18)

Szereplők
remete, Mária, Jézus, sárkány, galamb, ifjú, szent atya, vén atya, szolgálóleány, Egyiptomi Mária, angyal, férfi

Exemplum szövege
Esmég olvastatik némely példa, kit Szent Gergely írt, hogy vala némely szent remete Egyiptomban, ki Istennek szolgált vala erős viaskodással, tisztaságban, tulajdon testének gyötrésével, és egyéb lelki jóknak nyájaskodásával. Történék pedig, hogy ez boldog

atya némely pogány szüzet ő intésivel, prédikációjával tévelygéséből és hitetlenségéből megfordíta, és szent keresztségnek kútfőjéből őtet megmosá, és bűnöknek minden fertezetességétől megtisztítá. Miután pedig megtisztultatván volna, neki cellát raka ő cellájának előtte, kiben őtet helyhezteté erős őrizetnek alatta. Kit is erkölcsnek minden reguláira is megtaníta, ki annyira használa, és növekedék lelki jókban, hogy minden napon angyali énekléseket hallott. És mikoron hórákért való dicséreteket éneklene, ővele angyalok is hórákat vagy zsolozsmákat édesen énekelnek vala. Ennek felette Úr Jézus Krisztus őtet gyakorta látogatja vala, és ő kegyességével őtet gyakorta bátorítja vala, melyet ő lelki atyja is miként gyakorta tulajdon ő füleivel hallott. Történék pedig, hogy ő lelki atyja álmaiban látná, hogy némely sárkány ez szűznek cellájába bemenne, és az fehér galambot benyelné, melyet harmad napon kiokád. Ő, azaz ez szent remete pedig önnönmagánál megmagyarázá ez álmát így, hogy a sárkány az kegyetlen király, az galamb anyaszentegyház, mely három esztendőkben üldözést, háborgatást szenved, azután pedig az király szentegyháznak hitére megfordul, és felmagasztatja őtet. És mert ördög minden jó művelkedeteknek ellensége, ihlé[?] némely férfiúnak, hogy ez szűznek cellájához kimenne, és őtet gyakorlatost meglátogatná. Ki lévén, ez férfiúnak kellemetes lőn ez szűz, és kezdé szorgalmaztatni őtet bűnre. És mikoron ő változtatná lelkét, elfordítá szemeit, hogy ne látná mennyet, lelkét bűnre lehajtá, és a férfival az cellából kimene, ki mikoron ővele bűnhedett volna, és egynéhány nap vele lakozott volna, elmene őtőle, és őtet csak magát hagyá. Ő lelki atyja pedig, ki neki eleséget szolgál vala minden napon, várja vala ez három napokban, mikoron ételt kérne szokás jeggyel. Mikoron három napokban őneki jegyét nem hallaná, gondolja vala, hogy angyalokkal vigadna, miként szokta vala azelőtt tennie, de maga mikor késedelmet tenne, cellájához mene, és őtet híján lelé, honnan nagy szomorúsággal távozék el, és nagy könnyhullásokat és siralmakat érette naponként önt vala. És mikoron ő látná magát elhagyattatnak mindenestől, sem volna valami honnan elélhetne, lőn nyilvánvaló parázna, és ő szépségéért sokak jőnek vala őhozzá bűnnek okáért. Az ő lelki atyja pedig őtet két esztendeig sok siralmakkal őtet kérdezi és keresi vala. Az harmad esztendőbe fordulván pedig, mikor nagy szomorúságban és bánatban volna, jöve őhozzá némely szent atya malasztból meglátogatásnak okáért. És mikoron ő szívének bánatját neki megjelentette volna, monda neki ez vén szent atya: Vagyon némely asszonyállat ilyennemű városban, Mária neve, gonosz életű, nevük elvesztetteknek közötte lakozván ott vagyon. És mikoron ez beszédet hallotta volna, naggyal inkább bánkódék, hogynem mint azelőtt, de maga akarván őtet inkább meghoznia, hogynem mint ott kárhozatost élnie. Gondolja vala önnönbenne ezt, hogy ha őhozzá menne szerzetes ruhában, hogy elfutna őelőle, azért ő ruháját megváltoztatván öltözék igen jó ruhákba, és lóhátra felülvén jöve az városba. Házhoz jutván kérdé, ha ilyen asszonyállat lakoznék ott, kinek neve Mária volna, és monda neki, ki őneki szolgálóleánya vala, hogy ott vagyon. Felelé ő, hogy az éjjel ott akarna maradnia és vigyázni, és ada aranypénzeket, és vendégséget szereztete. Ez asszonyállat pedig látván ő orcáját és őneki ősz szakállát, elfordula őtőle, de monda neki ő leánya: Mit gondolsz ő sömörkés orcájával, ha teljes ő erszénye

aranypénzekkel? És immár asztalhoz ülvén ez szent atya eszik vala kenyeret bánattal és fohászkodással, de maga vacsora meglévén, és azután menvén ágyához, mikor ezenképpen az ágynak előtte állana ez vén szent atya, mondá: Ó, asszonyom, ismersz-e engemet? Ki mondá: Nem ismerlek. És ez vén mondá: Én vagyok atyád, ki tégedet Istenhez fordítottalak, és minden regulájú erkölcsre tégedet tanítottalak. Kit hallván szívében megfeslik vala, és olvada siralmakra, esvén ő lábaihoz sok könnyhullásokkal bocsánatot követe, és mondá: Meglelhetem-e Istennek irgalmasságát ennyi bűnöknek utána? Felele neki ő lelki atyja, és mondá: Légy bátor, leányom, ha megtérni akarandasz, Úristen téged, penitenciatartót, bocsánatra veszen. Azért ő a városnak közepire jővén hagya nagy tüzet tenni, és mindeneket, melyeket gonoszul nyert vala, az tűzbe hánya, mondván: Lássátok mind, én szeretőim, melyeket tőletek nyertem, tűz emészti meg! Ezek meglévén pedig mene az kietlenbe a szent atyával, és szerze neki cellát ő cellája mellett hátul, és ott nagy szenvedetességben és penitenciában hét esztendőt éle. Az heted esztendőben azért megnyeré az előbbi malasztot, melyet elvesztett vala, és azután ezenképpen békességben elnyugovék Úrban.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Gergely

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera M, exemplum 28.

Megjegyzés
Egyiptomi Mária legendája ettől eltérő változatban a Nádor-kódexben (658–669) és az Érsekújvári kódexben (425–428) is megtalálható.

Exemplumkatalógusok
Tubach 5401

0256
Egy barát hosszan böjtöl, erős kísértések közepette. Végül füst száll fel az ételtartó kosarából, és a barát nem érez többé éhséget.

Példák könyve 1–3 (rekonstruált: 19–21)

Szereplők
szerzetes, fráter, füst

Exemplum szövege
Olvastatik szent atyáknak életükben egy példa, ezenképpen. Egy időben vala egy fráter, hogyki ördögöktől annyira kísértetik vala éhséggel és ő testének erőtelenségével, hogy napnak első idejére jutván oly igen éhezik vala, és ő ereje oly igen elfogyatkozik vala, semmiképpen étlen nem szenvedhet vala. De maga azért nem eszik vala, hanem úgy mond vala ő szívében: Valamiképpen lehet, de megvárom az harmad órát, és akkoron eszem. Mikoron pedig eljő vala az harmad óra, úgy mond vala az ő gondolatinak: Mostan is erővel várnom, szenvednem kell mind hatod óráig. Mikoron jut vala hatod órára, megáztatja vala az aszú kenyeret az vízben, és úgy mond vala, mikoron megázik az aszú kenyér az vízben: Mégis meg kell várnom az kilenced órát. És mikoron eljő vala az kilenced óra, szokás szerént beteljesíti vala az ő imádságit és az ő psalmusit, dicséretit regula szerént, és leteszi vala az kenyeret, hogy ennék. Ezféle kísérteteket sok napig szenvede ez fráter. Egy napon, mikoron ez fráter ez felül megmondottképpen tett volna első órától fogva kilenc óráig, és leült volna, hogy étket venne, tehát látá ez fráter, hogy az kosárból, kiben az kenyeret tartja vala, nagy füst kele fel, és kimene az cella ablakán. Az naptól fogva ez fráter nem éhezék, sem meg nem erőtelenül vala, de inkább olyigen megerősíttetik vala az ő szíve hittel és szenvedetességgel, hogy még két nap után is nem gyönyörködik vala étket vennie. Ezenképpen ez fráter isteni malasztnak és segedelemnek miatta meggyőzé, megoltá az torkosságnak kívánatosságának testi gyötrelmét. Jézus, Mária. Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyáknak életükben

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera A, exemplum 1.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1987

0257a
Szent Tamás kényszeríti az ördögöt, hogy mondja el, mi árt legjobban hatalmának. Az ördög válasza, hogy a tiszta gyónás.

Példák könyve 6–8 (rekonstruált: 24–26)

Szereplők
Szent Tamás, ördög, doktor

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa arról, hogy az igaz gyónás igen árt pokolbeli ördögöknek. Vala egy nagy doktor, ki Szentírásban vala szentelt mester. Ennek vala neve Tamás. Ez doktornak mikoron immár meg kellene halni, és feküdnék az ágyban, láta ez doktor pokolbeli ördögöt, és monda neki: Mit állasz itt, vérbe keveredett bestia? Mondjad meg énnekem, micsoda az, azki tinektek mentől nagyobban árt? Mikoron ezekre az ördög veszteg hallgatna, mondá esmég az doktor: Kényszerítlek tégedet az élő Istenre, ki ítélendő eleveneket és holtakat, hogy megmondjad énnekem! Mondá az ördög: Semminemű dolog az, mi erőnket úgyan el nem szaggatja, miképpen az gyakorta való töredelmesség, és az tiszta gyónás. Mert mikoron ember halálos bűnökben vagyon, akkoron meg vannak kötözvén őneki minden tagjai úgy, hogy őmagát az halálos bűnbeli ember [nem] indíthatja valaminemű jóságos mívelkedetre. Mikoron pedig az halálos bűnöket meggyónja, legottan szabad lészen és indulható minden jóságos művelkedetekre. Amen. Jézus. Mária.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera C, exemplum 14.

Magyar nyelvű párhuzam

0257b
Guary-kódex 98–99

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a hét szent jószágról, amelyek által mindenki üdvözül

Az exemplum logikai előzménye
Hét szent erény van, amelyek közül ha bármelyik megtalálható valakiben, az az ember egyből üdvözül, a hetedik: gyónás. Három kérdés vétetik a gyónásról, a harmadik: a meggyónt bűnt meg kell-e gyónni újra? Az ördög a gyónást utálja a legjobban.

Igazolni kívánt tétel
„Vedd eszedbe, hogy ördög semmit olyan igen nem gyűlöl, mint az igaz szent gyónást."

Az exemplumban hivatkozott forrás
„[Szent Tamás] ez csodálatos dolgot nekünk írva hagyá."

0258a
Asmodeus római király törvénye szerint a halálra ítélt megmenekül, ha három cáfolhatatlan igazságot mond.

Példák könyve 8–12 (rekonstruált: 26–30)
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
Asmodeus király, vitéz, bíró, körülállók, király, nép, gonosztevő, keresők

Exemplum szövege
Vala egy király, kinek vala neve Asmodeus. Ez király mikoron országlana, ilyen törvényt szerze, hogy akármely igen gonoszul tevő ember mikoron megfogattatik, és az bírónak eleibe vitettetik, ha ez ilyen gonoszul tevő ember az bírónak előtte három igaz szót, beszédet mondand, tehát az ő életit megnyerje, mind ő teljes örökségével össze. Történék ilyen eset, hogy néminemű vitéz az törvénynek ellene vétkezék, és elfuta, és ellappana egy barlangba, mely barlangban nagy sok gonoszokat tőn, mert valakik bemennek vala és kijőnek vala az városból, megfosztja vala és megöli vala őket. Az városnak ő bírója mikoron ezeket hallotta volna, leselőket hagya az barlangnak környüle. Mikoron az vitézt megfogták volna, kezei megkötözvén, hagyá az bíró őtet az ítéletre behozni. Mondá az bíró az vitéznek: Szeretőm, tudod-e az törvényt? Felele az vitéz:

Jól tudom, uram, az törvényt, hogy ha három igazat mondandok, megszabadítom az én életemet. Mondá az bíró: Teljesítsed be az törvényt, azaz mondj három igazat, avagy ma meghalsz! Mondá az vitéz: Hagyjad meg, uram bíró, hogy minden ember veszteg hallgasson! Ki meglévén, mondá az vitéz: Uram bíró, íme ez az első igaz mondás: nektek mindnyájan én meghirdetem ezt, hogy én mind én teljes életemnek idejében gonosz ember voltam. Az bíró ezeket hallván, mondá az környülállóknak: Igaz-e ez, amit mond ez vitéz? Mondának ők: Ha gonoszul tevő nem volt volna, erre nem jutott volna. Mondá azért az bíró: Mondjad az másod igazat! Mondá az vitéz: Másod igaz mondás ez: énnekem igen kellemetlen, hogy én ez ábrázba ez módon jöttem ide. Mondá az bíró: Bizonyában hiszünk neked. Mondjad azért az harmadik igazat is, és megszabadítod magadat az haláltól! Mondá az vitéz: Ez az harmadik igaz mondás, hogy ha én egyszer innét elszaladhatnék, soha én ez ábrázban ez módon akaratom szerént ide ez helyre nem jönnék. Felele az bíró: Bizony mondom neked, hogy elég bölcsen szabadítottad meg magadat. Menj el békességgel! Ezenképpen üdvözüle, megszabadula ez vitéz. Erkölcs szerént, avagy lélek szerént való értelme ez példának ezenképpen vagyon. Szeretőim! Ez császár, avagy ez király mi Urunk Jézus Krisztus, hogyki ez törvényt szerzette, azaz hogy akármely igen gonoszul tevő ember, azaz az bűnös ember mikoron ő megfogatta az isteni malasztnak miatta, és vitettetik az eszes[?] bírónak eleibe, azaz az konfesszornak eleibe, és mondjon az bűnös az konfesszornak előtte három igaz beszédet, oly igen igazakat, hogy pokolbeli ördögök semmit őellene ne mondhassanak, és ezenképpen megnyeri az mennyei örökséget. Első igaz mondás ez: Én vagyok gonosz ember, azaz ilyen és ilyen bűnökben ezenképpen az egyéb bűnökben – íme az gyónás. Másod igaz mondás: Igen utálatos énnekem, hogy én ez módon jöttem ide, azaz igen utálom én és bánom, hogy én az én Istenemet ilyen igen megbántottam. Harmad igaz mondás: Ha én egyszer elszaladhatnék az konfesszor elől elégtételnek utána, soha én többé akaratom szerént bűnre nem térnék, és ezenképpen az örök életet megnyerném. Kit minekünk is engedjen Atya, Fiú, Szentlélek, egy örök Isten! Amen. Ez az gyónásról való példa, ki felül meg vagyon írván, és vagyon megírván rómaiaknak könyvében.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Kilenc példa az örök boldogságról, a gyónásról és a bűnbánatról

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Rómaiaknak könyvében

Exemplum forrása
Gesta Romanorum, 58.

Exemplumatalógusok
Tubach 2233, Katona 35

Magyar nyelvű párhuzam

0258b
Érsekújvári kódex 525a–526b

Szerepel benne allegorikus értelmezés.
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Példa a gonosztevőről, aki három igaz állításért megszabadult a halálbüntetéstől

Exemplum forrása
Gesta Romanorum, 58.

0259
A gyakran nevető barátot elviszik az ördögök, és sebekkel tele hozzák vissza, amelyek tizenöt évig nem gyógyulnak be.

Példák könyve 13–14 (rekonstruált: 31–32)

Szereplők
szerzetes, ördögök, Guilbertus

Exemplum szövege
Példa egy fráterről, ki gyakorta nevet vala. Néminemű monostorban, kiben lakozik vala Szent Patricius apát, ezen monostorban lakozik vala egy barát, mely barátnak szentséges voltát megirigylé pokolbeli ördög. De miért semminemű ember nincsen valaminemű bűn nélkül, fogyatkozás nélkül, ez barátban csak ilyen bűn vala, hogy ő igen hamar és hasznos ok nélkül nevetésre indultatik vala. És miért az isteni ítélet szerént az bűn kínnal vakartatik el embernek lelkéről, ez barát kínra tartozik vala az nevetésnek bűnéért. Azért hagyá az Úristen, hogy ez barátot az ördögök alván elvinnék. Elvivék ez barátot az ördögök, és harmadnapig tarták őnáluk. Harmadnap után meghozák őtet az ördögök az ő ágyához igen keményen megostorozván és megsebhedvén. Ez barát ennek utána megvallá, hogy ő nagy sok rettenetes, csudálatos és félelmes dolgokat látott. Ez barát ennek utána éle tizenöt esztendőt, de maga az ő sebei semminemű orvossággal meg nem gyógyíthatatának, de mindenkoron újonnan és nyílva állnak. Az ő sebei közül némelyek valának egy ujjnyi mélységűek. Olvastatik ez barátról, hogy Guilbertus úgy mondott, hogy ő gyakorta tapogatta ez fráternek sebeit, és önnön kezével temette el ez barátot. Ez barát mikoron látja vala, hogy valaki könnyen nevet vala, avagy szertelen erkölccsel tartja vala őmagát, tehát úgy mond vala: Ó, ha te tudnád, mely igen nagy kínt kell szenvedned ez megfeslett erkölcsért és hétságos

nevetésért, netalán megfeddenéd magadat. Ó, én szerető atyámfiai, mit mondhatunk az egyéb nagy bűnökről, ha csak ilyen apró bűnökről, nevetésről is ilyen nagy kínokat kell szenvednünk! Mely kínoktól minket is oltalmazzon Szentháromság.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera R, exemplum 15.

0260
Szűz Mária mennyei étket oszt az apácáknak a refektóriumban, de a torkos apácának nem ad belőle.

Példák könyve 15 (rekonstruált: 33)

Szereplők
apáca, apácák, Szűz Mária, sereg, kísérők, szűz

Exemplum szövege
Vala egy szerzetes apáca, hogymely apáca gyönyörűségesb étket eszik vala az egyéb apácáknál, és bort, halat, húst gyönyörűségében eszik vala. Látá ez apáca látásban, hogy az egyéb apácák az refektóriumban aszú, otromba étket esznek vala. Tehát asszonyunk, Mária nagy sereggel eljöve az refektóriumba, és egy ezüst kanállal liktáriumot ad vala minden apácának, kit tartnak vala az szent szüzek, kik ővele valának. Mikoron asszonyunk, Mária jutott volna ez tulajdonos eleibe, ki ez gyönyörűséges étekkel él vala, semmit az mennyei étekben, liktáriumban neki nem ada, mondván: Nem vész te az én étkemben, mert tulajdonos vagy. Ezt látván ez szerzetes apáca, az tulajdonosságot elhagyá, és érdemlé kóstolni asszonyunk, Máriának étkét, mely étek minden egyéb édességet felülmúl vala. Amen. Jézus.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera R, exemplum 14.

0261
Az égi szózat szerint az öt szerzetes közül azé a legnagyobb jótett, aki soha senkit nem szomorított meg.

Példák könyve 16–18 (rekonstruált: 34–36)

Szereplők
apát, öt szerzetes, szózat, Isten, szerzetesek, szent atya

Exemplum szövege
Néminemű szent apát, szent atya megkérdé öt fráterektől, kinek közülük minemű jóságos művelkedet volna kellemetes, és miképpen viselték volna az ő életüket, minekutána szerzetessé lettenek volna. Mondá az első fráter az szent atyának: Én ezenképpen éltem, hogy minden napon minden én bűneimet én szívemnek keserűségével, fájdalmával gondoltam meg, és valamit én az napon az Úristennek ellene tettem, oly igen nagy töredelmességgel gyóntam meg, mintha énnekem azon napon meg kellett volna halnom. Az második fráter mondá az szent atyának: Én minden én időmet két részre osztottam: egyik részét adtam ájtatos imádságra, másik részét adtam munkára, és az fráthereknek szolgálatjára, valahol mentől kisebb szolgálatot tehettem is. Ezenképpen minden időmet híven költöttem el. Az harmadik fráter mondá az szent atyának: Én önnönmagamat adtam teljességgel irgalmasságnak és könyörületnek művelkedetire, úgy, hogy sírjak az sírókkal, és vigadjak az vigadókkal. Az negyedik fráter mondá az szent atyának: Én mindenkoron oda szerkesztettem magamat, hol nagyobb utálatos dolog volt, és úgy bírtam énmagamat az szent szerzetben, hogy juthatnék az alázatosságnak és békességnek tökéletességére. Az ötödik fráter mondá az szent atyának: Én úgy éltem, hogy semminemű embert meg nem bántottam, meg nem szomorítottam. Engemet sem bántott, sem szomorított senki. Ezeket hallván az szent atya, kéré az Úristent, hogy őneki megjelentené ezeket, szózat jöve mennyországból az szent atyához, mondván: Én adom magam. Én hagyom magamat meglelni. Én eladom, elárulom magamat, és hagyom magamat elorozni. Én hagyom magamat embertől meggyőzetni. Tehát az szent ez beszédeket meg nem értvén, imádá az Úristent, hogy őneki ez beszédeket nyilvábban magyarázná meg. Tehát szózat jöve mennyországból, mondván: Én adom magamat az penitenciatartónak. Én hagyom magamat meglelni imádságokban és atyafiaknak szolgálatjukban. Én eladom, elárulom annak önmagamat, ki könyörül ő közelén, és ki vigad ő közelével. Én elhagyám magamat orozni az alázatos és megutált embernek. Én hagyom önmagamat meggyőzetni az oly embertől, ki senkit meg nem szomorított, hanem békességben áll. Tehát az szent atya megkérdé, hogy ez öt jóságos

művelkedetek közül melyik jobb? Szózat jöve mennyországból, mondván: Az jobb jóságos művelkedet, ki senkit meg nem szomorított, meg nem bántott, sem őmaga meg nem szomorodott, meg nem bántatott. Jézus.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera V, exemplum 26.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3870

0262
Három remete a jótettekről beszélget.

Példák könyve 19–20 (rekonstruált: 37–38)

Szereplők
egyik remete, másik remete, harmadik remete, remeték

Exemplum szövege
Valának három remeték, kik mikoron kérdezkednének önnön köztük jóságos művelkedetekről, mondá az egyik remete: Én mindenkoron több bosszúságot kívánok az Úristennek szerelméért, hogynem mint mennyi bosszúság énreám jő. Az másik remete mondá: Én az Úristennek szerelméért az engem ítélő embert soha meg nem ítéltem. Megkérdék őtőle, mire nem ítélte, felele: Három okáért nem ítéltem. Először azért, mert lelem magamat gonoszbnak annál, ki énellenem szólt. Másodszor azért, mert senki nem gondol az én beszédemmel, és nem hisznek énnekem, mikoron én az énrólam gonoszul szólóról szólok. A harmadszor azért, mert azki engemet megszomorított, megbántott, ha ma gonosz, holnapon jobb lehet énnálamnál. Az harmadik remete mondá: Én azt szeretem, ki engemet inkább szeret, hogynem önnönmagát. Mikoron kérdenék őtőle, ki volna az, ki őtet inkább szereti, hogynem önnönmagát, felele az remete: Jézus az, ki engemet szeret, hogynem önnönmagát, ki énérettem ő mennyei szent Atyját és mennyei országát elhagyá, az ő testét adá kínokra, olyha engemet tartana tudna drágábbnak őmagánál. Jézus, Mária.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera V, exemplum 28.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3870

0263a
Egy pogány bölcs csendben marad, ezért megkérdezik róla, hogy bolond-e. Azt válaszolja, hogy egy bolond sem tud csendben maradni.

Érdy-kódex 518b
Exemplumutalás.

Szereplők
bölcs, pogány, kérdezők

Exemplum szövege
Heted jegye az bölcsességnek: okkal és mértékletességgel való szólás. Kiről bölcs (Proverb. 27): Valaki ő beszédét mértékli, bölcs ember az. Példa. Mikoron egy nagy pogány bölcs veszteglene, megkérdék, hogy bolond volna. Felele: Egy bolond sem tud veszteglen, de mint reá jut, ottan szól.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent Ágoston ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
A Szentírásból megismerhetjük, hogy az igaz bölcsességnek milyen jelei vannak az emberben.

Igazolni kívánt tétel
„Heted jegye az bölcsességnek: okkal és mértékletességgel való szólás. Kiről bölcs (Proverb. 27): Valaki ő beszédét mértékli, bölcs ember az."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 115.H.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4374

Magyar nyelvű párhuzam

0263b
Példák könyve 20 (rekonstruált: 38)

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera L, exemplum 18.

0264
Izsák apáttól nagyon félnek az ördögök, mert sosem mutatja ki haragját.

Példák könyve 21 (rekonstruált: 39)

Szereplők
szent atya, Izsák apát, apát

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa az szent atyáknak életükben az haragosság ellen. Egy néminemű szent atya kérdé Izsák apáttól, hogy mire félnének őtőle ilyen igen az ördögök. Felele Izsák apát: Mitől fogva én barát vagyok, én megszerzettem azt énelőttem állani, hogy az haragosság az én torkomnak kívüle soha ki ne menjen. Ennek okáért félnek éntőlem

az ördögök, mert az haragos embertől nem félnek az ördögök, hanem az békességes embertől. Jézus.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyáknak életükben

Exemplumkatalógusok
Tubach 250

0265
Illarion apát egy püspök vendégeként elmondja, hogy felszentelése óta nem evett húst. A püspök pedig felszentelése óta nem feküdt le addig, míg haragosával meg nem békült.

Példák könyve 21–22 (rekonstruált: 39–40)

Szereplők
Illarion apát, püspök, apát, szent atya

Exemplum szövege
Esmég olvastatik más példa az haragról. Vala egy szent atya, kinek vala neve Illarion apát. Ez Illarion apát mene meglátogatni néminemű püspököt. Ez püspök fogadá ez szent atyát nagy szeretettel, és ada őneki enni madárhúst. Mondá az szent atya az püspöknek: Mitől fogva az szent szerzetnek ruháját felvettem, attól fogva soha húst nem ettem. Mondá az püspök: Mitől fogva az püspökségnek ruháját felvettem, nem hagytam elaludni az embert, ki engem megbántott, sem én el nem aludtam, ha valakit én megbántottam, mígnem megengeszteltem őtet. Mondá az szent atya: Bocsáss énnekem szent atyám, püspök, mert az te életed jobb az én életemnél. Jézus, Mária.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera I, exemplum 21.

Exemplumkatalógusok
Tubach 363, Tubach 39

0266
Egy vén atya halálos ágyán angyalnak nevezi a fiatal szerzetest, aki őt tizenkét évig ápolta anélkül, hogy egy jó szót kapott volna.

Példák könyve 23 (rekonstruált: 41)

Szereplők
szerzetes, vén atya, szerzetesek, fiatal szerzetes

Exemplum szövege
Vala egy néminemű vén szent atya, hogyki feküdt vala nagy nehéz kórságban tizenkét esztendeig. Ez vén szent atyának szolgál vala egy ifjú fráter, de maga ez vén szent atya mikoron látná ő nagy munkáját ez ifjú fráternek és szolgálatját, soha az vén szent atya az ifjú fráternek mind az tizenkét esztendeig sem monda csak egy édes beszédet is mind ennyi nagy sok szolgálatjáért is. Mikoron immár ez vén szent atya meg akarna halni, és őkörnyüle ülnének az egyéb szent atyák, kezét fogá az vén szent atya az ifjú fráternek, és háromszor monda neki: Üdvözültessél, üdvözültessél, üdvözültessél. És adá őtet az véneknek, mondván: Angyal ez fráter, hogy énnekem, beteglőnek ez ennyi esztendeig sem éntőlem édes beszédet nem hallott, azért énnekem nagy békességgel szolgált.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera I, exemplum 29.

0267
Egy pátriárkát hárman is megvádolnak hamis vádakkal, de hamar bebizonyosodik, hogy hamisan esküdtek.

Példák könyve 24 (rekonstruált: 42)

Szereplők
pátriárka, három rágalmazó, tanú

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa. Vala Jeruzsálemben egy pátriárka, és ez vala igen igazságszerető, úgyhogy az igazért némelyek őtet az őalatta valók közül gyűlölik vala. Annakokáért őreá hamis bűnt költenek, annakfelette hitükkel erősíték. Az első megesküvék, és úgy monda: Ha úgy nincsen, mint én mondom, tűz miatt vesszek el! Mert nem könnyen hisznek vala nekik az pátriárkának méltóságos életéért. Az másik mondá: Ha úgy nincsen, mint mondom, az király kórsága jöjjön énreám! Az királyon pedig vala farkasseb. Az harmadik mondá: Ha úgy nincsen, kiapadjon két látó szemem! Ki mind ezenképpen beteljék, mert az első hamis tanú mind ő házával, nemzettével, szolgáival, jószágával össze legottan megége. Az másik tanú talpától fogva tetőig az farkassebtől megemészteték. Az harmadik tanú ez rettenetes dolgot hallván az ő társiról, az ő bűnét megvallá. Annakokáért az nagy siralmak miatta, kit teszen vala ez dologért, két látó szeme kiapada, mert nem láta többé vele. Jézus.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera I, exemplum 60.

0268a
Két doktor eltéved az erdőben, és egy kolostorban kapnak szállást. A kolostorban lakó szerzetesek valójában tisztuló lelkek.

Példák könyve 25–28 (rekonstruált: 43–46)

Szereplők
egyik doktor, másik doktor, fejedelem, szerzetesek, szózat, doktor, szerzetes fejedelem

Exemplum szövege
Itt szól az írás az szerzetesekről, kik tunyán mondják az ő zsolozsmájukat, kire tartoznának ő regulájuk szerént. Kiről ilyen csudálatos példa olvastatik. Valának két doktorok. Mikoron ez két doktorok az tanulságnak helyéről az ő hazájukba tértenek volna, és hogy immár mennének az úton, jutának egy nagy erdőbe. És mikoron elesteledett volna, félnek vala ez két doktorok, hogy őket vadak meg ne szaggatnák. Azért imádságra adák őmagukat, hogy az hatalmas Úristen őket megmentené szörnyű haláltól. Tehát íme, látának távol való földön hozzájuk egy klastromot, és ez két doktorok az klastromhoz tartanak. Mikoron jutottak volna az klastrom kapujára, kezdenek csergetni az klastromnak kapuján. És az klastromnak fejedelme hozzájuk jöve, és befogadá őket igen örömest. És az fejedelem ada őnekik ételt és italt és nyugalmat. Mikoron jutottak volna éjfelire, felkelének az klastromnak baráti, és menének az veternyére. Az egyik doktornak is szokása vala, hogy éjfelének idején nagy ájtatossággal az ő zsolozsmáját megmondja vala. Mikoron bement volna az doktor az egyházba, látá tehát az barátok kétfele állottanak az karban, miképpen szokásuk szerzeteseknek. És nagy siralmas szóval csak ezt mondják vala az barátok: Ó, Úristen, mire hagyál el engemet? Másfelől meg azt mondják az karban: Ó, Úristen, mire hagyál el engemet? És az gyertya ki őelőttük ég vala, csak alig ég vala. Megrettene ezeken az doktor, és kimene az egyházból, és felkelté az ő társát, és mindketten bemenének az egyházba. Megláták ez dolgot, és hallják vala ez felül megmondott igéket mondani, mondván: Ó, Úristen, mire hagyál el engemet? És igen csudálkoznak vala rajta. Mikoron immár megvirradott volna, mondanák az doktorok az klastromnak fejedelmének: Kérünk tégedet, szerető atyánk, hogy hívasd be az barátokat mind, mert íme, egyikünk prédikációt teszen nekik. Mondá az fejedelem: Örömest teszem, uraim. Mikoron begyűltek volna az barátok, elkezdé az egyik doktor az prédikációt imez igéken: Szolgáljatok Úrnak nagy vigasságban! És mikoron az doktor nagy édességgel prédikállana az barátoknak, tehát az barátok egyenként ki-ki mind nagy sírással kimegyen vala az egyház ajtaján, és csak az fejedelem marada meg őmaga. Ezeket látván az doktorok, ennél is inkább csudálkodnak vala ez dolgon. Mondá az fejedelem az doktoroknak: Uraim, ne alítsátok azt, hogy itt mostan klastrom volna, avagy mi eleven emberek volnánk, de íme, ma nektek az Úristen igen nagy csodát jelentett meg. Mert régen itt klastrom vala, és mind ez barátok, kiket láttatok, itt laktanak, és én őnekik fejedelmük voltam. És mi az mi

regulánk szerént való zsolozsmát tunyán, resten és ájtatlan mondjuk vala meg. De íme, az áldott Úristen nem vete minket pokolra, és el nem kárhoztatott érette az ő nagy irgalmassága szerént. De itt vagyon minekünk kínunk mindaddig, mígnem megtisztulunk az mi fogyatkozásunkból. Ennek ő bizonyságára, íme én titeket kikísérlek az kapun, és énmagam betérek az kapun, legottan továbbá nem látjátok az klastromot, hanem csak nagy lángos füstöt. Ezek meglévén kikíséré az doktorokat az fejedelem az kapun, és betére őmaga az fejedelem az kapun. Legottan őelőlük elenyészék az klastrom, kit előbb látnak vala, és látának az klastrom helyén nagy lángos füstöt. És az lángos füstből ilyen szózat jő vala ki, mondván: Jaj, minekünk, hogy mi nem szolgáltunk az mi teremtő Istenünknek gyorsan és vígan! Ezeket látván és hallván az két doktorok nagy hálát adának az Úristennek, hogy ilyen nagy csudát mutatott volna meg őnekik. Mert ez világban élének, mindeneket erre tanítnak vala, hogy az ő szerzett zsolozsmájukat ájtatossággal megfizetnék az Úristennek. Vajon mi lészen, én Istenem, azoknak, kik nemhogy csak ájtatlan mondják meg regula szerént való zsolozsmájukat, de inkább haragosságnak és dagályosságnak miatta elhagyják ő zsolozsmájukat? Bizonyával egyebet nem mondhatunk, hanem csak az Szent Ágostonnak mondását, holott ezt mondja: Átkozott ember az, ki az Úristennek szolgálatját tunyán, resten és gonoszul teszi! Ezt Szent Ágoston doktor mondja.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Tizenegy példa a bűnökről

Magyar nyelvű párhuzamok

0268b
Nagyszombati kódex 393–397

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
A lélek üdvösségének elnyeréséhez szükséges tudnivalók, magyarázatok, példák (katekétikus írások); Példa a tunyán zsolozsmázó szerzetesekről

Igazolni kívánt tétel
„Bizonyával egyebet nem mondhatunk, hanem csak az Szent Ágostonnak mondását, holott ezt mondja: Átkozott ember az, ki az Úristennek szolgálatját tunyán és resten teszi és gonoszul!"

0268c
Érsekújvári kódex 161b–163a

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák és tanítások (Útmutatók a jó szerzetesi élethez); Példa a tunyán zsolozsmázó szerzetesekről

Igazolni kívánt tétel
„Egyebet nem mondhatunk, hanem csak az Szent Ágostonnak mondását, hol ezt mondja: Átkozott ember az, ki Úristennek szolgálatját gonoszul és resten, tunyán!"

0269a
Furseus tudtán kívül egy uzsorástól vesz kápát, ezért holta után vissza kell térnie penitenciát tartani.

Példák könyve 30–31 (rekonstruált: 48–49)

Szereplők
Furseus, ördög, angyalok, uzsorás, kárhozott lélek, ördögök, szent atya, igaz bíró

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa arról, hogy mely veszedelmes legyen szerzetes embernek hamis marhát venni valakitől, és vele élni. Vala egy szent atya, kinek vala neve Furseus. Ez szent atya mikoron volna halálának idején, és az ő lelke kiment volna az ő testéből, és ment volna az igaz Bírónak eleibe, az pokolbeli ördögök vádolják vala ez Szent Furseust Úristennek előtte, de nem lelnek vala semmi bűnt, kit ez szent atyának szemébe vethessenek, hanem csak azt, hogy némikor vett vala egy kápát némely uzsorás kereskedő kalmártól. De mikoron Istennek angyali imádtanak volna ez szent atyáért, megszerzé, engedé az Úristen, hogy ez szent atyának lelke esmég megtérne az ő testéhez, és ez bűnről, hogy elvette volt az kápát, penitenciát tartana. Annakokáért az egyik ördög megharaguvék az uzsorásnak lelkére, ki ővelük az kínban vala, és hajítá ez kárhozott lelket Szent Furseusra, kiből ez Szent Furseus annyi kínt szenvede, hogy minekutána feltámada Szent Furseus, megláttaték az ő orcáján az pokolbeli örök tűzzel meggyulladott uzsorás kárhozott léleknek megégetése. Jóllehet, hogy nem hisszük, hogy ez szent atya tudta volna, hogy az kápa uzsorából való volt, de meg kellett volna tudnia, miért pedig meg nem tudta, annakokáért igen erősen megkínzaték. Annakokáért az tudatlanság meg nem ment embert Istennek előtte.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák; Furseus püspök példája

Igazolni kívánt tétel
„Olvastatik egy példa arról, hogy mely veszedelmes legyen szerzetes embernek hamis marhát venni valakitől, és vele élni."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera U, exemplum 43.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2223

Magyar nyelvű párhuzam

0269b
Nádor-kódex 669–681

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Legendák és példák; Forseus püspök látomása.

Az exemplumban hivatkozott forrás
„Miként Beda mondja"

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 144.

0270a
Egy gyermek ötéves korában ferencesként kezd élni. Temetésekor nem tudják a De profundist mondani, mert szent élete miatt erre nincs szükség.

Példák könyve 37–43 (rekonstruált: 55–61)

Szereplők
gyermek, apa, anya, kereskedők, pap, szomszéd gyerekek, szomszéd, gyerekek, vének, körülállók, gyóntató, szerzetesek, ifjak

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa egy ártatlan gyermekről, hogymely gyermek megtartotta vala az keresztségnek ártatlanságát. Vala egy gyermek, kinek vala öt esztendeje, és ő vala

tisztelendő szülőktől támadott. Mely gyermek mikoron először látta volna Szent Ferencnek fiait, az minorokat, megkéré az gyermek az ő szüleitől, hogy ő is járhatna olyatán ruhában, miképpen az minorok. Az ő szülei alítták, hogy ezt ő kívánná az ő gyermekségéért, és meghagyák neki. Annakutána az ő szülei nagy szerelemmel eszükbe vevék, hogy az gyermek kezdé az minor fráterekнek szokásukat tartani: kezde az gyermek járni mezítelen lábbal, és kemény, otromba kötéllel övedezni, aranyat, ezüstöt utálni, és illetni nem akarja vala. Kiről történék ilyen csudálatos dolog. Annakokáért egy időben jövének ez gyermek atyjához néminemű kereskedő kalmárok, kik mikoron látták volna ez gyermeken ez szerzetnek ruháját, igen csudálkozának rajta. És mikoron az kalmárok megértették volna, hogy az gyermek pénzt igen utálná, ez kalmárok egy edénybe, avagy pohárba vetének egy pénzt, és azután bort töltének az pohárba, és adának innia az gyermeknek az pénzről. Mikoron ez gyermek az bort megitta volna, és az pénzt látta volna az pohárnak fenekén, tehát ez gyermek kezde nagy rettenetességgel kiáltani, az pohárt elveté, és ő kezeit elterjesztvén, szemeit felemelvén mennyországba, úgy mond vala: Te tudod, mindenható Úristen, hogy tudatlan szeplősítettem meg az én szerzetemet. De maga ez gyermek az félelemnek miatta, kit vall vala abból, hogy ő az pénzről ivott volna, megkezde sárgulni, és az ő orcája megfeketüle halálnak keserűsége miatt, közelítvén halálra. Kit mikoron látott volna az ő atyja és az ő anyja, igen megijedének, és igen hamar papot hivatának, és megoldoztaták az gyermeket ebből, hogy ez oly pohárból ivott volna, kiben pénz volt. Legottan hogy az pap az gyermeket megoldozá, és ő kezét reá veté, az gyermek meggyógyula. Ezeknek felette ez boldog gyermek ünnepnapon az szomszéd gyermekeket az utcán összegyűjti vala, és kik őközülük gonosz erkölcsűek valának, avagy kevélyek valának, avagy szép ruhában járnak vala, ezeket megfeddi vala. Kik pedig jó erkölcsű gyermekek és ájtatosak valának, azoknak mennyországnak dicsőségét ígéri vala. Némikoron pedig ez áldott gyermek az egyéb gyermekcséket imádságra, Pater nosterre, Ave Mariára tanítja vala, és mondja vala, mely igen jó az Istennek anyját üdvözleni és szolgálni az angyali üdvözlettel, az Ave Mariával. Ez ilyenféle tanulságra és üdvösséges intésre az gyermekekkel és ifjakkal az vének is odafutnak vala, és csodálatosképpen gyönyörködnek vala ez gyermeknek eszességén és ő feleletin. Az ő tulajdon atyját, mikoron hallja vala, hogy ő esküdnék, avagy megrészegülne, avagy valamit ő művelkedetiben nem jót, az atyján könyörülvén siralmakkal megfeddi vala őtet, mondván: Szerető atyám, nemde az mi plébánosunk az szentegyházban úgy mond, hogy valakik ezeket teszik, azok Istennek országát nem bírják? Az ő anyja is, mikoron egy jeles ünnepnapon felöltözött volna vörös skarlát ruhákba, ez ártatlan gyermek ezt látván nagy nehéz megkeseredett lélekkel megfeddé az ő anyját mind az környülülőknek előtte, mondván és mutatván az ő ujjával az ő anyjának az feszületnek képét. Úgy mond vala: Nézzed, anyám, nézzed, anyám, és lássad mi Urunk Jézus Krisztust mezítelen az keresztfán függeni, és szent vérével megvörösülni, és te, én anyám őneki bosszúságára te magadat megékesítetted vörös skarláttal. Oltalmazzad magadat, anyám, oltalmazzad magadat, szerető anyám, hogy az vörös skarlát ruhákért ne essél az örök kínokra! Tehát az ő anyja az ő fiának igéit hallván igen megrettene, és az ruhákat leveté, továbbá nem akara azféle ruhákkal éltetni. Ez boldog

gyermeknek erkölcsi és művelkedeti mutatják vala őbenne jóságos művelkedeteknek tökéletességét, és Istennek malasztját. Ez áldott gyermeknek még nem vala hét esztendeje, mikoron meghala. Azért mikoron ez az ártatlan gyermek közelítene az ő halálára, meggyónék nagy ájtatossággal az papnak, és kéré Krisztusnak szent testét. De az pap nem adá neki Kisztusnak szent testét az ő gyermekségéért. Az gyermek pedig csudálatos imádságnak malasztjával ő kezeit elterjesztvén mennyországra mondá: Te tudod, Uram Jézus Krisztus, hogy nagy kívánatossággal kívántalak én tégedet hozzám vennem, kértelek tégedet, hogy nekem adjanak tégedet. Megtettem, mire tartoztam, és reménykedem nagy bizodalommal, hogy meg nem fosztatom az te édes jelenvoltodtól. Ezeket mondván, és az ő szülei környülülvén és sírván, ez boldog gyermek megvigasztalá őket, és inté őket jó életre. Tehát ez üdvösséges intéseknek beszédi között, és ájtatos imádságnak és isteni dicséreteknek közötte megadá az Úristennek az ő ártatlan lelkét. Legottan az szerzetnek ruhája, kit az gyermekre terítettek vala, elenyészék.

Azért mikoron az minor fráterek akarnának ez gyermeknek temetésekoron az sírnál mondani az De profundist, semmiképpen meg nem mondhaták, jóllehet nagy sokszor elől kezdék. Annakokáért megérték az fráterek, hogy nem volna szűkes az szentséges lélek senkinek imádságával. Az ő szülei pedig az gyermeknek példájával annyit használának, hogy ez gyermeknek halála után minden ez világiakat, megutálván, elhagyák. Az ő atyja bemene Szent Domonkos atyánk szerzetibe, az ő anyja pedig mene Szent Bernáld szerzetibe. És mindketten tökéletes szerzetesek lőnek, az Úristennek boldogul szolgálának, és haláluk után vevék az örök boldogságot. A. N. Jézus.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Három példa

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, sermo 20.Q.

Magyar nyelvű párhuzam

0270b
Érsekújvári kódex 363a–365b

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Példa egy ötéves gyermekről, aki a minoriták öltözetét akarta viselni

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, sermo 20.Q.

0271
Egy prédikátor példát mond arról, hogy a bűnben való megmaradás a pokolba vezet.

Példák könyve 43–44 (rekonstruált: 61–62)

Szereplők
prédikátor

Exemplum szövege
Valakik bűnben élnek, azok mindenkoron pokolnak előtte vannak. Erről olvastatik egy példa. Vala egy jeles prédikátor, hogyki az ő prédikációjában gyakorta megfeddi vala az bűnben élő embereket. Azt is mondja vala ez prédikátor, hogy az bűn Szentírásban neveztetik pokolnak ajtójának. És ez prédikátor ezeket bizonyítja vala ilyen példával, mondván: Ha valamely ember ma jőne ez klastromnak ajtójára, és ott látna egy deákot ülni az portán, ezenképpen látná holnap is, és egyéb sok napokon, nemde könnyen gondolná-e ez ember, hogy ez deák baráttá lészen, mert gyakorta látta őtet ülvén az portán? Ezenképpen azokról könnyen hihetik, hogy pokolra mennek, kik mindenkoron pokolnak ajtóján ülnek, azaz kik mindenkoron bűnben vannak. Azért mondja Szent Ágoston doktor: Vétkezni emberé, bűnben megmaradni pokolbeli ördögé. Kitől oltalmazzon Jézus, Mária!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Három példa

Igazolni kívánt tétel
„Valakik bűnben élnek, azok mindenkoron pokolnak előtte vannak."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera P.

0272
Egy együgyű apáca elhiszi egy kecskéről, hogy az egy öregasszony. Halálakor angyali sereg jön érte.

Példák könyve 44–46 (rekonstruált: 62–64)

Szereplők
apáca, kecske, társ, gondozó, apácák, sereg, angyalok

Exemplum szövege
Treverensiumban raktak vala egy kalastromot, kiben lakoznak vala szent apácák. Ez apácák között ilyen régi szokás vala, hogy ők senkit be nem vesznek apácaságra, hanem ha csak hét esztendős volt, avagy kevéssé kevesebb. Ezt pedig teszik azért az szororok: az ártatlanságnak, együgyűségnek megtartására. Vala pedig egy szoror ugyanazon klastromban, mely szoror idővel nem vala ifjú, de ez világi dologban oly igen ifjú vala, és gyermek vala, hogy világi embert alig választhat, ismerhet vala meg baromtól. Ez pedig azért vala, mert minekelőtte az szerzetbe ment vala, ezekről semmi ismeri nem vala, azaz hogy ő sem barmot, sem világi paraszt embert nem tud vala, minemű. Sem pedig az szerzetben nem szokott vala réseken, ablakokon világi embereket, férfiakat, asszonyállatokat, leányokat nézni, kakucsolni, hanem csak szokott vala lappangni Jézusnak sebében, likában, vermében. Annakokáért mikoron egy napon az együgyű szoror volna az kertben, és látá tehát az kertnek falán beszökék egy kecske, kit mikoron látna az együgyű szoror, nem ismeré meg, mi volna az. Tehát mondá az szorornak, ki őmellette áll vala: Kérlek tégedet, jó szoror, hogy mondjad meg énnekem, micsoda ez. Ez ő társa látván ez szorornak együgyűségét, pakocsában monda neki: Ez az világi asszonyállat. Mert mikoron az világi asszonyállatok megvénheznek, akkoron aztán szarvuk kél, és szakálluk lészen. Tehát az együgyű szoror alítá, hogy igazat mondana, és örül vala, hogy ő ilyen bölcsességet tanult volna. És ez együgyű szoror az ő együgyű példáival, művelkedetivel az egyéb szororokat megvigasztalja vala. Ezeknek utána ez együgyű szoror esék nagy nehéz kórságba, úgy, hogy csak alig szólhat vala. Mikoron az beteggel bánó ez beteg szorort meglátogatta volna, tehát íme látá az beteggel bánó, hogy az cinterem teljes vala nagy sok szép fegyveresekkel, kik lovuknak nyerge mind aranyasok vala, és az ő szénájuk is mind aranyas vala. Ezen órában kezde ez szűz vonakodni, és mikoron az szororok őhozzá közelben jövének, kezde ez beteg nagy tiszta szóval üvölteni, mondván: Adjatok helyt, adjatok helyt, hagyjátok idejönni ez urakat! Mert látja vala az cellát teljesnek csodálatos ékességű és fényes személyekkel, és láttatik vala őnekik lenni aranyas ruhájuk. Ezenképpen ez boldog szűz elnyugovék Úrban. Jézus.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Három példa

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […],* capitulum de littera M, exemplum 60.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2307

0273
Szűz Mária megtanítja Szent Tamás érseknek a mennyei örömeiről szóló imádságot.

Lázár Zelma-kódex 200–209

Szereplők
Szent Tamás érsek, Szűz Mária

Exemplum szövege
Olvastatik az szeplőtelen Szűz Máriának mennyei öröméről ez írás. Következik Szent Tamás érseknek Asszonyunk Szűz Máriához való nagy ájtatossága, ki naponként az Szűz Máriának ez földön való öröméről való koronát megmondja vala. Megjelenék Asszonyunk Szűz Mária őneki, mondván ezt: Szerető fiam, ezek énnekem igen kellemetesek, mellyel engemet naponként tisztelsz, de ha az én mennyei örömeimről megemlékezendel, nekem ez kedvesb és neked üdvösségesb. Mondá Szent Tamás érsek: Asszonyom Szűz Mária, azt én meg nem tudhatom, hanemha engemet megtanítasz reája. És ekképpen Asszonyunk Szűz Mária megtanítá reája, következik: Örülj, én nemes Asszonyom, édes szép Szűz Mária az szüzességnek virágával, ki jeles tisztességgel felülmúlod angyaloknak fényességes fejedelemségit, és méltóságoddal az szenteknek ékességes számit. Ave Maria. Második imádság: Örülj, én nemes Asszonyom Mária, Úristennek drágalátos jegyese, mert miképpen fényesség adatik ez világra az naptól, ugyanezenképpen te is, Asszonyom Szűz Mária megvilágosítod az bizony békességnek országát a te fényességednek teljes voltával és fényességével. Amen. Ave Maria. Harmadik imádság: Örülj, én nemes Asszonyom Mária, jószágoknak fényességes edénye, kinek akaratja készen vagyon minden mennyei udvar, mert tégedet, boldogságost és kegyességest, Úr Jézus Krisztusnak méltóságos szülejét az dicsőségben tisztelnek és dicsérnek. Ave Maria. Negyedik imádság: Örülj, én nemes Asszonyom Mária, Úristennek drágalátos szűz Anyja, mert csak te érdemlél anyja lenni az nagy Felségesnek és Méltóságosnak, hogy az kegyes Szentháromságnak széki mellé mindennél közelb helyeztessél. Amen. Ave Maria. Ötödik imádság: Örülj, én nemes Asszonyom Mária akaratnak és szeretetnek egyességével, hogy legyen az te akaratod, valamit kérendesz

az édességes Jézustól. Amen. Ave Maria. Hatodik imádság: Örülj, én nemes Asszonyom Mária, szegény nyavalyásoknak anyja, mert ez világnak Atyja adott tégedet tisztelőknek ez világban alkalmas jutalmat, és az mennyeknek országában az boldogságnak székit. Amen. Ave Maria. Hetedik imádság: Örülj, édes szép Szűz Mária, bátorságos légy és bizonyságos, mert az te örömeid meg nem szűnnek és meg sem kevesednek, de örökké megmaradnak és virágoznak mindörökkön örökké. Amen. Ave Maria. Ez szentséges imádságoknak elajánlása: Én lelkemnek reménysége Úristennek utána, ó, én édes Asszonyom Szűz Mária! Azon ajánlásban és azon hitben, mellyel tégedet az te szerető édes Fiad, az mi édes Urunk Jézus Krisztus az önnön választott tanítványának, Szent Jánosnak ajánla, én is teneked ajánlom ma és minden napon az én lelkemet és az én testemet, és ez testből én lelkemnek ő kimúlását, és kimúlásának óráját és ő feltámadását. Én édes Asszonyom, szép Szűz Mária, kérlek esedezzél énérettem, bűnösért az te szent Fiadnak előtte, és nyerjed bűneimnek bocsánatját és az vigasztaló Szentléleknek malasztját. Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Vegyes imádságok és imára tanító exemplumok

Források és párhuzamok

Exemplumban található ima forrása
Hortulus animae, 82b.
Antidotarius animae, 64b.

0274
Egy pápa megkéri káplánját, hogy halála után mondjon érte három Pater nostert könyörgésekkel együtt.

Gömöry-kódex 59–63

Szereplők
pápa, káplán, pap, haldokló

Exemplum szövege
Volt egy pápa, ki mikoron halálára jutott volna, kéré egy káplánát, hogy őérette az Pater nostert háromszor megmondaná. Ez káplán örömest felfogadá, kinek mondá az pápa: Mikoron az első Pater nostert mondod, mondjad ez imádságot: Uram Jézus Krisztus, ez Pater noster legyen te tisztességedre. És kérlek, hogy az te veres vérednek sokságáért, kit az te félelmednek nyavalyájában miérettünk bőven kiontál, ez pápa bűnének sokságáért méltoltassál áldoznod az te szent Atyádnak, hogy minden nyavalyákat, kiket ő bűneiért érdemlene, őtőle eltávoztassad. Amen. Pater noster. Ave Maria. Uram

Jézus Krisztus, ez másod Pater noster legyen mind az kínoknak és keserűségeknek tisztességére, kiket az keresztfán szenvedél, jelennen azkoron, mikoron az te szentséges nemes lelked az te testedből kiszármazék. Kérlek, hogy ezekkel ajándékozzad az te szent atyádat mind az kínokért és keserűségekért, kiket ez pápa érdemlene ő bűneiért. Amen. Pater noster. Mikoron az harmad Pater nostert mondod, mondjad ez imádságot: Uram Jézus Krisztus, ez harmad Pater noster legyen az mondhatatlan nagy szerelmednek tisztességére, ki tégedet mennyből földre lehoza minden kínokat vallani. Kérlek tégedet, ez szerelmednek miatta az mennyeket neki méltoltassál neki megnyitnod, ki ő érdeme szerént nem üdvözülhetne, sem mennyországba nem mehetne. Amen. Halála után az pápa neki jelenék nagy szépségben és fényességben. Neki nagyon meghálálá, és mondá, hogy semminemű kínt ő nem látott volna. Mert első Pater noster után mi Urunk Jézus Krisztus az ő veres véreit mutatván, nekem minden nyavalyámat elűzé. Az másod Pater noster után az ő keserűséges kínja miatt minden bűneimet elmosá. Az harmadik Pater noster után az ő örömével az mennyeket megnyitá, és engemet nagy örömmel bevín az örök dicsőségbe. És mikoron ez káplán ez jelenséget meghirdette volna, annakutána minden betegeknek ő végezetikoron ez imádságot mondják vala, és az embernek ő nevét meg kell nevezni, ott, hol az pápa neve neveztetik. Jézus, Mária.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Haldoklókért mondandó három imádság

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Nicolaus von Dinkelsbühl, *Speculum artis bene moriendi*

0275a
Rufinus fráter együgyűsége miatt nem akar prédikálni, Szent Ferenc büntetésből meztelenül küldi el, de később megbánja szigorúságát.

Simor-kódex 8–14

Szereplők
Rufinus, Szent Ferenc, nép, gyermekek, ifjak, férfiak, asszonyok, Leó, ferencesek

Exemplum szövege
Hallgassuk immár boldog atyánknak ő alázatosságát és ő fiainak engedelmességüket. Úgy olvassuk, hogy fráter Rufinus, ki vala assisbelieknek nemesi közül való, és az isteni gondolatban szüntelen való édeskedéseiért oly igen elmerült vala Istenben, hogy olymely kívül való érzékenység és ez világhoz való igyekezet igen kevés vala őbenne, és

prédikálásra és szólásra malasztja és bátorsága nem vala, miért immár az szólásnak tehetségét elvesztette vala. Boldog atyánk pedig némikoron parancsolá neki, hogy menne be Assisba, és ott a népnek prédikállana, és Istennek igéjét hirdetné, úgy, miképpen az Úristen neki szájába vetné. Mondá fráter Rufinus: Tisztelendő atyám, bocsáss énnekem, és ne küldj engemet ez ilyen dologra, mert miképpen jól tudod, hogy énnekem nincsen malasztom és tehetségem szólásra, és vagyok tudatlan és együgyű. Azért kérlek, szerető atyám, hogy ne bánts engemet ez ilyen dologgal, mert nem vagyok alkalmas és elég reája. Boldog atyánk pedig monda neki: Miért te énnekem elő mondásomra nem engedél, parancsolok azért neked szent engedelmességre, hogy mezítelen, csak a kisebb ruhádban maradván menj be az városba, és valamely egyházban a népnek mezítelen prédikálj, úgy, miképpen megmondtam neked! Íme, láss alázatos engedelmességet, legottan levetkőzék, és elmene mint bizony engedelmes. És hogy bement volna a városba, látván őtet a népek, és a gyermekek és az ifjak, kezdék őtet nevetni és rajta csodálkoznak vala, mondván: Íme, ezek a nagy kemény penitenciában megbolondultak és esztelenné lettek! Ezenközben boldog atyánk meggondolván ez szent atyafiúnak ő nagy engedelmességét és önmagának nagy kemény parancsolatját, kezdé magát nagy keménységgel fegyelmezni, mondván: Honnan vagyon teneked ez ilyen nagy bátorságod, Bernárdfi Péternek fia, hogy te ez szent embernek ilyen nagy keménységgel parancsolj, ki assisbelieknek nemesi közül egy, hogy te őtet mezítelen küldöd be az városba, kit tennie tisztessége nem adja vala, jelennen azért, miért onnan támadott, és ott őtet megismerik? Azért Istenre mondom azt, hogy tennenmagadon bizonyítom meg azt, mit te másnak parancsolsz. Ezt megmondván, lelkének nagy buzgóságával, legottan ruháját leveté, magát megmezíteleníté, és ezenképpen mene be Assisba, vele vivén fráter Leót, ki az ő kápáját és fráter Rufinus kápáját utánuk vivé. Kit látván mezítelen a városbeliek, nevetik vala őtet, miképpen bolondot, alítván őtet és fráter Rufinust, hogy eszük elveszett volna az keménységes penitenciának miatta. Boldog atyánk pedig lelé fráter Rufinust prédikálván, és nagy buzgóságos ájtatossággal ezeket mondván nagy felszóval: Ó, szerető atyámfiai, távoztassátok el ez világot, hagyjátok el a bűnt, adjátok meg az mástól elvette jószágot, ha nem akartok örök tűzre mennetek! Tartsátok Istennek parancsolatját, szeressétek az Úristent és atyátok fiát híven, tisztán és igazán, ha be akartok menni az örök házba! Tartsatok penitenciát, mert elközelgett mennyeknek országa! Ezenközben, hogy mindezeket kiáltaná ez fráter Rufinus, íme, boldog atyánk is, ugyan mezítelen ő is, az egyházban más szegletibe felálla, és kezde prédikállani oly nagy buzgósággal és isteni édességgel ez világnak megutálásáról, és az szent penitenciáról, és az akarat szerént való szent szegénységről, és az mennyei hazának szent kívánságáról, és a bosszúságnak békével való szenvedéséről, és a megfeszült Krisztusnak keserűséges kínjáról, úgy, hogy mind a keményszívű férfiak és asszonyállatok, kik odagyűltenek vala nagy sokasággal, igen nagyon elámélkodának és elcsodálkozának, kezdenek nagy keserűséges sírást tenniük, és hihetetlen ájtatossággal és töredelmességgel Istennek nagy irgalmasságát kiáltaniuk és kérniük, úgy, hogy olymint elméjüknek újonnan való elámélkodására fordulának és térének mind. És lőn az napon Assisban,

a nagy városban oly nagy óhajtás és oly igen nagy sírás az prédikáción való nép között, hogy soha a városban Krisztusnak kínjáról és haláláról olyan nem volt. És ezenképpen a városnak népét és a Krisztusnak juhait mikoron megépítették volna és isteni malasztnak jószágával megvigasztalták volna, nagy dicséretes szóval mi Urunk, Krisztus Jézusnak nevét dicsérvén, és megáldván boldog atyánkat és fráter Rufinust, felöltözteték ő ruhájukba. És hogy felöltöztek volna, dicsérék, felmagasztalák és megáldák az felséges Úristent azért, hogy önmagukat ilyen nagy vitézséggel meggyőzék, és hogy az Krisztusnak juhait ekképpen megépíték, és hogy ez világot az ő mezítelenségüknek miatta igen megutálandónak mutaták lennie. És mindezek meglévén, a népet megáldván és őtőlük búcsút vevén, betérének Porciunculába. És boldognak alítja vala magát az, ki csak az ő kápájuknak peremét illetheti vala.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Példák az alázatosságról és engedelmességről

Az exemplum logikai előzménye
Töredékes legendában, példák után.

Igazolni kívánt tétel
„Hallgassuk immár boldog atyánknak ő alázatosságát és ő fiainak engedelmességüket."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Actus beati Francisci et sociorum eius, tomus 4, 32.
Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius, 112a.

Magyar nyelvű párhuzam

0275b
Virginia-kódex 68–72

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Szent Ferencről és társairól szóló rész (új redakciójú Ferenc-legenda); Példák Szent Ferenc társainak és tanítványainak alázatosságáról és engedelmességéről

Az exemplum logikai előzménye
Legendában, példák után.

Igazolni kívánt tétel
„Lássuk meg immár ez szent atyának alázatosságát és ő fiainak alázatosságát."

Exemplum forrása
Actus beati Francisci et sociorum eius, tome 4, 32.
Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius, 112a.

0276a
Rufinus frátert a városba küldik kenyeret koldulni.

Simor-kódex 14

Szereplők
Rufinus

Exemplum szövege
Az szent alázatossággal való engedelmességnek jószágát és szentségét mely igen féli az ördög, hallgassad és tanuljad meg. Úgy olvastatik, hogy ez fráter Rufinus ő szívének nagy tisztaságával és ő lelkének angyali kiességével mindenkoron Istenhez igyekezett és őbenne édeskedett, és ha valaki valamikoron neki szólt, avagy őtet hívta, nagy ért erkölccsel és édességes kegyességgel felel vala neki, és láttatik vala, hogy a másvilágról térne meg. Történék pedig, hogy némikoron küldék őtet a városba kenyeret koldulnia, ő pedig miképpen […].

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Példák az alázatosságról és engedelmességről

Az exemplum logikai előzménye
Töredékes legendában, példák után.

Igazolni kívánt tétel
„Az szent alázatossággal való engedelmességnek jószágát és szentségét mely igen féli az ördög, hallgassad és tanuljad meg."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Actus beati Francisci et sociorum eius, tome 4, 33.
Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius, 112b.

Magyar nyelvű párhuzam

0276b
Virginia-kódex 72–73

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Példák Szent Ferenc társainak és tanítványainak alázatosságáról és engedelmességéről

Az exemplum logikai előzménye
Legendában, példák után.

Igazolni kívánt tétel
„Az szent alázatossággal való engedelmességnek jószágát mely igen féli az ördög, tanuld meg."

Exemplum forrása
Actus beati Francisci et sociorum eius, tome 4, 33.
Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius, 112b.

0277
Krisztus háromszor kérdi meg Szent Ágostont, hogy mennyire szereti.

Tihanyi kódex 7–8

Szereplők
Szent Ágoston, Jézus

Exemplum szövege
Nem kell azért Istent ugyan általjában azért szeretnünk, hogy teremtett, sem azért, hogy megváltott, de csak az ő véghetetlen nagy jóvoltáért, úgy, hogy ha nyilván tudnánk, hogy Isten elkárhoztat, mégis kellene szeretnünk. Így szereté az Istent az boldog Szent Ágoston doktor, kiről úgy olvastatik. Cum beatus Augustinus semel oraret Dominum is sua cella. Mikoron az boldog Szent Ágoston egyszer cellájában urat imádna, neki jelenék Urunk, Krisztus, és monda neki: Ágoston, szeretsz-e engemet? Kinek mondá az boldog Szent Ágoston: Tudod uram, mert szívem szerént szeretlek. Tehát monda neki urunk: Mondjad meg Ágoston, miképpen szeretsz? Kinek felele szent Ágoston és mondá: Úgy szeretem én te felségedet az te jóvoltodért, hogy ha énbennem mennyi tetemek vannak, ezek mind arany gyertyák volnának, és bennem mennyi vér vagyon, mind drágalátos balzsamom volna, ezeket én felségednek tisztességedre mind megégetném. Ezt hallván urunk, mondá ismét Szent Ágostonnak: Ennél inkább nem szeretsz-e,

Ágoston? Mondá ismét Szent Ágoston: Oly igen szeretem én te felségedet, hogy ha énbennem mennyi erek vannak, ezek mind aranyból szőtt kötelek volnának, ezekkel én oly igen hozzám kötöznélek, hogy örökké soha tőled el ne szakadhatnék. Kinek mondá harmadszor is: Még ennél inkább nem szeretsz-e, Ágoston? Tehát mondá Szent Ágoston: Mit mondhatok, Mennynek és Földnek Teremtője, ki minden embereknek szívüknek titkukat általlátod? Oly igen szeretem én te felségedet az te nagy és véghetetlen jóvoltodért, hogy ha lehetséges volna ez, én isten volnék, miképpen te az vagy, és te ember volnál, mint én az vagyok, az én istenségemet neked adnám, hogy isten lennél, mint mondám, mert az vagy, és én ember lennék, mint az is vagyok. Ezt hallván urunk, elenyészék aztán Szent Ágostonnak előle. Azért mondám, az jó kereszténynek az Istent csak az ő jóvoltáért kell szeretnie.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikáció a szent szeretetről

Az exemplum logikai előzménye
Három dolog bizonyítja meg, hogy a szeretet minden egyéb lelki jószágnál nemesebb, a második: szent írások. Az evangéliumi részlet szerint szeretnünk kell Istent. A kérdés: miért kell inkább szeretnünk? A válasz: csak az ő jóvoltáért.

Igazolni kívánt tétel
„Nem kell azért Istent ugyan általjában azért szeretnünk, hogy teremtett, sem azért, hogy megváltott, de csak az ő véghetetlen nagy jóvoltáért, úgy, hogy ha nyilván tudnánk, hogy Isten elkárhoztat, mégis kellene szeretnünk."

0278a
Szent Erzsébet egy leprást fektet férje ágyába, de a hazatérő herceg a megfeszített Jézust találja ott helyette.

Tihanyi kódex 18–19

Szereplők
Szent Erzsébet, férj, herceg, poklos, leprás, Jézus

Exemplum szövege
Hogy pedig úgy legyen, imez példából inkább megérthetitek. Példa. Úgy olvastatik az boldog Szent Erzsébet asszonyról, ki magyari királynak leánya vala, ki házasságra az türingiabeli hercegnek adatott vala, ez az több lelki jószágok között az irgalmasságnak jószágával inkább fénylik vala. Mikoron azért egyszer egy poklos ment volna őhozzá, ki igen rút vala és dohos vala, kezdé ezen kérnie, hogy őtet önnönmaga megfürösztené.

Tehát az boldog Szent Erzsébet asszony, ki isteni szeretettel teljes vala, megfürészté őtet, és ezután étellel kezdé kínálnia. Kinek mondá az poklos: Addig én sem eszem, sem iszom, mígnem te magad öledben ágyasházadba bevissz, és uradnak ágyára fektetsz. Ezt hallván az boldog Szent Erzsébet asszony, az isteni szeretettel meggyőzettetvén legottan felvevé őtet, ágyasházába vivé, és urának ágyára fekteté. Ezután urának paplanával belepedé. Ó, örök mindenható Isten, vajon ki tenné most ezt? Ezenközben történék urának, az hercegnek hazamennie, és ez dologról mikoron Szent Erzsébet bevádoltatott volna, megharagudván ura, fegyveret ragada, és ágyasházába besietvén az paplant az poklosról elrántá, akarván őtet kettévágnia. Látá azért tehát, ágyán Urunk, Krisztus Jézus elfeszülve fekszik. Ezt látván az herceg, megesék szíve, elhajítá fegyverét, és Urunk előtt leesvén nagy sírással bűneit mondá. Íme, azért ebből megtetszik, mert valamit az szegényeknek teszünk, Urunknak tesszük azt. Ilyetén nemes jószágokkal keresheti meg ember az isteni szent szeretetnek drágalátos kincsét.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikáció a szent szeretetről

Az exemplum logikai előzménye
Hat dolog szükséges ahhoz, hogy megkeressük a szeretet kincsét, a hatodik: felebarátunkkal való irgalmasságtétel.

Igazolni kívánt tétel
„Ha valaki vallja ez világnak gazdagságát, és látandja az ő atyjafiát szűkölködnie, és megvonandja az irgalmasságtételt őtőle, mint vagyon Istennek szeretete őbenne? Olymint azt mondaná: Nincsen ez ilyeténben Istennek szeretete."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 3020

Magyar nyelvű párhuzam

0278b
Guary-kódex 78–80

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a hét szent jószágról, amelyek által mindenki üdvözül

Az exemplum logikai előzménye
Hét szent erény van, amelyek közül ha bármelyik megtalálható valakiben, az az ember egyből üdvözül, a hatodik: mártíromság. Kétféle vérontás nélküli mártíromság létezik, a második: lelki. A második lelki mártíromság: megnyomorultakon könyörülni.

Igazolni kívánt tétel
„Más mártíromság az lélekben ez, mikoron valaki megnyomorultakon könyörül […]. Azért íme, mit érdemlett még ezen világban az szegényeken való könyörületesség. Azért ez szent könyörületnek mártíromságát minden ember megvallhatja, ha valaki szíve szerént könyörül az megnyomorultakon."

0279
Szent Elek legendája.

Tihanyi kódex 19–29

Szereplők
Szent Elek, Euphemianus, Aglaes, nép, jegyes, szegények, szolgák, Szűz Mária, beszélő kép, custos, őr, sereg, szolgáló, Ince pápa, Arcadius császár, Honorius császár, rómaiak, szózat, betegek, vakok, ördöngösök, császár, pápa, anya, apa

Exemplum szövege
Ilyetén nemes jószágokkal keresheti meg ember az isteni szent szeretetnek drágalátos kincsét. Ezekkel keresé meg az boldog Szent Alexius, kiről imigyen olvastatik. Az Szent Alexius római nemes úrnak, Eufemianusnak fia vala, mely Eufemianus az császárnak udvarában legelső vala, kinek naponként háromezer vitézek állnak vala udvart, kik mind aranyas bársonnyal öltöztetnek vala, és pártaövvel övedeznek vala. Vala pedig ez Eufemianus igen irgalmas ember, naponként az ő házában három asztal szegények etetnek vala, kiknek asztalukra önnönmaga személye szerént szolgál vala, és kilenced óra koron ő is szerzetes jámborokkal és egyházi emberekkel Úrnak félelmében eleséget veszen vala. Kinek házasa, Aglaes nevű, hasonlatos jósággal fénylik vala. Mikoron azért nekik fiuk nem volna, az sok jámbornak könyörgésükre, kik az ő alamizsnájukkal élnek vala, Úristen nekik egy szép férfiú magzatot ada, kit Alexiusnak nevezének, és ez magzatnak lételének utána az tisztaságtartásban mindhalálig megmaradának. Az gyermek azért növekedvén adaték diáki tudományra, ki oly éles elméjű vala, hogy rövid időnek alatta az pogány bölcseknek könyvüket mind eltanulá és elérté. Ezenközben atyja az császárnak udvarából jegyest jegyze neki házasságra. Mikoron azért az menyegzőnek napja előve jött volna, és ez boldog Szent Alexius jegyesével egyetemben az elnyugvásra ágyasházába bement volna, kezdé ez boldog ifjú jegyesét az Istennek félelmére tanítania, kezdé továbbá az szüzességnek tartására intenie. Ennek utána ujjából jegygyűrűjét kivevé, és jegyesének ujjába tevé, az pártaövnek, kivel övedzik vala, annak farkvasát is elmetszé, és jegyesének adá, és monda neki: Tartsd meg ezeket, szerető

jegyesem, míg Istennek kellemetes, és legyen Isten teközötted és énközöttem. Ezután atyjának kincséből vőn annyit, mennyi őneki szükséges vala, és azon éjjel titkon atyjának udvarából el-kimene, és az tengeren hajóba üle, és Laodiceának városába mene. Innen esmét felkele, és Szíriának tartományába, Edessa nevű városba mene, holott az szentegyházban Urunknak színe emberi kéz nélkül irattatott tartatik vala. Mikoron azért odament volna, mindeneket, melyeket vele vitt vala, az szegényeknek osztogatá, és jó ruháit róla lehányván, szegényeknek ruhájába öltözék, és asszonyunk, Máriának egyházának gádorába az több szegények közé leüle. Az alamizsnába pedig, mely neki Istennek kedvéért adatik vala, amennyire neki szükség vala, megtartja vala, és az fölötte valóját az több szegény társinak osztogatja vala. Onnétan házul mikoron ebbe atyjának híre lett volna, ez világnak minden országira szolgáit küldé, hogy fiát szeretettel megkeresnék, és viszont Rómába vinnék. Kik közül mikoron némelyek Edessának városába mentenek volna, az boldog Szent Elektől megismertetének, de Szent Elek azoktól nem, Szent Eleknek is azért az több szegényekkel egyetemben alamizsnát osztogatának. Melyeket Szent Elek nagy hálaadással vevén, imezt mondja vala: Hálákat adok teneked, Uram, hogy én érdemlettem azt te szent nevedben szolgáimtól alamizsnát vennem. Az szolgák azért megtérvén, megmondák, hogy sehol meg nem találtathatnék. Az ő anyja pedig elmenésének napjától fogva ágyasházának egyik szegletébe zsákot teríte le az pagimentumra, holott naponként nagy sírásokat teszen vala, mondván: Mindaddig itt sírásban és óhajtásban megmaradok, mígnem az én fiamat szemeimmel láthatom. Ugyanezenképpen jegyese is gyászruhába öltözteté magát, és nagy sírással napának imezt mondá: Míg valamit nem hallok az én szerető jegyesemről, az gerlicének módja szerént sírásban és óhajtásban veled egyetemben megmaradok.

Mikoron azért az boldog Szent Elek ez fölül megmondott szentegyháznak gádorában az szegények között Istennek szolgálatjában tizenhét esztendeig megmaradott volna, egy néminemű napon Asszonyunknak képe, mely ott az szentegyházban vala, megszólala az szentegyháznak custosának, és monda neki: Hozd be az Istennek emberét, mert méltó Istennek országára, és Istennek lelke nyugszik őrajta. Az ő imádsága pedig, mint az tömjénnek füstje, felmegyen Istennek színének eleibe. Mikoron azért az custos nem érthetné, kiről mondaná, mondá esmét neki az kép: Az, aki onnétan kívül az szentegyháznak gádorában ül. Tehát az custos legottan el-kimene, és az boldog Szent Eleket nagy tisztességgel az szentegyházba bevivé. Ez dolgot mikoron mindenek megtudták volna, kezde mindenektől tiszteltetnie, ő pedig ez világi hiú dicsőséget akarván eltávoztatnia, innéten felkele, és esmét Laodiceába mene, holott hajóba ülvén, és akara Ciliciának Tharsus nevű városába mennie, de Istennek akaratjából az szél az hajót igaz Rómának partjára veté ki. Melyet látván az boldog Szent Elek, mondá magában: Atyámnak házához megyek, és nála ismeretlen megmaradok, sem másnak térő[?] leszek. Mikoron azért ez szegény zarándok Rómának egyik utcáján felindult volna, látá atyját nagy sereggel igaz akkoron az császárnak udvarából kijőnie. Tehát az boldog Szent Elek kezde utána nagy szóval imigyen kiáltania: Eufemianus, Istennek embere, engem, szegény zarándokot fogadj be az te házadba, és asztalodnak morzsalékával tarts

el, hogy méltoltassék Úristen az te zarándok fiaddal is irgalmasságot tennie. Ezt hallván az Eufemianus, fián való keserűségnek tőre az ő szívét legottan által járá, fiának pedig szeretetiért őtet udvarába beviteté, és neki tulajdon házat csináltata, és tulajdon szolgálót szerze, és naponként kezdé asztaláról tartania, ő pedig az imádságokban megmarad vala, és testét vigyázásokkal és böjtökkel gyötri vala. Az udvarnak csúfi pedig őtet sokképpen megcsúfolják vala: nékiek az moslékot neki nyakába ontják vala, nékiek szakállát rángatják vala, és nékiek őtet arcul ütik vala; ő pedig mindezeket Istennek szeretetiért nagy békességgel elszenvedi vala, tizenhét egész esztendeig azért atyjának házánál is ismeretlen megmarada.

Mikoron azért az boldog Szent Elek minden lelki jószágokkal teljes volna, megismeré életének végét elközelgetnie. Az szolgától, ki neki szolgál vala, tintát és papiruszt kére, és életének minden rendjét megírá. Ennek utána az levelet markába szorítá, és lelkét Istennek megadá. Az következő vasárnap, mikoron Szent Péter egyházában az misén jelen volna az pápa az két császárokkal, tudniamint Arcadiusszal és Honoriusszal, és olymint egész rómasággal, az égből hozzájuk imilyetén szózat adaték: Jöjjetek énhozzám mind ti, kik munkálkodtok és meg vagytok terheltetvén, és én megelégítlek titeket! Mely szót hallván, mind megijedének, és mind az földre hullának, és íme, másodszor is imilyetén szózat lőn hozzájuk: Keressétek meg az Istennek emberét, hogy imádjon Rómáért! Mikoron keresték volna és sehol meg nem találtathatott volna, esmét imilyetén szózat lőn hozzájuk: Eufemianusnak házában keressétek! Megkérdeték azért erről Eufemianus, ki is jelen vala, és monda erről semmit nem tudnia. Tehát az pápa Innocencius az császárokkal egyetemben Eufemianusnak házához menének. Ezenközben Szent Eleknek szolgája urához mene, és monda neki: Uram, netalántán az szegény zarándok az Istennek embere, mert az nagy szent életű és békességgel tűrő. Bemenvén azért Eufemianus az cellácskába, őtet halva találá, és látá arcát fényleni mint angyalnak. Akará pedig az levelet kivenni kezéből, de nem teheté. Mikoron kiment volna az pápához és az császárokhoz, és nekik ezt megmondotta volna, tehát ők is el-bemenének hozzája, és mondának neki: Jóllehet bűnösök legyünk, de maga fejedelemséget viselünk, és jelesben ez – mutatták az pápát – az közönséges pásztorságnak birodalmát. Add nekünk azért Istennek embere az levelet, hogy lássuk, mi vagyon benne! És hozzá járulván az pápa fogá az levelet, és ottan neki engede. És íme, mind az népnek hallására az levelet elolvastatá, atyja is jelen levén. Az Eufemianus pedig ezt hallván, olymint minden erejétől megfogyatkozván az földre holt elevenen leesék. Mikoron azért egy kisded erőt vett volna, az földről felemelteték, és ruháját megszaggatván, kezdé haját tépnie, szakállát szaggatnia, és fiának testére esvén nagy sírással imezt kezdé mondania: Ó, jaj, énnekem, én szerető fiam! Miért keserítél engem ily igen meg, és ennyi esztendőtől fogva az én keserűségemet napról napra növeléd. Jaj, énnekem, nyavalyásnak, mert ím látlak téged az nyoszolyában előttem feküdnöd és nekem nem szólhatnod! Jaj, énnekem, minemű vigasztalást vehetek én ezután? Ezenközben mikoron édesanyja is ezt meghallotta volna, miképpen az tenyésző oroszlán szokta az hálót megszaggatnia, ezenképpen ő ruháját megszaggatván, haját megeresztvén, kezeit fejére felkulcsolván, és szemeit

mennyországra felemelvén, kezde nagy sírással az szent testhez sietnie. És mikoron az sokságtól az szent testhez nem juthatna, imezt kezdé nagy szóval mondania: Adjatok utat énnékem, hogy láthassam az én fiamat, lelkemnek vigasztalóját, és azt, ki emté az én emlőimet! És mikoron nagy nehezen az szent testhez jutott volna, borula reá, és nagy óhajtással mondja vala: Ó, én édes fiam, Alexius, én méhemnek édes gyümölcse, szemeimnek világossága és lelkemnek vigasztalója! Miért től ekképpen mivelünk? Látod vala az te vén atyádat és engemet, vén anyádat naponként kesergenünk és siránkoznunk, és nem jelentéd meg magadat minekünk! Az te szolgáid, fiam, különb-különb bosszúsággal illetnek vala tégedet, és nagy békességgel elszenveded vala. És ezeket mondván, ottan elterjeszti vala magát az szent testen, és néha az angyali arcát kezeivel illeti vala, néha pedig ajakival apolgatja vala, néha továbbá magát az népre kiterítvén, nagy sírással imezt mondja vala: Ó, mind ti, kik jelen vagytok, sírjatok velem egyetemben! Mert tizenhét esztendeig az én házamnál ismeretlen lakozott, és ennyi esztendőknek alatta nem ismertem meg, hogy én fiam volt. Az ő szolgái sok bosszúsággal illetik vala őtet, és mind nagy békességgel elszenvedi vala. Jaj azért, énnekem, fiam, Alexius, ki adja az én szemeimnek az könnyhullatásnak kútfejét, hogy sirassam lelkemnek keserűségét éjjel és nappal? Mikoron mindezeket jegyese is meghallotta volna, gyászruhával felöltöztetvén, kezde ő is az szent testhez sietnie. Mikoron azért oda jutott volna, ő is esék az szent testre, és nagy sírással imezt kezdé mondania: Ó, jaj, énnekem, mert ma árvájá hagyattam és özveggyé maradtam! Immár nincsen kire felemelnem az én szemeimet, eltörettetett az én tüköröm, elveszett az én reménységem! Ma kezdetett el keserűségem, kinek soha vége nem lészen! Az nép pedig ezt látván és hallván, nagy sírást tesznek vala. Tehát az pápa az császárokkal egyetemben az szent testet helyhezteték tiszteletes nyoszolyába, és az városnak piacára kiviteték, és utcáról utcára meghirdetteték, hogy az Istennek embere megtaláltatott volna, kit olymint mind az város keres vala, siet vala azért az nép mindenfelől az szent testnek látására. Valamely kór pedig az szent testet illetheti vala, legottan egészséget veszen vala: vakok szemüknek világját veszik vala, és ördöngösökből az ördögök kifutnak vala. Az császárok azért ez nagy csodát látván, kezdék az pápával őmaguk az nyoszolyát vinnie, hogy ők is megszenteltetnének az szent testtől. Parancsolának pedig az császárok, hogy ezüstöt és aranyat hintenének az utcákra, hogy az nép azokra esvén, könnyebben az szent testet vihetnék az szentegyházhoz, de az nép az pénznek szerelmét hátravetvén, siet vala az szent testnek látására és illetésére. És végre nagy kínnal el-bevivék Szent Bonifacius mártírnak egyházába, holott hetednapig isteni dicséretben megmaradván, szerzének koporsót neki aranyból, ezüstből és drágakövekből. Melybe az szent testet nagy tisztességgel belehelyhezteték, holott nem szűnt Úristen az ő szentjének általa mind ez napiglan különb-különb csodákkal fényleni, őneki dicséretire és az ő szentjének tisztességére. Meghala azért ez boldog Szent Alexius, mikoron írnának Urunknak születésének utána háromszáz és kilencvennyolc esztendőben. Így keresé azért meg az szent szeretetnek kincsét az boldog Szent Alexius, kiben halálig megmarada, kivel továbbá az mennyei boldogságot is megvevé. Kit engedjen minekünk és adjon Atya és Fiú és Szentlélek-isten. Amen, Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikáció a szent szeretetről

Az exemplum logikai előzménye
Hat dolog szükséges ahhoz, hogy megkeressük a szeretet kincsét, Szent Elekben mindezek megvoltak.

Igazolni kívánt tétel
„Ilyetén nemes jószágokkal keresheti meg ember az isteni szent szeretetnek drágalátos kincsét. Ezekkel keresé meg az boldog Szent Alexius."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 94.

Exemplumkatalógusok
Tubach 153

0280
Szűz Mária megmutatja szépségét egy szent életű apácának.

Tihanyi kódex 107–108
Exemplumutalás

Szereplők
apáca, Szűz Mária

Exemplum szövege
Továbbá az boldog Szűz Máriának testének szépsége megtetszik példákból is. Ezért olvastatik amaz egy apácáról, ki nem vala kétséges, sem rágalmazó, sem álnok, mint némelyek közületek, kik bizony az mennyei menyegzőből, mint amaz balgatag szüzek, kikről Urunk szól, Szent Máté evangélista írja, kirekesztetnek. Hát minemű vala? Alázatos vala, nagy engedelmes vala, és fejedelemasszonyának szeretője vala, mert az apácák között az szentség főképpen ebben áll. Ez azért mikoron egyszer imádkoznék, imádságában kéré az édes Szűz Máriát, hogy neki az ő szépségét megjelentené. Tunc apparuit eidem benedicta Virgo Maria. Tehát megjelenék őneki az boldog Szűz Mária az ő szent testének szépségében, kiről úgy mond vala aztán ez szent apáca: Oly igen szép az Szűz Mária testében, hogy semmi gyönyörűségesb és semmi szebb őnálánál nem láttathatik. De bizony, mint idefel megmondaték, az rágalmazó apácák soha az ő szépségét láthatják. Hát kiét látják? Az pokolbeli istenasszonyét, Proserpináét, Szent Pálnak mondása szerént.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0281; RMEx 0282.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kisboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária születéséről

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor első tagja. Három lelki tanulság olvastatik Mária születéséről, a második: a testének szépséges voltáról. Ezt megbizonyítják példák is.

Igazolni kívánt tétel
„Továbbá az boldog Szűz Máriának testének szépsége megtetszik példákból is."

Források és párhuzamok

Latin nyelvű párhuzam
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 5, pars 3, articulus 1–2.

Exemplumkatalógusok
Holik 26, Dömötör 66

0281
Egy szerzetes mindkét szemét odaadja Szűz Mária szépségéért, ezért Mária visszaadja látását.

Tihanyi kódex 108–111

Szereplők
szerzetes, Isten angyala, Szűz Mária, angyal

Exemplum szövege
Simile legitur de quodam religioso. Hasonlatos példa olvastatik továbbá egy néminemű szerzetesről, ki Asszonyunkhoz igen ájtatos vala, és nagy buzgósággal kívánja vala meglátnia az Szűz Máriának szépségét. Tehát íme, sok kérésének utána Istennek angyala neki jelenék, és monda neki: Az mi Asszonyunk, az boldog Szűz Mária parancsol neked, mert meghallgatta az te könyörgésedet, hogy ez napon neked megjelenik. De ezt is tudjad, hogy ha őtet látandod, az ő nagy szépségének fényességének miatta megvakulsz. Melyet az szerzetes örömetesen felvőn. Tunc disparente angelo, cepit cogitare intra se. Tehát az angyal elenyészvén előle, kezdé magában gondolnia és mondania: Mit tész, szegény fráter? Ha szemeidnek világát elvesztended, szükség neked ajtónként

koldulnod, és életedet így keresned. Azért elvégezé, hogy csak az egyik szemét nyitná meg, és az másikat befedezné kezével, hogy avagy csak az egyik szeme maradna. Az hagyott óra azért eljővén, megjelenék neki asszonyunk, Mária, kinek szépségét látván csak fél szemével, oly igen nagy gyönyörűséget vőn belőle, hogy az másikat is akarja vala megnyitnia, de legottan elenyészék előle az boldog Szűz Mária. Tehát egy szemétől megfosztatván, kezdé magát dorgálnia, mondván: Ó, jaj, énnekem, nyavalyásnak! Miért fedezém el az egyik szememet? Bátor mindkét szemeimnek világát elvesztettem volna, csak hogy őtet nyilvábban láthattam volna! Kezdé esmét Asszonyunkat kérnie, hogy esmét akárcsak egyszer láthatná. Tunc etiam secundo apparuit ei angelus dicens. Tehát esmét másodszor megjelenék neki Istennek angyala, mondván: Parancsol neked az Szűz Mária, hogy hozzá szerezzed magadat, mert esmét megjelenik teneked, de az más szemednek világát is el kell vesztened. Kinek mondá az szerzetes: Uram, ha ezer szemeket vallanék is, kész volnék elvesztenem, csak hogy láthassam az ő szépségének ékességét. Kinek mondá az angyal: Meglátod az ő szépségét, és nemhogy ez egy szemednek világát vesztenéd el, de még az másiknak világát is megnyered az ő malasztjának miatta. Mely mind úgy lőn.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0280; RMEx 0282.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kisboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária születéséről

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor második tagja. Három lelki tanulság olvastatik Mária születéséről, a második: a testének szépséges voltáról. Ezt megbizonyítják példák is.

Igazolni kívánt tétel
„Továbbá az boldog Szűz Máriának testének szépsége megtetszik példákból is."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 5, pars 3, articulus 2, capitulum 3.

Exemplumkatalógusok
Tubach 4367, Holik 160

0282
Szűz Mária egy ifjúnak megmutatja szépségét, és mikor távozni akar tőle, az ifjú szíve meghasad.

Tihanyi kódex 111–112

Szereplők
ifjú, Szűz Mária, Isten angyalai, angyal

Exemplum szövege
Erat etiam quidam iuvenis, qui assidue cogitabat. Továbbá vala mégis egy ifjú, ki szünetlen gondolkodik vala az Szűz Máriának szépségéről, és Asszonyunkhoz nagy ájtatossággal könyörög vala, hogy méltoltatnék neki az ő szépségét megjelentenie. Egy néminemű reggel azért, mikoron nagy ájtatossággal ezen kérné az édes Szűz Máriát, íme, megállapék előtte asszonyunk, Mária, és mondá néki: Kívánod-e látnod az én szépségemet? Kinek felele az ifjú: Ó, boldog Szűz Mária! Jóllehet méltatlan legyek én erre, de maga teljes szívemmel kívánom. Tehát monda neki az Szűz Mária: Nézz jól énreám, és lássad az én szépségemet! Mikoron azért ez ifjú sokáig nézte volna Asszonyunknak szépségét, és az Szűz Mária akarna immár előle elenyésznie, mondá az ifjú: Ó, boldog Szűz Mária, ha én az te szépségedtől elszakadok, soha én többé vigasztalást nem vehetek. Ez ifjúnak azért ő szíve az nagy édességnek miatta kettéhasada, és Istennek angyali vevék az ő lelkét, és ugyan Asszonyunkkal egyetemben mennyországba vivék el-fel. Ez példákból azért megérthetitek, Istenben szerelmes húgaim, mely igen szépséges az boldog Szűz Mária, Istennek édesanyja. Ó, mely igen boldogok lesznek azok, kik az ő színét láthatják színről színre. Viszont, ó, mely igen boldogtalanok lesznek azok, kik ez szép színnek látását elvesztik az bűnnek miatta.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0280; RMEx 0281.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Kisboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária születéséről

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor harmadik tagja. Három lelki tanulság olvastatik Mária születéséről, a második: a testének szépséges voltáról. Ezt megbizonyítják példák is.

Igazolni kívánt tétel
„Továbbá az boldog Szűz Máriának testének szépsége megtetszik példákból is […]. Ez példákból azért megérthetitek, Istenben szerelmes húgaim, mely igen szépséges az boldog Szűz Mária, Istennek Édesanyja."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 5, pars 3, articulus 2, capitulum 3.

Exemplumkatalógusok
Holik 190

0283
Egy bűnös kétségbe esve távozna Szűz Mária képe elől, de Mária bátorítja, hisz őt mindig meghallgatja Fia.

Tihanyi kódex 137–139

Szereplők
ember, Szűz Mária, bűnös

Exemplum szövege
Ennek pedig jobban való megértésére imilyetén példa is olvastatik. Vala egy gonosz ember, ez életében jóllehet gonosz vala, de maga az Szűz Máriához ájtatos vala. Mikoron azért sok bűnöket tett volna, ez egyszer egy szentegyházba bemene, és látván ott Asszonyunknak képét, mondá: Ó, boldog Szűz Mária, ha tégedet segítségül hívnálak is, hiába munkálkodnám, mert mikoron legyek igen nagy bűnös, tudom, hogy meg nem hallgatsz. Azért én vélem immár magamat elkárhozottnak lennem, sem segíthetem meg temiattad. Cumque sic avertisset se ut exiret desperatus. Mikoron pedig magát eltérítette volna, hogy kimenne kétségbe esvén, legottan az Irgalmasságnak Anyja megszólala néki, és mondá: Bízzál énbennem, mert ha még pokolnak mélységére kárhoztattál volna örökké is, kiszabadíthatnálak. Nincs azért semmi, kit az én Fiam éntőlem megtagadhatna. Ezt hallván ez szegény bűnös, igen megbátorkodék, és Asszonyunktól bocsánatot kérvén, továbbá őtet bűn nélkül szolgálá. Ó, azért Szűz Máriának követői, kik őtet az tisztaságban követitek, nem színnel, hanem tételemmel, értsétek meg, mely igen szerette az felséges Isten az Szűz Máriát, és mely igen hatalmas az ő könyörgése Istennél. Mert mind az angyaloknak és szenteknek könyörgésüket felülmúlatja. Ideo ipsam in specialem patronam vobis eligite. Azért őtet magatoknak kiváltképpen való oltalmul válasszátok, mert ő titeket mint Istennek Anyja mindenben megsegíthet.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Sarlós Boldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária vizitációjáról

Az exemplum logikai előzménye
Három lelki tanulság olvastatik Mária dicséretéről, a második: ez a dicséret dicsőséges. Másodszor dicsőséges Szűz Máriának, akinek koronájában tizenkét csillag van. A harmadik csillag: Isten szeretete, jobban szereti Isten Máriát, mint bárki mást. Ezt három jegy bizonyítja, a harmadik: a megnyerés, Isten semmit nem tagad meg Máriától.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen azért Salamon király meghallgatá anyját, Betsabét, ezenképpen Urunk Jézus Édesanyját minden kérésiben."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 2, pars 3, articulus 2.

Exemplumkatalógusok
Holik 182

0284a
Egy nemesasszony Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén Szűz Mária kegyelméből égi misén vesz részt.

Tihanyi kódex 183–187

Szereplők
asszony, káplán, Szent Lőrinc, Szent Vince, Isten angyalai, Keresztelő Szent János, pátriárkák, próféták, Szent Péter apostol, apostolok, mártírok, konfesszorok, Szűz Mária, szüzek, angyalok, Jézus, őrangyal, nemesasszony, pap

Exemplum szövege
Így teszi vala az jót amaz egy nemes asszony, kiről úgy olvastatik. Exemplum. Vala egy nemes asszony, ki asszonyunk, Máriának igen ájtatos szolgálóleánya vala. Ez háza mellett Asszonyunknak tisztességére egy szép kápolnát rakattatott vala, melyet különb-különb képekkel megékesített vala. Itt ez kápolnában naponként Asszonyunknak tisztességére káplánjával misét mondat vala. Mikoron azért ez mai szent napra jutott volna, és káplánja jelen nem volna, látá, hogy ez mai szent napon mise nélkül lenne, el-bemene az kápolnába, és ott Asszonyunknak képe előtt térdére leesvén, kezdé Asszonyunkat nagy sírással kérni, hogy ez mai szent napon ne hagyná mise nélkül lennie. Ezenközben elszenderedék, és ilyetén látást láta. Tehát ő vagyon egy igen nagy szép

szentegyházban, mikoron az egyháznak szépségét csodálná, ezenközben látá, hát bejövének két szép ifjak, kik karjukon hoznak vala csodálatos szép szőnyegeket, kiket követnek vala nagy sok ifjak, kik mind Istennek angyali valának. Az szőnyegeket azért az oltárnak előtte leteríték. Ennek utána látá, tehát elébe jő egy ember, ki teveszőrből csinált ruhával vala felöltöztetett, kit követnek vala nagy sok vének. Ez pedig vala az Keresztelő Szent János, mind az pátriárkákkal és prófétákkal. Ezután látá, hát esmét bejő egy, ki püspöki ruhával vala felöltöztetett, kit követnek vala nagy sok püspökök és egyéb rendbeli népek. Ez pedig vala Szent Péter, mind az apostolokkal, mártíromokkal és konfeszorokkal. Ezek azért mind az nagy oltárnak elébe szépen felállának. Mikoron ez asszony ezeket csodálná, ezenközben látá, tehát elébe jő egy igen szép koronás királyné asszony, kinek orcája fénylik vala, mint az fényes nap, kit követnek vala számtalan sok szüzek. Ez pedig vala Asszonyunk Szűz Mária mind az sok szüzekkel. Ennek azért az szentek mind fejet hajtának, és egy királyi székbe nagy tisztességgel leülteték. Mikoron ez királyné asszonynak szépségét csodálná, ezenközben látá, tehát az sekrestyéből kijöve egy ifjú, hát nála vagyon egy öl szövendék, ez ifjú azért az szövendékből elesztebb ada az királyné asszonynak, azután mind az szenteknek. Ez asszonynak is ada. Ennek utána látá, tehát az sekrestyéből el-kijövének két szövendék viselő ifjak, kámzsába öltöztettek. Ezek pedig valának Szent Lőrinc és Szent Vince. Ezekután jőnek vala két felpapok, ezek két angyalok valának. Végre aztán el-kijöve az pap is, ez pedig vala Urunk, Krisztus Jézus. És az nagy oltárra felállának, Szent Péter pedig az több szentekkel egyetemben nagy szóval ez mai szentmisét az szentegyháznak közepette elkezdé. Mikoron azért jutottanak volna az offertoriumra, az királyné asszony mind az szentekkel szövendéküket az oltárra az papnak felofferálák. Az asszony pedig nem akará az övét felvinni, de magának akará tartani. Tehát az királyné asszony elkülde egy ifjat, ki ez asszonynak angyala vala, és parancsolá neki, hogy az asszonnyal az szövendéket az oltárra felvitetné, és ne hagyná az papnak az misében megkésni, ha pedig fel nem vinné, tehát erővel kezéből kivonná. Mikoron azért semmiképpen nem akarná felvinni, de magának akarná tartani, az angyal az szövendéknek egyik végét ragadá, másikat ez asszony, kezdék azért egymás kezében tétova vonnia. Ezenközben az szövendék kettészakada, és ez asszony az látásból felébrede, látá hát az szövendéknek egyik foltja kezében vagyon. Nagy hálákat ada azért Istennek és Asszonyunknak, hogy ez mai szent napon nem hagyták volna mise nélkül lenni. Az szövendékfolt pedig igen hasznos vala, mert őmiatta különb-különb kórok megvigasznak vala. Ez példából azért megtetszik, hogy az Szűz Mária az ő ájtatosit minden szükségükben megsegíti.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Gyertyaszentelő Boldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Szűz Mária megtisztulásáról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második része: a mai napi körmenetről. Négy okból járnak ezen napon szövendékkel és gyertyával körmenetet, a negyedik: a tanulságunkért. A gyertyához hasonlóan az emberben is három dolognak kell meglennie, ha Isten előtt tiszta akar maradni.

Igazolni kívánt tétel
„Mert az kezünkben égő gyertya példázza az hitet, az jó mívelkedettel, és miképpen az gyertya az világosság nélkül megholtnak mondatik, ezenképpen az hit az jó mívelkedet nélkül. Az gyertyában való mécs pedig példázá az jó mívelkedetben az egyenes igyekezetet, azaz hogy ami jót teszünk, csak Istenre nézve tegyük."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 3, pars 1.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3128, Holik 167

Magyar nyelvű párhuzam

0284b
Nagyszombati kódex 386–388

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, értekezés

Ünnep
Gyertyaszentelő Boldogasszony

Kódex alegysége
A lélek üdvösségének elnyeréséhez szükséges tudnivalók, magyarázatok, példák (katekétikus írások); Prédikáció Szűz Mária Asszonyunk tizenkét öröméről

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció végén. Az ünnepet Mária tizenkét öröme ékesíti, az exemplum az ünnephez kapcsolódik.

0285a
Szent Márton biztosítja az ördögöt Isten irgalmáról, de az nem hajlandó bűnbánatot tartani.

Tihanyi kódex 206–207
Exemplumutalás

Szereplők
Szent Márton, ördög

Exemplum szövege
Ennek megértésére példát is olvasunk az boldog Szent Márton püspökről, ki ezt fogadja vala ördögnek, hogy ha penitenciát akarna bűneiről tartania, tehát Istentől bocsánatot nyerne. De az ördög azt felelé, hogy semmiképpen penitenciát nem akarna tartania.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Gyümölcsoltó Boldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk; Prédikációk Krisztusról és Máriáról; Prédikáció Krisztus foganatjáról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció első része előtt néhány kérdés vetetik, a negyedik: az embert és az angyalt is meg kell-e váltani? A válasz: csak az embert. Ezt három ok bizonyítja, a második: az angyalok nem tartanak penitenciát.

Igazolni kívánt tétel
„Mert az angyalnak akaratja az bűnnek választása után fordíthatatlan a jóra, azaz soha immár jót nem akarhatnak."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 1, pars 1.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3384, Dömötör 269

Magyar nyelvű párhuzam

0285b
Lobkowicz-kódex 26–27

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Ferenc nagybúcsúja

Kódex alegysége
Szent Ferenc nagy búcsújáról; Példa e búcsúról

Az exemplum logikai előzménye
Exemplum az exemplumban, egy asszony (ördög) meséli el. A szövegkörnyezethez lásd RMEx 0311.

Exemplum forrása
Speculum vitae Beati Francisci et sociorum eius, 79r.

0286
Egy bűnös nemes mindennap elmondja az O intemerata kezdetű imát. Beáll hozzá szolgálónak az ördög, de Szűz Mária közbenjárásának köszönhetően nem tudja őt megölni.

Tihanyi kódex 333–336

Szereplők
nemes, ördög, betegek, vad, püspök, körülállók

Exemplum szövege
Írattatik még is egy példa, mely igen hasznos embernek üdvösségére az orációt naponként megmondania ájtatossággal az Szűz Máriának tisztességére, mely imigyen kezdetik el: O intemerata et ineternum benedicta, singularis et inconperabilis Dei Genitrix Virgo Maria etc. Egy időben vala egy néminemű nemes ember. Ez halálos bűnben él vala, de maga Asszonyunknak ájtatosa vala, és neki tisztességére ez orációt minden nap megmondja vala. Kit megbosszulván az agg ellenség, az ördög, egy holt kárhozott embernek testét felvevé, és ez nemes embernek udvarába mene, és szolgálatra őhozzá álla, kinek az ördög mindenekben nagy híven szolgál vala. Látván azért az nemes ember az ő hűségét, de nem tudja vala, hogy ördög volna, adá őtet ispotályába, melyet tulajdon kincsével csináltatott vala, hogy ott az kóroknak híven szolgálna, ő pedig urának parancsolatját nagy híven teszi vala. Az kórokkal nagy szeretettel bánik vala, úgy, hogy

az hűségről mindenek őtet az úrnak előtte dicsérik vala. Accidit ut semel venisset ad dominum suum. Történék, hogy egyszer mene az ő urához, és kezde némely kórok szavával tőle halat kérnie, ezért mert egyebet nem ehetnének. Tehát az úr küldé az vásárra érte, és mikor ott nem találhattak volna, íme, ez úr ő maga ez szolgával hajóba üle, és halásznia kezde. Mikoron azért volnának az víznek közepén, az ördög akarja vala őtet elmerítenie, és az vízbe ölnie, de nem teheté, mert az égből egy aranyból szőtt kötél bocsáttaték alá, mely az hajót oly igen megköté, hogy csak meg sem indíthatá, és halat eleget fogván ismét hazatérének. Altera autem die. Másodnapon pedig esmét kíváná urától, hogy az kórokért vadásznia mennének, mert az kórok különben meghalnának. Tehát ez úr felkele csak ez szolgával, lándzsáit, nyilait, bestjeit és madarit vevén, és egy nagy erdőbe el-bemenének. Mikoron azért az vadat megtalálták volna, és ez úr igen űzné, ez szolga akarja vala őtet megölnie, bocsátván az nyilat nem az vadra hátul, de az ő urára. De legottan az úr között és ez szolga között egy igen szép posztó vettetik vala, mely az nyilat elveszi vala, mert aznap is az imádságot megmondta vala. Az vaddal azért, melyet foghatának, esmét hazamenének. Egy néminemű napon pedig, mikoron ez úr egy jámbor püspököt hívott volna vendéggé, az ebédnek utána ez úr vevé az püspököt és meglátogatásnak okáért vele ispotályába mene. Mikoron azért az szent püspök ez szolgát ott látta volna, kezdé az kóroktól őtet kérdeznie, azok pedig ez szolgát csodálatosképpen dicsérik vala és magasztalják vala. Tehát íme, ez püspök úrnak jelentéséből ismeré őtet ördögnek lenni. Parancsolá azért neki mindeneknek hallására Istennek hatalmával, hogy megmondaná, ki volna, miért az úrhoz ment volna. Tehát az ördög felkiálta, és nagy szóval imezt mondá: Ördög vagyok, sötétségeknek fejedelmének társa. Jöttem azért ide először ezért, hogy itt az kórokat megfosszam az szent gyónástól és az szent kenetnek felvételétől és az Oltáriszentségtől. Másodszor jöttem ezért, hogy megölném ez urat, mert az bűnnek miatta életében miénk, de cselekedetével ellenségünk, mert az nagy Mesternek Anyjának szolgál egy imádsággal, mely imádságnak erejének miatta mindez kettőtől megtiltattam. Ezeket mondván az ördög nagy gyalázattal és sívással, jajgatással onnan elenyészék. Ezt hallván és látván az szent püspök, az úr és mindazok, akik jelen valának, dicsérék Úristent és az ő Anyját, az Szűz Máriát. Ezután az szent püspök megkérdé az urat, hogy mi volt volna az imádság, melyet az úr Istennek tisztességére és az boldog Szűz Máriának dicséretire megmonda. Az imádság úgymond imez: O intemerata et ineternum benedicta etc. Intlek azért én is titeket, hogy ha az gonosz ellenségnek csalárdságát el akarjátok távoztatnotok, ez imádságot igen olvassátok.

Szövegkörnyezet

Kódex alegysége
Legenda és példák; Példa az emberről, aki minden nap elmondta az O intemerata kezdetű imát

Igazolni kívánt tétel
„Írattatik még is egy példa, mely igen hasznos embernek üdvösségére az orációt naponként megmondania ájtatossággal az Szűz Máriának tisztességére, mely imigyen kezdetik el: O intemerata et ineternum benedicta, singularis et incomparabilis Dei Genitrix Virgo Maria etc."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 12, pars 3, capitulum 8.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1558, Holik 70

0287a
A Szent Jeromos sírjánál feltámadt három ifjú gyakran sír, mert félnek a bűnösökre váró kínoktól és a haláltól.

Tihanyi kódex 340–342

Szereplők
Kürillosz pátriárka, három ifjú, ördögök

Exemplum szövege
Ez oka, miért azok, akik feltámasztattak, soha nem nevettek, de inkább olymint szünetlen sírtanak. Azért mondja az Szent Cirillus pátriárka Szent Ágostonnak írt levelében Szent Jeronimusnak csodatételiről, hogy mikoron három halottak támasztattak volna fel Szent Jeronimusnak koporsója mellett, míg aztán élének, mind szünetlen sírának. És egyiket közülük az többi jelen levén megkérdé Szent Cirillus, mi okáért sírna olyan gyakorta. Tehát az felele: Ha Cirillus, azokról bizonyságot vettél volna, melyekről én tegitlen, te is sírnál. Monda neki Szent Cirillus: Micsoda az? Az pedig mondá: Az én lelkem elszakada az én testemtől, oly nehezen, hogy emberi elme meg nem foghatja, én is, ha róla bizonyságot nem vettem volna, soha nem hihettem volna, mert minden kínok, kiket gondolhatna ember, semmiek ahhoz képest. Úgy mond vala továbbá: Halálomnak órája eljövén, ördögöknek oly soksága jelenék környülem, hogy számuk nem vala, színük pedig oly igen rettenetes vala és rút, hogy semmi annál rútabb nem gondoltathatik. Inkább adná magát ítéletnek napjáig égetésre ember, hogynem csak egy szempillantásig az ő színüknek látására. Kik énkörnyülem gyűlvén, mindeneket, melyeket Isten ellen tettem vala, emlékezetemre hozák vala, intvén engemet erre, hogy az Istennek nagy irgalmasságában kétségbe esném. Ó, jaj azért, miért nem veszik ezt eszükbe emberek, kiknek igaz ugyan történik dolguk, mint nekünk! Ha azért az én sírásomnak okát kérded: az kínoknak félelme, mely méltán adattatik az bűnösöknek. Ne csodáld azért, ha sírok, sőt inkább azt kellene csodálnod, ha nem sírnék.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Nagyboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikáció és imádságok; Prédikáció Szűz Mária haláláról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció első része: Mária tisztességéről halálának idején. A közönséges emberek halálukkor három keserűséget szenvednek, a második: halál félelme.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, én édes Istenem, mely nagy félelem akkoron lészen, mert mennél kisebbik gondolatunkról is számot leszünk adandók, és meghihatatlan szentenciát leszünk veendők! Jaj azért, és jaj a bűnösöknek! Ez oka, miért azok, akik feltámasztattak, soha nem nevettek, de inkább olymint szünetlen sírtanak."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Cirillus pátriárka Szent Ágostonnak írt levelében

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 10, pars 1, articulus 2.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2773

Magyar nyelvű párhuzamok

0287b
Horvát-kódex 125–128 [beíratlan lapokkal: 145–148]

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Nagyboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikáció Asszonyunk Szűz Máriának haláláról és mennybe való felviteléről, valamint három példa; Milyen ajándékokat adott Jézus az ő anyjának annak halála idején

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második része: milyen ajándékokat adott Jézus Szűz Máriának annak halála idején. Előtte: a bűnben meghalt ember halálakor három szomorúságot vall. A harmadik: halál félelme.

Igazolni kívánt tétel
„Annakokáért azokról, kiket Isten feltámasztott halottaiból úgy mondatik, mint Lázár és egyebek, hogy ez világban azután soha nem nevettenek, de sírtanak olyha szünetlen."

Az exemplumban hivatkozott forrás
Cirillus pátriárka Szent Ágostonhoz írt episztolájában

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 10, pars 1, articulus 2.

0287c
Kazinczy-kódex 4–5

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Nagyboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák; Prédikáció asszonyunk, Máriának haláláról

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus három tisztességgel ajándékozta meg Szűz Máriát halála idején. Ez előtt meg kell érteni, hogy a közönséges emberek halálukkor három szomorúságot vallanak, a harmadik: haláltól való félelem.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, én édes Istenem, vajon minemű félelem lészen akkoron, mikoron minden bűneinkről számot leszünk adandók, és meghíhatatlan szentenciát leszünk veendők? Jaj, azért akkoron a bűnösöknek, jaj! Ezért olvastatik azokról, kik haláluknak utána esmét feltámasztattanak, hogy soha aztán nem nevettenek, de inkább olymint szünetlen sírtanak."

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Cirillus az három halottakról

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 10, pars 1, articulus 2.

0288a
Szent Antal nem megy el Szent Jeromos veternyéjére, mert az kételkedett Szűz Mária test szerinti mennybevételében.

Tihanyi kódex 368–369

Szereplők
Szent Antal, Szent Jeromos, angyal, Szűz Mária, angyalok

Exemplum szövege
Ennek pedig jobban való hitelére példa is olvastatik. Dum enim beatus Anthonius ordinis fratrum minorum. Mikoron az boldog Szent Antal, ki kisebb atyafiaknak szerzetéből való vala, míg élne, Szent Jeronimus doktornak ünnepe előve jővén, nem akara az veternyére bemennie, megháborodván Szent Jeronimusnak ellene, ezért hogy Szent Jeronimus az asszumpcióról írt prédikációjában Asszonyunknak testében mennybevételét kétségben hagyta volna. Íme, azon éjszaka Istennek angyala Szent Antalnak jelenék az cellában, és monda neki: Mi okáért nem akarsz, Antal, menned az veternyére? Tehát ő mondá megharagudtnak magát Szent Jeronimus ellen ez fölül megmondott okért. És íme, nem sok idő elmúlván asszonyunk, Mária is nagy fényességgel és angyaloknak sokságával neki jelenék, és Szent Antal legottan térdre esvén, kéré Asszonyunkat, hogy őtet erről bizonyossá tenné, hogy ezt ő bátorsággal prédikálhatná. Tehát az boldog Szűz Mária erről őtet bizonyossá tevé, és parancsolá neki, hogy bátorsággal prédikálaná. Ezenközben az boldog Szent Jeronimus is nagy fényességben ott jelenék, és mondá Szent Antalnak: Azért nem vallottam én ez fölül megírt prédikációban Asszonyunknak testében mennybevételét, mert én erről bizonyos nem voltam. Hagyám pedig kétségben ezért, hogy az boldog Szűz Mária sokaknak magát megjelentené, és erről őket bizonyossá tenné. Ezt megmondván mind Asszonyunk, mind Szent Jeronimus és mind az angyalok mennyországba menének. Szent Antal pedig marada nagy lelki vigasságban, és ezután míg éle, Asszonyunknak mind testében, mind lelkében mennyországba való vételét bátorsággal prédikálá.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Nagyboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikáció és imádságok; Prédikáció Szűz Mária haláláról

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció második része: Szűz Mária testének és lelkének dicsőségéről. Tizenkét okosság bizonyítja meg, hogy Mária halála után testben és lélekben is mennybe ment, a tizenkettedik: felmagasztalás okossága.

Igazolni kívánt tétel
„Tőn énnekem nagyot, aki hatalmas, és szent az ő neve. Ezenképpen méltó lőn, hogy kiváltképpen való malasztomból testében, lelkében mennyországba felvetessék, és ott mindeneknek fölötte felmagasztassék."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 10, pars 1, articulus 3.

Exemplumkatalógusok
Holik 110

Magyar nyelvű párhuzam

0288b
Horvát-kódex 172–175 [beíratlan lapokkal: 192–195]

Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0386.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Nagyboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikáció Asszonyunk Szűz Máriának haláláról és mennybe való felviteléről, valamint három példa; Mária mennybe való felviteléről, lelkének és testének megdicsőüléséről

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció harmadik része: Szűz Mária mennybevitele. 12 okosság bizonyítja meg, hogy Mária halála után testben és lélekben is mennybe ment, a tizenkettedik: nagyítás okossága.

Igazolni kívánt tétel
„Azért méltó és igaz, hogy ez kiváltképpen való malasztból egyéb szenteknek felette felmagasztassék, megnagyíttassék, és hogy felvitessék dicsőségben mind lélekben, és mind testben."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium […]*, liber 10, pars 1, articulus 3.

0289
Az ördög asszony képében kisért egy püspököt. Szent András a segítségére siet.

Debreceni kódex 6–8

Szereplők
püspök, asszony, ördög, Szent András, követ, vendégek, nép, asztaltársaság

Exemplum szövege
Mely igen jó legyen e nemes szent apostolnak szolgálnia, megmutatik imilyen lett dologból. Vala egy püspök, ki nagy ájtatossággal tartatik vala e Szent András apostolhoz. Kit ördög nagy mesterséggel irigységből, miért jámbor vala, testi bűnbe akara csudaképpen ejteni. Kinek szívét mikoron gonosz kívánsággal immár megsebhedte volna, könyörülvén Szent András ez ő ájtatosán, zarándok képében az ajtón kezde csergetni kívül, bekéretőzvén a püspökhöz. S mondá az asztal fölött ördög az asszonyállat képében: Tegyünk kérdést tőle, s ha megfejti, bocsáttassa be kegyelmed. Ha pedig nem tudja, bolondot nem kell ide bocsátnia. S mind jóváhagyák e tanácsot. S reáveté az ördögre a püspök a kérdéstételt, s amaz feladá, mondván, kérdjék ezt tőle: mit tett Úristen nagyobb csodát kisded állatban e földön? Felele Szent András a követnek, mondván: Embernek orcáját, mert mind ez világon is alig lelhetnénk két embereket, kik mindenben hasonlatosak volnának egymáshoz. Ezért is nagy csuda az embernek orcája, mert az érzékenységeket inkább Úristen mind őbenne helyheztette. Kit hallván a püspök s mind, akik az asztalnál ülnek vala, jóváhagyák ez feleletet. S mondá az ördög: Kérdjünk mást is tőle, próbáljuk meg jobban e zarándoknak bölcsességét! Kérdjük azt: Hol magasbb a föld az mennyországnál? Felele a zarándok, mondván: A tüzes égben, mert ott Urunk Jézusnak teste, mely földi állatból vagyon, miért a szűznek véréből teremteték, ki a földből teremtett Ádámtól szaporodék. Mert ő minden egeknek felette magasztaltaték az Atyaistennek jobbjára. E feleletet is mind jóváhagyák, hogy hallák. S mondá az asszonyállat: Tegyünk harmadik kérdést is tőle, s aztán méltó lészen az bebocsátásra, ha arra is reáfelel! S a kérdés íme legyen: Mennyi földön vagyon a mennyország e földhöz? Mondá Szent András a követnek: Menj el, s mondd meg annak, ki ez kérdést teszi, hogy ő tudja ezt jobban, mert ő megmérte, mikoron onnan leesék. Mondd meg uradnak, hogy aki együtt eszik vele, nem asszonyállat, de ördög. Hallván ezt a követ, igen megijede, s megvivé a püspöknek a választ. Amaz ördög ottan elenyészék előttük. A püspök pedig magába térvén nagy sírást kezde tennie, hogy igen csalatkozott volna, és bocsánatot az Úristentől kérni. S ennek utána a zarándokért külde, hogy felhívatná, de immár ő is felment vala mennyországba. A püspök pedig böjtöt parancsola mind a népnek, hogy könyörögvén a jó Istennek megjelentené, ki

volt volna a zarándok, ki őtet ez veszedelemből megszabadította volna. S íme egy éjjel, mikoron imádkoznék, megjelenté az édes Isten, hogy Szent András volt volna. Kiről a püspök az Úristennek és a szent apostolnak nagy hálákat adván, ájtatosbban szolgála Szent Andrásnak, és okosban élvén vevé az örök boldogságot, kit engedjen nekünk is Atya, Fiú, Szentlélek.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent András ünnepe

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig; Szent András apostol

Az exemplum logikai előzménye
Három dologból vehetünk tanulságot, hogy milyen sokat használ Szent Andrást követni. Harmadszor: egy példából.

Igazolni kívánt tétel
„Mely igen jó legyen e nemes szent apostolnak szolgálnia, megmutatik imilyen lett dologból."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 214

0290
Octavianus császár Jézus születésekor a Napban egy szüzet lát, gyermekkel a kezében.

Debreceni kódex 54–55

Szereplők
Octavianus, szűz, Szűz Mária, gyermek, Jézus

Exemplum szövege
Másod, kit Urunk Jézus születése mellé kell meglátnunk: az ő születésének meghamisulhatatlan igaz volta, kinek miatta ő szent Felségének ez világra születése megbizonyíttatik minden teremtett állatoktól. Először az éltető állatoktól és a kövektől, elesztébb az égtől, kin Urunk születése napján három Nap jelenék napkelet felől, kik lassabban összemenvén egy napot szerzének. Melyen értetik vala, hogy a Szentháromság, egy bizony Istennek ismereti támadott volna ez világnak. Napnyugat felől pedig, mikoron

Octavianus császár Rómában az ő házában Urunk Jézus születése napján imádkoznék a napnak kilenced óráján, láta a fényes Nap környül egy arany perecet, s közepette egy szüzet és karján egy szép kisgyermeket, tehát homlokán arany betűkkel ezek írattattanak meg: Ez az élő Istennek oltára. S ottan imádá a császár e gyermeket, és nagy áldozatot teszen vala őneki, mert megérté, hogy ez gyermek nagyobb volna őnálánál. S ott, a helyen vagyon most a Szent Ferenc fiainak klastromuk, ki Ara Coelinek hivattatik.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Karácsony

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig; Jézus születése

Az exemplum logikai előzménye
Három tanulság olvastatik Jézus születéséről, a második: ennek meghamisíthatatlan bizonyossága. Erről először tanúságot tett az ég.

Igazolni kívánt tétel
„Másod, kit Urunk Jézus születése mellé kell meglátnunk: az ő születésének meghamisulhatatlan igaz volta, kinek miatta ő szent Felségének ez világra születése megbizonyíttatik minden teremtett állatoktól. Először az éltető állatoktól és következtől elesztébb az égtől."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 993, Tubach 4675

0291
Octavianus császár a capitoliumbeli bálványoktól azt a választ kapja, hogy Jézus lesz az utódja.

Debreceni kódex 56–57

Szereplők
Octavianus, bálvány, ördög, császár

Exemplum szövege
Az ördög is tanúságot tőn erről. Mert íme a rómaiaknak régi krónikájukban vagyon: hogy mikoron Octavianus császár birodalmának harmincötöd esztendejében a kapitóliumba, azaz a tanácsházba, hol a rómaiaknak istenük közül is vala bálványok, ment

volna, megkérdé az istenektől, azaz az ördögöktől, kik a bálványokban isten gyanánt imádtatják vala magukat, ki bírná ő utána ez világot. S felelének az ördögök, mondván: Egy zsidó gyermek, ki az élő Istentől öröktől fogva született, nem sok idővel ennek utána születendő ez világra tiszta szűztől. E bírja ez községet és ez világot, mert ő földnek, mennynek királya.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Karácsony

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig; Jézus születése

Az exemplum logikai előzménye
Három tanulság olvastatik Jézus születéséről, a második: ennek meghamisíthatatlan bizonyossága. Erről tanúságot tettek az ördögök is.

Igazolni kívánt tétel
„Az ördög is tanúságot tőn erről."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Rómaiaknak régi krónikájukban

0292
Szent Hugó karácsony este látja Szűz Máriát, Jézust és a bosszankodó ördögöt.

Debreceni kódex 57

Szereplők
Szent Hugó, Szűz Mária, Jézus, ördög

Exemplum szövege
Első az ördögnek meggyalázása, mert immár az agg ellenség nem hatalmazhatik el mirajtunk, mint annak előtte, mint íme az Úristen megjelenté ezt ugyan lett dologgal a Szent Hugó nevű doktornak. Egy karácsony estén ki mikoron imádságban volna, látá a Boldog Szűz Máriát, hogy ölében tartja a gyermek Jézust, az ő szent Fiát, s igen örül tehát az ő születésén, s az ördögöt szidalmazza és bosszantja erről, hogy az Urunk, Jézus miatt az ő hatalma elveszett volna. S mondá ördög a földből: Engemet az egyházból a frátereknek ájtatosságuk, az ebédlőházból a Szentírásnak olvasása, a cellákból az

ágynak alávaló volta, a capitulum helyéről a fráterekneknek békességük rekesztett ki. Kiből megtetszik, hogy igen meggyaláztaték a mi ellenségünk Urunk születésével.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Karácsony

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig; Jézus születése

Az exemplum logikai előzménye
Három tanulság olvastatik Jézus születéséről, a harmadik: ennek haszna számunkra. Az első haszon: az ördög meggyalázása.

Igazolni kívánt tétel
„Első az ördögnek meggyalázása, mert immár az agg ellenség nem hatalmazhatik el mirajtunk, mint annak előtte."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 1031

0293
Az itáliai döghalál csak akkor enyhül, amikor Paviában oltárt raknak Szent Sebestyénnek.

Debreceni kódex 138–139

Szereplők
olasz nép, Isten, nép

Exemplum szövege
Kinek mely kellemetes legyen szolgálnia és tisztességet tennie, a mindenható Úristen megmutatá imilyen lett dologból. Olvastatik a longobárdusoknak krónikájukban, hogy egyszer mikoron egész Olaszország nagy döghalálban tartatnék, úgyannyira, hogy nehezen győznék egymást eltemetni, s könyörgének a jó Istennek, hogy meglassítaná a halált. S megjelenté az Úristen: míg Szent Sebestyén vitéznek Pavia nevű városban oltárt nem raknának, s az ő ereklyéit oda nem vinnék, s ájtatosan nem tisztelnék, hogy addig a döghalál közöttük meg nem állana. Kit megtévén, legazonnal megálla a döghalál mi Urunk, Krisztusnak tisztességére, ki él és országol örökké. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent Fábián és Szent Sebestyén ünnepe

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig; Szent Fábián és Sebestyén

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció/legenda végén. Három tanulság olvastatik a két szent szentségéről, a harmadik: Szent Fábián és Sebestyén élete. Az exemplum Szent Sebestyén legendájához kapcsolódik.

Igazolni kívánt tétel
„Kinek [Sebestyénnek] mely kellemetes legyen szolgálnia és tisztességet tennie, a mindenható Úristen megmutatá imilyen lett dologból."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Longobárdusoknak krónikájukban

0294
A kegyetlen Péter vámos egyszer kő híján csak kenyérrel tudja megdobni a koldust. Mikor megbetegszik, látja, hogy a véletlenül adott kenyér minden bűnénél többet nyom a mérlegen.

Debreceni kódex 160–163

Szereplők
Péter vámos, szegény, szegények, szerecsenek, angyalok, tengerbe veszett ember, Jézus, nótárius, ötvös, császár, udvar, társak, házbeliek, kapuőr, vámos, ördög, süket

Exemplum szövege
Egyszer a szegények kiülvén a napra, kezdenek az alamizsnás emberekről szólani, s a jókról jót mondnak vala, a gonoszokról pedig gonoszt. Vala egy Péter vámos nevű, ki igen gazdag és hatalmas vala, de igen irgalmatlan a szegényekhez, mert az ő házához menő szegényeket nagy haraggal elűzi vala ugyan erősen. S mikoron senki nem lelettetett volna a szegények közül, kinek alamizsnát adott volna, mondá az egyik: Mit adtok énnekem, s én ez mai napon őtőle alamizsnát veszek. S megszerződvén velük, el

házához mene vámos Péternek, s ott kezde állani, azonközben, hazajövén Péter úr, alamizsnát kezde tőle kérnie. S mikoron követ nem lelt volna, kivel a szegényt meghajítaná, utána viszen vala szolgája egy kosár köleskenyeret, s egyiket hozzá hajítá, s amaz felragadván társihoz futa vele, s megmondá, hogy önnön kezéből vette volna az egy köleskenyeret. Két napnak utána halálra kórula vámos Péter, és viteték az Úristennek ítéletire. S láta néminemű szerecseneket, s tehát egy mérték vagyon kezükben, s az ő tett gonoszságit mind belerakják egyfelől. S másfelől láta szomorú kedvvel néminemű szép fehér embereket állania, miért a mértéknek felében semmit nem tehetnek vala. S mondá egyik őközülük: Bizony semmije nincsen több ez embernek, kit ide tehetnénk, hanem csak az egy köleskenyér, melyet az Urunk, Krisztusnak szeretetiért két nappal ennek előtte akaratja nélkül ada. Kit mikoron a mértékbe tettek volna, egy arányt kezde a bűnökkel nyomnia, s mondanák a szent angyalok e Péter úrnak: Tégy többet valamit ez köleskenyérhez, mert majd elvisznek a szerecsenek! S felocsúdván, s megszabadulván mondja vala gyakorta: Ha az egy köleskenyér, kit akaratom nélkül hajíték a szegényhez ennyit használa, s vajon mennyit használ, aki minden marháját szegényeknek osztogatja Úristenért jó kedvvel? S mikoron egy napon jó ruháiba felöltözött volna, és egy tengerbe veszett ember, ki minden marháját tengerbe vesztette vala, ruhát kérne Istenért tőle, azonnal levetvén jó ruháit magáról neki adá, s amaz pedig pénzen eladá. Kit meghallván a vámos Péter annyira elszomorodék, hogy sem eszik, sem iszik vala, imezt gondolván: Nem voltam én arra méltó, hogy a szegény énrólam megemlékeznék. S mikoron elaludt volna, látá Urunk Jézust napnak inkább fényleni és egy keresztet feje fölött, s tehát rajta vagyon az ő ruhája, melyet a szegénynek adott vala, s monda neki Urunk Jézus: Péter, mit sírsz? Ki mikoron okát megmondotta volna az ő szomorúságának, felele Üdvözítőnk, mondván: Ismered-e ez ruhát? Mondá a vámos Péter: Jól, Uram. S felele Üdvözítőnk: Ím, énrajtam vagyon, miért nekem adtad. Hálákat adok a te jóakaratodnak, mert fázom vala, s befödözél engemet. Magába térvén annakutána kezdé boldogítani a szegényeket, mondván: Él Úristen, hogy addig meg nem halok, míg egyik nem leszek közülük. Szegényeknek osztogatván azért ő marháit, tíz gera aranyat ada az ő nótáriusának, és mondá: Menj Jeruzsálembe, és végy ezen árut magadnak, de így adom, hogy ami titkot neked mondok, megtartsad! Imez a titok: hogy én is elmegyek veled, s azt mutatom, hogy te szolgád vagyok, s adj el engemet ott egy kereszténynek harminc pénzen, s osztogasd azt is a szegényeknek. Kit ha nem tész, én a pogányoknak adlak tégedet. Elmenvén azért Jeruzsálembe, egy ötvösnek eladá őtet, s az ő árát szegényeknek osztogatá a nótárius. Péter úr pedig minden alávaló dolgot elteszen vala, s nagy alázatossággal szolgál vala az ő urának Istenért. S ugyan bolondnak vélik vala őtet, de Urunk Jézus nagy gyakorta jelenvén őneki, csudálatos édességekkel vigasztalja vala őtet, kinek elbujdosásán mind a császár, s mind az ő udvara igen bánkódnak vala. Ezenközben Konstantinápolyból az ő társi közül némelyek búcsúért a Szentföldre menvén, s az ő gazdájánál szállanak. S látván az ebéden elejükben szolgálnia Péter úrt, kezdenek egymásnak súgnia, mondván: Szinte ilyen képű vala Péter uram. S mikoron nagy szorgalmatosan néznék, mondá az egyik: Bizony a Péter

úr, de felkelek és megtartom őtet! Kit hallván vámos Péter, vevén elfuta onnan. A kaputartó pedig siket és néma vala, csak jeggyel mutatják vala neki, mikoron az ajtót meg kellene nyitnia. Kinek e Péter úr, hogy megnyitná az ajtót, nem jeggyel mutatá, de ugyan beszéddel parancsolá, s amaz azonnal hallván az ő szavát, neki felele és megnyitá az ajtót, s kibocsátá őtet. S imez portárius kezde szólania, s mikoron mindnyájan csodálkoznának erről, mi módon adattatott volna meg a szólás őneki, mondá: Aki most főze a konyhában, kimene és elfuta, de lássátok, hogy Istennek szolgája ne legyen. Mert énnekem mikoron azt mondá: Nyisd meg; az ő szájából láng jöve ki, mely az én nyelvemet és füleimet megilleté, s ottan hallék és szólhaték. S azonnal mindnyájan felszökdösvén az asztaltól, utána futának, de sehol meg nem lelheték. S mind a házbeliek, miért őtet bolondnak vélték vala, s rajta bosszúságokat tettenek vala, penitenciát tartának, miért ilyen szent embert tisztességgel nem tartottanak.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Alamizsnás Szent János ünnepe

Kódex alegysége
Legendárium Szent Andrástól Gyümölcsoltó Boldogasszonyig; Alamizsnás Szent János

Az exemplum logikai előzménye
Legendába ágyazva. Alamizsnás Szent János mondása szerint a szegények segíthetnek elérni a mennyországot. A magyar fordításban sok hiba van, ennek köszönhető többek között az is, hogy úgy tűnik benne, mintha az exemplumot a szegények beszélnék el. Ezzel szemben a Legenda Aurea szerint Alamizsnás Szent János szájából hangzik el a történet.

Igazolni kívánt tétel
„Akiket ti szegényeknek hívtok, ezeket én uraimnak és segítőknek mondom, mert ezek bizony megsegélhetnek minket, s nekünk is adhatják a mennyországot."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 27.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3727

0295
Egy szent életű szüzet halála órájában megdicsér egy püspök, ő ezen kevélységében felfuvalkodik, majd meghal és elkárhozik.

Debreceni kódex 229–230

Szereplők
szűz, püspök, körülállók

Exemplum szövege
Olvastatik más példa is. Vala egy szűz, ki mind az ő ifjúságától fogva szolgála az Úristennek, de maga néminemű lelki felfuvalkodás, azaz kevélység vala őbenne önnön magának kellemetességére. Ki juta az ő utolsó órájára, azaz halálára, és az helynek, az holott lakozik vala, püspöke önnön személyére meglátogatja vala őtet, és Üdvözítőnek szent testével, az oltáriszentséggel élteti vala őtet. És az szűznek ő nagy szentséges életinek okáért mondá az püspök az környülálló népeknek: Méltán, úgymond, ez mai nap nagy tisztességgel szolgálandó, mely napon is ez ájtatos szent szűz meghalandó. Ezt hallván az szűz felfuvalkodék az ő szívébe, és őneki lőn igen kellemetes az püspöknek ő mondása, és legottan meghala, és harminc nap elmúlván jelenék az püspöknek, mondván, hogy örökké elkárhozott volna csak az egy bűnért, az lelki kevélységért: Ki énbennem vala az én halálomnak idején, mikoron hallám, hogy te engemet dicsérsz vala. Ezt megmondván elenyészék.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Elmélkedések és ezeket értelmező példák; Példa a szűzről, aki kevélységéért elkárhozott

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera S, exemplum 21.

0296
Egy haldokló gazdag ember segítséget kér javaitól, de azok elfordulnak tőle. Végül a szegényeknek adja vagyonát.

Debreceni kódex 230

Szereplők
gazdag ember, szegények, Gazdagság, haldokló

Exemplum szövege
Még is olvastatik egy példa. Vala egy igen nagy gazdag ember, és megkórula halálra, és kezde az ő gazdagságitól segítséget kérnie. Mikoron pedig nem vallhatott volna, mondá esmég legottan: Ó, ti hazug gazdagságok, mind én teljes szívemmel én titeket tiszteltelek és szerettelek, és mikoron én ily nagy szükségbe legyek vettetvén, én titőletek valami tanácsot, avagy segítséget nem vallhatok! De inkább ím, jól látom, hogy készek vagytok engemet elhagynia, sem akartok engemet követni. Azért én is elhagylak és megutállak titeket. És ezeket megmondván minden ő jószágit szegényeknek osztogatá, és aztán jól hala meg. Amen. Imádj érettem, áldott Szűz Katerina, és mondj Ave Mariát! Jézus.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Elmélkedések és ezeket értelmező példák; Példa a javait elosztogató ember jó haláláról

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Johannes Herolt, *Sermones discipuli de tempore et de sanctis […]*, capitulum de littera T, exemplum 6.

0297a
Szent Ferenc a legnagyobb bűnösnek vallja magát.

Debreceni kódex 236–237

Szereplők
Szent Ferenc, társ, ferences, szerzetes

Exemplum szövege
Olvastatik példa is ez mellé Szent Ferenc atyáról. Ki mikoron menne egy napon az ő társával az úton, az ő szentségét meg akará bizonyítani, és monda neki: Fráter Ferenc, honnan vagyon ez, hogy íme mind ez világ teutánad eredett, mikoron te ne légy igen nagytudományú, sem igen szép termetű? Felfohászkodék Szent Ferenc atyánk, és mondá: Bizony, igen jól mondod. Azért én azt mondom teneked, hogy mind ez világon sincsen nagyobb bűnös ember énnálamnál. Mondá az ő társa: Mire mondod ezt, én jó atyám? Felele Szent Ferenc atyánk: Arra mondom, én szerető atyámfia, mert ha az Úristen adta volna ez malasztot akármely utálatos teremtett állatjának, kit énnekem, nyavalyásnak adott, netalántán jobban szolgálná az ő szent istenségét. Ezt hallván az ő társa leesék térdre előtte, és culpáját mondá őneki, és soha továbbá nem merészkedék kísérteni. Mindezből azért eszünkbe vehetjük, hogy mely igen boldog ember az, ki inkább őmagát ítéli meg, hogynem mint mást. Amen, Jézus Krisztus!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és ezeket értelmező példák; Az önmegismerésről: elmélkedés és példa; Példa Szent Ferenc alázatosságáról

Az exemplum logikai előzménye
Az önmegismerésről szóló traktátus végén.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, én édes Istenem, mely igen veszedelmes az szerzetesben sokat akarni tudnia és őmagát nem tudnia! Ó, mely igen közel vagyon az oly szerzetes az ő lelkének veszedelméhez, ki másnak életéről szertelen tudakozó és az ő atyjafiának lelki ismeretinek megrágalmazója, mert ő magát nem tudja, és mást ítél és rág [...]. Mindezből azért eszünkbe vehetjük, hogy mely igen boldog ember az, ki inkább őmagát ítéli meg, hogynem mint mást."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars paschalis)*, sermo 42.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2193, Katona 269

Magyar nyelvű párhuzam

0297b
Lobkowicz-kódex 60–61

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák (imádsággal); Szent Bernát könyve; Az emberi gyarlóság, nyavalyásság meggondolásáról

Az exemplum logikai előzménye
Elmélkedés végén.

Igazolni kívánt tétel
„No azért, méltán mimagunkat megalázhatjuk, és soha valami nagy malasztról nem dicsekedhetünk, miérthogy ily igen gyarlók és állhatatlanok vagyunk."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de tempore (pars paschalis)*, sermo 42.

0298
Egy ifjú a testi kísértés elől a pusztába menekül, és ott él szent életet 73 évig, majd üdvözül.

Debreceni kódex 246–249

Szereplők
szent atya, Isten, ördög, remete, szózat, angyal, test, lélek

Exemplum szövege
Olvastatik példa is, hogy mely igen boldog ember az ő halálának idején, ki jól él ez világban. Vala egy pusztában lakozó szent atya, ki az ő ifjúságától fogva az Úristennek szolgált vala. Mikoron pedig még ez veszedelmes világon lakoznék, kezde az ő teste az léleknek ellene kívánni, hogy szegény megismerte volna, hogy semmiképpen ellene nem állhatnék. Elmene az pusztába, holott nagy keményen kezde élni, és mondá ő szívében: Vajon én édes Istenem, ki távoztathatja el ez világnak veszedelmét? És szózatot halla, mondván: Az szent alázatosság csak, és az szívnek ő tisztán való megőrizése. Ezt hallván kezde annál is keményebben élni, úgyannyira hogy csak az fűgyökérbe is keveset ennék, és naponként nagy siralmas imádsággal imádkozik vala az Úristenhez, mondván: Én édes Teremtőm, tarts meg engemet az te szent malasztodban, és tökéljed meg énbennem az te szent akaratodat! Az pokolbeli ördög pedig, miérthogy sem szánt, sem kapál, megirigylé ez szent jámbornak ő nagy tiszta életit, kezdé fölötte igen kísérteni őtet az hitvány testi kívánsággal. Mikoron pedig ez szent jámbor igen fölötte gyötretnék, elmegyen vala, hogy látná, hogy semmiképpen ellene nem állhatnék, az nagy sűrű tövisbokrokba, és annyira elgyötri vala az ő testét, hogy semminemű ép nem lészen vala benne. És mondja vala az ő testének: Ó, én jó testem, vigadj és gyönyörködjél, mert ím, ez a te szeretőd! Ezenközben esmég nagy fohászkodásokkal kéri vala az Úristent, hogy őtet megtartaná az ő testének tisztaságában. Látván pedig az Úristen az ő nagy gyötrelmét és sírását, megszabadítá tőle, és ördög mind ő mesterségével meggyalázták. De mikoron immár jutott volna ő halálára, kezde az ő lelke igen félni és rettegni az haláltól. Magába térvén ez szent jámbor, mondá: Ó, én jó lelkem, mire féled te oly igen az halált? Minemde hetvenhárom esztendeje vagyon-e, hogy te az Úristent ez pusztában szolgálod, mégis félsz-e az haláltól? No, azért menj ki bízván az te édes Istenedhez, kit te szolgáltál! Ez beszédek között az ő boldog lelkét kibocsátá, mely lelket vevén az szent angyalok, nagy vigassággal vivék az örökkévaló boldogságba, holott örökkül örökké vigad. Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Elmélkedések és ezeket értelmező példák; A halálnak meggondolásáról: elmélkedés és példa; Példa a vezeklő atya boldog kimúlásáról

Az exemplum logikai előzménye
A halál meggondolásáról szóló elmélkedés után ehhez kapcsolódó példák következnek. Első példa.

Igazolni kívánt tétel
„mely igen boldog ember az ő halálának idején, ki jól él ez világban"

0299a
Egy hiú spoletói lány halálos beteg lesz, mégsem bánja meg bűneit.

Debreceni kódex 249–250

Szereplők
leány, anya, körülállók

Exemplum szövege
Más példa olvastatik az gonoszoknak veszedelmes halálukról. Vala Spoletumnak városában egy igen szép termetű leányzó, ki mindenkoron ez világi hívságokra igyekezik vala, semmit nem gondolván az örökkévaló jövendő élettel. Egy időben kórsággal megveretteték az Úristentől. Lelki üdvösséges intéseket igen utál vala, és ingyen sem akarja vala hallania. Mikoron pedig az kórság igen nagyon meghatalmazott volna rajta, és megismerte volna ez boldogtalan leányzó, hogy az ő halála rokon közel volna, szünetlenül kezdé az ő anyját kérni, hogy felöltöztetné őtet az ő drágalátos ruhájába, kivel szokott vala ő élnie, és felöltöztetvén ígérné őtet olymint menyegzőbe akarná vinnie. Az ő anyja reá engede, és megtevé azt, amit az ő leánya kíván vala. Ó, az Úristennek csodálatos rettenetes ítéleti! Ó, elálmélkodandó rettenetes veszedelmes mondás! Hogy ezképpen felöltöztetvén feküdnék, felfohászkodván nagy sírással kezdé mondani ez hívságos leányzó: Jaj, úgymond, énnekem, mert íme, én meghalok, ki ilyen igen szép vagyok és ékes, ki mind én kezdetségemtől fogva növekedtem és tartattam nagy gyengeségben, és immár ím meghalok ily igen gyengeséges ifjúságomban. Ezeket hallván az környülállók mondnák vala őneki: […].

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Elmélkedések és ezeket értelmező példák; A halálnak meggondolásáról: elmélkedés és példa; Példa a spoletói hiú lány keserű haláláról

Az exemplum logikai előzménye
A halál meggondolásáról szóló elmélkedés után ehhez kapcsolódó példák következnek. Második példa.

Igazolni kívánt tétel
„az gonoszoknak veszedelmes halálokról."

Magyar nyelvű párhuzam

0299b
Lobkowicz-kódex 49–51

Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0312.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák (imádsággal); Szent Bernát könyve; A halál megemlékezéséről

Az exemplum logikai előzménye
Elmélkedés végén, példa után.

Igazolni kívánt tétel
„Mert valaki jól él, tehát az áldott Jézussal országol örökkön-örökké, és aki gonoszul, örök veszedelem őneki."

Az exemplumban hivatkozott forrás
„miképpen énnekem mondották, kik szemükkel látták – Szent Ágoston doktor mondja."

0300
Egy fráter hét évig szolgál Szent Katalinnak a Sínai-hegyen, jutalmul megkapja a szűz ujját.

Debreceni kódex 557

Szereplők
szerzetes, Szent Katalin

Exemplum szövege
Olvastatik egy igen szép példa, hogy vala egy rotomagonbeli barát, ki Sínai-hegyre felmene, és ott hét esztendeig szolgála Szent Katerinának nagy ájtatossággal. És mikoron szünetlen kérné ez Szent Katerinát ez barát, hogy hogy valamit az ő testéből érdemlene, íme nagy csodálatos dolog: nagy hirtelenséggel elszakada Szent Katerinának egyik ujja, kit az barát nagy örömmel és nagy vigassággal az ő klastromába vive.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Vegyes rész: legenda, példa, traktátus, passió-elmélkedés; Alexandriai Szent Katalin legendája és egy példa; Példa a barátról, aki Szent Katalin egyik ujját megkapta

Az exemplum logikai előzménye
Alexandriai Szent Katalin legendája után.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 172.

0301a
Szent Apollónia feltámasztja az őt tisztelő asszony fiát, akit az ördög az üstbe dobott.

Debreceni kódex 572–575

Szereplők
nemes, feleség, házbeliek, szegények, zarándok, ördög, gyermek, Szent Apollónia, angyalok, asszony

Exemplum szövege
Szent Apalin asszonyról olvastatik ez példa. Burgundiában vala egy gazdag nemes ember, kinek ő feleségével és házabeliekkel egyetemben nagy ájtatossága vala Szent Apalin asszonyhoz, úgyhogy minden esztendőben nagy vendégséget tenne az ő napján. Ez nemes ember feleségének mikoron eljött vala ő szülése, nagy kínt szenved vala, úgyhogy két fogát neki ki kell vala vonatni. Immár negyed úttal. No, mikoron immár szülni kellene, eljöve az Szent Apalin asszony napja, mely napot esmég nagy ájtatossággal igyekezik vala szolgálni, hívogatván szegényeket Üdvözítőnk, Jézus Krisztusnak és az ő kegyességes szülejének és Szent Apalin asszonynak szerelméért. Mikoron eljutott volna a vendégségnek napja, az asszonyállat önnönmaga szolgál vala az szegényeknek, vala őneki egy üstje a tűz fölött felfüggesztvén, teljes hússal. Történék, hogy az agg ellenség, ördög egy zarándok képében jöve és bekéredzék. Mikoron bebocsátták volna, az tűzhöz üle, olymely magát melegítené. De maga ez asszonyállat miért igen szorgalmatos vala az szegényeknek ételt szerezni, felejté esztendős gyermekcséjét a tűznél őrizet nélkül. Hogy ördög azt látta volna, ragadá a gyermeket, és az üstbe veté, hol legottan aprónként szakadoza és eloszla. Anyja pediglen a sok dolog között elfeledkezék a gyermekről. Annyira, hogy mikoron a húst feladná az üstből, meglelé a gyermekcsének ő tagjait: hol ujját, hol kezét, hol lábát látván megrettene, eszébe jutván a gyermek, elváltozék mint félholt. Annakutána meg erőt vőn, és kiszedegeté a gyermeknek tagjait

egy tiszta ruhába, és a mise mikoron megvégeztetett volna, felmene titok házába, nagy sírva kiáltván Úristenhez és Szent Apalin asszonyhoz, mondván: Ó, örök Isten, immár látom, hogy mind, amit tettem a te szerelmedért, utálatos teneked! Maga gyakorta hallottam prédikációban: Valamit az enyéim közül legkisebbnek tettetek, nekem tettétek. Azért mire nem látod az én művelkedetemet, kiket én tettem a te tisztességedre és Szent Apalin asszonyéra? Ó, Szent Apalin asszony, ím, én sok esztendőtől fogva a te ünnepedet üllöttem, szegényeket hívtam, és nekik szolgáltam. Nemde ez-é az én jutalmam? Mikoron ezt mondaná az asszonyállat, elalvék, és látá látás szerént Szent Apalin asszonyt jövén angyalokkal, nagy szépséggel megékesítvén, mondván őneki: Ne akarj kétségbe esned, mert semminemű jó nem marad megfizetetlen! Tudjad, hogy valamit tettél Istennek, Boldogasszonynak és énnekem szegényeknek szolgálván, nekem igen kellemetes. Azért valamit kívánsz, adva vagyon, és a gyermek meglészen neked egészségben. A fogsérést, kit szenvedtél szülésedkoron, fogad kivonatván, továbbá nem szenveded sem te, sem azok, kik Istennek szeretetiért, anyjának tisztességéért és halálomnak emlékezetiért én vigíliámat böjtöli, napomat üli, Istent, Boldogasszonyt és engemet foga, avagy feje fájásába hamarsággal való segítségnek ismervén. Ez meglévén, felserkene, gyermekét egészségben lelé, és önnönmagát minden fájdalom nélkül. Mely dolgot mindeneknek hirdetének. És ő urával, házabeliekkel egyetemben ő ünnepét megülé, és kik akarták ülleni, megjelenté: Azért szolgáljunk Szent Apalin asszonynak, hogy ő érdemének miatta fogséréstől, főséréstől és minden háborúságtól, testitől és lelkitől megszabaduljunk, és az örök örömbe felmagasztassunk. Mely boldogságba minket vigyen Atya, Fiú és Szentlélek! Amen. Dicsértessék Úristen és az ő szent anyja, Mária!

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Vegyes rész: legenda, példa, traktátus, passió-elmélkedés; Szent Apollónia legendája és egy példa; Példa Szent Apollóniáról

Az exemplum logikai előzménye
Szent Apollónia legendája után.

Igazolni kívánt tétel
„Azért szolgáljunk Szent Apalin asszonynak, hogy ő érdemének miatta fogséréstől, főséréstől és minden háborúságtól, testitől és lelkitől megszabaduljunk, és az örök örömbe felmagasztassunk."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Meffreth, *Sermones De tempore et de sanctis sive Hortulus reginae*, sermo 37.

Exemplumkatalógusok
Dömötör 136

Magyar nyelvű párhuzam

0301b
Nádor-kódex 483–491

Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Legendák és példák; Példa Szent Apalinról (Apollóniáról)

Igazolni kívánt tétel
„Azért szolgáljunk Szent Apalin asszonynak, hogy ő érdemének miatta fogséréstől, főséréstől és minden háborúságtól, testitől és lelkitől megszabaduljunk, és az örök örömbe felmagasztassunk."

Exemplum forrása
Meffreth, *Sermones De tempore et de sanctis sive Hortulus reginae*, sermo 37.

0302a
Az idős szerzetes azzal vigasztalja beteg tanítványát, hogy a vas és az arany is a tűzben tisztul meg.

Debreceni kódex 572–575
Exemplumutalás

Szereplők
vén, tanítvány, szerzetes

Exemplum szövege
Szent Jeromos írja, hogy néminemű régi szent vén az ő megkórult tanítványát így vigasztalja vala, mondván: Fiam, meg nem szomorodjál a te testednek kórságáért, mert ha vas vagy, ennek miatta a rozsda rólad elvétetik. Ha pedig arany vagy, ennek miatta tisztább léssz, és a nagyról nagyobbra vételel. Más meg így mond vala: Mikoron Isten valakinek kórságot ád, ha azért száz esztendeig szolgált volna neki, mégsem volna sok. Azért ne legyen nekünk nehéz a nyavalyának szenvedése, kiből nekünk ennyi sok jóság adatik. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Vegyes rész: legenda, példa, traktátus, passió-elmélkedés; Szentséges életnek feljebbvaló garádicsa; Háborúságot békével szenvedni

Az exemplum logikai előzménye
Traktátus végén. Hét jószága van annak, ha a háborúságot békével szenvedjük el. A hetedik: Isten fiává teszi az embert.

Igazolni kívánt tétel
„Mi pedig ne tegyünk így, de fogadjuk az Szentléleknek tanácsát, ki a bölcsnek miatta így mond: Tartsad a fegyelmet, és el ne bocsássad őtet. Mert a jövendőben háborúság fogja azokat, kik ma azt eltávoztatják."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Jeromos

Magyar nyelvű párhuzam

0302b
Nagyszombati kódex 250–251

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
A bűnbánatot elősegítő tanítások, elmélkedések, lelki tükör és egy példázat; Tanítás arról, hogy a háborúságot békével kell szenvedni

Az exemplum logikai előzménye
Traktátus végén. Hét jószága van annak, ha a háborúságot békével szenvedjük el. A hetedik: Isten fiává teszi az embert.

Igazolni kívánt tétel
„Mi pedig ne tegyünk így, de fogadjuk az Szentléleknek tanácsát, ki a bölcsnek miatta így mond: Tartsad a fegyelmet, és el ne bocsássad őtet. Mert a jövendőben háborúság fogja azokat, kik ma azt eltávoztatják."

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Jeronimus

0303
Egy nemesifjú szerelmes lesz egy szent életű apácába. Elcsábításához egy ördöngös segítségét kéri.

Kazinczy-kódex 35–38

Szereplők
apáca, ifjú, ördöngös, ördög, apácák, szerelmes, mágus, varázsló, kép, Jeromos, Szent Jeromos képe

Exemplum szövege
Olvastatik egy igen szép példa, mely igen jó az Szent Jeronimusnak ájtatossággal szolgálnia és ő képét az szüzeknek cellájukban tartania. Egy néminemű monostorban lakozik vala egy szűz apáca. Ez az többinél korában ifjabb vala, szépségével is az többit felülhaladta vala, erkölcsében tökéletes vala, életében pedig szent vala. Ez az ő szüzességét oly igen nagy szorgalmatossággal tartja vala és őrizi vala, hogy az több szüzeknek mind tükörük vala. Szünetlen cellájában ül vala, holott szünetlen avagy Szentírást olvas vala, avagy imádkozik vala, avagy pedig kézi munkát teszen vala. Ez szűznek jó életét megirigyelvén az minden jónak ellensége, pokolbeli ördög, és egy nemes nemből való ifjat az ő szerelmére felgerjeszte. Mely ifjú szeretetnek oly nagy szikrájával gyötrettetik vala, hogy sem éjjel, sem nappal nem nyughatik vala, de mindenkoron azon gondolkodik vala, mint az szüzet gonoszságra vallhatná. Gyakorta pedig az ő nagy szerelmét akarja vala az szűznek megnyilatkoztatnia, de az ő nagy jámborságáért nem merészkedik vala. Az szerelemnek oly igen nagy szikrájával gyújtattatott vala fel ez ifjú, hogy kétségbe esvén akaratjának meg nem teljesíthetéséről sokszor akarja vala magát különb-különb halállal megölnie. Mikoron azért semmiképpen ez ifjú az szűzhöz nem férhetne, egy ördöngös embert hozzáhíva, és őneki kincsnek sokságát ígéré, hogyha ördögi mesterségével ez szüzet akaratjára hathatná. Ez ördöngös azért az ő ördögi mesterségével egy ördögöt hozzáhíva, és őtet éjnek idején ez apácának cellájára bocsátá. Az ördög pedig ez apácának cellájának küszöbét által nem meheté az cellában való Szent Jeronimusnak képétől megijedvén, és esmét az őtet bocsátóhoz tére, megjelentvén neki az ő elfutásának okát. Kit az ördöngös megcsúfolván mást híva, kit is az szűznek cellájára külde, kinek is úgy történék dolga, mint az elsőnek. Harmadikat is elkülde, az többinél okosbat és ravaszbat, ki mikoron az szűznek cellájához közelgetett volna, íme kezde nagyon kiáltania és mondania: Ha énnekem, Jeronimus, innéten elhagysz mennem, én továbbá soha ide nem jövök! Ez kiáltásra az apáca, ki akkoron imádságban üreskedik vala, és az több apácák is felkelének, és nagy félelemmel az helyre, holott az ördög kiált vala, menének. És legottan ismerék őtet ördögnek lenni, kit kényszerítenek, hogy megmondaná, mi okáért ment volna. Kiknek menésének okát mikoron megmondotta volna, mondá magát Szent Jeronimustól tüzes láncokkal megkötöztettnek lenni, kérvén őket, hogy az ő imádságuknak miatta szabadíttathatnék el, soha továbbá hozzájuk nem menvén. Kik mikoron imádkoztanak volna, és az boldog Szent Jeronimust

magasztalták volna, az ördög legottan nagy kiáltással közülük elenyészék, és mene az ördöngöshöz, kit oly igen vere, hogy sok ideig lelket nem érezhetnek vala benne. Ezt mondván neki: Az én kínomnak te vagy oka, küldvén engemet az apácához. Azért ez vereségekkel állok mostan bosszút terajtad. Az ördöngös azért ilyetén veszedelembe levén látá, hogy az ő ördögi mesterségével magát meg nem segítheti, kezdé segítségül Szent Jeronimust hívnia, mondván: Szent Jeronimus, felfogadom én teneked, hogy ha ördögtől én meg nem ölettetendem te engemet megsegítvén minden ördögi mesterségnek ellene mondok, és az te szolgálatodtól soha el nem szakadok. Ezeket megmondván az ördög legottan mint az füst, elenyészék. Egész esztendeig fekvék azért az vereségben, kiből feltámadván ördöngös könyveit mind megégeté, és minden jószágát szegényeknek osztogatván az cellába, kiben Szent Jeronimus negyven esztendeig tartott vala penitenciát, magát berekeszté, holott bűneiről penitenciát tartván nagy szentséggel fénylék. Amaz boldogtalan ifjú pedig az bujaságnak tüzét meg nem győzhetvén, és az ő akaratjának megtökéléséről kétségbe esvén, egy éjszaka magát felakasztá, és őmagát ez boldogtalan mind ez élettől, mind az jövendő boldog élettől megfosztá. Ez példából azért elérthetitek, mely igen jó ez dicsőséges Szent Jeronimusnak szolgálnotok, és képét cellátokban tartanotok.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák; Példa Szent Jeromos szolgálatáról és képének hasznáról

Igazolni kívánt tétel
„mely igen jó az Szent Jeromosnak ájtatossággal szolgálnia és ő képét az szüzeknek cellájukban tartania."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Epistola Cyrilli episcopi Jerosolymitani de miraculis Hieronymi ad Sanctum Augustinum episc. Hipponensem, capitulum 13.

0304
Egy város minden évben egy ismeretlent választ uralkodónak, akit az év elteltével egy puszta szigeten hagynak meghalni.

Kazinczy-kódex 109–111
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
Barlám, Jozafát, polgárok, fejedelem, idegen ember

Exemplum szövege
Imezt is hozzátevé Barlám, mondván: Egy néminemű nagy városban lakozó polgároknak imilyetén szokásuk vala, hogy minden esztendőben új, ismeretlen embert választnak vala maguknak fejedelmül. Az egy esztendőben valamit akar vala, azt teheti vala, és az várost földjével egyetemben bírja vala. Az fejedelem azért, nagy gyönyörűségben lakozván, az esztendő betelvén, nagy hirtelenséggel feltámadnak vala az polgárok őreá, és megfogván, az városnak utcáin lófarkon, meztelen meghordozván, nagy messze való puszta szigetbe számkivetik vala. Holott sem ruhát, sem eleséget nem találván, mezítelen és éhhel kell vala meghalnia. De ami végre mikoron egyet az országba felmagasztaltanak volna, titkon az polgároknak szokásukat megérté, és az esztendő alatt az szigetbe temérdek kincset külde, hova, az esztendő betelvén, mikoron számkivettetett volna, egyebek éhségnek miatta elfogyatkozván, ő nagy gyönyörűségekkel bővelkedik vala. Ezt is megmagyarázá Barlám Jozafát előtt, mondván: Ez város, király, ez világ, ez városnak polgári pokolbeli fejedelmek, kik embereket ez világnak hamis gyönyörűségével elhitegetik, és emberek ingyen nem vélvén, az halál eljő, és ez fejedelmek embereket az setétségnek helyére süllyesztnek el alá. Az szigetbe küldött gazdagság pedig nem egyéb, hanem az szent alamizsna, kivel emberek örökké élnek aztán jövendőben.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0229b; RMEx 0056c.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák; Barlám és Jozafát legendája; Barlám példái (a balgatagságról)

Az exemplum logikai előzménye
Exemplumbokor harmadik tagja. Barlám – akit külseje ellenére is fogad a királyfi – prédikációt mond Jozafát előtt, többek között a világi hamis gyönyörűségek és hiúságok ellen.

Igazolni kívánt tétel
Az exemplumbokor tagjai mind a világ gyönyörűségeinek hamis voltát bizonyítják. „pokolbeli fejedelmek, kik embereket ez világnak hamis gyönyörűségével elhitegetik."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 180.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2907

0305
Szent Antal azt a tanácsot kapja az Istentől, hogy a hiúság ellen imádkozzon és dolgozzon.

Kazinczy-kódex 150–151

Szereplők
Szent Antal, Isten

Exemplum szövege
Ez azért, szerető húgaim, az hivalkodás, mely az szenteknek gyülekezetüket megháborítja, nemzvén őbennük bujaságot, nevelvén torkosságot, hintvén közikbe háborúságnak konkolyát és mind az testnek művelkedetét. Ez hivalkodást kívánván az nagy Szent Antal eltávoztatnia, az pusztában kiált vala Úristenhez, mondván: Ó, én Uram, Isten! Ó, lelkeknek és testeknek bizony őrizője! Támaszd fel énbennem az te malasztodat, és öntsed irgalmasságodat, hogy ez pusztában az te színednek előtte hivalkodván ne találtassam! Kinek imez felelteték: Antal, kívánsz-e Istennel kellemetes lenned? Imádkozzál, és mikoron nem imádkozhatol, kezeiddel munkálkodjál, és mindenkoron tégy valamit! Én is ezt mondom tinektek, hogy minden hivalkodást eltávoztattassatok, és mindenkoron valami jót tegyetek, és aki közületek megunja az imádságot, ottan írást olvasson, ha azt is elunja, ottan varrjon.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
1527-ben befejezett második rész; Prédikáció a szent tisztaságról

Az exemplum logikai előzménye
A liliom hat nemes tulajdonsága a tisztaságtartáshoz hasonlíttatik. A szűz a szüzességét hat társsal tarthatja meg, ezt jelképezi a liliom hat fehér levele. A harmadik társ: a hivalkodás eltávoztatása.

Igazolni kívánt tétel
„Ez azért, szerető húgaim, az hivalkodás, mely az szenteknek gyülekezetüket megháborítja nemzvén őbennük bujaságot, nevelvén torkosságot, hintvén közikbe háborúságnak konkolyát és mind az testnek művelkedetét."

0306
Szent Imre a veszprémi Szent György-templomban kérdezi Istent, hogy milyen szolgálat a legkedvesebb neki. Isten testi-lelki tisztaságot vár.

Kazinczy-kódex 152–154

Szereplők
Szent Imre, komornyik, Isten

Exemplum szövege
Negyed társa még is az szent szüzességnek, kivel ő jól megtartatik: az ájtatos imádság. Kiről úgy mond az bölcs: Tudom, hogy én tisztaságtartó nem lehetek, hanem ha Isten adandja énnekem. Evvel tartá meg szüzességét az boldog Szent Imre herceg, kiről úgy olvastatik, hogy egyszer Veszprémett éjfélkor egy komornyikjával mikoron imádságnak okáért az Szent György mártírnak egyházába ment volna, imádságában Urunkhoz könyörög vala ezen, hogy neki megjelentené, minemű szolgálatja volna kedvesb Őfelségének előtte. Tehát íme nagy fényesség az szentegyházat betölté, és az fényességből Urunk megszólala, neki mondván: Imre, lelkednek és testednek tisztaságát kívánom én tetőled. Melyet hallván az boldog szűz Szent Imre herceg, nem bízék magában, de legottan folyamék az isteni segítségre, és imezt mondá: Én édes Istenem és Uram, ha ezt kívánod éntőlem, kérem te Felségedet, oltsad meg énbennem az gonosz kívánságokat, melyek késálkodnak az én lelkemnek tisztaságának ellene, az te szent malasztodnak harmatjával. Kiben az imádságnak jószágának miatta az gonosz kívánság oly igen megoltaték, hogy az tüzet kebelében viselje, de azért nem sérteték meg tőle. Ez példáztatik azért az liliomnak negyedik fehér levelén.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Kódex alegysége
1527-ben befejezett második rész; Prédikáció a szent tisztaságról

Az exemplum logikai előzménye
A liliom hat nemes tulajdonsága a tisztaságtartáshoz hasonlíttatik. A szűz a szüzességét hat társsal tarthatja meg, ezt jelképezi a liliom hat fehér levele. A negyedik társ: imádság.

Igazolni kívánt tétel
„Negyed társa még is az szent szüzességnek, kivel ő jól megtartatik: az ájtatos imádság."

0307
Szűz Mária testi és lelki mennybevétele.

Kazinczy-kódex 8–25

Szereplők
Szűz Mária, Gábriel arkangyal, szüzek, Szent János apostol, Szent Pál apostol, Szent Péter apostol, apostolok, Jézus, angyalok, pátriárkák, próféták, mennyei udvar, zsidó főpap, zsidók

Exemplum szövege
Harmaddal ajándékozá meg az édes Jézus az ő szent szülejét halálának idején imezzel, hogy ő meghala minden félelem nélkül, nagy bátorsággal, mint ím az ő szent halálának rendjéből megtetszik. Úgy olvastatik azért az ő szent haláláról: mikoron az apostolok az hitnek prédikálásának okáért ez világnak tizenkét szegére eloszlottanak volna, asszonyunk, Mária marada Jeruzsálemben az Sionnak hegyén, azaz az házban, holott az ő édes Fia az végvacsorát tette vala. Őneki pedig ilyetén szokása vala: naponként Urunknak kínszenvedésének helyit, tudniamint holott megkereszteltelteték, holott böjtöle, holott az kertben véres verítéket hullatván imádkozék, holott megfogattaték, holott Annásnál arcul verettetteték, holott Kaifásnál hamisan vádoltaték, holott Pilátusnál megostoroztaték és koronáztaték, holott Heródesnél megcsúfoltaték, holott halálra szentenciáztaték, holott megfeszíttetteték, és holott eltemettetteték. Ezeket eljárja vala, és ezeknek minden helyin nagy édes elmélkedéseket teszen vala, és ennek utána az angyaltól hozott eleséget úgy veszi vala hozzá. Egy néminemű napon azért, mikoron szokása szerént Fiának kínszenvedésének helyit eljárta volna, szokásának fölötte kezde nagy édességet éreznie Fiának szeretetiben felgerjedvén, és nagy sírással imezt kezdé mondania: Ó, én édes Fiam, Jézus, én lelkemnek vigasztalója, vajh, kívánnék én az testtől megfeselnem, és véled lennem, bátor jelen volna az óra, kiben én az örök hazában téged láthatnálak! Mikoron ilyetén könyörgéseket tenne az boldog Szűz Mária szent Fiához, íme legottan Istennek angyala, Szent Gábriel arkangyal nagy fényességben neki jelenék, és miképpen Istennek Anyjának tisztességgel köszöne, mondván: Üdvözlégy, Istennek édes Anyja, vegyed annak áldomását, ki megáldá Jákobnak házát! Ím az te szent Fiad, Úr Jézus Krisztus tégedet, tiszteletes Anyát vár, mert harmadnapon az testből kivéttetel, és az mennyei boldogságba vittetel, holott örökké az szentekkel vigasztaltatol. Íme pedig az mennyei paradicsomból hoztam neked, én Asszonyomnak egy pálmafának ágát, melyet halálodnak utána előtted vitess. Ennek fölötte egy gyászruhát is ada neki. Tehát asszonyunk, Mária miképpen alázatos szűz, térdre leesvén, az ajándékokat elvevén nagy hálákat ada szent Fiának róla. Ennek utána szent Fiától három kéréseket kére. Elsőt imezt: hogy halálának idején az apostolok jelen lennének, hogy minekelőtte meghalna, őket szemeivel láthatná, és lelkét őelőttük adná meg. Mást imezt: hogy halálának idején ördögöknek rettenetes látásitól megmentené. Harmadot: hogy az halálnak kínját ne szenvedné. Hallván ezt az angyal, monda neki: Asszonyom, miért féled te látnod az ördögöket, mikoron az ő hatalmasságukat teljességgel megrontottad

légyen? De maga, asszonyom, légyen az te akaratod! Ezt megmondván Istennek angyala, mennyországba el-felmene. Az pálmaág pedig igen fényes vala, és vala az zöld vesszőhöz hasonlatos, de az ő leveli fénylenek vala, miképpen az csillagok.

Asszonyunk, Mária pedig lelkének nagy édességében marada, és íme az szent szüzeket legottan összehívá, és őnekik megjelenté szent Fiának akaratját, ennek fölötte az pálmaágat és az gyászruhát is őnekik megmutatá. Azok pedig ezt hallván kezdének nagy sírást tennie, és imezt mondania: Ó, minden asszonyoknak fölötte áldott, miért hagysz immár minket árváúl? Asszonyunk pedig akarván őket megvigasztalnia, mondá: Ha ti nem kívánnátok fiatoktól sok ideig elszakadnotok, miért nem kellene énnekem Fiamhoz való menésemet örülnöm, ki mindeneknek életük és az boldogoknak jutalma? Ezenközben pedig az boldog Szent János evangélista prédikál vala Epheszoszban, és íme őtet egy fényes köd nagy hirtelenséggel környülvevé, és asszonyunk, Máriának cellájának ajtója előtt letevé. Ezt látván Szent János, elcsodálkozék rajta, és az ajtón csergetvén Asszonyunkhoz el-bemene, és nagy tisztességgel az szűz Szűznek köszöne. Kit mikoron Asszonyunk meglátott volna, örömében elfakada sírral, és mondá Szent Jánosnak: Én szerető fiam, János, emlékezzél meg az én szerető Fiamnak és az te édes mesterednek beszédéről, kikkel engemet teneked anyául ajánla, és tégedet énnekem fiúul. Én azért fiam, János, meghalok harmadnapon, és az én testemet eltemetésre neked ajánlom. Hallván ezt az boldog Szent János legottan olymint holt elevenül az földre leesék, ennek utána olymint egy kevés erőt vevén az földről felkele, és kezdé nagy sírással imezt mondania: Ó, jaj énnekem, én Istenem, miért hozsz most mireánk ily nagy háborúságot, hogy ez mi szerzetünknek mesterét, szentségnek tükörét, minekünk egyetlenegy vigasztalónkat tőlünk elvegyed? Mikoron az boldog Szent János ekképpen siránkoznék, ezenközben Asszonyunk az pálmaágat neki megmutatá, vele egyetemben az gyászruhát is, és mondá Szent Jánosnak: Ez pálmaágat halálomnak utána előttem vitessed az temetésre. Tehát az boldog Szent János nagy óhajtással mondá: Ó, vajha itt volnának mostan az apostolok, az én atyámfiai, hogy neked, Asszonyom, alkalmas szolgálatot tehetnénk! Ezeket mikoron mondaná az boldog Szent János, az apostolok ahol ott prédikálnak vala, fényes ködtől mind felvetetének, és Asszonyunknak cellájának ajtója előtt letétetének. Kik mikoron egymást látták volna, és egymásnak köszöntenek volna, igen csodálkoznak vala, és egymásnak imezt mondják vala: Vajon mi oka, hogy minket most Úristen összegyűjtött? Onnétan belül pedig Szent János meghallván az ő szavukat, el-kimene hozzájuk, és látván őket, elfakada sírral, és megmonda nekik, hogy Asszonyuk harmadnapra ez világból ki volna mulandó. Melyet azok hallván mind nagy sírásra indultatának, és ekképpen Asszonyunkhoz el-bemenének, és őneki ékesen köszönének, mondván: Üdvözlégy Istennek Anyja, malaszttal teljes, Úr vagyon veled, te vagy áldott asszonyoknak közötte, és áldott az te méhednek gyümölcse. Kiknek köszönetüket asszonyunk, Mária is elfogadá, mondván: Üdvözlégyetek ti is mind, én Fiamnak szeretetes tanítványi. És mikoron őtőlük az ő odamenésüknek módját megértette volna, Úristent magasztalá. Az apostolok között pedig látván Szent Pált, őtet kiváltképpen üdvözlé, mondván: Üdvözlégy anyaszentegyháznak fundamentuma. Melyet hallván Szent Pál ottan térdeire esék, és mondá: Üdvözlégy én Üdvösségemnek

nyerője. Jóllehet, hogy Úr Krisztust az testben nem láttam legyen, de maga mikoron tégedet látlak, nem különb mintha őtet látnám. Eddig tégedet az pogányoknak istent szülőnek prédikáltalak, ezután tégedet őhozzá felvétettet prédikállak. Tehát kezdék az apostolok egyenként Asszonyunkat dicsérnie, Szent Péter elkezdvén: Örök mennyei jegyes, isteni világosságnak gyertyatartója, kinek általa az örök világosság kijelenteték! Az többi is mondják vala: Üdvözlégy mennyországnak Királyné Asszonya, üdvözlégy angyaloknak Asszonya, üdvözlégy szent gyökér, kitől ez világnak világosság támada! Örülj dicsőséges Szűz, mindeneknél ékesb, és miértünk mindenkoron Istent imádjad! Asszonyunk, Mária is, velük egyetemben Istent dicséri vala. Ennek utána, mint az Nagy Albert doktor mondja, meggyónék, nem bűnt, mert ő soha bűnt nem tett vala, hanem az gyónást tevé az hálálatlanságról. Meg is keneté magát Szent János evangélistának általa, és őtőle az oltáriszentséget is hozzávevé. Ennek utána az gyászruhát reávevé, és inté az szüzeket, hogy az lámpásoknak meg ne hagynának aludnia mind haláláiglan. Az apostolok pedig az szüzekkel egyetemben környüle sírnak vala, és ezt mondja vala: Miért hagysz el minket, ó, mi vigasztalónk? Te valál ez világon az mi munkánknak jutalma, teveled egyetemben minekünk élnünk országlás. Ne hagyj el azért minket, Istennek, ó, boldog Anyja! Ó, mely igen keserves minekünk tetőled elszakadnunk és elválnunk, ki vagy teljes mennyei udvarnak öröme és vigassága. Tehát Asszonyunk térdeire leesvén és magát szent Fiához térítvén mondá: Én szerető Fiam, Jézus, ezeknek, kik az én halálomról bánkódnak, te légy vigasztalójuk, és adjad az te áldomásodat őnekik! Ezeket mondván kiterjeszté kezeit, és mind megáldá őket.

Ennek utána őtőlük fejenként búcsút vőn, és szerzé aztán magát az halálhoz, és mondá: Én szerető Fiam, az te kezeidbe ajánlom az én lelkemet, vegyed az én lelkemet szeretetest, melyet minden bűntől tisztán megtartál! Az én testemet is neked, és nem az földnek ajánlom, tartsad meg fiam őtet egészen, melyben kedves lőn néked nyugodnod! Vígy engemet tehozzád, hogy aholott te vagy, én is ott legyek! Ennek utána elméjét felemelé szent Fiához, úgy, hogy az nagy elmélkedésnek édességének miatta semmi fájdalmat nem érez vala. Az éjnek azért harmad óráján az ház nagy édességgel betelék, mert Urunk Jézus mind az angyalokkal és az pátriárkáknak és prófétáknak seregivel, teljes mennyei udvarral mennyországból kijöve, és Asszonyunkat seregenként környüllállák, nagy édesen énekelvén. Elesztebb pedig Urunk kezdé el, mondván: Jövel én választottam, és az én székemet helyheztetem tebenned, mert megkedvelte az király az te színedet. Asszonyunk, Mária pedig mondja vala: Kész Uram, az én szívem, kész. Tehát mind az szentek egyetemben mondanák: Ez az szűz, mely nem ismert házasságot bűnben, vallj gyümölcsöt az szent lelkeknek látásában! Tehát esmét Urunk Jézus feljebb kezdvén mondá: Jövel ez világból, én szerető jegyesem, jövel, ím megkoronáztatol. Mondá esmét Asszonyunk: Ím elmegyek, mert írván vagyon énrólam, hogy tegyem az te akaratodat, én Istenem. És ezenközben, az nagy édességben Asszonyunknak lelke szent testéből kimene szent Fiának kebelébe, és íme, legottan környülvevék az ő szent lelkét az angyalok, és kezdék nagy isteni édességgel mennyországba felvinnie. Láták pedig az apostolok az ő lelkét oly nagy fényesnek lenni, hogy emberi nyelv ki nem jelentheti. Kezdenek azért az apostolok nagy sírással utánakiáltania, mondván:

Bölcsességes Szűz, hova mégy igen fényvén? Emlékezzél meg mirólunk, ó, Asszonyunk az te szent Fiadnál! Tehát mondá Urunk az apostoloknak: Az én szűz Anyámnak ő testét vigyétek az Jozafátnak völgyére, és egy új koporsóba, melyet ott találtok, helyheztessétek, és harmadnapra engemet oda várjatok. És ezeket megmondván Urunk szent Anyjának lelkével és az mind az mennyei teljes udvarral mennyországba mene fel, és szent Fiának jobbjára, az dicsőségnek székiben helyhezteték. Az ő szent teste pedig oly igen nagy fényességgel fénylék, hogy az szüzek, kik őtet megfürösztek, illethetik vala, de maga nem láttathatik vala. Az fényesség pedig mindaddig megmarada, mígnem megfürösztek, nemhogy az víz őtet megtisztította volna, de inkább az víz szentelteték meg az szent testtől. Mikoron azért megfürösztötték volna az szent testet, tiszta gyolcsba takarák be, és nyoszolyába helyhezteték. Az apostolok pedig, miképpen Istennek Anyjának testénél, nagy isteni dicséreteket tőnek. Mikoron azért akarnák immár az szent testet az temetésre vinni, mondá Szent János Péternek: Ez pálmaágat, Péter, te vigyed Asszonyunknak előtte! Hallván ezt Szent Péter, mondá: Fiam, János, vajh inkább tégedet illet, mert Úrtól szűzen választatál, azért méltó, hogy az Szűznek pálmáját szűz viselje. Én pedig az nyoszolyában viszem az szent testet, az több apostolok pedig környülvevén ez nyoszolyát, mondjanak dicséretet Istennek. Hallván ezt Szent Pál, mondá Szent Péternek: Én is, ki mindőtöknél kisebb vagyok, veled viszem az nyoszolyát. Ilyetén nemes vetekedések valának közöttük. Tehát Szent Péter Szent Pállal felemelék az nyoszolyát, Szent János pedig vevé az pálmaágat, az több apostolok az nyoszolyát környülvevén, és ekképpen az Dávid prófétának dicséretivel, tudniamint az In exitu Israellel elindulának. Az nyoszolyát pedig Úristen fényes köddel környülvevé, az apostolokat is, úgyhogy az apostolok nem láthattatnak vala, de szavuk hallathatik vala. Jelen lőnek az apostolokkal egyetemben az angyalok is Istent nagy szóval dicsérvén és édes szülőjét magasztalván.

Az városban való zsidók pedig ez dicséretet meghallván, és megértvén, hogy Urunknak tanítványi édes Anyjának testét vinnék temetésre, mind fegyvert ragadozának, és kezdék egymást intenie, mondván: Gyertek el, és az csalárdnak tanítványit öljük mind meg, és Anyjának testét égessük meg! Tehát el-kihirtelenkedének reájuk Jeruzsálemből, és az főpap folyamék az nyoszolyához, és két kezeit reáveté, hogy Asszonyunknak szent testét lerántaná. Ki miért hogy az szent testet méltatlan akarja vala illetnie, őneki mindkét keze az nyoszolyához ragada, és könyökbe megaszának, és az kínnak miatta kezde nagy sírásokat tenni. Az több nép pedig Istennek angyalától vaksággal veretteték meg. Tehát az papi fejedelem kezde Szent Péternek könyörgenie az egészségért. Kinek mondá Szent Péter: Semmiképpen egészséget nem vehetsz, hanemha megapolandod ez nyoszolyát, és ezt mondandod: Hiszek Úr Jézus Krisztusban, kit ez Szűz méhében visele, ez világra szüle és az szülésnek utána szűzen megmarada. Melyet mikoron megtett volna, legottan egészséget vőn. Vevé pedig Szent Péter az pálmaágnak egyik levelét, és neki adá, mondván: Vegyed ezt, és illessed az megvakult népnek szemüket vele, és valakik hiendnek, egészséget vesznek, akik pedig az hitetlenségben megmaradnak, soha nem látnak. Mikoron azért az apostolok az Jozafátnak völgyére értenek volna, találának ott egy koporsót, Urunk, Krisztus koporsójához hasonlatost, melybe Asszonyunknak szent

testét nagy tiszteséggel behelyhezteték, és harmadnapig, mint Urunk parancsolta vala, isteni dicséretben az koporsónál megmaradának. Harmadnapra pedig egy fényes köd az koporsót környülvevé, angyaloknak szavuk zengedez, csodálatos jó illat éreztetik, kin az apostolok igen csodálkoznak. És íme, Urunk Jézus angyaloknak sokságával leszállván mennyországból mene az apostolokhoz, és köszöne nekik, mondván: Békesség nektek. Azok pedig térdükre esvén, mondanák: Dicsőség te neked, Uram, ki csak te magad tehetsz csodát. Kiknek esmét mondá Urunk: Mi láttatik ti nektek az én Anyám felől, hogy mostan minemű tisztességet tegyek őneki? Kinek mondanák az apostolok: Láttattatik minekünk, te szolgáidnak, hogy miképpen te az halált meggyőzvén országlasz örökké, ezenképpen édes Anyádnak testét feltámasszad, és az te jobbodra helyheztessed örökké országlandóul. És íme, legottan asszonyunk, Máriának lelke jelen láttaték lenni, és Urunk szóla, mondván: Támadj fel, én szeretőm, mennyországnak dicsősége és örök életnek edénye! Szép vagy én szeretőm, és szeplő nincsen tebenned. Miképpen azért az te lelked semmi szeplőt nem vallott, ezenképpen az te tested is nem vallja az rothadatosságnak szeplőjét. És íme, legottan asszonyunk, Máriának lelke szent testéhez járula, és az koporsóból megdicsőült testtel jöve ki, és szent Fiával egyetemben és teljes mennyei udvarral mennyországnak boldogságába el-felmene. Holott szent Fiától, miért hogy ez világon mindeneknél alázatosb vala, minden angyaloknak kari fölött helyhezteték, mint szentegyház énekli. Az apostolok pedig az koporsót felnyitván az szent testet benne nem találhaták, hanem csak az gyászruhát és az gyolcsot, kibe szent testét betakarták vala. Megapolgatván azért az apostolok az koporsót és Istent dicsérvén az ő szent Anyjában, térének Jeruzsálembe hirdetvén és prédikálván, mert testestől és lelkestől felvitettetett asszonyunk, Mária mennyországba.

Ó azért, boldog Szűz Mária, Istennek Anyja, mennyországnak Királyné Asszonya, angyaloknak Asszonya, bűnösöknek reménysége, purgatóriumban való szegény halottaknak hiedelme, ördögöknek töredelme, pogányoknak megrontója! Kérlek tégedet én, szegény bűnös, alázatosan, kegyes elmével, hogy ez kevés dicséretedet, jóllehet énfelőlem elégtelent, méltoltass elvenned, és énnekem, malasztnak és irgalmasságnak Anyja, nyerjed az dicsőséget! Kiben veled dicsérhessem az te áldott szent Fiadat örökkön-örökké. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Nagyboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikációk és legendák; Prédikáció asszonyunk, Máriának haláláról

Az exemplum logikai előzménye
Krisztus három tisztességgel ajándékozta meg Szűz Máriát halála idején, a harmadik: Mária félelem nélkül halt meg.

Igazolni kívánt tétel
„Harmaddal ajándékozá meg az édes Jézus az ő szent szülejét halálának idején, imezzel, hogy ő meghala minden félelem nélkül, nagy bátorsággal."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 10, pars 5, articulus 1, capitulum 2–3.

0308
Alamizsnás Szent Jánost az Irgalmasság egy szép lány képében látogatja meg, és halálakor megkoronázva a mennybe viszi.

Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról 18–20

Szereplők
Alamizsnás Szent János, Irgalmasság (leány), fráter
Allegorikus alak szerepel benne.

Exemplum szövege
Ezokáért mondja vala Aranyszájú Szent János: Az alamizsna Istennek szeretője, és mindenkor előtte áll. Valakiknek akarja, könnyen malasztot nyer, az bűnöknek köteleit elszaggatja, az sötétségeket eltávoztatja, pokolnak tüzét megoltja, őneki mennyországnak kapuja nagy örömmel megnyílik. Példa Alamizsnás Szent János, ki mikoron még ifjúcska volna és lakoznék az skólában, egyszer mikor nyugodnék ágyában, eljöve az Irgalmas nagy szép szűz leánynak képében, olajfaágból kötött koszorú fejében, és kezdé ölelgetni őtet. Kin ez nemes ifjú igen megijede – alítván őtet ez világi leánynak lenni –, és kezdé tőle nagy haraggal eltaszigálni. Mondá az Irgalmasság: Mit taszigálsz engemet, nám én te szeretőd vagyok. Nám úgy szeretsz engemet hogy soha eszedből ki nem vethetsz? Annál inkább megbúsula az ifjú, és mondá: Hogy mersz, gonosz leányzó, ilyen beszédeket mondanod, ha soha szememmel sem láttalak? Fuss el azért innét hamarsággal! Ó, tisztaságnak nemes edénye! Ott is fél az tisztaság, holott nem kellene félni. Mondá az Irgalmas nagy víg orcával: Sőt láttál, és immár énvelem gyűrűt váltottál, s mire tagadod meg? Ne űzz el azért, mert el nem megyek, hanem teveled lakom, mert te vagy az én szeretőm. Mondá Szent János: Ki vagy te, hogy ilyen erősen kötötted énreám magadat? Mondá az Irgalmasság: Én vagyok Istennek szerető leánya, kinek szerelméért ő mennyországból leszálla az Szűznek méhébe, és meghala. Azért én édes barátom, meg ne utálj engemet, de úgy tégy, mint ez koráig, szeress engemet és én tégedet Istennek eleibe viszlek. Ezt megmondván az Irgalmasság el-felmene mennyeknek

országára, és amit fogada, beteljesíté. Mert látja vala egy fráter, miként koronázza vala őtet az Irgalmasság halála idején, és nagy örömmel vinni Istennek eleibe.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról (Traktátus a szent apostolok méltóságáról és dicsőségéről); Első capitulum

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus első fejezete egy keretes prédikáció, themája: „Én választalak titeket és szerzelek titeket, hogy elmenjetek, és gyümölcsöt hozzatok, és az ti gyümölcsötök megmaradjon." (Jn 15,16). Az apostolokat Isten mennyei vigasságra, gyümölcs szerzésére választotta, erre kell munkálkodnunk nekünk is. Az irgalmasság gyümölcsét segít megszerezni az alamizsnálkodás. Fejezet végén, utána a thema ismétlése.

Igazolni kívánt tétel
„Mert az alamizsna minden bűntől és az haláltól megszabadít, és nem hagyja az lelket az sötétségekre menni. Ez okáért mondja vala Aranyszájú Szent János: Az alamizsna Istennek szeretője és mindenkor előtte áll, valakiknek akarja könnyen malasztot nyer, az bűnöknek köteleit elszaggatja, az sötétségeket eltávoztatja, pokolnak tüzét megoltja, őneki mennyországnak kapuja nagy örömmel megnyílik."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 124a.

0309
Egy nemesifjút királlyá akarnak koronázni, de ő elutasítja a koronát.

Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról 39

Szereplők
nemesifjú

Exemplum szövege
Valaki azért kíván uraságot, fejedelemséget, leesvén imádja az sátánt, és kevély. Ez okáért úgy mond Valerius Maximus, hogy mikoron egy nemes ifjat akarnának királlyá tenni és az koronát akarnák fejébe tenni, kezébe vevé az arany koronát az ifjú, és mondá: Ó, szépséges korona, igen szép vagy, de ha tégedet emberek tudnának, még az

szemeten sem vennének fel! Ezt mondván elhajítá az koronát, és fel nem vevé az királyságot. Ha ez világiak így futtanak az fejedelemség előtt, mennyivel inkább kell szerzeteseknek.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról (Traktátus a szent apostolok méltóságáról és dicsőségéről); Negyedik capitulum

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus fő kérdése: Van-e a mennyországban az apostoloknál nagyobb szent? Az első (téves) válasz: igen, van. Ezt három okossággal bizonyítják meg, a harmadik (negyedik fejezet): az alázatosság. Az apostolokban kevélységet találunk, mert mindenki kevély, aki a fejedelemséget kívánja.

Igazolni kívánt tétel
„Valaki azért kíván uraságot, fejedelemséget, leesvén imádja az sátánt, és kevély."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Valerius Maximus

Exemplum forrása
Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*, VII, 2.

0310
Egy szent atyának az Úristen megmutatja, hogy Szent Gergely pápával érdemel közös jutalmat kapni.

Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról 64

Szereplők
szent atya, Isten, Isten angyala, remete

Exemplum szövege
Nagyobbat érdemle Szent Péter, elhagyván az ő hálóját, hogynem Lajos király, avagy Szent Elek minden kincsét, mert nagyobb szeretettel tevé. Ezenképpen értsed minden jószágról. Példa Szent Gergelyről és az szent atyáról, ki mikoron könyörögne Istennek, kivel lenne érdeme, szózat jöve hozzá, mondván: Gergely pápával. Hallván az szent atya, megbúsula rajta, és panaszol vala, mondván: Én mindennemű javaimat elhagytam, semmit nem bírok, semmi vigasságom ez világon nincsen. Ő pedig nagy

tisztességben, nagy vigasságban és nagy kincsben vagyon. Mikor így sápolódnék, eljöve Istennek angyala, és mondá: Nyavalyás barát, hogy mered te Szent Gergely pápának gazdagságához hasonlatni az te szegénységedet? Mikor te inkább gyönyörködöl az egy macskafiúban, mikor előtted játszik, hogynem ő az nagy kincsben! Hallván ezt, befogá száját, és kívánja vala, hogy Szent Gergellyel lehetne jutalma. Ezt tegyük, és üdvözülünk!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Könyvecse az szent apostoloknak méltóságokról (Traktátus a szent apostolok méltóságáról és dicsőségéről); Hatodik capitulum

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus fő kérdése: Van-e a mennyországban az apostoloknál nagyobb szent? A második (helyes) válasz: nincsen. Ezt három okossággal bizonyítják meg, a harmadik: a Szentlélek vételének bőséges volta. A szentség legfőképpen a szent szeretetben van. A traktátus végén.

Igazolni kívánt tétel
„Erre az szent doktorok úgy felelnek, hogy valakinek tökéletessége és szentsége nincsen főképpen sem szegénységben – mert az ördög igen szegény –, sem sanyarú penitenciában, sem kínszenvedésben, sem egyébnemű ez világi utálatosságban, mert az ördög is sanyarú penitenciát tart, sokat szenved; hanem az szent szeretetben."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 46.

Exemplumkatalógusok
Tubach 891

0311
Egy társaság 1310-ben Bolognából Ravennába, az Angyali Boldogasszony-templom búcsújára igyekszik, és betérnek egy latinul beszélő, ördögtől megszállt gazdag nő fogadójába.

Lobkowicz-kódex 24–30

Szereplők
két pap, öt úr, asszony, vendég, Jakab, húg, apáca, ördög

Exemplum szövege

Olvastatik egy példa e búcsúról. Mikoron írnának ezerháromszáz és tíz esztendőben, Bononiából mennek vala nyolcan a búcsúra Ravennába, kiknek hárma pap vala, és egyik Szent Ferenc harmad szerzetéből vala, de a többi urak valának. És mikoron oda juttak volna, megszállának egy vendégfogadó gazdag asszonynál, mely ismeretes vala nagy sokaknak. És mikoron vacsorálnának, a megmondott asszony deáki nyelven oly nagy bölcsen kezde szólnia, hogy mind elálmélkodának rajta. És mondá egyik az vendégek közül Jakab papnak: Hallod-e uram, miképpen szól ez asszony? Felele neki: Jól hallom, és igen csodálom, de miért hogy nem vagyok én igen bölcs, nem merek vele vetődnöm. És legottan mondá az asszony: Jól hiszem, hogy nem tudsz nekem felelni, de nem csoda ez, mert bátor mind itt volnának a kisebb atyafiaknak ő tudósi, kik mostan mind ez világban jobbak és bölcsebbek, de még a Szent Domonkos baráti is, mindazokat csak énmagam meggyaláznám az írásnak tudományával. És mondá a pap neki: S nagyobb-e és jobb-e az Szent Ferenc szerzete, hogynem mint a Szent Domonkosé? Mondá az asszony: Vajh, nagyobb még háromszerrel is! Monda neki: De holott tanultad te ezeket? Felele: A tüzes mennyországban, honnan a Luciferrel csak egy gondolatért mind kiűzeténk, akik reá engedtünk vala, mert a Szent Mihály meggyőze minket. Esmét mondá a pap jámbor: Az ördögök-e mentől alól pokolban, vagy nem? És mondá az asszony: Vajh, nem azok, hanem a hamis keresztények vannak mentől alól! Mert miképpen ez világon felmagasztattak volt minden teremtett állatnak felette, és nem akarták megismernie az ő hivatalukat, immár most mentől alól nagyobb kínban vannak. És mindezekből bizonnyal megismerék, hogy ördög volna.

De az vacsorának utána hívják vala a papok, hogy melléjük ülne, és beszéllene valamit. De mondá az asszony: Vajh, nem vagyok én méltó arra, mert ti vagytok Istennek papi. Monda neki az pap, aki vele szól vala: Hogy tudod, hogy én pap vagyok? Felele az ördög: Tudom, mert Szent Mihály napján te mondád az énekes misét Bononiában. Mert én is ott valék, és egy prédikációt tőn a fráter Jakab. Esmét mondá az ördög: Immár igaz, kilencszer voltál te a búcsún, aki vagyon Assisnak mellette, hogy ez úgy legyen, harmad úttal még a te két húgod is veled vala, kik igen bántanak az úton. Nám, sokszor hallottad a fráter Jakabot, hogy prédikálja vala, miképpen a Szent Macarius akart volt békességet szerzeni Isten között és ember között. És mondá az Isten Macariusnak: Ha úgymond bűnössé hagyja magát nekem az ördög, tehát kegyelmezek vele. Megmondá Szent Macarius ezt az ördögnek, és mondá az ördög: Sőt, inkább a Megfeszült térddel állva kövessen meg engemet, hogy ilyen nagy sok esztendeig kínzott minket pokolban, mert ő vétett énellenem! És mondá Szent Macarius: Eredj el, kevély ördög, nám akarod megalázni magad a teremtő Istennek? Esmét mondá a pap jámbor: De igaz-e e búcsú, akire mi mostan idejöttünk? Ki felele: Timagatok jól tudjátok, mert hallottátok otthon miképpen prédikálták. De ittegyen azt mondják a kanonokok, hogy kíntól-bűntől való búcsú vagyon. Maga torkuk által hazudnak, mert nincsen több annál, amennyit otthon hallottatok. És monda neki: Hogy lehet az, nám Szent János evangélista őmaga szentelte meg a szentegyházat? Felele az ördög: Bizony,

hogy őmaga szentelte, de nincsen annál több búcsú. De ne láttassék nektek kevésnek lennie, mert ha valakinek addig kellene a purgatóriumban égni, tehát megoltja e búcsú minden kínját. Azt is mondja vala: Immár igaz tizennyolc esztendeje vagyon, hogy én ez asszonyban lakom, de soha senki meg nem tudta, hanem csak te, és immár ki kell is mennem. De mikoron ezt mondaná, a ház népe közül egy esküvék Urunk, Krisztus vérére; ezt hallván az asszony oly igen megharagvék, hogy láttatik vala nekik, hogy majd mind elszaggatja. Monda neki az pap: Mire, hogy ilyen igen megháborodál, és ilyen nagyon kiáltál. És megütte az ő kezét, és mondá: Ne háborodjál meg! Tehát mondá az ördög: Igen csodálok én a bűnösön, ki olyan nagy becsülés nélkül nevezé a Krisztust, ki annyira szereté a bűnösöket, hogy mind kiontá vérét, és feredőt csinálja benne, hogy megmosodnának az ő bűnükből, maga csak egy csepp vére is igaz elég lett volna az váltságra. Mert valamikor neveztetik a Krisztusnak vére, és mikor az pap viszi az ő szent testét, mind térdre esnek akkor az ördögök. De imez gonosz bűnös mely nagy utálatosan nevezé a Krisztusnak szent vérét. Vajh, mely nagy kínt szenved pokolban ez ilyen, aki nem tiszteli a Krisztusnak nevét! Esmét mondá az pap: De kérlek, hogy mondj valamit amaz búcsúról, ahová mondád, hogy kilencszer mentem; mert jól mondád azt. Ha olyan nagy búcsú, amint a Szent Ferenc fiai mondják? Mondá az ördög: Vajh, bezzeg nem tudjátok éntőlem ezt meg! Mert amint a fráter Korlát prédikálla, aki öt halottat támaszta fel, mind úgy vagyon, mert nagy úr mennyországban az. Esmét mondá a pap: Általjában bizonyságot akarok vennem tőled, mert nem elégeszem meg ez mondásoddal. Mondá az ördög nagy kiáltással: Soha ti éntőlem ezt meg nem tudjátok, sem egyéb! Monda neki a pap: Mondd meg tehát, mitől félsz te inkább! Felele: Krisztusnak vérét és kínszenvedését. Tehát mondá a pap: A Krisztusnak kínszenvedésére és szent vérére kénytelenítlek, hogy megmondjad, ha igaz a búcsú vagy nem! De mikoron hallotta volna a Krisztusnak szent vérét neveztetni az ájtatos paptól, igen megháborodék, és mondá: Ó, énnekem! Nám mindeddiglen nagy tisztességet tettem én teneked, és mind jámbornak mondtalak, de soha ne várjad innentova éntőlem, mert engem megcsalál! És oly igen gyötri vala a nyavalyás asszonyállatot, hogy mind azt hiszik vala, hogy immár megöli. És oly nagy ordítást teszen vala, hogy valakik a házban valának, mind kétségbe estek vala, és nagy sírva mondják vala: Ó, áldott Úristen, segélj, mert ím mind elveszünk! És mondá a papnak: Ó, ki igen nagy dolgot mondatsz meg énvelem, mert annyira kötelezett engem Istennek fia, hogy immár meg kell mondanom, maga soha nem akartuk ezt megmondania, mert a potrohos Ferenc igaz ugyan megpusztítja purgatóriumot, mint Istennek fia az ő halálával. Mondá a pap: Gonosz, fertelmes lélek, mire mondod potrohosnak a Szent Ferencet? És mondá: Mert nincsen nekünk nagyobb ellenségünk nálánál, mert az Isten fiának és az ő Anyjának utána soha nem volt nagyobb alázatos, mint ő. Azért most a Lucifer székit vette el, kinél szebb nem vala mennyországban. Azért általjában tudjátok, hogy igaz az Angyali Boldogasszony búcsú, mert az Úristen őmaga engedte. Ennekfelette nagy sokat monda, kit nem írhatok meg, mert nem fér ide.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Ferenc nagybúcsúja

Kódex alegysége
Szent Ferenc nagy búcsújáról; Példa e búcsúról

Az exemplum logikai előzménye
Legenda végén, a búcsú isteni voltát igazolja. A lejegyző az exemplum befejezésével a lap aljára ér, ahol helyhiányra hivatkozva rövidíti forrását: „Ennekfelette nagy sokat monda, kit nem írhatok meg, mert nem fér ide." Az exemplumba illesztett példázathoz lásd Szent Makárius történetét: RMEx 0285b.

Igazolni kívánt tétel
„Azért általjában tudjátok, hogy igaz az Angyali Boldogasszony búcsú, mert az Úristen őmaga engedte."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Speculum vitae Beati Francisci et sociorum eius, capitulum 88–89.

Exemplumkatalógusok
Tubach 3384, Dömötör 269

0312
Szent Ágoston bűnbánatra int egy bűnös úton meggazdagodott embert, de az csak a kincseit siratja.

Lobkowicz-kódex 48–49

Szereplők
Szent Ágoston, gazdag ember, haldokló

Exemplum szövege
Ki mellé ily példákat vet az Szent Ágoston doktor, mondván: Láttam én, úgymond, egy embert ő halálára jutván, és ez vala igen gazdag, mely gazdagságokat bűn nélkül nem gyűjtött vala. Mikoron pedig inteném őtet, hogy immár lelkéhez látna, igen nehezen hallja vala, és bánja vala, hogy intem vala lelkének üdvösségéhez. Sőt, inkább ő az ő ágyán idestova forogván fohászkodik vala, és nagy sírással ordít vala, mondván: Ó, mely igen sokat munkálkodtam, hogy én meggazdagulhatnék, és íme, immár egyebek vigadnak és gyönyörködnek az én gazdagságimmal! Ó, én jó kincsim és pénzim!

Ó, jó arany kupáim, ki bír immár titeket, kinek hagyálak én titeket? És ez beszédek között az ő nyavalyás lelkét kibocsátá.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0299b.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák (imádsággal); Szent Bernát könyve; A halál megemlékezéséről

Az exemplum logikai előzménye
Elmélkedés végén, tagolójellel elválasztott rész kezdetén.

Igazolni kívánt tétel
„Mert valaki jól él, tehát az áldott Jézussal országol örökkön-örökké, és aki gonoszul, örök veszedelem őneki."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Ágoston

Exemplum forrása
Thomas à Kempis, *De imitatione Christi*, I, 23.

0313
Egy remete megtalálja egy pogány fejét, aki elmondja, hogy a rossz keresztények vannak legalul a pokolban.

Lobkowicz-kódex 83–85

Szereplők
remete, fej, koponya, pogány

Exemplum szövege
Más példa olvastatik az szent atyáknak életiből. Mikoron az pusztában egy szegény remete idestova járna, találá egy emberfőt, és mondá: Parancsolok én teneked, fő, az élő Istenre, hogy mondd meg énnekem, ki feje vagy, és hol vagy! Legottan az fő szóla, és mondá: Én vagyok, úgymond, egy pogánynak feje, ki régen hadnak miatta itt ölettettem meg, és az pokolnak fenekére vagyok vettetvén. Mondá esmég az remete a főnek: Vagyon-e valaki tenáladnál alább az pokolnak fenekén? Mondá őneki esmég a fő: Az gonosz keresztények vannak, úgymond, ki az Úristent jobban ismerték, és nagyobb malasztot vettenek őtőle, de maga őtet megutálták, és neki nem akartanak szolgálni, hanem az bűnnek. Én pedig miért hogy pogány voltam, az én hitetlenségemnek

miatta őtet nem ismertem annyira, ezért nem vagyok annyira alávetettvén. De maga én az én kínjaimat teneked meg nem mondhatom, minemű keserűséges kínokat szenvedek az Úristennek igaz ítéletinek miatta örökké. Ezeket hallván az remete az ő életét annál is keményebben kezdé tartani, megrettenvén az főnek szavára.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák (imádsággal); Szent Bernát könyve; Az ítéletről

Az exemplum logikai előzménye
Elmélkedés végén, példa után.

Igazolni kívánt tétel
„Erősen higgyed, és semmiképpen ne kételkedjél, én szerető tanítványom, mert nem mindenek, ki anyaszentegyházban megkeresztelkednek, veszik azért a mennyországot, de csak azok, kik az keresztelkedést felvevén jól élnek, és kik megtartóztatják őmagukat bűnöktől és az testnek kívánságitól."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyáknak élete

Exemplumkatalógusok
Tubach 3111

0314
Egy remete Krisztus szenvedésére gondol, így édes lesz számára a szegénység tartása.

Lobkowicz-kódex 150–151

Szereplők
remete, Jézus

Exemplum szövege
Azért mondja az Szent Ágoston doktor is: Valaki, úgymond, az szent szegénységet féli ez földön, az örökkévaló boldogságnak bőségét elhagyja. Azért olvastatik az szent atyáknak életiben, hogy vala az pusztában egy szegény fráter, kinek csak egy hitvány gyékénye vala, és éjjel felét alája veti vala, és az felével az ő testét befedezi vala, étke vala fű, gyökér. Mégis azt mondja vala: Ó, Uram Jézus, bizonyával nagy vala az te szegénységed, mikoron te állasz vala mezítelen az keresztfán énérettem, és a te veneréked vala epe és ecet. Ezt meggondolván, édes vala őneki az szent szegénységnek ő tartása.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedések és példák (imádsággal); Szent Bonaventura atyánk könyve a tökéletes életről; Harmadik fejezet: a szegénységről

Az exemplum logikai előzménye
Két dolog miatt kell a szegénységet szeretnünk, az első: Jézus példája.

Igazolni kívánt tétel
A közvetlen bizonyított tétel: „Valaki úgymond az szent szegénységet féli ez földön, az örökkévaló boldogságnak bőségét elhagyja." Az exemplum a traktátus ezen részének átfogó témájához is szorosan kapcsolódik.

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyáknak élete

0315a
Az ördög megtanítja Szent Bernátnak azt a hét zsoltárt, amelyek annyit érnek, mintha az összes zsoltárt elmondaná.

Lobkowicz-kódex 346–350

Szereplők
Szent Bernát, ördög

Exemplum szövege
Mikoron egy időben az ájtatos Szent Bernáld imádkoznék, neki jelenék az ördög, és igen kezde vele vetődni, és nagy sok beszédnek utána monda neki: Vajh, Bernáld, Bernáld, ki igen meggyalázsz te engemet, mert én valamikor téged kísértlek kevélységgel, te ottan megalázod magadat. Mondá azért Bernáld: Ugyanis úgy kell a kereszténynek, hogy mikoron kísértetik kétségbe eséssel, ottan gondolja meg amaz tolvajt, aki Üdvözítőnkkel feszítteték meg. Ha pedig kevélységgel, gondolja meg amaz remetét, aki mind gyermeksége óta a pusztában szolgált vala Istennek, de elkárhozék az egy kevélységnek miatta. Monda neki az ördög: Bernáld, te igen sokat vigyázsz, de evvel engemet te meg nem győzhetsz, mert én soha nem aluszom. Igen sokat is böjtölsz, de én soha nem eszem. Igen sokat munkálkodol, de én soha meg nem állok, de csak a te nagy alázatossággoddal győzsz meg engemet. De mégis vagyon a zsoltárban vagy hét vers, kit te nem tudsz, melyet mikor ember minden napon megolvasna ájtatossággal és töredelmességgel, igaz annyi érdemit vallaná, ha mind az egész zsoltárt megolvasta volna. Mondá a Szent

Bernáld: De kérlek, hogy mondd meg nekem azt! Monda neki: Vajh, bizony nem mondom, mert én még azt is bánom, ami jót tudsz. Felele a Szent Bernáld: No, gonosz, irigy ördög, ha nem mondod, ím azt teszem, hogy innentova soha egy napon sem eszem, addig mígnem megolvasom mind az teljes zsoltárt. Úgyis megtalálom benne! Ezt hallá az ördög, nagy ordítással mondá: Jaj nekem, s mi nem arra mondom vala, hogy ilyen nagy jót tennél, jobb mégis megmondanom, hogynem minden napon böjtölj. És mind megmonda neki. Imezek: Ó, jó Jézus, világosítsad meg az én szemeimet, hogy valamikor el ne aludjam a halálban, és ne mondhassa az én ellenségem, elhatalmazám őellene. Ó, én Megváltóm, szóltam az én nyelvemmel, jelentsd meg Uramisten az én végemet, és én napimnak számát mennyi legyen, hogy megtudjam, mitől fogyatkoztam meg. Ó, Messiás, a te kezeidbe ajánlom, Uram, az én lelkemet, megváltottál engemet, Uram, igazságnak Istene. Ó, Dávid királynak fia, tégy énvelem jegyet a jóban, hogy akik engem gyűlöltenek, meglássák, és meggyaláztassanak, mert te, én Uram Istenem, megsegélletél engemet és megvigasztaltál. Ó, én Teremtőm, megszaggattad az én kötelimet, és teneked áldozom dicséretnek áldozatját, és Úrnak nevét hívom. Ó, Emmánuel, éntőlem elveszett a futás, és nincsen immár, hogyki az lelkemet keresse. Ó, Krisztus, tehozzád kiálték, én Uramisten! Mondám, hogy te vagy az én reménységem, én részem az élőknek földjében. Dicsőség Atyának és Fiúnak! Ezt mind elmondjad, ennek utána Pater nostert, Ave Mariát mondj, de imez imádságot ájtatosságból szerzeték melléje, és búcsúja vagyon: Mindenható áldott Úristen, ki az Ezékiásnak, zsidóságnak királyinak életet meghosszabbítád, engedjed énnekem is, te méltatlan szolgálóleányodnak, én életemre annyi időt csak mérték szerént, hogy minden én bűneimet megsirathassam, és a te irgalmasságod, érdemeljek nyernie bocsánatot és malasztot. Amen.

Szövegkörnyezet

Kódex alegysége
Imádságok (III); Szent Bernát nyolc „zsoltára"

Igazolni kívánt tétel
„De mégis vagyon a zsoltárban vagy hét vers, kit te nem tudsz, melyet mikor ember minden napon megolvasna ájtatossággal és töredelmességgel, igaz annyi érdemét vallaná, ha mind az egész zsoltárt megolvasta volna."

Magyar nyelvű párhuzam

0315b
Érsekújvári kódex 286a–b

Exemplumutalás.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Példák és tanítások (Útmutatók a jó szerzetesi élethez); A halálról szóló szövegek; Ars moriendi, a halálra való felkészülés kézikönyve

Az exemplum logikai előzménye
Az ars moriendi az ördög kísértéseit sorolja a halálán lévő embernek; a negyedik: a lelki kevélység. Ez ellen is ad Isten angyala ihletést.

Igazolni kívánt tétel
„Ha magadat megalázod, Úristen leszáll tehozzád. Ha magadat felmagasztalod, az Úristen eltávozik tetőled."

0316
Egy remete kevélysége miatt elkárhozik.

Lobkowicz-kódex 347
Exemplumutalás.

Szereplők
remete

Exemplum szövege
Mondá azért Bernáld: Ugyanis úgy kell a kereszténynek, hogy mikoron kísértetik kétségbeeséssel, ottan gondolja meg amaz tolvajt, aki Üdvözítőnkkel feszítteték meg. Ha pedig kevélységgel, gondolja meg amaz remetét, aki mind gyermeksége óta a pusztában szolgált vala Istennek, de elkárhozék az egy kevélységnek miatta.

Szövegkörnyezet
Exemplum funkciójú ima.

Kódex alegysége
Imádságok (III); Szent Bernát nyolc „zsoltára"

Igazolni kívánt tétel
„Mikoron egy időben az ájtatos Szent Bernáld imádkoznék, neki jelenék az ördög, és igen kezde vele vetődni, és nagy sok beszédnek utána monda neki: Vajh, Bernáld, Bernáld, ki igen meggyalázsz te engemet, mert én valamikor téged kísértlek kevélységgel, te ottan megalázod magadat."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 3272, Tubach 3096, Tubach 3099

0317
Dricthelmus látomása. Egy holta után visszatért vitéz a pusztába szalad, ahol hideggel és meleggel gyötri magát, majd elmeséli túlvilági utazását.

Nádor-kódex 82–88

Szereplők
vitéz, szent atyák, angyal, lelkek, ördögök

Exemplum szövege
Azért ez miképpen legyen, hidegségről hőségre menés, Beda nevű doktor úgy mond róla, hogy az anglisoknak krónikájukban úgy olvasta, hogy kisebb Constantinus császárnak idején néminemű vitéz meghala, és ennek utána azon testben feltámada életre. Ki oly igen megijedett vala a pokolnak kínjától, melyet ő meglátott vala, hogy legottan e világ közül kifuta a kietlen pusztába, és ott magának csinála egy folyóvíz mellett cellát és őbenne egy kemencét. És téli időn a kemencét jól megfűti vala, és ennek utána mind ruhástul magát a vízbe mártja vala, és kiáll vala a nagy hidegre, és a vizes ruhát magához hagyja vala fagynia, és hogy megfagy vala, bemegyen vala a nagy hőségbe. És ez ilyen dolgot mikoron ő szünetlen tenné, megtudák némelyek az szent atyák közül, és kezdék őtet fegyelmeznie és róla tiltania. Ő pedig monda nekik: Vajha ti láttátok volna és hallottátok volna azt, amit én láttam és hallottam, netalántán ennél nagyobbat és többet tennétek ti, mint én teszek. És nagy szorgalmazatossággal megkérdék őtet, mit látott volna? Ő pedig mondá: Én mikoron e testből kimenék, egy fényességes ember vín engemet napkelet felé, és egy igen nagy széles mélységes völgybe. Kinek egyik oldala teljes vala tűzzel, és a másik nagy hidegséges havas faggyal, és mind e két fele teljes vala kárhozott lélekkel. És mikoron egyfelől megunja vala valamelyik szenvednie a tűznek égetését, mennek vala másfele, a nagy hidegségbe. És mikoron megunják vala a nagy hidegségnek szenvedését, mennek vala esmég a nagy sebességes tűzbe, és mind ezenképpen változtatják vala az ő kínjukat. És ezeket megmondván, mondá továbbá: És ezeket meglátván, vín engemet ennek utána ezen fényességes ember egy igen nagy sűrű setétséges helyre, és ott előlem elenyészék. És én láték ott egy nagy szörnyűséges és mélységes vermet, kiből fellövöldöznek vala számtalan tüzes olymely golyóbisok és tűzzel betölt emberek, miképpen sebességes tűznek szikrája felfutatnak vala, esmég behörpentetnek vala, és nagy undokságos dohosságot bocsátnak vala. És ott én hallék számtalan sírókat és ordítással való óhajtásokat, és olymely mind értem vala, ekképpen mondván: Jajveszék minekünk, hogy bűnnek adtuk volt magunkat, kiért itt örökké ezenképpen gyötretünk! És láték igen szörnyű ördögöket, és akarván engemet elragadnia és bevetni az égő kemencébe, verembe. És jelenék ott fényességnek angyala, megtiltván az ördögöket, hogy engemet ne illessenek, mondván: Mert az nagy Bíró parancsolt neki, hogy térjen be testébe, és tartson penitenciát, ha el akarja távoztatnia ez ilyetén szörnyű kínokat. És ezeket megmondván, azoknak szájukat evvel beköté, kik őtet fegyelmezik vala a keménységes penitenciatartásról.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátusok; Bűnnek zsoldja (Traktátus a pokol kínjairól); A pokol tizenkét kínjáról

Az exemplum logikai előzménye
A pokolnak tizenkét kínja van, a második: örök tűz; a harmadik: elviselhetetlen hideg. Az exemplum ezt az ellentmondást magyarázza.

Igazolni kívánt tétel
„De kell ezt kegyesen értenünk, hogy ez ilyen változás, és egy kínról másra menés lészen csak addig, míg az utolsó ítélet meglészen. Azért ez miképpen legyen, hidegségről hőségre menés."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Beda nevű doktor úgy mond róla, hogy az anglisoknak krónikájukban úgy olvasta

Exemplumkatalógusok
Tubach 2512

0318
Visio Philiberti. Philibertus egy holttestet lát, amelyet épp akkor hagy el a lélek. A test és a lélek vitatkoznak.

Nádor-kódex 312–342

Szereplők
Philibertus, test, lélek, ördög, ördögök, remete

Exemplum szövege
Miképpen mondja Szent Jeronimus: Régente egy pusztában lakozó remete vala, kinek Filbertus vala neve, Franciaországból való vala. Kinek ilyen élete vala, míg ez világban éle, és magát ekképpen viselé: mikoron szól vala, bölcsen ejti vala, és királyfiú vala, mind ő életében magát gonosztól megoltalmazá, míg ez világban lőn. És mikoron erejében volna, imilyen látást láta, mint önmaga mondja. Kezdetik immár itt a látás. Szívnek vesztegségében teli időn, olymint lelki álom ére, láték egy holttestet, kiről énnekem ilyen látás jelenék elszunnyadván kevéssé, az értelmem vigad vala. És íme, néminemű lélek eljöve, ki ez megmondott testből bűnökkel rakva kiment vala, nagy óhajtással és szöpögéssel a testnek bűneit ekképpen siratja vala. A lélek álla a test mellé, és imilyen beszéddel kezdé őtet keményen fegyelmezni és dorgálni. Itt szól a lélek a testnek, és úgy mond: Ó, nyavalyaságos test, ki ejte ekképpen le tégedet, kit ez velág tegetlen

meggazdagított vala nagy hirtelen? Nemde mind ez egész tartomány fél vala tetőled, nemde tegetlen tealád vettetett vala? Hova lett mostan a nagy család, ki téged követ vala? Olyha a te farkad immár mindenestől fogva elszakadt. Nám, nem vagy most a négyszegű kőtoronyban, sem a nagy széles palotában, de feküdsz most a keserű koporsóban, és a sírba vitetel, a szoros verembe. Mit használnak a nagy paloták, mit a nagy házak, mikoron a te sírod csak alig foglal hét láb nyomdékot? Innentova hamisan ítélvén valakit meg nem bántasz. Temiattad, nyavalyás test, pokolban vagyon széked. Én, ki nagy nemesen teremtettem vala, és Istennek hasonlatosságára szerzettettem vala, temiattad, ó, nyavalyás test, íme, mint feketültem meg! Bizonyával méltán mondhatom: Jaj, énnekem, hogy születtem volt, jobb anyámnak méhéből a sírba vitettem volna legottan, és ekképpen megszabadultam volna ez szörnyű kíntól, kit immár szenvedek. Míg élél, mindenkoron bűnre vonál, azért mindenkoron leszünk nagy keserű kínban. Mind ez világ nyelve sem jelenthetné meg csak mindtől kisebb kínját is, kit kell szenvednem. De mind ennél inkább gyötör, hogy soha hiedelmet nem várok. No, hol vannak a nagy telkek, kiket gyűjtöttél, a széles paloták és a magas tornyok, kiket rakatál, a gyöngyök, firisek, a kösöntyűk, a násfák, a gyűrűk, kiket ujjadban viseltél? A sok pénzt inkább szeretted, hogynem mint Istent, a jó ízű füves étkeket és keneteket, a jó színű fehér ezüst edényeket, a színváltoztató különb-különb jó ruhákat. Hova lettek a nagy ékes ágyleplek, lepedők? Nincsen immár vad- és madárhúsod, sem jeles vacsorád, sem jó füves boraid, de tenmagad vagy férgeknek étke. Ezt adja Istennek törvénye, hogy a bűnösök jussanak ilyen veszedelembe. A te házad miképpen kell mostan teneked, kinek ő kedves teteje az orrodat éri? Szemeid megvakultak, orrod megdohosult, valamit sok ideig gyűjtöttél, egy órába tőle mind megváltál. Nem környülköztetel immár barátidnak seregivel, mert a te szépségednek virága lehullott a halállal. Mától fogva a te szüleidben ne bízzál, csak egy kevés ideig siratják a te halálod a te magzatid, mert őnekik maradott a sok kincs, a ház és az örökség, kivel bánatjukat elmúlatják. Nem hiszem, hogy a te barátid és mind te fiaid adnának öt szántóföldet avagy rétet, hogy minket, kik őközülük elvitettünk, hogy megváltanának a kínokból, kiket kell szenvednünk. Ó, te nyavalyaságos test! Vagy ím mostan bizodalmas, drágalátos ruhákba nem vagy öltöztetvén. A te palástod csak alig érne két garast, kicsiny lepedőbe feküdsz takartatván. A szegények mostan neked adót nem fizetnek, mert a szegényeknek atyja nem voltál, de inkább fosztója. Azért téged rágnak a sírban férgek és rothadatosság. Itt immár továbbá nem állhatok, de immár elmegyek. Immár a test szól a lélek ellen. Minekutána a lélek ilyeket mondott volna, a test fejét felemelé olymint megelevenült volna, és minekutána sok szepegéseket tett volna, és hogy ki ővele szólt volna, és ki őellene ily keményen panaszlott volna, ezt megkérdte volna. Mondá a test a léleknek: No, én lelkem vagy-e te, ki ily keményen szólsz vala? Nem mind igazak, akiket mondál. Ím, ezt nyilvánvaló bizonyságokkal bizonyítom, hogy félig igazak és félig nem. Ezt vallom, hogy sokszor tévelygettettelek téged, és jó művelkedetektől megvontalak, de ha valamikoron a test a lélekkel bűnt tetetett, ez nem csoda. Hallgatsza, ím megmondom, mire az ördög és e világ, ki-ki mind ő szokása szerént vonssza a testet mind ő tehetsége szerént. De miként immár megmondád, Isten téged szépen teremtett volt,

és jól és nemes értelemmel megajándékozott volt, és ő képére szerzett, hogy szolgálóleányod lennék, engem neked adott. Azért ha te én asszonyom voltál, és okosságod volt, engem ez világban mire nem bírtál, és énnekem mire kedveztél alkalmatlan dolgokban, ellenem mire nem állottál? Nem a test, de a lélek bűnös, mert a testnek a léleknek miatta kell megenyhíttetni, ha akar uralkodni. A test a lélek nélkül semmit nem teszen. Azért ha a léleknek miatta a test nem bírtatik ez világnak hízelkedésének miatta, legottan megbolondultatik, mikoron a testnek megjelenik, mit kíván a lélek. A bűn illeti a lelket, kit gondol a testnek miatta. A gyarló test eleven, valamit teszen, a léleknek miatta teszi. Azért mondom neked, higgy énnekem, hogy nagyokba vétkeztél, követvén a gyarló és dohos testnek akaratját, rágják én oldalamat férgek e sírban. Immár nem szólok továbbá, lélek, menj el innen! A lélek felel a testnek ellene, kinek monda a lélek: Mégis itt akarok maradni, és míg időm vagyon, veled vetekedni. Mire szólsz énnekem, te test, ily keményen, akarván énreám a bűnt mindenestülfogva vetni? Ó, nyavalyás test, kitől tanultad ez kemény igéket, kiket mostan mondasz és mondál? Jóllehet, sokakban igazan felelél, ezt igaznak tudom lenni, hogy akaratodnak ellene kellett volna állanom, de a te gyarlóságod, ki hívságra kész, és ez világra alája vettetett, nem akará ezt szenvedni e világi hízelkedésnek miatta. Mindenkoron engem utánad vonál, és ez világnak kútjába merítél. Tudom, hogy bűnös vagyok, mert ebben tévelygettem, hogy mikoron asszonyod volnék, meg nem enyhítelek. De miért engem megcsalál édes beszéddel, hiszem, hogy énnálam nagyobban vétkeztél. Mikoron teneked tegetlen mosolyog vala ez világi csalárdság, és hosszú életet erősen fogad vala, nem alítod vala, hogy meghalnál. De a halál téged leejte, mikoron a palotából a sírba bocsáta. Ez világnak hazug emberekkel egy erkölcse vagyon: kiket inkább hozzája ölel, kiknek tisztességet ad, azokat hamarabb megcsalja a halálnak erejével, és a gyönyörűségeknek utána férgeket ád és dohosságot. Kik neked, míg élél, barátid valának, immár a koporsóban fekvén látni nem akarnak. A test ezeket megértvén, legottan sírnia kezde, és szomorú igével ekképpen felelni. Itt felel a test a léleknek ellene, mondván: Mikoron élvén sokaknak parancsolhattam, aranyat, gyöngyöt, teleket és kincset gyűjtöttem, várakat rakattam, népet ítélhettem, vajon alítod-e, hogy hittem, hogy a sírba jőnék? De immár, ím látom, mert énnekem nyilván vagyon, hogy sem erő, sem hatalom, sem nemes a halálnak keserves ösztönit el nem távoztathatja. Azt mondom, hogy mindketten bűnhődtethetünk Istentől, teneked nagyobb bűn tulajdoníttatik. Ez sok okokkal bizonyíttatik, ezt minden bölcs jól tudja. Hogy jobban megismerjed, írás bizonyítja, hogy valakinek jószágoknak nagyobb malasztja adatik, okosság azt adja, hogy nagyobban és többel tartozik. Életet, emlékezetet és értelmet adott Úristen teneked, és ezt te mind érdem nélkül elmúlattad, és valami jót tudtál, ezt te mind elhagytad. Miért pediglen hogy ennyi sok jószágokkal megékesültetvén, és az én hízelkedésemnek soha ellent nem tartottál, nyilván vagyon mindennek, hogy nagyobban vétkeztél. Mondá esmég a test nagy keserű szóval a léleknek: Mondd meg énnekem, ha nyilván megtudtad: a lélek kimenvén, mi lészen a testnek? Ingatja-e önmagát hamar ennek utána, avagy csak némikoron? Tudod-e, ha láttad, avagy ha szól valamikoron: a lélek éltet, a test keveset használ? Ha a lélek Istenét tökéletesen szeretné, a test a léleknek erejét soha meg nem

győzné. Míg éltél, Istent ha szeretted volna, és szegényeknek ügyét igazan ítélted volna, ha gonosz embereknek útját nem követted volna, ez világi hívság engem, sem téged meg nem csalt volna. Azért, akiket mostan látsz, ezek mi bűneink: rothadatosság, és e férgek és ez szoros ház, kikkel szünetlen gyötretem. Azért adattanak, tudom, hogy az utolsó napon feltámadandó vagyok, és veled egyetemben kínzódom mindörökké. Ó, keménységes halál, ó, végezhetetlen szörnyű halál, mire fogadsz be engemet! Itt a lélek szól a testnek ellene. Mégis kiált a lélek nagy rekedett szóval, mondván: Ó, jaj, énnekem, jobb ingyen se születtem volna! Mire hagyta Úristen, hogy én teremtessem, mikoron ő megismerte volt, hogy én elveszendő volnék a jóknak gyülekezetiből és Istennek gondjától, mert Isten a kárhoztakkal nem gondol? Ó, oktalan állatoknak és barmoknak boldog természeti, mert azon ő testükkel elvész az ő lelkük! Akárcsak ilyen volna a gonoszoknak végezeti, és ekképpen megmenekednének a nagy gyötrelemtől! A test szól mégis a léleknek, mondván: Lélek, ha pokolnál voltál, kérlek téged, mondd meg énnekem, mit ott láttál! Ha vagyon reménységük a nyavalyásoknak Krisztusnak irgalmasságáról, mondd meg, ha kedveznek valamit a nemes személyeknek, kik míg élnek vala, székükben ülnek vala, ha vagyon valami kedvezés, és ha megváltozhatnak kinccsel, avagy ez világi ajándékokkal. A lélek mondá a testnek: Test, ez okosság nélkül való kérdés, mert pokolba valamely személyek mennek, továbbá nincsen őnekik váltságnak reménysége, sem alamizsnának, sem imádságoknak miatta. Ha mind kereszténység érte böjtölne, és ha mind ez világ ő kincsét érette adná, egy pokolbeli lelket meg nem szabadíthatnának, mert ezek Istennek irgalmassága nélkül vannak. Arra, hogy megszabadulnának, nem adna a fene és kegyetlen ördög egy lelket ki az ő fogságából mind ez világon egyetemben ő kincséért is, sem pediglen hagyná, hogy valamikoron kín nélkül lenne. Arra pediglen, akit kérdesz, hogyha valamit kedveznek a nemeseknek, annak imez törvénye, hogy valaki mennyivel nagyobban ez világban felmagasztatik, annyival nagyobban esik, ha vétkezendik. Minekutána a lélek ilyen dolgokat mondott volna, íme, két ördög, koromnál setétebbek, kiknek éktelenségüket mind ez világnak íródeáki meg nem írhatnák, sem képírói meg nem jegyezhetnék, vas kosárt kezükben viselvén, kénköves lángot szájukon kibocsátván, kapához hasonlatos foguk vala, és orrukból kígyók kiszármaznak vala, szemük vala miként az szikrázó tőr, és a fülükön gennyedség foly vala ki, homlokukon szarvuk vala, és a szarvuk végén méreg forr vala ki. Ezek a vas kosárral a lelket elragadák, kit legottan nagy hirtelenséggel pokolba vonának. Kiknek ördögi seregek eleikbe jövének, és ez ilyen társról nagyon örülének, és vasláncokkal őtet megkötözék. Némelyek vas vesszővel verik vala, némelyek homlokát foggal rágják vala. Minekutána pediglen az ördögök megfáradtanak volna, imilyen beszéddel illeték őtet, mondván: Akik minekünk szolgálnak, ekképpen tiszteltetnek örökkól-örökké, ekképpen gyötrettetnek. Ezeket hallván a lélek igen nagyon megkeseredék, és siralmas szóval ekképpen felkiálta: Dávid királynak fia, tekints a te teremtett állatodra, kit a keresztfán meghalván véreddel megmosál! Felrászkodának ez ellen az ördögök, és mondanák neki: Igen későn hívod a te Istenednek nevét! Ne mondjad innentova valamikoron azt, hogy „irgalmazz énnekem", mert nem illik ide az, mert

nincsen soha bocsánatnak reménysége. Innentova napfényt soha nem látsz, a te orcádnak ékessége elváltozik, és a mi képünkhöz hasonlattatik!

Íme, miképpen vigasztaltatnak a bűnösök pokolban, kitől minket szabadíts meg, Uram Jézus Krisztus, élő Istennek Szent Fia! Ez szent jámbor immár őmagáról szól, és úgy mond, hogy: Aludnék, mikoron ilyeket látnék. Igen megrettenék és nagyon elcsodálkodám, és hogy felserkenék, legottan kezeimet Istenhez emelém, ő Szent Felségét imádván, hogy engem megmentsen ez ilyen nagy kíntól. Ez világot mind ő virágával és ékességével megutálám, aranyat, ezüstöt hívságnak ítélem, elmúlandó marhának ellenük mondék, és én magamat mindenestül fogva Krisztusnak markába ajánlám. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Elmélkedés a világnak állhatatlanságáról; Filibertus látomása (Visio Philiberti), a Test és a Lélek vetekedése

Az exemplum logikai előzménye
Az állhatatlanságról szóló rövid rész után Philibertus látomása következik.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, nyavalyás ember, gondoljad meg, hogy a halál mindeneket leejtett! Vajon ki volt mind kezdettől fogva, ki a halálnak nem engedett volna? Aki a halálról gondolkodik, csoda, hogy vigadhat, mert embernek kétsége vagyon róla hova a halálnak utána megyen."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Jeronimus

0319a
Szent Cordula csak a tizenegyezer szűz halála utáni napon vállalja a vértanúhalált. Később megjelenti egy nőnek, hogy a szüzek ünnepe utáni napon tartsák meg az ő ünnepét is.

Nádor-kódex 475–477

Szereplők
Szent Cordula, asszony

Exemplum szövege
Vala de maga közöttük egy szűz, melynek Cordula vala neve, mely az több szüzek mikoron ölettetnek vala, féltében magát elenyésztette vala a hajónak egy rejtekében, és az

éjjel ott lappangott vala. De reggel önnönmagát szabadon megjelenté, és a mártíromságra adá. Mely annakutána sok idő elmúlván, egy szent asszonyállatnak megjelenék. Miért hogy az egy éjjel megmaradott vala, neki az több szüzekkel ünnepe nem ületik vala. Parancsolá, hogy mint az első napon az szüzeknek napjuk ületnék, ugyanazonszerrel holdakelve neki is tisztességgel ünnep lenne. Kínzatának ez szent szüzek Anterus pápának idejükben, és Maximianus császár idejében, Úrnak születésének utána kétszáz és harminc esztendőben.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Orsolya ünnepe

Kódex alegysége
Legendák és példák; Szent Orsolya élete

Az exemplum logikai előzménye
Legenda végén.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 158.

Magyar nyelvű párhuzam

0319b
Érsekújvári kódex 583b

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Orsolya ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Példák Szent Orsolya és a tizenegyezer szűz legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Szent Orsolya és a tizenegyezer mártír szűz élete után, a mártírságukról szóló fejezetben.

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 154.

0320a
Egy apát elkéri a tizenegyezer szűz egyikének ereklyéjét, de miután az új helyen nem gondoskodott róla megfelelőképpen, a szűz hazatért társaihoz.

Nádor-kódex 477–479

Szereplők
apát, abatissza, szerzetesek, szűz teste, apácafőnök, szent, ereklye

Exemplum szövege
Néminemű apát úr követi vala az apácák fejedelmét, melyek ez szűznek tetemit tartják vala Coloniában, hogy egyet az szüzeknek tetemi közül neki adna. Fogadá, hogy ezt az ő egyházába helyhetné, és ezüst edénybe szerzené. De ezt mikoron egy esztendeig tartotta volna az oltáron egy fából alkotott szekrényben, egyszer, hogy az apát úr és mind a barátok veternyén volnának, és a veternyét éneklének, mindeneknek látására az oltárról leszálla, és nekik fejet hajta, és az egyházból el-kimene. Megrémüle az apát úr, az oltárhoz futa, és az szekrényt hívon lelé. El az apácafejedelemhez mene, és ez dolgot, mint lett vala, neki megmondá, és az szüzeknek tetemit, mely koporsóból kivették vala, ugyanazonban meglelék, és ismét azont megkéré, hogy a fogadást beteljesítené. Fogadá, hogy annál drágalátosbat alkotna. Soká kéré, de maga semmi ok alatt meg nem nyerheté.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Orsolya ünnepe

Kódex alegysége
Legendák és példák; Szent Orsolya élete

Az exemplum logikai előzménye
Legenda végén.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 158.

Exemplumkatalógusok
Tubach 729, Tubach 2364

Magyar nyelvű párhuzam

0320b
Érsekújvári kódex 583b–584a

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Orsolya ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Szent Orsolya és a tizenegyezer szűz legendája; Példák Szent Orsolya és a tizenegyezer szűz legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Szent Orsolya és a tizenegyezer mártír szűz élete után, a mártírságukról szóló fejezetben.

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 154.

0321a
Egy szerzetesnek megjelenti egy szűz a tizenegyezerből, hogy tizenegyezer Pater nosterért halálakor érte jönnek. A szerzetes mindenkit kiküld a szobából, hogy a szüzek elférjenek.

Nádor-kódex 479–482

Szereplők
szerzetes, szűz, apát, szerzetesek

Exemplum szövege
Egy néminemű szerzetes ez szüzeket nagy ájtatosan tiszteli vala, és nagy édességgel szereti vala. Egy napon láta egy mondhatatlan nagy szép szüzet, mert az időben beteg vala, jelennen. És ha őtet ismerné, kérdi vala. E fráter csodálja vala ez szűznek ő nagy dicsőségét, és azt mondja vala, hogy őtet nem ismerné. Mondá: Én vagyok egy az szüzek közül, melyeket te ilyen igen nagy szeretettel tisztelsz. És hogy teneked nagy érdem adassék, neked jeleném, és ha mi tisztességünkért naponként tizenegyezerszer való Üdvözlégy Máriát és Miatyánkot olvasandasz, te halálodnak idején minket vigasztalódnak és segedelmednek ismersz. Tehát az fráter, mivel hamarabb ez imádságot

beteljesíté, ez üzene az apát úr után, hogy az községet összegyűjtené. Íme, mikoron az apát úr őtet mind az konventtel össze szent kenettel kenetné, a kór fráter kiáltania foga, mondván: Fussatok el innéten, és az szüzeknek adjatok helyt! Tén szót az apát úr, kérdi vala, mit szólna. Az fráter megjelenté neki az dolognak szerét, és mikoron őneki az szüzeknek ígéretit megmondá, mind el-kitakarodának, és egy kevés elmúlván bejövének, őtet Úrban elnyugodtnak lelék. Ez írásnak ez vége. Dicsértessék Úristen és az Szűz Anya Mária!

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Orsolya ünnepe

Kódex alegysége
Legendák és példák; Szent Orsolya élete

Az exemplum logikai előzménye
Legenda végén.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 158.

Magyar nyelvű párhuzamok

0321b
Érsekújvári kódex 584a–b

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Orsolya ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Szent Orsolya és a tizenegyezer szűz legendája; Példák Szent Orsolya és a tizenegyezer szűz legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Szent Orsolya és a tizenegyezer mártír szűz élete után, a mártírságukról szóló fejezetben. Legenda (és a kódex) végén.

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 154.

0321c
Érdy-kódex 593a

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Szent Orsolya ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Legenda végén.

Igazolni kívánt tétel
„Kiből minekünk szentséges tanulság adatik, szerelmes atyámfiai, mert nagy jó bizodalmas és érdemes az szent szűz asszonyoknak szolgálni. Mert ám úgy mond Szent Jeronimus doktor: Lehetetlen, hogy sokaknak imádságát az Úristen meg ne hallgatná."

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Sermones Pomerii de sanctis (pars aestivalis)*, sermo 78a.

0322
Szent Amandot prédikációja közben valaki rágalmazza és kineveti, a rágalmazót az ördög a pokolra viszi.

Guary-kódex 19–20

Szereplők
Szent Amand, rágalmazó, ördög, nép, prédikátor

Exemplum szövege
Íme, méltán szégyenkedhetnek ez átkozott rágalmazók csak ebből is, hogy Urunk önnönmaga nevezte őket ebeknek és disznóknak, kiknek gonoszságukat és ő kínjukat megjelentette még ezen világban nyilvánvaló példákkal is, kikről írattatnak rettenetes és csodálatos meglett dolgok. Első, ki őróluk írattatik, ez. Úgy olvastatik Amand nevű szentnek életében, hogy mikoron prédikállana az népnek nagy buzgósággal, egy ez ilyetén rágalmazó ebek közül hozzá tére és megneveté őtet, megrágalmazván az ő szentbeszédét. Íme, legottan Istennek igazsága ördögnek hatalmat ada rajta, és ez ördög tüzes

villámlásnak képében reá hirtelenkedék, és nagy rettenetes kiáltással monda neki: Jer velem, mi szerető asztalnokunk, miért az mi dolgunkat híven viseled, rágván nekünk emberhúst. Azért miért nekünk kedvünk szerént szolgáltál, mi is nem kedved szerént, de igen igazán fizetjük meg munkádat. Azért jövel, és megelégítünk mától fogva mindörökké az pokolbeli sebességes tűzzel benyeletvén, mert igen szereted jókat és gonoszokat megrágalmaznia. Ezeket megmondván, ragadá őtet, és beesék vele pokolba. Íme, minemű ízű ez átkozott gonosz rágalmasság.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0323.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a rágalmasságról; „Vilhelmus nevű doktor [...] bűnről szerzett könyvében."

Az exemplum logikai előzménye
A rágalmasság utálatos bűn Isten és a szentek előtt is, a rágalmazók gonoszságát és kínját Isten még ezen világban megjelentette példákkal is.

Igazolni kívánt tétel
„Miért pedig igen utálatos bűn legyen ez átkozott rágalmasság Istennek és a szenteknek előtte [...]."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Amand nevű szentnek életében

Exemplumkatalógusok
Tubach 3298, Tubach 190, Katona 212

0323
Egy rágalmazó angol szerzetes halála előtt gyónás helyett megveri nyelvét, és az megdagad.

Guary-kódex 20–21

Szereplők
szerzetes, apáca, körülállók

Exemplum szövege
Hallgassad és vedd jobban eszedbe, mely igen nehezen gyötrötte Istennek szent igazsága ez átkozott rágalmazót még ezen világban. Írás törlejtő mester, Vince nevű doktor egyéb sok írása között ekképpen írt ez átkozott rágalmasságról, és úgy mond, hogy

Anglis országban volt néminemű szerzetes, asszonyember volt-e, férfiú volt-e, nem mondja. És ez igen megszokta vala ez átkozott rágalmazást, és juta halálára, és kezdék inteni arra, hogy meggyónjék, és felele nekik, mondá: Avval engem ne bántsatok, mert az éntőlem nem lehet. Mondanák neki: Mi oka annak, hogy nem lehet? Mondá arra: Mert nem tehetem. És inteni kezdék arra, hogy könyörögne Krisztusnak és az ő szent Anyjának. Ki legottan kivoná ő nyelvét szájából, és verni kezdé ujjával, és mondá: Ez átkozott nyelv kárhoztata engemet! Kit megmondván, íme legottan ez átkozott nyelv oly igen megdagada, hogy továbbá soha őtet szájába be nem vonhatá. Adván az Úristen ebben az utánavaló gonosz rágalmazóknak példát, hogy akik látják, hallják, megismerjék, mely átkozott bűn legyen ez gonosz rágalmasság Istennek és ő szentinek előtte.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0322.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a rágalmasságról; „Vilhelmus nevű doktor [...] bűnről szerzett könyvében."

Az exemplum logikai előzménye
A rágalmasság utálatos bűn Isten és a szentek előtt is, a rágalmazók gonoszságát és kínját Isten még ezen világban megjelentette példákkal is.

Igazolni kívánt tétel
„Miért pedig igen utálatos bűn legyen ez átkozott rágalmasság Istennek és a szenteknek előtte [...]."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
„Írás törlejtő mester, Vince nevű doktor egyéb sok írása között ekképpen írt ez átkozott rágalmasságról"

Exemplumkatalógusok
Tubach 67, Tubach 4905

0324
József megmagyarázza a vele egy tömlöcben fogva tartott pékmester és főpohárnok álmát: a pékmestert felakasztják, a főpohárnok visszaszerzi tisztségét.

Guary-kódex 32–35
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
fáraó, pék, pohárnok, József, madarak, testvérek

Exemplum szövege
Úrnak nevében kezdetnek néminemű jegyek, kikből ember vélheti és némiképpen megismerheti, hogy ha valaki legyen üdvözülendő, avagy ha elveszendő, és ha nagy felséges szentségre méltó. Azért ennek megismeretire vegyünk bizonyságot, mennyire lehet, Szentírásnak gyökeréből, holott úgy írattatik Mózes első könyvének negyvened részében, hogy fáraó királynak tömlöcében három foglyok tartatnak vala. Egyik vala az kenyérsütőknek mestere, másik vala az pohárnok mester, a harmadik vala Jákob pátriárkának az kisebbik fia, József. Mindezeknek megjelenté Úristen, mire jutna ő ügyük még ezen világban, és az jelentés ekképpen lőn. Mert az kenyérsütő mester ezt látá álmában, hogy tetszik vala neki, hogy ő fején vinne három teknő tésztát, és jövének égi madarak, és az tésztát fejéről mind elszaggaták, és megevék. Az pohárnok mester pedig ezt látá álmában, hogy őelőtte három vesszővel egy szőlőtő növekedék, és ez szőlőt teremte, és ez szőlőt ez pohárnok mester egy ékes pohárba facsará, és az királynak innia ada belőle. József pedig láta két álmot még atyja házánál. Egyet azt látá, hogy tetszik vala neki, hogy ez Jákob pátriárkának mind ez tizenkét fia a mezőn aratnának, és ez Józsefnek min az ő kévéi felállának, és mind az ő atyjafiainak kévéi mind körülállák, és imádván nagy tisztességet tennék ez Józsefnek kévéinek. Más álmot ezt látá, hogy az Nap és a Hold és tizenegy csillag imádák ez Józsefet. És hogy ez álmát látták volna mind, egy éjjel az kenyérsütő és az pohárnok rajta igen gondolkodnak vala, és igen vélekednek vala. Kit látván József, megkérdé őket, mit gondolkodnának, és mi nyavalyájuk történt volna. És az pohárnok mester megjelenté neki az ő álmát, József pedig neki mind szerével megmagyarázá őtet, mondván: Az három szőlővessző, kit láttál, példáz három napot, kiknek utána ez tömlöcből kivétetel; és hogy az királynak az ékes pohárból innia adtál, ebből az példáztatik és azt higgyed, hogy az elesztebbi tisztességed megadattatik. És mind ezenképpen lőn. Az kenyérsütő mester pedig, hogy hallá ezt, hogy ilyen bölcsen megmagyarázta volna ez álmát, ő is megjelenté neki az ő álmát. József pedig ennek is megmagyarázá, mondván: Az három teknő tisztán értsed az három napot, ki napoknak utána ez tömlöcből te is kivétetel, és akasztófán halsz meg, és miképpen az tésztát égi madarak fejedről elszaggatták és megették, ezen azt értsed, hogy az te testedet is elszaggatják és megeszik. Ez is mind ezenképpen lőn. Józsefnek is az ő álma azonképpen beteljesedék, miképpen meglátta vala, ki ide alá megmagyaráztatik.

Azért immár vedd jól eszedbe, mit értnek írásmagyarázó mesterek mind ez látásokból, és mit adnak minekünk ebből ismernünk és értenünk. Azért ekképpen magyarázzák és értik, hogy miképpen fáraó királynak tömlöcében három foglyok tartatnak vala, ezek közül egyik véteték ki az tömlöcből akasztófára, másik az elesztebbi tisztességére, harmadik pedig igen nagy felségre és nagy uraságra. Ezenképpen az mennyei királynak tömlöcében, azaz ez világban, ki tömlöcbe vagyunk bevettetvén elő szüleinknek bűnükért. És ez tömlöcben tartatnak három állatbeli emberek fogván, kiknek közüle mikoron kivétetnek ez tömlöcből, vitettetnek az pokolbeli akasztófára, kik példáztatnak az kenyérsütőn. Némelyek pedig mikoron kivétetnek ez világnak tömlöcéből, vétetnek az elesztebbi tisztességére, kik példáztatnak az pohárnok mesteren. Némelyek pedig, kik megszabadulnak ez világnak tömlöcéből, vétetnek nagy felséges tisztességre, kik példáztatnak ez szent Józsefen, ki mikoron megszabadula az tömlöcből, szerezteték mind egész Egyiptomnak országán fejedelemmé. Azért ez szent írásnak és ez példázatoknak gyökeréből adatik értenünk néminemű jeles jegyek, ki jegyekből ember vélheti és némiképpen megismerheti, kik legyenek elveszendők, és kik legyenek üdvözülendők, és kik legyenek igen nagy szentségre méltók. Jóllehet ezeket tökéletességgel senkinek az Úristen nem adta ismerni.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az üdvösség és kárhozat jeleiről

Az exemplum logikai előzménye
Traktátus kezdetén. Az exemplum megmutatja az összes jegyet, amelyekből megtudhatjuk, hogy valaki üdvözülendő vagy kárhozandó. József történetének elemei az egész traktátuson végigvonulnak.

Igazolni kívánt tétel
„Úrnak nevében kezdetnek néminemű jegyek, kikből ember vélheti és némiképpen megismerheti, hogy ha valaki legyen üdvözülendő, avagy ha elveszendő, és ha nagy felséges szentségre méltó. Azért ennek megismeretire vegyünk bizonyságot, mennyire lehet Szentírásnak gyökeréből…"

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Mózes első könyvének negyvened részében

Exemplumkatalógusok
Tubach 2841

0325
Jákob legkisebb fiának, Józsefnek a története.

Guary-kódex 45–49

Szereplők
József, testvérek, Jákob, kereskedők, Potifár, Potifár felesége, fáraó, pohárnok, pék, jobbágyok, urak, bölcsek

Exemplum szövege
Immár lássuk és tanuljuk azt meg, hogy minemű jegyekből ismerhetjük azt meg, hogy ha valaki legyen méltó az nagy szentségre és dicsőségre, kit érdemlettek az nagy felséges szentek. Ennek jegyét és megismeretét megpéldázza az Úristen szent Józsefnek nyavalyaszenvedésében és mind az ő álomlátásiban, ki meg vagyon írván Mózesnek könyvében. Mert miképpen ez szent Józsefre, ki vala ártatlan és igaz ifjú és tiszta szűz, az kegyelmes Úristen sokképpen való nyavalyát reája bocsáta, és azokat ez ártatlan mind megszenvedvén, ennek utána igen nagy tisztességre őtet felmagasztalá, és felvevé ekképpen. Mert mikoron Úristennek szent szeretője volna, akará őtet háborúságnak tüzével megkísérteni, és megbizonyítani, úgy, hogy önnön atyjafiait reája támasztá, kik őtet meggyűlölék és megutálák, azért hogy az ő atyjuk, Jákob pátriárka minden fiainak fölötte szereti vala őtet. Kiért őreája irigykedni kezdének, és tanácsot reá tartván, akarák őtet megölnie a mezőbe, holott atyjuknak csordáját őrizik vala, és veték be őtet egy ó csatornába, hogy ott meghaljon. És íme, ezenközben láták azt, hogy az országúton jövének árus emberek terhes tevékkel és öszvérekkel, és gondolák azt, hogy az csatornából kivegyék, és adják el őtet pénzen az árus embereknek, és adák őtet nekik harminc pénzen. És vivék be őtet Egyiptomba, és őtet ott is eladák fáraó király udvarbírájának, Potifárnak. És hogy ez megismeré ez szent ifjúnak nagy jámborságát, és ő nagy hűségét és bölcsességét, házának minden tisztességét reája bízá. És íme, az agg ellenség, ki minden jószágnak ellenkedője, asszonyának szertelen való szeretetit reá támasztá és gerjeszté, és egyéb sok szó között monda neki: Hálj velem! Felele ez szent ifjú és mondá: Él az Úristen, ki engemet mind ez napig szeplőtelen megtartott és megőrizett, te tudod azt, hogy ez én uram és te urad mind ez ő házának tisztességét énreám bízta, csak terajtad nem adott énnekem hatalmat, azért semmiképpen nem teszem azt, mit te ebben akarnál. És hogy ily igen kényszerítené őtet, és e szent ifjú semmiképpen nem engedne, ragadá palástját, és kezdé megtartania, és ő kiveté nyakából, és ekképpen kezéből kiszalada. És ez hitvány parázna magát megszégyenlé, és igen megbosszula, és haragjában urának őtet bevádolá ekképpen, hogy őrajta akart erővel szemérmet tennie, és az ő palástját nagyobb bizonyságra neki megmutatá. És ez úr mindezeket elhivé, és őtet megfogatá, és az tömlöcbe vetteté, holott valának tartatván az királynak pohárnok mestere és az kenyérsütőknek mestere, kiknek álomlátásukat igen igazán és híven megmagyarázá. Történék és lőn úgy, hogy ez királynak is Úristen jelente meg egy igen nagy jövendő titkot. És az titoknak értelme ez vala, hogy hét esztendeig

Egyiptomban és mind közönséges földön lenne igen nagy bőség, esmég ennek utána hét esztendeig lenne igen nagy szükség. És ez titkot senki nem leletteték, hogy királynak megmagyarázza, és értelmét megmondja, hanem csak ez szent József. És tanácsot tartván mind az országbeli jobbágyok, urak és bölcsek, mit kellene tenniük és ez dolgokhoz látniuk, és mind az egész tanács ezt végezé, hogy az hét bőséges esztendőben gyűjtenék egybe minden eleségnek tizedét, hogy az jövendő szükségnek hét esztendőjében legyen mivel élniük mind embernek, mind baromnak. És ehhez látott, és mindezeknek megszerzésére az király, mind az egész tanáccsal szerzé Józsefet, és ada neki hatalmat mind az egész országon, hogy valamit akar, mindent meg tehessen, mint igaz a király önnönmaga. És ekképpen az sok háborúságnak utána igen nagy tisztességre felvéteték, úgy, hogy az királynak utána lőn másod király. Azért mindezekből az Úristen ezt jelenté és ezt adá megismernünk, hogy valakiket az Úristen szeret, mint ez ártatlan szent ifjút, Józsefet, és kiket akar nagy malasztra és nagy felséges szentségre felvennie, azokra mindenikre szokott bocsátnia nagy háborúságot és sok nyavalyát, hogy ennek utána őtet felmagasztalja az mennyei felséges nagy uraságra. Azért első jegye az nagy szentségnek felvételére az nagy háborúságnak szenvedése, kit nyilván megpéldáza és megjelente Úristen ez szent Józsefen, miképpen megmondaték.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az üdvösség és kárhozat jeleiről

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus harmadik része: jegyek, amelyekből megtudhatjuk, hogy valaki nagy szentségre és dicsőségre méltó. Öt ilyen jegy van, az első: háborúság szenvedése.

Igazolni kívánt tétel
„Azért első jegye az nagy szentségnek felvételére az nagy háborúságnak szenvedése, kit nyilván megpéldáza és megjelente Úristen ez szent Józsefen, miképpen megmondaték."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Mózesnek könyvében

0326
Szent Ágota boldogan ment a tömlöcbe.

Guary-kódex 54

Szereplők
Szent Ágota

Exemplum szövege
Ezenképpen olvassuk egyéb szentekről is, hogy vigadtak és örültek az nagy kínnak szenvedésében. Szent Ágota asszonyról úgy olvastatik az őróla szerzett zsolozsmában, hogy vígan és dicsekedvén megyen vala az tömlöcbe, úgy, mintha hívták volna őtet nagy gazdagságos és gyönyörűséges vendégségbe, és az ő kínját és kesálkodását imádságában Úrnak ajánlja vala.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0327.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az üdvösség és kárhozat jeleiről

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus harmadik része: jegyek, amelyekből megtudhatjuk, hogy valaki nagy szentségre és dicsőségre méltó. Öt ilyen jegy van, a negyedik: József második álma, amelyben a tizenegy csillag a tökéletes szenteket példázza, akik életükben eltitkolják szentségüket.

Igazolni kívánt tétel
„Ez csillagokon adatik értenünk az tökéletes szentek, mert miképpen az csillagok nappal mind elenyésznek és nem láttatnak, de éjjel megláttatnak és fényeskednek, ezenképpen az tökéletes szent és mind az nagy malasztos emberek nappal, azaz míg ez világban élnek, mindaddig elenyésztik és eltitkolják az őbennük való szentséget és az Istennek szent malasztját, azért hogy az hiú dicsőségnek szele tőlük el ne fújja, és örülnek, vígadnak az háborúságnak és bosszúságnak szenvedésében. Hogy ez bizony legyen, megírta Szent Lukács apostoli életnek könyvében, holott úgy mondatik, elmennek vala az apostolok az egybegyűlt tanácsnak előle nagy vigassággal, és nagy örömmel, mert méltók lének Krisztusnak nevéért bosszúságot és háborúságot szenvedniük."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Ágota asszonyról úgy olvastatik az őróla szerzett zsolozsmában

0327
Szent Vince boldogan viseli Dacianus helytartó kínzásait.

Guary-kódex 54–56

Szereplők
Szent Vince, Dacianus

Exemplum szövege
Úgy olvastatik Szent Vince mártírról is az ő szent zsolozsmájában, hogy mikoron az kegyetlen császárok adták volna őtet Dacianus nevű fejedelemnek kínzania, parancsolá, hogy őtet felvonják az isztróra, kin szokták vala kínzania az keresztényeket, és itt az ő testét mind elszaggassák és elgyötörjék az kínnak miatta. És mikoron felhúzták volna, és négyszögre vonták volna, monda neki Dacianus: Vince, minemű helyen látod most az te boldogtalan testedet? Felele neki Vince, és mondá: Igen nagy felséges helyen munkálódom én mostan, és az te fejedelmidet, kik bíznak ez világi hatalmasságban, ezeket én mind megutáltam, és mind semmivé tartom. Monda neki Dacianus: Semminemű kín nem lészen, kivel az te boldogtalan tested nem gyötrettetik, de minden kínt rajta beteljesítek. Felele neki Vince, és mondá: Ez az szentséges dicsőség, kit én mindenkoron kívántam. Senki énnekem nagyobb szolgálatot nem tett és nem tehet, mint te, mert csak te vagy az, ki az én akaratomat teszed, és énhozzám egyesültél az én kívánságom beteljesítvén. És nem csak ezek, kik örültek az háborúságnak és az kínnak szenvedésében, de számtalanokat lelünk és olvasunk az szent mártíromoknak zsolozsmájában, és az ő életükben.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melyek másik tagja: RMEx 0326.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az üdvösség és kárhozat jeleiről

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus harmadik része: jegyek, amelyekből megtudhatjuk, hogy valaki nagy szentségre és dicsőségre méltó. Öt ilyen jegy van, a negyedik: József második álma, amelyben a tizenegy csillag a tökéletes szenteket példázza, akik életükben eltitkolják szentségüket.

Igazolni kívánt tétel
„Ez csillagokon adatik értenünk az tökéletes szentek, mert miképpen az csillagok nappal mind elenyésznek és nem láttatnak, de éjjel megláttatnak és fényeskednek, ezenképpen az tökéletes szent és mind az nagy malasztos emberek nappal, azaz míg ez világban élnek, mindaddig elenyésztik és eltitkolják az őbennük való szentséget és az

Istennek szent malasztját, azért hogy az hiú dicsőségnek szele tőlük el ne fújja, és örülnek, vígadnak az háborúságnak és bosszúságnak szenvedésében. Hogy ez bizony legyen, megírta Szent Lukács apostoli életnek könyvében, holott úgy mondatik, elmennek vala az apostolok az egybegyűlt tanácsnak előle nagy vigassággal, és nagy örömmel, mert méltók lének Krisztusnak nevéért bosszúságot és háborúságot szenvedniük."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Vince mártírról is az ő szent zsolozsmájában

0328
Mária Magdolna megmossa Jézus lábát, ezért kiérdemli, hogy harminc évig a pusztában élve mindennap hétszer vigyék fel az angyalok az égbe.

Guary-kódex 63–65

Szereplők
Mária Magdolna, Jézus, angyalok

Exemplum szövege
Mely igen nagy szentséges jószág legyen az szent alázatosság és az szent szeretet, ezt tennenmagad megtanulhatod nyilvánvaló példából, ha tekintesz az nagy bűnös szent aszszonyállatra, magdalombeli Máriára. Ki mikoron volna nemmel igen nemes, és termettel igen nagy szépséges, úgy mint királyi nemzet, ámé annyira megalázá magát, hogy mikoron Urunk, Krisztus ülne az asztal mellett, háta mögé kerüle, és mind ő nemességének tisztességét hátrahagyván az asztal alá bújék, és az Üdvözítő Jézusnak szent lábait megölelé, és az szent töredelmességnek könnyhullatásával megöntözé és megmosá, és az ő tisztelendő szép hajával megtörlé és megszáraztá, és mindaddig innen fel nem kele, mígnem azt érdemlé hallania: Megbocsáttattak őneki sok bűnei, mert engemet ő igen szerete. Íme, mit érdemle az szent alázatosság és az szent szeretet. És ennekfelette azt érdemlé, ki hallatlan dolog, hogy harminc esztendeig az kietlen pusztában penitencia tartván nem emberi eleséggel, de angyali élettel élt, úgy, hogy minden napon hétszer vitték fel őtet az angyalok az égbe, és ott az isteni édességgel és vigassággal elégedett és gyönyörködött, kit nem olvasunk, hogy tette volna Krisztus még az ő édes Anyjának is. Azért ezt érdemlé az asztal alá bújásnak alázatossága, és az nagy buzgóságos szent szeretet. Ebből vették az ájtatos szent szerzetesek, hogy immár az asztal alatt szokták keresni az Istennek bőséges szent malasztját, mikoron nekik azt hagyják penitenciába, hogy az atyafiaknak lábukhoz békélkedjék.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az üdvösség és kárhozat jeleiről

Az exemplum logikai előzménye
A traktátus harmadik része: jegyek, amelyekből megtudhatjuk, hogy valaki nagy szentségre és dicsőségre méltó. Az alázatosság és a szeretet a legnagyobb erények, ezt példa is megmutatja.

Igazolni kívánt tétel
„Mely igen nagy szentséges jószág legyen az szent alázatosság és az szent szeretet, ezt tennenmagad megtanulhatod nyilvánvaló példából"

0329
Egy saját lányával vétkező ember penitenciát kér egy angol érsektől. Az érsek a töredelmet és a megbánást látva egyre inkább enyhít a kiszabott elégtételen.

Guary-kódex 71–73

Szereplők
bűnös, érsek, nép

Exemplum szövege
És mind egyebek között az szent töredelmességről ezt olvassuk, hogy Anglis országban néminemű jeles bűnös ember jöve Senoniabeli érsekhez, és hozzá meggyónék, és egyéb bűne között jeles gyónása ellen, hogy önnön tulajdon leányával vétkezett volna, és ő szüzességét elvesztette volna. És az érseket szívének nagy töredelmességével, és nagy keserűséges könnyhullatással kérdé azon, hogyha volna oly penitencia, kiért ő Istentől érdemlené ilyen nagy bűnnek megbocsátását. Kinek mondá az érsek nagy kegyességgel: Szerető fiam, abban ne legyen kétséged, hogy az penitencia nem volna, ha akarod magadat penitenciának alája vetni. Mondá ez bűnös ember nagy kiáltással és nagy keserűséggel: Akarom, én szerető atyám, ha még ezer halált kellene szenvednem is, örömest megszenvedem. Az jámbor püspök pedig rajta könyörülvén, ő is vele egyetemben könnyeze, és hagya neki hét esztendeig való penitenciát, miképpen törvény adja. Mondá ez bűnös ember: Uram, micsoda ez, hogy csak ez kevés penitenciát énnekem hagyod, mert nekem úgy tetszik, hogyha mind ez világot általélném, ilyen nagy bűnről számtalan sok kínnal nem volnék eleget róla tennem. Kit hallván ez jámbor püspök, monda neki: Menj el, fiam, böjtölj csak három napot vízzel, kenyérrel érette. És ez szegény bűnös kezde nagyobban nagy keserűséges sírással könyörgenie, hogy hagyjon neki

méltán való penitenciát, ki legyen elég ilyen nagy szörnyű bűnnek megbocsátására. Ez jámbor püspök pedig csodálkozék ez ő nagy buzgóságos töredelmességen, és ő lelkében megörüle, és nagy édességgel monda neki: Menj el, szerető fiam, mondj egy Pater nostert, és minden kétség nélkül higgyed, hogy az Jóistennek ő nagy irgalmassága megbocsáta minden bűnödet. És ez szegény bűnös ezeket hallván nagy riadást tén, és az földre leesvén, legottan meghala. És ez jámbor érsek ezt mind az városnak megprédikálá nagy örömmel, mondván, hogy látta purgatóriumnak minden kínja nélkül felröpült volna mennyországba. Azért ez töredelmesség lén az ötöd szent jószág, kinek miatta halálának idején ember felröpül az örök hazába.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a hét szent jószágról, amelyek által mindenki üdvözül

Az exemplum logikai előzménye
Hét szent erény van, amelyek közül ha bármelyik megtalálható valakiben, az az ember egyből üdvözül, az ötödik: töredelmesség.

Igazolni kívánt tétel
„Ötöd szent jószág van, kinek miatta ember halálának idején minden bántás nélkülön felmegyen mennyországba: az szent és bizony töredelmesség."

0330
Egy asszony megmérgezi férje előző házasságából való fiát, és erről titokban penitenciát tart.

Guary-kódex 85–88

Szereplők
vitéz, anya, gyermek, feleség, testvér, pap, férj, özvegy

Exemplum szövege
Immár megbizonyíttatik meglett csodálatos dologból is, mely igen nagy használatja legyen az igaz szent gyónásnak. Az csodálatos meglett dolog ez, kit megírt cesariabeli püspök, és úgy mond, hogy vala néminemű jeles vitéz, ki magának vén feleséget, és őtőle szüle egy szép férfiú gyermeket, és ez asszony meghala. Lén úgy ennek utána, hogy más feleséget hoza, és ez meddő lén, és az átkozott irigység őtet meggyőzé, és az ő urának gyermekét méreggel megölé, miért neki gyermeke nem lén. És némikoron mene az szent prédikációra, és az Istennek szent igéje és ő szent malasztja szívét meghatá, bűnét megismeré, töredelmességre rémüle, és nagy keserűséggel sírnia kezde, és az ő

bűnét néminemű paphoz mind egészlen és igen híven meggyóná. És az pap hagya neki penitenciát ez szerént, hogy esztendeig, mikoron az ő ura a háztól kitávoznék, minden szerdán vízzel, kenyérrel böjtölne, és az napon inget ne viselne, és az ő mezítelen testét vas lánccal általövedzené, és az napon mind estig azt viselné, és hogy minden héten háromszor ostorozná magát vasas ostorral. Íme, hogy ez szent penitenciát híven gyakorlaná, ördög szerzé azt, hogy ez asszonyállatnak atyjafiával az pap egybevesze, és hogy igen háborgatná ez pap az asszonynak atyjafiát, ez asszony ezt nem szenvedheté, és urának megpanaszolá. Ez úr pedig, miért hatalmas vala, az papot megtiltá, és igen megfenyegeté, mondván, hogy az jámbornak békét hagyjon, és ne háborgassa. Ezt pedig ez pap igen megbosszulá és igen megszégyenlé, és akará bosszúját megállani ez asszonyállaton. És alkalmas időt vevén járula ez ő urához, és az ő fiának méreggel megetetését, kit neki ez asszony meggyónt vala, mind teljességgel megmondá. És hogy ezeket hallá ez ő ura, nem hívé. És monda neki ez pap: Uram, ezt én teneked megbizonyítom nyilvánvaló bizonysággal úgy, hogy tettessed elmentedet házadtól egy hétig való ideig, és szerda napon térj házadhoz, mely napon az penitenciát, kit én neki hagytam az ő gonosz bűnéért, az napon tartja meg, miképpen én hagytam neki. Ez úr pedig akara mindezekről bizonyságot vennie, tetteté magát házától eltávoznia sok napig. És az szerda napon, mikoron kell vala ő asszony feleségének penitenciát tartani, berekeszkedék ő ágyasházába, és magát megmezíteleníté, és ő testét igen ostorozá úgy, hogy magát vérébe keveré, és az vas lánccal magát esmég általövedzé, és ruháját reá vevé, és az vetetlen asztalhoz leüle, hogy az száraz kenyeret vízzel megenné, miképpen neki hagyván vala. És íme ezenközben az ő ura, mikoron ingyen sem várná, hazajöve, és ő ágyasházának ajtaját megzördíté, és ő asszonyfelesége megijede, késedelmet tenni kezde, és e vitéz az nagy haraggal az ajtót reászegé, és bemene. És íme, itt adatik értenünk az igaz gyónásnak és a szent penitenciának nagy használatját! Merthogy bement volna e vitéz ő ágyas házába, látá asszony feleségét igen szépen vetett asztal fölött ülnie nagy tisztességgel, és előtte nagy gyönyörűséges étket és veneréket. És monda neki: Vetkőzzél le! És ez jámbor asszony félvén, és Istennek irgalmasságában bízván, urának parancsolatját beteljesíté, és íme az ő teste láttaték igen szép fehérnek, és igen szép tisztának, kit az ostorozásnak miatta vérbe kevert vala. És az vas retesz, kivel magát beövedzette vala, láttaték igen szép aranyas bársony selyemnek lennie. És monda ez asszony urának: Uram, mit akarál mindebben énvelem tenned? És megjelenté neki az papnak vádolását, kit az szent gyónásnak érdeme mindenestül meghamisíta és semmivé teve Istennek és embernek előtte. Azért első kérdés ez lén, hogy mennyi használatja legyen az igaz gyónásnak, és íme, röviden megmondaték.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a hét szent jószágról, amelyek által mindenki üdvözül

Az exemplum logikai előzménye
Hét szent erény van, amelyek közül ha bármelyik megtalálható valakiben, az az ember egyből üdvözül, a hetedik: gyónás. Három kérdés vétetik a gyónásról, az első: mekkora haszna van?

Igazolni kívánt tétel
„mely igen nagy használatja legyen az igaz szent gyónásnak"

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Cesariabeli püspök

0331
Két jámbor fráter egy várba jut, ahol egy asszony meggyónik náluk, de elhallgatja egy bűnét. Az elhallgatott bűn egy szájban maradt békának látszik.

Guary-kódex 90–96

Szereplők
gyóntató, szerzetes, asszony, sárkány, kígyó, béka, kutya, gyík, ördögök, bűnös, kárhozott lélek

Exemplum szövege
Azért, ha ezt meggondolandja az bűnös ember, hogy az ő bűneit Isten nyilván látja és jól tudja, nem kezdi szégyenleni az egy papnak tudására adnia és őneki meggyónnia, hogy az Úristen örökké elfeledje, és az örök szégyentől megszabadítsa, mert soha az örök szégyentől meg nem menekedik, hanem ha igazán meggyónik. Ez megbizonyíttatik nem csak Szentírásnak bizonyságából, de még jeles csodálatos meglett dologból is. Kiről úgy olvastatik, hogy két jámbor fráter jár vala ez világban prédikációnak és egyéb lelki jószágnak okáért. És mikoron juttak volna néminemű várhoz, kiben lakozik vala egy jeles bűnös asszonyállat, ki vétkezett vala néminemű rokonságával, és ez ilyen kacérságnak bűnében lakozék tizenegy esztendeig, kit szégyenletiben mind ennyi ideig meg nem mere gyónnia. Mikoron ez két fráter bementek volna ez várba, az misemondó misét monda. Gondolá az misének alatta ez bűnös asszonyállat ezt, mondván önmagában: Ez barátok engemet nem ismernek, és hiszem, hogy többé ide sem jönnek, azért bizony meggyónom ehhez én bűnömet. Azért az szentmisét elvégezvén ez jámbor, hozzá járula ez bűnös asszonyállat, és gyónni kezde. És hogy az bűnöket mondogatná, íme nagy csodálatos dolog, ki lén ez gyónásban, hogy minden bűnnek megjelentésére egy undok buffó szökellik vala ki az asszonynak szájából, és ez csodálatos dolgot sem az gyóntó, sem az gyónó nem látják vala, hanem csak látja vala az konfesszornak ő társa. És ez asszony minden bűnét híven meggyóná, de mégis az szemérmességnek miatta

ördög oly igen meggyőzé, hogy az testi bűnnek rútságát mégis szégyenlé megmondania. És immár hogy az konfesszor reáolvasta volna az oldozatot, ezt látá esmég az konfesszornak ő társa, hogy mind az szörnyű undok buffók, kik kiszökdöstek vala az asszonynak szájából, mindenik másodmagával és nagyobbakkal az asszonynak szájába bemenének.

És íme, hogy ez két fráter innen elmentek volna, és az úton hogy mendegélnének, megjelenté az csodálatos látást az, aki látta vala, az konfesszornak. És hogy hallá, megrettene, és mondá: Bizonyával valamit ez asszony az gyónásba ő bűnében elrejtett, és meg nem mondotta, de kérlek, szerető atyámfia, hogy térjünk be, netalántán Úristen megadja, hogy igazán meggyónik! És megtérvén tehát lelék, hogy megholt, kin igen megszomorodának, és kezdének rajta igen bánkódni. És kezdék Úristennek irgalmasságát kérnie böjtöléssel és ájtatos imádsággal, hogy méltoltatnék nekik megjelenteni, hogy mit példázna az nagy szörnyű látás. Íme Úristen meghallgatá őket, és harmadnapon nekik jelenék az asszonyállat, ülvén egy nagy szörnyű undok sárkányon, és két fekete szörnyű kígyó az ő nyakát általtekerték, és egyik egyik emlőjét, és az másik másik emlőjét szopják, és két szörnyű buffó az ő két szemein ülnek, és az ő szájából kénkővel való tűz lángoz ki, és két fekete megdühödt ebek az ő két karját és két kezét rágják, és az ő két fülébe tüzes nyilakat lövöldöznek vala, és az ő fején alácsüggnek és függnek vala számtalan szörnyű sár gyíkok. Kit hogy láttak volna ez fráterek, igen megrettenének és megijedének, és féltükben az földre leesének. Tehát az asszonyállat monda nekik: Istennek baráti, ne féljetek, mert én vagyok az átkozott asszonyállat, ki tihozzátok hazugsággal meggyónám, mert egy jeles bűnömet én elenyésztém, és az gyónásban meg nem mondám, azért vagyok ítélvén ez ilyen kínra, kit láttok, mindörökké. És hogy ezt hallák, mondá az konfesszor neki: Szorítlak és kérdlek az örök Istenre, Jézus Krisztusra, és az ő Anyjára, Máriára, hogy tégy minekünk jeles bizonyságot ez kettőről. Egy ez, hogy hogy miért vagyon adatván teneked ez kínok, melyeket ím látunk, hogy szenvedsz. Más, kit akarunk tőled megtanulnia ez, hogy minemű bűnnek miatta inkább szállnak emberek pokolra. És ekképpen kényszerítteték ez kárhozott asszonyállat igaz feleletre, és az első kérdésre ekképpen felele, mondván: Nézz jól reám, mert kényszerítettem nektek igazat mondanom. Azért ez én fejemen való szörnyű sok bestyeket, kiket láttok, ezek adattak mindörökké szenvednem én hajamnak és fejemnek öltözetinek kevélységéért. Ez két szörnyű varas békát, kit láttok én szemeimben ülniük, ezek engemet kínoznak mindörökké én gonosz, förtelmes látásomnak bűnéért. Ez tüzes nyilak, kik én füleimet általlövöldözik, ez kín adatott énnekem az sok gonosz hivalkodó szóknak, énekléseknek, rágalmasságoknak és egyéb sok förtelmes parázna beszédeknek hallgatásáért. És ez tűz, ki én számból büdös, dohos kénkővel kilángoz, adatott énnekem embereknek jóhírének, nevének elvesztéséért, és az átkozott gonosz rágalmasságnak miatta meggyalázásáért. És ez két mérges kígyó, kik én nyakamat általtekerték, és ez én két emlőmet szopják, ez ilyetén szörnyű kín adatott énnekem azért, hogy énmagamat hagytam én szeretőimnek szertelen fogdosnia és szorongatnia. Ez két fekete ebeknek pedig mardosása, kik én két karomat és kezeimet rágják, adatott énnekem az sok

szertelen való ölelgetésért és illetésért. Miért pedig az Istentől adott jószágomat én inkább költöm én szertelen való szeretőimre és testemnek gonosz kívánságára, azért adatott énnekem ez undok szörnyű sárkányon való ülés, ki engemet mondhatatlan nagy kínnal gyötör mindörökké. És hogy ezeket megmondotta volna ez boldogtalan bűnös, monda neki az konfesszor: Kérdlek és szorítlak azon Krisztusnak, Jézusnak hatalmára, hogy mondd meg immár az másikat is, hogy minemű bűnnek miatta szállnak inkább emberek pokolra? Felele nekik, és mondá: Meg kell mondanom, mert egyebet sem tehetek benne. Azért férfiú emberek különb-különb sok gonosz bűnnek miatta esnek pokolnak vermébe és az örök kínba. De asszonyállatok jelesen inkább négy gonosz bűnért kárhoznak, tudnia miért, nyelvüknek bűnéért, kevélységes öltözetért, orcájuknak kendőzéséért és az átkozott szemérmeskedésért, kiért bűnüket nem merik meggyónia, kiért én is elveszék, miképpen íme ezt nyilván tudjátok és látjátok. És kezdé kérdeni az konfesszor azon őtet, hogy ha volna valaminemű isteni jószág, hogy kivel neki használhatnának valamit üdvösségére. És hogy ez sok ördög ezt hallá, kik őtet gyötrik vala, legottan elragadák őtet, és beesének vele pokolba. Azért mind ez ilyetén csodálatos dologból megbizonyíttaték az Szentírás, holott azt mondja: Per quae quis peccat, per haec et torquetur, Valamely tagjának miatta ember vétkezik, azon tagjában gyötretik. Miért pedig ez bűnös minden tagjában vétkezett volt, azért minden tagjában kínzatik mindörökké.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a hét szent jószágról, amelyek által mindenki üdvözül

Az exemplum logikai előzménye
Hét szent erény van, amelyek közül ha bármelyik megtalálható valakiben, az az ember egyből üdvözül, a hetedik: gyónás. Három kérdés vetetik a gyónásról, a második: mi akadályozza meg a gyónást? A válasz: a szemérem. Ha ettől meg akarsz szabadulni, három tükröt kell észbe venni, a második: isteni látás oka, Isten mindent lát és tud.

Igazolni kívánt tétel
„Azért, ha ezt meggondolandja az bűnös ember, hogy az ő bűneit Isten nyilván látja és jól tudja, nem kezdi szégyenleni az egy papnak tudására adnia és őneki meggyónnia, hogy az Úristen örökké elfeledje, és az örök szégyentől megszabadítsa, mert soha az örök szégyentől meg nem menekedik, hanem ha igazán meggyónik."

0332
Krisztus kiűzi az ördögöt egy emberből.

Guary-kódex 105
Exemplumutalás

Szereplők
Jézus, apostolok, ember, ördög

Exemplum szövege
Negyed használatja az szent imádságnak ez, mert ördögöket embertől eltávoztat. Kiről bizonyság Urunk önnönmaga, mert mikoron az szent apostolok egy emberből az ördögöt ki nem űzhették volna, hozák őtet Urunkhoz, és legottan kiűzé belőle. És megkérdék őtet, hogy mire ők ki nem űzhették volna belőle, monda nekik: Ez ilyenféle ördög semmivel embertől el nem fut és el nem távozik, hanem csak imádsággal és böjttel.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az imádság dicséretről és hasznáról

Az exemplum logikai előzménye
Az imádságnak tizenkét haszna van, a negyedik: az ördögöket eltávoztatja.

Igazolni kívánt tétel
„Negyed használatja az szent imádságnak ez, mert ördögöket embertől eltávoztat."

0333
Az ördög felkiáltott egy megszállt emberből, mert égették Szent Bertalan imái.

Guary-kódex 105
Exemplumutalás

Szereplők
ember, ördög, Szent Bertalan

Exemplum szövege
És oly nagy ereje vagyon az ájtatos imádságnak, hogy nem csak eltávoztatja az ördögöt, de még gyötri is őket. Ennek bizonysága az ördög önnönmaga, ki mikoron volna egy emberben, kiáltani kezde Szent Bertalanhoz, mondván: Bertalan, Istennek apostola, igen gyötörnek, és igen égetnek engemet az te imádságid.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus az imádság dicséretről és hasznáról

Az exemplum logikai előzménye
Az imádságnak tizenkét haszna van, a negyedik: az ördögöket eltávoztatja.

Igazolni kívánt tétel
„És oly nagy ereje vagyon az ájtatos imádságnak, hogy nem csak eltávoztatja az ördögöt, de még gyötri is őket."

0334
Szent Bernát szerint az ördög a békességtől, a szeretettől és az összetartástól fél a legjobban.

Guary-kódex 131–132

Szereplők
Szent Bernát, húg

Exemplum szövege
Úgy mond pedig Szent Bernárd doktor is: Atyámfia, higgy énnekem, mert az Úristennek nem kell az mi böjtünk, imádságunk és mi alamizsnánk, ha az szent békesség és az szent egyezség közöttünk nem leend. Némikoron kérdé Szent Bernárdot az húga, mondván neki: Szerető atyámfia, mondjad meg énnekem azt, hogy ördög mitől fél mindtől inkább. Felele neki, és mondá: Szerető húgom, tudjad, hogy ördög semmit inkább nem fél, mint az békességet, az egyezséget, és holott vagyon az szent szeretet. Mert ha minden jószágunkat osztogatnánk Istenért szegényeknek, ördög ezt nem féli, mert őneki semmi jószága nincsen. Ha böjtölünk, ördög azt nem féli, mert ő soha nem eszik. Ha vigyázunk, ördög azt nem féli, mert ő soha nem aluszik. Ha tisztaságot tartunk, ördög azt is nem féli, mert ő mindenkoron szűz. De valahol, ím e szent három jószág leend, tudnia miért az szent békesség, az szent szeretet és az szent egyezség, ördög ezeket igen féli. Mire? Mert mi földön azokat tartjuk, melyeket ők mennyországban nem akarának tartani. Azért valaki azt akarja, hogy ördögöt meggyőzzön, és mind földön, mennyen szentté lehessen, tehát legyen békességes, Istent szerető és atyjafiaival egyenes.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Traktátus a szent békességről

Az exemplum logikai előzménye
A békesség, a szeretet és az egyetértés minden erény alapja, a szerzetesség semmit nem használ, ha ezen három nincs meg az emberben.

Igazolni kívánt tétel
„az Úristennek nem kell az mi böjtünk, imádságunk és mi alamizsnánk, ha az szent békesség és az szent egyezség közöttünk nem leend."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Bernárd doktor

Exemplumkatalógusok
Tubach 5161

0335
Jézus mennybemenetelekor nem minden angyal ismerte test szerint Jézust, ezért a Jézussal jött angyaloknak négy kérdést tettek fel: ki ő, mi veszi körül, miért szakadozott a teste, és kikkel jön?

Érsekújvári kódex 130a–131b

Szereplők
Jézus, angyalok, lelkek, angyali kar

Exemplum szövege
Itt ez helyen megértsed, hogy nem minden angyalok ismerték mi nemes Urunk Jézus Krisztust embersége szerént, de csak azok, kiket ő istensége szerént akart szolgálnia, őhozzá jőnie. Ezek valának különb-különb seregekkel övele, mind az hív lelkekkel egyetemben. Vala akkoron nagy remélés és indulat Krisztus Jézusnak mennybe meneti koron az szent angyalok között mennyeknek országában. Azért jöttek vala ő eleibe az angyalok, hogy látnák és ismernék meg, ki legyen ez nagy dicsőségnek királya, kit annakelőtte soha nem láttak vala, és kit soha ingyen hírrel sem hallottak vala. Azért mondják vala ez igéket az angyaloknak, kik valának az édes üdvözítő Jézussal: Kicsoda ily nagy dicsőséges, kinek személye nagy szépséges, nagy mondhatatlan ékességgel? És az édes követek felelének, mondván: Ez, ki minden állatoknak teremtője, Ádám esésének és romlásának megépítője, ily nagy erős készülettel. Még ezt kérdék: Kicsoda ez, kivel körülvétetett? Ezt kérdvén az ő szent emberségét látván. Mire az nagy királyi felség befedeztetett, ki nem szükség fedezettel? Ezt mondák az Istenségnek drágalátos

szépségéről, ki ő szent lelkével egyesültetett vala. Az édes követek felelének, mondván: Ez az szép ruha és az drága fedél őneki kegyességes szent teste, fogadván asszonyunk, Máriától minden emberi nem nélkül. Még ezt kérdék: Mire hogy ez drágalatos ruha megszakadozott és mindenfelől megfestetett, ha vérbe mártották volna? Az édes követek felelének, mondván: Ezek az szentséges sebek, kiket szenvedvén hordoza, és az drágalátos szent vér, ki őbelőle származék, meghalván emberi nemnek váltságáért. Még ezt kérdék: Kicsoda ez ily nagy sokassággal, ily nagy felséges és ünneplő készülettel, mire jő, ily nagy sokságú készülettel vagyon megkörnyékezvén? Az édes követek felelének, mondván: Ezek az megboldogult lelkek, pokolnak kínos fogságával kiszabadulván, kik valának megtartatván és megfogatván az első szülőknek vétkükért. Azért minden ájtatos lélek eszébe vegye, mert ez okáért az édes Jézus Krisztusnak ez szent mennybe menetinek napján minden mennyei karokban való szent angyalok az Szeplőtelen Szűztől született szép magzatnak mondnak egyetemben dicséretet és nagy méltó magasztatást. Ki egybeszerkezett természetet, kit ő szent halálával megépíte, miképpen egy nagy tisztességgel felékesültetett szép szerető jegyest, felvivé az örök mennyei hazának boldogságos lakodalmába. Kit nekünk is engedjen Atya, Fiú, Szentlélek mindörökké. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Mennybemenetel ünnepe

Kódex alegysége
De tempore-rész, húsvéti ünnepkör: evangéliumi perikópák, passió, prédikációk, elmélkedések; Az Úr mennybemenetelének ünnepe, prédikációval; Szekvencia: Sursum sonet laudis melos

Az exemplum logikai előzménye
Szekvencia prózai formában (Sursum sonet laudis melos – Nagy édességes dicséretnek éneklése zengedez). A mennybe tartó Krisztust kísérő főangyalokat kérdezik azok az angyalok, akik sosem látták a megtestesült Krisztust.

Igazolni kívánt tétel
„Itt ez helyen megértsed, hogy nem minden angyalok ismerték mi nemes Urunk Jézus Krisztust embersége szerént, de csak azok, kiket ő istensége szerént akart szolgálnia, őhozzá jőnie."

0336
Sziénai Szent Katalin leprás beteget ápol, de az ördög türelmetlenné teszi a leprást, és a betegséget Katalinra is átragasztja.

Érsekújvári kódex 418b–419b

Szereplők
Teccha, Sziénai Szent Katalin, ördög, Katalin anyja

Exemplum szövege
Itt elkezdetik immár az ő irgalmasságos művelkedeti, kiket teszen vala könyörülvén szegény kórokon csudálatos szerelmének miatta, és az első példa ekképpen kezdetik el. Sienának városában vala némely beteg asszonyállat, ki neveztetik vala Tecchának. Ez vala pedig poklos, ki ő poklosságáért mindenektől kiűzettetik vala, és csak alig hogy befogadtatott vala némely ispotályba. Ezt hallván Szent Katerina asszony, atyafiúi szeretnek gerjedetességében meggyulladván, elmene nagy hamarsággal az ispotályhoz, meglátogatá és megkérdezé ez poklost, és vín őneki szükségére valót. És nem csak ez világi jószággal látá meg Szent Katerina asszony ez beteget, de és őmagát ajánlá őneki szolgálóul minden fogyatkozás nélkül mindaddig, míg az Úristen őrajta az kórságot tartaná. Mert az mit Szent Katerina asszony beszédével mondott vala ez betegnek, azt művelkedettel teljesítte be, mert minden reggel és estve meglátogatja vala, és szükségére valót mindeneket nagy szeretettel megszerzi vala, és őneki szolgál vala nagy békességgel. De nem szenvedheté el pokolbeli ördög Szent Katerina asszonynak ő nagy békességgel való szolgálatját, hanem kezdé háborgatni ez betegnek ő elméjét Szent Katerina asszonynak ellene. Kezdé ez beteg Szent Katerina asszonyt háborgatnia, és nagy sok bosszúságokat neki tenni, és fogá őtet gyakorta megbántani, és háládatlan kezde lenni ez beteg Szent Katerina asszonynak szolgálatjáról. És ha valamikoron Szent Katerina asszony megkésik vala egy kevéssé az egyháznál, tehát ez beteg nagy sok boszszúságot teszen vala Szent Katerina asszonynak, megneveti vala Szent Katerina asszonyt ez beteg. És eleibe megyen vala, és úgy mond vala: Jóval jöjj, mi asszonyunk, királyné asszony, mindeneknek felette dicsőséges, ki mind napestig szent egyházban imádkozik! És nemde mind reggeltől fogva mindeddig az barátokkal csacsogtál? – ezeket és ezekhez hasonlókat mond vala ez beteg Szent Katerina asszonynak. De ez szent szűz, Szent Katerina asszony semmiben meg nem indula, sem meg nem haraguszik vala, hanem inkább vigasztalja vala ez beteget, mondván: Kérlek, ne akarj megszomorodnod. És ami illik teneked szolgálatra, igen hamar megszerzem. Tehát íme, nagy hamarsággal megszerze minden ő szükségére valót minden késedelem nélkül és elmulatás nélkül. Csodálkoznak vala ezen minden emberek, de mindezeknek felette Szent Katerina asszonynak anyja haraguszik vala Katerinára, mondván: Én édes leányom, te is poklossá léssz, ha ővele továbbá megmaradsz. Azért kérlek, ne akarj őneki továbbá szolgálni. Szent Katerina asszony pedig édes beszédekkel ő anyjának haragját lelassítja vala, mondván:

Kérlek, én szerelmes anyám, hogy ne bántsad meg én szerelmemnek szolgálatját, se félj, hogy én ebből poklossá legyek, mert én el nem hagyhatom ez szerelemnek szolgálatját. Látá pokolbeli ördög, hogy ezképpen sem állhatna Szent Katerina asszony szerelmes szolgálatja ellen. Másképpen való álnokságával ezt szerzé pokolbeli ördög, hogy Szent Katerina asszonynak kezére veté, avagy ragasztá az poklosságot. De Szent Katerina asszony semmit vele nem gondola, hanem azon előbbi szentséges jó akaratjában megmarada. De maga mikoron immár eljött volna ez betegnek ő halálának ideje, ez pedig vala igen rettenetes ő szörnyű kórságáért, ezt Szent Katerina asszony felöltözteté, és önnön kezeivel nagy ájtatossággal eltemeté. Azért mikoron az temetés elvégezett volna, az poklosság elmene Szent Katerina asszonynak kezéről, és az helyén némi jegy marada, hogyki inkább fénylik vala ő egyéb testénél.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0337; RMEx 0348.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Sziénai Szent Katalin ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Sziénai Szent Katalin élete; Példák, csodatételek Sziénai Szent Katalin életéből

Az exemplum logikai előzménye
Sziénai Szent Katalin élete után, példák Szent Katalin életéből. Első példa.

Igazolni kívánt tétel
„Itt elkezdetik immár az ő irgalmasságos művelkedeti, kiket teszen vala könyörülvén szegény kórokon csudálatos szerelmének miatta."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Antoninus Florentinus, *Chronicon*, pars 3, titulus 23, capitulum 14, § 12.

0337
Palmerina szoror gyűlöli Sziénai Szent Katalint, aki ezt szeretettel viszonozza, és szolgálja őt.

Érsekújvári kódex 419b–421b

Szereplők
Palmerina szoror, Sziénai Szent Katalin, Jézus, körülállók

Exemplum szövege
Más példa kezdetik ez szent szűzről, etc. Vala Sienának városában némely asszonyállat, Szent Domonkos atyánknak harmad szerzetiből való szoror, ki neveztetik vala Palmerinának, hogyki vétetett vala az szerzetbe irgalmasságért. Mely asszonyállat őmagát kötelezte vala szerzeteseknek nevével, azaz neveztetik vala szerzetesnek, de maga tartatik vala ördögnek csudálatos és rettenetes kötelével. Mert annyi irigységnek és kevélységnek füstit és szívbeli gyűlölséget visel vala ez asszonyállat Szent Katerina asszony ellen, úgy, hogy nehéz vala őneki csak látni is Szent Katerina asszonyt. De nem csak látni vala nehéz őneki Szent Katerina asszonyt, de sőt csak nevét sem hallhatja vala semmiképpen. Azért rágalmazza vala őtet szünetlen titkon és nyilván, és nem elégedhetik vala Szent Katerina asszonyt rágalmazni és átkozni, és minden megtökéllett gyűlölségnek jegyét naponként mutatja vala. Kit mikoron boldogságos szűz Szent Katerina asszony eszébe vett volna, legottan kezdé különb-különb szerelemnek, alázatosságnak, békességnek és együgyűségnek szerelmes jegyét mutatnia, akarván boldogságos szűz Szent Katerina asszony az ő gonosz gyűlölségének haragját lelassítania. De ez jó helyen gonoszul aggott haragos, gonosz szoror minden ő alázatosságának és szeretetinek szolgálatját és jegyeit teljességgel megutálá, és semminek alítá. Tehát boldogságos szűz Szent Katerina asszony futamék az ő szerelmes jegyeséhez, Jézus Krisztushoz, és gerjedetes imádságokat tőn ez szororért. És tőn Úristen őbenne, azaz Palmerinában irgalmasságot és ítéletet, és megveré, megostorozá ő testében ez megmondott Palmerinát, hogy annakutána üdvözítené ő lelkében. No, azért mikoron veretett volna ez szoror testi nehéz kórsággal, de maga ebből sem gyógyula meg ő elméjének sebei, de inkább megnehezüle az ő balgatag szíve gyűlölségnek füstjével Szent Katerina asszony ellen. Ezt mikoron megismerte volna ez szent szűz, tanulá alázatosságnak, kegyességnek és együgyűségnek mívelkedetivel ő keménységet meglágyítania. Kezdé Szent Katerina asszony ez beteget nagy gyakorta meglátogatnia, és vigasztaló beszédekkel kezde neki szólni ő vigasztalásáért, és adá őmagát Szent Katerina asszony teljességgel ez betegnek szolgálatjára. De maga ez beteg Palmerina, hogyki keményb vala kőnél, hajolbhatatlan vasnál, ez szűznek minden ő kegyes művelkedeteit megutálá, és ennekfelette parancsolá ez szent szüzet az házból kiűzni. Ennek utána kezde ez beteg megfogyatkozni mindenestől fogva testi erejében, Krisztus testének vétele nélkül és minden egyházi szentség nélkül, közelítvén testi és lelki halálra. Ezt mikoron hallotta volna Szent Katerina asszony, legottan berekeszté őmagát ő hajlékába, és nagy gerjedetes és ájtatos imádsággal,

nagy szorgalmatossággal kezde könyörgeni az ő szerelmes jegyesének, Jézusnak, hogy őtet gyűlölésért el ne veszne az lélek. Íme tehát, jelenék Üdvözítőnk, Jézus Szent Katerina asszonynak, mondván: Tudjad Katerina bizonnyal, hogy az én igazságom nem szenvedheti ez ily bedagaszult szívet és szörnyű szívet, hogy ő gyötrelem nélkül megmaradna. Felele Szent Katerina asszony nagy bizodalommal, hogy ő addig el nem menne az helyről, mígnem az szororért irgalmasságot nyerne. És úgy mond vala Szent Katerina asszony: Én édes, irgalmas Uram Jézus Krisztus, kérlek, gyötörj engemet inkább ez szorornak bűnéért, mert én vagyok az ő bűnének oka. Azért törvény szerént is énnekem kell az gyötrelmet vallanom, mert ha én nem volnék, ő az gyűlölséget nem tette volna. Azért kérlek, irgalmas Isten, gyötörj engem az ő bűnéért, és ne hagyjad elveszni az ő lelkét! Mit mondjak továbbá, szerelmes atyámfiai, ez szent szűzről, mit művelkedék továbbá az Úristen Szent Katerina asszonynak imádsága miatt? Imezt tevé az Úristen, hogy három napestig és három éjjel az ő lelke ő testéből ki nem mehete, szünetlen vonakodván. Csodálkoznak vala ezen mind az környülállók. Szent Katerina asszony pedig bővíti vala az három napokban az ő imádságit az szororért, és kegyelmesen meghallgattaték, mert az kegyelmes Isten meglátogatá, és megvilágosítá ez betegnek ő szívét, kinek miatta megismeré minden ő bűnét, és megbáná. Ezt mikoron Szent Katerina asszony megismerte volna isteni akaratból, elmene az betegnek ő házához. Kit mikoron látott volna az beteg, nagy örömet és tisztességet mutat vala jegyekkel, kikkel teheti vala, és melyet először utál vala, azaz Szent Katerina asszonyt, immár őmagát bűnösnek vádolja jegyekkel és intésekkel. Vevé azért ez beteg Krisztusnak szent testét ő szívének nagy töredelmességével, és kimúlék ez világból. Ki mikoron megholt volna, megmutatá Úristen Szent Katerina asszonynak ez szornak ő lelkét, hogyki vala elveszendő az átkozott gyűlölségért, és immár megfordulván üdvözült Szent Katerina asszonynak imádságával. Amen.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0336; RMEx 0348.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Sziénai Szent Katalin ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Sziénai Szent Katalin élete; Példák, csodatételek Sziénai Szent Katalin életéből

Az exemplum logikai előzménye
Sziénai Szent Katalin élete után, példák Szent Katalin életéből. Második példa.

Igazolni kívánt tétel
„Itt elkezdetik immár az ő irgalmasságos művelkedeti, kiket teszen vala könyörülvén szegény kórokon csudálatos szerelmének miatta."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Antoninus Florentinus, *Chronicon*, pars 3, titulus 23, capitulum 14, § 12.

0338
Egy zsidó és egy keresztény együtt jár az úton.

Érsekújvári kódex 264a
Exemplumutalás

Szereplők
keresztény, zsidó, úton járó

Exemplum szövege
Se te ne higgy oly nemzetbeli embert, hogyki nem hiszi ő törvényét. Alkoszik azért embert választanod, és választatlan nem mindeneket hinned. Ha pedig én tanácsom szerént nem járandasz, őrizzed magadat, hogy néked úgyan ne történjék, miként az két embernek, kik mondatnak egy úton járóknak, egyik vala keresztény, másik vala zsidó etc.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Példák és tanítások (Útmutatók a jó szerzetesi élethez); Részlet a Secretum secretorumból (Arisztotelész levele Nagy Sándorhoz)

Az exemplum logikai előzménye
A levél szerint nincs olyan tulajdonság az állatokban, amely ne lenne meg az emberekben. Ne higgy olyan embernek, aki nem hiszi a saját törvényét.

Igazolni kívánt tétel
„Se te ne higgy oly nemzetbeli embert, hogyki nem hiszi ő törvényét."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
[Pseudo-]Aristoteles, *Secretum secretorum*, C. 68.

Exemplumkatalógusok
Tubach 1037

0339
Titus császár halálbüntetés terhe mellett megtiltja a munkát a fia születésnapján. Parancsára Vergilius egy bálványt állíttat fel, amely figyeli a polgárokat. Focus kovács mégis megszegi a törvényt.

Érsekújvári kódex 307a–310b
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
Titus császár, Vergilius, bálvány, Focus kovács, követek, vitézek, császár, kovács

Exemplum szövege
Titus császár római városban országla, ki ily törvényt szerze, hogy ő egyetlenegy fiának napja mindenektől szenteltetnék, és valaki ő egyetlenegy fiának születése napját munkáló dologban megtörné, halállal haljon, ez törvény kihirdetteték. Hivatá őhozzá nagy Vergiliust, és monda neki: Szerető atyámfia, ily törvényt szerzék, jóllehet gyakorta titkon megtörhetik, kiket én nyilván meg nem ismerhetek. Kérlek azért tégedet, hogy te tudományod szerént valaminemű tudományt szerezz, ki miatt megismerhessem azokat, kik ez törvényt nem tartják. És ő mondá: Uram, legyen akaratod. Vergilius legottan ördögi tudománnyal néminemű bálványt az város közepin felállata, és az okos az napon minden rejtekben tett bűnöket szokott vala az császárnak megmondani. És ő vádolásának miatta sok emberek vesznek vala el. És vala az városban néminemű kovács, Focus nevű, ki az napon művelkedék, mint egyéb napokban. És egyszer, mikor ő ágyában feküdnék, legottan gondolja vala, miképpen ez bálványnak ő vádolása miatt sok emberek halnak volna meg. És holval felkele, az bálványhoz mene, monda neki: Ó, te gonosz bálvány, te vádolásodnak miatta sokak vettetnek halálra! Én uramra mondom, hogy ha te engem bevádolandasz, bezzeg ottan a te fejedet betöröm. És az kovács kezében vitt vala egy verőt, és azzal fenyegeti vala, hogy betörné agyát. Ezeket megmondván el-hazamene. Elő órán az császár, miként szokta vala, ő követit az bálványhoz elbocsátá, hogy megkérdenék, ha valakik az törvényt megszegték volna. És mikoron az bálványhoz mentek volna, és az császárnak akaratját megmondották volna, mondá az bálvány: Atyámfiai, emeljétek fel szemeteket, és lássátok, melyek írván vannak én homlokomon, mert immár nem mer vala szólni. És azok, mikoron felemelték volna szemüket, láták az ő homlokán ezeket, hogy idők változnak, emberek kisebbülnek, és kik igazat mondnak, törött fejük lészen. Menjetek el, és uratoknak megüzenjétek, melyeket láttatok és olvastatok. Az követek elmenének, és uruknak mind ezenképpen megmondák. És az császár, hogy azt hallotta volna, mondá az ő vitézinek, hogy felfegyverkedvén az bálványhoz mennének, és ha valaki az bálvány ellen mondott volna, kezei és lábai megkötözvén, neki vinnék. Az vitézek a bálványhoz menének, mondván: Kellemetes császárnak, hogy megmutassad és még megmondjad, kik az törvényt megszegték volna. Mondá az bálvány: Focus kovácsot fogjátok meg, mert ő minden nap törvényt

szeg, és énnekem nagy bosszút tett. És őtet ottan megfogák, és az császár eleibe vivék, és monda neki az császár: Atyámfia, mi az, mit hozzád hallok? Mire hogy az szerzett törvényt megtöréd? És ő mondá az császárnak: Uram, én az törvényt semmiképpen meg nem tarthatom, mert minden napon kell énnekem nyolc pénzt lelnem, és azokat nem lelhetem munka nélkül. Azért az törvényt én nem tarthatom meg. Monda neki az császár: És mire kell az nyolc pénz? Ki monda neki: Mert esztendőnként minden napon tartozom adnom két pénzt, kit gyermekségemben kölcsön vettem volt, és adok kettőt kölcsön, és kettőt elvesztek, és kettőt elköltök. Mondá az császár őneki: Mondjad meg énnekem nyilvábban ez pénzeknek értelmét! Mondá Focus kovács: Uram, hallgass meg engemet! Két pénzt mindennapon tartozom adnom én atyámnak, mert mikoron én volnék kisded, én atyám énreám minden napon két pénzt költött. És ma az én atyám nyomorúságba és szegénységbe vettetett. Azért oka adja, hogy én is könyörüljek szegénységében őrajta, és azért minden napon két pénzt adok őneki. Annakutána két pénzt esmég adok én fiamnak kölcsön, ki immár tanúság helyre megyen, annakokáért, hogy én nyomorúságba és szegénységbe esendem, mint az én atyám, énnekem az két pénzt megadja, miképpen én adtam én atyámnak. Két pénzt pediglen minden napon elvesztek, én feleségemre költvén, mert nekem mindenkoron ellenem rugodózó, és ellenem járó és szabad akaratú. És ez háromért akármit én neki adjak is, elvesztem. És még két pénzt énmagamra is költök minden napon, ételre és venerékre. És ennél különben egy napon is nem lehetek, hanem szünetlen munkálkodnom kell, kiből ez felül mondott pénzeket meg kell lelnem. Azért immár császár, hallottad az én naponként való munkálkodásomat, adj igaz ítéletet! Mondá az császár: Focus, elég bölcsen felelél. Menj el, és mától fogva mindenkoron munkálkodjál. Ennek utána hamar meghala az császár, és Focus kovács ő bölcsességéért mindenektől választaték császárrá. Ki nagy bölcsességgel bírja vala az császárságot, kinek is halála után, hol az császároknak képüket felírják, ő képét is közöttük felírák, és ő feje fölött bölcsességért az nyolc pénzt.

Istenbeli én szerelmes atyámfiai, az császár az mi mennyei Atyánk, ki ily törvényt szerze, hogy valaki ő egyetlenegy fiának megtörné parancsolatját, halállal halna. És ez nap az vasárnap, avagy szentegyháztól mely ünnep szerezve vagyon, honnan régi törvényből, avagy új törvényből mondatik: Emlékezzél ünnepet szentelned. De jaj ma, mert sokak az napokon több bűnt tesznek, hogynem egyéb napokon. Ez ilyetének hasonlók tengernek néminemű halaihoz, kiknek természetük az, hogy valamíg az tengerben lakoznak, mindaddig jó őnekik. De ha történik, hogy felszökelljék az vízből esős időn, és az eső őtet megérendi, kezd meghalni, és sok napig ő egészségében nem eshetik, mígnem esmég az tengernek vizében megelégedik, világnak tengerében. Azonképpen kik mind hétedszaka vannak ez világnak tengerében munkálkodván, nekik addig jónak és egésznek tetszik. De ha történik őnekik egyházhoz menniük, és ott az édesvizek mint prédikációt és misét hallaniuk, nekik tetszik, hogy vannak nagy nyomorúságban, avagy nehézségekben, mindaddig mígnem ez világi dologban magukat foglalják. Az Vergilius, ki az bálványt tette vala, az az Szentlélek, ki prédikátort szerze,

hogy hirdessen jószágokat, bűnöket, kínt és dicsőséget. De jaj ma – mint az prédikátor megmondhatja –, miképpen az bálvány megmondja vala: „Idők elmúlnak, emberek megkisebbülnek, és ki igazat mond, feje betörik". „Idők elmúlnak", ez elég nyilván vagyon nekünk: látjuk előszörbeli egyházak minden állatban valának jobbak, mint mostan, föld sarját inkább bővebben adja vala. De mindenkor választott bűnök és egyebek mindenneműek eledelhez teremtett állatot változtattak, ez pedig tetszik meg Noé folyó vizében. Másodszor „emberek kisebbülnek", miképpen nyilván látjuk: régi időben valának jobb ájtatos emberek és alamizsnások, szeretetők, hogynemmint mostan vannak, és mire? Mert mind ez világ gonoszságban vagyon vetvén. Harmadszor „ki igazat akar mondani", mert ma, ha az prédikátor nagyoknak bűnét ha megmondja, legottan boszszúkat és zúgódásokat vall. És ezekre incselkednek, hogy az helyiből szidalomsággal bocsáttassék ki. És ezek kevesen vannak igazak, kik meg mernék mondania, mint Focus kovács. Valamely jó keresztény, ki híven művelkedik mint Istennek vitéze, mert minden jó keresztény napjában háromszor tartozik ő mennyei Atyjának két pénzt adni szeretetiért és tisztességéért. Szeretetiért, mert miként szeretett? Úgy, hogy miérettünk való szeretetiért ő egyetlenegy fiát mennyországból alábocsátá, és keserves halálnak eresztette. Tisztességéért, mert őtőle mindenek származnak, és őnála nélkül semmi jót nem tehetünk. És még két pénzt kölcsönök én fiamnak, miként való fiú ez? Bizony Fiú, kiről szól Izajás próféta: Gyermek született nekünk, és Fiú adatott nekünk. És minemű pénzeket kell nekünk őneki kölcsönlenünk? Bizony ez két pénzeket minden napon kell adnunk: jóakaratot és jó művelkedetet. Még régentől fogva vagyunk ez halandó testben, és mikor mi szegények, avagy gyarlók leendünk ítéletnek napján, és mikoron mezítelenek maradunk, hát ő megadja nekünk az két pénzt az örök életen, miképpen írván vagyon, és veszitek Istennek országát. És az két pénzt elvesztettem feleségemre, mi az feleség? Ez gyarló test, ki mindenkor ellene járó az léleknek. Az két pénzt, melyeket költöttem őreá, azok lőnek gyönyörködés és gonosz művelkedés, ki mindenkoron ő tulajdon akaratjából művelkedik. Ez két pénzt elvesztjük, mert érte nehezen gyötretünk, itt, avagy egyebütt. És két pénzt minden napon költünk minnen magunkra, ha jót művelkedünk leszünk, hogy Istent teljes szívvel szeressük, és mi atyánkfiát, avagy barátunkat, miként minnen magunkat. Azért szerető atyámfiai, ha ez nyolc pénzt ezenképpen elkölteni akarjátok, az örök életet nyerhetitek, kit engedjen nekünk Jézus Krisztus, Istennek Fia. Amen. Ez írásnak vége vagyon Úrfiú születettnek utána ezerötszázharminc esztendőben, Vízkereszt oktáváján, Sövényházi szoror Márta keze miatt. És dicsértessék az Úristennek az ő áldott szent neve. Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
Példák és tanítások (Útmutatók a jó szerzetesi élethez); Példa Titus császárról és Focus kovácsról

Igazolni kívánt tétel
„Azért szerető atyámfiai, ha ez nyolc pénzt ezenképpen elkölteni akarjátok, az örök életet nyerhetitek."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Gesta Romanorum, 57.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2105

0340
Egy kereskedő minden karácsonykor megvendégel egy szegény vénembert és egy asszonyt a kisfiával. Halálakor megjelenik neki a szent család, hogy viszonozzák vendégszeretetét.

Érsekújvári kódex 324a–b

Szereplők
kereskedő, vén, asszony, kisded, fiú, Szűz Mária, Jézus, József

Exemplum szövege
Annakokáért ha akarjátok, hogy veletek legyen ez boldog társaság, tegyetek úgyan, miképpen tészen vala az egy kereskedő ember. És mely kereskedő ember minden esztendőben karácsony napján vendéggé hív vala egy szegény vén embert és egy asszonyállatot, kinek vala kisded fia, jegyzik vala neki, azaz az kereskedő embernek Szűz Máriát ő fiával és Józsefet. Mikoron ez ember volna ő halálának idején, megjelenék őneki az édes Szűz Mária ő fiával és József, mondván: Miért te minket befogadál te házadba, annakokáért mi is befogadunk tégedet mi házunkba. Erről úgy mond Urunk, Krisztus az evangéliumban: Bizony-bizony mondom nektek, valamit tettetek egynek az én atyámfiai közül, énnekem tettétek. Annakokáért adjatok szegényeknek, Krisztusnak szerelméért, kiknek vagyon tehetsége reá, lélek szerént való adományra pedig mindennek tehetsége vagyon. Szegények pedig, kik neked nem hozhatnak elő ez világi kincset, hanem lelki kincset. Mert mondhat teéretted az szegény annyi Ave Mariát, mennyi napon Szűz Mária fiát viselte ő méhében, avagy mennyi hete, avagy mennyi hónapja. Szűz Mária ő fiát viselte ő méhében negyven hete, és hónapoknak száma kilenc, a napoknak pedig ő számuk kétszáznegyvenhét. Azért mi is kérjük Úristent, ő nagy jó voltából engedjen nekünk, és úgy szolgálhatnunk ő szent Istenségének, hogy juthassunk az boldog társaságba. Kit engedjen nekünk Atya, Fiú, Szentlélek, egy örök Isten. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Karácsony este

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Prédikáció karácsony estére és karácsony napjára

Az exemplum logikai előzménye
Prédikáció végén. A kérdés: mit kell tenned, ha azt akarod, hogy veled legyen a szent család?

Igazolni kívánt tétel
„Annakokáért, ha akarjátok, hogy veletek legyen ez boldog társaság, tegyetek úgyan, miképpen tészen vala az egy kereskedő ember."

0341
Az ellenség régóta megszállva tart egy várost. A király titkon megüzeni, hogy ő maga jön el a lakosok kiszabadítására.

Érsekújvári kódex 325a–326a
Szerepel benne allegorikus értelmezés.

Szereplők
ellenség, fegyveresek, polgárok, városi lakosság, követek

Exemplum szövege
Mondám először, hogy ez áldott születés régen szent személyek miatt volt gerjedetesen kívántatott. És hogy jobban megértsétek ez mondást, hallgassatok példabeszédet. Volt egynémely nagy és nemes város, népével kellemetes. Mely város volt megszállott keményen ő ellenségitől, víván őtet minden nembeli fegyveresek annyira, hogy immár megfogyatkozik vala eledelük, avagy étkük. Annyira marada az városnak megszállása, avagy annyi ideig lőn, hogy ő ellenségi nem akarják vala az városbelieket venni életre, sem akarnak vala ővelük valami irgalmasságot tenni, de sőt, legottan őket megölik vala. Megtudván ezt az király, az városnak ő ura, titkon külde követeket és leveleket az városnak, ígérvén őnekik, hogy őmaga, az király személye szerént jőne hozzájuk, és ő megszabadítaná őket, mikoron ő hatalmas volna. Mely dolgokról az városnak polgári megörülének, és naponként gerjedetesen várják vala ő eljövetit. Ezenképpen érthetjük ez világról is, mert bizonyával ezenszerrel vagyon ez világ. Ez nagy és nemes város volt és vagyon az emberi természet. Ó, kicsoda, ki megszámlálhatná, mennyi városok

voltanak és benne lakozók Ádámtól fogva Krisztusnak születéséiglen, mikoron elmúltanak több, hogy nem ötezer esztendők? Mely város volt megszállván naponként keménységű ellenségektől, azaz pokolbeli ördögöktől, kik az várost víják vala különb-különb kísérteteknek miatta annyira, hogy immár megfogyatkoznak vala lelki eledelek. Kiről úgy mond Krisztus: Nem csak kenyérrel él ember, de minden igével, mely származik Istennek szájából. Ez igéket írja Szent Máté könyvének negyed részében. Jóllehet őnáluk vala Mózesnek tanúsága, de nem ad vala örök életet, sem vala őnekik italuk, azaz lelki ígéretük, melyek lelket megkiesítnék. És valaki kijő vala az városból, azaz halálnak miatta, legottan irgalmasság nélkül megfogatik vala, és pokolnak tömlöcében tömlöcöztetik vala. Az Úristen pedig, ez világnak ura, akarván őket megvigasztalni, azaz az városbeli polgárokat, titkon bocsáta őnekik követeket, azaz a szent pátriárkákat és prófétákat, ő levelével megüzenvén nekik, hogy önnönmaga és személye szerént eljőne, és őket megszabadítaná. Kiről igen örülének az polgárok és az városnak lakozói, és küldnek vala az királynak supplicatiókat, könyörgéseket, azaz az ájtatos imádságokat, hogy eljőne és megszabadítaná az várost. Először eljöve Mózes próféta, hozván ő supplicatióját, és mondván Atyaistennek: Kérlek tégedet, Uram, bocsássad el, melyet bocsátandó vagy, miképpen ígérendő vagy! Másodszor eljöve Dávid próféta az teljes városnak részéről, eképpen mondván Fiúistennek: Uramisten, költsed fel te hatalmadnak hatalmából, és jöjj el, hogy üdvözíts minket! Harmadszor eljöve Salamon király, mondván Szentléleknek: Bocsássad őtet mennyekből, te szentidnek, te nagyságodnak székiből, hogy énvelem legyen és énvelem munkálkodjék azaz ellenségeknek ellene, úgy mond itt az írás, bocsássad őtet, azaz Krisztusnak személyét emberi testben, ki bocsáttatik Atyától és Szentlélektől, az emberséghez! Negyedszer eljöve Izajás próféta, mondván: Törnéd le az egeket, és szállanál le! Egyebek pedig, azaz az próféták úgy mondnak vala: Jöjj el Uram, és ne akarj késned, bocsássad meg te népednek bűnét! Az király pedig hallván az supplicatiókat, azaz az könyörgéseket, bocsáta titkon egy követet az városnak, ki mondaná az királynak részéről, avagy az királynak szavával: Megjelenik végre, és nem hazud[?], ha késedelmet teend, várjá[tok?] meg őtet, mert jövén jő, és nem késik. Ezeket Habakuk próféta mondja könyvének másod részében, íme miképpen gerjedetesen kívántatik vala. És mondnak vala Szent Ambrusnak mondása szerént: Miképpen jő el, mikoron születik, mikoron jelenik meg? Alítod-e, hogy látom, alítod, hogy én megérem, alítod-e, hogy ha ez születés itt ez világon leljen engemet? Ó, ha én szemeim meglátják, kinek miatta szívnek szemei megjelentetnék! Ó, ha én szemeim megláthatnák, melyet hiszek Istennek írásiban! És mennyivel inkább elközelít vala az idő, annyival inkább kívántatik vala. Azért lássátok, mely nagy gerjedetesen várják és kívánják vala ez áldott születést a szent atyák.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Karácsony napja

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Prédikáció karácsony estére és karácsony napjára

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció Krisztus születéséről öt mondást tesz, az első: Krisztus születését régen is sokan kívánták.

Igazolni kívánt tétel
„Mondám először, hogy ez áldott születés régen szent személyek miatt volt gerjedetesen kívántatott."

0342
Szent Szeverin gyakran szakította meg zsolozsmáját világi gondok miatt, ezért halála után tüzes ködděl a feje körül jelent meg esperesének.

Érsekújvári kódex 370b

Szereplők
Szent Szeverin, esperes, papok, szolgák, püspök

Exemplum szövege
Példa olvastatik Szent Severinus püspökről, hogy ő halálának utána megjelenék ő esperesének, kinek ő fején vala tüzes köd, és az tüzes ködből kiszármaznak vala tüzes cseppek. Tehát csodálkodván az esperes, kérdé az püspököt, mire gyötretnék ennyi kínokkal, hogyki imádtatnék, miképpen szent. Mondá az püspök: Mikoron mondom vala az én zsolozsmámat az papokkal, eljőnek vala az én szolgáim ez világi dolgokért, szoktam vala megtörni én zsolozsmámat szólásom miatt. Ennekokáért gyötretem ez kínokkal. Tehát az esperes mondá, hogy nem hinné ezeket. Tehát az püspök vete az tüzes ködből egy cseppet az esperesnek karjára. Az esperes ő kínjának miatta kezde üvölteni, de Szent Severinus püspök meggyógyítá őtet imádságának miatta, mondván: Mostan látod, mennyit tehetek Istennél, avagy mennyit érdemelhetek.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Szerzeteseknek életükről igen szép tanúság"; Harmadik capitulum

Az exemplum logikai előzménye
A tanítás harmadik fejezete: a kishórák (tercia, sexta, nóna) fontossága. A zsolozsma mondása közben nem szabad semmi egyébbel foglalkozni.

Igazolni kívánt tétel
„Azért féljenek azok, kik ő zsolozsmájukat megtörik, és hívságos szólásokat köziben elegyítnek, és ájtatosságuknak és egyebeknek ájtatosságának megbántására avagy jegyeznek, írnak ő szívükben különb-különb képzéseket és gondolatokat, hogy ezek inkább Istent megbántják, hogynem megengesztelnék."

Exemplumkatalógusok
Tubach 4304

0343
Szent Ferenc betegen is állva mondta a zsolozsmát.

Érsekújvári kódex 370b–371a

Szereplők
Szent Ferenc

Exemplum szövege
És még az éneklőnek és olvasónak kell mondani ő zsolozsmáit tisztelettel és tisztességgel, miképpen Isten előtt és angyalok előtt énekelvén és olvasván, felemelt testtel, víg szívvel, nem megharagudván. Miképpen olvastatik Szent Ferencről, hogy mikoron jóllehet munkálkodnék nehéz kórságban, de maga nem akar vala támaszkodni, avagy ragaszkodni kőfalhoz, avagy egyéb állathoz, mikoron énekelne, de imádván mindenkoron, felemelkedvén, capitiuma nélkül, nem vigyázó szemekkel, nem valamely igének megorozásával mondja vala ő zsolozsmáját, hogy mondhatná Szent Dávid próféta mondását: Állók valának mi lábaink te pitvarodban, Jeruzsálemben.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Szerzeteseknek életükről igen szép tanúság"; Harmadik capitulum

Az exemplum logikai előzménye
A tanítás harmadik fejezete: a kishórák (tercia, sexta, nóna) fontossága. A zsolozsmát felemelt szívvel és testtel kell mondani.

Igazolni kívánt tétel
„És még az éneklőnek és olvasónak kell mondani ő zsolozsmáit tisztelettel és tisztességgel, miképpen Isten előtt és angyalok előtt énekelvén és olvasván, felemelt testtel, víg szívvel, nem megharagudván."

0344
Virrasztás után Dániel apát úgy hívja magához az álmot, mint gonosz szolgát.

Érsekújvári kódex 374b

Szereplők
Dániel apát

Exemplum szövege
Ez megmondott elmei[?] capitulumot szívbe beteljesítvén és lelket felemelvén reménységnek miatta az irgalmasságoknak és teljes vigasztalásoknak Atyjához, azaz az Úristenhez, és felgyulladván isteni szeretettel, olyha mint kényszeríttetett testnek nehézségével, ki megnehezíti az lelket, ennek utána kell járulni nyugodalomra bánattal és keserűséggel. Mert az isteni szolgálatot meg kell tenni. Mert úgy olvastatik Dániel apátról, hogy mind éjszaka vigyáz vala, és reggel akarván keveset aludni az természetért, úgy mond vala az álomnak: Jöjj el, gonosz szolga! És ezenképpen egy keveset ülvén, keveset aluszik vala. Azért mikoron szerzetes ember aluszik is, felserkenvén kell ő szívét felemelni az Úristenhez, imádván és gondolván, és ezenképpen alkalmas lesz az isteni dicséretre.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Szerzeteseknek életükről igen szép tanúság"; Hatodik capitulum

Az exemplum logikai előzménye
A tanítás hatodik fejezete: a testi szükségletek. Az imádkozásban kifáradt test kénytelen pihenni.

Igazolni kívánt tétel
„Ez megmondott elmei capitulumot szívbe beteljesítvén és lelket felemelvén reménységnek miatta az irgalmasságoknak és teljes vigasztalásoknak Atyjához, azaz az Úristenhez, és felgyulladván Isteni szeretettel, olyha mint kényszeríttetett testnek nehézségével, ki megnehezíti az lelket, ennek utána kell járulni nyugodalomra bánattal és keserűséggel."

0345
Isidorus apát szégyelli, hogy nem a paradicsomi ételt kell ennie.

Érsekújvári kódex 376a

Szereplők
apát, Isidorus, Izidor

Exemplum szövege
Mert jól lehet, ember paradicsomban lévén ett volna, ha nem vétkezett volna, miképpen Szent Ágoston doktor mondja, de maga az testben semminemű rothadatosságot vagy bántást érzékenységekben nem tészen vala, sem az okáért eszik vala ember paradicsomban, hogy az ő erejének elvesztését az étellel megépítené, sem nyavalyaságnak gyűjtésére, miképpen mostan, hanem étel vala paradicsomban, hogy ember ne éheznék, ital vala azokáért, hogy ember ne szomjúhoznék, életnek fája vala azokáért, hogy embert vénség meg ne osztaná és meg ne nyomorítaná. Annakokáért olvastatik Isidorus apát úrról, hogy ki mikoron étket venne, gyakorta sír vala, mondván: Szégyenlem ez oktalan állatot vennem, azaz az étket vennem, avagy ennem, hogy ki én emberi okos állattá teremtettem, kellene énnekem paradicsomban élnem, és isteni étekkel élnem és megelégednem.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Szerzeteseknek életükről igen szép tanúság"; Hatodik capitulum

Az exemplum logikai előzménye
A tanítás hatodik fejezete: a testi szükségletek. Halandó testünket étellel kell táplálnunk.

Igazolni kívánt tétel
„Mert jól lehet ember paradicsomban lévén ett volna, ha nem vétkezett volna"

0346
Serapion apát azt mondta az athéni tanácsház mellett, hogy a testi gyönyöröktől és a pénz vágyától meg tudott szabadulni, az éhségtől azonban nem.

Érsekújvári kódex 376a–b

Szereplők
Serapion, apát, férfiak, athéniak, bölcsek

Exemplum szövege
Esmég kell bánattal járulni az ételre az adósnak nemtelenségének és hitványságos utálatos emlékezetire, kinek kell szolgálnunk ételnek miatta, azaz az mi hasunknak, kiről úgy mond Seneca bölcs mester: Has parancsolatot nem hall. Olvastatik egy példa Serapion apát úrról, hogy mikoron jutott volna Athénának városába, annak előtte három napon nem evett vala, sem vala neki táskája, sem pénze, kivel kenyeret vett volna. Negyed napon megéhezék, és állván az tanácsháznak mellette, kiáltván: Athénabeli férfiak, fussatok! Megkérdeték, mit kiáltana. Felele: Három adósnak estem kezébe, az kettőnek megfizetém az adósságot, az harmadik engemet megtart, és nem tehetek eleget neki. Esmég megkérdeték, kik volnának az adósok. Felele az apát úr: Egyik pénznek kívánsága, másik testi gyönyörűségnek kívánsága, harmadik hasnak, avagy toroknak torkossága. Az kettőt úgy tetszik, hogy eltávoztatám, azaz az pénznek kívánságát és az testi gyönyörűségnek kívánságát, az harmadikat pedig semmiképpen nem tudom eltávoztatnom, mert engemet mostan igen kényszerít. Tehát az bölcsek hivék, hogy ezt csalárdsággal mondaná, egy pénzt adának őneki, kit vevén az apát úr egy kenyeret vén ővele magának, és elmene.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Szerzeteseknek életükről igen szép tanúság"; Hatodik capitulum

Az exemplum logikai előzménye
A tanítás hatodik fejezete: a testi szükségletek. A hasnak senki nem parancsol.

Igazolni kívánt tétel
„Kiről úgy mond Seneca bölcs mester: Has parancsolatot nem hall."

Exemplumkatalógusok
Tubach 4230

0347
Egy remetét megkérnek az emberek, hogy tanítsa meg őket imádkozni. Erre ő a koldusokat állítja eléjük példaként.

Érsekújvári kódex 378b–379b

Szereplők
remete, férfiak, koldusok

Exemplum szövege
Immár ím elkezdetik egy példa. Úgy olvastatik szent atyáknak életükben, hogy némely szent remetének csodálatosképpen való malaszt adatott vala az Úristentől ájtatos imádságra. És némely emberek kérék ez szent remetét, hogy megtanítaná őket az szent ájtatos imádságra, felele az remete: Azok kik engemet megtanítottanak imádkozni, titeket is megtanítnak, ha akarjátok. Mondanák az emberek: Kicsoda tanított tégedet imádkozni? Mondá az szent remete: Az szegények, koldusok tanítottanak engemet imádkozni, kik mutogatják az ő sebüket, undoksággal teljeseket onnan múló embereknek, mondván: Kérlek, én nemes Uram, nézzed és tekintsed én sebeimet, és segélj meg alamizsnáddal! Ez beszédeknek miatta megindultatnak az kegyes emberek adományra, avagy alamizsnára. Ezenképpen teszek én is, megmutatom Úristennek az én bűneimet és az én bűneimnek sebeinek undokságát, én nyavalyaságimat és én szükségimet, mondván: Uramisten, teljességgel meg vagyok törettetvén paráznasággal szívemnek miatta és szemeimnek miatta. Ezenképpen mondok egyéb bűneimről is annakokáért segélj engemet, Uramisten, adván énnekem tisztaságnak jószágát! Ezenképpen mondj egyéb bűneidről is, ezenképpen imádván ájtatossággal mindenkor. És beteg, ki valamit kér az Úristentől, veszi avagy megnyeri mindenkoron. Amen.

Szövegkörnyezet
Szövegkörnyezettől független.

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Példa egy remetéről, akit a betegek tanítottak meg imádkozni

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent atyáknak élete

0348
Sziénai Szent Katalin egy Andrea nevű apácát ápol, és közben rosszul lesz a dohosságától.

Érsekújvári kódex 421b–423b

Szereplők
Andrea, Sziénai Szent Katalin, ördög, Jézus, Katalin anyja, gyóntató

Exemplum szövege
Esmég ilyen csodálatos dolog olvastatik Szent Katerina asszonyról. Vala Sienának városában egy asszonyállat, Andrea nevű, ez Szent Domonkos harmad szerzetiből. Történék egy időben, hogy ez szoror Andrea megbetegüle, és őneki melle megsebesüle, hogy ki őneki testét megrothasztaná. Azért az sebből oly igen nagy dohosság jő vala ki, hogy nem illik vala senkinek hanem orra bedugva az beteghez közelítenie. Kinek okáért igen keveset, avagy senkit nem lel vala, ki őneki szolgálna, avagy őtet meglátogatná. Ezt hallván Szent Katerina asszony eszébe vevé, hogy ez szegény beteg mindenektől mindenestől elhagyattatott volna. Hozzá mene Szent Katerina asszony, meglátogatván őtet víg orcával, vigasztalván az beteget, adván Szent Katerina asszony őmagát az betegnek szolgálatjára mind ő kórságának végéiglen. Ezt hallván az beteges, annyival nagyobb hálaadással vevé, mennyire őmagát ismeri vala egyebeknek szolgálatjától megfosztván lenni. Azért ez ifjú erőtelen Katerina szolgál vala az beteg asszonyállatnak, semmit Szent Katerina asszony az betegnek szolgálatjában el nem hagy vala. És akármely igen az dohosság bőveltetik vala, Szent Katerina asszony áll vala szünetlen orra megnyitva, az betegnek mellét tapogatja vala Szent Katerina asszony, az sebet törli vala, mossa vala, ruhácskákkal környülteríti vala, kötözi vala. Semminemű jeggyel, avagy intéssel valami rettenetességnek, avagy utálatosságnak jegyét nem mutatja vala, sem időnek hosszúságát, sem ő szolgálatjának nehézségét Szent Katerina asszony nem nézi vala, de mindeneket víg lélekkel és víg orcával úgy művelkedik vala, hogy még őmaga is, az beteg Szent Katerina asszonynak állhatatosságán és ennyi szerelmén csodálkozik vala. De nem szenvedheté el ezeket pokolbeli ördög, de az ő szokott álnokságira veté magát, hogy Szent Katerina asszonyt megszüntettetné az elkezdett jó művelkedettől. Némely napon, mikoron az betegnek sebéből nagy mondhatatlan dohosság jőne ki, hogy jóllehet Szent Katerina asszonynak akaratját, hogy ki Krisztusban vala függesztvén, meg nem indíthatja vala pokolbeli ördög, de maga Szent Katerina asszonynak gyomrát megindítá, úgy hogy Szent Katerina asszonynak okádni kell vala az nagy bűznek okáért. Ezt mikoron eszébe vette volna Krisztusnak szolgálóleánya, Katerina, őmagának ellene szent haragban meggerjede, és ő testének szólván mondá: Nemde te, én testem, te atyádfiad, Krisztusnak vérével megváltottad megutálod, hogy ki naponként eshetel ugyanazon kórságba, kiben ez beteg? Bizonnyal tudjad, én testem, hogy ezt el nem múlod gyötrelem nélkül! Legottan Szent Katerina asszony ő orcáját lehajtá az sebre, száját és orrát megnyitván, szájával és orrával ez rettenetes sebet illeté.

És ezenszerrel Szent Katerina asszony sokáig állá, mindaddig, mígnem az vakmerült léleknek kísérteti láttaték megaludni. Ezeknek közötte kiált vala az beteg, mondván: Ó, szerelmes leány, ne akarjad tenmagadat megrontani ilyen rettenetes dohossággal! Ezeket látván pokolbeli ördög megszégyenülteték, és az ő álnok ellenkedését fordítá az beteghez, és kezde néminemű megunást ereszteni az betegnek elméjébe Szent Katerina asszonynak szolgálatjáról. És megnövekedvén ez szolgálatnak megunásának gonoszsága, és változtaték gyűlölségre, és e szeplőtelen szűzről kezdé ez beteg vélekedni szörnyűségnek szeplőit, annak ihlése miatt, ki hinti az konkolyt, azaz pokolbeli ördög miatt. Gondolja vala az beteg, hogy mikoron Szent Katerina asszony övele nem volna, hogy akkoron az gonoszságnak fertezetességének művelkedetire ment volna. Mert azt költötte vala ez Andrea Szent Katerinára, mondván, hogy ő az szüzességnek liliomát szeplőtelen őrizte volna. Ennek utána magát imádságra adván, ezekről, kik történtek vala, az ő jegyesével, ki neki jelenék, tanácsot tarta. Ki két koronát mutatván neki, kinek egyik tövisből, és másik aranyból vala, szabaddá hagyja, hogy melyiket akarná választani, választaná magának, mondván: Ha választandod ez világon az aranykoronát, az másvilágon töviskoronád lészen. Ha pedig itt tövis koronát vész, az mennyországban aranykoronát nyersz. Mely beszédet ez nemes szűz bölcsen eszébe vevén, és mit akarna Urunk ez beszédeken jegyeznie, megértvén, önmagát minden békességre szerzé, és választá azért őmagának az töviskoronát. Kit hogy Urunk Jézus ő fejébe tett volna, érze sok napokon az tövisnek fuldálásából sérelmet.

Ennek utána nem gondola sem ő híre vesztésével, sem anyjának tiltásával, ki először ez szent dologtól őtet megtiltja vala, de annakutána az ő bölcs mondásinak engede, hanem az betegnek eleibe szolgálván, az előbbi szolgálatjára téré ez állhatatos szűz. Kinek állhatatosságát ez beteg meggondolván, és annak felette néminemű látásból megintetvén, magába téré, és töredelmességet kezde magában venni, és az nagy jótételről való hálálatlanságáért kezdé magát bűnösnek vallania, és szentnek kezdé hívnia ez szüzet, kit először ő hírében megszeplősített vala. De mikor ez nemes szűznek gyomra esmégent az kelevénynek dohosságáért inkább fogott volna émelygnie, hogynem először, megértvén, hogy ördög kísérteti volna ez, mondá: Ezúttal mind az ellenséget, mind énmagamat meggyőzöm erősen! Vevé azért egy néminemű edénybe ez kelevénynek mosadékát, és megiván, maga gyomra be nem veszi vala. Annakutána azt mondotta, hogy soha annál édesb veneréket nem ivott, mint az volt, miképpen ő tulajdon konfesszorának annakutána megmondotta. Másod éjjel, hogy imádkoznék, az ő jegyese neki jelenék, és őtet, hogy az ő szeretetiért ily erősen művelkedett volna, dicsérvén, ez szűznek száját az ő oldalán való sebre tevé, és mondhatatlan édességgel ő lelkét betölté, és malasztnak annyi bőségével elégíté meg, hogy ő szokása szerént, mint ki ilyen nemes kútfőn itattatott, testi étket nem veszen vala. Kit sokan csodálnak vala, jelesül kik Istennek csudálatos művelkedetit nem ismerték vala.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek tagjai: RMEx 0336; RMEx 0337.

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Sziénai Szent Katalin ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Sziénai Szent Katalin élete; Példák, csodatételek Sziénai Szent Katalin életéből

Az exemplum logikai előzménye
Sziénai Szent Katalin élete után, példák Szent Katalin életéből. Harmadik példa.

Igazolni kívánt tétel
„Itt elkezdetik immár az ő irgalmasságos mívelkedeti, kiket teszen vala könyörülvén szegény kórokon csudálatos szerelmének miatta."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Antoninus Florentinus, *Chronicon*, pars 3, titulus 23, capitulum 14, § 12.

0349
Egy András nevű ember nem akar gyónni, de Sziénai Szent Katalin imájára Krisztus megjelenik neki, és felajánlja számára a bűnbocsánatot.

Érsekújvári kódex 423b–424a

Szereplők
András, gyóntató, Sziénai Szent Katalin, Jézus

Exemplum szövege
Ugyanezen szent szűznek csodálatos irgalmasságáról való példa. Egy András nevű gazdag ember vala Sienában, ki házsártos, káromló és különb-különb bűnökkel rakva vala, ki történék megbetegednie, mikor negyven esztendős vala. És hogy közelgetne mind testi, mind lelki halálához, az testi orvosok ő vigyázásáról kétségbe esének, és az lelki orvos, azaz az gyóntató hozzá menvén, hogy penitenciára térne, unszolja vala. Hogykinek ő megkeményült szíve sem pokolnak rettenetes kínjával, sem isteni irgalmasságnak örök édességivel, kiket az konfesszor őelőtte mond vala, meg nem lágyul vala, de mindeneket megutálván, kik üdvösségre valók valának, pokolnak kínjára közelít vala. Hogy ezt megmondották volna Katerinának, pokolnak torkából ez embernek lelkét kiszabadítá. Mert mikor ez emberért ő nagy buzgósággal imádkoznék éjnek három órájától fogva mind virradtáig, és Istennek irgalmasságát kérné, jóllehet először

Urunk mondja vala, hogy irgalmát nem érdemelné, hanem kemény igazságát, de annakutána az ő imádsága meggyőzé az mindenható Istent, úgyhogy kegyességgel hajolna ez emberhez. Mert azon órában Krisztus ez Andrásnak jelenvén, mondá: Mire én szerető fiam, András, hogy az számtalan bűnöket, kiket énellenem tettél, nem akarod meggyónnod? Gyónjad meg mind, mert kész vagyok neked megbocsátnom. Ez szózatra felserkene ez András, és kezde kiáltania: Hamar küldjetek pap után, mert minden bűneimet meg akarom én gyónnia, mert látám az Üdvözítő Krisztust, hogy engemet gyónásra int vala! Hogy eljött volna az gyóntató, nagy töredelmességgel meggyónék, és testamentumot tevén ez világból jól ez szerével kimúlék.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Sziénai Szent Katalin ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Sziénai Szent Katalin élete; Példák, csodatételek Sziénai Szent Katalin életéből

Az exemplum logikai előzménye
Sziénai Szent Katalin élete után, példák Szent Katalin életéből. Negyedik példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Antoninus Florentinus, *Chronicon*, pars 3, titulus 23, capitulum 14, § 14.

0350
Két gonosztevő nem akar bűnbánatot tartani, de Sziénai Szent Katalin könyörgésére megjelenik nekik Jézus, így végül meggyónnak.

Érsekújvári kódex 424b–429a

Szereplők
bűnözők, két gonosztevő, egyházi emberek, körülállók, Sziénai Szent Katalin, Jézus, ördögök

Exemplum szövege
Siena nevű városban két híres gonosztevő esék bírónak fogságába, kik ő nagy bűnükért keménységű halálra ítéltetének, úgy, hogy egy szekérben mezítelen fához kötözték

vala őket, és az városszerte hordozván tüzes fogókkal szaggatják vala őket. Ez gonosz emberek pedig sem a tömlöcben, sem a halálra való ítéletkoron az egyházi emberektől penitenciára nem intethettenek vala. És mikort az városon szerte vondosnák őket, őmagukat az sok jámbor imádságába nem ajánlják vala, miképpen annak szokása, hanem inkább kétségbe esvén Istent és az szenteket káromolják vala. Mikoron pedig vitetnének az ház elől, melyben az időben Katerina lakozik vala társaival, és nagy csetepaté volna ott az úton, mert az nép odafut vala csodára, Szent Katerina asszony az ház ablakán kitekinte, hogy látná ez nagy üvöltésnek okát. És látván ez kínbeli embereket, hogy kétségbe esvén vitetnének az halálra, legottan imádságra esék őnekik üdvösségükért és megvilágolásukért, és engedteték neki oly malaszt, hogy lélekben ez emberekkel menne sírván és imádkozván ő megfordulásukért. És mikor jutottak volna az város kapujára, íme megjelenék Üdvözítőnk ez halálra való embereknek megsebesülvén, és ő szent testéből vér foly vala ki. És őket inté megfordulásra, nekik bocsánatot ígérvén, és mondván: Mire én édes fiaim, hogy ti az ti bűnötökből ki nem tértek és meg nem gyónjátok? Íme, én kész volnék megbocsátnom. Látjátok-e, mely nagy keserű kínnal váltottalak meg titeket? Térjetek meg azért, és gyónjátok meg minden bűnötöket, és én kész vagyok megbocsátnom! Ezenképpen isteni malasztnak fénye őket meglátogatá, annyira, hogy nagy kéremléssel gyóntatót kérének, és nagy töredelmességgel meggyónák ő bűnüket. Ennek utána az káromlást isteni dicséretre változtaták, vádolván őmagukat, hogy vígan mennének az halálra, és hogy igazán szenvednék az kínt. Honnan lőn ez nagy hamarságos változás, ha nem ez nemes szűznek ájtatos imádságának érdeméből? Ez időben üvöltnek vala az ördögök őellene, mondván: Ha ezekért való imádkozástól meg nem szünendel, mind velük össze téged ördöngössé teszünk! Monda nekik ez szent asszony: Valamit Isten akar, én is akarom azt, és azért az elkezdett dologtól meg nem szünném. Ebből megérthetik, hogy őmiatta lőn ezeknek üdvösség.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Sziénai Szent Katalin ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Sziénai Szent Katalin élete; Példák, csodatételek Sziénai Szent Katalin életéből; A legenda utolsó levele

Az exemplum logikai előzménye
Sziénai Szent Katalin élete után, példák Szent Katalin életéből. Ötödik példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Antoninus Florentinus, *Chronicon*, pars 3, titulus 23, capitulum 14, § 14, 19.

0351
Egy pusztába költözött pap látomástól vezérelve rátalál Mária Magdolnára, aki elküldi őt Maximinus püspökhöz.

Érsekújvári kódex 440a–442b

Szereplők
pap, angyalok, Mária Magdolna, Isten, Maximinus püspök, papok, deákok, remete

Exemplum szövege
Exemplum sequitur. Néminemű pap jámbor pusztában való életet kívána, az helyhez közel, úgymint tizenkét kegynyi[?] földön, önnönmagának cellát alkota. Azért néminemű napon Úristen az papnak szemeit megnyitá, úgy, hogy testi szemeivel meglátá nyilván, miképpen az angyalok az helyre, holott Szent Mária Magdaléna lakozik vala, alászállnak vala, és őtet az égbe felemelik vala, és egy órának utána nagy isteni dicsérettel még azon helyre hozzák vala. Mikoron pediglen az pap jámbor az csodálatos látásnak bizonyságát meg akarta volna ismerni, imádságában önnönmagát az ő Teremtőjének ajánlván bátorságos ájtatossággal az helyre kezde menni. Mikoron egy hajításnyi földön elközelített volna, kezdenek az ő inai elszakadozni és mindennemű erei elfogyatkozni. Mikoron meg hátra térne, ő lábainak ereji megadatnak vala. De maga mikoron meg az helyre akar vala térni, akkoron az ő testét az fájdalom megfogja vala, és az ő esze tőle eltávozik vala. Megérté az pap jámbor, hogy ott az helyen kétség nélkül mennyei szentség volna, kihez emberi bizonyság nem juthatna. Üdvözítőnknek nevét említvén, nagy kiáltással mondá: Parancsolok neked az Úristenre, hogy ha ember vagy, avagy valami okos teremtett állat, ki ott az veremben lakozol, énnekem megfelelj, és terólad énnekem bizonyságot tégy! És mikoron azt háromszor mondotta volna, Szent Mária Magdaléna felele őneki: Jöjj közelben, és valamit az te lelked kíván, mindenről bizonyságot tudhatsz. És mikoron felényi földre közelített volna, mondá őneki: Emlékezel-e az evangéliumból az híres neves bűnös asszonyról, az Máriáról, ki Üdvözítőnknek lábait könnyeivel megmosta, hajával megtörlötte, és bűneinek bocsánatját nyerte? Monda neki az pap: Emlékezem, és harminc esztendő fordulatjánál több vagyon, hogy anyaszentegyház hiszi és vallja, hogy úgy volt az meglévén. Mondá Szent Mária Magdaléna: Én vagyok az, ki harminc esztendőtől fogva minden emberektől ismeretlen itt lakoztam. És miképpen tegnapi napon teneked látni engedvén lőn, azonképpen minden napon angyaloknak keze miatt az égbe emeltetvén angyali seregeknek édességes vigasságát hét ízben érdemlettem testi füleimmel hallgatnom. De maga miért Úristentől énnekem meg vagyon jelentetvén, hogy én ez világból kimúlandó vagyok, menj el Szent Maximinus püspökhöz, mondjad meg neki, hogy az jövendő húsvét napján,

mikoron az veternyére szokott felkelni, önnönmaga az szentegyházba menjen, és engemet angyaloknak szolgálatja miatt ott lel meg. Az pap jámbor az ő szavát miképpen angyali szózatot hallja vala, de maga senkit nem lát vala. Nagy sietve elmene Szent Maximinus püspökhöz, és őneki mind ezenszerrel megmondá. Szent Maximinus püspök pediglen nagy örömmel betelvén, Üdvözítőnknek mondhatatlan nagy hálát ada az napon. És az órában, miképpen neki vala hagyván, bemenvén önnönmaga az szentegyházba, látá tehát Szent Mária Magdaléna még azon angyaloknak seregében áll, azkik őtet oda hozták. És két kezeit elterítvén, az földtől két singnyire felemelkedvén Úristenhez imádkozik vala. De maga mikoron Szent Maximinus püspök őhozzája járulni tébolygana, őhozzája térülvén mondá: Jöjj közelb, atyám, és ne fuss az te leányodtól! És miképpen Szent Maximinus püspök könyvében olvastatik: mikoron hozzája közelített volna, az asszonynak ő színe az gyakorlatossággal való angyali látásból oly igen fénylik vala, hogy mindeneknek könnyebb volt volna az napnak fényére őrizni, hogynemmint az ő orcájára. Azért behívatván mind az papokat, deákokat és fölül megmondott pap jámbort, Szent Mária Magdaléna asszony az Szent Maximinus püspöktől nagy sok könnyhullatással Urunknak szent testét, vérét hozzá vevé. Annakutána az ő teste azon oltár előtt lehajolván, az ő szentséges lelke Úristenhez mene. Kinek ő kimenetinek utána ott az helyen oly édességes illat marada, hogy valakik az szentegyházba hetednapig bementenek, azok mind jól érzették. Kinek ő szentséges testét boldog Szent Maximinus püspök különb-különb drágalátos olajokkal megkenvén, tisztességgel eltemeté, és ő halála után önnönmagát mellett temetni parancsolá. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Mária Magdolna legendája példákkal; Példák Mária Magdolna legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után, példák és csodatételek Mária Magdolnáról. Első példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 92.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2693, Tubach 3198

0352a
István deák gonosz életű volt, de különösen tisztelte Mária Magdolnát. A szent megjelent neki álmában, és megtérésre buzdította.

Érdy-kódex 427b

Szereplők
István, deák, Mária Magdolna, angyalok

Exemplum szövege
Példa. Vala Flandriában egy István deák nevű ember, ki felette ez világi és gonosz életű vala, de maga mindazonáltal Szent Mária Magdolna asszonynak szíve szerént szolgál vala és ünnepe estit böjtöli vala. Mikoron ez nyavalyás ember egy időben az szent asszonynak egyházához ment volna, álmában neki jelenék, és monda: István, mire, hogy az én érdemes voltomnak ellene jársz, mire, hogy az penitenciatartásim semmi töredelmességet nem indítnak az te szívedben? De minekokáért énhozzám ájtatosságod vagyon, én is könyörgöttem teéretted Úristennek. Kelj fel azért, és tarts penitenciát mindaddiglan es, míg meg nem engesztellek Úristennél. Ottan ez látásból felserkenvén oly nagy malasztot érze lenni ő szívében, hogy ottan szerzetbe mene, és nagy tökéletes életben foglalá önnönmagát. És mikoron kimúlt volna ez világból, megjelenteték hát Szent Mária Magdaléna az koporsó mellett áll az szent angyalokkal, és mint egy szép galambot, úgyan kivevén az ő lelkét, mennyeknek országára vivé, kit nekünk is adjon Atya, Fiú, Szentlélek! Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció, legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De tempore-rész; Episztolák posztilláikkal vasárnapokra és ünnepnapokra

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 90.

Magyar nyelvű párhuzam

0352b
Érsekújvári kódex 444b–445a

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Mária Magdolna legendája példákkal; Példák Mária Magdolna legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után, példák és csodatételek Mária Magdolnáról. Nyolcadik példa.

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 92.

0353
Girardus herceg Viceliába viszi Mária Magdolna testét.

Érsekújvári kódex 442b–443b

Szereplők
Sirardus (Girardus), szegények, apát, szerzetes, Mária Magdolna, egyéb szerzetesek

Exemplum szövege
Exemplum sequitur. Annakutána az Nagy Károly királynak idejében, mikoron Úrnak születetit hétszáznegyvenkilenc esztendőben írnák, burgundiai Sirardus nevű hercegnek mikoron az ő feleségétől fia nem lenne, az ő jószágát nagy bőséggel szegényeknek osztogatja vala, és nagy sok egyházakat és monostorokat rakat vala. És mikoron Vicelia nevű városban egy monostort rakatott volna, az ott való apát úrral egyemben elbocsáta egy barátot oda, az Aquiensis nevű városba nagy szép sereggel, hogy ha lehetne, Szent Mária Magdalénának tetemét onnan elhozná. És mikoron az barát odajutott volna, és az várost pogányoknak miatta földéből kitöretve lelte volna, történet szerént találá egy sírt, kinek ő márványkoporsója mutatja vala, hogy Szent Mária Magdalénának ő teteme ott volna helyheztetvén, mert az ő élete csodaképpen vala az koporsón megfaragván. Annakokáért az koporsót éjjel feltörvén, az benne való tetemeket szállásra vivé. Szent Mária Magdaléna azon éjjel az barátnak megjelenék, mondván, hogy

ne félne, de az elkezdett dolgot megtökéllené. Azért megtérvén, mikoron az monostorhoz jutott volna fél mérföldön, az szent tetemet semmiképpen onnan el nem indíthaták, míglen az apát úr az barátokkal processzióval odajöve és nagy tisztességgel bevivé.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Mária Magdolna legendája példákkal; Példák Mária Magdolna legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után, példák és csodatételek Mária Magdolnáról. Második példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea,* capitulum 92.

0354
Egy vitéz minden évben Mária Magdolna sírjához zarándokol. Gyónás nélkül hal meg, de Magdolna közbenjárására feltámad gyónni.

Érsekújvári kódex 443b

Szereplők
vitéz, szülők, pap, Mária Magdolna

Exemplum szövege
Vala egy vitéz, ki minden esztendőben szokott vala Szent Mária Magdalénának testéhez menni. Ki viadalban megöleték, és az ő szülei koporsóban helyheztetvén siratnák, és Szent Mária Magdalénának nagy könyörgéssel azt panaszolnák, hogy az ő ájtatos szolgáját gyónás nélkül hagyta volna meghalni. Legottan az holt ember felkele mindeneknek csodálatjára, és papot hívata, és mikoron ájtatos gyónást tett volna, és Úrnak szent testét, vérét hozzá vette volna, legottan esmég kimúlék ez világból. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Mária Magdolna legendája példákkal; Példák Mária Magdolna legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után, példák és csodatételek Mária Magdolnáról. Harmadik példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 92.

Exemplumkatalógusok
Tubach 2944c/2

0355
Mária Magdolna megment egy várandós nőt a süllyedő hajóról. Az asszony megígéri, hogy szerzetesnek adja születendő fiát.

Érsekújvári kódex 443b–444a

Szereplők
férfiak, asszonyok, terhes asszony, Mária Magdolna, gyermek

Exemplum szövege
Exemplum sequitur. Néminemű hajó az tengeren való férfiakkal és asszonyállatokkal megterheltetvén, és mikoron az tengerben elsüllyedt volna, vala köztük egy nehézkes asszonyállat, ki mikoron látta volna, hogy az tengerbe veszne, az mint lehet vala Szent Mária Magdalénát igen kiáltja vala, és azt fogadja vala, hogy ha az tengernek veszedelméből megszabadulna, és ha ő fiat szülne, az ő fiát Szent Mária Magdaléna asszony monostorába adná. És íme, jelenék neki egy szépségű asszonyállat, ki őneki az állát fogá, és az tengernek partjára békességgel kivivé, az többi mind az tengerbe halának. És az asszonyállat fiat szüle, és az ő fogadását hűséggel beteljesíté.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Mária Magdolna legendája példákkal; Példák Mária Magdolna legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után, példák és csodatételek Mária Magdolnáról. Negyedik példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 92.

0356
Mária Magdolna testénél meggyógyul egy vak ember, mert látni szeretné Magdolna székesegyházát.

Érsekújvári kódex 444a

Szereplők
vak, vezető, Mária Magdolna

Exemplum szövege
Vala egy vak ember, ki megyen vala Szent Mária Magdaléna asszonynak testéhez. Kinek mikoron az ő vezetője azt mondotta volna, hogy az egyházat látná, mondá az vak: Ó, Szent Mária Magdaléna, vajha én azt érdemleném, hogy az te szent egyházadat láthatnám! És mint azt mondá, az ő szemei legottan megnyílának.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Mária Magdolna legendája példákkal; Példák Mária Magdolna legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után, példák és csodatételek Mária Magdolnáról. Ötödik példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 92.

0357
Egy bűnös ember Mária Magdolna oltárának terítője alá teszi a vétkeivel teleírt papírt. A papírról eltűnik az írás.

Érsekújvári kódex 444a–b

Szereplők
ember, bűnös, Mária Magdolna

Exemplum szövege
Néminemű ember az ő bűneit mikoron megírta volna, az levelet az Szent Mária Magdaléna oltárának öltözeti alá tevé, és kéré azon Szent Mária Magdalénát, hogy az bűneinek Úristentől bocsánatját nyerné. És az imádság meglévén, mikoron az levelet elvette volna, tehát az ő bűnei az levélről mind elvesztenek.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Mária Magdolna legendája példákkal; Példák Mária Magdolna legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után, példák és csodatételek Mária Magdolnáról. Hatodik példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 92.

0358
Mária Magdolna kiszabadítja a hozzá imádkozót, akit adósság miatt zártak börtönbe.

Érsekújvári kódex 444b

Szereplők
rab, Mária Magdolna

Exemplum szövege
Vala néminemű ember, ki mikoron pénzfizetésnek okáért vasakban tartatnék, kéri vala, hogy Szent Mária Magdaléna neki segítség lenne. És íme, egy éjjel néminemű szépségű asszonyállat őneki jelenék, ki az ő vasait elszaggatá és az ajtót megnyitá, és neki azt mondá, hogy elfusson. Ki mikoron önnönmagát szabadon látta volna, legottan elfuta.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Mária Magdolna ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Mária Magdolna legendája példákkal; Példák Mária Magdolna legendájához

Az exemplum logikai előzménye
Mária Magdolna legendája után, példák és csodatételek Mária Magdolnáról. Hetedik példa.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 92.

0359
Egy szent ember meg szeretné tudni Isten titkos ítéletét.

Érsekújvári kódex 445b

Szereplők
szent atya, angyal, kereskedő, pásztor, remete

Exemplum szövege
Vala egy néminemű helyen egy szent atya, ki immár hat esztendőtől fogva az Úr Mindenható Úristent mind ezen kéri vala nagy buzgósággal, hogy az Úristen őneki megjelentené az ő titkon való ítéletit. Egy időben mikor imádkoznék és az Úristent ezen kérné, neki jelenék Úristennek szent angyala, és monda őneki: No, jer el velem, meghallgatta az Úristen kérelmésedet. És mikoron elmentenek volna, juttanak egy mezőre, holott egy úton elmegyen vala egy kalmár. Ki mikoron menne, mentében egy tüsző pénzt ejte el, és eszébe nem véve elmene. Annakutána jöve el egy szegény pásztor, ki felvevé az tüsző pénzt, és el dolgára mene. Annakutána eszébe vevén az kalmár az pénzt, hogy elejtette volna, hátra téré. És nagyon keresvén, mikor látta volna, hogy meg nem találta volna, búsultában elvágá fél lábát. Kit látván az szent atya, mondá: Ó, örök Mindenható Úristen, íme, hogy veszté magát íme ez világi marháért örök […].

Szövegkörnyezet
Az exemplum csonka, a lap végéig van lejegyezve.

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); Példa egy atyáról, aki Isten „titkon való ítéletét" tudakolta

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 2558, Katona 321, Dömötör 418

0360
A gazdag embert háromszor veri meg őrangyala, mert korábban elhanyagolta őt.

Érsekújvári kódex 548–550

Szereplők
gazdag, őrangyal

Exemplum szövege
Más példa. Vala egy városban egy nagy gazdag ember, ki mind gyermekségétől fogva sem tett vala semmi tisztességet őriző angyalának, maga immár vén ember vala. No,

mikor egyszer egy időben ágyában nyugodnék és akkor is ez világról gondolkodnék, mert vala neki szorgalmatossága ez világról, neki jelenék egy igen szép öltözött ifjú, ki őtet az ő ágyából elővonta, és igen nagy szörnyen veré. Monda neki ez gazdag ember: Ki vagy, én nemes uram, és mi okáért versz? Ki őneki semmit nem felele. Másodszor esmég elővoná, meg igen szörnyen veré. Ki annál inkább szabódik vala, hogy mi okáért verné, az ifjú pedig semmit nem szól vala. Harmadszor meg elővoná, meg igen veré. Mondá aztán neki: No, immár ím megmondom, ki vagyok és mi okáért tészem én ezt! Én vagyok teneked őrző angyalod, ki adattam az Mindenható Úristentől teneked őrizetedre. Én születésedtől fogva veled voltam, őriztelek tégedet, mennyi gonosz bűnöktől megvontalak tégedet, mennyi jó ihlést adtam teneked, te pedig, gonosz ember, immár megaggottál, mind születésedtől fogva sem tettél énnekem semmi tisztességet. Vagy azt gondolod, hogy én teneked szolgálok, hogy szolgád vagyok? Urad vagyok én teneked! Mondá aztán az gazdag ember: Én nemes uram, ez napságtól fogva úgy szolgállak, mint uramat, csak taníts meg, minemű szolgálatot és tisztességet tegyek te méltóságodnak! Mondá az angyal: Mikor ágyadban lefeküdsz, mindenkoron ezt mondjad: Istennek angyala, ki énnekem adattál az Úristentől őrizetre, kérlek tégedet, hogy őrizz meg engem minden gonosztól és üdvözíts engemet. Ezt mondjad! Úgymond ez megmondván, az angyal elenyészék. No, ennek utána eszébe vevé az gazdag ember magát, és szolgálá az Úristent, az Szűz Máriát és az ő őrző angyalának mindenkoron, s nagy tisztességet és szolgálatot tén, míg éle. És holta után az örök dicsőséget vevé. Amen.

Szövegkörnyezet

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Üdvösséges példák"; Példa az őrangyalát elhanyagoló gazdag emberről

0361
Zsolozsma közben rosszul lesz egy apáca, ezért kiküldik. A Te Deum alatt azt látja, hogy az apácákkal együtt térdet hajtanak az égiek is.

Érsekújvári kódex 550–551

Szereplők
apáca, fejedelemasszony, angyalok, Isten, pátriárkák, apácák, próféták, apostolok, mártírok

Exemplum szövege
Harmadik példa. Vala Németországban, Saxoniában egy kalastrom, holott lakoznak vala apáca szerzetes szüzek, kik szolgálják vala az Úristent az ő ártatlan szüzességükben. Kik között vala egy ájtatos személy, ki mind az több szüzeket felülhaladja vala

szentséges életivel, mert nagy buzgó vala az isteni szeretetben: gyakorta böjtöl vala, nagy sokat vigyáz vala és sanyargatja vala az ő testét az penitenciának keménységével, és az ő testét nagy keményen gyötri vala, és gyakorta csak az kenyérhéjjal elegeszik vala meg. És sok idő elmúlván nagy betegessé válék, hurutossá, annyira, hogy minden testesben nagy nehezes vala. De mégsem hagyja vala az időt elmúlni hiába, de mégis erőlteti vala az ő testét az Úristennek szolgálatjára. Ki immár elnehezedett vala az nagy betegségnek miatta, és mindenkor elmegyen vala szegény az veternyére, mert szokott vala mindenkor éjfélkor vigyázni, történék egykor, hogy az veternyére elment volna, és állana az több szüzek között, nagy nehéz nyavalya esék reá, kinek okáért nem állhata lábán, de leesék köztük. Kit látván az fejedelemasszony, mondá néki: Jó atyámfia, ne tégy bántást az atyafiak között, eredjél, feküdj le! Ki ottan feje lehajtván kimene az szentegyházból, eleget tevén az szent engedelmességnek. De nem mene nyugodni, hanem megálla az szentegyház ajtaján, és várja vala, hogy elvégeznek az szent éjjeli zsolozsmát. Azonközben, hogy jutottanak volna az Te Deum laudamusra, kit mindenkoron megénekelnek vala, ez apáca szűz elragadtaték elméje szerént, és láta mennyei látást. Látja vala az mennyországban énekleni az Te Deum laudamust, kivel mind rend szerént dicsérik vala az Úristent. Mikoron mondják vala az angyaloknak dicséretiről való verset, azonnal mind az sok szent angyalok egyszersmind térdre esnek vala az Úristennek előtte, és úgy dicsérik vala. Mikor mondják vala az szent apostoloknak dicséretit, azonnal mind az szent apostolok egyszersmind térdre esnek vala. Mikor mondják vala az szent prófétáknak dicséretit, azonnal mind az szent patriárkák, próféták egyszersmind térdre esnek vala. Mikor mondják vala az szent mártíromoknak dicséretit, azonnal mind az szent mártíromok egyszersmind térdre esnek vala. Továbbá látá, hát az apáca szüzek is mind mennyországban vannak, kik közül ő az szentegyházból kijött vala, hát ők is egyszersmind térdre estek, és úgy éneklik az angyalokkal és az sokaságú szentekkel az Te Deum laudamust. Kit látván ez szegény beteg apáca, elfakada sírva, kezde nagyon sírni, mondván: Ó, én édes Istenem, íme, hogy vesztem magamat, hogy kijövék az szentegyházból! Ím, én is ott volnék, ím, csak én maradtam el közölük. És hogy nagyon kesergene, azonban elvégezék az Te Deum laudamust, az szentek mennyországban azonban megéneklék, és hát akkor kezdik el az apácák az szentegyházban az laudest, Deus in adiutorium meum intende, etc. Elcsodálkozék, hogy hogy jöhettek ilyen hamar alá mennyországból, bemene az szent szentegyházba, látá, hát mind ott vannak. Nem törhette soha magát, mert betelt vala az mennyei látásnak édességével, de reájuk fordulván monda nekik, hogyhogy jövétek alá ilyen hamar, nám mind mennyországban valátok? Monda neki az fejedelemasszony: Most vesztegségnek vagyon ideje, szólásnak is ideje vagyon, eredj dolgodra! Megvirradván azért ez beteg apáca megbeszélé minden látását az fejedelemasszonynak és az szororoknak, kit hallván az atyafiak, nagy hálaadással dicsérék az Úristent. Ez szegény beteg szorornak azért az Úristen megelégelvén életét, nem sok idő elmúlván kivevé ez világból, és az örök dicsőségbe helyhezteté. Kit minekünk is adjon Atya, Fiú, Szentlélek. Amen.

Szövegkörnyezet

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Üdvösséges példák"

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 1009

0362
Egy pásztorgyermek prédikációt hall Boldogasszony ünnepén.

Érsekújvári kódex 551

Szereplők
pásztor, gyermek

Exemplum szövege
Vala egy városban egy szegény pásztorgyermek, ki mikoron jutott volna egy Boldogasszony napjára, elmene szegény az szentegyházhoz az prédikációért, és hallá, hogy valaki az Szűz Máriának [...].

Szövegkörnyezet
Mondat közepén szakad meg az exemplum, a lap aljára érve.

Kódex alegysége
De sanctis-rész, De tempore-szövegek, egyéb példák és tanítások (evangéliumi perikópák, prédikációk, elmélkedések, legendák, példák); „Üdvösséges példák"

0363
Egy firenzei pásztorgyermek Szent Jakab közbenjárásának köszönhetően túléli a rá kiszabott kegyetlen büntetést.

Érdy-kódex 434b

Szereplők
pásztor, gyermek, úr, nép, Szent Jakab

Exemplum szövege
Példa. Azon időben, mikoron írnának ezerkétszázharmincnyolc esztendőben Florencia tartományában történék ilyen jelenet. Vala egy szegény pásztorgyermek. Valamiképpen nem akaratjával gyújtá fel ő urának gabonáját. Fogák meg, és arra ítélék, hogy lófarkon meghordoznák, és annakutána megégetnék. Ki mikoron meggyónt volna,

ajánlá Szent Jakabnak magát. Mikoron azért nagy kövecseges földön meghordozták volna, íme csoda dolog: sem testében, sem ruhájában sérelmet nem látának. Annakutána az oszlophoz kötözék, és nagy erősen égetnék. De íme, mind fája, karója, mind szalmája, kötele megégvén, önnönmaga és ruhája épen megmaradván. És mikoron megtudták volna okát, szabadon elbocsáták. Kiről nagy sok példák vannak, azért dicsértessék Úristen ő szentjében, Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Jakab apostol ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Legenda végén.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Iacopo da Varazze, *Legenda Aurea*, capitulum 94.

0364
Egy szűz azért nem tiszteli Szent Annát, mert három férje volt.

Teleki-kódex 59–67

Szereplők
szűz, apostolok, mártírok, konfesszorok, szüzek, szentek, szent asszonyok, Dávid nemzedéke, rokonok, Szent Anna, üdvözültek, nemzetség

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének nyolcadik capituluma, hogy e Szent Anna asszonynak botránkozás, gyalázat és szemérem ne legyen harmadszor házasulni. Mely megtetszik néminemű szűzről, ki annakokáért lélekben csodálatos latást láta, mely látásnak előtte a boldog Szent Anna asszonynak ájtatossággal nem akara szolgálni. Minekokáért a mi üdvösségünknek irigyének, az ördögnek ihlésével a hamis gyanakodásnak vélekedése sok lelkeket megcsal, azért senkit a kísértet el ne merítsen, avagy őrület meg ne indítson e tiszteletes és szentséges asszonyt ennyi és ilyen magoknak, bimbóknak és gyümölcsöknek nemes gyökerét és palántáját harmadszor férjhez mennie, avagy egymás után házasság szerént három férjeket vennie, és ennekokáért a testnek gyarlóságáért ilyen

nagy tiszteletes hirdetésekkel és kiváltképpen való ajándékokkal nem kellene őtet felmagasztalni, avagy Istennek egyházában az ő napját ily nagy tisztességgel nem kellene ülleni. Kiről írván leljük, hogy néminemű szűz testben Istenhez, boldog Szűz Máriához és olymint minden szentekhez ájtatos vala, kiknek naponként ájtatos imádságokat szokott vala tenni. De maga mely szűz a boldog Szent Anna asszonynak semmiképpen tisztességet nem akara tennie, ezért hogy egymás után házasságban három férfiakhoz egyesült volna, mikoron Istennek szülőjének mindenestől fogva választott anyja legyen. Az ő első férje meghalván nem ülhete veszteg, nem maradhata meg az özvegységben, testi ember vala, esmég férjhez mene, miképpen az ő leánya, az Szűz Anya, Szent József meghalván, özvegységet tarta. Bizonyában gonoszul tanácskozván ördögtől, gyanakodik vala e Szent Anna asszonyhoz, igen nagy feddést, vetekedést, káromlást botránkozott és megmenthetetlen vétket támaszta őmagában őellene. Ebbe töri, marja vala magát, hogy ilyen nagy asszony, Istennek választott üke, első férjének társaságának elvétele után esmég egymás után két férjeket keresett, alkalmatlan dolog ez, azért nem érdemel ő ilyen nagy tisztességet emberektől. Bizonyában mikoron e szűz ez szentenciában, ítéletben nagy vakmerő bátorsággal megmaradna, sem pokolbeli ördögnek, az ő elméjén, szívén, lelkén csergetőnek ellene nem állana, egyszer mikoron az ő megfáradott tagjait nyugodalomra adta volna az éjnek vesztegségének alkalmas idejében, látást láta, mindeneknek csodálkozandót és emlékezetre méltót. Mert látá a mennyországnak nagy sok vitézit alkalmas processzióval őmellőle nagy tisztességgel elmúlván, tudniamint az apostoloknak, mártíromoknak, konfesszoroknak, szüzeknek és tisztaságtartóknak seregét, és minden szenteknek és szent asszonyoknak serege őtet nagy tisztességgel megtekintvén, őneki köszönének, és alkalmas intéssel főt hajtának, honnan e szűz mondhatatlan nagy örvendetességnek vigasztalásával vigasztaltaték meg. Bizonyában ez seregnek elmenésének utána láta következendő sereget, igen nagyot, e boldogoknak, tudniamint fiaknak, asszonyállatoknak elmúlt seregüknél fényesbet, szebbet, ékesbet. Mely seregnek közepette érdemle látni csodálatosképpen megékesíttetett szép asszonyállatot, és tiszteletes járással ért erkölcsűet, úgy, hogy az ő kiváltképpen való ékességének elálmélkodásának okáért elrejtetnék, ezért hogy mind a kiváltképpen való szépséges ábrázú asszonyállat, mind az ő serege megmondhatatlan örömmel teljesek valának, utálnának avagy csak őreá tekinteni, avagy közel járulnia, és nagy haraggal elmúlának őmellőle, semmi vigasztalással őtet meg nem vigasztalák. Minekokáért őmagába térvén megszomorodék, nagy jajgatással és óhajtásokkal kesereg vala, és mondá: Ó, te szépséges asszonyállat, kérlek, hallgass meg, és állj meg egy kevéssé! Kérlek titeket, mind e tiszteletes asszonyt követők, hallgassatok meg, és ne utáljatok meg engemet elmúlnotok, miképpen ismeretlent! Kérlek titeket, hogy érdemeljek a ti jelen voltotokról örvendeznem, miképpen előttetek elmenőknek dicsőségükről! Kicsodák azok, és ti kik vagytok, és kicsoda tiközöttetek mindőtöknél tiszteletesb asszony? Kérlek, Istennek barátai és Krisztusnak jegyesi, hogy engemet, elálmélkodottat tanítsatok meg erre, mondjátok meg énnekem, kicsoda legyen az! Azért mikoron a könyörgőnek állhatatosságára egy kevéssé megállottak volna, felele egyik őközülük, mondván: Először, kik tégedet

tisztelvén elmenének, azok a mennyei vitézek közül való szentek, tudniamint azok, kiket naponként a te ájtatos imádságiddal szoktál tisztelned, azért méltoltatának teneked tisztességet tenniük. Mi pedig mind, kiket látsz őutánuk menőket, Dávid királynak nemzetéből valók vagyunk, mennyországban megboldogultak. Bizonyában mely nemzetből való ez asszonyállat, melyet látsz miközöttünk, ékességgel, szépséggel és dicsőséggel mindenünket felülmúlnia, ez a mi anyánk, az Szent Anna asszony mind az ő teljes nemzetségével, melyet mert a te vakmerő bátorságoddal megutálsz tisztelned, ő is mivelünk egyetemben elmúlván, nem igyekezünk tereád. Te a te vélekedéseddel elhitettetél, és a gonosz kísértő ellenségtől megcsalattatol, ha akarsz üdvözülnöd, szükség teneked e Szent Anna asszonyt tisztelned. Melyet hallván a szűz, felfohászkodván mondá: Miképpen tisztelem egyebeknek fölötte, melyet tudok három férjeknek feleségének? Ez világnak kezdetitől fogva nem hallattatott ilyen beszéd. Ha ilyen nagy méltóság fénylik a háromférjű özvegyben, melyet látok, tehát mennyi méltóság fénylik akárminemű szűzben, házasságot nem akaróban? Kinek felele e Szent Anna asszony: Ó, szűz, szűz, ki dicsekedel a te megromlatlan testedről, jó a te hited, de kevés a te ájtatosságod! Férfiút test szerént nem kértem, test szerént férjemmel nem akartam élnem, mert szándékoztam vala szüzességben megmaradnom, de a törvénynek kényszerítésével és Istennek szerzésével megházasulék, és üdvösségnek gyümölcsét nyerék. A Felségesnek jó akaratja nélkül semmit nem tettem, azért tévelygesz, leányom, igen nagy tévelygéssel, térj meg a te gonosz gondolatodtól! Ha Istennek akaratjának nem engedtem volna, e szentséges sereget, gyülekezetet, melyet látsz éntőlem származottat, mennyországban nem bírnám. Azért tévelygettél, leányom, tévelygettél, eltévelyedett úton jársz, de maga hallgass engemet, és hajtsad a te füledet énreám, és feledd el a gonoszt, melyet énrólam a te lelked gondolt! Hallván e szűz e dolgot, semmit nem késék, legottan a Szent Anna asszonynak előtte a földre arccal leesék, nagy alázatossággal culpáját mondá, és fogadá, hogy megjobbítaná életit, és így ekképpen bocsánatot nyere. És legottan a látás a szűznek szemei elől elvéteték, mely olymint nehéz álomból felserkenvén, és az ő orcáját nedvesen lelé. Mindeneknek, kiknek teheté, e fölül megmondott látást megjelenté, és e Szent Anna asszonynak méltóságit, dicséretit minden helyen meghirdeté, és mind az ő életinek végéiglen őtet naponként tisztelé. Minekokáért a boldog Szent Anna asszonynak érdeméért pokolból megszabadíttaték, és üdvözüle.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Nyolcadik rész

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának nyolcadik fejezete.

Igazolni kívánt tétel
„e Szent Anna asszonynak botránkozás, gyalázat és szemérem ne legyen harmadszor házasulni"

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 8.

0365
Szent Tamás apostol ereklyéje évente megáldoztatja a híveket az indiai Hulna városában.

Érdy-kódex 169a–170a

Szereplők
Szent Tamás, Alexander császár, szíriaiak, ereklye, Callixtus pápa, János patriarcha, nép, érsek, püspök, pap

Exemplum szövege
Immáron holta után minemű méltósággal megtisztesítette őtet az Úristen, halljuk meg! Úgy olvassuk őróla, hogy mikoron írnának kétszázharminc esztendőben, Alexander császár az szíriabelieknek kérelmésükre hozá Szent Tamás apostolnak testét Edissa nevű városba, holott az ő szent érdemének miatta sem zsidó, sem eretnek, sem pogány nem élhet, hanem avagy ki kell onnan futni, avagy meg kell halni, avagy meg kell fordulni ez hitre. Esmég ilyen dolgot olvasunk ez szentnek csodálatos érdemes voltáról. Azon esztendőben, mikoron Krisztusnak feltámadatja és mennybe menetinek utána írnának ezer és százhuszonhárom esztendőben, Negyed Callixtus úr pápának idein, és pápaságának negyed esztendeiben jöve az belső indiai János patriarcha Rómába úr pápához, és ez dicsőséges Szent Tamás apostolról ilyen csodálatos isteni szent dolgot beszéle mindeneknek hallására, mondván: Egy város vagyon Indiában, kinek Hulna neve, kiben Istennek engedelméből én fejedelem vagyok, kinek nagysága annyi, hogy kereksége és szélessége négynapi járóföldet tart, kinek ő kőfalinak szélessége és temérdeksége, hogy két római szekér egymás mellett rajta elmehetne, és magassága úgynak láttatik, hogy az római tornyokat felérné. És az egész várost egy paradicsombeli folyóvíz folyja által, kinek Fison neve, ki nagy drágalátos köveket hajt ki paradicsomból, kikkel az indiai ország nagy gazdag. És az városban sem pogány, sem eretnek, sem hitetlen nem lakhatik, de mind az egész országban nagy hívséges keresztény népek lakoznak. Az városnak azért kívüle vagyon egy hegyszakadás, kit nagy bőséges víz foly körül. Ott az hegyen

vagyon dicsőséges Szent Tamás apostolnak egyháza nagy drágakövekből rakatván, kiben az nagy oltáron vagyon egy szép ezüstből szerzett szekrény, és előtte egy arany lámpás balzsamommal teljes, ki esztendőről esztendőre meg nem aluszik. Ott az szekrényben vagyon Szent Tamásnak szent teste fenn állván, olyan épen, egészen, mintha ezen napon tették volna oda, minden hervadatosság nélkül. De senki esztendég oda nem mehet, hanem mikoron az ő szent ünnepe napja eljő, akkoron az víz elfogy őkörüle nyolcad nappal előtte és utána, és mind egy húsvét napjára hozzá készülvén nagy isteni tisztességgel és félelemmel az városbeli patriarcha érsekekkel, püspökökkel és papokkal mindennek előtte bemennek, és őutánuk számtalan sok népek. És mikoron nagy tisztességgel az szentmisét megmondják, és kommunikálnivaló szentséget szentelnek, annakutána az szent apostolnak testét kiveszik az szekrényből, és egy püspöki aranyas székbe helyheztetik az nagy oltár előtt, és egy nagy aranyas paténán, avagy tányéron az kommunikáló szentséget eleibe viszik, és miként nagyhétben szokták tenni, egymás után minden ember eleibe járul nagy ájtatossággal és isteni félelemmel, és mindeniknek neki adja az szentséget, mintha élne. Ha ki pedig tiszta gyónást nem tett volna, avagy pogány volna, avagy hitetlen és eretnek volna, avagy ottan meg kell az ő gonoszságát jelenteni, avagy meg kell térni, avagy ottan meg kell halni. Ilyen csoda dolgokat látván koronként sok pogányok térnek ez szent hitre. Annakutána az szent apostolnak ő szent testét esmég az aranyas ezüst szekrénybe helyhetik nagy tisztességgel, és nagy hálát adván az Úristennek és az szent apostolnak ilyen isteni dolgokról nagy örömmel ki mind házához megyen. Annakutána az víz esmég ottan körülveszi az hegyet, és senki esztendég oda nem mehet. Ilyen csoda dolgokat beszélvén az indiai patriarcha, ottan mind úr pápa, mind kik hallják vala nagy hálát adának rajta Úristennek és az szent apostolnak. Azért mind ez ilyen méltóságokból ismerhetjük, minemű érdemes legyen boldogságos Szent Tamás apostol mind mennyen, mind földön, kinek esedezése és érdeme miatt engedjen minekünk is az Úristen malasztot és örök életet. Amen.

Szövegkörnyezet
Az exemplum elején exemplumutalás olvasható: „Úgy olvassuk őróla, hogy mikoron írnának kétszázharminc esztendőben, Alexander császár az szíriabelieknek kérelmésükre […]. Esmég ilyen dolgot olvasunk […]."

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Tamás apostol ünnepe

Kódex alegysége
De sanctis-rész: Evangéliumok és episztolák a szentek ünnepeire, posztillákkal és legendákkal

Az exemplum logikai előzménye
Csodák Szent Tamás halála után.

Igazolni kívánt tétel
„Immáron holta után minemű méltósággal megtisztesítette őtet az Úristen, halljuk meg! Úgy olvassuk őróla, hogy […]. Esmég ilyen dolgot olvasunk […].”

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Conradus de Brundelsheim, *Sermones de sanctis*, sermo 7.

0366
Procopius tanulmányait elhagyva nősülni akar. Jegyesének halála után megbetegszik, és tervét megbánva a pusztába megy.

Teleki-kódex 67–83

Szereplők
Procopius, porkoláb, jegyes, szülők, testvérek, mesterek, orvosok, remete, pap, nép, tanítvány, király, királyné, szolgálóleányok, vitézek, hofmesterek, püspök

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének kilencedik capituluma néminemű nevű Procopiusról, nemesről és bölcs emberről, ennek utána remetéről, boldog Szent Anna asszonynak ájtatosáról és pragensisbeli érsekről, ki igen nagyon prédikálá e dicsőséges Szent Anna asszonyt tisztelendőnek és az ő napját ülendőnek. Tudnunk kell, hogy Magyarországban néminemű gazdag vitézlő embernek egyetlenegy fia vala, kinek neve vala Procopius, az ő korának huszonketted esztendejében Pragensis nevű városnak tanulságában lőn használatos szentelt mester, törvényeknek doktora, holott tizenkét esztendeiglen lakék. Magas termetű és igen szép piros ábrázú ember vala, és használatos, bölcs, jó tanácsadó, és jó elméjű, tiszteletes és mindeneknek kedves. Minekokáért néminemű gazdag porkoláb és barátokkal bőséges, két elházasító szép leányoknak atyja hajla e Procopiushoz, hízelkedésekkel tőröket vona, vete őneki, és lakodalmakkal, vendégségekkel leselkedik vala, hogy őneki veje lenne. Mikoron pedig e két leányoknak atyja időnek alkalmasságát látná, mondá e Procopiusnak, hogy e két leánynak egyikét, valamelyiket akarja, őmagának házastársul válassza, hozzá tevé, hogy ha el nem venné, nem akarná békességgel elszenvedni. Mely legottan testi ifjaknak módja szerént egy kis galisztán, fonalszálon megfogattaték, egyiket mátkájává választá, és jövendőben jegyesül. De Istennek akaratjából nem kevés alkalmatlan közbevetésekben kezet fogának, de maga a menyegző esztendőre halasztaték, ezeket pedig az ő szülei és atyjafiai megtudván, igen megháborodának, keseredének. És az ő tanulsághelyén való társi és

a doktorok nem szűnnek vala meg e menyegzőnek ellent tartaniuk, ezért, hogy ilyen jó elméjű ifjú és ilyen nagy tanult ember testi szeretethez vonattatott volna, a tanulságot elhagyván, nagy szidalomsággal secularrá, ez világi emberré lenne. Ő pedig a leánynak szépségével megcsalattatván igyekezik vala a menyegzőnek napját megszerzeni, de Isten, ki mindeneknek és minden tanácsoknak fölötte vagyon, e szándékot eltékozlá, és az ő jegyesét e világból kivevé, olymint az elhálásnak szerzett idejének előtte egy hónappal. Minekokáért e Procopius igen megszomorodék, és a szeretetnek és a bánatnak nagy voltáért kezde megkórulni, ezért, hogy mely szépséges jegyest, nemeset és gazdagot megszeretett vala, látná így ekképpen halállal elővétettet.

Kinek a porkoláb, a megholt leánynak atyja mondá: Ó, én édes szerető fiam, Procopius, végy erőt magadnak, és vesd el tőled e kisdedséget, mert mind halandók vagyunk. Ha a te jegyesednek húgát kívánod vallanod, legottan megnyered. Mely lelket vevén, mikoron avval is kezet akarna fogni, isteni szerzésből megvigasztalhatatlan kórsággal veretteték meg, úgy, hogy az atyja az orvosoknak intéséből ekként megtudná a bűnnek okának lennie, sem az ő kórságát semmi orvossággal meg nem vigaszthatni, és e kórság azért volna őrajta, mert a tanulsághelyt használatlan hagyná el, Istent is elhagyná, az ő szüleit megutálná és akarna lenni paraszttá, minekokáért soha szerencsés ember nem lenne. Minekokáért a porkoláb az ő leányát megvoná őtőle, és e Procopiusnak botránkozásának oka Isten előtt semmiképpen nem akara lenni, e Procopius pedig látván őmagát mindenektől megutáltnak lenni, és a szerencsét őneki ellenségének lenni, belül szívének nagy bánatjával megütteték, az ő haláláról és üdvösségéről megemlékezék, szükségből jószágot tevén, szabad akaratja szerént és szabad elmével szegénységet szándékozék viselni, és innentova a Felségesnek tökéletes penitencia tartásban vitézkedni, mondván őmagában: Boldog szükség, mely közelít megjobbulásra. Szükség a teendő jószágot ingyen tennie, és senki nem tudván elmene a pusztának barlangjába, és ott lele néminemű hajlékot, melyben minden embereknek ismeretlen hét esztendeig lappanga, és Istennek híven szolgála. Néminemű éjjel pedig, mikoron a szalmaágyon nyugodalomra adattatván feküdnék, néminemű fáról álmot láta, mely őtet megoltalmazandó volna az esőtől, széltől, hidegtől, és hőségtől, és az éhezőt megelégítené az ő kedves gyümölcsével. Bizonyában mely fa, miképpen következik, e boldog Szent Anna asszonyt példázza vala. Ő pedig, kinek mondási a közönséges tanulsághelyen a vetekedésben mindenkoron megerősödöttnek vallattatik vala és megbizonyítottnak, az álmát el nem vetvén miképpen balgatagságot, vigadván őmagában cselekedik vala, mondván: Bizonyában dicsérendő a gyümölcs és az ő ágai, de mégis a fához kell hajlani, melynek ágai alatt megoltalmaztatunk az esőktől és hőségektől, és melynek édességes gyümölcsével az szomjúságok és éhségek örökké elűzettetnek. Bizonyában mely beszéddel bizonyítá e boldog Szent Anna asszonyt kiváltképpenvaló szolgálatra méltóságosnak és kiváltképpenvaló dicséretekkel felmagasztalandónak. Mert őtőle leányzó ez világnak világosságára származék, melyben Istennek Fia megtestesüle a mi üdvösségünkért, így ekképpen, egem, valami vagyon e földön mindazoknak oka, azaz Isten oka. A Procopiusnak szentenciájának okáért az időnek folyásában a népnek

nagyobb ájtatossága növekedék e Szent Anna asszonyhoz, és e tiszteletes asszonynak napját nagyobb tisztességgel ülik vala. E Procopius pedig néminemű más remetétől inteték, hogy e Szent Anna asszonynak segítségét nagy alázatossággal kérné, és azt méltó becsülettel szolgálná, mely fa az volna, mely őtet megoltalmazhatná és enni adhatna, sem kétség, hogy még az ő kórságából is meg nem vigasztaná, ha az ő tisztességét tehetsége szerént megöregbítené. Mely legottan az ő kórságából megvigaszék, mindeneknek odajövőknek e Szent Anna asszonynak ékességéről és tisztességéről prédikál vala. Ennek fölötte az ő papját is megtanítá, hogy őmagát adná a Szent Anna asszonynak szolgálatjára, és olvasná e verseket: Ó, Istennek Anyja, Mária, legottan te légy segítség annak, ki a te boldog szülődet, Annát tiszteli! E Procopius pedig mikoron őneki a pusztában a víz megfogyatkozott volna, és mikoron az ő tanítványával kútnak ásásában munkálkodnék, lele a földben egy eltemetett pogányt és egy aranyláncot az ő nyakában. Melyet mikoron a földnek királyának vinne, mondá: Mostan kevés, amit kérek tőled, akarom azért, hogy ez aranyláncot elvegyed, és őbelőle pénzt csinálj, melynek egyik felén az országnak címerét metszessed fel, és a másik felén a boldog Szent Anna asszonynak képe az ő szűz leányával és isteni magzatjával metszessék fel, hogy így ekképpen ő, mely énnekem a veszedelmekben segítség volt, megjelentessék, és minden nemzeteknek oltalmazó asszonya legyen. Kinek mondá a király: Meglészen, amit kívánsz, és ennek fölötte az első pénzt Szent Anna asszonynak szeretetiért a királyné asszonynak adom, az én házastársamnak, hogy nyakára kösse, hogy avagy csak az ő képének tekéntetiből megszabadulhasson a szülésnek minden keserűségétől. Ennek utána történék e nehézkes királyné asszonynak mulatásnak okáért az ő házi szolgálóleányival és vitézivel, hofmesterivel néminemű berekben lovaglani, és mikoron kit-kit a berekben az ő kívánsága idestova vonna, és egyik a másiktól elválván csak egyedül bújdosnék, történék, eszükbe nem vevén a királyné asszonyt, néminemű helyen csak egyedül elhagyniuk, kinek szülésének vélhetetlen munkája eljöve. Mely mikoron őmagát csak egyedül látná, és asszonyállatoknak jelen voltuknak, vigasztalásuknak, keserűségekbe és veszedelmekbe helyheztetvén, Istennek akaratjából kezde gondolkodni a boldog Szent Anna asszonynak segítségéről, és meglátván a pénzt az ő nyakában a Szent Anna asszonynak képével, nagy óhajtással és alázatos csókolással mondá: Ó, szentséges anya, Anna asszony, mostan énnekem légy segítség harmadmagaddal, ó, kegyes asszonyállat, miképpen megtanultam, légy énnekem, irgalmasság szerént téged szükségemben alázatossággal kérőnek segítség, mostan énnekem, gyötrődőnek méltoltassál segítség lenned! Bízván a te kegyességedben, a te segítségedet kérem, kérlek énnekem, bűnösnek, bába vizitálásodat meg ne tagadjad, engemet, nyavalyást ez órában segélj meg, ez én szükségemben megszabadulásnak szeretetit énnekem, tebenned bízónak méltoltassál osztogatnod. És íme, legottan emberi segítség nélkül egészségben és örvendetességgel szüle, és az ő jelennenvaló veszedelmét, és a boldog Szent Anna asszonynak szolgálatját és segítségét a királynak megjelenté. Melyeket hallván a király csodaképpen megvigasztaltaték, és a magzatot megtekinté, és ilyen nagy veszedelemből a királyné asszonyt látná megszabadultnak lennie. Istent és a Szent Anna asszonyt megáldá, és siete a pusztába lovaglani, és Procopiusnak, Istennek emberének, mely ajándékok engedtettek

e Szent Anna asszonynak érdeméből a királyné asszonynak és őneki, nagy vígan és hálaadással megmondá. Ez időtől fogva pedig a király a Procopiushoz ájtatosb lőn, és kiváltképpen való kívánsággal egyesüle őhozzá, megismeré ez embert isteniekre adottnak, szentnek, tanultnak és bizonyság vett embernek lennie.

Annakokáért azt, jóllehet akaratja nélkül és igen ellentartott, a kietlennek pusztájának rekeszéből kivoná őtet, és Pragensis nevű városban érsekké tevé őtet. Kinek tisztességén mikoron az ő szülei és rokonsági, az ő tanulsághelyen való mester társi és a doktorok örvendeznének őrajta, és ilyen nagy méltóságnak alkalmas tisztességeket tennének, az őtet megbántásukról bocsánatot kérnek vala, felele nagy alázatossággal, mondván: Kérlek, ne akarjatok énnekem, bűnösnek, minden tisztességre méltatlannak tisztességeket tennetek, és bocsánatot kérnetek a méltatlantól és meg-nem-bántottól, de Uramistent Máriával, az ő szent Anyjával és annak ükével, Szent Anna asszonnyal, egyengetőmmel, oltalmazómmal és ez érsekségre felmagasztatómmal siessetek tisztelnetek, de hogy tinektek a ti bűnötök megbocsátassanak, a boldog Szent Anna asszonyt nagy állhatatossággal kérjétek. Mert bizonyában ő az, mely az ő ájtatosit megoltalmazza, megsegéli, és jó állapotra felemeli. Annak könyörögjetek, azt igyekezzetek tisztelnetek, az ő oltalmát szünetlen való kérésekkel nagy szorgalmatossággal keressétek! Kik hálákat adván Úrnak és boldog Szent Anna asszonynak, és Istennek, és az ő ükinek, boldog Szent Anna asszonynak őmagukat ajánlván, házukhoz menének, és Istennek és az ő ükinek, boldogságos Szent Anna asszonynak nagy ájtatossággal szolgálának. E Procopius pedig immár érsekké levén, sem azokat alázatosságtól és szerzetességtől az püspöki tisztességnek és méltóságnak magasságának miatta el nem változtaték, de maga igen nagy messze földre beszédével, mind szavával, mind írásával és imádságával kedves vala a boldog Szent Anna asszonynak, az ő patrónájának, oltalmazójának szolgálatját incselkedék megöregbíteni. Ennek fölötte egyházakat, kápolnákat és monostorokat az ő tisztességére nagy gazdagsággal építe, rakata, ispotályokat, oltárokat és ilyen hasonlatosakat szerze, örökséggel megajándékozá és megszentelé, és Szent Anna asszonynak nevében a szegényeknek ruhákat, étkeket és egyéb szükségeket örömest osztogat vala. Ennek fölötte az ő halálának napját kisebb Szent Jakab apostolnak, az ő unokájának másodnapjára szerzé ülleni, és az ő estit méltán böjtelendőnek prédikálá, és őtet minden tisztességre méltóságosnak. És imádá őtet nagy állhatatossággal és szünetlen, hogy az ő oltalmával az ő gondja alá hagyott juhoknak és ájtatosinak az ő hiti szerént méltoltatnék üdvösség szerént gondjukat viselni. És így ekképpen e Procopius jószágról jószágra használván, e gyors püspök és szorgalmatos az őneki hagyott juhokon, csordán a vigyázásoknak vigyázásit megtartá, hogy az csordáját Krisztusnak megnyerné, és őmagát az ő juhaiért eleven hostiául és Istennek kellemetesül igéjével, jó példájával és penitencia tartásával áldozza vala. Meghalván pedig Úrban nagy csodákkal fénylék, és a Szent Anna asszonnyal dicsőségesen örvendez mennyországban. Hogy pedig a Szent Anna asszonynak, Szűz Máriának anyjának ünnepe nagyobban tiszteltessék, ülettessék, hogynem mint Máriának atyjának, Joachimnak ünnepe, az Szűz Máriának malasztjának bőségéből vagyon ez. Mert inkább és hamarabb megszentelteték Erzsébet, hogy prófétálna örvendezvén János az ő méhében, hogynem mint

Zakariás, az ő atyja, ki némán marad meg mindaddiglan, míglen az ártatlan születnék. Bizonyában inkább vonssza a gyermek az ő anyjának természetit őhozzá, hogynem mint az atyjáét, ennek fölötte bizonyában az kézben tartott virágnak illatja inkább megmarad a kézben, hogynem mint aki csak leszakasztotta a virágot. Azért ugyanezenképpen bőségesb malaszt származék az édes Szűz Máriától, minden eredetbűntől megtartatottól, és az anyai méhben megszenteltetvén, bőségesb malaszt szálla Szent Anna asszonyra, az ő anyjára, hogynem mint Joachimra, az ő atyjára. De maga ki a parancsolatot adá a szülőknek tiszteletiről, örül és dicsekedik az ő szülőjének tisztességtételiről, mely Isten áldott örökké. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Kilencedik rész

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának kilencedik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 9.

0367
Egy püspök nem tiszteli Szent Annát, és megátkozza annak híveit. Mikor kilovagol, ördög bújik a lovába, lezuhan és meghal.

Teleki-kódex 107–112

Szereplők
püspök, nép, ló, ördög

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének tizenegyedik része néminemű püspökről, mely Angliában a Szent Anna asszonynak szolgálatját akarja vala megbántani, és annakokáért csodálatosképpen megostoroztaték, és miképpen az ő tiszteletes ünnepéhez és tisztességéhez

nagyobb ájtatosság növekedék. Angliában néminemű püspök vala, ki nem csak a Szent Anna asszonyt nem tiszteli vala, de mindazoknak, kik őtet tisztelik vala, nagy nehéz ellensége lőn. Ez pedig mikoron látná a népet a dicsőséges Szent Anna asszonynak képéhez naponként nagy ájtatossággal folyamniuk, gyertyákat és áldozatokat tenniük gyakorlatossággal, nem csak ezeket, melyek az Szent Anna asszonynak tisztességére tétetnek vala, de még melyek az egyéb szenteknek szolgálatjukra lesznek vala is, gonosz irigységnek fullánkjával furdáltatik vala. Minekokáért nagy hirtelenséggel felgerjedvén, felfuvalkodott irigységgel az ájtatos népre bosszúságosan megbocsátá az ő versengő szájit, kiáltván: Honnan vagyon tinektek, egem, ez esztelenség, ez révületesség? Honnan vagyon e hitetlenség és hiábavaló szerzet, és honnan vagyon a ti marhátoknak bőséggel való eltékozlása? Nem tudjátok pedig, mit tesztek. Mert gonoszul tanácskozván, miképpen tudatlan nép, a néma és süket képhez futtok, és a ti idő szerént való marhátokat hiába költitek el. Azért ez ilyen szolgálattól, cselekedésektől mindenestől fogva megszűnjetek, az néma és süket szenteknek száma elégképpen tinektek megismertetik a ti költségtekbe! Minekokáért méltán ítélem, parancsolnom, hogy az új és szoktalan tisztességeket, meg-nem-bizonyítottakat inkább elszakasszátok, hogynem mint a dagályosok és hitetlenek a mi bosszúállásunknak tőrével levakartassanak. Mert nem tudjátok-e, melyet tiszteltek? Mert az zsidó volt az ótörvényben, nem keresztény, és nem keresztelt volt, házasság szerént három férje volt. Hozzá tőn az ő szidalomságára bosszú beszédeket is, melyeket a hívektől üdvösségesb elveszteglendő, hogynem mint az örök üdvösségnek bántására megmondandó. Nem oly asszonyállat ez, egem, mennyországban, hogy szent gyanánt hívandó volna segítségül, avagy oltalmért, egem, nem kell szent gyanánt tisztelni őtet, egem. Azért, én édes juhaim, tévelygetek, akarom, hogy legottan a kezdett dologtól megszűnjetek, avagy a bosszúálló pásztornak bosszúállását el nem távoztatjátok. Azért melyet parancsolok, ne akarjátok megutálnotok, hogy az én kegyelmemet és szeretetemet nyerhessétek. A nép pedig elmenvén, és őmagában meggyaláztatván elvégezé, hogyha a Szent Anna asszonynak tiszteletitől a püspöknek parancsolatja szerént akarna megszűnni, avagy őtet miképpen először méltó dicséretekkel gyakorlaná. De ihlettetvén és megbátorodván Úrtól, akara nagyobban bízni Krisztus Jézusban és az szűz anyja, Máriában, és az ükiben, a szentséges Anna asszonyban, hogynem mint a fejedelmekben, avagy embereknek fiaiban, kikben nincsen az üdvösség, és inkább alítja vala őmagát kötelesnek lennie Istennek és az ő szüleinek tiszteletire, hogynem mint e Szent Anna asszonynak káromlóját, önnönmagának utálatosságára ugatót és fenyegetét félnie és követnie. Annakokáért meg nem szűnnek a szokott buzgóságtól és ájtatosságtól. Egynéhány napoknak utána pedig a püspök az ő szentegyházában jelennen levén, mikoron látná a népet az ő intését semmivé tenniük és a Szent Anna asszonynak szolgálatjától meg nem szűnniük, megindultaték haraggal, és nagy hirtelenséggel való megháborodással megfenyegeté őket, mondván: Mikoron az én fenyegető és intő, tiltó beszédimnek nem engedtek, szükség, hogy kínoknak reátok vetésével ez ilyetén cselekedésektől megszűnjetek, és melyek tinektek parancsoltattanak, megtökéljétek. És a szentegyházból kimenvén, hogy az oltalmazó, segélő Szent Anna asszonynak szolgáira az ő püspökségében átkot vetne, és ennek fölötte pénzadóval

meggyötrené őket. Ő pedig lovára ülvén, kergetőknek lelke, azaz ördög búvék az ő lovába, és Istennek Fia az ő ükiről bosszút akara állani, ki a szülőknek tiszteletiről parancsolatot ada. A püspök Istennek erős hatalmasságának miatta láthatatlanul a földre leesék, és agya meghasada, e vélhetetlen halálnak miatta, melyet e nyavalyás ember megfizete, megtiltaték megtökélleni, az átkokat és bosszúállásokat vetnie, melyeket eb szokás szerént és tenyésztő farkasnak rühe szerént az ő tulajdon juhaira és együgyűekre nem szégyell vala vetnie. Még jegy, avagy csodálatos dolog: mikoron minden helyen ennek híre megjelentetnék, a Szent Anna asszony szolgáit, leányit naggyal buzgóbbá tevé, és egyebeket sokakat az ő tiszteletire és emlékezetire vona méltán szolgálandónak.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenegyedik rész

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenegyedik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 11.

0368
Szent Anna megjelenik egy szűznek: egy aranyedényt visz, amelybe a szentek alamizsnaként egy-egy aranypénzt tesznek.

Teleki-kódex 112–114

Szereplők
apáca, Szent Anna, szentek, szent asszonyok

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének tizenkettedik része a boldog Szent Anna asszonynak két lelki ájtatosiról, kiknek őmagát látásban megjelenté, és a kiváltképpen való imádságokról, melyekre megtaníttatának az ő tiszteletiért és megajándékozásnak nyeréséért. Néminemű ájtatos szűz szent apácának, Istennek, boldog Szűz Máriának és boldog Szent

Anna asszonynak szünetlen szolgálónak, és őnekik ájtatos imádságokat mondónak látásban e Szent Anna asszony méltoltaték megjelenni. És láttaték annak e Szent Anna asszonyt az égen járnia, és arany edényt az ő kezében tartani, és mind a szenteket és szent asszonyokat lelki malasztnak, avagy alamizsnának nyeréséért kérnie, kik láttatnak vala egyenként egy aranypénzt az ő edényébe vetnie. Mely – miképpen megjelentetett – a szenteknek érdemit és esedezésüket példázza, melyet bizonyában e Szent Anna asszony a Felségesnek ada az ő ájtatos szolgáló leányáért, miképpen mindenkor teszen az ő szolgáiért. Mely látásnak utána e megmondott szűz naggyal nagyobban használa a malasztban, és végezetre Szent Anna asszonynak könyörgésivel mennyeknek országába érdemle felmagasztaltatni.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenkettedik rész: Két látomás Szent Annáról (egy szűz és Szent Brigitta) és az imádság, amelyre tanít

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenkettedik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 12.

0369
Szent Anna imádságra tanítja Szent Brigittát.

Teleki-kódex 114–116

Szereplők
Szent Brigitta, Szent Anna

Exemplum szövege
Továbbá esmég e Szent Anna asszony néminemű időben a Szent Brigitta asszonynak mikoron imádkoznék, megjelenék, mondván: Én édes szerető leányom, én vagyok a Szent Anna asszony, Istennek szülőjének, az édes Szűz Máriának anyja, és a mindenható Istennek fiának üki, emberi nemzetnek kiváltképpen való szerzett oltalma és

segítsége, de maga jelesben házasságban élőknek és Istennek félelmét vallóknak. Szolgálj, te dicséretes szűz, vigyázó elmével annak, ki tégedet teremtett, megváltott és a dicsőségre választott. És az én tisztességemet el ne feledjed, de engemet gyakorlatos üdvözlettel csergess, és egyebeket is erre taníts, mely tanulságot és imádságot teneked ítéltem megjelentenem. Ez imádság mondandó, Szent Anna asszonytól megjelentetett. Áldott legyen a mi Urunk Jézus Krisztusnak, élő Isten Fiának édes neve, és a szeplőtelen Szűz Máriának, melyet te Uram a boldog szülőktől, Joachimtól és Annától születni méltoltatál választanod, melytől a te emberi természetedet és édes nevedet felvedd. Tegyed kérlek alázatossággal azoknak és mindeneknek érdemükért, méltoltassál irgalmaznod a házasokkal, a te parancsolatidat őrizőkkel, jelesben azokkal, kik a te szüleidnek szolgálatjában és tiszteletiben állnak. Adjad őnekik a te isteni malasztodat minden jószágban, jó szerencsében és az ő lelküknek üdvösségükben használniuk, hogy érdemlének magfogadók lenniük, a te isteni tisztességedre testükben és elméjükben egészek, és e nyavalyás életnek utána az ő maradékukkal követhessék az örök boldogságot. És így ekképpen elenyészék a dicsőséges Szent Anna asszony, és a Szent Brigitta asszony nagy vigasztalással ez imádságot mind halálig szívében forgatá.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenkettedik rész: Két látomás Szent Annáról (egy szűz és Szent Brigitta) és az imádság, amelyre tanít

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenkettedik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 12.

0370
Szűz Mária meggyógyít egy remetét. Hálából a remete minden Üdvözlégy Máriájában Szent Annát is köszönti.

Teleki-kódex 116–119

Szereplők
remete, Szűz Mária

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének tizenharmadik része, miképpen a boldog Szent Anna asszony megjelenté őmagát két ájtatosinak, tudniamint egy remetének és egy néminemű papnak, és az ővelük való nagy jótételekről. Istennek szülője, az édes Szűz Mária az ő szüleinek szolgálatját igen kívánja, alleluja. Néminemű imádkozó remetének angyaloknak nagy sokaságának éneklésével méltoltaték őmagát megjelenteni, alleluja, mondván: Barátom, ide tehozzád jövék, hogy a te lelkedet megvigasztalnám, alleluja, és a te lelkednek vidámságot adnék, alleluja, és az jóban megbátorítanálak, alleluja. Bizonyában én vagyok a boldog Szűz Mária, tengernek csillaga és megsanyargattaknak segedelme, mert engemet gyakorlatos és édes üdvözlettel tisztelsz, és az én fiamat, az édes Jézust, embereknek fiainak fölötte szépségesbet, mennynek és földnek teremtőjét, minden jóknak adóját, melyet Szentlélek istennek segítségével és őáltala fogadék, és e világra nagy örvendetességgel szülém, és az én szűzi emlőimmel emtetém. Kinek mondá a remete: Honnan vagyon énnekem ez, hogy Úrnak anyja jöjjön énhozzám, bűnöshöz? Alleluja, áldott légy örökké én nemes Asszonyom, szeplőtelen Szűz Mária, minden teremtett állatoknak fölötte, alleluja, és mindenkoron áldott, mind a te szekveciddel, téged követőkkel, utánad járókkal, úti társiddal! Téged alázatossággal kérlek, szentséges Szűz, hogy a te szentséges fiadat, az édességes Jézust, én Uramat engeszteld meg énnekem, alleluja, hogy bizony malasztban teneked és őneki minden időben kellemetes szolgálatot tehessek, alleluja, és szent életnek végére juthassak, alleluja. Felele az édes szeplőtelen Szűz Mária: Amit kérsz, megnyered, alleluja. De végezetre légy erre intettetett, hogy az én szüleimet, a boldogságos Szent Anna asszonyt és az én édes apámat, boldogságos Szent Joachimot ájtatosságos emlékezetben valljad mind az ő teljes nemzetségével, alleluja. Mert valami dicséretet őnekik tész, miképpen énnekem tennéd, úgy veszem, alleluja. Azt higgyed, hogy nem marad az én szentséges Fiamtól megajándékozás nélkül az én szüleimnek tett szolgálat, alleluja. Melyeket így ekképpen szerről szerre megjelentvén, elenyészék a látás, alleluja, de maga ott a helyen csodálatos kiboltó illatnak illatja marada meg, alleluja. A remete lélekben bizonyában igen nagyon megvigasztaltaték, és Istennek fiának szentséges szüleihez mindenestől fogva ájtatos lőn, alleluja. Ezeknek utána pedig, mikoron mondaná az Angyali üdvözletet, ábrázá, szerzé imilyen módon, mondván: Üdvözlégy Mária, malaszttal teljes, Úr vagyon teveled, alleluja, áldott vagy te asszonyállatok között, alleluja, és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus Krisztus, alleluja, és áldott a Szent Anna asszony, te szeretetes anyád, melytől minekünk jöve a te szűzi

tested szeplő nélkül. Amen. Így ekképpen szokván pedig olvasni, Istennek embere használa a malasztban, úgy, hogy olymint immár élne az örök boldogságban.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenharmadik rész: Két látomás Szent Annáról (egy remete és egy pap). Az exemplum logikai előzménye: Szent Anna legendájának tizenharmadik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 13.

0371
Egy pap minden Üdvözlégy Máriában köszönti Szent Annát is, aki halálakor Máriával együtt eljön érte.

Teleki-kódex 119–121

Szereplők
pap, körülállók, Szűz Mária, Szent Anna

Exemplum szövege
Ugyanilyen hasonlatos példa olvastatik néminemű papról, Rómához nem messze lakozóról, mely boldog Szent Anna asszonynak ájtatosságáért szokta vala mondani az Angyali üdvözletnek, az Ave Mariának utána: És áldott legyen ma a szentséges Anna asszony, a te szülőd, melytől szeplő nélkül születék a te szűzi tested. Amen. Ki ennekokáért mikoron halálára jutott volna, vonagnék, érdemlé az ő leányának és anyjának jelen voltukért vallania, mert mikoron feküdt volna harmad napiglan miképpen holt elevenül, és immár szólnának, beszéllenének miképpen megholtnak az ő eltemetéséről, olymint nehéz álomból felserkene, mondá: Én édes szerető uraim, mind nagy tisztességgel vesztegjetek, íme, a mi Asszonyunk, Istennek Szülője jelennen vagyon, és az ő anyja, az Szent Anna asszony, az én szeretetes szószólóm. Ezeknek tisztességet tegyetek, dicséreteket mondjatok, méltóságos becsületességet tegyetek. Íme, jelennen vagynak, hogy engemet a testnek tömlöcéből megszabadítsanak, és mennyországba felvigyenek,

bizonyában a kisdedekért igen nagyokat adnak, az idő szerént valókért örökké valókat. Melyeknek mostan kezükbe ajánlom magamat, mert felmegyek a dicsőségre szünetlen övelük örvendeznem. És így ekképpen kibocsátá lelkét, az ő munkáinak megfonnyadhatatlan jutalmát megnyeré. Alleluja.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenharmadik rész: Két látomás Szent Annáról (egy remete és egy pap)

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenharmadik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 13.

0372
Szent Anna harmadmagával, lányával és unokájával, megment egy viharba került hajót.

Teleki-kódex 121–124

Szereplők
kormányos, utasok

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének tizennegyedik része különb-különb csodákról, melyekkel fénylett a boldogságos Szent Anna asszony, és először a vízbeveszőkről, az elmerüléstől megszabadultakról, és egy szegény özvegy asszonyról, az ő malackájában megvigasztaltról. Néminemű időben Slusensis nevű partról számmal igen sokan hajóznak vala, evéznek vala Flandriának Anglikána nevű szigete felé. Ők pedig a velumot, suporlátot a szélnek megbocsáták, és mikoron immár a tengeren volnának, nagy sötét köd szeleknek nagy vészével feltámada, úgy, hogy a partot meg nem lelhetik vala, olymint eszük elveszvén, elmerülésnek félelmébe esének. Kik látván ez hirtelen való nagy veszedelmet,

még a hajónak kormányosát is kételkedni, szomorúságba esni, olymint mind kétségbe esének az ő életükről, de némelyiknek üdvösséges intésével mikoron térdre esvén a Szent Anna asszonyt harmadmagával nagy alázatossággal hívták volna, és ha egészségben a kívánatos partra kimehetnének, ezt fogadák, hogy az ő képe előtt áldozatokat tennének. Legottan a tengernek minden vésze megszűnék, és a ködök eloszolván tiszta ég láttaték, és a nap az ő kedves világosságát mindeneknek kegyelmesen megmutatá. A hajós, kormányos immár régen eltért vala az igaz útról, melyet elhagyott vala, meglelé, az irgalmazó Istennek dicséretire esék, és Szent Anna asszonynak víg szóval mondván: Ó, jó férfiak, kik énvelem e nagy félelemben és ilyen nagy veszedelmekben valátok! Ezt bizonnyal tudjátok, hogy ha a boldog Szent Anna asszony az ő érdemének és könyörgésének miatta a Felségesnek előtte miérettünk nem esedezett volna, kétség nélkül veszedelmet szenvedtünk volna, és ez nagy vizeknek felforró fövenyiben elmerültünk volna. Azért megszűnvén minden vész, jó szerencsés szélnek miatta a partra, hova evezendők valának, nagy örömmel kijutának, ott pedig az ő dolgukat, avagy szükségüket megszerezvén, Slusensis nevű városba megtérének, és ott a szentegyházban, melyeket a tengernek veszedelmiben Istennek és Szent Anna asszonynak fogadtanak vala, nagy tisztességgel megfizeték.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizennegyedik rész: Szent Anna két csodája (a viharban megmentett hajó és a szegény özvegy malaca)

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizennegyedik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 14.

0373
Egy özvegyasszony egyetlen malaca megbetegszik. Az özvegyasszony Szent Annához könyörög, így a malac meggyógyul, húsa pedig egész télre kitart.

Teleki-kódex 124–128

Szereplők
özvegyasszony, gyóntató, gyermekek, malac, rokonok, szomszédok

Exemplum szövege
Ugyanilyen hasonlatos példa jelentetik, Németországban történt, néminemű szegény özvegy asszonyállatról. Ez az ő férjének halála után idő szerént való marhában gazdag vala, és a gazdagságokkal bővelkedő és gyönyörködő. Mely az ő konfesszorának tanácsából, de maga nemigen értelmésnek[?] miatta, inteték, hogy minden jószágit eladná és szegényeknek osztogatná, ez világi marháknak gondja nélkül csak Úristenbe vetné az ő gondolatit, egem, mert azt mondta az evangéliumban, ki nem hazudhat: Ha akarsz tökéletes lenned, menj el, és árulj el mindeneket, melyeket vallasz, és osztogassad szegényeknek. Mely bizonyában kész lélekkel miképpen boldogban teheté, Istennek szolgálatjára adá őmagát, elmélkedő életre és könyörgésekre, és isteni gyarapodásokra foglalá őmagát, a konfesszornak tanácsinak engede, őmagát megszegényítvén, és három magzatival szűkölködvén, és az ő kezeinek munkájával, nagy nyavalyával keresi vala az ő életét. De egy kevés időknek folyása után ez okért az ő rokonságitól és szomszéditól miképpen tékozlónak, esztelennek alíttatik vala, és mikoron gyakorlatossággal megfogyatkoznék, senkitől nem tápláltatik vala, senki e siralmast az ő szegénységéért meg nem vigasztalja vala, és senki az ő éhező gyermekit étellel, avagy itallal nem táplálja vala. Ezt pedig, egyebektől elhagyottat történék gondolnia a télnek hideg korán, és az ő meghízlalt malackájáról, drágán vettről szorgalmaznia, mellyel az ő éhező gyermekit avagy csak egy kevés ideiglen táplálhatná, hogy avagy csak e hideg időn ne közelíttetnék megfogyatkozni. Mikoron pedig e malacka meg nem híznék, de hosszú kórsággal napról napra ösztövérebb lenne, sem az eleibe tett álgabonát meg nem eszi vala, a kórságért megutálja vala, e szegény asszony mindenestől fogva megijede, hogy meghalna. Mely régenten bővelkedik vala gazdagságokkal, mostan pedig emberi segítségektől elhagyattatott vala, kezdé őmagát az imádságnak fegyverére téríteni és Úrhoz az ő töredelmében kiáltani. Ennek fölötte mind a mennyországbeli szenteket és szent asszonyokat hívá miképpen szomorú és nagy szegénységben zabált, hogy valami vigasztalást vehetne. De mikoron hosszáiglan az ő elméjében forgatta volna, mely szent, avagy szent asszony volna, ki az özvegyeknek, árváknak és megsanyargattaknak kiváltképpen való oltalommal szokott volna segítség lenni, mikoron e Szent Anna asszonynak segítségét nem tudná, legottan isteni ihlésből inteték, hogy őmagát mindenestől fogva ájtatosságba térítse Istennek szülőjének anyjához, a Szent Anna asszonyhoz, elhagyottaknak kegyes és kegyelmes megsegélőjéhez. Melyet mikoron legottan megtenne, legottan e szent

asszonynak segítsége jelennen lőn, és a malacka enni kezdék, és nagy hamarsággal megvigaszék, és meghízék. Mely egy kevés időnek utána leveretteték, mind a teljes télen mind az özvegyasszonynak, mind az ő gyermekinek kedves és elég ételt ada, kinek húsa az ő kezei között láttatnak vala növekedni, sem hamar el nem fogya, miképpen régenten az özvegyasszonynak olaja a légelyben és a liszt a vödörben. Ez özvegyasszony pedig az ő magzatival nagy ájtatossággal és szeretettel mindhalálig felgerje ez Szent Anna asszonyhoz, hogy így ekképpen az ő szükségiben isteni szerzésből meglátogattatott volna, úgy, hogy még malasztban is használna a mennyei dicsőségnek megnyerésével. Amen. Alleluja.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizennegyedik rész: Szent Anna két csodája (a viharban megmentett hajó és a szegény özvegy malaca)

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizennegyedik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 14.

0374
Egy asszony csak Szent Anna közbenjárására gyógyul meg, hálából elkészítteti Anna képét.

Teleki-kódex 128–129

Szereplők
beteg asszony

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének tizenötödik része egy igen nagy kór asszonyállatról, Szent Anna asszonynak miatta meggyógyultról, és az őneki csinált képről, és néminemű dögből, kórságból az ő képének előtte nagy hirtelenséggel megszabadulván és egészségre

adattatván. Néminemű asszonyállat nagy gyötrelemmel megkeseredvén, mikoron a mennyei polgároknak hivatalával könnyebbséget nem érzene, az ő eszébe juta, hogy egészségnek nyeréséért Úr Jézustól az ő ükit hívná. Melyet mikoron alázatossággal bízván megtenne, kezde lassan-lassan megkönnyebbedni, úgy, hogy másnapon mindenestől fogva megvigaszék, és az ágyból felkele. Minekokáért a Szent Anna asszonyhoz ájtatosb lőn, az ő képét megcsináltatá, mellyel az ő oltalmazóját, segélőjét tisztelé, de mindenekkel kikkel teheté, becsülendőnek is prédikálá, és az ő oltalmazóját, patrónusát igen nagy irgalmasságosnak hirdeté, és végezetre boldogul végezé életét.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenötödik rész: Két példa arról, hogy Szent Anna meggyógyítja a betegeket

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenötödik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 15.

0375
Egy özvegyasszony egyetlen lánya csak Szent Anna közbenjárására épül fel a városban pusztító döghalálból.

Teleki-kódex 129–132

Szereplők
özvegyasszony, leány

Exemplum szövege
Ugyanilyen hasonlatos példa olvastatik emellé, mely mondattatik történtnek lenni Daventriensis nevű városnak megszállásának utána Fülöptől, burgundiabeli hercegtől, úr Dávidnak, azon tartománynak, tudniamint traiectensisbeli püspöknek atyjától lettet. Mert ugyanazon helyen vala nagy mirigyhalál, mely az ő csapodásával

számlálhatatlan nagy sok népet onta le, mert mikoron mind egyenként az ő oltalmazó szentüket és szent asszonyukat hívnák segítségül, és Istennek akaratjából meg nem hallgattatnának. Történék néminemű özvegyasszonynak az ő egyetlenegy leányát, egyetlenegy szeretőjét, tudniamint az ő vénségének istápját ugyanazon csapással veszedelmesképpen elölvétetni. Az ő anyja pedig nagy sok orvosságokat keresvén és a szenteknek fogadásokat tevén semmi segedelmet nem lele. Végezetre Úr Jézusban és az ő ükiben bízván, Úr ihlén, az ő leányát, jóllehet igen nagy munkával a Szent Lebuinusnak, azon helynek patrónusának egyházába vivé, és ott e Szent Anna asszony képe előtt egyemben az földre omlának, ájtatos könyörgést, imádságot tőnek, égő gyertyát ragasztanak oda, és fogadák őmagukat Szent Anna asszonynak ájtatosbak lenniük, ha bizonyában az ő érdemének miatta az ő leánya a halálnak veszedelmét eltávoztathatná. És íme, mennyi a Szent Anna asszonynak érdeme, mely igen érdemes, nagy a mindenható Istennel az ő imádsága, könyörgése, mely igen hirtelen az ő támasza és vigasztalásának segedelme. Mert legottan, hogy az könyörgéseket tevé és a fogadásokat igéré, az ő leánya miképpen dögnek, avagy mirigynek nem tudója mindenestől fogva meggyógyulván felkele, egyéb orvosságot nem lőn szükség keresnie. És így ekképpen egyetemben örülvén, a meghallgatásról hálákat adának, és az ő házukhoz térének, és az Felségest az ő szentiben dicsérék, de maga kiváltképpen őtet a boldog Szent Anna asszonyban felmagasztalák. Amen. Alleluja.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenötödik rész: Két példa arról, hogy Szent Anna meggyógyítja a betegeket

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenötödik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 15.

0376
Egy Margit nevű szűz nem akar azért tanulni, hogy fölszentelt apáca lehessen. Hasznosabbnak tartja, ha csak imádkozik, és Szent Anna oltalmába ajánlja magát.

Teleki-kódex 132–139

Szereplők
Margit, apácák, körülállók, Szent Anna, Joachim, Szent Anna nemzetsége, beteg apáca, laikus nővérek

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének tizenhatodik része egy néminemű szerzetes Margit nevű szűzről, boldog Szent Anna asszonynak és Joachimnak ájtatosáról, és őtőlük megtanítottról, kinek a boldog Szent Anna asszony csodálatosképpen jelennen volt halálának idején, és nekiről hideglelőről, immár rokon közel levén az ő halálához, Szent Anna asszonynak érdemének miatta csodálatosképpen meggyógyítottról. Egy kalastromban vala néminemű szűz, Margit vala neve, Istenhez igen ájtatos vala, szívében, lelkében együgyű, és az ő művelkedetiben mindenestől fogva alázatos, mely jó szokásból Urunknak utána naponként az ő szüleit tiszteli vala, tudniamint az édes szeplőtelen Szűz Máriát, az ő szentséges szülőjét, Joachimot, a boldog Szűz Máriának atyját, a boldogságos Szent Anna asszonyt, az ő anyját öt Miatyánkkal és annyi Ave Mariával tiszteli vala. Ez ájtatos szűz gondolattal elméjében forgatja vala, hogy nemcsak ez Szűz Anyát minden dicséretre méltóságosnak lennie, de még az ő szüleit is, miképpen a fa tiszteltetik, kinek gyümölcsivel megelégíttetünk, és még a fa alá is örömest nagy tisztességgel térünk, avagy hajlunk, mely alatt megoltalmaztatunk az esőktől és szelektől. Mikoron pedig ugyanezen szűz az ő szűz társaitól intetnék és háborgattatnék, hogy deákul tanulna, és énekelni, hogy ővelük bekeszkenődött apáca lenne, és a szerzetnek búcsúit, immár a konventbe újonnan bevetteket megnyerné, felele nagy alázatossággal: Én édes szerető húgaim, jobb énnekem az én szokott együgyűségemben Istennek ájtatossággal szolgálnom, hogynem mint a nagy tökéletességnek tetejére vágyódnom és elmémben idestova vonatnom, ki immár vénséggel megrontatom, és inkább megfogyatkozhatom az életnek újságában, hogynem mint használnék. Elmúlt az én emlékezetem, megfogyatkozott az én elmém, bizonyában eljött a vénségnek tanulhatatlansága. Kérlek titeket, hogy legyen elég énnekem az én szokott együgyűségem, és olvasom az én régi szokásom szerént, mitől fogva bejöttem e helybe, a Pater nostert és az Üdvözlégy Máriát és a Credót. Mert Krisztusnak alázatos szolgálóleánya e földön megutálá a tisztességet, felmagasztalást, de maga kinek elméjét az örök mindenható Úristen az ő világosságával megvilágosította vala, és így ekképpen a tanulatlanságnak színe alatt, mely kívül betűknek semmi életét nem tudja vala, de maga Szentléleknek malasztja miatt az ő lelkének alkalmas használatjáért még akármely nehéz kérdésekre is reá felelhet vala. Mindenestől fogva mikoron a szent engedelmességnek ellene vakmerő bátorsággal nem

akarna ellene állani, és e világnak hítságába nem kívánna felmagasztaltatni, folyamék a boldogságos Szent Anna asszonynak oltalma alá, mondván tiszta elmével: Ó, én boldogságos nemes asszonyom, Istennek üki, Szent Anna asszony, kérlek tégedet harmadmagaddal, hogy segélj meg engemet ez órában! Te tudod az én szívemnek kívánságát, mert nem keresem más állapotnak felmagasztatását, avagy tisztességét, melyet tudsz az én lelkemnek üdvösségének használatost, akár halál, akár élet legyen, azt engedjed énnekem, és énmagamat a te kezeidbe ajánlom. Hogy ezt megmondá, semmi haladék nem lő e dologban, kórsággal meglátogattaték, és mind halálig megkórula. És mikoron immár vonagnék, lélegzetet vevén mondá a környülállóknak: Hajtsátok le a ti fejeteket, és nagy alázatossággal térdet hajtsatok, tisztességet tegyetek, drágalátos húgok! Minemde látjátok e kamarába bejőni a mi ágyunkhoz az én szószólómat, Szent Anna asszonyt az ő férjével, Szent Joachimmal és mind az ő nemzetségével. Jól jöjjön az én nemes asszonyom, az én vigasztalóm és oltalmazóm! Bizonyában igen jól jöjjön mind az ő csimotáival! Igen jól jöjjön engemet megoltalmazni a gonosz ellenségtől, mely ily dicsőséges magzatokkal és unokákkal örvendez mennyországban! A húgok pedig az ő fejének elbojdulásának, avagy elfordulásának alítják vala ezt, miképpen haló embernek hihetetlen igéit, semminek alíták. E Margit pedig immár meghalván, és a Szent Anna asszonynak és az őtet követő társaságnak jelen voltáról megbátorodván, mondá a mind halálig megkórult húgnak, más ágyban fekvőnek őmellette: Ó, én édes szerető húgom, siess te magadat szerzened e világból kimenned! Mert íme, hívattatunk a mennyei menyegzőkre az én asszonyomtól, Szent Anna asszonytól, melyet szívemnek belső kívánatosságával, nagy tisztességgel szerettem az én életemben. Azért légy bátor, én édes szerető húgom, mert többet használ minekünk a mi együgyű alázatosságunk, hogynem mint a mi húg társinknak kívánatos felmagasztatása; többet használ minekünk a Pater nosternak olvasása, hogynem mint az egyéb húgoknak léleknek buzgósága nélkül a zsoltárnak gyakorta való olvasása. Hívjad Istennek Fiát, az ő szentséges szülőjét, és annak anyját, a mi barátunkat, Szent Anna asszonyt, hogy ő minket e halálnak órájában harmadmagával megoltalmazzon. Ezek pedig egyemben Úrban megerősödének, és Szent Anna asszonynak érdemének miatta megvigasztaltatának, egyetemben lelküket kibocsátván, vétetének a mennyei dicsőségre. És ott kiboltó édes illatnak szaga megmaradván a mennyei polgároknak ottlételüknek tanúbizonyságára.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenhatodik rész: Szent Anna két csodája (megjelenti egy szűz halálát és meggyógyít egy hideglelőst)

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenhatodik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 16.

0377
Egy ember hideglelést kap Kristóf-napon, majd Szent Annához folyamodva meggyógyul.

Teleki-kódex 139–141

Szereplők
hidegleléses ember, körülállók, négy halott

Exemplum szövege
Emellé hasonlatos példa olvastatik néminemű hideglelő emberről. Néminemű ember az ő házából kimenvén vélhetetlen hidegleléssel így ekképpen foglaltaték meg, hogy közelítteték megtérni és ágyban feküdni. Mondattatik vala pedig az odagyűlőktől immár rokon közel lenni a halálhoz, inték őtet, hogy meggyónnék. Neki pedig a környülállók közül mondá a kórnak: Ma Szent Christophor napja vagyon, Istennek előtte nagy érdemű. Kinek mondá a kór: És tehát az én kedves oltalmazómnak, Szent Anna asszonynak napja közel vagyon. Azért kérlek titeket, mind, kik mostan itt jelennen vagytok, térdre esvén nagy ájtatossággal őhozzá imádságot tegyetek segítségnek nyeréséért, bízom Úrban az ő érdemének miatta legottan engem megsegélleni. Mely mikoron megtétetett volna, azki meghalandónak láttatik vala, az ágyból felkele nagy egészséggel, és enni kére, és evén, az ő testében semmi kórságot nem érze. De maga azon időben ugyanazon helyen, mikoron e hirtelen való kórság, a torokgyík elhatalmazott volna, négyen ez ilyen kórsággal megverettetvén meghalának. Azért mindnyájan tiszteljük a boldogságos Szent Anna asszonyt, hogy ő minekünk e földön malasztot nyerjen az ő érdemének miatta, és e nyavalyás életnek utána mennyekben az örök dicsőséget. Amen.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenhatodik rész: Szent Anna két csodája (megjelenti egy szűz halálát és meggyógyít egy hideglelőst)

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenhatodik fejezete.

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 16.

0378
Szent Anna ujját Perugiából Kölnbe viszik. Ennek köszönhetően rengetegen meggyógyulnak, köztük egy asszony is, aki már minden pénzét orvosokra költötte.

Teleki-kódex 141–144

Szereplők
asszony, betegek, ujj

Exemplum szövege
Következik e könyvecskének tizenhetedik része a Szent Anna asszonynak ujjáról, Paris nevű városból nagy Colonia nevű városba vittről, és különb-különb lett csodákról az ő csókolásából és a zarándokság járásból, és miképpen használ az ő szolgálatjában megmaradóknak, és őtet a szolgálatban elhagyókat továbbá meg nem segéli. Úrnak születésétől fogva mikor írnának ezernégyszázhetvennyolc esztendőben, miképpen mondatik, mikoron bizony leveleknek kétség nélkül való tanúbizonyságával Olaszországból, Paris nevű városból Szent Anna asszonynak ereklyéi, tudniamint az ő ujja Németországba, nagy Colonia nevű városba hozattanak volna. Mely bizonyában nagy tisztességgel, miképpen illik, Szent Domonkos barátinak egyházában tartatik. Melyhez zarándokságjárásnak okáért emberek, jóllehet igen messziről számlálhatatlan sokan folyamának, de maga néminemű volvás asszonyállat, mely immár az ő jószágit orvosokra, jóllehet, hiába, mind elköltötte vala, a szent helyre mene, bízván a Szent Anna asszonynak érdemében. Mely mikoron ájtatossággal imádságot tevén a szent ereklyéket megcsókolná, így ekképpen az ő nyakának és torkának volvájának kínja legottan elmúlék, úgy, hogy láttatnék, hogy soha semmi kórságot nem szenvedett volna. De maga ott a helyen, holott a szent ereklyék tartatnak, népeknek mennyi nagy sokasága odagyűljön, avagy zarándokoknak mennyi oda folyamása legyen, és együgyűeknek menynyi ájtatossága legyen, szünetlen ottan lakók jobban tudják, hogynem mint azok, kik

egyszer, avagy csak kétszer voltanak. És ott Szent Anna asszonynak érdemének miatta kóroknak különb-különb szomorúsági elvétetnek, és különb-külön fájdalmaknak elviselhetetlen kínjai, tudniamint hideglelléseknek, fogfájásoknak, köszvényeknek, vérkórságoknak, mirigyeknek és ezekhez hasonlatosoknak. Mert ezek megbizonyíttatnak házeszközökkel és sok ábrázú jegyekkel, számlálhatatlan és drágalátos ruhák és házeszközök odavitettek, és örök emlékezetre ugyanottan hagyattanak.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenhetedik rész: Példák Szent Anna ujjáról, illetve az őt elhagyókról

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenhetedik fejezete.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen használ az ő szolgálatjában megmaradóknak, és őtet szolgálatban elhagyókat továbbá meg nem segéli."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 17.

0379
A kölni apácák egyenként megcsókolják Szent Anna ujját, egyikük megszabadul a fogfájásától.

Teleki-kódex 144–146

Szereplők
apácák, ujj

Exemplum szövege
Ez városban pedig az időben mely igen sok csodák történtenek, kik közül egyet, mely történt, megírok. Mert valának néminemű berekesztett szent apácák, kiváltképpen való ájtatosságot vallnak vala e Szent Anna asszonyhoz, melyek mikoron megértették volna,

hogy a szent ereklyéket a városba hozták volna, néminemű kegyes szorgalmatossággal cselekedének, hogy e tiszteletes ujjat az ő rekeszükben méltán megláthatnák, tisztelhetnék és megcsókolhatnák. Mondám, ez ujjat, ki a szeplőtelen Szűznek és bűnnek minden szeplőjétől idegennek testét ennyiszer érdemlette tapogatni; nem kétség, hogy még a testet is megtapogatta és megillette, mely az ő leányának méhében Szentléleknek miatta testesüle meg. Mikoron pedig egyenként látták volna, és megcsókolták volna őtet, neki őközülük egy nem vala ott, mikor odahozták volna a szent ujjat, fogainak fájdalmával oly igen gyötretik vala, hogy olymint láttatik vala esze elveszni. Mely mikoron a többitől a szent ereklyének csókolására és tiszteletire bevitetett volna, és csak alig olvashatott volna egy Pater nostert, oly igen nagy hirtelenséggel megszabadula, olymint az ő fogaiban soha sérelmet nem érzett volna. Minekokáért ennek utána e Szent Anna asszony e szent apácáktól nagyobb becsületességbe és ájtatosságba vallattaték.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenhetedik rész: Példák Szent Anna ujjáról, illetve az őt elhagyókról

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenhetedik fejezete.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen használ az ő szolgálatjában megmaradóknak, és őtet szolgálatban elhagyókat továbbá meg nem segéli."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 17.

0380
Egy szűz hatvan év után felhagy Szent Anna tiszteletével, így Szent Anna nem védi meg tisztességét, és elkárhozik.

Teleki-kódex 146–148

Szereplők
szűz asszony

Exemplum szövege
És e Szent Anna asszony természet szerént a bujáknak és testi embereknek, de maga őhozzá ájtatosoknak mind elmének, mind testnek szükséges tisztaságát szokta nyerni, nem csak e világi népeknek, de még papoknak, szerzeteseknek és házasságtörőknek, úgy, hogy testnek minden feslettsége, viszketege, avagy furdalása az ő esedezésével eltávozik. És miképpen ő az ő szolgáinak, ájtatosságban őhozzá megmaradóknak mindenkoron kegyes volt és kegyelmes, ugyanezenképpen az ő szolgálatjától eltávozókhoz kegyetlen volt és kemény. Mert néminemű szűz ájtatosságnak okáért, melyet vall vala a Szent Anna asszonyhoz, mind hatvan esztendeiglen így ekképpen az ájtatosságnak miatta testnek minden éktelenségétől megoltalmaztaték, úgy, hogy a hatvan esztendeiglen testének minden dagályossága nélkül lelkének nagy csendességében és tisztaságában éle. Mely minekutána az első buzgóságtól és Szent Anna asszonynak szokott szolgálatjától meglankada, és az ő oltalmazójának, Szent Anna asszonynak hálálatlan lőn, jóllehet vénséggel megrontatván, elfogyatkozván, mint hatvan esztendős leányzó, miképpen megmondaték, megviselte volt a pártát, alleluja, az első életét elfeledvén, és az ő tisztaságának, szüzességének tartásáról megemlékezetlen lőn, testi bűnbe eliszamék, e megrothadt, földbe lett aggnő, tratyu elesék, sem az ő jóhírének megtartásáért, miképpen érdemletlen, a dicsőséges Szent Anna asszonynál semmi segedelmet nem lele. Mire, mert ingyen sem keresé, és így ekképpen e boldogtalan asszonyállat napról napra használván a gonoszságban, végezetre az ő gonosz életéért nyilvánvaló bűnösnek kihirdetteték. Mikor immár az ő homloka nyilvánvaló utát vesztett asszonyállatnak orcájává lett volna, úgy, hogy ez éktelen dolgot nem tudná szégyenleni, az ő gonoszságiban megkeményedék, kétségbe esék, gonosz halállal hala meg, kárhozék. Melytől minket a boldogságos Szent Anna asszony az ő érdeminek miatta és könyörgésinek miatta mindenkoron megoltalmazzon. Amen. Azért miképpen e Szent Anna asszonynak buzgósággal kell szolgálnunk, ugyanezenképpen állhatatossággal és mind végiglen megmaradván az szolgálatban. Mert nem az üdvözül, ki elkezdi a jót, de miképpen Úr mondja a szent evangéliumban: Ki végiglen megmaradand, ez üdvözül. És boldog Szent Ágoston doktor úgy mond: A kezdőknek az örök jutalom ígértetik, a végig megmaradóknak pedig megadatik. Melyre mind minket a Szent Anna harmadmagával az ő könyörgésinek miatta a Felségesnek általa méltoltassék vinnie, ki örökkön-örökké áldott. Amen. E könyvecske ezerötszázhuszonhat esztendőben írattatott Vásárhelyt, és Úr estin végeztetett el. Alleluja.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
legenda

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Szent Anna élete tizenhét részben (legenda és példák); Tizenhetedik rész: Példák Szent Anna ujjáról, illetve az őt elhagyókról

Az exemplum logikai előzménye
Szent Anna legendájának tizenhetedik fejezete.

Igazolni kívánt tétel
„Miképpen használ az ő szolgálatjában megmaradóknak, és őtet szolgálatban elhagyókat továbbá meg nem segéli […]; miképpen ő az ő szolgáinak, ájtatosságban őhozzá megmaradóknak mindenkoron kegyes volt és kegyelmes, ugyanezenképpen az ő szolgálatjától eltávozókhoz kegyetlen volt és kemény."

Források és párhuzamok

Exemplum forrása
Legenda sanctissime matrone Anne genitricis virginis Marie matris et Hiesu Cristi avie, capitulum 17.

0381
Kolonnai Mária nem fogadja el Szent Domonkostól, hogy penitenciaként hét napig naponta hétszer el kell mondania Mária zsoltárát.

Teleki-kódex 190–197

Szereplők
Kolonnai Mária, Szent Domonkos, Szűz Mária, Jézus, Mária zsoltárát olvasók, ördögök, nemesasszony

Exemplum szövege
A zsoltárnak harmadik részének ötödik részére gondold meg rövideden, mely nagy örömet vallott eddig az édes szeplőtelen Szűz Mária mennyországnak boldogságában, és innentova mindörökké mennyit vall, és ez örömére az áldott Szűz Máriának mondj tíz Ave Mariát és az édes Jézusnak az utolsó rettenetes ítéletnek tételére is egy Miatyánkot. Ez az zsoltár. Ó, mely igen üdvösséges e zsoltárt olvasnia, e példával megbizonyíttatik. Úgy olvassuk, Rómának városában történék e dolog, hogy egyszer mikoron egy

nagy nemes asszony gyónnék e boldogságos Szent Domonkoshoz, kinek e boldog Szent Domonkos bűneiért penitenciát hagya, hogy hét napon a boldog Szűz Máriának zsoltárát hétszer megolvasná. Melyet mikoron hallott volna, a nagy kevély nemesasszony igen megháborodék, és mondá: Uram, egyéb imádságim is vannak énnekem. Mert szoktam sokat böjtölnöm, és az én ingem alatt szőringet viselek, és a madzag övért vasláncot viselek énrajtam, és így ekképpen naponként a római egyházakat megjárván, hivalkodást nem vallok. Azért reménylem én, hogy a szenteknek érdeméből és munkáiból ennyi nagy penitencia nélkül is üdvözülhetek. E boldog Szent Domonkos pedig, hallván ez asszonyállatnak ilyen nagy szentségét, elálmélkodék, jóllehet bizonyában vala ez asszonyállat néminemű bocsánandó bűnökben emberi gyarlóságból bűnös. Ezenképpen e boldog Szent Domonkos Szentlélekkel felgyaponván, mondá őneki: Ó, leányom, ha tudnád, hogy jobb egy nap Krisztusnak gádorában itt e földön ezer napoknál, és Máriának zsoltára jobb minden szenteknek csodálatuk, szolgálatuknak fölötte, másképpen értenéd! De minekokáért ez üdvösséges penitencia nem kelle teneked, melyet megmondhatsz vala járván, ülvén, minden helyen és mindenütt, miképpen akartad volna, azért más penitenciát éntőlem nem véssz. Kinek mondá az asszonyállat: Uram, sok kalandosokat tartok, azért evvel énmagamat nem terhelhetem. Ezeket hogy e Szent Domonkos hallá, térité őmagát az édes Szűz Máriának képéhez, és mondá: Ó, Mária, Istennek kegyes Anyja, és bűnösöknek szószólója, amit énreám vetel, meg nem tehetem. És mondá az asszonyállatnak: Menj el, leányom, mert éntőlem más penitenciát nem vész! Elmene ez asszonyállat nagy szomorúsággal, és elpusztultaték az oldozat nélkül, és igen meggyaláztaték, mely őneki történt vala ilyen nagy szentséges és híres ember alatt. Ennek utána, megvigasztaltatván Szentlélektől, a római monostorokat járja vala, sok alamizsnaadásokkal kéri vala a monostoroknak papit, hogy az ő ügyéért méltoltatnának esedezni Isten előtt. Annakokáért tizenkét, avagy tizenöt napok alatt sehol nem lele segedelmet, mene a helyre, holott boldog Szent Domonkos prédikál vala. Ez asszonyállat pedig vala nagy keserűségben, mert álmában őalatta látta vala a poklot nyitva és őtet vennie, mely ilyen nagy félelemben megnyomorodott vala, úgy, hogy erejét és színét elvesztette vala. Ennek utána pedig hallá e boldog Szent Domonkost a Szűz Máriának zsoltáráról prédikállani, megmarada a szentegyházban az ő miséjét meghallani, csodálatos dolog: nagy hirtelenséggel elragadtaték Krisztusnak eleibe, boldog Szent Domonkos misét szolgálván, és a rettenetes ítéletet látja vala, és vitetnie az asszonyállatot megítéltetni, holott igen megfeddetteték az engedetlenségről, Istennek szolgájához, Szent Domonkosnak való engedetlenségért. És annakokáért megítélteték, és ha nem kárhozatra, de maga ördögöktől kínokat szenvednie százötven hónapiglan, azaz tizenkét esztendeiglen és huszonhat hónapiglan. Ó, mely igen hamar igen nehéz kínt érze! Annakokáért a kínokban a boldog Szűz Máriát meggondolván, mondá: Ó, édes szeplőtelen Szűz Mária, Istennek kegyes Anyja, mostan engemet, bűnöst segélj meg! Melyet megmondván, íme, a kegyes Anya jelen lőn, mely megfogván az ő jobb kezét, felemelé őtet a kínokból, és mondá őneki: Ó, én szerető leányom, minekokáért tudatlan voltál engedetlen, azért irgalmasságot érdemlettél. Azért lásd meg,

melyeket mutatok teneked! És legottan látá a Szent Domonkost olymint gyónást hallgatnia, és penitenciában őnekik az édes Szűz Mária zsoltárát hagynia, melyekből a boldog Szűz Mária egyet vevén, mondá: Íme, én édes szerető leányom, ezt vetem a mértékbe mind a te testi kínjaidnak ellene. Ennekokáért egyfelől az asszonyállatnak testi művelkedeti vettetének, melyeket tett vala, és a mértéknek más felébe a zsoltár, kisded olvasó, mely legottan mindeneket felemelte a másikkal egyaránt. Mondá az édes Szűz Mária őneki: Íme, én szerető leányom, látod, mely nagy hatalma legyen az én zsoltáromnak? Tudjad azért, hogy a lelki penitencia mértékhetetlen nagyobb, hogynem mint a testi penitencia, sőt még mentől kisebb lelki penitencia nagyobb, hogynem mint a mentől nagyobb testi penitencia. És mondá az asszonyállat: Jaj, énnekem, mert enynyit éltem e szent munkálkodásokban, és a tudatlanságért így ekképpen fogyatkoztam meg. Esmég a Szűz Mária mondá: Megutálád az én atyafiúságomat, jere azért, és lásd meg az ő dicsőségüket! Elragadtaték azért az asszonyállat megjelenthetetlen dicsőségnek városába, holott ennyi világosság vala és minden jóknak bősége, mely megmondhatatlan, melyben környül valának száz és ötven várak, és a váraknak közepette mindenikben száz és ötven aranyas királyi paloták, holott állnak vala az édes Szűz Máriának zsoltára olvasók és az ő konfráteri. És mondá a boldog Szűz Mária az asszonyállatnak: Látod-e, leányom, ezeknek dicsőségét, melyeket megutálál? Mely ennyivel múlja felül az egyéb szenteknek atyafiúságát, avagy kalandosságát, mennyivel az én dicsőségem nagyobb minden szenteknek dicsőségénél. Mert nekik dicsérik, tisztelik a szenteket kiváltképpen való tisztességgel, de az én kalandosim, atyámfiai tisztelik, dicsérik a dicsőséges Szentháromságot és a Fiát a szűz Anyával. És mondá az asszonyállat, mely is neveztetik vala Kolonnai Máriának, mely a rómaiaknak nemesi közül támadott vala: Jaj, énnekem, bűnösnek! Ezenképpen a csodáknak utána őmagába tére az asszonyállat, és legottan látá a boldog Szent Domonkost őelőtte mennie, melyhez alázatossággal járulván mindezeket megjelenté őneki, és a hagyott penitenciát és az atyfiúságot ájtatossággal fogadá, és e zsoltárnak és atyafiúságnak táplálója lőn és hirdetője, és míg éle, boldog Szent Domonkosnak szerzetét, akkoron újonnan valót, élteté, táplálá, miképpen anya fiait. Végezetre az édes szeplőtelen Szűz Mária őneki megjelenék az ő halálának előtte, és halálának utána az ő lelkét a zsoltárnak városába vivé, és az ő teste a prédikátoroknak egyházában eltemetteték, melyet boldog Szent Domonkos ő leányának hív vala.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Ünnep
Szent Anna ünnepe

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Öt elmélkedés Szűz Mária zsoltárának harmadik részéről; Ötödik elmélkedés

Az exemplum logikai előzménye
Szűz Mária zsoltárának harmadik részének ötödik elmélkedése egy példa, amely a zsoltár olvasásának hasznát mutatja meg.

Igazolni kívánt tétel
„Ó, mely igen üdvösséges e zsoltárt olvasnia, e példával megbizonyíttatik."

0382
Két polgár megbékül egymással, amikor egyikük látja, ahogy Szűz Mária rózsákként köti össze ellensége imáit.

Teleki-kódex 198–202

Szereplők
egyik polgár, másik polgár, Szűz Mária, Jézus, nép

Exemplum szövege
Olvastatik egy példa arról, mely igen jó az édes szeplőtelen Szűz Mária koronáját olvasni. Úgy olvassuk, hogy egy néminemű városban valának két polgárok, kik ellenségnek fuldalásából kezdenek egymással háborogni, és őtőlük így ekképpen végeztetett vala el, hogy mikoron egymást elől találnák, egyik a másikat megölné. Ezenképpen mindenkoron mikoron házukból, avagy a városból akarnak vala kimenni, fegyveres kézzel járnak vala. És bizonyában egyik őközülük ájtatos jámbor vala, és boldog Szűz Máriának dicséretiben szünetlen erősködik vala, és naponként szokott vala az ő tisztességére egy koronát olvasni. Történék pedig egy napon, tudniamint télidőn a polgárnak feledékenységéből, hogy [őneki meg nem fizette e szokott koronát] szokása szerént [...] a boldog Szűz Mária a selyem madzagot a rózsákkal egybeköté, és tevé az ő egyetlenegy Fiának, az édes Jézusnak fejébe, és az ő fia nagy kedven és nagy örömmel vevé őtet. Elvégezvén pedig e koronát, e vitéz a kápolnából kijő vala, és ajánlván őmagát a dicsőséges Szűz Máriának, nem tudja vala a látásnak és az ő ellenségének jelenvoltát, de mikor látta volna az ő ellenségét, igen megijede, látván őtet fegyveres kézzel lennie. Az pedig, ki miképpen a rívó oroszlán fut vala ő utána a városból, hogy megölné őtet, immár miképpen szelíd bárány az ő lábai előtt leesék, nagy alázatossággal könyörögvén, hogy megbocsátana őneki. Ez ilyen üldözésről és halálra keresésről ez felül megmondott polgár hallván e dolgot, elcsodálkodék ezen, és isteni szeretetből megbocsáta őneki. Ennek utána kéré őtet nagy szeretettel, hogy megjelentené őneki, holott vette volna a szép fénylő rózsákat e télnek ily hideg idején, melyeket adott volna a boldog Szűz Máriának képének. Ki felele, hogy az ő kérdésének okát nem tudná, és semmi adományt nem tudna, hogy tett volna. Mondá a másik őneki: Én láttam, hogy te adál

az édes Szűz Máriának szép fehér rózsákat és vörösöket – és megjelente őneki mindeneket, melyeket látott vala, és miképpen kötött volna a boldog Szűz Mária egy koszorút, és tette volna az édes Jézusnak, az ő egyetlenegyének fejébe. Az felele, hogy semmit nem tudna a fehér rózsákról és a vörösekről: De ezt tudom, hogy naponként szoktam mondanom a dicsőséges Szűz Máriának tisztességére egy koronát, melyet most is megmondék az ő képe előtt az ő hét földi örömeinek emlékezetire, így, hogy mindenkoron tíz Ave Mariának utána egy Pater nostert mondottam az ő áldott Fiának kínjának tisztességére és emlékezetire. Ezeket hallván az, nagy örömmel és lelkének óhajtásával esmég bocsánatot kére őtőle, és elcsodálkozván Istennek és az ő Szülőjének kegyességén és kegyelmességén, és könyörge őneki, hogy méltoltatnék őérette imádni, hogy avagy csak az ő imádságiban részes lehetne. Megölelék egymást, megcsókolák, kézen fogva bemenének a városba. Látván e dolgot a város, elcsodálkozék ezen, hálákat adának Úristennek, hogy megbékéltek volna. Íme, miképpen az édes szeplőtelen Szűz Mária a koronának érdemeiért sérelem nélkül megtartá őket. Tizedik Leó pápa úgy engedte, hogy valaki megolvassa a koronát, mindenszer kíntól, bűntől oldoztatik, ha egy Pater nostert és egy Ave Mariát teszen hozzá pápáért, hogy e kereszténységet egyengethesse üdvösségére. Ez világi népek pedig, kik megolvassák e koronát, kétszázszor való ezer, hetvenszer való ezer, háromezer-hatszázötvennyolc napi búcsúja vagyon, és még száz napi búcsú tetetik hozzá.

Szövegkörnyezet
Az exemplum közepén egy levélnyi hézag található.

Kódex alegysége
Szent Annával és Szűz Máriával foglalkozó rész; Példa arról, hogy milyen hasznos Szűz Mária koronáját olvasni

Igazolni kívánt tétel
„Olvastatik egy példa arról, mely igen jó az édes szeplőtelen Szűz Mária koronáját olvasni."

0383
Az ördög angyalként kísért egy szüzet. Ki akarja őt dobni az ablakon, de a lány Szűz Mária nevét kiáltja, és megmenekül.

Teleki-kódex 335–341

Szereplők
szűz, ördög

Exemplum szövege
Példa immár minekünk erről. Vala, úgymond, egy szűz leányzó, ki akar vala szerzetbe bemennie. Ki mikoron ezen igen sokszor gondolkodnék, kinek az pokolbeli ördög esmég igen nagy sokszor különb-különbféle személyben és képben jelenik vala, hol angyal

képben, hol leány képben. Elannyira juta ez szűz, hogy immáron olymint meg kezdett bolondulni, és fogadá ez leányzó ezt, hogy ha az mindenható Úristen őtet megmentené és megszabadítaná ez nagy sok káromlástól, tehát monostorba bemenne, azaz akárminemű szerzetbe bemenne az mindenható Úristennek szolgálatjára. De hogy miért az pokolbeli ördög mindennemű jó dolgot igen felette bán, és erre vagyon, hogy mindenképpen az emberrel elhagyassa az jó dolgot, és annakokáért akará ez szüzet el- és eltéríteni az szerzetbe bemenéstől, és jelenék őneki egy éjjel angyal képében, és kezde őneki igen szépen szólni és beszéleni ez világnak gyönyörűségéről, és annakutána az szerzetnek az ő nehéz és kemény voltáról. Ezeket hallván az szűz mondá őneki: És mint lészen nekem dolgom, hogy ha én ez világi gyönyörűségemben halandok meg, azmelyeket énnekem ígérsz itt ez világon? Mely mondást hallván az ördög, veszteg kezde hallgatni, és ezenképpen igen nagy hirtelen megragadá az szüzet, és úgy akar vala, hogy az szüzet az palotának ablakán el-kivesse, hogy az ő nyaka megszakadjon. És ez szűz, megijedvén, nagy hirtelen mondá: Nemes Asszonyom, szeplőtelen Szűz Mária, ne hagyj! És legottan az ördög elbocsátá az szüzet, és mondá őneki, hogyha te, gonosz leány ez órában az Máriát nem nevezed vala, tehát íme, én legottan megszakasztom vala a te nyakadat. De akárhova menj, gonosz leány, még az szerzetben is ellenséged leszek, és ezt mondván, elenyészék őelőle. Annakokáért mondja Szent Bernárd doktor: Igen rettegik az pokolbeli ördögöknek ő fejedelmi az Asszonyunk Szűz Máriának nevének ájtatos hívását. Oka ez, mert Asszonyunk Szűz Máriának környüle vagynak nagy sok számtalan szent angyaloknak különb-különb seregi, akik oltalmazzák Asszonyunk Szűz Máriának ájtatos szolgáit.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0384.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Legendák, traktátusok és imák; Traktátus Szűz Mária nevének betűiről; Mária nevének negyedik betűje: az „i".

Az exemplum logikai előzménye
Mária nevének negyedik betűje az „i", amely a jáspis (iaspis) kezdőbetűje is. A jáspishoz hasonlóan Mária nevének gyakori említése is elüldözi a félelmet.

Igazolni kívánt tétel
„Mert valamely ember igen gyakorta mondja ez igét: Mária, ez név igen erőssé teszi őtet, és igen nagy boldogságot ad őneki, és mindennemű félelmet őtőle eltávoztat, úgy, hogy semmit nem fél az ellenségtől, a pokolbeli ördögtől."

Források és párhuzamok

Exemplumkatalógusok
Tubach 207, Holik 22

0384
Az ördögök disznók képében szét akarnak szaggatni egy szerzetest, de Szűz Mária megmenti őt.

Teleki-kódex 341–343

Szereplők
szent atya, disznók, Szűz Mária

Exemplum szövege
Esmég más példa ennek melléje. Ugyanerről írja egy ájtatos doktor egy példát. Vala egy néminemű szerzetes szent atya, ki mikoron nagy édességgel gondolkodnék a mennyországnak édességéről, hogy minemű dicsőség vagyon ott, íme, ezenközben nagy disznók vivének[jövének?] az ő cellájába, akarván őtet az disznók elszaggatni, és ezen atya kezde kiáltani Asszonyunk Szűz Máriához, mondván: Ó, én nemes Asszonyom Szűz Mária, kérlek én mostan tégedet, hogy oltalmazz meg engemet az gonosz ellenségtől! És íme, legottan Asszonyunk Szűz Mária szemlátomást neki jelenék, és az ő istápját az kezéből kivevé, és az istáppal mind el-kiveré és űzé az pokolbeli ördögöket, mondván őnekik: Távozzátok el, gonosz ellenségek, az én szerető szolgámat, mert semmiképpen meg nem hatalmazhattok az énnekem szolgálókon! És ezt hallván a pokolbeli ördögök mind elfutának onnan, és az szent atya igen nagy isteni édességben marada és isteni vigasztalásban. Ó azért, én édes Asszonyom, szeplőtelen Szűz Mária, mely igen jó vagy te azoknak, akik tégedet szeretnek, és teneked szeretettel szolgálnak.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0383.

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Legendák, traktátusok és imák; Traktátus Szűz Mária nevének betűiről; Mária nevének negyedik betűje: az „i”

Az exemplum logikai előzménye
Mária nevének negyedik betűje az „i”, amely a jáspis (iaspis) kezdőbetűje is. A jáspishoz hasonlóan Mária nevének gyakori említése is elüldözi a félelmet.

Igazolni kívánt tétel
„Mert valamely ember igen gyakorta mondja ez igét: Mária, ez név igen erőssé teszi őtet, és igen nagy boldogságot ad őneki, és mindennemű félelmet őtőle eltávoztat, úgy, hogy semmit nem fél az ellenségtől, a pokolbeli ördögtől."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Egy ájtatos doktor

Exemplumkatalógusok
Holik 71

0385
Szent Gergely Rómában a Szent Lukács által festett Szűz Mária-képpel tart körmenetet, melynek hatására abbamarad a döghalál.

Teleki-kódex 347–348

Exemplumutalás

Szereplők
Szent Gergely, nép

Exemplum szövege
Annakokáért olvastatik az Szent Gergely életiben, hogy mikoron, úgymond, igen nagy döghalál volna Rómában, az asszonyunk, Máriának képét viszik vala az processzió előtt, amelyet Szent Lukács evangélista írt vala, és ezenképpen megálla az döghalál.

Szövegkörnyezet

A befogadó szöveg műfaja
értekezés

Kódex alegysége
Legendák, traktátusok és imák; Traktátus Szűz Mária nevének betűiről; Mária nevének ötödik betűje: a második „a"

Az exemplum logikai előzménye
Mária nevének ötödik betűje az A, amely az alectorius (kakaskő) kezdőbetűje is. Az alectoriust viselő nem szomjazik, aki gyakran a szájára veszi Mária nevét, az nem szomjazik a világi dolgokra.

Igazolni kívánt tétel
„Erre mondja az ájtatos Szent Bernárd doktor: Nincsen úgymond oly igen nagy édes halál, hogymely legottan el ne távozzák, hogyha az ember Asszonyunk Szűz Máriának az ő szent nevét ájtatossággal és szünetlen hívandja."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Gergely élete

Exemplumkatalógusok
Tubach 3079, Tubach 3080

0386
Szent Erzsébet látja, ahogy Szűz Máriát a mennybe viszik.

Horvát-kódex 171–172 (beíratlan lapokkal: 191–192)

Szereplők
Szent Erzsébet, Szűz Mária, Jézus, angyalok

Exemplum szövege
Ez dolognak bizonyságának megerősítésére szenteknek lett jelentésük is olvastatnak erről bizonnyal. Mert Szent Erzsébet asszonynak jelenetének könyvében olvastatik, hogy volt megjelentetvén angyaltól Szent Erzsébet asszonynak látásban, hogy asszonyunk, Mária mennyországba felvitetett lélekben és testben, ott álló angyaloknak sokaságával. Eleibe jövén Urunk, Krisztus dicsőséges fényességben, hozván ő jobb kezében szent keresztnek zászlóját, és övele levén angyaloknak véghetetlen serege. És ezenképpen látta lélekben elragadtatván Szent Erzsébet asszony asszonyunk Máriát sok világossággal környülkörnyékezvén vígan fogadtatni, és nagy édességes énekléssel mennyországba bevinni, az koporsóból feltámasztatván.

Szövegkörnyezet
Exemplumbokor része, melynek másik tagja: RMEx 0288b.

A befogadó szöveg műfaja
prédikáció

Ünnep
Nagyboldogasszony

Kódex alegysége
Prédikáció. Asszonyunk Szűz Máriának haláláról és mennybe való felviteléről, valamint három példa; Mária mennybe való felviteléről, lelkének és testének megdicsőüléséről

Az exemplum logikai előzménye
A prédikáció harmadik része: Szűz Mária mennybevitele. Tizenkét okosság bizonyítja meg, hogy Mária halála után testben és lélekben is mennybe ment, a tizenkettedik: nagyítás okossága.

Igazolni kívánt tétel
„Azért méltó és igaz, hogy ez kiváltképpen való malasztból egyéb szenteknek felette felmagasztassék, megnagyíttassék, és hogy felvitessék dicsőségben mind lélekben, és mind testben."

Források és párhuzamok

Az exemplumban hivatkozott forrás
Szent Erzsébet asszonynak jelenetének könyvében

Exemplum forrása
Temesvári Pelbárt, *Stellarium [...]*, liber 10, pars 1, articulus 3.

Kulcsszómutató

allegorikus értelmezés 0016a, 0016b, 0017a, 0017b, 0056a, 0056b, 0057a, 0057b, 0170, 0185, 0198, 0201, 0207, 0229a, 0229b, 0248, 0258a, 0258b, 0304, 0324, 0339, 0341
Antoninus Florentinus 0336, 0337, 0348, 0349, 0350
adósság 0051a, 0051b, 0318, 0346, 0358
advent 0001, 0009, 0030
ajándék 0059, 0061, 0093, 0121b, 0159, 0165b, 0178, 0189, 0205, 0239, 0251, 0366, 0368, 0370
ajánlás 0063, 0083, 0097, 0106, 0117, 0120b, 0123, 0159, 0165b, 0166, 0273, 0284a, 0284b
akaszt 0167, 0303, 0324
alakváltozás 0052a, 0052b, 0077, 0084, 0108, 0109, 0117, 0143, 0146, 0155, 0166, 0175b, 0179a, 0179b, 0188a, 0188b, 0232, 0249, 0278b, 0286, 0289, 0301a, 0301b, 0308, 0322, 0383
alamizsna 0043, 0058a, 0058b, 0106, 0152, 0154, 0161, 0177a, 0177b, 0178, 0199, 0205, 0215, 0216, 0217, 0229a, 0229b, 0249, 0278b, 0279, 0294, 0301a, 0301b, 0304, 0308, 0318, 0334, 0347, 0381
alapítás 0093, 0106, 0113, 0153, 0154, 0156a, 0156b, 0166, 0353
alázat 0001, 0009, 0019, 0037a, 0037b, 0038a, 0038b, 0039a, 0039b, 0062, 0063, 0119a, 0165a, 0165b, 0168a, 0168b, 0176a, 0176b, 0207, 0227, 0243, 0261, 0275a, 0275b, 0276a, 0276b, 0280, 0297b, 0298, 0311, 0315a, 0315b, 0328, 0337, 0366
Alexander de Hales 0123
alku 0236, 0254
angyal 0009, 0027, 0050, 0053a, 0058a, 0058b, 0061, 0072, 0120a, 0120b, 0127, 0130a, 0130b, 0146, 0154, 0156a, 0159, 0162, 0166, 0177a, 0177b, 0179a, 0179b, 0181, 0186, 0188b, 0199, 0211, 0217, 0232, 0241, 0242, 0245, 0249, 0251, 0252, 0255, 0266, 0269a, 0269b, 0273, 0281, 0282, 0283, 0284a, 0284b, 0288a, 0288b, 0294, 0298, 0301a, 0301b, 0307, 0310, 0317, 0328, 0335, 0343, 0351, 0352a, 0352b, 0359, 0360, 0361, 0370, 0383, 0386
anya 0051a, 0051b, 0062, 0082, 0083, 0084, 0093, 0097, 0148, 0154, 0165b, 0166, 0188b, 0190, 0205, 0206, 0217, 0218, 0253, 0283, 0299a, 0299b, 0330, 0336
apa 0059, 0062, 0067, 0082, 0084, 0103, 0146, 0148, 0154, 0165b, 0181, 0185, 0193, 0217, 0224, 0231, 0232, 0238, 0253, 0339, 0366
apát 0001, 0082, 0106, 0154, 0168a, 0168b, 0224, 0249, 0259, 0261, 0264, 0265, 0320a, 0320b, 0321a, 0321b, 0344, 0345, 0346, 0353
Apolló 0194

apostol 0018a, 0018b, 0130b, 0192, 0199, 0289, 0307, 0332, 0333, 0361, 0364, 0365
Arisztotelész 0173a, 0173b
Athén 0194, 0346
Augustus 0290, 0291
Ave Maria 0051a, 0051b, 0119a, 0121a, 0121b, 0164, 0168a, 0168b, 0179a, 0179b, 0187a, 0187b, 0188a, 0205, 0270a, 0270b, 0273, 0307, 0315a, 0321a, 0321c, 0340, 0370, 0372, 0376, 0379, 0381, 0382
Ádám 0239, 0245, 0289, 0335
áldás 0042, 0043, 0048, 0072, 0083, 0110, 0112, 0139, 0144, 0165a, 0246, 0266
áldozás 0021, 0024, 0028, 0093, 0147, 0167, 0365
állat 0046, 0056c, 0094, 0107, 0196, 0243, 0245, 0257a, 0268a, 0268b, 0268c, 0272, 0290, 0310, 0345, 0373
álom 0028, 0032, 0033, 0046, 0052a, 0052b, 0074, 0098, 0107, 0120a, 0139, 0160, 0188b, 0220, 0225, 0241, 0255, 0284a, 0301a, 0301b, 0318, 0324, 0325, 0344, 0352a, 0352b, 0366, 0371
árulás 0052a, 0052b, 0119b, 0151, 0183a, 0183b
árva 0181, 0279, 0373
ás 0082, 0158b, 0164, 0168a, 0168b, 0215, 228
átok 0002, 0017a, 0017b, 0058a, 0058b, 0232, 0238, 0240, 0245, 0246, 0268a, 0268c, 0337, 0367
átváltoztatás 0120a, 0163

barátság 0031, 0049, 0051a, 0051b, 0052a, 0052b, 0058a, 0058b, 0067, 0078, 0080, 0081, 0086, 0092, 0093, 0096, 0120b, 0154, 0157, 0159, 0160, 0165a, 0165b, 0167, 0172b, 0177a, 0177b, 0189, 0190, 0201, 0213, 0214, 0219, 0229a, 0229b, 0233a, 0234, 0236, 0237, 0258b, 0261, 0376
Barlám 0053a, 0056c, 0059, 0229b, 0304
bálvány 0055, 0057a, 0057b, 0061, 0156a, 0156b, 0194, 0291, 0339
bárány 0200, 0201, 0202, 0205, 0366, 0382
bátor 0085, 0133, 0138, 0275a, 0275b, 0283
báty 0051a, 0051b, 0072, 0092
Beda Venerabilis 0133, 0269b, 0317
bencés 0168b, 0171b, 0171c
betegek kenete 0093, 0147, 0154, 0167, 0230, 0236, 0270a, 0270b, 0274, 0280, 0295, 0307, 0321a, 0321b, 0321c, 0337, 0349, 0354
Bernardino Busti 0183a
béka 0017a, 0017b, 0228, 0331
béna 0016a, 0016b, 0086, 0099
bibliai alak 0184, 0185, 0189, 0190, 0191, 0192, 0193, 0196, 0197, 0198, 0202, 0207, 0216, 0223, 0248, 0307, 0324, 0325, 0328, 0332
bibliai idézet 0140, 0184, 0185, 0190, 0193, 0202, 0207, 0216, 0257a, 0292, 0303, 0324, 0325, 0341
bíró 0093, 0130a, 0177a, 0177b, 0258a, 0258b, 0269a, 0269b, 0325, 0350

bocsánat 0058a, 0058b, 0076, 0085, 0120a, 0120b, 0121a, 0121b, 0132a, 0132b, 0150, 0172b, 0177a, 0177b, 0181, 0184, 0200, 0207, 0229a, 0253, 0254, 0255, 0265, 0285a, 0357, 0382
Bologna 0025, 0029, 0031, 0036, 0049, 0076, 0109, 0110, 0112, 0311
bor 0110, 0156b, 0215, 0260, 0270a, 0270b, 0318
bosszú 0018a, 0018b, 0052a, 0052b, 0073, 0167, 0172b, 0172f, 0200, 0243, 0250, 0252, 0303, 0330, 0339, 0367
böjt 0050, 0058a, 0058b, 0093, 0100, 0119b, 0120a, 0120b, 0147, 0155, 0167, 0177a, 0177b, 0183a, 0183b, 0203, 0218, 0231, 0236, 0249, 0256, 0265, 0279, 0289, 0307, 0314, 0315a, 0329, 0330, 0331, 0332, 0334, 0352a, 0352b, 0361, 0381
bölcs 0017a, 0017b, 0035, 0038a, 0038b, 0059, 0060, 0061, 0129b, 0173a, 0173b, 0176a, 0176b, 0263a, 0263b, 0289
börtön 0052a, 0052b, 0053c, 0094, 0147, 0241, 0324, 0325, 0326, 0350, 0358, 0371
Britannia 0061, 0130a, 0133, 0234, 0317, 0323, 0329, 0367, 0372
bujaság 0018a, 0018b, 0052a, 0052b, 0056a, 0056b, 0056c, 0059, 0060, 0113, 0172b, 0172e, 0188a, 0209a, 0209b, 0230, 0239, 0241, 0253, 0282, 0298, 0303, 0305, 0331, 0346, 0364, 0366, 0380
bujdos 0084, 0171b, 0171c, 0178, 0186, 0245, 0246, 0268a, 0268c, 0319b
butaság 0017a, 0017b, 0023, 0029, 0038a, 0038b, 0055, 0056c, 0073, 0079, 0081, 0119b, 0140, 0154, 0168a, 0168b, 0171c, 0175b, 0204, 0205, 0209a, 0209b, 0220, 0263a, 0263b 0272, 0275a, 0275b, 0289, 0337, 0376, 0378
búcsú 0058a, 0058b, 0233b, 0285b, 0294, 0311, 0315a
bűn, bocsánatos 0212, 0259, 0381
bűn, eredendő 0122, 0123, 0124a, 0124b, 0126a, 0126b, 0148, 0245, 0324, 0335, 0345, 0366
bűn, halálos 0021, 0025, 0177a, 0200, 0202, 0207, 0221, 0233b, 0234, 0257a, 0257b, 0286
bűn, titkolt 0025, 0331
bűz 0018a, 0018b, 0054, 0147, 0175a, 0175b, 0175c, 0176a, 0176b, 0183a, 0183b, 0228, 0246, 0278a, 0317, 0348

Caesarius Heisterbacensis 0232
Cantor Parisiensis, Petrus 0158a
Capitolium 0291, 0346
capitulum generale 0035, 0038a, 0038b, 0075, 0082, 0106
cella 0019, 0048, 0052a, 0052b, 0074, 0119b, 0178, 0180, 0187b, 0249, 0255, 0256, 0272, 0277, 0279, 0288a, 0288b, 0292, 0303, 0307, 0317, 0351
ciszterci 0049, 0052a, 0052b, 0082, 0106, 0168a, 0187a, 0187b, 0270a, 0270b

csaló 0205, 0215, 0289, 0311
csapás 0051a, 0051b, 0073, 0100, 0191
csábítás 0060, 0241, 0255, 0289

császár	0031, 0079, 0128a, 0128b, 0129b, 0156a, 0170, 0221, 0258a, 0279, 0290, 0291, 0294, 0319a, 0327, 0339, 0365
csecsemő	0060, 0075, 0077, 0083, 0097, 0102, 0132a, 0150, 0178, 0205, 0279, 0366
csillag	0005, 0049, 0058a, 0058b, 0370
csont	0054, 0064, 0082, 0219, 0277, 0320a
csók	0082, 0101, 0118, 0172f, 0181, 0307, 0379
csuklya	0007, 0075, 0171a, 0269a, 0275a, 0275b, 0343
csúnya	0141, 0175a, 0175c, 0278a, 0287a
dajka	0022, 0092, 0097
Dávid	0159, 0193, 0198, 0207, 0231, 0307, 0341, 0343
diák	0029, 0030, 0123, 0129b, 0149, 0154, 0169, 0179a, 0179b, 0205, 0271, 0279, 0294, 0297b, 0318, 0351, 0352a, 0352b
Discipulus, Johannes Herolt	0222, 0228, 0230, 0231, 0232, 0251, 0252, 0253, 0254, 0255, 0256, 0257a, 0259, 0261, 0262, 0263b, 0265, 0266, 0267, 0269a, 0270a, 0270b, 0271, 0272, 0295, 0296
disznó, malac, disznók	0145, 0232, 0322, 0373, 0384
doktor	0009, 0123, 0128b, 0129a, 0129b, 0145, 0172e, 0188a, 0239, 0257a, 0268a, 0268b, 0268c, 0366
dormitórium	0046, 0048, 0107
dráma	0018a, 0018b, 0177a, 0177b, 0335
Dricthelmus	0317
elmélkedés	0074, 0120a, 0165b, 0203, 0231, 0272, 0373, 0381
elöljáró	0028, 0035, 0038a, 0038b, 0039a, 0039b, 0040, 0052a, 0052b, 0061, 0072, 0074, 0075, 0079, 0136, 0154, 0165b, 0166, 0171a, 0171c, 0183a, 0183b, 0213, 0226, 0232, 0242, 0249, 0268a, 0268b, 0268c, 0279, 0280, 0286, 0304, 0320a, 0320b, 0321c, 0327, 0361
engedelmesség	0177a, 0177b,0242, 0245, 0275b, 0276a
engedély	0023, 0036, 0042, 0043, 0110, 0209a, 0209b, 0224
erdő	0057a, 0057b, 0093, 0120a, 0120b, 0164, 0179a, 0179b, 0181, 0211, 0219, 0231, 0232, 0243, 0245, 0246, 0268a, 0268b, 0268c, 0286, 0366
ereklye	0012, 0093, 0102, 0111, 0115, 0153, 0284a, 0293, 0300, 0320a, 0320b, 0353, 0354, 0356, 0365, 0378, 0379
eretnek	0009, 0035, 0145, 0365
eskü	0095, 0096, 0097, 0232, 0267
esküvő	0050, 0136, 0145, 0154, 0185, 0279, 0280, 0299a, 0299b, 0366
eső	0047, 0205, 0366, 0376
eszik	0008, 0018a, 0018b, 0022, 0040, 0041, 0042, 0046, 0053c, 0072, 0078, 0079, 0098, 0101, 0112, 0120b, 0121a, 0144, 0147, 0152, 0154, 0156b, 0176a, 0176b, 0190, 0205, 0231, 0237, 0255, 0260, 0265, 0268a, 0278a, 0268b, 0268c, 0286, 0301a, 0301b, 0314, 0318, 0328, 0330, 0345, 0346, 0373, 0377

evangélium 0030, 0064, 0137, 0160, 0185, 0202, 0221
exemplumbokor 0021, 0023, 0024; 0053a, 0054; 0056c, 0229b, 0304; 0122, 0123, 0124a, 0125a, 0126a, 0127; 0124b, 0148, 0163, 0125b, 0126b; 0128a, 0129a; 0130a, 0131; 0141, 0142; 0158b, 0169; 0165a, 0166; 0168a, 0186, 0187a; 0188a, 0168b; 0174c, 0221, 0222; 0183b, 0184, 0185; 0189, 0190; 0191, 0192; 0193, 0194, 0195; 0197, 0198; 0209a, 0210; 0212, 0213; 0214, 0215; 0216, 0217; 0226, 0227; 0247, 0248; 0280, 0281, 0282; 0288b, 0386; 0299b, 0312; 0322, 0323; 0326, 0327; 0336, 0337, 0348
Exemplum mirabile 0154
exemplumutalás 0105, 0128a, 0129a, 0134, 0144, 0148, 0170, 0171b, 0184, 0185, 0189, 0190, 0191, 0192, 0193, 0194, 0195, 0196, 0197, 0200, 0204, 0206, 0207, 0216, 0218, 0223, 0233b, 0263a, 0280, 0285a, 0302a, 0315b, 0316, 0332, 0333, 0338
exemplumvariáns 0016a/b, 0017a/b, 0018a/b, 0037a/b, 0038a/b, 0039a/b, 0051a/b, 0052a/b, 0053a/b/c, 0056a/b/c, 0057a/b, 0058a/b, 0120a/b, 0121a/b, 0124a/b, 0125a/b, 0126a/b, 0128a/b, 0129a/b, 0130a/b, 0132a/b, 0165a/b, 0168a/b, 0171a/b/c, 0172a/b/c/d/e/f, 0173a/b, 0174a/b/c/d, 0175a/b/c, 0176a/b, 0177a/b, 0179a/b, 0187a/b, 0188a/b, 0209a/b, 0233a/b, 0257a/b, 0258a/b, 0263a/b, 0268a/b/c, 0269a/b, 0270a/b, 0275a/b, 0276a/b, 0278a/b 0284a/b, 0285a/b, 0287a/b/c, 0288a/b, 0297a/b, 0299a/b, 0301a/b, 0302a/b, 0315a/b, 0319a/b, 0320a/b, 0321a/b/c, 0352a/b
ezüst 0052a, 0052b, 0060, 0166, 0174c, 0176a, 0176b, 0215, 0216, 0260, 0270a, 0270b
édes 0106, 0131, 0162, 0165a, 0187a, 0188a, 0203, 0239, 0260, 0266, 0282, 0328, 0361
éget 0019, 0031, 0051a, 0051b, 0073, 0100, 0109, 0161, 0177a, 0177b, 0182, 0183a, 0183b, 0213, 0224, 0241, 0269a, 0276b, 0277, 0307, 0333, 0363
éhes 0056a, 0056b, 0056c, 0119b, 0147, 0152, 0203, 0231, 0241, 0246, 0247, 0249, 0256, 0298, 0304, 0314, 0341, 0346, 0366, 0373
életre kel 0022, 0023, 0031,0062, 0072, 0082, 0083, 0101, 0102, 0103, 0104, 0115, 0127, 0129a, 0129b, 0143, 0151, 0157, 0179a, 0179b, 0188b, 0247, 0251, 269a, 0287a, 0287b, 0287c, 0301a, 0301b, 0317, 0354
ének 0020, 0026, 0049, 0058a, 0058b, 0075, 0077, 0079, 0089, 0099, 0154, 0162, 0186, 0212, 0236, 0251, 0252, 0255, 0307, 0311, 0331, 0343, 0351, 0361, 0370, 0376, 0386
érsek 0122, 0153, 0187a, 0187b, 0273, 0329, 0365, 0366

fa 0016a, 0016b, 0020, 0037a, 0037b, 0098, 0154, 0164, 0168a, 0168b,0205, 0232, 0244, 0251
farag 0060, 0082, 0156b
fegyver 0079, 0120a, 0193, 0201, 0269b, 0278a, 0341, 0382
fej 0035, 0036, 0072, 0092, 0111, 0138, 0164, 0168a, 0208, 0313, 0342, 0367
fejfájás 0087, 0092, 0094, 0301a, 0301b
feleség 0053a, 0059, 0067, 0080, 0081, 0082, 0083, 0092, 0094, 0096, 0102, 0114, 0150, 0154, 0207, 0215, 0236, 0279, 0301a, 0301b, 0330, 0339, 0353

feloldozás 0026, 0043, 0046, 0083, 0107, 0112, 0178, 0181, 0188a, 0233b, 0236, 0253, 0331, 0381
ferences 0037a, 0037b, 0038a, 0038b, 0039a, 0039b, 0073, 0100, 0120b, 0123, 0125a, 0125b, 0139, 0163, 0270a, 0270b, 0275a, 0275b, 0288a
fény 0021, 0060, 0118, 0161, 0219, 0281, 0284a, 0288a, 0288b, 0290, 0306, 0336, 0351
féreg 0018a, 0018b, 0078, 0175b, 0198, 0228, 0318
férj 0081, 0093, 0098, 0099, 0150, 0278a, 0278b, 0330, 0364, 0367
Filibertus 0318
fizetség 0091, 0094, 0177a, 0205, 0236, 0322, 0346
Focus kovács 0339
fogak 0079, 0084, 0208, 0301a, 0301b, 0378, 0379
fogadalom 0050, 0063, 0071, 0080, 0081, 0083, 0089, 0091, 0093, 0096, 0100, 0116, 0117, 0123, 0128b, 0179a, 0179b, 0201, 0251, 0258a, 0303, 0355, 0372, 0375
fogantatás 0058a, 0058b, 0117, 0122, 0123, 0124a, 0124b, 0125a, 0126a, 0127, 0148, 0178
fogság 0071, 0094, 0119b, 0121b, 0147, 0189, 0197, 0217, 0324, 0350
fojtogat 0022, 0058a, 0058b, 0178, 0225
folyó 0101, 0127, 0197, 0317, 0365
Forseus 0269a, 0269b
földesúr 0054, 0079, 0166
fösvénység 0018a, 0018b, 0057a, 0057b, 0079, 0172a, 0172b, 0172c, 0172d, 0172e, 0172f, 0197, 0238
főzés 0022, 0190, 0301a, 0301b
francia 0032, 0050, 0318
fráter, konfráter 0098, 0381
fráter, paraszt 0014, 0110
fulladás 0020, 0044, 0101, 0104, 0105, 0150, 0252, 0286, 0355, 0372
fül 0026, 0119a, 0135, 0187a, 0187b
fülemüle 0020, 0055
fürdő 0120a, 0120b, 0232, 0278a
füst 0052a, 0052b, 0182, 0256, 0268b, 0268c, 0279
fű 0154, 0251, 0298, 0314

hajadon 0057a, 0057b, 0059, 0064, 0065, 0068, 0084, 0093, 0094, 0166, 0179a, 0179b, 0182, 0188a, 0201, 0205, 0210, 0212, 0241, 0251, 0253, 0255, 0295, 0299a, 0299b, 0303
halálra ítél 0053c, 0119b, 0155, 0258b, 0350, 0363
halogat 0027, 0058a, 0058b, 0129a, 0129b
Halottak napja 0157, 0158a, 0158b, 0159, 0160, 0161, 0169, 0211, 0212, 0213, 0214, 0215, 0216, 0217, 0218, 0219
harag 0018a, 0018b, 0023, 0079, 0113, 0116, 0141, 0150, 0154, 0157, 0172a, 0172b, 0172c, 0172d, 0172f, 0182, 0207, 0230, 0252, 0257b, 0264, 0265, 0268a, 0268c, 0278a, 0278b, 0288a, 0288b, 0364

harmadrendi 0113, 0311, 0337, 0348, 0350
hálószoba 0059, 0118, 0178, 0232, 0278a, 0278b, 0279, 0330
házasodik 0057a, 0057b, 0059, 0061, 0150, 0154, 0181, 0188b, 0201, 0209a, 0209b, 0364, 0366, 0367
házasságtörés 0150, 0325
hazugság 0055, 0079, 0249, 0267, 0272, 0331, 0348
herceg 0079, 0092, 0096, 0176a, 0176b, 0278a, 0306, 0353, 0375
hiábavaló 0046, 0171c, 0175b, 0208, 0259, 0299a, 0371
hideglelés 0014, 0015, 0063, 0091, 0093, 0100, 0377, 0378
Hilárion apát 0265
Historia langobardorum 0293
Historia scholastica 0196, 0198
história 0153, 0154
hitetlen 0061, 0066, 0078, 0079, 0085, 0104, 0145, 0156a, 0156b, 0173a, 0173b, 0196, 0217, 0255, 0294, 0307, 0313, 0353, 0365, 0366
hír 0046, 0050, 0063, 0072, 0074, 0088, 0103, 0106, 0107, 0150, 0154, 0174c, 0174d, 0181, 0213, 0217, 0236, 0301a, 0301b, 0317, 0361, 0367, 0374
hírnév 0083, 0061
hiúság 0021, 0056c, 0175b, 0203, 0299a, 0299b, 0383
holttest 0039a, 0039b, 0072, 0077, 0082, 0082, 0090, 0101, 0102, 0105, 0115, 0128a, 0129a, 0155, 0157, 0158a, 0158b, 0159, 0160, 0161, 0164, 0168a, 0168b, 0169, 0177a, 0182, 0187b, 0188a, 0214, 0216, 0217, 0218, 0219, 0228, 0229b, 0269b, 0287a, 0287b, 0287c, 0307, 0317, 0335, 0365, 0366, 0371
Homérosz 0220
hóhér 0053a, 0138
húg 0051a, 0051b, 0061, 0065, 0075, 0084, 0092, 0093, 0098, 0181, 0249, 0285b, 0334, 0366
hús 0022, 0040, 0041, 0112, 0260, 0265, 0301a, 0301b, 0318, 0322, 0373
Húsvét 0021, 0023, 0024, 0099, 0203, 0365
hűség 0050, 0064, 0074, 0145, 0172f, 0193, 0201, 0205, 0325

idős 0106, 0140, 0152, 0176a, 0176b, 0231, 0266, 0272, 0284a, 0302a, 0302b, 0339, 0340, 0345, 0360, 0376, 0380
ifjú 0050, 0057, 0058a, 0058b, 0059, 0066, 0072, 0074, 0077, 0079, 0090, 0092, 0101, 0130a, 0146, 0152, 0166, 0181, 0188a, 0188b, 0201, 0205, 0217, 0220, 0224, 0230, 0239, 0241, 0247, 0249, 0282, 0284a, 0360
igazmondás 0032, 0258a, 0258b
illat 0054, 0079, 0187a, 0187b, 0239, 0251, 0278b, 0307, 0351, 0370, 0376
ima ereje 0286, 0333
ima formája 0171b, 0187a, 0202, 0343, 0347
India 0223, 0365

int 0008, 0024, 0038a, 0038b, 0045, 0046, 0053a, 0058a, 0058b, 0076, 0085, 0104, 0107, 0112, 0116, 0127, 0142, 0171a, 0171c, 0172c, 0172d, 0172f, 0183b, 0188b, 0205, 0236, 0238, 0253, 0255, 0259, 0270a, 0270b, 0271, 0299a, 0299b, 0312, 0317, 0318, 0323, 0348, 0349, 0350, 0364, 0367, 0370, 0373, 0376
irigy 0022, 0052a, 0052b, 0166, 0200, 0259, 0265, 0289, 0298, 0325, 0330, 0367
ispán 0002, 0095, 0097, 0147, 0232
ispotály 0063, 0066, 0286, 0336, 0366
István király 0009, 0092
iszik 0018a, 0018b, 0072, 0110, 0115, 0121a, 0144, 0147, 0154, 0176a, 0176b, 0268a, 0268b, 0268c, 0270a, 0270b, 0314, 0330, 0348
írás 0017a, 0017b, 0028, 0033, 0045, 00051a, 0051b, 0052a, 0052b, 0058a, 0058b, 0077, 0109, 0122, 0123, 0129b, 0135, 0137, 0140, 0154, 0164, 0168a, 0168b, 0177a, 0177b, 0178, 0187a, 0187b, 0202, 0208, 0228, 0236, 0237 0251, 0268a, 0268b, 0268c, 0279, 0288b, 0290, 0305, 0318, 0357, 0366, 0376
írástudó 0129a, 0154, 0323
ítélet 0001, 0002, 0016a, 0016b, 0035, 0041, 0053a, 0053b, 0073, 0116, 0119b, 0120a, 0120b, 0121a, 0128a, 0128b, 0129a, 0129b, 0130a, 0131, 0132a, 0132b, 0135, 0136, 0138, 0151, 0161, 0177a, 0177b, 0188b, 0207, 0208, 0230, 0231, 0235, 0245, 0258a, 0258b, 0262, 0269a, 0269b, 0287c, 0297a, 0299a, 0313, 0331, 0339, 0359
ítélőbíró 0001, 0053a, 0130a, 0131, 0206, 0207, 0294, 0317

járvány 0051a, 0051b, 0070, 0091, 0096, 0101, 0278a, 0278b, 0293, 0336, 0357, 0375, 0385
játék 0042, 0079, 0141, 0230, 0310
jegyes 0050, 0061, 0084, 0123, 0273, 0279, 0366
Jeruzsálem 0107, 0179a, 0179b, 0187a, 0187b, 0216, 0267, 0294, 0307, 0343
Jézus, gyermek 0024, 0132a, 0139, 0205, 0292
Jézus, neve 0045, 0101, 0112, 0144, 0172f
jobbágy 0053, 0084, 0092, 0095, 0136, 0176a, 0176b, 0325
jog 0002, 0075, 0155, 0165b, 0170, 0224, 0258a, 0258b, 0269b, 0329, 0338, 0339, 0366
Josafát 0059, 0288b, 0304, 0307
jóslat 0027, 0044, 0057a, 0057b, 0060, 0061, 0113, 0291, 0351, 0366
Jupiter, Jovis 0220
Júdás 0151, 0245

kanonok 0009, 0041, 0127, 0237, 0311
kapitulumház 0011, 0046, 0072, 0107
kapzsi 0181, 0346
kar a kolostorban 0042, 0046, 0065, 0107, 0171a, 0171c, 0268a, 0268b, 0268c
Karácsony 0119b, 0132a, 0132b, 0200, 0201, 0202, 0290, 0291, 0292, 0340, 0341

kardinális 0072, 0111
karthauzi 0020, 0129a, 0129b
Kántor-szerda 0002, 0128a, 0129a, 0130a, 0131
kápolna 0146, 0284a, 0366, 0382
kárhozat 0002, 0016a, 0016b, 0019, 0127, 0128a, 0128b, 0129a, 0129b, 0131, 0133, 0135, 0136, 0143, 0151, 0183a, 0183b, 0188a, 0188b, 0197, 0204, 0207, 0226, 0229a, 0233a, 0233b, 0236, 0237, 0238, 0239, 0240, 0268c, 0269b, 0295, 0316, 0324, 0331
káromlás 0073, 0100, 0142, 0349, 0350, 0364
kecske 0232, 0272
kehely 0052a, 0052b, 0115
kemence 0182, 0317
kenyér 0093, 0119b, 0120a, 0120b, 0147, 0154, 0167, 0191, 0192, 0215, 0256, 0276a, 0276b, 0294, 0324, 0346, 0361
kereskedő 0231, 0269a, 0270a, 0270b, 0340, 0359
kereszt 0018a, 0018b, 0024, 0047, 0052a, 0052b, 0058a, 0058b, 0072, 0074, 0119a, 0119b, 0121a, 0121b, 0143, 0149, 0196, 0200, 0232, 0270a, 0270b, 0278a, 0386
keresztség 0061, 0177a, 0219, 0253, 0254, 0255, 0270a, 0270b
keresztvetés 0047, 0072, 0101, 0110, 0149, 0188b, 0241
kert 0011, 0016a, 0016b, 0151, 0272
keserűség 0051a, 0051b, 0072, 0083, 0121a, 0121b, 0132b, 0188a, 0202, 0219, 0222, 0231, 0261, 0279, 0287b, 0287c, 0364
keszkenő 0052a, 0052b, 0188b, 0376
kevély 0018a, 0018b, 0057a, 0057b, 0079, 0172a, 0172b, 0172c, 0172d, 0172e, 0172f, 0227, 0254, 0269b, 0270a, 0270b, 0295, 0309, 0315a, 0316, 0331, 0381
kép 0024, 0052a, 0052b, 0074, 0114, 0125a, 0125b, 0139, 0149, 0166, 0181, 0188a, 0188b, 0205, 0209a, 0210, 0222, 0246, 0254, 0279, 0283, 0284a, 0303, 0318, 0339, 0366, 0372, 0374, 0375, 0385
kételkedik 0011, 0032, 0053a, 0065, 0070, 0106, 0126a, 0132a, 0132b, 0133, 0150, 0180, 0229a, 0229, 0230, 0236, 0253, 0280, 0283, 0287c, 0288a, 0288b, 0301a, 0301b, 0316
kézimunka 0303, 0305
kincs 0051a, 0051b, 0052a, 0052b, 0055, 0059, 0078, 0149, 0174a, 0174b, 0174c, 0174d, 0232, 0278a, 0304, 0310, 0312
kinyilatkoztat 0119b, 0145, 0148, 0165a, 0292, 0359
királyfi 0053a, 0056c, 0060, 0061, 0178, 0224, 0304
királynő, királyné asszony 0061, 0153, 0170, 0178, 0284a, 0366
Kisboldogasszony 0155, 0280, 0281, 0282
kígyó 0017a, 0017b, 0056a, 0056b, 0056c, 0175a, 0175c, 0228, 0318, 0331

kín 0001, 0002, 0017a, 0017b, 0026, 0031, 0057a, 0057b, 0058a, 0058b, 0062, 0087, 0093, 0113, 0119a, 0121b, 0127, 0132a, 0132b, 0135, 0136, 0137, 0157, 0161, 0172b, 0174a, 0174b, 0175a, 0175c, 0177a, 0117b, 0182, 0184, 0188b, 0195, 0197, 0201, 0213, 0219, 0230, 0232, 0235, 0241, 0245, 0246, 0247, 0253, 0255, 0268c, 0269a, 0269b, 0287a, 0287c, 0317, 0318, 0319a, 0326, 0327, 0373, 0381
kísértés, kísért 0023, 0033, 0040, 0042, 0107, 0113, 0137, 0138, 0139, 0171b, 0171c, 0180, 0209a, 0209b, 0249, 0256, 0298, 0315b, 0316, 0364
klerikus 0129b, 0154, 0187b, 0209b, 0279
koldul 0051a, 0051b, 0110, 0166, 0199, 0205, 0247, 0276a, 0276b, 0281, 0294, 0347
Konstantinápoly 0149, 0153, 0294
kompléta 0007, 0029, 0049, 0075, 0077
kopasz 0116, 0232
koporsó 0003, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0071, 0079, 0080, 0081, 0082, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0088, 0089, 0090, 0092, 0093, 0095, 0096, 0097, 0098, 0099, 0121a, 0153, 0168b, 0176a, 0176b, 0182, 0183a, 0183b, 0221, 0223, 0227, 0228, 0279, 0287a, 0287b, 0287c, 0288b, 0307, 0318, 0320a, 0351, 0352a, 0352b, 0353, 0354, 0386
korona 0004, 0050, 0061, 0079, 0118, 0121a, 0152, 0154, 0199, 0221, 0284a, 0308, 0309, 0348
koszorú 0004, 0166, 0179a, 0179b, 0251, 0308, 0382
könny 0012, 0085, 0092, 0103, 0120a, 0120b, 0165a, 0165b, 0181, 0184, 0229a, 0328, 0351, 0364
könyv 0032, 0058a, 0058b, 0102, 0122, 0123, 0177a, 0177b, 0181, 0303
könyv oldalai 0177a, 0236, 0279, 0357
körmenet 0027, 0075, 0115, 0199, 0353, 0364, 0365, 0385
köszvény 0065, 0088, 0101, 0378
követ 0061, 0082, 0083, 0086, 0094, 0176a, 0176b, 0207, 0224, 0289, 0335, 0341
kő 0055, 0056a, 0056b, 0060, 0082, 0084, 0114, 0120b, 0154, 0176a, 0176b, 0186, 0209a, 0209b, 0211, 0215, 0247, 0294, 0365
kőműves 0158b, 0221, 0227
krónika 0154, 0317
kutya 0079, 0177a, 0177b, 0245, 0286, 0322, 0331

latin nyelv 0094, 0187b, 0311, 0376
lámpás 0045, 0048, 0108, 0109
lánc 0071, 0084, 0108, 0238, 0245
lebeg 0072, 0108, 0351
lefejez 0057a, 0057b, 0155, 0211
Legenda Aurea 0156b, 0209a, 0210 , 0229b, 0269b, 0279, 0294, 0300, 0304, 0310, 0319a, 0319b, 0320a, 0320b, 0321a, 0321b, 0351, 0352a, 0352b, 0353, 0354, 0355, 0356, 0357, 0358, 0363
Lengyelország 0040, 0041

levelezés 0028, 0058a, 0058b, 0075, 0100, 0121a, 0205, 0287a, 0287b, 0341, 0378
liturgia 0074, 0075, 0077, 0246, 0268a, 0268b, 0268c, 0270, 0284a, 0286, 0288a, 0307, 0343, 0361, 0370, 0371
lokutórium 0046, 0107
lopás 0002, 0016a, 0016b, 0044, 0052a, 0052b
ló 0020, 0060, 0072, 0079, 0097, 0128b, 0154, 0161, 0181, 0193, 0219, 0226, 0239, 0255, 0272, 0304, 0363, 0366, 0367
lustaság 0046, 0107, 0113, 0133, 0146, 0171b, 0202,0268a, 0268b, 0268c
Luther 0156a

madár 0020, 0023, 0055, 0079, 0154, 0248, 0249, 0265, 0286
magyar 0050, 0061, 0066, 0102, 0103, 0104, 0105, 0115, 0239, 0278a, 0366
majom 0109, 0232
Makárius, Macarius 0154, 0285b, 0311
mágus 0149, 0181, 0303
Mária Magdolna 0328, 0351, 0352a, 0352b, 0353, 0354, 0355, 0356, 0357, 0358
mártír 0010, 0058a, 0058b, 0061, 0111, 0120a, 0130a, 0151, 0156b, 0199, 0284a, 0315b, 0319a, 0319b, 0327, 0361, 0364
márvány 0066, 0082, 0125a, 0221
meddő 0117, 0330
megszáll 0061, 0110, 0141, 0142, 0190, 0194, 0240, 0341
mell 0051a, 0051b, 0057a, 0062, 0097, 0099, 0165b, 0188a, 0306, 0348, 0370

menyasszony 0084, 0154
menyegzős vasárnap 0135, 0136, 0137, 0138
mennybemenetel 0019, 0153, 0195, 0335
mennyország 0004, 0006, 0009, 0018a, 0018b, 0031, 0051a, 0051b, 0072, 0073, 0119b, 0120b, 0122, 0127, 0130a, 0130b, 0132a, 0132b, 0153, 0154, 0166, 0172f, 0176a, 0176b, 0177a, 0177b, 0179a, 0179b, 0185, 0196, 0197, 0199, 0201, 0211, 0242, 0245, 0251, 0288a, 0288b, 0289, 0311, 0345, 0361
mester 0049, 0092, 0129b, 0158b, 0168a, 0168b, 0222, 0231, 0286, 0323, 0324, 0325, 0366
mező 0057a, 057b, 0146, 0154, 0359
meztelen 0053b, 0114, 0119b, 0120b, 0121a, 0173a, 0173b, 0199, 0275a, 0275b, 0304, 0314, 0350
méhe 0058a, 0058b, 0084, 0097, 0119b, 0165b, 0179a, 0179b, 0279, 0340, 0370
mérték 0041, 0160, 0176a, 0176b, 0204, 0208, 0289, 0294, 0381
méreg 0220, 0253, 0318, 0330, 0331
mérges 0056c, 0134, 0152
méz 0056a, 0056b, 0056c, 0187a
Mindenszentek 0156a, 0156b, 0199, 0162

mise 0021, 0022, 0024, 0031, 0058a, 0058b, 0062, 0064, 0072, 0074, 0114, 0120a, 0120b, 0125a, 0157, 0163, 0186, 199, 0205, 0208, 0214, 0215, 0234, 0236, 0279, 0284a, 0284b, 0301a, 0301b, 0311, 0331
mitológia 0057a, 0057b, 0194, 0220, 0280
Mohamed 0156a
Mózes 0192, 0196, 0324, 0325, 0341
munka 0052a, 0052b, 0059, 0062, 0082, 0083, 0113, 0114, 0120a, 0146, 0152, 0158b, 0165b, 0205, 0236, 0266, 0298, 0303, 0305, 0312, 0315a, 0339, 0371, 0373
monostor 0052a, 0052b, 0097, 0188b, 0224, 0232, 0251, 0259, 0303, 0353, 0355

nagyanya 0051a, 0051b, 0364, 0366, 0367, 0369, 0374, 0375, 0376
Nagyboldogasszony 0030, 0049, 0069, 0121b, 0153, 0179a, 0179b, 0287a, 0287b, 0287c, 0288a, 0288b, 0307, 0386, 0362
Nagyböjt 0074, 0203
Nagy Konstantin császár 0154, 0317
Nagy Sándor 0078, 0220, 0223
nemes 0003, 0022, 0058a, 0058b, 0059, 0061, 0065, 0075, 0088, 0092, 0094, 0095, 0097, 0098, 0102, 0114, 0167, 0168a, 0168b, 0176a, 0176b, 0181, 0184, 0231, 0236, 0247, 0275a, 0275b, 0278b, 0279, 0284a, 0286, 0301a, 0301b, 0303, 0309, 0318, 0328
nevet 0018a, 0018b, 0021, 0044, 0046, 0053b, 0073, 0098, 0107, 0130a, 0154, 0177a, 0177b, 0205, 0208, 0229a, 0232, 0259, 0269b, 0275a, 0275b, 0287a, 0287b, 0287c, 0322, 0336
néma 0058a, 0058b, 0086, 0098, 0101, 0124a, 0234, 0263a, 0263b, 0294
német 0069, 0084, 0094, 0188a, 0361, 0373, 0378
Noé 0248, 0339
novícia 0007, 0015, 0376
novícius 0028, 0139, 0180

nyereség 0046, 0107, 0138, 0231
nyelv 0079, 0135, 0141, 0182, 0187a, 0188a, 0204, 0323
nyoszolya 0129b, 0188b, 0279, 0307, 0314

ókor 0173a, 0173b, 0176a, 0176b, 0223, 0225, 0258a, 0258b, 0263a, 0263b, 0279, 0290, 0291, 0339
okos 0071, 0079, 0084, 0092, 0162
olaj, olajfa 0108, 0308, 0351
olasz 0183b, 0241, 0293, 0378
oltár 0025, 0062, 0072, 0102, 0108, 0125a, 0139, 0154, 0165b, 0166, 0181, 0186, 0188a, 0188b, 0199, 0208, 0251, 0254, 0284a, 0284b, 0290, 0293, 0320a, 0320b, 0357, 0365

oltáriszentség 0032, 0065, 0072, 0120a, 0120b, 0121a, 0163, 0167, 0191, 0192, 0214, 0230, 0232, 0249, 0270a, 0270b, 0286, 0295, 0307, 0311, 0351, 0354, 0365, 0366
olvasás 0035, 0045, 0109, 0119b, 0122, 0127, 0137, 0168a, 0168b, 0177b, 0181, 0205, 0208, 0292, 0303, 0305, 0315a, 0343
oroszlán 0107, 0243, 0279, 0382
orvos 0070, 0091, 0092, 0093, 0095, 0096, 0106, 0174d, 0236, 0349, 0366, 0378
orvosság 0014, 0059, 0113, 0178, 0243, 0260, 0366, 0375
ostor 0029, 0058a, 0058b, 0119b, 0245, 0259, 0307, 0330

ölel 0118, 0154, 0172b, 0172f, 0308, 0331
ördög 0017a, 0017b, 0022, 0023, 0025, 0028, 0035, 0036, 0040, 0042, 0043, 0045, 0046, 0051a, 0051b, 0052a, 0052b, 0057a, 0057b, 0058a, 0058b, 0060, 0084, 0107, 0108, 0109, 0110, 0111, 0112, 0113, 0120a, 0120b, 0126b, 0127, 0134, 0135, 0136, 0138, 0141, 0142, 0144, 0145, 0149, 0156a, 0156b, 0161, 0166, 0171a, 0171b, 0171c, 0175b, 0177a, 0177b, 0178, 0181, 0183a, 0188a, 0188b, 0197, 0200, 0201, 0208, 0215, 0219, 0226, 0230, 0232, 0239, 0240, 0244, 0245, 0246, 0249, 0252, 0254, 0255, 0256, 0257a, 0257b, 0258a, 0259, 0264, 0269a, 0269b, 0276a, 0276b, 0285a, 0285b, 0286, 0287a, 0287b, 0287c, 0289, 0291, 0292, 0294, 0298, 0299b, 0301a, 0301b, 0303, 0304, 0309, 0311, 0315a, 0315b, 0317, 0318, 0322, 0332, 0333, 0334, 0350, 0363, 0367, 0381, 0383
ördög imája 0249, 0254
ördöggel, szövetség 0232, 0254, 0285a
ördögi csalárdság 0052a, 0052b, 0144, 0241, 0289, 0298, 0303, 0339
ördöngös 0071, 0080, 0084, 0111, 0126a, 0126b, 0149, 0276b, 0279, 0303, 0350
örökség 0093, 0161, 0167, 0181, 0201, 0229a, 0247, 0249, 0258a, 0312, 0318
öröm 0067, 0069, 0079, 0083, 0084, 0089, 0093, 0098, 0146, 0179a, 0179b, 0187a, 0187b, 0203, 0251, 0273, 0288a, 0382
öszvér 0154, 0325
öv 0036, 0093, 0241, 0270a, 0270b
özvegy 0068, 0075, 0116, 0128b, 0166, 0204, 0205, 0251, 0279, 0330, 0364, 0373, 0375

palást 0051a, 0051b, 0074, 0094
palota 0053a, 0060, 0079, 0114, 0119b, 0154, 0223, 0229a, 0229b, 0318
Pantheon 0156a, 0156b
pap 0023, 0024, 0032, 0051a, 0051b, 0065, 0067, 0093, 0113, 0122, 0127, 0143, 0156b, 0167, 0169, 0187a, 0188b, 0205, 0209a, 0209b, 0210, 0233a, 0233b, 0234, 0236, 0270a, 0270b, 0274, 0284a, 0284b, 0285b, 0311, 0330, 0331, 0342, 0351, 0366, 0370, 0371
paplan 0118, 0278a
parancs 0045, 0046, 0053b, 0054, 0072, 0078, 0084, 0098, 0107, 0108, 0109, 0110, 0111, 0112, 0120a, 0122, 0126a, 0126b, 0127, 0142, 0147, 0165a, 0165b, 0172b, 0174d, 0186, 0188b, 0209a, 0240, 0243, 0247, 0257a, 0257b, 0303, 0311, 0313, 0317, 0346

paraszt 0075, 0187a, 0272
Paratus 0158b, 0169, 0189, 0190, 0191, 0192, 0193, 0194, 0195, 0196, 0197, 0198, 0200, 0201, 0202, 0205, 0206, 0207, 0211, 0212, 0213, 0214, 0215, 0216, 0217, 0218, 0219
parázna 0019, 0021, 0057a, 0057b, 0172b, 0172c, 0172d, 0172e, 0172f, 0178, 0188a, 0209a, 0209b, 0230, 0234, 0249, 0253, 0255, 0289, 0325, 0329, 0331, 0347
parlag 0129b, 0143
part 0127, 0150, 0232, 0252, 0355, 0372
passió 0119a, 0120a, 0120b, 0121a, 0121b, 0132a, 0132b, 0137, 0195, 0200, 0201, 0202, 0231, 0246, 0262, 0274, 0307, 0314, 0315a, 0316
pápa 0007, 0023, 0031, 0061, 0072, 0075, 0083, 0086, 0128a, 0128b, 0129b, 0172a, 0199, 0209a, 0209b, 0210, 0219, 0274, 0279, 0310, 0319a, 0365, 0382
Párizs 0030, 0123, 0129a, 0129b, 0257b, 0378
pásztor 0205, 0279, 0359, 0362, 0363
pátriárka 0050, 0130b, 0199, 0227, 0267, 0284a, 0287a, 0307, 0341, 0361, 0365
penitencia 0019, 0043, 0113, 0120b, 0121a, 0121b, 0127, 0132b, 0134, 0138, 0151, 0162, 0163, 0177a, 0175b, 0180, 0183a, 0183b, 0184, 0211, 0218, 0236, 0253, 0254, 0255, 0258a, 0269b, 0328, 0329, 0330, 0381
penitenciatartás 0004, 0005, 0069, 0073, 0085, 0087, 0175b, 0226, 0230, 0247, 0252, 0261, 0269a, 0275a, 0275b, 0303, 0317, 0319b, 0328
pergamen 0208, 0251
Petrus Damiani 0002
pénz 0019, 0043, 0044, 0094, 0120a, 0120b, 0156b, 0164, 0176a, 0176b, 0177b, 0205, 0229a, 0229b, 0255, 0270a, 0270b, 0279, 0286, 0312, 0318, 0325, 0346, 0358, 0359, 0366, 0367, 0373, 0378
Pilátus 0119b, 0307
pogány bölcsek 0078, 0079, 0173a, 0173b, 0263a, 0263b, 0279
pohár 0202, 0246, 0270a, 0270b, 0324
pokol 0001, 0002, 0017a, 0017b, 0046, 0056a, 0056b, 0056c, 0057a, 0057a, 0058a, 0058b, 0094, 0107, 0127, 0128b, 0132a, 0132b, 0133, 0138, 0161, 0176a, 0176b, 0183a, 0183b, 0184, 0188a, 0197, 0198, 0222, 0226, 0230, 0238, 0249, 0250, 0252, 0268a, 0268c, 0271, 0280, 0283, 0285b, 0311, 0313, 0317, 0322, 0331
pokoljárás 0250, 0259
polgár 0304, 0341, 0374, 0382
prédikáció 0030, 0038a, 0038b, 0050, 0074, 0108, 0116, 0119a, 0124a, 0124b, 0125a, 0125b, 0126a, 0141, 0142, 0143, 0160, 0163, 0166, 0172a, 0172b, 0181, 0219, 0247, 0253, 0254, 0255, 0268a, 0268b, 0268c, 0269b, 0270a, 0270b, 0271, 0275a, 0275b, 0285b, 0288a, 0288b, 0301a, 0301b, 0307, 0311, 0322, 0329, 0330, 0331, 0339, 0362, 0366
prédikátor 0030, 0117, 0124a, 0126a, 0160, 0172c, 0172d, 0271
prépost 0082, 0096, 0115
prior 0006, 0026, 0027, 0031, 0035, 0043, 0049, 0115, 0187a, 0187b, 0188b

Proserpina 0280
provinciális 0040, 0183a
próféta 0121a, 0192, 0199, 0231, 0284a, 0307, 0341, 0361
purgatórium 0006, 0031, 0128a, 0158a, 0159, 0160, 0161, 0177a, 0177b, 0199, 0212, 0213, 0214, 0216, 0232, 0235, 0253, 0268a, 0268b, 0268c, 0311
puszta 0058a, 0058b, 0127, 0134, 0149, 0154, 0242, 0244, 0249, 0298, 0305, 0313, 0314, 0315a, 0316, 0317, 0328, 0351, 0366
pusztít 0172a, 0172c, 0172d, 0172e, 0172f, 0210, 0267
Pünkösd oktávája 0062
püspök 0007, 0009, 0021, 0033, 0034, 0061, 0072, 0082, 0106, 0120a, 0120b, 0141, 0145, 0153, 0164, 0168a, 0168b, 0187a, 0187b, 0199, 0234, 0265, 0269b, 0284a, 0286, 0287c, 0289, 0295, 0329, 0342, 0351, 0365, 0367, 0375

rágalom 0021, 0072, 0079, 0100, 0135, 0280, 0322, 0323, 0331, 0337
refektórium 0009, 0046, 0107, 0246, 0260, 0292
regula 0137, 0140, 0154, 0172a, 0255, 0256, 0268a, 0268b, 0268c
remete 0050, 0058a, 0058b, 0074, 0127, 0129a, 0154, 0231, 0242, 0243, 0244, 0249, 0252, 0255, 0262, 0298, 0303, 0305, 0310, 0313, 0314, 0315a, 0316, 0318, 0347, 0351, 0359, 0366, 0370
remény 0043, 0069, 0072, 0074, 0093, 0094, 0104, 0106, 0117, 0132b, 0133, 0151, 0177a, 0177b
repül 0023, 0055, 0108, 0329
részeg 0270a, 0270b
rokon 0061, 0062, 0071, 0077, 0082, 0083, 0084, 0092, 0098, 0161, 0229b, 0230, 0232, 0236, 0241, 0254, 0331, 0366, 0369, 0370, 0373, 0381
Róma 0023, 0026, 0044, 0051a, 0051b, 0061, 0108, 0128b, 0151, 0154, 0156a, 0156b, 0172b, 0258a, 0258b, 0279, 0290, 0291, 0339, 0365, 0371, 0381, 0385
rózsafüzér 0178, 0189a, 0179a, 0179b, 0180, 0273, 0382
ruha, ékes 0186, 0247, 0270a, 0270b, 0272
ruha, fehér 0118, 0119b, 0251
ruha, gyász 0053a, 0279, 0307
ruha, ál 0019, 0022, 0059, 0255
ruha, szerzetesi 0032, 0241, 0265, 0270a, 0270b

Salamon 0173a, 0173b, 0175a, 0198, 0204, 0263a, 0341
Salve regina 0048, 0075, 0077, 0130a
Sarlós Boldogasszony 0119b, 0150, 0172e, 0205, 0206, 0207, 0283
sáfár 0154, 0181, 0249, 0269b
sánta 0064, 0094, 0101
sár 0034, 0037a, 0037b
sárkány 0017a, 0017b, 0056a, 0056b, 0056c, 0255, 0331

seb 0017a, 0017b, 0024, 0036, 0072, 0076, 0082, 0181, 0193, 0203, 0220, 0259, 0269b, 0272, 0289, 0335, 0347, 0348
sekrestyés 0052a, 0052b, 0076, 0284a
Seneca 0224, 0346
strucc 0055, 0198
sugallat 0061, 0076
süket 0101, 0294

szakács 0022, 0231, 0294
szamár 0020, 0029
szarv 0172b, 0232, 0272
száraz 0047, 0053c, 0064, 0244, 0256, 0260, 0307, 0371
szeg 0058a, 0058b, 0143
szegény 0019, 0022, 0033, 0054, 0059, 0073, 0087, 0120b, 0132b, 0152, 0161, 0166, 0181, 0199, 0205, 0217, 0230, 0247, 0249, 0254, 0269b, 0275a, 0275b, 0278a, 0279, 0284b, 0294, 0296, 0301a, 0301b, 0303, 0314, 0318, 0334, 0340, 0347, 0353, 0359, 0362, 0363, 0366, 0373
szemérem 0033, 0083, 0178, 0188b, 0364
szemfedő 0104, 0153, 0174c, 0229b
szemtanú 0065, 0069, 0080, 0082, 0086, 0088, 0093, 0096, 0097, 0101, 0108, 0125a, 0127, 0129b, 0143, 0386
szentek élete 0052a, 0052b, 0129a, 0134, 0166
szentel 0061, 0156a, 0156b, 0265
szenteltvíz 0028, 0048, 0052a, 0052b, 0072
Szent Albert püspök 0120a, 0120b, 0307
Szent Amand 0322
Szent Ambrus 0078, 0341
Szent Anastasius mártír 0225
Szent András 0127, 0289
Szent Anna 0051a, 0051b, 0364, 0366, 0367, 0368, 0369, 0370, 0371, 0372, 0373, 0374, 0375, 0376, 0377, 0378, 0379, 0380
Szent Antal remete 0005, 0134, 0154, 0305
Szent Antal, Páduai 0288a, 0288b, 0315b
Szent Anzelm 0050, 0127, 0164
Szent Apollónia 0301a, 0301b
Szent Auguszta 0153
Szent Ágnes 0151, 0209a, 0209b, 0210
Szent Ágoston 0018a, 0018b, 0058a, 0058b, 0129a, 0153, 0160, 0220, 0242, 0243, 0263a, 0268a, 0268b, 0268c, 0271, 0277, 0287a, 0287b, 0287c, 0299b, 0312, 0314, 0345, 0380
Szent Ágota 0326

Szent Bálint 0072
Szent Benedek 0136, 0168b, 0171a, 0171b, 0171c
Szent Bereck 0208
Szent Bernát 0049, 0052a, 0052b, 0082, 0106, 0168a, 0187a, 0187b, 0200, 0206, 0208, 0224, 0229a, 0315a, 0316, 0334, 0383
Szent Bertalan 0010, 0154, 0333
Szent Bonifác pápa 0156a, 0156b, 0279
Szent Borbála 0147
Szent Brigitta 0148, 0369
Szent Brúnó 0129a, 0129b
Szent Cecília 0048
Szent Cirill pátriárka 0287a, 0287b, 0287c
Szent Damascenus 0153, 0159
Szent Demeter 0010
Szent Dénes 0195
Szent Domonkos 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0072, 0073, 0076, 0100, 0102, 0103, 0104, 0106, 0107, 0108, 0109, 0110, 0111, 0112, 0113, 0114, 0115, 0116, 0117, 0172a, 0172b, 0172c, 0172d, 0172e, 0172f
Szent Edmond mártír 0130a
Szent Elek 0279, 0310
szent jámbor ember 0028, 0058a, 0058b, 0061, 0119a, 0177a, 0195, 0226, 0238, 0240, 0249, 0255, 0261, 0264, 0265, 0266, 0269a, 0279, 0317, 0359, 0384
Szent Erzsébet 0066, 0094, 0098, 0148, 0165b, 0179a, 0179b, 0278a, 0386
Szent Ferenc 0037a, 0037b, 0142, 0172a, 0172b, 0172c, 0172d, 0172f, 0275a, 0275b, 0276b, 0285b, 0297a, 0297b, 0311, 0343
Szent Gellért 0066
Szent Gergely 0002, 0009, 0030, 0058a, 0058b, 0128a, 0128b, 0129b, 0162, 0208, 0385
Szent Gergely, Nagy 0145, 0156b, 0204, 0214, 0255, 0310
Szent György 0086, 0306
Szent Hugó 0224, 0292
Szent Ilona 0204
Szent Imre herceg 0139, 0306
Szent Iréneus 0097
Szent Jakab 0030, 0099, 0120b
Szent Jakab apostol 0051a, 0051b, 0363, 0366
Szent János 0121b, 0174a, 0174b, 0247, 0273, 0311
Szent János, Alamizsnás 0217, 0221, 0227, 0294
Szent János, Aranyszájú 0204, 0308

Szent János, evangélista 0307
Szent János, Keresztelő 0199, 0284a, 0366
Szent Jeromos 0129a, 0287a, 0287b, 0287c, 0288a, 0288b, 0302a, 0302b, 0303, 0318
Szent Joachim 0369, 0370, 0376
Szent Juvenalis érsek 0153
Szent Katerina 0048
Szent Katalin, Alexandriai 0300
Szent Katalin, Szénai 0336, 0337, 0348, 0349, 0350
Szent Klára 0118
Szent Kozma és Szent Damján 0070
Szent Kristóf 0377
Szent László 0092
Szent Lebuin 0375
Szent Lőrinc 0010, 0151, 0152, 0284a
Szent Lukács 0385
Szent Margit 0003, 0004, 0005, 0006, 0007, 0008, 0009, 0010, 0011, 0012, 0013, 0014, 0015, 0062, 0063, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0080, 0081, 0082, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0088, 0089, 0091, 0092, 0093, 0094, 0095, 0096, 0097, 0098, 0099
Szent Márton püspök 0208, 0285a
Szent Máté 0185, 0221, 0280
Szent Mihály 0186, 0311
Szent Miklós 0025
Szent Orsolya 0061, 0319a, 0319b, 0320a, 0320b, 0321a, 0321b, 0321c
Szent Patrik apát 0259
Szent Pál apostol 0121a, 0138, 0180, 0184, 0195, 0196, 0231, 0280, 0307
Szent Péter apostol 0128b, 0199, 0279, 0284a, 0307, 0310
Szent Priszka 0084
Szent Proiectus 0151
Szent Sebestyén 0293
Szent Sixtusz 0044, 0072, 0108
Szent Szabina 0048
Szent Szeverin püspök 0342
Szent Tamás apostol 0365
Szent Tamás, Aquinói 0241, 0257a, 0257b

Szent Tamás, Canterbury-i 0273
Szent Vince 0061, 0155, 0284a, 0323, 0327
Szent Zsófia 0149
szerencse 0369, 0372
szerelem 0052a, 0052b, 0084, 0234, 0239, 0303, 0308
szeretet 0074, 0119a, 0127, 0131, 0159, 0165a, 0165b, 0183a, 0183b, 0184, 0185, 0189, 0190, 0193, 0194, 0195, 0200, 0229a, 0229b, 0277, 0334
szerető 0239, 0331
szerzetes, ifjú 0130a, 0139, 0140, 0152, 0250
szerzetes, jámbor 0136, 0137, 0140
szerzetes, vén 0025, 0035, 0140, 0152, 0242, 0244, 0249, 0266, 0302a, 0302b
szerzetesség 0037a, 0037b, 0188b, 0261, 0268a, 0268c, 0328
szerzetesrendbe tér 0029, 0030, 0031, 0041, 0117, 0168a, 0168b, 0175b, 0179a, 0179b, 0180, 0188a, 0213, 0224, 0234, 0237, 0241, 0246, 0247, 0248, 0270a, 0270b, 0272, 0352a, 0352b, 0383
szerzetesrendet elhagy 0139, 0180, 0246, 0249, 0250
szerződés 0035, 0201
szégyen 0009, 0023, 0038a, 0038b, 0051a, 0051b, 0085, 0099, 0178, 0188a, 0188b, 0249, 0253, 0322, 0331, 0345, 0380
szép lány 0253, 0299a, 0299b, 0303, 0308, 0328
szokás 0053a, 0053b, 0053c, 0071, 0074, 0129b, 0130a, 0131, 0146, 0157, 0196, 0268a, 0268b, 0268c, 0269b, 0270a, 0270b, 0272, 0304, 0307, 0328, 0376
szolga 0032, 0051a, 0051b, 0053c, 0058a, 0058b, 0060, 0072, 0074, 0079, 0088, 0094, 0104, 0105, 0127, 0128b, 0136, 0139, 0147, 0149, 0154, 0167, 0172c, 0172d, 0172f, 0175a, 0175c, 0177b, 0181, 0193, 0194, 0231, 0247, 0267, 0306, 0360
szolgálólány 0053c, 0083, 0093, 0108, 0127, 0231, 0253, 0255, 0284b
Szolón 0263a
Szoltán király 0174c, 0174d
szomjúság 0110, 0119b, 0147, 0197, 0203, 0241, 0249, 0345
szomszéd 0067, 0080, 0082, 0083, 0113, 0116, 0135, 0166, 0181, 0188b, 0249, 0270a, 0270b, 0373
szoptat 0083, 0097, 0102, 0279, 0331, 0370
Szókratész 0263b
szórakozás 0018a, 0018b, 0085
szökés 0052a, 0052b, 0059, 0167, 0217
szülés 0117, 0150, 0165a, 0178, 0179a, 0179b, 0238, 0246, 0301a, 0301b, 0330, 0366, 0370
szülő 0009, 0033, 0059, 0064, 0086, 0089, 0092, 0093, 0114, 0121a, 0148, 0165b, 0217, 0249, 0250, 0253, 0270a, 0270b, 0366, 0369, 0370, 0371

szűz 0005, 0048, 0050, 0060, 0065, 0118, 0162, 0166, 0251, 0260, 0280, 0284a, 0295, 0319a, 0319b, 0320a, 0320b, 0321a, 0321b, 0321c, 0364, 0368
szüzesség 0050, 0057a, 0057b, 0061, 0076, 0150, 0154, 0165a, 0166, 0182, 0204, 0229b, 0235, 0239, 0241, 0255, 0279, 0283, 0306, 0308, 0334, 0348, 0364, 0380
szüzesség elvesztése 0057a, 0329
Szűz Mária 0022, 0024, 0027, 0048, 0050, 0051a, 0051b, 0058a, 0058b, 0074, 0077, 0092, 0106, 0118, 0120a, 0120b, 0121b, 0122, 0123, 0125a, 0125b, 0126a, 0127, 0130a, 0130b, 0131, 0133, 0139, 0144, 0148, 0150, 0151, 0153, 0155, 0156a, 0163, 0164, 0165a, 0165b, 0167, 0170, 0172a, 0172b, 0172c, 0172d, 0172e, 0172f, 0177a, 0177b, 0178, 0179a, 0179b, 0180, 0181, 0183a, 0186, 0187a, 0187b, 0188a, 0188b, 0199, 0205, 0206, 0207, 0235, 0249, 0251, 0260, 0273, 0279, 0280, 0281, 0282, 0283, 0284a, 0284b, 0286, 0288a, 0288b, 0292, 0307, 0340, 0360, 0362, 0364, 0368, 0371, 0381, 0382, 0383, 0384, 0385
Szűz Mária fogantatása 0050, 0122, 0123, 0124a, 0124b, 0125a, 0125b, 0126a, 0126b, 0127, 0125b, 0126b, 0127, 0148, 0163, 0164, 0167, 0170, 0366
Szűz Mária mennybemenetelének napja 0027

tanácsol 0055, 0085, 0096, 0120a, 0140, 0181, 0253, 0289, 0338
tanácskozás 0151, 0262, 0325
tanít 0039a, 0039b, 0123, 0140, 0166, 0179a, 0179b, 0231, 0270a, 0270b, 0273, 0275a, 0275b, 0347, 0360, 0369
tanítvány 0001, 0137, 0149, 0173a, 0173b, 0202, 0243, 0244, 0273, 0302a, 0302b
tanul 0075, 0076, 0129a , 0129b, 0168a, 0168b, 0205, 0231, 0268a, 0268b, 0268c, 0279, 0308, 0311, 0339, 0366, 0376
tanúságtétel 0064, 0085, 0096, 0104, 0116, 0125a, 0127, 0139, 0149
tartozás 0157, 0181
tánc 0079
telhetetlen 0043, 0172b, 0174a, 0174b
Temesvári Pelbárt, de sanctis 0157, 0158a, 0160, 0161, 0263a, 0308, 0321c
Temesvári Pelbárt, de tempore 0001, 0002, 0016a, 0016b, 0017a, 0017b, 0056a, 0056b, 0133, 0135, 0136, 0137, 0138, 0139, 0140, 0141, 0142, 0143, 0144, 0175b, 0225, 0297a, 0297b
Temesvári Pelbárt, Stellarium 0165a, 0166, 0168a, 0168b, 0170, 0172e, 0179a, 0179b, 0186, 0187a, 0187b, 0281, 0282, 0283, 0284a, 0285a, 0286, 0287a, 0287b, 0287c, 0288a, 0288b, 0307
temetés 0078, 0114, 0129a, 0129b, 0143, 0164, 0168a, 0168b, 0169, 0178, 0182, 0183a, 0183b, 0187b, 0188a, 0188b, 0214, 0223, 0250, 0259, 0270a, 0270b, 0288b, 0293, 0336, 0351, 0353, 0366, 0371, 0381
temető 0158a, 0158b, 0164, 0168a, 0169, 0182, 0227
templomszentelés 0145, 0146, 0153, 0156a, 0171a, 0311

tenger 0051a, 0051b, 0120b, 0137, 0232, 0251, 0294, 0355, 0372
terhes 0058a, 0058b, 0178, 0340, 0355, 0366
testiség 0046, 0056c, 0209a, 0209b, 0230, 0260, 0304, 0346, 0383
testvér 0053b, 0053c, 0084, 0097, 0167, 0233b, 0247, 0324, 0325, 0330, 0334
tékozol 0051a, 0051b, 0181, 0339, 0373
titok 0019, 0022, 0023, 0042, 0049, 0059, 0061, 0076, 0139, 0178, 0188b, 0214, 0232, 0279, 0315a, 0330, 0331, 0339, 0359
tolvaj 0017a, 0017b, 0078, 0079, 0093, 0119b, 0155, 0164, 0167, 0179a, 0179b, 0211, 0252, 0315a, 0316
torkosság 0018a, 0018b, 0040, 0042, 0079, 0256, 0260, 0305, 0346
tót 0084, 0086
töredelem 0021, 0029, 0074, 0085,0125a, 0188a, 0211, 0230, 0253, 0254, 0257a, 0261, 0328, 0329, 0330, 0337, 0349, 0352a, 0352b
Traianus császár 0128a, 0128b
trágya 0037a, 0037b, 0214, 0243, 0309
tréfa 0053c, 0272, 0322
tudomány 0032, 0129b, 0279, 0297a, 0297b, 0311, 0339
tulajdon 0043, 0044, 0073, 0087, 0174d, 0181, 0189, 0229a, 0231, 0237, 0238, 0249,0253, 0267, 0269a, 0269b, 0296, 0304, 0310, 0312, 0334, 0353, 0373, 0378
tűz 0022, 0056a, 0056b, 0056c, 0073, 0135, 0136, 0177a, 0177b, 0182, 0226, 0230, 0232, 0238, 0245, 0246, 0267, 0268a, 0269a, 0287b, 0301a, 0301b, 0306, 0317, 0342, 0363

udvar 0053a, 0084, 0092, 0150, 0154, 0188a, 0205, 0273, 0279, 0286, 0366, 0370
unikornis 0056a, 0056b, 0056c
unoka 0051a, 0051b, 0072, 0366
unokatestvér 0051a, 0051b, 0092, 0093, 0234
uralkodó 0016a, 0016b, 0033, 0050, 0051a, 0051b, 0053a, 0053b, 0053c, 0056c, 0057a, 0057b, 0060, 0061, 0073, 0078, 0092, 0094, 0121a, 0130a, 0149, 0154, 0170, 0174a, 0174b, 0174c, 0174d, 0176a, 0176b, 0178, 0179a, 0179b, 0190, 0194, 0198, 0199, 0201, 0205, 0206, 0207, 0220, 0304, 03090224, 0229a, 0229b, 0255, 0258a, 0258b, 0267, 0278a, 0291, 0324, , 03250335, 0341, 0366
uzsora 0021, 0079, 0236, 0269a, 0269b
úr 0050, 0053c, 0082, 0084, 0096, 0205, 0363
úrfelmutatás 0024, 0072
Úrnapja 0189, 0190, 0191, 0192, 0193, 0194, 0195, 0196, 0197, 0198
út 0017a, 0017b, 0040, 0047, 0084, 0087, 0089, 0097, 0114, 0120b, 0164, 0245, 0246, 0249, 0268a, 0268b, 0268c, 0297a, 0297b, 0325, 0331, 0338, 0359, 0372

üldöz 0056a, 0056b, 0056c, 0113, 0193, 0255
ünnep 0022, 0051a, 0051b, 0067, 0074, 0100, 0116, 0122, 0126a, 0126b, 0127, 0147, 0155, 0156a, 0156b, 0160, 0166, 0167, 0199, 0288b, 0319a, 0319b, 0352a, 0352b, 0364, 0366

üvölt 0020, 0036, 0052a, 0052b, 0061, 0070, 0083, 0107, 0108, 0109, 0111, 0112, 0126a, 0129b, 0211, 0219, 0222, 0269b, 0286, 0322, 0346

vacsora 0082, 0154, 0311
vadász 0177a, 0286
vak 0016a, 0016b, 0060, 0064, 0067, 0068, 0069, 0094, 0095, 0101, 0125a, 0125b, 0171c, 0200, 0249, 0267, 0279, 0281, 0307, 0356
vádol 0046, 0107, 0119b, 0129b, 0267, 0278a, 0307, 0339
vár 0103, 0176a, 0176b, 0241, 0246, 0331
város 0019, 0051a, 0051b, 0052a, 0052b, 0059, 0107, 0110, 0116, 0127, 0154, 0174a, 0174b, 0174d, 0176a, 0176b, 0194, 0220, 0226, 0275a, 0275b, 0276a, 0276b, 0341, 0362
vászon 0088, 0174a, 0174b, 0174d, 0229a, 0229b, 0307
vecsernye 0030, 0082, 0085, 0115
vendég 0067, 0120b, 0154, 0185, 0187a, 0187b, 0201, 0242, 0255, 0265, 0268a, 0268b, 0268c, 0286, 0301a, 0301b, 0311, 0326, 0340, 0366
verés 0018a, 0018b, 0036, 0046, 0076, 0084, 0100, 0107, 0109, 0120b, 0167, 0171a, 0179a, 0179b, 0193, 0232, 0245, 0269b, 0303, 0323, 0339, 0360
verem 0017a, 0017b, 0056a, 0056b, 0056c, 0132b, 0215, 0317
Vergilius 0339
verseny 0020, 0057a, 0100, 0130a, 0177b, 0177a, 0182, 0183a, 0183b, 0269b, 0307, 0315a, 0318
verses forma 0058a, 0058b, 0078, 0079, 0178, 0246
vers 0187b, 0220, 0366
vesszőz 0058a, 0058b, 0120a, 0120b, 0171a, 0171c, 0247
veternye 0030, 0036, 0052a, 0052b, 0082, 0110, 0127, 0171a, 0187a, 0187b, 0199, 0236, 0268a, 0268a, 0268c, 0288a, 0288b, 0320a, 0320b, 0351, 0361
vezeklés 0183a, 0183b, 0199, 0212, 0213, 0330, 0381
végrendelet 0053a, 0161, 0249, 0349
Vénusz 0057a, 0057b
vérfertőzés 0178, 0253, 0329
vigad 0053b, 0053c, 0120b, 0162, 0186
vigasz 0053b, 0053c, 0058a, 0058b, 0061, 0067, 0082, 0104, 0113, 0130, 0139, 0158a, 0302a, 0302b, 0321a, 0321c
vigília 0050, 0100, 0167, 0169
világi ember 0085, 0138, 0141, 0272
világi élet 0154, 0224, 0249, 0252, 0366
világi javak 0051a, 0051b, 0079, 0175b, 0229b, 0231, 0310, 0342, 0359
villám 0047, 0322
virág 0037a, 0037b, 0146, 0154, 0166, 0168a, 0168b, 0179a, 0179b, 0187a, 0187b, 0251, 0273, 0278b, 0306, 0382

virraszt 0049, 0052a, 0052b, 0103, 0104, 0106, 0109, 0120a, 0120b, 0172b, 0186, 0315a, 0334, 0344
Vitae patrum 0001, 0137, 0140, 0152, 0226, 0242, 0243, 0244, 0256, 0264, 0313, 0314, 0347
vitéz 0053b, 0057a, 0057b, 0079, 0093, 0120a, 0150, 0154, 0158a, 0158b, 0161, 0167, 0175a, 0175b, 0175c, 0176a, 0176b, 0177a, 0177b, 0199, 0200, 0222, 0232, 0253, 0254, 0258a, 0258b, 0275a, 0275b, 0279, 0293, 0317, 0330, 0339, 0354, 0364, 0366
Vízkereszt 0119b 0133, 0134, 0203
vörös 0021, 0178, 0179a, 0179b, 0246, 0270a, 0270b
zarándok 0051a, 0051b, 0058a, 0058b, 0062, 0067, 0068, 0070, 0071, 0081, 0085, 0086, 0089, 0092, 0102, 0119b, 0120a, 0146, 0164, 0187a, 0187b, 0242, 0279, 0285b, 0288b, 0289, 0294, 0300, 0301a, 0301b, 0311, 0354, 0356, 0378, 0381

zene 0053b, 0079, 0162

zsidó 0121a, 0121b, 0192, 0193, 0196, 0223, 0234, 0291, 0307, 0338, 0365, 0367
zsolozsma 0030, 0042, 0043, 0046, 0049, 0050, 0074, 0107, 0110, 0127, 0129b, 0143, 0157, 0171a, 0171b, 0171c, 0187a, 0187b, 0199, 0236, 0255, 0256, 0268a, 0268b, 0268c, 0288a, 0315a, 0320a, 0320b, 0326, 0327, 0342, 0343, 0344, 0361, 0376, 0381
zsoltár 0119b, 0157, 0187a, 0187b, 0231, 0256, 0307, 0315a, 0376, 0381

Summary of the exempla

0001 Even the pious Abbot Agathon was afraid of the judgement in the afterlife.

0002 A count seized the church's property and his sin was passed on to his heirs.

0003 A noblewoman sees a vision of Saint Margaret's death and ascension.

0004 A sister saw the Virgin Mary placing a crown on the head of Saint Margaret of Hungary, a few days before Margaret's death.

0005 A venerable virgin called Elizabeth, upon the death of Saint Margaret, saw a star, shining very brightly in the sky. The star was the soul of Saint Margaret.

0006 A deceased friar called Romanus appears in front of his prior, who inquires about Saint Margaret.

0007 Sister Petronilla was longing for pretty dresses, for which Saint Margaret scolded her.

0008 A sister had hateful thoughts during lunch, for which Saint Margaret scolded her.

0009 Saint Margaret read the thoughts of Sister Alinka, who was so ashamed of this that she would not report it even to the pope and his legates.

0010 Three saints visited sister Candida, who fell ill shortly after the death of Saint Margaret, and they informed her that bishop Phillip will be arriving soon, to learn about the holiness of Saint Margaret.

0011 Provincial Marcellus does not believe Saint Margaret's warnings about the Danube's flooding, and so he experiences it on his own skin.

0012 Saint Margaret tried to cure a sick sister with a medicine she only heard of, but it only made the sister's condition worse.

0013 Sister Agnes lost her fellow sister in the dark, and fell into a well. Thanks to Saint Margaret's prayer, she was rescued alive from the well.

0014 Provincial Marcellus sends his fellow friar John to Saint Margaret, so that he might be cured from his sickness.

0015 Four novices pleaded with Provincial Marcellus to ask Saint Margaret to cure their sickness.

0016a/b A blind and a lame man damage the king's garden, the king sentences them to death.

0017a/b The fool and the wise man arrive at a crossroads, and the wise man lets the fool decide which way to go. They are ambushed by bandits and get thrown into a pit, where they curse each other, like the soul and the body do in Hell.

0018a/b As the body and the soul clash in battle, so do the sins and virtues, in allegorical forms.

0019 An abbot visits a notoriously lewd woman named Thais, who caused many people to squander their wealth and some even committed murder. Thais burns all her possessions, the abbot imposes a punishment on her, which she serves, and upon her death she goes to Heaven.

0020 A nightingale and a friar have a singing competition but the nightingale strains itself too much, suffocates and falls into the friar's lap, dead.

0021 A bishop can see the sinful and the innocent in different lights and colors, and so he knows who among them are worthy to take communion.

0022 A virtuous noble couple invites the poor on every feast day for a meal, to honor the Virgin Mary. One day, while they are at mass, the devil comes to their house, disguised as a cook, and cooks their child.

0023 Some nuns want to hear one another's confessions, but the pope would only allow it if they could resist opening a small box given to them.

0024 During mass, a friar sees Jesus on the cross appear in the palm of the priest, gets frightened and does not take communion.

0025 The devil starts to drag a friar by the leg, so he confesses his mortal sin in front of Saint Nicholas' altar, and is freed from the devil's grasp.

0026 A friar was miraculously healed of his illness, after confessing the sin of having loved profane songs before entering the order.

0027 A friar fell ill and wanted to confess, however, his prior could only have heard his confession after the procession was done. The friar insisted that he felt his death was near.

0028 A novice held back a few of his sins during confession, so the devil appeared before him, holding a sheet of paper inscribed with his sins. The novice managed to get hold of the paper, and confessed to all the sins detailed in it.

0029 A wicked student spied on the friars who were torturing themselves, and showed them to his friend. The student laughed at the friars, but his friend converted and became a friar.

0030 Two students decide to become friars. They discuss what led them to such deep devotion, then go to the monastery and live the rest of their lives in great holiness.

0031 The spirit of his good friend appears in front of Friar James, warns him that he is in a wicked state and advises him to seek out the Dominican friars.

0032 Christ appears in the dreams of an ill dean and advises him to join the Dominican Order.

0033 A friar believed himself worthy of becoming a bishop. The Holy Spirit appeared to him in a dream, and told him why he must avoid such a position.

0034 When a friar was daydreaming about being a bishop, he tripped and fell into the mud.

0035 A friar turned heretic in matters of faith. A prior saw the devil sitting on that friar's head.

0036 A friar took, without permission, forty pieces of coin and a belt, and never confessed his theft. In his dream, devils took him out to a vineyard and beat him so roughly that his wounds and sores could barely heal.

0037a/b Saint Francis illustrates what a good friar should be like, using the example of a green tree.

0038a/b Saint Francis teaches how to be a humble friar, even when faced with veneration and contempt at the chapter meeting.

0039a/b Saint Francis compares the humble and obedient friar to a dead body.

0040 The devil visits friars because of their gluttony.

0041 A canon regular falls into the sin of gluttony and then falls sick. Fearing God's judgement, he returns to the Dominican Order.

0042 A friar was tempted by the sin of gluttony. His friend tells him that he saw the devil around the friar, frightening him into confession.

0043 A friar on his deathbed confesses his sin of keeping private property, and is afterwards absolved.

0044 A sick friar prophesies to his fellow that he will die because of the money he stole.

0045 The devil reads the sins of Dominican friars from a piece of paper. He hands the paper to Saint Dominic, who scolds his friars for their sins.

0046 Saint Dominic asks the devil why he is lingering around in the monastery.

0047 When Saint Dominic was travelling with friar Bertrandos it started to rain, but not a single drop could touch them.

0048 One night Saint Dominic sees the Virgin Mary and her two companions walking around the dormitory. She blesses all of the friars, except for one.

0049 Saint Dominic tells a prior, that God listens to all his pleadings. This is proved when the following day master Conrad joins the Dominican Order.

0050 A young man vows to the Virgin Mary to live a pure life if she cures him from his sickness. Later, when he would be elected king and married, he resists and becomes a hermit.

0051a/b A prodigal son converts, dedicates his life to the service of Saint Anne, who miraculously saves him twice.

0052a/b Jerome keeps an image of the Virgin Mary with the devil under her foot in his cell. The devil asks him to remove him from the picture, and, disguised as Barbara, convinces him to run away from the monastery.

0053a/b/c A king orders the headsman to blow the trumpet in front of his brother's house. The brother is terrified and thinks that he will be executed.

0054 The king has two chests made, one of them is golden on the outside, but moldy on the inside, while the other one is covered with fur on the outside, but is scented on the inside.

0055 A hunter captures a nightingale which promises to give him three pieces of advice, if he sets it free.

0056a/b/c A man flees from a pursuing unicorn and falls into a pit. Honey trickles from a bush's branch, and he keeps licking it, ignoring the dangers around him.

0057a/b Because of a prophecy, a virgin princess is only willing to marry, if the suitor beats her in a running contest. With the help of Venus' golden apples, Ipomenes manages to defeat the princess, and wins her hand.

0058a/b A wicked nobleman refuses to confess during his life. Before his death, he calls for a hermit but he arrives too late. Nevertheless, he manages to glimpse the nobleman's guardian angel standing above him, holding an empty book that should detail his good deeds.

0059 A noble boy wanted to marry a poor girl. He moved in with her family and married her. Later, the girl's father revealed his hidden riches.

0060 A king has a son born to him. Guided by sages, he locks him away from the light of the Sun and the Moon for ten years. After ten years, they present him with several things from which he must choose.

0061 The king of England asks for Saint Ursula's hand in marriage for his son. Saint Ursula asks for three years of delay and travels to Rome and Cologne with her companions, where they all suffer martyrdom.

0062 A sick man named Benedict is taken to the tomb of Saint Margaret and miraculously healed.

0063 A friar named Albert is stricken with illness. He vows himself to Saint Margaret, and is miraculously healed of four days of shivers.

0064 A girl with shriveled hands is miraculously healed during mass at the casket of Saint Margaret

0065 Sister Margaret did not believe in the healing miracles of Saint Margaret, until a gravely ill person was healed by her prayer.

0066 A young man living in a hospital at the foot of the Gellert Hill is healed back to full health at Saint Margaret's casket.

0067 A blind father is not healed at the tomb of Saint Margaret, but upon his return home, he prays again, and his sight is returned.

0068 A blind girl named Neste has her sight returned at the casket of Saint Margaret.

0069 A German penitent named Ölse's swollen eyes are healed at the casket of Saint Margaret.

0070 A tailor from Vác named Benedict is healed of his skin disease during the third day of his pilgrimage, at Saint Margaret's casket.

0071 A man from Somogyvár named Martin is healed of his epilepsy once his caretakers vowed to make a pilgrimage to Saint Margaret's tomb.

0072 Saint Dominic revives the brother of Cardinal Stephen, Neapoleon, who had fallen from a horse and died.

0073 Saint Dominic causes the houses of slanderous friars to burn down three times, because they spoke wicked words against him.

0074 The Virgin Mary appears to a pious woman in her dream, and protects Dominican friars. The Dominicans had always shown piety toward the Virgin Mary.

0075 Guido of Fulgod's widowed sister had a vision of the Virgin Mary appearing during the Dominicans' procession when they were singing the Salve Regina.

0076 Saint Dominic scolds a sacristan for judging a woman by her looks.

0077 The Virgin Mary appeared before a pious woman from Marseille while singing the Salve Regina at the Dominican friars' compline.

0078 Twelve sages compare the living emperor to the dead one at the tomb of Alexander the Great.

0079 A pagan sage laments the transience of earthly life at the casket of a young emperor.

0080 The wife of judge John from Csele is healed of her insanity, once her neighbours and friends make a vow for her.

0081 The wife of a man named Upor was healed of her insanity by the grace of Saint Margaret.

0082 A man from Felhévíz loses his son named Benedict when their house collapses on him. The father goes to Saint Margaret's casket and prays there, by the time he returns home, his son has been restored to life.

0083 During the winter, an infant freezes to death in her mother's lap. The parents dedicate the child in service to a cloister of the Virgin Mary, and Saint Margaret restores the child to life.

0084 A girl named Elizabeth was possessed by the devil. Bound in chains, she was brought to Saint Margaret's casket, where she was miraculously healed. The miracle was witnessed by Saint Margaret's brother, King Stephen.

0085 A man renounced Saint Margaret, his hand stiffened, and was healed only when he pleaded at Saint Margaret's casket.

0086 A tót named Martin was mute and had shrivelled arms and legs. He was healed of all these when he made a pilgrimage to Saint Margaret's casket.

0087 A penitent named Meza, who suffered from dysentery, was healed upon arriving at Saint Margaret's casket.

0088 A nobleman named Petrit Kátai was stricken with gout. Saint Margaret appeared to him in a dream, and he was healed without undertaking a pilgrimage, by the strength of his faith alone.

0089 A child, whose face and eyes had been stricken with sickness, was healed on his pilgrimage to Saint Margaret's casket.

0090 A young man, who had been sick for four years, was healed at Saint Margaret's casket.

0091 A man named Nicholas vows to serve the sisters at the cloister for a year, and is miraculously healed of his illness.

0092 King Ladislaus was healed of his fever once he was covered with Saint Margaret's veil.

0093 Agnes, the sister of a knight named Charles, is stricken with sickness, but is healed by the belt of Saint Margaret.

0094 A German lord named Alexander is taken prisoner in a castle. He prays to Saint Margaret, and after a few days is delivered from his captivity.

0095 Jakab Mihályfi, count of Nyitra is healed of his headaches and impaired vision at Saint Margaret's casket.

0096 A lord named Albert vows himself to Saint Margaret and is healed of the swelling of his body.

0097 Saint Margaret's veil heals the illness of John, the son of Count Ampudius.

0098 Saint Margaret appeares before the lame and mute sister in law of a confrater, and she is healed.

0099 A woman named Mary has her knee healed by washing it with the water Saint Margaret used to wash her hair in and drying it with the saint's scapular.

0100 A Franciscan friar, Miklós of Verona is stricken with illness after speaking in anger against Saint Dominic. When he admits his fault, he is miraculously healed.

0101 Ismaraldus, a Dominican friar, performed a great many wonders during his life.

0102 A nobleman, his wife and their son visited a relic of Saint Dominic, but on the way the boy died. The father prayed piteously at the altar of Saint Dominic and at midnight the child was restored to life.

0103 A man keeps vigil beside the body of his dead son, Thomas. He is praying to Saint Dominic and obtains the boy's revival.

0104 A non-believer seeks Saint Dominic's help, and his son is brought back to life.

0105 After the death of Saint Dominic, through his intercession, a servant and two children, who had drowned in Hungary, were revived.

0106 In a Cistercian abbey in Mainz, the abbot, Dictimarus, fell ill. Although the doctor predicted his death, Saint Dominic appeared to him and foretold his recovery.

0107 Saint Dominic leads the devil to the dormitory, the choir, the refectory and the locutorium, to learn what pleases the devil in each room.

0108 The devil, in the shape of a sparrow, harassed the nuns. Saint Dominic had it captured and cast it to the ground.

0109 One night, when Saint Dominic is reading, the devil appears in the shape of a monkey. Saint Dominic orders him to hold his candle, and when the wax burns down, it scorches the devil's hand.

0110 A friar drank without saying grace first and became possessed by the devil. Saint Dominic prays for him. When the bells toll for vespers, the devil flees from his body.

0111 Saint Dominic promises the devils possessing a man, that he will stop tormenting them, if they bring guarantors ensuring they will not return to the body.

0112 A friar ate the meat reserved for the sick. The devil possessed him, causing him to scream.

0113 There once was a woman, who had been enjoying carnal pleasures for many years, but all that time the devil tormented her. Saint Dominic makes her choose between the two evils, and she chooses the devil's torments, so that her soul may be saved.

0114 The house of a nobleman in Apulia collapses during mass. His only son is trapped inside but does not die: he is protected by the image of Saint Dominic.

0115 The son of the provost of Fehérvár dies. The prior washes the finger of Saint Dominic and puts it in a cup full of water. They give the water to the dead boy, who is revived.

0116 On the feast of Saint Dominic, a widow skips celebrations due to washing her head. Her head starts aching, and she later vows to Saint Dominic that as long as she lives, she will celebrate this feast.

0117 A barren woman vows to Saint Dominic, that if she bears a child, she will send him to become a Dominican friar. She bears a girl, but through prayer it transforms into a boy who later becomes a Dominican friar.

0118 The Virgin Mary visits Saint Clare upon her death.

0119a/b Jesus, carrying the cross, appears to a man and teaches how to best serve Him.

0120a/b Jesus reveals to Saint Albert the ten services most dear to Him.

0121a/b Jesus and the Virgin Mary appear to a pious man. Mary recounts her five desperations, and Jesus the rewards for the prayers addressing the desperations.

0122 Mary brings heavenly vestments to Bishop Ildefonsus and commands annual celebration of the Immaculate Conception. The bishop writes a book on the subject.

0123 Alexander of Hales teaches in Paris that Mary was conceived in original sin. He is stricken by sickness on the Feast of Mary's Conception. When he recovers, he writes a book on the Conception.

0124a/b A Dominican friar named Henricus preaches that Mary was conceived in original sin. He goes mute and drops dead.

0125a/b A Franciscan friar preaches against Mary's Immaculate Conception. Her image turns her back towards him and he goes blind. The friar makes a vow, retracts his doctrines, and is afterwards healed.

0126a/b A Dominican friar's doubts on Mary's Immaculate Conception are resolved by a possessed man.

0127 Mary resurrects a flesh-sinning canon from Hell, because he recited her Divine Office even at the time of his death.

0128a/b Emperor Traianus goes to the Purgatory, thanks to the prayers of Pope Gregory.

0129a/b A Parisian doctor, lying dead in his casket, sat up for three days in a row.

0130a/b A young Dominican friar was laughing at his hour of death.

0131 A pious nun, through the intercession of the Virgin Mary, learns that salvation requires not only the love of God but also fear of him.

0132a/b A woman meditates on the childhood of Christ, pleads and her sins are forgiven.

0133 In his hour of death, a rich man beholds the open gates of Hell.

0134 Saint Anthony endured much harassment by unclean souls.

0135 A damned libeller's tongue elongates after his death.

0136 A cruel lord got tortured in Hell the same way that he used to torture his peasants.

0137 Reflecting upon the death of Christ, a friar is freed of his temptations.

0138 A man sought God's forgiveness only after his death.

0139 When a Franciscan novice wants to leave the Order, he sees a prophetic dream.
0140 A dull-minded friar and two dirty pots.
0141 An ugly gambler gets possessed by the devil during a sermon.
0142 A blaspheming woman was seized by the devil during Saint Francis' preaching.
0143 A man, who used to leave church at the start of sermons, at his funeral, sees Jesus on the crucifix covering his ears during prayers recited for him.
0144 Many examples show the Devil tricking those who do not say grace over their food or drink.
0145 When a church, formerly belonging to the pagans, was sanctified, all the hellish spirits ran out of it.
0146 The example of a family man, who prayed in the chapel so often, that an angel counted his footprints and offered that many roses to God as merits.
0147 Thanks to the intervention of Saint Barbara, a count's enemy does not starve to death in the dungeons.
0148 Saints Bridget and Elizabeth ask the Virgin Mary about her Immaculate Conception.
0149 All the devils ran away from a notary making the sign of the cross. As a reward for his piety, the eyes of Jesus in a painting followed him wherever he moved inside the church.
0150 A husband chased away his wife and child, the Virgin Mary saved them from drowning.
0151 A false judge named Stephen unlawfully confiscated church estates. The Virgin Mary interceded with the Heavenly Judge, returning his soul to his body to right his wrongdoings.
0152 A young friar lived together with an old one but eventually left him due to the other one's excessive alms-giving.
0153 Only the shroud and clothes of the Virgin Mary remained in her casket, not her body.
0154 Exemplum mirabile: a fiancé visited Paradise.
0155 A thief devoted to the Virgin Mary was able to make his confession after his beheading with her help.
0156a/b On the origins of All Saints' Day.
0157 A friar returned to his friend after he had died, because they did not say enough prayers for him.
0158a/b A man always prayed for the dead souls. Once, when passing through a graveyard, the dead protected him.
159 A pious man offered his good deeds in exchange for the release of his friend from Purgatory.
160 In his dream, a preacher was asked by his friend to urge his followers the next day to piously remember the dead, because then 15.000 souls would be released from Purgatory.
0161 A man refused to carry out his dead relative's wish, so he was sent to Hell.
0162 A virgin living in a convent could not find contentment in prayer and contemplation, having once enjoyed worldly pleasures.
0163 A Dominican friar preached falsely of Mary's Immaculate Conception, and for this, Mary removed the Blessed Sacrament from his hand at Mass.
0164 A pilgrim recited the Ave Maria every day. When he was buried, a lovage tree grew from his mouth.
0165a/b The Virgin Mary appeared to a pious man and recounted how she had worshipped God during her mortal life.
0166 A widow offers her two virgin daughters into the graces of the Virgin Mary. They receive rose wreaths from an angel as symbols of their purity.

0167 A thief, who had venerated Mary, was allowed to confess after he had been killed.

0168a/b There once was a simple-minded friar who could learn only one thing: Ave Maria. He repeated it constantly. When he died, a lily grew from his heart, up through his mouth, and out of his grave, bearing Ave Maria written on its leaves.

0169 A student always prayed for the dead whenever he passed through a graveyard. When he died and the priest said "Requiescant in pace" at his funeral, the dead responded with "Amen".

0170 King Ahasuerus believes that the law does not apply to Queen Esther.

0171a/b/c The devil pulls a man from his praying place. / Saint Benedict sees one of his monks unable to remain still in his prayer, because a small black child tries to pull him away.

0172a/b/c/d/e/f Christ wants to destroy the world with three flaming lances, because of humanity's pride, greed and lust. The Virgin Mary pleads with him, citing the Dominican friars, and he relents.

0173a/b At the request of his pupils, Aristotle speaks of death on his deathbed.

0174a/b/c/d A king falls sick and orders the three cubits of canvas, from which his shroud will be made, to be carried around in his countries. / King Szoltán orders his shroud carried around the country.

0175a/b/c His lover, the World, appears in front of a knight. On her front side, she is a beautiful woman, but on the backside, she is ugly, foul smelling and tormented by snakes.

0176a/b Alexander the Great sends envoys to Paradise to figure out how he could get there. He receives a rock as an answer, whose meaning a sage explains.

0177a/b The devil and a guardian angel come in front of Christ for judgement over a soul, whom the devil claims as his own.

0178 A mother slits the throat of her newborn. Four drops of blood fall on her palm and remain there eternally.

0179a/b The Virgin Mary teaches a student the rosary, which he later teaches to some thieves.

0180 A Dominican friar wants to leave the order. He prays to the Virgin Mary, who appears to him and urges him to persevere.

0181 A prodigal youth denies God, but not the Virgin Mary.

0182 A spiteful, envious girl's heart, gall, tongue and hands burn to ash after her death. The body parts that she has not committed sins with remain intact.

0183a/b A treacherous, loveless nun burns to ash in her casket. This is a sure sign that she is damned and has gone to Hell.

0184 Esau regrets his sins only because he fears Hell, and so he may not take penitence.

0185 A man is thrown out from a wedding, because he arrived without proper wedding garments.

0186 The Virgin Mary appears to Boicus at midnight in the Church of Saint Michael, asking him to celebrate Mass for her. He receives an ornate dress as reward.

0187a/b A friar named Iostios, who used to pray with the letters of Mary's name, sprouts five roses from his face after death. The one growing from his mouth bears the name of Mary.

0188a/b A woman only confessed her shameful sin to the Virgin Mary. When she had died, she came back to life, to tell that Mary saved her from damnation. She then had to confess, to be allowed to enter Heaven.

0189 Tobias shares everything he has with his fellow prisoners.

0190 When Samaria was occupied by enemy forces, a woman cooked and ate her own son.

0191 The people from Beth Semesh received punishment for gazing upon God's Ark.

0192 The apostles fell to the ground seeing the Transfiguration of Jesus due to the brilliance of his face. The Israelites could not gaze upon Moses, unless his face is veiled.
0193 Jonathan and his squire fight the Philistine army.
0194 King Codrus sacrifices himself to save Athens.
0195 Christ tells Saint Carpus that he would be willing to suffer the Passion again for the sake of humanity.
0196 Moses reconciles Josue and the Israelites at his death. As testament, Josue spills water on the ground.
0197 The greedy man asked for water in hell but received not a single drop.
0198 Solomon locks an ostrich chick in a jar. The ostrich's mother smears the blood of a worm on the jar, which then breaks.
0199 On All Saints' Day, the keeper of the Church of Saint Peter beholds the saints and the souls from Purgatory. He then returns from his vision with a message for the pope.
0200 The blind Longinus regains his sight through Christ's blood.
0201 A disinherited virgin is helped by a young man, on the condition thar she keeps his bloody arms and clothes in her room after his death.
0202 On the Mount of Olives Jesus spilled his blood for the second deadly sin: sloth.
0203 Two beguines retreat into a small hut for the carnival period to keep away from the world, and do not notice time passing until it is already Easter.
0204 A chaste nun, who could not control her tongue, is damned to Hell.
0205 A shepherd offers his breakfast to the Virgin Mary and prays to her for three years. When the Virgin Mary does not give him any reward, in his desperation, he becomes a beggar. Later she appears to him, gives him a letter, and thanks to it a king has him educated, and he eventually becomes a priest.
0206 The Virgin Mary reconciled a sinner with God who had previously denied Christ, the Virgin Mary, and Christianity.
0207 When Nabal offended king David, his wife, Abigail managed to secure the king's forgiveness.
0208 Saint Bereck saw the devil writing down the flock's vain conversations on a piece of parchment.
0209a/b A priest named Paulinus betroths the image of Saint Agnes, thus freeing himself from the temptations of the flesh.
0210 The pope gives a ring to a priest so that he may betroth a virgin to guard the Church of Saint Agnes together. The priest betroths the image of Saint Agnes.
0211 The friars run away from a thief who wants to confess. He falls into a pit and dies, but his soul is saved.
0212 A girl appears after her death and recounts that she has spent a long time in Purgatory, for in her life she greatly enjoyed a wicked song.
0213 A friar appears to his friend after his death and tells him that he is suffering in Purgatory, because of the sandal he had hidden under his bed.
0214 A friar named Justus confesses on his deathbed that he has been hiding three golden chalices. After his death, his body and the chalices are thrown onto the garbage dump.
0215 A silver miner gets stuck in a crag. His wife has Mass said for him and makes alms every day. The man, though believed to be dead, is later found alive.
0216 Judas Maccabeus sends twelve thousand gerah of silver to Jerusalem for the sins of the dead.
0217 A young man releases a prisoner each year, who eventually manages to escape.

0218 A boy performs seven years of penance for the sins of his mother.

0219 A man sees four black horses in the woods, one with a black rider. The horses are devils, tormenting the wicked souls who ride them.

0220 Alexander the Great believed himself the son of Jupiter, until he was wounded at a siege.

0221 Once crowned, an emperor selects the marble that will cover his tomb, to remind himself of his mortality.

0222 A knight has two talking images made and put on the two sides of his bed. The right one reminds him of death, the left one of Hell.

0223 An Indian king was certain that he would die in his palace, but in the end, Alexander the Great had slain him. Neither Saul nor Absolon died the way they imagined.

0224 Hugo is only willing to leave the order if the king changes the law that says a young man can die just as suddenly as an old one.

0225 Saint Anastasius wanted to achieve martyrdom by being cut into pieces, but instead he was strangled with a rope. Emperor Nero also hoped for a different end than he received.

0226 The devils, in the shape of black riders, enter a lord's house and drag his soul out with hooks.

0227 John the Almoner entrusts a mason to remind him on each feast day to have his casket prepared.

0228 While digging, a gravedigger finds a corpse. On the casket stands written: "I hath been as thou art now, thou shall be as I now beith".

0229a/b Out of a man's three friends, only one accompanies him, when he must go before the king: the one he did not love.

0230 A woman warns a dying rich youth to beg God for forgiveness, but he knows it is already too late.

0231 A merchant meets a hermit in the woods who is studying death and dying. Guided by his advice, the merchant abandons his belongings and becomes a servant of Jesus.

0232 The devil appears at the bedside of a knight named Valter and promises him treasures in exchange for his soul.

0233a/b After his death, a priest shares with his fellow priest that his soul is damned, because although he confessed his sins, he did not abandon them.

0234 A young chaplain is caught fornicating with a Jewish rabbi's daughter by the rabbi. The rabbi intends to inform the bishop, but all the Jews go mute because the chaplain sincerely repents.

0235 A friar goes to Purgatory because he confessed only every fifteen days, yet the Virgin Mary saves him.

0236 A sick usurer does not want to confess. A priest disguises himself as a doctor and comes to agreement with him to take on all his sins.

0237 A canon was cruel to the sinners all his life. He committed suicide and did not ask for God's forgiveness.

0238 A pious man sees a rich man and his sons cursing each other and their wealth in Hell.

0239 A boy on his way to his lover is deceived by the devil, who takes him up on his horse, jumps off from a bridge with him, and drags him to Hell for his lust.

0240 The devil tells a pious man that he reaped the most souls because of blasphemy.

0241 Saint Thomas of Aquinas is dragged out of the Dominican Order by his father and brothers. They also lock a beautiful girl in with him, but he chases her away and preserves his purity all his life.

0242 A holy father sees in his vision four groups of the saved. The largest one is that of the meek.

0243 Abbot Paul orders his disciple, John to fetch lion dung and, should the lion attack him, bring the lion as well.

0244 A friar makes his disciple water a tree standing in the steppe for three years until the tree bears fruit.

0245 Two friars meet a figure dressed in black in the woods, beating a black komondor, which turns out to be the soul of a disobedient friar.

0246 A friar, abandoning his order, seeks lodging in a castle, whose inhabitants are souls, suffering because they too had left their order.

0247 Two young noble boys, moved by Saint John's preaching, abandon their earthly possessions, but later change their minds.

0248 The dove sent out by Noah returns from the sinful world into the ark, but the raven stays outside.

0249 A young friar becomes a hermit. After six years, the devil appears to him twice, trying to lure him back to worldly life.

0250 A young friar, who wants to abandon his order, is encouraged to stay by his parents' descriptions of the torments of Hell.

0251 A virgin and a widowed nun both die. The widow appears to their fellow sister and recounts the great glory of the virgin.

0252 The thief repents before his death, and his soul is saved. The hermit, returning to worldly life, drowns and is damned to Hell.

0253 A girl, who poisoned her parents, repents her sins after a sermon, and her soul is saved.

0254 A knight fallen into poverty sells himself to the devil. Upon hearing a sermon on God's mercy, he returns to the faith and is saved.

0255 An Egyptian hermit converts a pagan girl, despite this, she is later seduced by a man. After many years looking for her, the hermit finds and converts her again.

0256 A friar fasts for a long time, amidst many temptations. Finally, smoke rises from the basket holding the food and he feels hunger no more.

0257a/b Saint Thomas forces the devil to divulge what most damages his power. The devil answers: sincere confession.

0258a/b According to the law of the Roman king Asmodeus, a man sentenced to death can escape his punishment by telling three undeniable truths.

0259 A friar, who used to laugh often, is taken by the devils, and returned covered in wounds, which do not heal for his remaining fifteen years.

0260 The Virgin Mary gives out a heavenly meal in the refectory but give none to the gluttonous nun.

0261 According to a heavenly appeal, of five friars the greatest merit belongs to the one, who never caused sadness to anyone.

0262 Three hermits discuss good deeds.

0263a/b A pagan sage remains silent, so they ask him if he is a fool. His answer: a fool could never keep silent.

0264 The devils greatly fear Abbot Isaac, for he never shows his anger.

0265 As guest of a bishop, Abbot Illarion reveals that since his ordination he has never eaten meat. The bishop shares that since his ordination he has never went to bed unreconciled with anyone he was angry with.

0266 An old priest on his deathbed calls the young friar, who had taken care of him for twelve years without receiving any compliments, an angel.

0267 A patriarch is falsely accused by three people, but it quickly turns out that they committed perjury.

0268a/b/c Two doctors get lost in the woods and receive lodging in a monastery. The monks living there are in fact souls who are being purified.

0269a/b Furseus unknowingly bought a hoe from a usurer, and after his death, he had to return to penance for it.

0270a/b A child starts living as a Franciscan at the age of five. At his funeral they cannot say the De profundis, for it is needless because of his saintly life.

0271 A preacher teaches that staying in sins leads to Hell.

0272 A simple-minded nun believes a goat to be an old woman. Upon her death, an army of angels comes for her.

0273 The Virgin Mary teaches Archbishop Saint Thomas a prayer about her heavenly joys.

0274 A pope asks his chaplain to say three Pater nosters, with supplications, for him after his death.

0275a/b Friar Rufinus does not want to preach, because of his simplicity. Saint Francis sends him off naked as a punishment but later regrets his harshness.

0276a/b Friar Rufinus is sent into the city to beg for bread.

0277 Christ asks Saint Augustine three times how much he loves him.

0278a/b Saint Elizabeth lays a leper in her husband's bed. Upon his return, the prince finds the crucified Jesus in the place of the leper.

0279 The legend of Saint Alexius.

0280 The Virgin Mary reveals her beauty to a nun who has led a holy life.

0281 A friar offers the sight of both his eyes for the beauty of Mary, so Mary restores his vision.

0282 The Virgin Mary reveals her beauty to a young man, and when she's about to leave, his heart breaks in two.

0283 A sinner would leave the Virgin Mary's image in desperation, but Mary encourages him, for her Son always listens to her.

0284a/b At Candlemas, a noblewoman attends a heavenly Mass by the grace of the Virgin Mary.

0285a/b Saint Martin assures the devil of God's mercy, but the devil still refuses to repent.

0286 A sinner recites the prayer "O intemerata" every day. The devil starts working at his house as a servant, but thanks to the Virgin Mary's protection, it cannot kill him.

0287a/b/c Three boys resurrected at the tomb of Saint Jerome often weeped over the suffering and death awaiting the sinners.

0288a/b Saint Anthony is unwilling to attend Saint Jerome's vespers, because Jerome did not explicitly affirm the Virgin Mary's bodily Assumption into Heaven.

0289 The devil tempts a bishop in the form of a woman. Saint Andrew comes to his aid.

0290 At Christ's birth, Emperor Octavian sees on the sun a virgin holding a child in her arms.

0291 Emperor Octavian receives from the idols in the Capitolium the answer that Jesus will be his successor.

0292 On Christmas night, Saint Hugo sees the Virgin Mary, Jesus and the devil, who is vexed.

0293 The pestilence in Italy only ceases when an altar for Saint Sebastian is erected in Pavia.

0294 A cruel customs officer named Peter unable to find any stones had to throw bread at a beggar. When he falls ill, he sees that his unwittingly given bread weighs more than all his sins.

0295 A virgin, who had lived a saintly life, is praised for it by the bishop at the end of her life. She becomes conceited over it, dies and goes to Hell.

0296 A dying rich man asks his possessions for help, but they turn away from him. In the end, he gives all his wealth to the poor.

0297a/b Saint Francis claims to be the greatest sinner.

0298 A young man runs into the desert to flee bodily temptation, and lives a saintly life there for seventy-three years, then enters Heaven.

0299a/b A vain girl from Spoleto falls mortally ill but still does not repent.

0300 A friar serves Saint Catherine on Mount Sinai for seven years and receives her finger as a reward.

0301a/b Saint Apollonia resurrects the son of a woman devoted to her, who had been thrown into a cauldron by the devil.

0302a/b An old friar consoles his sick disciple by saying that iron and gold are both purified in the fire.

0303 A young nobleman falls in love with a nun who leads a saintly life. To seduce her, he asks for the help of an evil man.

0304 A city elects a stranger as its ruler each year. After one year, they leave him on an island to die.

0305 God advises Saint Anthony to pray and work against vanity.

0306 While in the Church of Saint George in Veszprém, Saint Emeric asks God what kind of service is dearest to him. He answers that purity of body and soul is most pleasing. Emeric asks for help to carry this out.

0307 The Assumption of the Virgin Mary.

0308 Saint John the Almoner is visited by Mercy in the form of a beautiful girl. Upon his death, she crowns him and takes him to Heaven.

0309 The people want to crown a young nobleman as king, but he refuses the crown.

0310 God reveals to a priest, who had lived a saintly life, that he deserves the same reward as Pope Saint Gregory.

0311 In 1310, a company travels from Bologna to Ravenna, for the kirmess of the Church of the Blessed Virgin Mary. They enter an inn kept by a woman speaking Latin, possessed by the devil.

0312 Saint Augustine warns a man, who had gained his riches through sins, to repent, but the man only mourns for his treasures.

0313 A hermit finds a pagan's severed head, which tells him that bad Christians lie deepest in Hell.

0314 A hermit thinks of Christ's suffering, and it sweetens his poverty.

0315a/b The devil teaches Saint Bernard seven psalms worth as much as all the other psalms combined.

0316 A hermit is condemned to Hell for his pride.

0317 The vision of Dricthelmus. A knight, who returned from the dead, flees to the desert, where he torments himself with heat and cold, and then recounts his travels in the afterlife.

0318 Visio Philiberti. Philibertus witnesses a soul leaving a dead body. The body and the soul argue.

0319a/b Saint Cordula only accepts martyrdom the day following the death of the eleven thousand virgin martyrs. Later she reveals to a woman that her feast shall be on the day following the virgins' feastday.

0320a/b An abbot asks for the relic of one of the eleven thousand virgin martyrs but neglects it in its new location, so the virgin returns to her companions.

0321a/b/c One of the eleven thousand virgin martyrs reveals to a friar that if he recites eleven thousand Pater nosters, they will come for him at his death. The friar clears his chamber of everyone to make room for the virgins.

0322 Someone slanders and laughs at Saint Amand during his sermon. The devil drags the slanderer to Hell.

0323 A slandering English friar does not confess before his death but instead beats his tongue, which swells up.

0324 Joseph interprets the dreams of his cellmates, the baker and the chief cupbearer: the baker will be hanged, the cupbearer will regain his position.

0325 The story of Jacob's youngest son, Joseph.

0326 Saint Agatha went to prison joyfully.

0327 Saint Vincent happily endures the tortures inflicted by Governor Dracianus.

0328 Mary Magdalene washes the feet of Jesus Christ. As a reward, she is taken up into Heaven by angels seven times each day for thirty years.

0329 A man sins with his own daughter but later asks for penance from an English archbishop. Seeing the man's remorse and regret, the archbishop gradually lightens the penance.

0330 A woman poisons her husband's son from his first marriage, and secretly keeps penance.

0331 Two pious friars arrive at a castle where a woman confesses to them but conceals one of her sins. That sin appears a frog in her mouth.

0332 Christ expels the devil from a man.

0333 The devil cried out from the body of a possessed man, for he was burned by the prayers of Saint Bartholomew.

0334 Saint Bernard believes that the devil fears peace, love and unity the most.

0335 When Jesus ascended to Heaven, not all angels recognize Him in His bodily form, so they asked the angels accompanying Him four questions: Who is he? What surrounds him? Why is his body wounded? Who comes with him?

0336 Saint Catherine of Siena tends to a sick man, but the devil makes the leper impatient, and infects Catherine with the disease as well.

0337 Sister Palmerina hates Saint Catherine of Siena, who in turn serves her with love.

0338 A Jew and a Christian walk the road together.

0339 Emperor Titus forbids work on the birthday of his son. By his orders, Virgil erects an idol that watches over the citizens. A smith named Focus breaks the law.

0340 A merchant invites a poor old man and a woman with her son for dinner each Christmas. Upon his death, the Holy Family appears to return his hospitality.

0341 The enemy has been keeping a city occupied for a long time. The king secretly sends a message that he will personally come and liberate the citizens.

0342 Saint Severinus often interrupted his canonical hours for worldly matters, so after his death he appeared before his dean with a fiery fog around his head.

0343 Even when sick, Saint Francis said his prayers standing.

0344 Having completed his vigil, Abbot Daniel summons dreams to himself as one would summon an evil servant.

0345 Abbot Isidorus is ashamed that he must eat food other than the food of Paradise.

0346 Abbot Serapion said next to the council house in Athens that he had overcome the temptations of the flesh and of greed, but he could not rid himself of hunger.

0347 The people ask a hermit to teach them how to pray. He sets the beggar in front of them as an example.

0348 Saint Catherine of Siena nurses a nun named Andrea but feels nauseated by the mouldy smell.

0349 A man named Andrew refuses to confess but through the prayers of Saint Catherine of Siena, Jesus appears to him and offers absolution.

0350 Two criminals refuse to repent their sins but through the prayers of Saint Catherine of Siena, Jesus appears to them, and they confess.

0351 A priest who had gone to live in the desert, guided by a vision, finds Mary Magdalene, and sends her to Bishop Maximinus.

0352a/b A student named Stephen lived a sinful life but held great reverence for Mary Magdalene. The saint appeared to him in a dream and urged him to convert to a good life.

0353 Prince Girardus takes the body of Mary Magdalene to Vézelay.

0354 A knight makes a pilgrimage each year to the grave of Mary Magdalene. He dies without confessing, but through the intercession of Magdalene, he is revived so that he may confess.

0355 Mary Magdalene saves a pregnant woman from a sinking ship. The woman promises to send her son to become a friar.

0356 A blind man's sight is restored at the body of Mary Magdalene, for he wishes to see her cathedral.

0357 A sinner puts a piece of paper listing his sins beneath the cloth of Mary Magdalene's altar. The writing vanishes from the paper.

0358 Mary Magdalene frees a debtor who is praying to her from prison.

0359 A holy man wishes to learn God's secret judgement.

0360 A rich man is beaten three times by his guardian angel for having previously neglected the angel.

0361 A nun feels sick during prayer, so the sisters send her out. During the Te Deum she sees all the inhabitants of Heaven kneel alongside the nuns.

0362 A shepherd child hears a sermon on the Feast of the Assumption.

0363 A shepherd child from Florence, thanks to the intercession of Saint James, survives the cruel punishment he has been sentenced to.

0364 A virgin does not venerate Saint Anne for she had three husbands.

0365 The relic of Thomas the Apostle administers the sacrament to the believers each year in the town of Hulna in India.

0366 Leaving behind his studies, Procopius wishes to marry. After the death of his fiancée, he falls ill, then, having regretted his plan, he goes into the desert.

0367 A bishop does not venerate Saint Anne and curses her followers. When he rides out, the devil possesses his horse, he falls off and dies.

0368 Saint Anne appears to a virgin, carrying a golden bowl in which all the saints place a golden coin as alms.

0369 Saint Anne teaches Saint Bridget a prayer.

0370 The Virgin Mary heals a hermit. In his gratitude, he greets Saint Anne each day in his Ave Maria.

0371 A priest greets Saint Anne in all of his Ave Marias. Upon his death, both Mary and Anne come for him.

0372 Saint Anne, her daughter, and her grandchild save a ship from a storm.

0373 The only pig of a widow falls ill. The widow prays to Saint Anne, so the pig is healed, and its meat lasts through the whole winter.

0374 A woman is healed solely through the intercession of Saint Anne, and in gratitude, she has an image of Anne made.

0375 The daughter of a widow is healed from the pestilence rampant in the city only through the intercession of Saint Anne.

0376 A virgin named Margaret does not want to spend her time studying to become a consecrated nun. She thinks that spending her time in prayer is more useful and entrusts herself to the care of Saint Anne.

0377 A man catches a fever on the Feast of Saint Christopher, then prays to Saint Anne and gets healed.

0378 Saint Anne's finger is transported from Perugia to Cologne. Through it many are healed, including a woman who had spent all her money on doctors.

0379 The nuns of Cologne each kiss the finger of Saint Anne, and one of them is cured of her toothache.

0380 A virgin ceases to venerate Saint Anne after sixty years, so Saint Anne no longer protects her chastity, and she is damned to Hell.

0381 Mary of Kolonna does not accept the penance given her by Saint Dominic, namely, to say the Psalms of Mary seven times for seven days.

0382 Two citizens make peace after one of them sees that the Virgin Mary binds the prayers of his enemy together like roses.

0383 The devil tempts a virgin in the guise of an angel. He wants to throw her out of the window, but the girl cries out the name of the Virgin Mary and is saved.

0384 Devils in the shape of pigs want to tear a friar apart, but the Virgin Mary saves him.

0385 Saint Gregory leads a procession in Rome with the image of the Virgin Mary painted by Saint Luke, through which the pestilence is expelled from the city.

0386 Saint Elizabeth sees the Virgin Mary as she is taken into Heaven.